గానభాస్కరము

అత్యుత్తమమైన యొక సంగీత గ్రంథము

9466

సంగీత భరతశాస్త్ర ప్రవీణులగు

విద్వాన్ కందాడ వ. శ్రీనివాసయ్యంగారిచే

రచియింపఁబడినది

మదరాసు :

ఎమ్. ఆది అండు కంపెని

చంద్రా ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము

1934

వెల రూ. 7—0—0

PREFACE

The various works of the author on Hindu music have been before the public for some years. These works are intended to meet the wants of students and teachers of music and as such are practical treatises based on the current system The present work has however a higher aim. To rescue the fast dying science of Hindu music and present it to the music-loving public is a task the recognition of which might be slow and its appreciation much slower. But that is no reason why the science of Hindu music, perfected long before any other country had a scientific system, should be allowed to go the way of so many other ancient sciences in India Moreover, there is a general awakening in this field of intellectual and æisthetic activity. The last Musical Conference held the year before last at Baroda at which the author was present, revealed for the first time, the growing interest in the science of Hindu music and the existence of savants who have made a life study of it The author of this work has been labouring in the field for some years and some of the results of his researches are embodied in the book.

A few features of this work, noteworthy in the opinion of the author, might here be stated in brief to help the reader. The portion dealing with sruthi, the conclusions arrived at are in perfect agreement with those already worked out in that monumental work of Rao Sahib Abraham Pandithar of Tanjore, "Karunamrutha Sagaram" and have been independently verified by him In the portion dealing with "Grama Bhedha" for ascertaining the "Vikruthi Swaras" the author has presented definite conclusions. On this subject, ancient works like Rathnakara, and others that have followed such as Raga Vibodha, Sangitha Parijata, Sangitha Darpana, etc., are misleading and the author has reasons to believe that the commentators like Kallinatha, Simha Bhupala and others, have gone astray. The portions dealing with the criticism of these authors is also commended to the reader Attention might also be drawn to the discussion on Vivadi Swaras and the author's demonstration of the wrong conclusion arrived at by Venkatamakhi in his Chathurthandi Prakasika and Subbarama Dikshitar in his Sangitha Sampradaya Pradarsini in the matter of forty ragas

in the Melakartha as being tainted by Vivadi Dosha. Certain popular works both Telugu and Tamil have perpetuated many wrong ideas extant and introduced innovations due to the defective understanding of the science Those also are dealt with in the interest of purer science.

The author trusts that this work, which contains the first instalment of his researches into the existing ancient works, will meet with an encouraging reception from the public.

Another feature of the work is the collection of rare kirthanams by eminent masters such as Tyagaraja Iyah, Veena Kuppaiah. Patnam Subramania Iyer, Sadasiva Row, Sama Sastrulu, Subbaraya Sastrulu, Muthusami Dikshitar, Balaswami Dikshitar, Ponniah, Chinnasami Dikshitar, Ramaswami Dikshitar, Virabhadra Iyah, Krishnaswami Iyah, Kumara Yettappa Maha Rajah, Sesha Iyangar, Pallavi Gopala Iyah, Duraisami Iyah, Mathrubhoota Iyah, Kuppusami Iyah, Skeshathragna and such others into which inaccuracies and mistakes have crept in These have been corrected, and rendered into notation to help the practical songsters

THE AUTHOR.

ఉపోద్ఘాతము

సంగీత విద్యాభ్యాసకులకును ఉపాధ్యాయులకును మిగుల నుపయోగమైన యనేక సంగీతగ్రంథముల నిదివఱకే యచ్చొత్తించినాఁడను. వానిలో సంగీతాభ్యాసకుల కత్యావశ్యకమైయుండు సంగీతలక్షణ సంగ్రహము, ప్రథమాభ్యాస పద్ధతులు, అలంకార, వర్ణ, గీత, కీర్తనాదులును స్వరతాళములతో వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్ని సంవత్సరములుగ గీర్వాణ భాషయందు గల సంగీతరత్నాకరాద్యనేక గ్రంథములను, ఆంగ్లేయ భాషయందు గల సయిన్సును సంబంధించిన యనేక గ్రంథములను ద్రావిడ భాషయందు గల యతిపురాతన గ్రంథములను, ప్రకృతము ఆంధ్రద్రావిడ భాషలో ప్రచురమైయుండు అనేక సంగీత గ్రంథములను పరిశీలించి "గానభాస్కర" మను నీ గ్రంథమును వ్రాసినాఁడను.

ఇందు సంగీతసంబంధమైన సకల రహస్యములను వెల్లడి జేసియున్నాఁడను. పూర్వ గ్రంథములోని పొరపాటు లివియనియును, ప్రకృతము మన దేశములో ప్రచురమైయుండు సంగీత గ్రంథములలోని గుణదోషము లివి యనియును దెలుపుటకై పక్షపాతములేక యచ్చటచ్చట నా మా గ్రంథములోని గుణములను కొనియాడియు, దోషములను ఖండించియు నీ గ్రంథములో వ్రాసినాఁడను. మఱియు నిదివఱకు ప్రచురముకాని 125 కీర్తనలను స్వరతాళములతో వ్రాసి యీగ్రంథములో నచ్చొత్తించి యున్నాను. పల్లవి పాడువారి కనుకూలమైన కొన్ని ముఖ్యాంశములును, పల్లవి పాడవలసిన క్రమమును ఇందు వ్రాయఁబడియున్నవి. అభినయించువారి కుపయోగమగునట్లు కొన్ని పదములును వానికి భావములును కొలిపింపులును వ్రాసియున్నాను. ఈ గ్రంథము సంగీతపోషకు లందఱికి నొక మహోపకారియై యుండునని నమ్ముచున్నాఁడను.

ఈ గ్రంథరచనమును జేయునపుడు నా కుపకరించిన నా జ్యేష్ఠ భ్రాతయగు, శ్రీమాన్-కె. వరదాచార్యస్వామికిన్ని, నా కనిష్ఠ భ్రాతయగు వీణ-కృష్ణమాచారికిన్ని. మా శిష్యుఁడైన పిడీలు-సుందరరాజ అయ్యంగారికిన్ని నే కృతజ్ఞుఁడనై యున్నాఁడను.

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త.

గా న భా స్క ర ము.

వి ష య సూ చి క.

స్వరములు.

రాగ విమర్శనములు.

తాళము.

త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు స్వరముల సహా

వీణ - కుప్పయ్యగారి కృతులు.

పట్నం - సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి కీర్తనలు.

అనుబంధము A

అనుబంధము B.

అనుబంధము C

విషయసూచిక సమాప్తము.

గానభాస్కరము

శ్లో॥ బ్రహ్మగ్రన్థిజమారుతానుగతినా చిత్తేన హృత్పంకజే।
సూరీణా మనురంజకః శ్రుతిపదం యోయం స్వయం రాజతే।
యస్మాద్గ్రామవిభాగవర్ణరచనాలంకారజాతిక్రమో।
వందే నాదతనుంతముద్ధురజగద్గీతం ముదే శంకరం॥ (సం. రత్నాకరః.)

ఈ శ్లోకపూర్వముగ సర్వప్రధానంబైన నాదబ్రహ్మమునకు వందన మొనరించుచున్నాడు.

శ్లోకప్రారంభములో 'బ్రహ్మగ్రంథి' యను ప్రయోగమువల్ల మంగళవాచ్యమును సూచింపుచున్నాడు. బ్రహ్మగ్రంథి యనగా యోగాధారము లాఱింటిలో మొదటిదైన మూలాధార స్థానమునందు గల చతుర్దళ దళ చక్రమునకు పేరు. ఈ చక్రమునందుండు సూక్ష్మాగ్ని చేత ప్రేరేపింపబడిన ప్రాణవాయు నాభి హృదయ కంఠమూలముగా బయలు వెడలుటచే నాదము బుట్టుటకు కారణం బగుచున్నది యనియు, ఈ నాదమే వేదముల కాధారస్థానమనియు, ఈ నాదముచేతనే పద వాక్య కావ్య నాటకాలంకార శాస్త్రము లున్ను, స్వరవర్ణ గ్రామాద్యలంకారాదులును బుట్టుచున్నదనియును, లోకమునకు ఆది కారణము నాదమనియును, అట్టి నాదబ్రహ్మమును, యీ గ్రంథము అవిఘ్నముగా సంపూర్తి చేయుటకై, ప్రార్థించుచున్నా నని భావము.

సంగీత ప్రశంస.

శ్లో॥ "సామవేదాదిదం గీతం సంజగ్రాహ పితామహః।" (సం. రత్నా.)

తా. సంగీతము, సామవేదమునుండి బ్రహ్మచే గ్రహింపబడి, లోకోపకారమై, భరతాదులచేతను తరువాత ఇతర వాగ్గేయ కారకులచేతను, వెల్లడి చేయబడిన శాస్త్రము. గనుక ఈ సంగీతవిద్య మహనీయులచే గొనియాడబడి యున్నది.

శ్లో॥ గీతిగానేన యోగస్స్యాత్ యోగాదేవ శివైక్యతా।
గీతజ్ఞో యది యోగేన సయాతి పరమేశ్వరం॥ (సూతసంహిత.)

తా. భక్తితో చేయబడు గానము యోగమగుచున్నది. ఆ యోగముచేత పురుషుడు పరమాత్మైకత్వమును బొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ కావ్యాలాపాశ్చ యేకేచి ద్గీతాని సకలానిచ ।
శబ్దమూర్తి ధరస్యై తే విష్ణో రంశా మహాత్మనః ॥ (శ్రీ విష్ణుపురాణము.)

తా. శబ్దస్వరూపమైన కావ్యములును, సంగీతమును భగవంతుని స్వరూపాంశమని భావము.

శ్లో॥ నాహం వసామి వైకుంఠే న యోగి హృదయే రవౌ ।
మద్భక్తా యత్ర గాయంతే తత్ర తిష్ఠామి నారద ॥

తా. ఓయి నారదా! నేను వైకుంఠమునందు వసింపలేను. యోగులయొక్క హృదయములోను వసింపలేను, సూర్యమండలములోను వసింపలేను. నా భక్తులు ఎచ్చోట గానముఁ జేయుచున్నారో అచ్చట నేనున్నాను. "ఈ భగవద్వాక్యమువలన గానము సర్వోత్కృష్టమైన యోగమని వెల్లడియగును."

శ్లో॥ సర్వేషా మేవ పుణ్యానా మస్తి సంఖ్యా యశస్విని
మమాగ్రే గీయతే యేన తస్య సంఖ్యా నవిద్యతే ॥
నఘృతే తాదృశీ ప్రీతి ర్నక్షీరే నచ గుగ్గులౌ
యాదృశీ చైవ గాంధర్వే మమ ప్రీతి ర్వరాననే ॥

కించ॥ గీతజ్ఞో యది గీతేన నాప్నోతి పరమం పదమ్
రుద్రస్యానుచరో భూత్వా తేనైవ సహ మోదతే ॥
త్రివర్గ ఫలదా స్సర్వే దాన యజ్ఞ జపాదయః
ఏకం సంగీత విజ్ఞానం చతుర్వర్గ ఫల ప్రదమ్ ॥
హరిశాది స్తుతౌ ధర్మో ధన కామా నృపాదితః
నిష్కామ స్తదనుష్ఠానా న్మోక్ష మాప్నో త్యసంశయమ్॥ (శివసర్వస్వం.)

తా. యశోవంతురాలవగు ఓ పార్వతీ! ఎల్ల పుణ్యములకును లెక్కకలదు; నా యెదుటఁ గానము నెవడు చేయునో వాని పుణ్యములకు సంఖ్యలేదు. నాకు సంగీతమునం దెట్టి ప్రీతియో అట్టిప్రీతి నేయి, పాలు, గుగ్గులు మొదలగువాటిలోను లేదు. మఱియును గానవిశారదుడు సంగీతముచే పరమపదమును పొందఁడేని రుద్రునకు అనుచరుఁడై అతని తోడనే సంతోషించుచున్నాఁడు. దానయజ్ఞ జపాదులన్నియు త్రివర్గఫలము నిచ్చునవి. సంగీతజ్ఞాన మొకటిచేత నే చతుర్విధపురుషార్థములును లభ్యమగును. హరిహరాదుల స్తుతిచే ధర్మమును, రాజులు మొదలగు వారిచే ధనకామములును, నిష్కాముఁడగుచు సంగీతానుష్ఠానము చేయుటచే మోక్షమును, నిస్సంశయముగ మానవుడు పొందుచున్నాడు.

ప్రసిద్ధవాగ్గేయకారకులు

శ్లో॥ సదాశివ శ్శివా బ్రహ్మా భరతః కశ్యపోమునిః
మతంగో యాష్టికో దుర్గా శక్తిః శార్దూల కోహలౌ

విశాఖిలో దన్తిలశ్చ కంబలోఽశ్వతర స్తథా
వాయు ర్విశ్వావసూ రంభాఽర్జున నారద తుంబరాః ।
ఆంజనేయో మాతృగుప్తో రావణో నందికేశ్వరః
స్వాతిర్గుణో బిందురాజః క్షేత్రరాజశ్చ రాహలః ।
రుద్రటో నా న్యభూపాలో భోజభూవల్లభ స్తథా
పరమర్ది చ సోమేశో జగదేకమహీపతిః ।
వ్యాఖ్యాతారో భారతీయే లోల్లటోద్భట శంకుకాః
భట్టాభినవగుప్తశ్చ శ్రీమత్కీర్తి ధరోఽపరః ।
అన్యేచ బహవః పూర్వే యే సంగీతవిశారదాః
అగాధబోధమన్థేన తేషాం మతపయోనిధిం
నిర్మథ్య శ్రీశార్ఙ్గదేవః సారోద్ధార మిమం వ్యధాత్ ॥ (సం.రత్నాకరః.)

పై శ్లోకములవలన సంగీతరత్నాకర కర్తయయిన శార్ఙ్గదేవుఁడు సదాశివాది పూర్వాచార్యప్రముఖుల మతములను, "అన్యేచ బహవఃపూర్వే యేసంగీతవిశారదాః" అనునట్లు ఇతరమైన యనేక పూర్వాచార్యుల యగాధ పయోనిధివంటి మతములనుఁ బరిష్కరించి సంగీతసారమును గ్రహించి లోకములో వెల్లడిచేయుచున్నానని తెలుపుచున్నాడు.

శ్లో॥ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశాన్యః సంగీతోత్స్య సుఖస్పృహాః ।
ఏహికా ముష్మికో త్యక్త్వా దేవర్షి ర్నారద స్సదా ॥
బ్రహ్మ నందోఽపి వీణాయాం వాదనే నియతో భవత్ ।
దైత్య సంహారిణీ దుర్గా సంగీతేభిరతా సదా ॥
మతంగకశ్యపావాస్తాం సంగీతాభి రుచీమునీ ।
కర్తా సంగీత శాస్త్రస్య హనూమాంశ్చ మహాకపిః ॥
శార్దూల కోహలావేతౌ సంగీత గ్రంథకారిణౌ ।
కంబలాశ్వతరౌ వాయుర్హాహా హూహూశ్చ రావణః ।
రంభా బాణాసుతా చోషా ఫాల్గునః ఫణినాంపతిః ।
ఇత్యేతేఽన్యోపి సంగీత శాస్త్రవ్యాఖ్యాన కారిణః ॥ (సం. పారిజాతః.)

సంగీత రత్నాకరమునందు జెప్పియుండు పూర్వాచార్యులసంఖ్యకన్న అధికముగా హాహా, హూహూ మొదలగు కొన్నివారలను పారిజాతకారులు జెప్పియున్నారు. ఈ విషయము పై శ్లోకములయందు గనిపించియున్నది.

సంగీత శబ్దార్థము.

శ్లో॥ గీతం వాద్యం తథా నృత్యం త్రయం సంగీత ముచ్యతే।(సం.రత్నాకరః.)

తా. గీతము, వాద్యము, నృత్యము అను నీమూటి చేరిక సంగీత మనంబడును. మఱియు రాగము స్వరము తాళము అను నీమూటి చేరికయు సంగీత మనంబడును.

గీతవాదిత్ర నృత్యానాం త్రయం సంగీతముచ్యతే ।
గానస్యాత్ర ప్రధానత్వాత్ తత్సంగీతమితీరితం ॥ (సం. పారిజాతః.)

గీతం వాద్యం నర్తనంచ త్రయం సంగీతముచ్యతే ॥ (సం. దర్పణము.)

అన్యశ్చః—

గీతం వాద్యంచ నృత్యంచ త్రయం సంగీతముచ్యతే ।
గీతవాద్యోభయం యత్ర సంగీత మితి కేచన ॥
రాగస్వరశ్చ తాళశ్చ త్రిభి స్సంగీతముచ్యతే ॥

N. B. గీతము వాద్యము అను నీ రెంటిచేరిక సంగీతమని కొందఱి మతము. అయితే ఇది ప్రసిద్ధవాగ్గేయ కారకుల మతము కాదు.

సంగీత విభాగము.

మార్గ దేశీతి తద్ద్వేధా తత్ర మార్గ స్స ఉచ్యతే ।
నృత్యం వాద్యానుగం ప్రోక్తం వాద్యం గీతానువృత్తిచ
అతో గీతం ప్రధానత్వా దత్రాదావభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరః.)

తా. నృత్యము వాద్యము ననుసరించినది. వాద్యము గీతము ననుసరించినది. అందుచేత మూటిలో ప్రధానమైన గీతము ప్రథమమున చెప్పబడుచున్నది.

మార్గ దేశి విభాగేన సంగీతం ద్వివిధం మతం । (సం. దర్పణము.)
మార్గ దేశీయ భేదేన ద్వేధా సంగీతముచ్యతే । (సం. పారిజాతము.)
ఆద్యం గీతం ద్వేధా మార్గ దేశీ । (రాగవిబోధము.)

సంగీతము మార్గమనియు దేశ్యమనియు నిరుతెఱంగులుగా విభగింపఁబడియున్నది. అెటులు,

మార్గసంగీతము.

శ్లో॥ యోమార్గితో విరించాద్యైః ప్రయుక్తో భరతాదిభిః ।
దేవస్య పురత శ్శంభో ర్నియతాభ్యుదయ ప్రదః॥ (సం. రత్నాకరము.)

అర్యః

గీతం ద్వేధా మార్గో దేశీ మార్గః సయోవిరించాద్యైః ।
అన్విష్టో భరతాద్యైః శంభోరగ్రే ప్రయుక్తోఽర్చ్యైః ॥ (రాగవిబోధః.)
వేదాన్మూధాఖ్య సంగీతం భరతాయూ బ్రవీత్స్వయం ।
బ్రహ్మణోఽధీత్య భరతః సంగీతంమార్గసంజితత్ ॥ (సం. పారిజాతము.)

మహిణేన యదన్విష్టం ప్రయుక్తం భరతేనచ ।
మహాదేవస్య పురతః స్తన్మార్గాఖ్యం విముక్తదం ॥ (సం. దర్పణము.)
అనాది సంప్రదాయం యద్గంధర్వై స్సంప్రయుజ్యతే ।
నియతం శ్రేయసోహేతు స్తద్గాంధర్వం ప్రచక్షతే॥ (స్వరమేళకళానిధిః)

మొత్త తాత్పర్యము. బ్రహ్మ సంకల్పముచే గలిగినదియును, పరమశివుని సముఖమున భరతమునిచే చెప్పబడినదియును, మోక్షప్రదంబైనదియునైన సంగీతము మార్గసంగీత మనంబడును. "ఈ మార్గ సంగీతము భూలోకమునందు లేదనియును, దేవతలవల్లను, భరతాదులవల్లను దేవలోకమునందుమాత్ర మభ్యసింపబడి వెలయుచున్నదనియును భావము."

దేశ్య సంగీతము.

శ్లో॥ దేశేదేశేజనానాం యద్రుచ్యా హృదయ రంజకం
గానంచ వాదనం నృత్యం తద్దేశీ త్యభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరము.)
ఆర్య. దేశేదేశే రుచ్యా యజ్జన హృద్రంజనంతు సాదేశీ ।
సతు లోకరుచి విరలితః ప్రయో లక్ష్మ్యత్ర దేశీతత్ ॥ (రాగవిబోధః.)
యస్తువాగ్గేయకారేణ రచితం లక్షణాన్వితం ।
దేశీరాగాదిభిః ప్రోక్తం తద్గానం జనరంజనం ॥ (స్వరమేళ కళానిధిః.)
తత్ర దేశస్థయారీత్యా యత్స్యాల్లోకానురంజనం ।
దేశేదేశేతు సంగీతం తద్దేశీ త్యభిధీయతే ॥ (సం. దర్పణము.)

మొ. తా. ఆయాదేశములయందు జనరంజనముగా జేయబడు గానమును. వాయింపఁబడు వాద్యమును, ఒనర్చబడు నాట్యమును దేశ్యసంగీత మనఁబడును.

సంగీత మాహాత్మ్యము.

గీతేన ప్రీయతే దేవః సర్వజ్ఞః పార్వతీపతిః ।
గోపీపతి రనంతోఽపి వంశధ్వని వశం గతః ॥
సామగీతి రతో బ్రహ్మా వీణాసక్తా సరస్వతి ।
కిమన్యే యక్ష గంధర్వ దేవ దానవ మానవాః ॥
అజ్ఞాత విషయాస్వాదో బాలః పర్యంకికాగతః ।
రుదన్ గీతామృతం పీత్వా హర్షోత్కర్షం ప్రపద్యతే ॥
వనేచర స్తృణాహార శ్చిత్రం మృగశిశుః పశుః ।
లుబ్ధో లుబ్ధకసంగీతే గీతే త్యజతి జీవితం ॥
తస్య గీతస్య మాహాత్మ్యం కేప్రశంసితు మీశతే ।
ధర్మార్థకామమోక్షాణా మిద మేవైకసాధనం ॥ (సం. రత్నాకరము.)

తా. సర్వజ్ఞుడైన పరమశివుఁడును గీతమునందు ప్రీతుడగుచున్నాడు. గోపీనాథుడైన శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడును వేణునాదమునకు లోనయ్యెను. అటులనే సామగానమందు బ్రహ్మయును, వీణాగానమందు సరస్వతియును పరవశులగుచున్నారు. ఇకను యక్ష గంధర్వ దేవదానవ మానవులు యీ గానమందు పరవశులగుటకు సందియమా? యుక్తాయుక్త జ్ఞానములేక యుయ్యలలో యేడ్చుచున్న బాలుడును గానమును విని మిక్కిలి సంతోషమును బొందినవా డగుచున్నాడు. అడవిని సంచరించుచు గడ్డిపరకల నాహారముగా గొను జింకపిల్లలు కిరాతకుని గానమునకు ఆశపడుచు ప్రాణముల నిచ్చుచున్నవి. గనుక యీ గీతముయొక్క మాహాత్మ్యము నుడువ నెవ్వరికి సాధ్యము? ధర్మార్థ కామ మోక్షాదులకు యీ సంగీతమే ముఖ్య సాధన మగుచున్నది. మోక్షసాధనత్వమను గ్రంథములో "వీణావాదన తత్వజ్ఞః శ్రుతిజాతి విశారదః । తాళజ్ఞశ్చా ప్రయాసేన మోక్షమార్గం నియచ్ఛతి॥" శ్రుతిజాత్యాదుల నెఱింగి లయముతో వీణ వాయించువాడు ప్రయాసలేక మోక్షమును బొందుచున్నాఁడు.

గీతం నాదాత్మకం వాద్యం నాదవ్యక్త్యాప్రశస్యతే ।
తద్వయానుగతం నృత్తం నాదాధీన మతస్త్రయం ॥
నాదేన వ్యజ్యతే వర్ణః పదం వర్ణాత్పదా ద్వచః ।
వచసో వ్యవహారోయం నాదాధీన మతో జగత్ ॥ (సం. రత్నాకరము.)

తా. నాదమువలన అక్షరమును, అక్షరమువలన శబ్దమును, శబ్దమువలన వ్యవహారమును గలుగుచున్నది. గనుక, లోకమంతయు నాదాధీన మగుచున్నది.

నాదవిభాగము.

ఆహతోఽనాహతశ్చేతి ద్విధానాదో నిగద్యతే ।
సోయంప్రకాశతే పిండే తస్మాత్పిండోభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరము.)

తా. నాదము ఆహతమనియు, అనాహతమనియు రెండు విధములు. ఈ రెండును పిండమునందుండి పుట్టుటచే పిండోత్పత్తి చెప్పబడుచున్నది. "ఆహత అనాహత నాదములు పిండమునుండి గలుగుటవలన అట్టి పిండోత్పత్తినిగూడ చక్కగా నెఱుంగవలయునను వ్యాజముతో రత్నాకరమునందు పిండోత్పత్తి ప్రకరణమని యొక ప్రకరణమును వ్రాసి, అందు మాతృగర్భమునందు పిండముధరించి అచట వృద్ధిజెందు క్రమములను ఆ పిండమందు నాదము సంభూతమైయుండు విధములను చెప్పియున్నారు."

అనాహత నాదము.

తత్రాఽనాహతనాదంతు మునయ స్సముపాసతే ।
గురూపదిష్ట మార్గేణ ముక్తిదం నతు రంజకం ॥ (సం. దర్పణము.)

తా. అందు అనాహతనాదము రంజకములేనిదై గురుముఖముగ నుపదేశింపబడినదై, ముక్తిప్రదంబై, అచంచలమైన మనోరథమునుగల మునులచే సాహసింపబడుచున్నది.

ఆహత నాదము.

సానాదస్త్వాహతో లోకే రంజకో భవభంజకః ।
శ్రుత్యాది ద్వారత స్తస్మా త్తదుత్పత్తి ర్నిరూప్యతే ॥ (సం. దర్పణము.)

తా. ఆహతనాదము భవభంజకమైనదియును, గానోత్పత్తికారియై శ్రుతి, స్వర, గ్రామ, మూర్ఛనాదులద్వారా జనరంజనమును గలుగఁజేయుచున్నది.

సంగీత దర్పణమునందు "శారీర వివేక" మను ప్రకరణమందు మనుష్య శరీరమందుగల మూలాధారాది ఆఱు యోగాధార చక్రములను జెప్పి, నాదము మూలాధారమునుండి బయలువెడలి క్రమేణ గాత్రమగుచున్నదనియు చెప్పియున్నారు.

నాద ప్రకరణము.

వందన శ్లోకము.

చైతన్యం సర్వభూతానాం వివృతం జగదాత్మనా ।
నాదబ్రహ్మ తదానంద మద్వితీయ ముపాస్మహే ॥ (సం. ర.)

త్రిమూర్తులు నాదస్వరూప మనుట.

నాదోపాసన యా దేవ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరః ।
భవం త్యుపాసితా నూనం యస్మాదేతే తదాత్మకాః ॥ (సం.ర.)

తా. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులైన త్రిమూర్తులు నాదమునే స్వరూపముగా గలవారు. గాన, వారు నాదముచేతనే యుపాసింపబడుచున్నారు.

నాదోత్పత్తిః.

ఆత్మా వివక్షమాణోయం మనః ప్రేరయతే మనః ।
దేహస్థం వహ్నిమాహంతి స ప్రేరయతి మారుతం ॥
బ్రహ్మగ్రంథిస్థితః సోథ క్రమాదూర్ధ్వపథే చరన్ ।
నాభి హృత్కంఠ మూర్ధాస్యే ష్వావిర్భవయతి ధ్వనిమ్॥ (సం.రత్నా.)

తా. శరీరమందుగల ఆత్మ మనస్సును ప్రేరేపించుచున్నది. మనస్సు దేహమందుగల వహ్నిని గొట్టుచున్నది. ఆ వహ్ని వాయువును ప్రేరేపించుచున్నది. ఆ మారుతము బ్రహ్మగ్రంథియను మూలాధారమునుండి యూర్ధ్వముఖముగా నాభి, హృదయము, కంఠము, శిరము, ముఖము వీటియందు క్రమేణ చరించునపుడు నాదము ఆవిర్భవించుచున్నది.

నాదోతిసూక్ష్మః సూక్ష్మశ్చ పుష్టో పుష్టశ్చ కృత్రిమః ।
ఇతి పంచభిధాన్ ధత్తే పంచస్థానా స్థితః క్రమాత్ ॥ (సం. రత్నా.)

తా. నాదము క్రమముగా నాభియందు అతి సూక్ష్మమనియును, హృదయమునందు సూక్ష్మమనియును, కంఠమందు పుష్టమనియును, శిరమునందు అపుష్టమనియును, ముఖమునందు కృత్రిమమనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

నాద శబ్దార్థము.

నకారం ప్రాణనామానం దకార మనలం విదుః ।
జాతః ప్రాణాగ్ని సంయోగా త్తేన నాదోఽభి ధీయతే॥ (సం.ర.)

తా. నకారము ప్రాణమనియును, దకారము అగ్నియనియును, ప్రాణాగ్నిసంయోగము నాదమనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

నాద భేదము.

వ్యవహారే త్వసౌ త్రేధా హృదిమంద్రోఽభి ధీయతే ।
కంఠే మధ్యో మూర్ధ్నితారో ద్విగుణశ్చో త్తరో త్తరః॥(సం.రత్నా.)

తా. నాదము వ్యవహారమునందు మంద్ర, మధ్య, తారమని మూడువిధములుగా చెప్పఁబడుచున్నది. నాదము హృదయమం దున్నపుడు మంద్రమనియును, కంఠమందు మధ్యమనియును, శిరస్సునందు తారమనియును చెప్పఁబడుచున్నది. ఈనాదము ఉత్తరో త్తరము ద్విగుణమగుచున్నది. అనగా, హృదయమునందు ఒకపాలైనచో కంఠమునందు రెండుపాలుగాను, శిరమునందు నాలుగుపాలుగాను రెట్టించునని తాత్పర్యము.

తత్రద్వావింశతి ర్భేదా శ్శ్రవణాచ్ఛ్రియ తేమతాః ।
హృద్యూర్ధ్వ నాడీసంలగ్నా నాడ్యో ద్వావింశతి ర్మతాః॥(సం.రత్నా.)

తా. ఆ నాదము 22 భేదములను పొందిశ్రుతులగుచున్నది. ఆ శ్రుతులు హృదయమునుండి యూర్ధ్వముగా గల 22 నాడులవలన పలికింపబడుచున్నవి.

ఇదివరకును దెలిపియున్న విషయములో పూర్వాచార్యులైన వాగ్గేయకారకులు సంగీతము ద్వివిధమనియును, అవి మార్గదేశ్య భేదములనియును, నాదోత్పత్తి పిండోత్పత్తి విషయములను నొకేతీరున నే చెప్పియున్నారనియును స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. ఇకను శ్రుతి విషయమై చెప్పునపుడు వీరల కభిప్రాయభేదములు చాలా గలిగియున్నవి. వాటిని నీక్రింద విశదముగ జూడుడి.

శ్రుతిః.

ఇపుడు శ్రుతియనగా నేమియని తెలుసుకోవలయును. ''శ్రూయన్త ఇతి శ్రుతయః.'' శ్రోత్రమునకు వినునది శ్రుతియని జెప్పియున్నాను. సంగీత దర్పణమందు ''స్వరూపమాత్ర శ్రవణా న్నాదోఽనురణనంవినా । శ్రుతిరిత్యుచ్యతే భేదా స్త స్యాద్వా వింశతిర్మతాః'' అనురణనము లేనిదియును, స్వరూపమాత్రముగ మొదట వినబడుచున్నదియు నైన ధ్వని శ్రుతి యనంబడును. ఆ శ్రుతి 22 భేదము లగుచున్నది. రాగవిబోధమునందు ''ధ్వన్యంత ర్నైష్టా నేరవః'' సారికల, అనగా వీణయందు గల మెట్లు, పైన ప్రాలియున్న తంత్రుల నుండి శబ్దించుధ్వని శ్రుతి యనఁబడును, అని జెప్పియున్నారు. సంగీత పారిజాతమందు, ''కేశాగ్ర వ్యవధానేవ భావోప్యపి శ్రుతయశ్శ్రితాః । వీణాయాశ్చ తథాగాత్రే, సంగీత జ్ఞానినాంమతే ॥ మధ్యే పూర్వోత్తరరాబధ్వే వీణాయాం గాత్రఏవవా । షడ్జపంచమ భావేన శ్రుతిర్ద్వావింశతిం జగుః॥'' మనుష్య శారీరమందును వీణయందును ఒక కేశ

ప్రమాణమున కొక శ్రుతివంతున ఎన్నో శ్రుతులున్నవని సంగీతజ్ఞానులు చెప్పుచున్నారు వీణయందుఁగాని శారీరమందుఁగాని షడ్జపంచమ ప్రకారముగఁ గలుగు శ్రుతులు 22 మాత్రమనియే పెద్దలు చెప్పుచున్నారు

మతంగ మతము

శ్లో॥ శ్రవణార్థస్య ధాతోః క్తి ప్రత్యయే చ సుసంశ్రితే।
శ్రుతిశబ్దః ప్రసాధ్యోఽయం శబ్దజ్ఞైః కర్మసాధనైః॥

విశ్వావసు మతము

శ్లో॥ శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యత్వా ద్ధ్వనిరేవ శ్రుతిర్భవేత్।

తా॥ చెవులకు వినునదియును శ్రోత్రేంద్రియమునకు గ్రాహ్యమగునదియును శ్రుతి యనఁబడును

కోహలః

శ్లో॥ ద్వావింశతిం కే చిదుదాహరంతి శ్రుతి శ్రుతిజ్ఞాన విచారదక్షాః
షట్షష్టి భిన్నాః ఖలు కేచి దాసా మానన్త్యమేవ ప్రతిపాదయంతి

తా॥ కొందఱు శ్రుతులు ద్వావింశతియని చెప్పుచున్నారు మఱికొందఱు ఆ శ్రుతులు 66 అని చెప్పియున్నారు * మఱికొందఱు శ్రుతులు అనంతమని చెప్పుచున్నారు

మఱియు,

శ్లో॥ "ఆనన్త్యంహి శ్రుతీనాంచ సూచయంతి విపశ్చితః।
యథా ధ్వని విశేషాణా మమానం గగనోదరే॥
ఉత్తాలపవనో ద్వేల్ల జ్జలరాశి సముద్భవాః।
ఇయంత్యః ప్రతిపద్యంతే నతరంగ పరంపరాః॥

తా॥ ధ్వనివిశేషములవల్ల గలిగెడి శ్రుతు లిన్నియని గగనోదరమునందు గణించుటకు సాధ్యము కాదనియును, † వీచీతరంగ న్యాయ ప్రకారముగ గాలిచేత కొట్టఁబడిన తటాకమునందు గల నీటిపైఁ గలుగు అలలయందు సూక్ష్మమైన చిన్నయలలు అనేకమున్న చందంబున నొక శ్రుతియందు అనేక శ్రుతు లున్నవనియును జెప్పుచున్నారు

---

* 66 శ్రుతులు, మూడు స్థాయీలకును స్థాయి యొకటింటికి 22 శ్రుతులు చొప్పున నని యెఱుంగునది

† వీచీతరంగ న్యాయమువలన శ్రుతు లనంతమని చెప్పుచున్నారు, శ్రుతియను శబ్దమునకు శ్రవణమునకు వినబడినది (The sound that could be perceived by ear) యని అర్థమేగాని మఱేమియు కాదు వేపనములు 18 లేక 19-కి తగ్గినను 10000 లేక 20000 హెచ్చినను ధ్వని చెవులకు వినఁబడదను సంగతి స్పష్టముగ నున్నది అందుచేత వేపనములు అనంతముగ నుండవచ్చునేగాని శ్రుతు లనంతముగ నున్నవని చెప్పుట యసంభావితము

సైయిక్సాన్ ప్రకారము (In accordance with the Modern Science) కొన్ని యంశములు నీక్రింద నుదహరింపఁబడును. ప్రొఫెసర్ హెమాల్‌టన్ (Professor Helmholtz) అను జర్మని సయన్టిస్టు చెప్పిన పద్ధతిని అనుసరించి (Sedley Taylor, M. A.) సీడ్లీ టేయిలర్ గారు వ్రాసియుండు (Sound & Music) అను గ్రంథములో "The Syren shows that below a certain rate of vibrations, no musical sound is produced. The lowest note on the largest modern organs has 16½ for its vibration number ; but it is a moot question whether the musical character of this note can be recognised or not.

In any case we may regard the lower limit of a musical sound as situated in the immediate neighbourhood of this degree of pitch. For some distance above the limit the musical character continues to be very imperfect, and it is not until we reach 41¼ vibrations per second, the lowest note of the double bass, that we get a satisfactory musical sound. There is no corresponding limit absolutely bearing the scale of pitch in the opposite direction : but sounds above a certain degree of accuteness become painful to the ear, and therefore unfit for musical purposes The highest note of the piccolo, the shrillest sound heard in the Orchestra, makes 4752 vibrations per second. And this we may regard as constituting a practical superior limit of the scale of pitch at the disposal of musical art. The extremest range attainable by exceptional human voices, from the deepest note of Bass to the highest note of a Soprano, lies, roughly speaking, between 50 and 1500 vibrations per second. Ordnary chorus voices range from 100 to 900 or 1000 vibrations per second

అని చెప్పియున్నారు. ఇందలి ముఖ్యాంశంబులు:—ఇప్పుడు భూలోకమునందుండు అన్ని * ఆర్గన్ లోను పెద్దదియగు వాద్యములో మొదటిస్వరమునకు గల వేపనములు 16½ యనియును, ఆ స్వరము అంతగా సంగీతయోగ్యము కాదనియును, † 41¼ వేపన

---

* ఆర్గన్ = పెద్దహార్మోనియము, పెద్ద పియానాలు మొదలైన వాద్యములు. ఈ ఆర్గను సుమారు 1000 లేక 2000 మంది చేరి పాడునపుడు ప్రక్కవాద్యముగ నుపయోగించుటకై చాల పెద్దవిగాఁ జేసి ఐరోపాదేశమునందుఁ గల క్రైస్తవ దేవాలయములలో వాడుచున్నారు.

† శబ్దమునకుఁగల వేపనములు సుమారు 12 లేక 19-కి తగ్గినను, 10000 లేక 15000 హెచ్చినను శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యము కాదు. దీపము మండునపుడు వేపనములు సుమారు 30000 లేక 40000 కధికమగుచున్నవి గనుక శబ్దము చెవులకు వినకయున్నది. వేపన సమూహములలో సంగీతయోగ్యమైన స్వరములు సెకెండు 1కి సుమారు 100కి పైఁబడి 2000 వేపనముల వఱకే యుండును. ఈ లెక్కకు అధికమైనచో నాదము చాల హెచ్చుగాను చెవులకు అహితముగాను నుండును. ఈ విషయమును ప్రత్యక్షముగ తెలియఁగోరినయెడల 5 లేక 6 స్థాయిలనుగల పియానో లేక హార్మోనియము వాద్యములలో నుండు కడపటి స్వరమును పలికించి పరీక్షించినచో స్పష్టమగును. మఱియు, వేపన.

ములుగల స్వరము (అనగా పైని చెప్పిన 16½ వేపనములు గల స్వరముననుండి ఒకటి స్వర స్థాయి హెచ్చులో నుండు స్వరము) వచ్చువఱకును గల స్వరములు సంగీతయోగ్యములై యుండలేదనియును చెప్పుచున్నారు. మఱియు, సంగీతమునకు అతిమంద్రమైన స్థాయియందుఁ గల స్వరమునకు వేపనములు 16½ యని చెప్పినట్లు అన్నిటికిని హెచ్చైన స్వర మిది యని చెప్పుటకు వీలులేక యున్నదనియును, వేపనములు చాల అధికమైనచో చెవులకు దురారాధ్యమైన* శబ్దమును గలుగజేయుచున్నదనియును, ఇప్పుడుగల పికోలో ఆర్చెస్ట్రా మొదలగు వానిలోనగు హెచ్చు స్వరమునకు వేపనములు సెకెండు 1-కి 4752 అగుచున్నదనియును, దీనినే అన్నిటికిని హెచ్చు స్వరమని చెప్పవచ్చుననియును, ఉత్తమమైన మనుష్య శారీరములో పలుకు స్వరములకుఁ గల వేపనముల లెక్క తక్కువ సెకండుకు 50 వేపనములును, హెచ్చు సెకెండుకు 1500 వేపనము లనియును, సాధారణ శారీరములో సెకండు 1-కి 100 మొదలుకొని 900 లేక 1000 వఱకు పలుకు ననియును † చెప్పియున్నారు.

సమూహములలో సంగీతయోగ్యమైన స్థానమును వెదకియే కనిపెట్టవలసియున్నది. ఇట్లు కనిపెట్టునపుడు ముఖ్యముగ గమనించవలసినది హార్మొని (Harmony) (హార్మొని యనగా స్వరము లొకటితో నొకటి యింపుగ చేరుటకైన గుణము) ఆంగ్లేయ సంగీత విద్యావిశారదులు సెకండు ఒకటికి 256 వేపనములు గల స్వరమును ఆధార షడ్జముగా నుంచుకొన్నయెడల యా శ్రుతినుండి పుట్టు ఇతర స్వరములు నిండు హార్మొనితో చేరినవియై శ్రావ్యముగ నుండునని కొన్ని శతాబ్దములకు మునుపు చెప్పుచుండిరి. ఈవల కొన్ని సంవత్సరములకు మునుపు అమెరికాలో జరిగిన సంగీత కాన్ఫరన్స్‌లో సెకండుకు 256 వేపనములుగల స్వరమునకంటె 240 వేపనములు గల స్వరమును ఆధారషడ్జముగఁ జేసికొన్నయెడల హార్మొని విశేషముగ నుండునని నిశ్చయించినటులు తెలియుచున్నది. ఇప్పుడు ఆంగ్లేయులును సెకెండుకు 240 వేపనములు గల స్వరమునే యాధారషడ్జముగఁ జేసికొని యున్నారు.

* దోమలు ఎగురునపుడు వాని ఱెక్కలలోఁ గలుగు వేపనములు సుమారు పదివేలకధిక మగుచున్నదని తెలియుచున్నది. దోమలు చెవులకు సమీపముగ నెగురునపుడు ఆ నాదము చెవులకు చాల దురారాధ్యమై యున్నది గనుక అధిక సంఖ్యగల వేపనములతో నగు శబ్దములు సంగీత యోగ్యమైనవి కావు.

† మిస్టర్ సీడ్లి టెయిలర్ గారు చెప్పిన ప్రకారముగ మనుష్యశారీరమునందు సెకండుకు 50 వేపనములుగల స్వరము పలుకునను విషయము మన దేశమునందుఁ గనుపడలేదు. పైని చెప్పిన 50 వేపనములుగల స్వరము ఇప్పటి వాడుక ప్రకారముగ అనుమంద్రస్థాయికైనను ఒక స్థాయి తక్కువైన స్వరమగుచున్నది. ఈ స్వరము మన దేశమునందు వీణలోఁగూడ వాయించినటుల తెలియలేదు. పూర్వాచార్యుల గ్రంథములలోను ఇంత తక్కువైన శ్రుతిగాని స్వరముగాని చెప్పఁబడలేదు. సోమనాథుల మతములోను వీణమేళనము అనుమంద్ర షడ్జమునుండియే చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు పైస్థాయిస్వరము సెకండుకు 1500 వేపనములుగల స్వరమునకైన హెచ్చైన స్వరము పలుకదని చెప్పుచున్నారు. సెకండుకు 1920 వేపనముల కధికమైన అతితారషడ్జము మన దేశమునందు మగవారి శారీరములోనే పలుకుచున్నది. అయినను ఈ వ్యత్యాసము దేశస్థ శీతోష్ణ సంబంధమని కొందఱభిప్రాయ పడుచున్నారు.

శార్ఙ్గదేవుల శ్రుతి నిరూపణము

ఇతఁడు, శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై ఒకటే కొలతగల రెండు వీణలను జేసికొని, వీణ యొకటికి తంత్రులు 22 చొప్పున వేసి రెండు వీణలయందును ఒకటే శ్రుతిని అనుసరించి ఒకస్థాయిలో ఒకటికంటె నొకటి యుత్తరోత్తరము తీవ్రమైన 22 శ్రుతులను జేసికొనవలయునని చెప్పియున్నాఁడు. అట్లు చేయునపుడు శ్రుతులమధ్య మఱియొక శ్రుతి రాకూడదనియును చెప్పియున్నాఁడు ఇందువలన, శార్ఙ్గదేవుఁడు 22 సమశ్రుతులనే (22 equal intervals) చెప్పియున్నాఁడని వెల్లడియగుచున్నది పైనిచెప్పిన రెండు వీణలలో నొకటి ధ్రువవీణయనియును మఱియొకటి చలవీణయనియును జెప్పుచున్నాఁడు ఈ రెండు వీణలయందుఁగల శ్రుతులలో స్వరస్థాపనములను జెప్పుచున్నాఁడు *

శ్లో॥ వీణాద్వయేస్వరాః స్థాప్యా తత్ర షడ్జ చతుశ్శ్రుతిః ।
స్థాప్యా స్తంత్రియాంతురీయాయా మృషభః స్త్రిశ్రుతి స్తతః ॥
పంచమీంత స్తృతీయాయాం గాంధారో ద్విశ్రుతి స్తతః ।
అష్టమీంతో ద్వితీయాయాం మధ్యమోద చతుశ్శ్రుతిః ॥
దశమీంత చ్చతుర్థ్యాం స్యా త్పంచమోధ చతుశ్శ్రుతిః ।
చతుర్దశీతస్తుర్యాయాం ధైవతా స్త్రిశ్రుతి స్తతః ॥
అష్టాదశ్యా స్తృతీయాయాం నిషాదో ద్విశ్రుతి స్తతః ।
ఏకవింశా ద్వితీయాయాం వీణైకాఽత్ర ధ్రువాధవేత్ ॥

తా॥ శ్రుతివీణయందు స్వరములను స్థాపనముఁ జేయునపుడు 4-వ శ్రుతియందు షడ్జమును, 7-వ శ్రుతియందు ఋషభమును, 9-వ శ్రుతియందు గాంధారమును, 13-వ శ్రుతియందు మధ్యమమును, 17-వ శ్రుతియందు పంచమమును, 20-వ శ్రుతియందు ధైవతమును, 22-వ శ్రుతియందు నిషాదమును స్థాపనముఁ జేయవలయును

---

* రాగవిబోధకారుఁడైన సోమనాథుఁడు శ్రుతిని నిశ్చయించుటకై ఒక వీణయందు 22 తంత్రులనువేసి శ్రుతి చేయుటకంటె నాలుగు తంత్రులనువేసి అందు మధ్యమధ్య 22 సారికలను బెట్టి శ్రుతిని జేయుట సులభమని వీణయందు సారికలను బెట్టి శ్రుతిని గుణించియున్నాఁడు నిశ్శంకుని యుక్తికంటె ఇతని యుక్తి చాల బాగుగనున్నది ఇతఁడును షడ్జ పంచమ భావమువలన ఒకస్థాయియందు 22 శ్రుతులు మాత్రమే యున్నవను నభిప్రాయము గలవాఁడనియె తెలియుచున్నది ఇతఁడు స్వరములయొక్క నియత శ్రుతిని జెప్పునప్పుడు ఇన్నవ తంత్రిలో నీ స్వరము పుట్టుచున్నదని చెప్పుటకుఁ బదులుగా ఇన్నవ సారికలో నీ స్వరము పుట్టుచున్నదని చెప్పియున్నాఁడు

పై నిచెప్పిన ప్రకారముగ స్వరస్థాపనమును చేయవలయును ఇట్లు చేసినవెనుక చలవీణయందు ఒకశ్రుతినితగ్గించి చూచు నప్పుడు ఇందు ఒకశ్రుతి తగ్గుటవలన ధ్రువవీణయందు స్వరము లేవియును చేరక ఒక శ్రుతిమాత్రము వ్యత్యాసమై యుండును చలవీణయందు రెండు శ్రుతులను తగ్గించి చూచునపుడు ఇందుగల నిషాద గాంధారములు ధ్రువవీణయందు గల ధైవత ఋషభములలో లయమును చెందును మఱియు చలవీణయందు 3 శ్రుతులను తగ్గించి చూచునపుడు చలవీణయందు గల ఋషభ ధైవతములు ధ్రువవీణయందు గల షడ్జపంచమములలో లయించును మఱియు చలవీణయందు నాలుగు శ్రుతులను తగ్గించి చూచినచో, చలవీణయందు గల షడ్జ, మధ్యమ, పంచమములు ధ్రువవీణయందు గల నిషాద, గాంధార, మధ్యమములలో లయమును జెందును ఇట్లు శ్రుతులను బరిష్కరించి, "చతుశ్చతు శ్చతుశ్చైవ షడ్జ మధ్యమ పంచమాః। ద్వే ద్వే నిషాదగాంధారౌ త్రి స్త్రి ఋషభ ధైవతౌ" అని స్వరములకు శ్రుతులను నిర్ణయించియున్నారు

శ్రుతులను మార్చునపుడు ధ్రువవీణయందుఁ గల స్వరములలో చలవీణ స్వరములు లయమును జెందువిధమును ఈ పథకములోఁ (1) జూడుఁడు

పథకము (1)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
ధ్రువవీణ				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని	సమశ్రుతి
చలవీణ				స^{3}			రి^{2}		గ^{4}				మ^{4}				ప^{3}			ధ^{2}		ని	సమశ్రుతి
మొదటి భేదము			స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని		ఒక శ్రుతి తక్కువ
రెండవ భేదము		స			రి		గ^{2}				మ				ప			ధ		ని^{2}			2 శ్రుతులు తక్కువ
మూడవ భేదము	స			రి^{3}		గ				మ				ప			ధ^{3}		ని				3 శ్రుతులు తక్కువ
నాల్గవ భేదము			రి		గ				మ^{4}				ప^{4}			ధ		ని				స	4 శ్రుతులు తక్కువ

కొన్ని ముఖ్యాంశములు

ప్రకృతము మనకు లభ్యమైయుండు సంగీత సంబంధమైన సంస్కృతగ్రంథము లన్నిటిలోను చాల పురాతనమైన గ్రంథము భరతాచార్యులచే రచియింపఁబడిన నాట్యశాస్త్ర మొకటియే. ఇతఁడు సుమారు 1500 సంవత్సరములకు మునుపు ఉండిన వాఁడని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు వ్రాసియున్న నాట్యశాస్త్రములో శ్రుతిని గుఱించి చెప్పునపుడు నీ యభిప్రాయమునుగాని వ్యక్తముగఁ జెప్పినవాడుకాఁడు. అందుచేత ఇతఁడు శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై యెంతమాత్రము ప్రయత్నించినవాఁడు కాఁడనియే చెప్పవచ్చును.

రత్నాకరకారుఁడైన శార్ఙ్గదేవుడు పైనిచెప్పిన భరతాచార్యున కీవలివాఁడు. ఇతఁడు సుమారు 700 సంవత్సరములకు మునుపు రత్నాకరగ్రంథమును వ్రాసినటులు తెలియుచున్నది. ఇతఁడు శ్రుతులను నిర్ణయించుటకై చాల ప్రయత్నించినవాఁడని చెప్పవచ్చును. ఇతఁడు సమభాగములను గల శ్రుతులు మాత్రమే (equal intervals) సంగీతయోగ్యమని చక్కగా నెఱిగినవాఁడు; అయినను షడ్జపంచమ భావప్రకారముగ నొకస్థాయిలో 22 శ్రుతుల నెట్లు స్థాపించినాఁడో తెలియలేదు. షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ ప్రయత్నించునపుడు, ఒక స్థాయిలో శ్రుతులు 22 కన్న నధికముగ వచ్చుచున్నవి. వానికి ఇతఁ డేదియును సమాధానముఁ జెప్పలేదు. మఱియు, షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ నితఁడు శ్రుతిని నిశ్చయించినటులును చెప్పలేదు. గనుక ఇతఁడు ఒక స్థాయిని 22 సమభాగములుగాఁ జేసికొని అందు స్వరముల నమర్చినవాఁడు. అందుచేత నే ఇతనికి స్వరస్థానములు శుద్ధముగ కుదురలేదు. గ్రామభేదములను చేయునపుడు స్వరములు చాల హెచ్చుతక్కువగ నుండుటను జూచి ఒకస్వరమున కిచ్చిన శ్రుతిని మఱియొక స్వరమున కిచ్చి చ్యుతషడ్జము, త్రిశ్రుతిఋషభము అని సందర్భానుసారముగ 12 వికృతి స్వరములను నేర్పఱచుకొన్నాఁడని తోఁచుచున్నది. ఇతఁడు నిశ్శంకుఁడని బిరుదు వహించినవాఁడైనను శ్రుతులను నిర్ణయించి అందు స్వరముల నమర్చుటయందు చాల శంక గలవాఁడుగ నే కనఁబడుచున్నాఁడు.

ఇతనికి ఇటీవలి వాఁడైన సోమనాథుఁడును ఈ సంశయములోనుండి తొలఁగినవాఁడు కాఁడు. అయినను ఇతఁడు మంచి పండితుఁడు. ఇందులకు ఇతఁడు వ్రాసియున్న రాగవిబోధమే సాక్షియగును. ఈ గ్రంథము చక్కని సంస్కృతములో వ్రాయఁబడియున్నది. మఱియు నితఁడు మంచి గాయకుఁ డనియును వైణికుఁడనియును తెలియుచున్నది. షడ్జపంచమ భావముగ గలుగు స్వరసమూహములకు అన్యోన్యత (Harmony or concordance of sound) విశేషముగ నున్నదను తత్త్వమును తెలిసికొన్నవాఁడు. ఇతఁడును శార్ఙ్గదేవుఁడు పోయిన పద్ధతి ననుసరించి శ్రుతులను జెప్పినాఁడే గాని సందేహమును తీర్చుకొని శ్రుతులను నిర్ణయించలేదు. ఇట్లు శ్రుతులను లెక్కపెట్టునపుడు తనకుఁ గలిగిన సందేహమును వెల్లడిగఁ జెప్పినవాఁడు కాడు. ఇతఁడు వ్రాసిన రాగవిబోధము మొదటి వివేకములో 18, 19, 20, 21, 22-వ ఆర్యలలో "శ్రుతి స్వరజ్ఞానోపాయన వీణ" యని యొక వీణను చెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకము 18 మొదలు 43

వఱకుఁగల ఆర్యలలో "అఖిలరాగమేళ శుద్ధమేళ వీణ" యని యొక వీణను చెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకము 44 మొదలు 51 వఱకు గల ఆర్యలలో "అఖిలరాగమేళ మధ్యమేళ వీణ" యని మఱియొక వీణను జెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకమున 19-27-36-37 ఆర్యలలో "ఏకరాగ మేళ శుద్ధమేళ వీణ" యని యొక వీణయును, ఆర్య 44-47 లో "ఏకరాగమేళ మధ్యమేళ వీణ" యని మఱియొక వీణయును ఇట్లు 5 వీణలను జెప్పియున్నాఁడు. వానిని ఈ గ్రంథముయొక్క అనుబంధము (I) లోఁ జూడుఁడు.

సంగీత పారిజాతకారుఁడైన అహోబిలుఁడు స్వరములను షడ్జపంచమ భావముగానే లెక్కచేసినవాఁడని తెలియుచున్నది. "మధ్యేపూర్వోత్తరాబద్ధ వీణాయాం గాత్ర ఏవవ। షడ్జపంచమ భావేన శ్రుతిర్ద్వావింశతిం జగుః॥" అని ఇతఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఇతఁడు శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతులకన్న అధికమైన శ్రుతులు వచ్చుచున్నవి యనే రహస్యమును తెలిసికొని మఱికొన్ని శ్రుతులను గుణించియున్నాడు. అయినను ఒక స్థాయిలో యున్న శ్రుతులే షడ్జపంచమభావమువలన గలుగుచున్నవని నెఱిగినవాఁడు కాఁడని తెలియుచున్నది. వీణయందు ఇంతకొలతలో ఈ స్వరమున్నదను నొక క్రొత్త సంప్రదాయమును ఇతఁడే మొట్టమొదట వెల్లడిచేసినవాఁడు. * ఇతఁడు చెప్పియుండు కొలతలు [illegible] గణితశాస్త్ర ప్రకారముగఁ జూచునపుడు [illegible] యున్నయవి.

---

* సంగీత పారిజాతకారుఁడైన అహోబిలుఁడు పైని చెప్పిన ద్వావింశతి శ్రుతులను నిర్ణయించునపుడు వీణయందు ఇంతకొలతలో ఈ స్వరము బుట్టుచున్నదని ఊంచుమించుగా కొలతలను జెప్పియున్న పద్ధతుల నీ దిగువ జూడుఁడు.

వీణయందు శుద్ధస్వర నిరూపణము

శ్లో. ధ్వన్యవచ్ఛిన్న వీణాయాం మధ్యేతారక సంస్థిత
ఉభయోః షడ్జయోర్మధ్యే మధ్యమం స్వరమాచరేత్
త్రిభాగాత్మకవీణాయాం పంచమస్స్యాత్తదగ్రిమే।
షడ్జపంచమయోర్మధ్యే గాంధారస్యస్థితిర్భవేత్॥
సపయోః పూర్వభాగేచ స్థాపనీయోధరిస్వరః
పసయోర్మధ్యదేశేతు ధైవతం స్వరమాచరేత్।
తత్రాంశద్వయ సంత్యాగాన్నిషాదస్యస్థితిర్భవేత్

తా. అవచ్ఛిన్నధ్వనితోఁ గూడిన వీణయందుఁగల తంత్రియొక్క మధ్యలో (1/2) తారషడ్జము పలుకును. రెండుషడ్జములకు నడుమ (1/4) మధ్యమము నాచరింపవలయును. తంత్రియొక్క మొత్తము నిడివిని మూఁడుగా భాగించి అందు రెండు భాగములు త్రోసి (3/4) పంచమమును స్థాపింపవలయును. షడ్జపంచమములకు మధ్యలో గాంధారము పలుకును. మేరులోనుండి పంచమమువఱకు కొలిచి దానిని మూఁడుభాగ

శ్రుతులకు సంబంధించిన ప్రకృత చర్చలు.

పూర్వపు సుప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారకులు, ఒక స్థాయియందు 22 శ్రుతులున్నవనియును, గానము చేయునపుడు రాగములకు జీవకళల నిచ్చి రక్తిఁ గలుగఁజేయుటకై యీ శ్రుతులను సందర్భానుసారముగ, గమకముచేత కల్పించి, వాడుకొనవలయు ననియును జెప్పియున్నారు. అయినను, వీణయందు స్వరమేళనమును చేయునపుడు, ఒకస్థాయిలో ఉత్తరోత్తరము, ద్విగుణములైన 12 స్వరములకు మాత్రమే మేళన పద్ధతిలోఁ జెప్పియున్నారు.

ములుగా జేసి మొదటిభాగముయొక్క అంత్యములో ఋషభమును స్థాపింపవలయును. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో ధైవతము పలుకును. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును గల నిడివిని మూఁడుభాగములుచేసి అందు రెండుభాగముల త్రోసి చూచునప్పుడు నిషాదము పలుకును.

వీణయందు వికృతస్వర నిరూపణము.

శ్లో॥ భాగత్రయాన్వితో మధ్యే మేరోఋషభసంజ్ఞితాత్ ।
భాగద్వయోత్తరం మేరోః కుర్యాత్ కోమలరిస్వరమ్

తా. మేరువునకును ఋషభమునకును మధ్యలో రెండుభాగములను విడిచి కోమల ఋషభమును స్థాపనము చేయవలయును.

శ్లో॥ మేరోర్ధైవతయోర్మధ్యే తీవ్రగాంధారమాచరేత్ ॥

తా. మేరువునకును ధైవతమునకును నడుమ తీవ్రగాంధారమును జేయవలయును.

శ్లో॥ భాగత్రయవిశిష్టేస్మిఁ తీవ్రగాంధారషడ్జయోః ।
పూర్వభాగోత్తరంమధ్యే మం తీవ్రతమమాచరేత్ ॥

తా. తీవ్రగాంధారమునకును షడ్జమమునకును మధ్యలో ఒకభాగమును విడిచి తీవ్ర మధ్యమమును స్థాపింపవలయును.

శ్లో॥ భాగత్రయాన్వితో మధ్యే పంచమోత్తర షడ్జయోః ।
కోమలా ధైవత స్థాప్యః పూర్వభాగే మనీషిభిః ॥

తా. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో మూఁడుభాగములు చేసి మొదటిభాగముయొక్క కొనలో కోమల ధైవతమును స్థాపనము చేయవలయును.

శ్లో॥ తథైవ ధసయోర్మధ్యే భాగత్రయ సమన్వితే ।
పూర్వభాగద్వయాదూర్ధ్వం నిషాదం తీవ్ర మాచరేత్ ॥

తా ధైవతమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో మూఁడుభాగములు చేసి రెండుభాగముల త్రోసి తీవ్ర నిషాదమును ఆచరింపవలయున

ప్రాకృత సంగీత విద్యావిశారదులు, ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతు లున్నవని పుస్తకములలో మాత్రము వ్రాసి యున్నారేకాని. వానిని స్వానుభవమునం దుంచికొన్నారు గారు. మన హైందవ సంగీతములందుం గల రాగములకు శ్రుతులే సొంపుగ నున్నయవి. ఒక స్థాయిలో 12 స్వరములను మాత్రము సమ్మేళనమును చేసికొని వానిలోనే కర్నాటక రాగములకుంగల కళ లన్నియు నున్నవని చెప్పుట సరికాదు. మనదేశమునందలి సంగీత విద్వాంసులలో, వైణికులుమాత్రమే, ఒక స్థాయిలో 12 స్వరములకన్న నధికమైన స్వరములో, లేక శ్రుతులో యుండవలయునని చెప్పుచున్నారు. అయినను, వారు అట్టి శ్రుతు లెన్ని యుండవలయునని చెప్పలేక యున్నారు. కొందఱు గ్రంథపద్ధతి ననుసరించి, ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతు లున్నవని చెప్పుచున్నారు. సంగీతవిద్యను జీవనోపాయముగం గైకొన్న విద్వాంసు లెవరును ఈ శ్రుతుల సంబంధమైన రహస్యమును కనిపెట్టుటకు ప్రయత్నించినవారు గారు. సుమారు, 15 సంవత్సరములకు పూర్వము, (Mr. Rao Bahadur C Nagoji Rov, Inspector of Schools, Southern Circle) మిస్టర్ రావు బహదూర్ సి. నాగోజి రావుగారు, ఈ శ్రుతులను లెక్కపెట్టుటకై ప్రయత్నించినారు. రావుగారు 1904 వ సంవత్సరమున తిరువల్లిక్కేణికివచ్చి నన్ను రావించి తాము సిద్ధముచేసిన 22 శ్రుతుల వీణను నాకు చూపి, నా యభిప్రాయము నడిగినారు. కొన్ని రాగకళలను అందులో వాయించినారు. వానిలో కొన్ని శుద్ధముగాను కొన్ని సంకరముగాను (హెచ్చు తక్కువలుగాను) ఉండెను శ్రుతులు హెచ్చుతక్కువలుగా నున్నవని నా యభిప్రాయమును తెలిపితిని. అందులకు వారును సమ్మతించి వానిని సవరింపవలయునని చెప్పినారు. ఇది శ్రుతులను లెక్కపెట్టుటకైన ప్రథమ ప్రయత్నము తరువాత, శ్రుతుల విషయమై అనేకులు చర్చింపం దొడంగిరి. వానిలో ముఖ్యమైన కొన్ని యభిప్రాయముల నీ దిగువ వ్రాసెదను.

(1) రావుబహదూర్ సి. నాగోజి రావుగారి యభిప్రాయము.

22 శ్రుతులను వాని వేవన సంఖ్యలను అవి పుట్టుస్థానములను వాని (Ratio) రేషియోలను, * అంతరములను తెలిపెడి పధకము.

శ్రుతులసంఖ్య.	స్వరనామములు.	నాటకయందుంగల 12 స్వరములు.	వేవన నిష్పత్తులు.	వేవన సంఖ్యలు.	అంతరముల నిష్పత్తులు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	స.	1	240	1	
2	రి1	...	25/24	250	24/25	
3	రి2	శు.రి.	16/15	256	15/16	
4	రి3	...	10/9	$266\frac{2}{3}$	9/10	
5	రి4	చ.రి.	9/8	270	8/9	
6	గ1	...	32/27	$284\frac{4}{9}$	27/32	
7	గ2	సా.గ.	6/5	288	5/6	
8	గ3	అం.గ.	5/4	300	4/5	
9	గ4	...	32/25	$307\frac{1}{2}$	25/32	
10	మ1	శు. మ.	4/3	320	3/4	
11	మ2	...	27/20	324	20/27	
12	మ3	ప్ర.మ.	45/32	$337\frac{1}{2}$	32/45	
13	మ4	...	36/25	$345\frac{3}{5}$	25/36	
14	ప	ప	3/2	360	2/3	
15	ధ1	శు.ధ.	25/16	375	16/25	
16	ధ2	...	8/5	384	5/3	
17	ధ3	చ.ధ.	5/3	400	3/5	
18	ధ4	...	27/16	405	16/27	
19	ని1	...	16/9	$426\frac{2}{3}$	9/16	
20	ని2	కై. ని.	9/5	432	5/9	
21	ని3	కా. ని.	15/8	450	8/15	
22	ని4	...	48/25	461	25/48	
23	స	సఀ	2	480	1/2	

మిస్టరు, నాగోజి రావుగారు, ఈ శ్రుతుల పద్ధతిని ఆంగ్లేయ ఏన్‌హార్మొనిక్ స్కేల్ (English E ihormonic Sca'e) ననుసరించి చెప్పియున్నారు. ఇందు, కొన్ని స్వరములు ఆంగ్లేయపద్ధతికి సరిగ నున్నవి. కొన్ని సరికావు. ఇందుఁగల శ్రుతులు, ఒకటే లెక్కగలవి కావు. గనుక, ఇవి సంగీత రత్నాకరోక్త శ్రుతులు కానేరవు.

మఱియు 2/1, 3/2, 4/3, 5/4, 6/5, 9/8, -0/9, 16/15, 2;/24అను (inter' als) కాలవ్యవధులు మాత్రమే సంగీత యోగ్యమనియును, అట్టి శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో 22 మాత్రమే యున్నవనియును చెప్పియున్నారు.†

* రేషియో = రెండుసంఖ్యలకు గల సంబంధము ; అంతరము.

† ఆంగ్లేయులు, సంగీతమునందు హార్మొని (harmony) నిండి యుండవలయునని చెప్పుచున్నారు. హార్మొని యనఁగా నేమి? అని మనము తెలిసికొనవలయును. స్వరములు ఒకటితో నొకటి చేరుటకైన శబ్ద విశేషము హార్మొని యనఁబడును. వీణలో షడ్జతంత్రిని మీటి మేరువును నొకవ్రేలితో తాఁకి తత్‌క్షణమే వ్రేలిని పైకెత్తి, స్వర

ములను గమనించినచో, షడ్జతంత్రిలోనే, "స, గ, ప, సి" యని షడ్జ, అంతర గాంధార, పంచమ, తారషడ్జములు వరుసగాను సూక్ష్మముగాను ధ్వనించి, వెంటనే షడ్జములో లయించి పోవుటయును విశదముగ నెఱుఁగవచ్చును. ఇట్లు పలుకుటకు, అప్పర్ పార్షల్ (upper partial) అని పేరు. వాద్యములలో, ఒక అప్పర్ పార్షలును, మనుష్య శారీరములలో మూఁడు అప్పర్ పార్షలును పలుకును. అందుచేతనే గాత్రగానము జంత్రగానమునకన్న మిగుల సొంపుగ నున్నది. ఇట్టి సొంపు సంగీతమునకు హార్మోనివలననే గలుగుచున్నది. మఱియు నిట్లు పలుకు స్వరములకు, కార్డ్ ఆవ్ నేచర్ (chord of nature) ఒకటితో నొకటి చేరెడి స్వరములని పేరు. ఇట్టి స్వరములు, వరుసలుగా వచ్చునపుడు రాగము గలుగుచున్నది.

పైని చెప్పిన రీతిగ నిండు హార్మొనిగల స్వరము లివి యనియును, తక్కువ హార్మొనిగల స్వరము లివి యనియును నెఱుఁగవలసినది యావశ్యకమే గదా?

(1) ఒక స్వరమునకును మఱియొక స్వరమునకును గల అంతరము (interval) సరిగా ఒకస్థాయి యుండినయెడల పూర్ణమైన హార్మొని గలుగును.

ఉ॥ స సి

ఈ అంతరమునకు లెక్క 2 (interval)

(2) షడ్జమునకును పంచమమునకును (సప) గల హార్మొని రెండవతరగతి యగును, ఇందుకు అంతరము 3/2 (interval)

(3) పంచమమునకును షడ్జమునకును (ప సి) గల అంతరము (interval) 4/3. ఎట్లనిన,

$$ప \times 4/3 = సి$$

$$3/2 \times 4/3 = 2$$

(4) అంతర గాంధారమునకును షడ్జమునకును (గ3-స) గల అంతరము 6/5:-

$$గ3 \times 6/5 = ప$$

$$5/4 \times 6/5 = 3/2$$

మఱియు ఆంగ్లేయ సంగీతములో 9/8 (Major tone) 10/9 (Minor tone), 16/15 (Major Semitone), 25/24 (Minor Semitone), అను అంతరములను (intervals) చేరికగల స్వరములుగా స్వీకరించి యున్నారు. ఇందుచేత, మనము తెలిసికొన్న దేమనగ, "2/1, 3/2, 4/3, 5/4, 6/5, 9/8, 10/9, 16/15, 25/24" ఇట్టి అంతరములను గల స్వరములు, ఒకటితోనొకటి చేరెడి స్వభావము గలవి యనునదియే.

ఇఁకను, "స1-గ3, గ3-ప, ప-స2" వీని మధ్యలో నెన్ని హార్మోనిక్ స్వరములు రావచ్చునని లెక్కపెట్టవలయును.

1. షడ్జమునకును అంతర గాంధారమునకును (స-గ3) మధ్యలో రి1 వచ్చినచో అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. రి 1-కి అంతరము 25/24; (గ3) మూఁడవ గాంధారమునకు అంతరము 6/5. ఎట్లనిన,

25/24 × 6/5 = 5/4
రి1 × 6/5 = గ3

మొదటి ఋషభమును షడ్జముగ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము సాధారణ గాంధారముగ పలుకును.

2. షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో మూఁడవ ఋషభము వచ్చును. షడ్జమునకును మూఁడవ ఋషభమునకును గల అంతరము 10/9; మూఁడవ ఋషభమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును గల అంతరము 9/8. ఎట్లనిన,

10/9 × 9/8 = 5/4
రి3 × 9/8 = గ3

మూఁడవ ఋషభమును షడ్జముగఁ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

3. షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో 4-వ ఋషభము వచ్చినచో అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. ఎట్లనిన, షడ్జమునకును 4-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 9/8; 4-వ ఋషభమునకును 3-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 10/9.

9/8 × 10/9 = 5/4
రి4 × 10/9 = గ3

ఇచ్చట 4-వ ఋషభమును షడ్జముగఁ జేసినచో 3-వ గాంధారము 3-వ ఋషభముగ పలుకును.

4. రెండవ గాంధారము షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో వచ్చినయెడల ఐకమత్యముగల స్వరమగును. రెండవ గాంధారమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము 6/5; 3-వ గాంధారమునకును 2-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 25/24.

6/5 × 25/24 = 5/4
గ2 × 25/24 = గ3.

2-వ గాంధారమును షడ్జముగఁ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము మొదటి ఋషభముగ పలుకును. పైని చెప్పిన 4 పద్ధతులవలన షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో 4 స్వరములే ఐకమత్యము గలవిగా యుండునని తెలియుచున్నది. వానిని నీ క్రింద జూడుఁడు.

1.	స	రి1	గ3
2.	స	రి3	గ3
3.	స	రి4	గ3
4.	స	రి6	గ3

మూఁడవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో, ఎన్ని అనుగుణ్యమైన స్వరములున్నవని విచారింతము.

1. మొదటి మధ్యమము చేరికగల స్వరము.

5/4 × 16/15 = 4/3	4/3 × 9/8 = 3/2
గ3 × 16/15 = మ1	మ1 × 9/8 = ప

మూఁడవ గాంధారమును షడ్జముగఁ జేసినచో అందుకు మ1 శుద్ధ ఋషభముగ నుండును. మొదటి మధ్యమమును షడ్జముగఁ జేసినచో పంచమము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

2. మూఁడవ మధ్యమమును ఐకమత్యమైన స్వరమే. 3-వ మధ్యమమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 9/8 ; మూఁడవ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 16/15.

$5/4 \times 9/8 = 45/32$ | $45/32 \times 16/15 = 3/2$

గ2 × 9/8 = మ3 | మ3 × 16/15 = ప

కనుక 3-వ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో ఈ దిగువ వ్రాసి యున్న చేరికగల స్వర సమూహములు వచ్చును.

1. గ3 మ1 ప
2. గ3 మ3 ప

ఇపుడు షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో ఏయే స్వరములు చేరిక గలవై యుండునని విచారింపఁబడును.

1. షడ్జమునకును రెండవ గాంధారమునకును మధ్యలో 2-వ ఋషభము ఐకమత్యముఁగల స్వరమై యుండును. షడ్జమునకును 2-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 16/15 ; రెండవ ఋషభమునకును 2-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 9/8.

$16/15 \times 9/8 = 6/5$

రి2 × 9/8 = గ2

2. షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును మధ్యలో 4-వ ఋషభము అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. షడ్జమునకును 4-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 9/8; 4-వ ఋషభమునకును రెండవ గాంధారమునకును గల అంతరము 16/15.

$9/8 \times 16/15 = 6/5$

కనుక { స రి2 గ2 / స రి4 గ2 } షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును మధ్యలో నీ రెండు సమూహములు ఐకమత్యము గలవిగా నుండును.

1. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ మధ్యమము చేరిక గల స్వరమై యుండును. 2-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 10/9; 1-వ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 9/8.

$6/5 \times 10/9 = 4/3$ | $4/3 \times 9/8 = 3/2$

గ2 × 10/9 = మ1 | మ1 × 9/8 = ప

2. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 2-వ మధ్యమము వచ్చును. 2-వ గాంధారమునకును 2-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 9/8 ; రెండవ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 10/9

$6/5 \times 9/8 = 27/20$ | $27/20 \times 10/9 = 3/2$

గ2 × 9/8 = మ2 | మ2 × 10/9 = ప

3. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 4-వ మధ్యమము వచ్చును. రెండవ గాంధారమునకును 4-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 6/5; 4-వ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 25/24.

$6/5 \times 6/5 = 36/25$	$36/25 \times 25/24 = 3/2$
గ2 $\times 6/5 =$ మ4	మ4 $\times 25/24 =$ ప

కనుక { గ2 మ1 ప; గ2 మ2 ప; గ2 మ4 ప } ఈ మూఁడు చేరికగల స్వరసమూహములు గ2—ప మధ్యలో వచ్చును.

ఇదివరకును షడ్జమములో నుండి పంచమమువఱకుఁ గల చేరికఁగల స్వరములను లెక్క చేసితిమి. అటులనే పంచమము మొదలుకొని పై షడ్జమువఱకుఁ గల ఐకమత్యము గల స్వరములను కనిపెట్టవలయును. అందుకు, ఒక సులభమైన త్రోవయున్నది. ఎట్లనిన, పంచమమును షడ్జముగ (శ్రుతిగ) స్వీకరించినచో పై షడ్జము 1-వ మధ్యమ మగును; కనుక "పసి" యనునది "సమ" యను స్వరములకు సరియగును. ఈ కారణముచేత షడ్జములోనుండి 1-వ మధ్యమమువఱకును ఎన్ని ఐకమత్యముఁగల స్వరమున్నవో, అన్ని స్వరములే పంచమమునకును పై షడ్జమమునకును మధ్యలో నుండును. వాని నీ దిగువనుండు చక్రములో జూడుఁడు.

షడ్జ మధ్యమముల మధ్యనుండు స్వరములకు సరియైన స్వరములను పంచమ తార షడ్జమధ్యములోఁ జూపెడి పథకము.

స—మ (1) మధ్య నుండుస్వరములు.	అంతరములు.	ప—స. మధ్య నుండుస్వరములు.	అంతరములు.	షరాలు.
స	1	ప	3/2	ఈ పథకములో మొదటి పంక్తిలో నుండు స్వరములకు, మూఁడవ పంక్తిలో నుండు స్వరములు సమయోగ్యంబులైనవి యని యెఱుఁగునది.
రి1	25/24	ధ1	25/16	
రి2	16/15	ధ2	8/5	
రి3	10/9	ధ3	5/3	
రి4	9/8	ధ4	27/16	
గ2	6/5	ని2	9/5	
గ3	5/4	ని3	15/8	
మ1	4/3	సి	2	

ఇదివఱకును, ఒక స్థాయిలో ఆరోహణక్రమముగఁ జూచునపుడు ఐకమత్య శ్రుతు లెన్నిగలవో యని విచారించితిమి. ఇపుడు అవరోహణ క్రమములో నెన్ని ఐకమత్య శ్రుతు లున్నవని విచారింపవలయును.

1. పంచమమునకును 1-వ ధైవతమునకును గల అంతర మెదియో, అదియే 4-వ నిషాదమునకును షడ్జమమునకును గల అంతరమగును.

పైనిఁ గనఁబఱచిన 22 శ్రుతులకంటె నధికమైన ఐకమత్యముఁగల శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో వచ్చుటకు వీలులేదు ఇదియే రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి. ఈ పద్ధతులు లెక్కకు సరిగానున్నవి ; అయినను పైనిచెప్పిన లెక్క ప్రకారముగ వీణయందు స్వరములను స్థాపనము జేయునపుడు షడ్జస్వరములుతప్ప ఇతర స్వరములు శుద్ధముగా నుండవు. అందుచేత స్వరములొకటితో నొకటి చేరవు.

ఉ॥ $48/25 \times 25/24 = 2$

$\text{ని}4 \times 25/24 = \text{సి}$

కనుక 4-వ నిషాదమును శ్రుతిగా నుంచుకొన్నచో అందుకు షడ్జము శుద్ధ ఋషభమగును.

2. 2-వ ధైవతమునకును పంచమమునకును గల అంతర మెదియో అదియే 3-వ నిషాదమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము.

ఉ॥ $15/8 \times 16/15 = 2$

$\text{ని}3 \times 16/15 = \text{సి}$

3. 1-వ నిషాదమును శ్రుతిగాఁ (షడ్జముగ) జేయునపుడు అందుకు తారషడ్జము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

ఉ॥ $16/9 \times 9/8 = 2$

$\text{ని}1 \times 9/8 = \text{సి}$

పైని చెప్పినప్రకారముగ తారషడ్జమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ, 4-వ నిషాదములు చేరికగల స్వరములగుచున్నవి. ఈ తీరుననే శుద్ధమధ్యమములోనుండి క్రింది షడ్జమువఱకును గుణించునపుడు 1, 4 సంఖ్యగల ఋషభములు (రి1, రి4) మనకు లభ్యమగును. ఎట్లనిన,

1-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 9/8.

ఉ॥ $22/27 \times 9/8 = 4/3$

$\text{గ}1 \times 9/8 = \text{మ}1$

4-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 25/24.

ఉ॥ $32/25 \times 25/24 = 4/3$

$\text{గ}4 \times 25/24 = \text{మ}1$

ఇదియే 22 అనుగుణ్యముఁ గల శ్రుతులు. వీనికన్న యధికమైన ఐకమత్య శ్రుతులొక స్థాయిలో లేవని యభిప్రాయఁబడుచున్నారు.

పైనిఁ గనఁబఱచిన 22 శ్రుతులకంటె నధికమైన ఐకమత్యముఁగల శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో వచ్చుటకు వీలులేదు ఇదియే రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి. ఈ పద్ధతులు లెక్కకు సరిగా నున్నవి ; అయినను పైని చెప్పిన లెక్క ప్రకారముగ వీణయందు స్వరములను స్థాపనము జేయునపుడు షడ్జస్వరములుతప్ప ఇతర స్వరములు శుద్ధముగా నుండవు. అందుచేత స్వరములొకటితో నొకటి చేరవు.

ఉ॥ $48/25 \times 25/24 = 2$

ని$4 \times 25/24 =$ సఁ

కనుక 4-వ నిషాదమును శ్రుతిగా నుంచుకొన్నచో అందుకు షడ్జము శుద్ధ ఋషభమగును.

2. 2-వ ధైవతమునకును పంచమమునకును గల అంతర మెదియో అదియే 3-వ నిషాదమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము.

ఉ॥ $15/8 \times 16/15 = 2$

ని$3 \times 16/15 =$ సఁ

3. 1-వ నిషాదమును శ్రుతిగాఁ (షడ్జముగ) జేయునపుడు అందుకు తారషడ్జము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

ఉ॥ $16/9 \times 9/8 = 2$

ని$1 \times 9/8 =$ సఁ

పైని చెప్పినప్రకారముగ తారషడ్జమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ, 4-వ నిషాదములు చేరికగల స్వరములగుచున్నవి. ఈ తీరుననే శుద్ధమధ్యమములోనుండి క్రింది షడ్జముల కును గుణించునపుడు 1, 4 సంఖ్యగల ఋషభములు (రి1, రి4) మనకు లభ్యమగును. ఎట్లనిన,

1-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $9/8$.

ఉ॥ $32/27 \times 9/8 = 4/3$

గ$1 \times 9/8 =$ మ1

4-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $25/24$.

ఉ॥ $32/25 \times 25/24 = 4/3$

గ$4 \times 25/24 =$ మ1

ఇదియే 22 అనుగుణ్యముఁ గల శ్రుతులు. వీనికన్న యధికమైన ఐకమత్య శ్రుతులొక స్థాయిలో లేదని యభిప్రాయఁబడుచున్నారు.

రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి (కరుణామృతసాగర ప్రకారముగ)

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	తీగ స్థానములు.	అంతర స్థానములు.	అంతర దశాంశ స్థానములు.	32 అంగుళముల తీగెపై శ్రుతులకు గురుతులు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	స. 540 కంపనముల షడ్జమునకు కంపన సంఖ్యలు.	స. 240 కంపనముల షడ్జమునకు కంపనసంఖ్యలు
	స	1			32			5.0	240
1	రి1	24/25	24/25	.9600	30.72	71	71	562.59	250
2	రి2	15/16	125/128	.9375	30	112	41	576	256
3	రి3	9/10	24/25	.9000	28.8	182	71	600	266.66
4	రి4	8/9	80/81	.8889	28.44	204	22	607.50	270
5	గ1	27/32	243/256	.8438	27	294	90	640	284.44
6	గ2	5/6	80/81	.8333	26.67	316	22	648	288
7	గ3	4/5	24/25	.8000	25.60	386	71	675	300
8	గ4	25/32	125/128	.7813	25	427	41	691.20	307.2
9	మ1	3/4	24/25	.7507	24	498	71	720	320
10	మ2	{ 20/27	80/81	.7407	23.70	520 }	22	729	324
11	మ3	{ 32/45	24/25	.7111	22.76	590 }	71	759.375	337.5
12	మ4	{ 25/36	125/128	.6944	22.22	631 }	41	777.60	345.6
13	ప	2/3	24/25	.6667	21.33	702	71	810	360
14	ధ1	16/25	24/25	.6400	20.48	773	71	843.75	375
15	ధ2	5/8	125/128	.6250	20	814	41	864	384
16	ధ3	3/5	24/25	.6000	19.20	884	71	900	400
17	ధ4	16/27	80/81	.5926	18.99	906	22	9911.25	405
18	ని1	9/16	243/256	.5625	18	996	90	960	426.67
19	ని2	5/9	80/81	.5556	17.78	1018	22	972	432
20	ని3	8/15	25/25	.5333	17.07	1088	71	1012.50	450
21	ని4	25/48	125/128	.5208	16.67	1129	41	1036.80	460.8
22	సే	1/2	24/25	.5000	16	1200	71	1080	480

పైని కనఁబఱచియుండు పథకములో కొన్ని వ్యత్యాసములైన లెక్కలు గనఁబడుచున్నవి. 7-వ 8-వ పంక్తిలో జూడుఁడు; ఒక స్థాయికి గల మొత్తము సెంట్సులు 1200, అని 7-వ పంక్తి అంత్యములో వ్రాసియున్నది. 8-వ పంక్తిలో పైనిచెప్పిన 1200 సెంట్సులకును వివరమును గనఁబఱచి యున్నారు. ఆ సంఖ్యలు, ఒక శ్రుతికిని దానివెంటనే వచ్చెడి మఱియొక శ్రుతికిని గల అంతరములు. ఈ అంతర సెంట్సులను మొత్తము చేసినచో 1200 సెంట్సులే రావలయును. అట్లుగాక 5 సెంట్సులు అధికముగ వచ్చియున్నవి. మఱియు 7-వ పంక్తిలో నుండు మొత్తసంఖ్య ఒకటితో 8-వ

పంక్తిలో నుండు అంతరసంఖ్యనుగూర్చి చూచునపుడు అందులకు దిగువనుండు 7-వ పంక్తిలోని మొత్తము సరిగ నుండవలయును. అట్లుగాక కొన్ని తావులలో వ్యత్యాసమై యుండుటయును జూడుఁడు. అంతరభిన్నములకుఁ దగినట్లుగ సెంట్సులను లెక్కచేసి నందువలన నీ వ్యత్యాసము గనఁబడుచున్నదని తెలియుచున్నది.

---

(2) 22 శ్రుతులు. Mr. సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము ననుసరించి గుణింపఁబడిన పథకము.

శ్రుతుల సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	తీగె పొడవులు.	32 అంగుళముల తీగెపై స్వరములు పలుకు స్థానములు.	సె. 540 కంపన సంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	రత్నాకర పద్ధతి.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32.00	540	0		సంగీత రత్నాకర ప్రకారము 1 శ్రుతికిని మఱియొక శ్రుతికిని ఉండవలసిన అంతరము 54.54½.	Mr. సహస్రబుద్ధిగారు శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు తంత్రియొక్క నిడివిని 4 సమభాగములుగఁ జేసి వాని లో 22 భాగముల నొక స్థాయికినిచ్చి తారషడ్జమును చేసినారు. ఈ లెక్క షడ్జమునకు మాత్రము సరిగ నుండునే గాని తదితర స్వరములకు సరిగా నుండదు. ఇందు మధ్యమ పంచమము లే సరిగ నుండలేదు. 12, 16 శ్రుతులను జూడుఁడు.
2	రి1	43/44	31.27	552.6	40	40		
3	రి2	42/44	30.55	565.7	81	41		
4	రి3	41/44	29.82	579.5	122	41		
5	గ1	40/44	29.09	594	165	43		
6	గ2	39/44	28.36	609.2	209	44		
7	మ1	38/44	27.64	625.3	254	45		
8	మ2	37/44	26.91	642.2	300	46		
9	మ3	36/44	26.18	660	347	47		
10	మ4	35/44	25.45	678.9	396	49		
11	ప1	34/44	24.37	698.8	446	50		
☞ 12	ప2	33/44	24	720	498	52		
13	ప3	32/44	23.27	742.5	551	53		
14	ప4	31/44	22.55	766.5	606	55		
15	ధ1	30/44	21.82	792	663	57		
☞ 16	ధ2	29/44	21.09	819.3	722	59		
17	ధ3	28/44	20.36	848.6	783	61		
18	ని1	27/44	19.64	880	845	62		
19	ని2	26/44	18.91	913.8	911	66		
20	స1	25/44	18.18	950.4	979	68		
21	స2	24/44	17.45	990	1049	70		
22	స3	23/44	16.73	1033	1123	74		
23	సే4	22/44	16	1080	1200	77		

(3) ద్వావింశతి శ్రుతులు: రాజా సురేంద్రనాథ టాగూరుగారి యభిప్రాయము.

శ్రుతుల సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	తంత్రీదైర్ఘ్యములు.	32 అంగుళముల తంత్రిలో స్వరముల స్థానము.	స. 540 గా నున్న కంపన సంఖ్యలు.	సెంట్లు.	అంతర సెంట్లు.	సరాసరి.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32.0	540			[illegible] 54·5+½ [illegible]	ఈ పద్ధతిననుసరించి [illegible]
2	రి1	35/36	31.11	555.4	49	49		
3	రి2	34/36	30.22	571.8	99	50		
4	రి3	33/36	29.33	589.1	151	52		
5	గ1	32/36	28.44	607.5	204	53		
6	గ2	31/36	27.56	627.1	259	55		
7	మ1	30/36	26.67	648.	316	57		
8	మ2	29/36	25.78	670.3	374	58		
9	మ3	28/36	24.89	694.3	435	61		
10	మ4	27/36	24.0	720	498	63		
11	ప1	38/52	23.4	738.9	543	45		
12	ప2	37/52	22.8	758.9	589	46		
13	ప3	36/52	22.2	780	637	48		
14	ప4	35/52	21.5	802.3	685	48		
15	ధ1	34/52	20.9	825.9	736	51		
16	ధ2	33/52	20.3	850.9	787	51		
17	ధ3	32/52	19.7	877.5	841	54		
18	ని1	31/52	19.1	905.8	895	54		
19	ని2	30/52	18.5	936	952	57		
20	స1	29/52	17.8	968.3	1011	59		
21	స2	28/52	18.2	1002.9	1072	61		
22	స3	27/52	16.6	1040	1135	63		
23	స4	25/52	16.0	1080	1200	65		

(4) ద్వావింశతి శ్రుతులు : Mr. K. B. దేవాలుగారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స్థాన భిన్నములు.	32 అంగుళముల తంత్రిలో స్వరముల స్థానములు.	సం. 540 తో స్వర స్వరముల కంపన సంఖ్యలు.	సెంట్లు.	అంతర సెంట్లు.	ర. ప్ర. అం. సెంట్లు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32	540			రత్నాకర ప్రకారము స్వరముల మధ్యనుండు అంతరములు 54, 54½.	మన్నవ తాను బహుమూల నాగోజిరావుగారి యభిప్రాయములో సెంట్ల వ్యత్యాసము లేదు కనబడుచున్నది యొక్క ఈ పట్టికలో కానవచ్చును. మన్నవ రావుగారి లెక్కలో 5 సెంట్లు అధికముగా యుండెను. ఈ పట్టికలో 2 సెంట్లు అధికముగా నున్నది. శ్రుతిస్థానములకు తదితరమైన స్థానములలో నీ యుభయుల యభిప్రాయములను వ్యత్యాసముగా నే యున్నది.
2	రి1	20/21	30.48	567	84	84		
3	రి2	15/16	30.00	576	112	27		
4	రి3	9/10	28.80	600	182	71		
5	గ1	8/9	28.44	607.5	204	22		
6	గ2	27/32	27.00	640	294	90		
7	మ1	5/6	26.60	648	316	22		
8	మ2	4/5	25.60	675	386	71		
9	మ3	64/81	25.28	683 437	408	22		
10	మ4	16/21	24.38	708.45	471	63		
11	ప1	3/4	24.00	720	498	27		
12	ప2	32/45	22.76	759.375	590	92		
13	ప3	45/64	22.50	768	610	20		
14	ప4	2/3	21.33	810	702	92		
15	ధ1	40/63	20.32	850.5	786	84		
16	ధ2	5/8	20.00	864	814	27		
17	ధ3	3/5	19.20	900	884	71		
18	ని1	16/27	18.96	911.25.	906	22		
19	ని2	9/16	18.00	960	996	90		
20	స1	5/9	17.07	972	1018	22		
21	స2	8/15	17.78	1012.5	1088	71		
22	స3	128/243	16.86	1025.15625	1110	22		
23	స4	1/2	16.00	1080	1200	90		

(5) 22 శ్రుతులు : (Mr. E. Clements, I. C. S) ఇ. క్లెమెంట్సు గారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స. 1 గా నున్న స్వరము లకు గల నిష్పత్తులు.	32 అంగుళముల తీగెలో శ్రుతులకు స్థానములు.	స. 240 గా నున్న శ్రుతుల కంపనసంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	సెంట్సు భేదములు.	[illegible]	ప్రొఫెసరు గారి అభిప్రాయము.
	స	1	32	240			54·54½ [illegible]	[illegible]
1	ర1	20/21	30.48	252	84	84		
2	ర2	15/16	30	256	112	27		
3	ర3	9/10	28.80	266.67	182	71		
4	ర4	8/9	28.44	270	203	22		
5	గ1	27/32	27	284.44	294	90		
6	గ2	5/6	26.67	288	316	22		
7	గ3	4/5	25.6	300	386	71		
8	గ4	64/81	25.28	303.75	408	22		
9	మ1	16/21	24.38	315	471	63		
10	మ2	3/4	24	320	498	27		
11	మ3	20/27	23.70	324	520	22		
12	మ4	32/45	22.76	337.50	590	71		
13	మ5	45/64	22.50	341.33	610	20		
14	ప	2/3	21.33	360	702	92		
15	ధ1	40/63	20.32	378	780	84		
16	ధ2	5/8	20	384	814	27		
17	ధ3	3/5	19.20	400	884	71		
18	ధ4	16/27	18.96	405	906	22		
19	ని1	4/7	18.29	420	969	66		
20	ని2	9/16	18	426.67	996	27		
21	ని3	5/9	17.78	432	1018	22		
22	ని4	8/15	17.07	450	1088	71		
23	ని5	135/256	16.88	455.11	1108	20		
24	సె	1/2	16	480	1200	92		

తంజావూరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిల యభిప్రాయము.

షడ్జ పంచమభావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతు లున్నవని వీరి నవీనాభిప్రాయము. శ్రుతుల నెట్లు నవీనముగ స్థాపనము జేసినారో, అట్లే వానికి నామములను కల్పించియున్నారు. వీరు వీరి నూతనమైన యభి

ప్రాయమును సిద్ధాంతము చేయుటకై పూర్వగ్రంథ సమ్మతములైన శ్లోకములను కొన్నితావులలో మార్చియున్నారు. వీరి యభిప్రాయము శ్రుతుల విషయమైన చర్చలో నొకవిధముగ నుండలేదు. ఈ విషయము వీరు తంజావూరి సంగీతసభలోఁ జదివియున్న వ్యాసములను జూచినవారికి స్పష్టమగును. వానిని గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. అయినను, వీరి యభిప్రాయమును దెలిపెడి కొన్ని నియమముల నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(6) ద్వావింశతి శ్రుతులు: బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స 1 అగుచో స్వరస్థానములు.	32 అంగుళముల తంత్రిపై స్వరస్థానములు.	స. 240 అగుచో కంపన సంఖ్యలు.	సెంటులు.	అంతర సెంటులు.	ర. శ్రు. సెంటులు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
	స	1	32	240				
1	రి1	80/81	31.60	243	22	22	సంగీతరత్నాకర ప్రకారముగ నుండవలసిన అంతర సెంటులు 54.54½.	
2	రి2	15/16	30	256	112	90		
3	రి3	25/27	29.63	259.2	133	21		
4	గ1	8/5	28.44	270	204	71		
5	గ2	640/729	28.09	273.375	225	21		ఇందు గసంబంధియుండు శ్రుతులలో కొన్ని శాస్త్రిలవారి స్వకల్పనములు, కొన్ని ఆంగ్లేయ తత్త్వశాస్త్రులైన పైతాగరస్సు, వాట్సన్ మొదలగువారల పద్ధతి ననుసరించినవి. ఈ పద్ధతి సమ అంతరములను బడసినదిగాదు. కనుక సంగీతరత్నాకర మత ద్వావింశతి శ్రుతుల పద్ధతి కానేరదు.
6	మ1	5/6	26.67	288	316	71		
7	మ2	64/81	25.28	303.75	408	92		
8	మ3	32/41	24.98	307.5	429	21		
9	మ4	3/4	24	320	498	69		
10	ప1	20/27	23.70	324	520	22		
11	ప2	45/64	22.50	341.33	610	90		
12	ప3	25/36	22.22	345.6	631	21		
13	ప4	2/3	21.33	360	702	71		
14	ధ1	160/243	21.07	364.5	723	21		
15	ధ2	5/8	20	384	314	91		
16	ధ3	50/81	19.75	388.8	835	21		
17	ని1	16/27	18.96	405	906	71		
18	ని2	1280/2187	18.73	410.063	927	21		
19	స1	5/9	17.78	432	1018	91		
20	స2	128/243	16.85	455.565	1110	92		
21	స3	64/123	16.65	461.25	1131	21		
22	సీ4	1/2	16	480	1200	69		

బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలుగారు షడ్జపంచమ భావ ప్రకార ముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతులున్నవని చెప్పియున్నారు. ఈ 53 శ్రుతుల పద్ధతిని పరీక్షించుటకు మునుపు, ''షడ్జపంచమ భావము'', ''షడ్జమధ్యమ భావము'' అను నీ రెండు క్రమములను మనము తెలిసికొనవలయును. వానిని నీ దిగువ వివరించెదను :

షడ్జపంచమ భావము.

ఒక తంత్రీవాద్యమునందలి షడ్జతంత్రిని మీటునపుడు, ఆ షడ్జ తంత్రిలోనే సూక్ష్మముగ అంతరగాంధార, పంచమ, తారషడ్జములు పలుకుచున్నవనియును, అట్లు వచ్చు స్వరములు సంపూర్ణైకమత్య స్వరము లనియును ఇదివఱకే చెప్పఁబడినది. షడ్జ పంచమములు సమగ్రమైన హార్మొనిగల స్వరములుగ నుండుటవలన షడ్జ పంచమ భావ ప్రకారము మనకు లభ్యమగునట్టి యన్నిస్వరములును పూర్ణమగు హార్మొని గలవియై, గానయోగ్యములై యుండుననుటకు సందియము లేదు. ఈ షడ్జ పంచమ భావము ఆరోహణక్రమములో లెక్కఁ జేయఁదగినది. షడ్జమునకు 14.వ శ్రుతిలో పంచమ మున్నది ; కనుక షడ్జమమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 12 శ్రుతులున్నవి. 12 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందు గల స్వరములు వాది సంవాది స్వరము లనంబరగును. వాది సంవాది స్వర ములు సంపూర్ణమైన హార్మొని గలిగినయవి. ఇట్లు వాది సంవాదిగ 22 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు 13 స్థాయిలలో ప్రస్తారము ముగించి 22 శ్రుతులు మనకు లభ్యమగును.

ప్రస్తరించు క్రమము:—ఆధారషడ్జమునకు సరియైన పంచమమును కనిపెట్టవలయును. తరువాత, ఆ పంచమమునే షడ్జముగఁ దలఁచి దాని యందలి పంచమమును గనిపెట్టవలయును. ఇదియే ప్రస్తారక్రమము. ఈ ప్రస్తారక్రమము ప్రక్కపుటయందలి పథకములోఁ జూడుఁడు :

షడ్జపంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము.

ప్రస్తారసంఖ్యలు.	శ్రుతుల సంఖ్యలు.																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1													ప1									
2				ప2													ప3					
3								ప4													ప5	
4												ప6										
5			ప7													ప8						
6							ప9													ప10		
7											ప11											
8		ప12													ప13							
9						ప14													ప15			
10										ప16												
11	ప17													ప18								
12					ప19													ప20				
13									ప21													ప22

షడ్జమధ్యమ భావము.

పైని చెప్పిన షడ్జపంచమ భావ పద్ధతిలో షడ్జమును మీటినపుడు అంతరగాంధార పంచమ తారషడ్జములు స్వేచ్ఛగానే పలుకుచున్నవని చెప్పఁబడియున్నది. షడ్జములోనే పంచమము పుట్టినందువలన షడ్జమును ఆధారముగ నుంచుకొని పంచమమును కనిపెట్టి ఆరోహణక్రమములో ప్రస్తరించితిమి. ఇపుడు షడ్జములో పంచమము పుట్టినట్టు మధ్యమము పుట్టలేదు. అటులుండునపుడు షడ్జమధ్యమ భావము నెందుచేత నైకమత్య భావముగ స్వీకరింపవలయు నను విషయము చర్చింపఁ దగినదే. ఒక స్వరమునకును, మఱియొక స్వరమునకును, ఆరోహణమునందు, ఐకమత్య ముండినచో, అవరోహణమునందును ఐకమత్య మున్నదనుట కెంతయు సందియములేదు. ఇట్టి ఐకమత్యము షడ్జమధ్యమ భావమునకున్నది. ఎట్లనిన, (పస) అని పంచమముతో తారషడ్జము చేరునపుడు సంపూర్ణమైన ఐకమత్య మున్నదను విషయ మిదివఱకే చెప్పఁబడియున్నది. ఇపుడు మధ్యపంచమమును షడ్జముగఁ దలఁచినచో తారషడ్జము దానికి శుద్ధమధ్యమమగుచున్నది. కనుక, "(పస=సమ)" పంచమ షడ్జములకు గల యనుగుణ్యము షడ్జ శుద్ధమధ్యమములకు నున్నదని స్పష్టమగును. మఱియు, తారషడ్జమును మధ్యమముగ నెంచునపుడు మధ్యపంచమము దానికి ఆధార షడ్జముగఁ బలుకును. అందుచేత మధ్యమములో నుండి షడ్జము అవరోహణముగఁ బుట్టుచున్నది. ఈ విధిని అనుసరించి షడ్జ మధ్యమ భావమును అవరోహణముగ గుణింపవలయునని పెద్దలు చెప్పియున్నారు.

షడ్జమునకు పదియవ శ్రుతిలో శుద్ధమధ్యమము పుట్టుచున్నది; కనుక, షడ్జమునకును మధ్యమమునకును మధ్యలో 8 శ్రుతులున్నవి. పైని చెప్పిన షడ్జ పంచమ భావ పద్ధతిలో 12 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందు గల స్వరములు వాది సంవాదులని చెప్పియున్నాను. అటులనే 8 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందుఁ గల స్వరములును వాది సంవాదు లగుచున్నవి. ఈ షడ్జ మధ్యమ భావ ప్రస్తారము 9 స్థాయిలో పూర్తిఁజెందును. ఈ క్రమము ప్రక్కపుటయందలి పథకములోఁ జూడుఁడు :

షడ్జపంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము.

స్థాయిసంఖ్యలు.	శ్రుతుల సంఖ్యలు.																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1									మ 1									మ 2				
2					మ 3									మ 4								
3	మ 5									మ 6									మ 7			
4						మ 8									మ 9							
5		మ 10									మ 11									మ 12		
6							మ 13									మ 14						
7			మ 15									మ 16									మ 17	
8								మ 18									మ 19					
9				మ 20									మ 21									మ 22

పైని చెప్పిన షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతులున్నవని బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలుగారు జెప్పుచున్నారు. రత్నాకర పద్ధతిని యనుసరించి లెక్కచేయునపుడు షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ 22-వ శ్రుతి, 13-వ స్థాయిలో 22-వ స్థానములో సంపూర్తి యగుచున్నదను విషయము, పైని గనఁబఱచియుండు షడ్జపంచమ భావ పథకములో స్పష్టమగుచున్నది. ఈ తీరుననే 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు 53-వ శ్రుతిలో స్థాయి సంపూర్తిని చెందవలయును. అట్లు లేనియెడల ఈ పద్ధతి సరికాదు. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలగారి 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు అవి 32-వ స్థాయిలో 5-వ శ్రుతిలోనే సంపూర్తిని చెందును.

మఱియు షడ్జమధ్యమభావ ప్రకారముగ 22 శ్రుతులు 9-వ స్థాయి 22-వ శ్రుతిలో ముగించును. ఇందులకు నుదాహరణమును పైఁ గనఁబఱచి

యున్న షడ్జ మధ్యమ భావ పథకములో జూడుడు.

గారి షడ్జమధ్యమ భావమువలనఁ గలిగెడి 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు అవి 22-వ స్థాయిలో 15-వ శ్రుతిలోనే ముగించును. (Professor Helmholtz) ప్రొఫెసర్ హెమ్హోల్ట్జును, మిస్టర్ బెసాన్క్వే చెప్పిన కొన్ని పద్ధతుల ననుసరించి శాస్త్రిలుగారు, ఈ 53 శ్రుతులను లెక్కచేయ నారంభించినారని తెలియుచున్నది. ఇది సరియైన పద్ధతి కాదు.

శ్రుతులవిషయమై మిస్టర్ సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము 1, ఆర్. ఎస్. యం. ఠాకూరిగారి యభిప్రాయము 1, చిన్నసామి మొదలియారి యభిప్రాయము 1, ఆంగ్లేయ శైటానిక్ స్కేలు పద్ధతి 1, మిస్టర్ క్లెమెన్సు గారి పద్ధతులు 2, మిస్టరు దేవాలుగారి పద్ధతి 1, మిస్టర్ నాగోజిరావు గారి పద్ధతి 1, బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలగారి యభిప్రాయములు 5, బ్రహ్మశ్రీ పంచాపగేశ భాగవతుల పద్ధతి 1, మిస్టర్. ఎస్. మాణిక్య మొదలి యారి పద్ధతి 1, మిస్టర్ పి. ఆర్. భండార్కర్‌గారి యభిప్రాయములు 3, బ్రహ్మశ్రీ ప్రతాప రామస్వామిభాగవతుల యభిప్రాయము 1. అంత మొత్తము 19గురి యభిప్రాయములను గుణించి రత్నాకర కారుని యభిప్రాయముతో పరీక్షించుటకై, "కరుణామృత సాగరము" అను గ్రంథములో మిస్టర్ ఏబ్రహాం పండితులుగారు, ఒక పట్టికను(స్టేటుమెంటు నెం. 50) సిద్ధపఱచి అచ్చొత్తించి యున్నారు. అందులో వారివారి యభిప్రాయ ప్రకారముగ శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు 1 స్థాయిలో 158 వ్యత్యాసములైన స్థానములలో వీరల నానావిధాభిప్రాయము లున్నయవి. ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతులను స్థాపనము చేయుటకై ప్రయత్నించిన వీరలకు 158 వ్యత్యాసములైన స్థానములు కావలసి వచ్చెనేని, ద్వావింశతి శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై వీరు చేసిన ప్రయత్నములును, ఆప్రయత్నములలో వీరలకుఁ గలిగిన పరాపజయములను నేమని చెప్పవచ్చును. ఇందులో రత్నాకర కారునియభిప్రాయమును గ్రహించి శ్రుతులను లెక్కచేసిన వారెవరును లేరని నిస్సందేహముగ తెలియు చున్నది. ఈ వివరములను గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచ్చుట వ్రాయలేదు. పైని చెప్పిన వారలలో నొక్కరైనను శార్ఙ్గదేవుల "ద్వ్యగుణశ్చోత్తరోత్తరః" అను సూత్ర రహస్యమును చక్కఁగ గ్రహించి శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై ప్రయత్నించినవారు కారు.

రత్నాకర ప్రకారముగ ద్వావింశతి శ్రుతు లుండవలసిన విధమును కరుణామృత సాగర ప్రకారముగ ప్రక్క-పుటమొదలి పథకములో జూడుడు.

(7) రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులం జూపెడి పథకము.

శ్రుతుల సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	సంవర్గమానములు.	సంవర్గ మాన సంఖ్యలు.	సం. 540 తీవనముల స్వరములకు తీవనసంఖ్యలు.	ఒక్క 1 గా స్వరములకు పొడవులు.	32 అంగుళముల తీగలో స్వరములకు స్థానములు.	శ్రుతులకు అంతరములు.	శ్రుతులకు సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	స1	0	1.000000	540	1.0000000	32.000000		0	54.54½
1	స2	.01368318	1.032008	557.28432	0.9689844	31.[illegible]07501	.9925	45.55	54.54½
2	స3	.02[illegible]366[illegible]6	1.065041	575.12268	0.938931[illegible]	30.045792	.9617	109.09	54.54½
3	స4	.04104955	1.099131	593.53128	0.9098095	29.113904	.9319	163.64	54.54½
4	రి1	.05473273	1.134313	612.52848	0.8815912	28.210918	.9030	218.18	54.54½
5	రి2	.06841591	1.17062	632.1348	0.8542482	27.335942	.8750	272.73	54.54½
6	రి3	.08009909	1.208086	652.3686	0.8277522	26.488102	.8478	327.27	54.54½
7	గ1	.095782[illegible]7	1.246758	673.2493	0.8020800	25.666560	.8215	381.82	54.54½
8	గ2	.10946545	1.286665	6[illegible]4.8000	0.772029	24.870493	.7916	436.36	54.54½
9	మ1	.12314864	1.327849	717.0379	0.7530978	24.099130	.7714	490.91	54.54½
10	మ2	.13683182	1.370351	739.989	0.7297400	23.351680	.7474	545.45	54.54½
11	మ3	.15051500	1.414214	763.67556	0.7071068	22.827418	.7643	600	54.54½
12	మ4	.16419818	1.45948	788.1192	0.6851755	21.925616	.7018	654.55	54.54½
13	ప1	.1778813[illegible]	1.506196	813.34584	0.6639245	21.245584	.6800	709.09	54.54½
14	ప2	.19156455	1.554406	839.37924	0.6433325	20.586640	.6589	763.64	54.54½
15	ప3	.20524773	1.604160	866.2464	0.6233790	19.948128	.6385	818.18	54.54½
16	ప4	.21893091	1.655507	893.97[illegible]2	0.6040447	19.329430	.6187	872.73	54.54½
17	ధ1	.23261409	1.708457	922.5878	0.5853100	18.729920	.5995	927.27	54.54½
18	ధ2	.2462972[illegible]	1.763182	952.1183	0.5671563	17.149000	.5809	981.82	54.54½
19	ధ3	.25998045	1.819[illegible]19	982.5948	0.5495656	17.5[illegible]6099	.5629	1036.36	54.54½
20	ని1	.27366364	1.877862	1014.04548	0.5325206	17.040659	.5454	1090.91	54.54½
21	ని2	.28734682	1.937968	1046.50272	0.5160040	16.512118	.5285	1145.45	54.54½
22	స	.30103000	2.000000	1080.00000	0.5000000	16.000000	.5121	1200	

(8) రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులను జూపెడి పటకము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	[illegible] శ్రుతులు.	32 అంగుళముల తంత్రిమీద [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1	స	స	32	.0000	0			[illegible]
2	రి1		31.01	.9690	55	55		
3	రి2		30.05	.9380	10[illegible]	51		
4	రి3	రి	29.11	.90[illegible]8	1[illegible]	5[illegible]	[illegible]	
5	గ1		28.21	.881[illegible]	21[illegible]	54		
6	గ2	గ	27.34	.8543	273	5[illegible]		
7	మ1		26.49	.8278	[illegible]	[illegible]		
8	మ2		25.67	.8021	382	55		
9	మ3		24.87	.7772	436	51		
10	మ4	మ	24.10	.7531	491	55		
11	ప1		23.35	.7297	545	54		
12	ప2		22.[illegible]3	.7071	600	55		
13	ప3		21.93	.6852	655	54		
14	ప4	ప	21.25	.6630	709	55		
15	ధ1		20.59	.6433	764	55		
16	ధ2		19.95	.6234	[illegible]	54		
17	ధ3	ధ	19.33	.6040	[illegible]73	55		
18	ని1		18.73	.5853	[illegible]	54		
19	ని2	ని	18.15	.5672	[illegible]	55		
20	స1		17.59	.5496	1036	54		
21	స2		17.04	.5323	1091	55		
22	స3		16.51	.5160	1145	54		
23	స4	స	16	.5000	1200	55		

సంగీత శాస్త్ర సంబంధమైన ప్రక్రియను మనకు లభ్యమైయుండు గీర్వాణభాషా గ్రంథము లన్నిటిలోను చాల పురాతనమైనది భరతాచార్యుల నాట్యశాస్త్ర మొకటియే యనియును, ఆ గ్రంథము సుమారు 1500 సంవత్సరములకు పూర్వము రచింపఁబడినట్లు తెలియుచున్న దనియును, పూర్వమే చెప్పియున్నాఁడను. సంగీతరత్నాకరకారుఁడును తన

గ్రంథమును భరతాచార్యుల ననుసరించియే వ్రాసియున్నాఁ డనియును తెలి యుచున్నది. సుమారు 300 సంవత్సరములకు మునుపుఁడిన అహోబిలుడు, పైనిచెప్పిన భరతాచార్యుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు వీరి పద్ధతులలో చెప్పని యంశ మైన వీణలలో స్వరములకు తంత్రికొలతలను చెప్పినపుడు, తంత్రియొక్క 3/4 నిడివిలో మధ్యమము బుట్టుచున్నదనియును, 1/3 నిడివిలో పంచమము బుట్టుచున్నదనియును చెప్పియున్నాఁడు. "3/4 మ, 1/3 ప" అను నీ పద్ధ తులు భరతాచార్యుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు వీరలచేఁ జెప్పఁబడక పోయినను ఇది మన దేశమున గల చాల పురాతన పద్ధతిలో చేరినవియే యనుటకు సందేహము లేదు. ఎట్లనిన, సుమారు 2500 సంవత్సరములకు మునుపు హైందవ శాస్త్రోక్తంబులైన యనేక విషయములను దెలిసికొనుటకై, "ఇండియా" దేశమునకు వచ్చియుండిన గ్రీసుదేశపు తత్త్వశాస్త్రియైన పితాగొరస్, (Pythagoras, the well-known Greek Philosopher) ఇంచుమించుగ, "3/4 మ, 1/3 ప" అను పద్ధతులను చెప్పియున్నాఁడు. ఈ పితాగొరస్ కాలమునుండి ఇదివఱకును యూరోపావారి సంగీతమునం దీ పద్ధతులు నెలకొనియున్నవి.

పైనిచెప్పిన కారణముల వలన భరతాచార్యుల కాలమునకు 100 సంవత్సరములకు మును పే మన హైందవ సంగీతము అత్యున్నత పదం బుల నుండినదని తెలియుచున్నది.

శార్ఙ్గదేవుఁడు రత్నాకరమును వ్రాసినపుడు ఇతఁడు అనేక పూర్వ గ్రంథముల రహస్యంబుల నెఱిఁగియే తనగ్రంథమును వ్రాసినాఁడని తెలి యుచున్నది. ఇందులకు ఇతఁడు చెప్పియున్న 22 శ్రుతులే సాక్షియగును.

శార్ఙ్గదేవుని 22 శ్రుతుల క్రమము ననుసరించి లెక్కనుచేయునపుడు శుద్ధమధ్యమము 491 సెంట్సులుగాను, పంచమము 709 సెంట్సులుగాను వచ్చు చున్నవి. "3/4 మ, 1/3 ప" అను పద్ధతుల ప్రకారముగ శుద్ధమధ్యమము 497 సెంట్సులుగాను, పంచమము 702 సెంట్సులుగాను వచ్చుచున్నవి. మఱియు, సప 1/3 గాను, సమ 3/4 గాను లెక్కచేయునపుడు 'సప' ప్రకా రముగఁ జేయు లెక్క ఒకస్థాయికి కొంచె మధికముగాను, 'సమ' పద్ధతియైన లెక్క ఒకస్థాయికి కొంచెము తక్కువగాను ముగించుచున్నది. రత్నాకర

పద్ధతిని యనుసరించిన శ్రుతులు 22ను స్థాయిలో సరిగ మగించినను గ్రామభేదమును చేయునపుడు కొన్ని స్వరములు తమ నియత శ్రుతులనుండి తొలఁగి, గానయోగ్యంబులు గాకపోవుచున్నవి. ఈ రెండు పద్ధతులకన్న శ్లాఘ్యమైన పద్ధతిగలదా యని విచారించునపుడు అతి పురాతనమైన ద్రావిడ గ్రంథములలో (తొల్కాప్పియము, శిలప్పధికారము మున్నగునవి) ఈ శ్రుతుల పద్ధతిని కడు హృద్యముగ వెల్లడిఁజేసియున్నారు.

ఒక స్థాయిలో 12, 24, 48, 96 ఇట్లు సమశ్రుతు లుండవలయునని యును, శ్రుతులయందు సప్తస్వరములు బుట్టి వాని మూలముగ రాగములు బుట్టు పద్ధతు లివియనియును స్పష్టముగఁ జెప్పియున్నారు. పైనిచెప్పిన 12, 24, 48, 96 అను శ్రుతులు లెక్కకును సరిగానున్నవి. ఐకమత్యము గలవియై యున్నవి; ప్రకృతము మనదేశమునందు వాడుకలో నున్న రాగకళలకు యోగ్యంబులైనయవి. ఇట్టి అత్యద్భుతంబైన గానపద్ధతి సుమారు 12000 సంవత్సరములకు మునుపే దాక్షిణాత్యసంగీతమునం దనుభవమున నున్న దను విషయము చాల వింతను గొల్పుచున్నయది.

పైనిచెప్పిన ద్రావిడగ్రంథములలో, "వట్టప్పాలై" అను 24 శ్రుతుల పద్ధతిలో రెండు శ్రుతులను త్రోసి 22 శ్రుతులలో నొక గానపద్ధతిని జెప్పి యున్నారు.

ఈ ద్రావిడపద్ధతులు భరతాచార్యుని కాలమునకు 1000 సంవత్సరములకు మునుపుండినందువలనను, ఉత్తర దేశస్థులకు ద్రావిడ భాషాజ్ఞానము లేకయుండినందువలనను, ఉత్తర దేశములో నుండిన పురాతన గ్రంథములనేకములు అంతకు పూర్వమే నశించినందువలనను, ఔత్తర వాగ్గేయకారకులు, ద్రావిడపద్ధతిలో నొకటియైన, 22 శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు 1-వ స్థాయిలోఁ గల 24 శ్రుతులలో 22 శ్రుతులను లెక్కచేయక, స్థాయి యొకటిలో, అంతు మొత్తము శ్రుతులు 22 అనియే లెక్కచేసి నందువలన ఈ 22 శ్రుతులు గానయోగ్యంబులు గాకపోయెను.

ఈ 24 శ్రుతుల పద్ధతిని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. మిస్టర్ ఏబ్రహాం పండితులుగారు వ్రాసియుండు, "కరుణామృత సాగరము" అను ద్రావిడ గ్రంథములోఁ జూడుఁడు.

శ్రుతి జాతులు.

భరతాచార్యుని నాట్యశాస్త్రములో శ్రుతుల జాతులకు పేళ్లు చెప్పఁబడలేదు. రత్నాకరములో మాత్రము శ్రుతులకు నామములను చెప్పియున్నారు. ఈ శ్రుతులకుఁ గల నామములు నారదీయములోఁ జెప్పియుండునటుల నీక్రింది పారిజాతశ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. "శ్లో॥ ద్వావింశతిశ్రుతీ నాంచ వ్యవహార ప్రసిద్ధయే । తాసాం నామాని వక్ష్యేహం నారదీయానుసారతః ॥

22 శ్రుతుల నామములను దెలిపెడి పథకము.

సంఖ్య	శ్రుతుల నామములు.	సంఖ్య	శ్రుతుల నామములు.
1	తీవ్రా	12	ప్రీతీ
2	కుముద్వతీ	13	మార్జనీ
3	మన్దా	14	క్షితీ
4	ఛన్దోవతీ	15	రక్తా
5	దయావతీ	16	సన్దీపినీ
6	రఞ్జనీ	17	ఆలాపినీ
7	రతికా	18	మదన్తీ
8	రౌద్రీ	19	రోహిణీ
9	క్రోధ	20	రమ్యా
10	వజ్రికా	21	ఉగ్రా
11	ప్రసారిణీ	22	క్షోభిణీ

శ్రుతి జాతులు.

శ్రుతులు దీప్తా, ఆయతా, కరుణా, మృదూ, మధ్యా, అని ఐదుజాతులనొప్పును. అవి 22 భేదంబులై స్వరసప్తకములయందు వ్యవస్థితి గలిగియుండును.

జాతులకు చేరిన శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము

సంఖ్యలు.	జాతులు.	అందలి శ్రుతులు.	మొత్తము.
1	దీప్తా	తీవ్రా, రౌద్రీ, వజ్రికా, ఉగ్రా	4
2	ఆయతా	కుముద్వతీ, క్రోధీ, ప్రసారిణీ, సన్దీపినీ, రోహిణీ	5
3	కరుణా	దయావతీ, ఆలాపినీ, మదన్తీ	3
4	మృదూ	మన్దా, రతికా, ప్రీతీ, క్షితీ	4
5	మధ్యా	ఛన్దోవతీ, రఞ్జనీ, మార్జనీ, రక్తా, రమ్యా, క్షోభిణీ	6

శ్లో॥ చతు శ్చతు శ్చతుశ్చైవ షడ్జమధ్యమపంచమాః ।
ద్వే ద్వే నిషాద గాంధారౌ త్రీస్త్రీ ఋషభధైవతౌ ॥ (సం. ర.)

తా. పైని చెప్పఁబడిన 22 శ్రుతులలో షడ్జపంచమ మధ్యమములు నాలుగేసి శ్రుతులను, ఋషభధైవతములు మూఁడేసి శ్రుతులను, నిషాదగాంధారములు రెండేసి శ్రుతులను బడసియుండును.

మఱియు, షడ్జమునకు దీప్తా, ఆయతా, మృదూ, మధ్యాజాతులందును; ఋషభమునకు, కరుణా, మధ్యా, మృదూ జాతులయందును; గాంధారమునకు దీప్తా, ఆయతా జాతులయందును; మధ్యమమునకు దీప్తా, ఆయతా, మృదూ, మధ్యాజాతులందును; పంచమమునకు మృదూ, మధ్యా, ఆయతా, కరుణా జాతులందును ; ధైవతమునకు కరుణా, ఆయతా, మధ్యా జాతులయందును; నిషాదమునకు దీప్తా, మధ్యా జాతులయందును శ్రుతులు గలిగియుండును.

శ్రుతిజాతుల విభాగ పట్టికమును నీ దిగువఁ జూచుఁడు.

1	స	తీవ్రా	దీప్తా	12	మ	[illegible]	[illegible]
2	,,	కుముద్వతీ	ఆయతా	13	,,	[illegible]	[illegible]
3	,,	మన్దా	మృదూ	14	ప	[illegible]	[illegible]
4	,,	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	15	,,	[illegible]	[illegible]
5	రి	దయావతీ	కరుణా	16	,,	[illegible]	[illegible]
6	,,	రఞ్జనీ	మధ్యా	17	,,	[illegible]	[illegible]
7	,,	రక్తికా	మృదూ	18	ధ	[illegible]	[illegible]
8	,,	రౌద్రీ	దీప్తా	19	,,	[illegible]	[illegible]
9	గ	క్రోధీ	ఆయతా	20	,,	[illegible]	[illegible]
10	,,	వజ్రికా	దీప్తా	21	ని	[illegible]	[illegible]
11	మ	ప్రసారిణీ	ఆయతా	22	,,	[illegible]	[illegible]

స్వ ర ము.

శ్లో॥ శ్రుత్యనంతరభావీయః స్నిగ్ధోనురణనాత్మకః ।
స్వతోరంజయతి శ్రోతృ చిత్తం స స్వర ఉచ్యతే ॥ (సం. ర.)

తా. శ్రుతికి వెంటనే కలిగెడి స్నిగ్ధమైనదియును, అనురణనాత్మకమైనదియును, స్వకీయముగ రంజనమును గలదియును, శ్రోతృచిత్త సుఖావహముగ నుండునదియు నగునది స్వర మనఁబడును.

స్వ ర నా మ ము లు.

శ్లో॥ శ్రుతిభ్యస్స్యుః స్వరాషడ్జర్షభగాంధారమధ్యమాః ।
పంచమోధైవతశ్చాథ నిషాద ఇతిసప్తతే ॥
తేషాంసంజ్ఞాః సరిగమ పధనీత్యపరామతాః ॥ (సం. ర.)

తా. శ్రుతులలోనుండి బుట్టెడి స్వరములు షడ్జము, ఋషభము, గాంధారము, మధ్యమము, పంచమము, ధైవతము, నిషాదము అను సప్తకము. ఈ సప్తకమునకు, స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని అని సంకేతాక్షరము లేర్పడియున్నవి.

స్వరనామములకు కారణములు.

మ తం గ మ త ము.

శ్లో॥ షణ్ణాంస్వరాణాం జనకః షడ్భిర్వాజన్యతేస్వరైః ।
షడ్భ్యోవాజాయతేంగేభ్యః షడ్జ ఇత్యభిధీయతే ॥

తా. ఋషభాదినిషాదాంత్యముగాఁ గల 6 స్వరములకును జనకస్థానముగాను, ఆఱు స్వరములను బుట్టించునదిగాను, మనుష్య శరీరములో నాసికము, కంఠము, ఉరస్సు, తాలు, జిహ్వ, దంతములు అను నీ యాఱుస్థలముల ద్వారముగాఁ బుట్టునదిగాను నుండుట చేత షడ్జమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రాప్నోతి హృదయం శీఘ్రి మన్యస్మాదృషభః స్మృతః ।
స్త్రీ గవీషు యథా తిష్ఠ న్విభాతి ఋషభేమహాన్ ।
స్వరగ్రామే సముత్పన్నః స్వరేషు ఋషభస్తథా ॥

తా. హృదయమునందుఁ బ్రవేశించునది గనుక ఋషభ మనం బరఁగును. గోవుల సమూహములో ఋషభ మెట్లు బలవంతుఁడై యుండునో, అట్లే ఈ ఋషభము స్వర సమూహంబులో రెండవస్థానమునందు గంభీరత్వమును జెందినయది.

శ్లో॥ వాచం గానాత్మికం ధత్త ఇతి గాంధారసంజ్ఞకః ॥

తా. గాంధర్వ సుఖహేతుత్వమైనది గనుక గాంధారమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్వరాణాంమధ్య మత్వాచ్చ మధ్యమస్వర ఉచ్యతే ॥

తా. సప్తస్వరములకు మధ్యస్థానమైన 4-వ స్థానమునందుఁ బుట్టుటవలన మధ్యమమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్వరాంతరాణాం విస్తారం యో మిమీతే స పంచమః ।
షాడక్రమేణగణనే సంఖ్యయా పంచమోథవా ॥

తా. స్వర సప్తకములో నయిదవస్థానమునందు వచ్చుచున్నది గనుక పంచమ మనఁబడును.

శ్లో॥ ధీర్యస్యాస్తి సధీవాం స్తత్సంబంధి ధైవతశ్శ్రుతిః ।
షష్ఠస్థానే ధృతో యస్మాత్తతోఽసౌధైవతోమతః ॥

తా. ధీరసంబంధమైనదియై, ఆఱవస్థానములో వచ్చుచున్నందున ధైవత మనం బడును.

శ్లో॥ నీషీదంతిస్వరాః సర్వే నిషాదస్తేనకథ్యతే ॥

తా. సప్తస్వరములలో షడ్జాదిధైవతాంత్యమైన సకల స్వరములును ముగించు స్థానములో నుండునది గనుక నిషాదమనంబడును.

స్వరోచ్చారణములు.

శ్లో॥ మయూరచాతకచ్ఛాగ క్రౌంచకోకిలదర్దురాః ।
గజశ్చ సప్తషడ్జాదీన్క్రమాదుచ్చారయన్త్యపి ॥ (సం. ర.)

తా. మయూరము, చాతకము, ఋషభము, క్రౌంచము, కోకిలము, దర్దురము, గజము వీని ధ్వనులు వరుసగా షడ్జాది స్వరోచ్చారణములు.

గ్రంథాంతరమతములు :—

సప్తస్వర ధ్వనులు.

శ్లో॥ షడ్జంమయూరోవదతి గావోఋషభభాషిణః ।
అజావికంతుగాంధారం క్రౌంచః క్వణతిమధ్యమమ్ ॥
పుష్పసాధారణేకాలే పికఃకూజతి పంచమమ్ ।
ధైవతం హేషతేవాజీ నిషాదం బృంహతేగజః ॥

తా. నెమిలి షడ్జస్వరముఁ బలుకును; వృషభము ఋషభ స్వరమును ధ్వనించును; మేక గాంధారమును శబ్దించును; క్రౌంచము మధ్యమమును ప్రకటించును; వసంతమునందు కోకిలము పంచమ స్వరమును వెలయించును; గుఱ్ఱము ధైవతమును [illegible] సకిలించును; గజము నిషాదమును ఘీంకరించును.

సప్తస్వరకులాది విమర్శనము.

శ్లో॥ "గీర్వాణకులసంభూతాః షడ్జగాంధారమధ్యమాః ।
పంచమః పితృవంశోత్థో రిధావృషికులోద్భవౌ ॥
నిషాదోఽసురవంశోత్థో బ్రాహ్మణాస్సమపంచమాః ।
రిధౌతుక్షత్రియౌజ్ఞేయౌ వైశ్యజాతినిగౌమతౌ ॥
శూద్రావంతరకాకల్యౌ స్వరావర్ణాస్త్వమేక్రమాత్ ॥"

ఇట్లు సంగీతరత్నాకరాద్యనేక గ్రంథములలో సప్తస్వరములకు జాతి, వంశము, అధిదేవత మొదలుగాఁ గల లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. గ్రంథ విస్తృత భీతిచే నా శ్లోకముల నిచట వ్రాయలేను. వానిని సంగ్రహించి ప్రక్క పథకములో వ్రాసియున్నాఁడను.

సప్తస్వరముల జాత్యాదివివరములనుఁ జూపెడి పథకము.

జాత్యాది వివరములు.	షడ్జము.	ఋషభము.	గాంధారము.	మధ్యమము.	పంచమము.	ధైవతము.	నిషాదము.
జాతి	బ్రాహ్మణ	క్షత్రియ	వైశ్య	బ్రాహ్మణ	బ్రాహ్మణ	క్షత్రియ	వైశ్య
వంశము	దేవ	ఋషి	దేవ	దేవ	పితృ	ఋషి	రాక్షస
అధిదేవత	అగ్ని	బ్రహ్మ	సరస్వతి	శివుడు	విష్ణువు	వినాయకుడు	సూర్యుఁడు
నక్షత్రము	శతభిష	చిత్త	ధనిష్ఠ	మఖ	ఉత్తర	పూర్వాషాఢా	అనూరాధ
వారము	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	బృహస్పతి	శుక్ర	శని
ద్వీపము	జంబు	శాక	కుశ	క్రౌంచ	శాల్మలి	శ్వేత	పుష్కర
వృక్షము	మామిడి	ఖర్జూర	అరటి	నిమ్మ	దాడిమ	ద్రాక్ష	పొన్న
ఛందస్సు	అనుష్టుప్	గాయత్రి	త్రిష్టుప్	బృహతీ	పఙ్క్తి	ఉష్ణిక్	జగతి
భోజనము	దధ్యన్నము	పాయసము	పిండివంటకము	చిత్రాన్నము	పిండి	శుద్ధాన్నము	బియ్యము
వస్త్రము	తెలుపు	పీతాంబరము	ఎఱుపు	నీల	పసుపు	చిత్ర	శ్యామల
విలేపనము	కుంకుమ	అగరు	కస్తూరి	పచ్చకర్పూరము	గోగోచనము	చందనము	కదంబపొడి
పుష్పము	జాజి	చంపకము	పొన్న	మల్లె	మొగలి	గన్నేరు	తామర
భూషణము	ముత్యము	నీలము	వజ్రము	వైడూర్యము	మరకతము	గోమేధికము	పుష్పరాగము
ఆయుధము	కత్తి	బాకు	గద	చక్రము	బిండిపాలము	నారాచము	అంకుశము
వాహనము	హంసము	సింహము	గండభేరుండము	జింక	సాళువము	చిలుక	గోరువంక
భార్య	గంధర్వస్త్రీ	కిన్నరస్త్రీ	యక్షస్త్రీ	కింపురుషస్త్రీ	నాగస్త్రీ	దేవస్త్రీ	రాక్షసస్త్రీ
దేహము	స్థూలము	సూక్ష్మము	స్థూలము	పొడుగు	సమపుష్టి	పొడుగు	అతిస్థూలము
రసము	రౌద్ర	వీర	కరుణా	హాస్య	శృంగార	బీభత్స	భయానక
సాదృశ్యధ్వని	నెమలి	ఋషభము	మేక	క్రౌంచము	కోకిలము	తురగము	గజము

స్వరములకు శ్రుతులు.

శ్లో॥ ప్రథమాదిచతుర్థాంతం షడ్జస్యస్థానముచ్యతే ।
పంచమాత్సప్తమాంతంచ రిషభస్యపదంవిదుః ॥
అష్టమంనవమంచాథ గాంధారస్యనికేతనమ్ ।
మధ్యమస్థానమాఖ్యాతం దశమాదాత్రయోదశమ్ ॥
చతుర్దశాత్పంచమస్తు శ్రయేత్సప్తదశావధి ।
అష్టాదశాచ్చవింశాంతం ధైవతస్థానమీరితమ్ ।
చరమేద్వేనిషాదస్య స్థానేగాయకసమ్మతే ॥

తా. మొదటినుండి నాలవశ్రుతివఱకు షడ్జస్థానములు; ఐదు మొదలు ఏడవవఱకు ఋషభస్థానములు; ఎనిమిది తొమ్మిది గాంధారస్థానములు. పదిమొదలు పదమూఁడు వఱకు మధ్యమస్థానములు; పదునాలుగు మొదలు పదునేడవఱకు పంచమస్థానములు; పదునెనిమిది మొదలు ఇరువదివఱకు ధైవతస్థానములు; ఇరువదియొకటి ఇరువదిరెండు నిషాదస్థానములు.

నియతశ్రుతులు.

శ్లో॥ చతుర్థీనియతాషడ్జే రిషభేసప్తమీశ్రుతిః ।
నవమీకిలగాంధారే మధ్యమేచత్రయోదశీ ॥
పంచమేస్యాత్సప్తదశీ వింశీధైవతగోచరా ।
ద్వావింశీచనిషాదస్య శ్రుతయోనియతస్థితిః ॥

తా. షడ్జమునకు నాలవది. ఋషభమునకు ఏడవది. గాంధారమునకు తొమ్మిదవది. మధ్యమమునకు పదుమూఁడవది. పంచమమునకు పదునేడవది. ధైవతమునకు ఇరువదవది. నిషాదమునకు ఇరువదిరెండవది. ఇవి నియతశ్రుతులు.

స్వర విభాగము.

శ్లో॥ శుద్ధాశ్చవికృతాశ్చేతి ప్రథమంద్వివిధాఃస్వరాః ।
నియతశ్రుతిసంపన్నాః స్వరాశ్శుద్ధా ఇతిస్మృతాః ।
శ్రుత్యుత్కృష్టాపకృష్టాస్తు వికృతాః ప్రతిపాదితాః ॥

తా. స్వరములు శుద్ధములు, వికృతములు అని రెండు విధములు. పైని నియతము లైన శ్రుతులతో కూడుకొన్న స్వరములు శుద్ధము లనంబడును. నియతములకు హెచ్చుగాని తక్కువగాని అయ్యేనేని వికృత మనఁబడును.

వికృతస్వరముల పేళ్లు.

శ్లో॥ చ్యుతస్తథాచ్యుతషడ్జస్తథాసాధారణాంగిరా ।
అంతరోప్యథగాంధారో మధ్యమోఽపిచ్యుతాచ్యుతః ॥

త్రిశ్రుతిః కైశికశ్చాపి పంచమోథశ్చతుశ్రుతిః ।
కైశికః కాకలీచేతి నిషాదో ద్విప్రకారకః ॥

తా. చ్యుతషడ్జము, అచ్యుతషడ్జము, సాధారణ ఋషభము, సాధారణ గాంధారము, అంతర గాంధారము, చ్యుతమధ్యమము, అచ్యుత మధ్యమము, త్రిశ్రుతిపంచమము, కైశికిపంచమము, చతుశ్రుతి ధైవతము, కైశికీనిషాదము, కాకలీనిషాదము ఈ 12 ను వికృతస్వరములు.

వికృతస్వర విమర్శనము.

శ్లో॥ తతఏవవికృతావస్థా ద్వాదశప్రతిపాదితాః ।
చ్యుతోఽచ్యుతో ద్విధాషడ్జో ద్విశ్రుతిర్వికృతోభవేత్ ॥
సాధారణ్యేకాకలీత్వే నిషాదస్యచదృశ్యతే ।
సాధారణేంశ్రుతింషాడ్జీం ఋషభశ్చేత్సమాశ్రయేత్ ॥
చతుశ్రుతిత్వమాయాతి తదేకోవికృతో భవేత్ ।
సాధారణేత్రిశ్రుతస్స్యా దంతరత్వేచతుశ్రుతిః ॥
గాంధారఇతితద్భేదా ద్వావిమ్యౌంకేనకీర్తితౌ ।
మధ్యమష్షడ్జవద్ద్వేధాం తరసాధారణాశ్రయాత్ ॥
పంచమోమధ్యమగ్రామే త్రిశ్రుతిః కైశికీపునః ।
మధ్యమస్యశ్రుతింప్రాప్య చతుశ్రుతిరితిద్విధా ॥
ధైవతోమధ్యమగ్రామే వికృతః స్యాచ్చతుశ్రుతిః ।
కైశికీకాకలీత్వేచ నిషాదస్త్రిచతుశ్రుతిః ॥
ప్రాప్నోతివికృతౌ భేదే ద్వావపిద్వాదశస్మృతాః ।
తైశ్శుద్ధైస్సభిస్తస్సార్థం భవత్యేకోనవింశతిః ॥

తా. షడ్జమునకుఁగల నాలుగు శ్రుతులలో మొదటిశ్రుతిని నిషాదమునకును నాలవ శ్రుతిని ఋషభమునకును యిచ్చి తన స్థానమునుండి చ్యుతమై ద్విశ్రుతియగుటచే నదియొక వికృతి. మొదటి రెండు శ్రుతులనుమాత్రము నిషాదమునకిచ్చి వెనుకటి రెండు శ్రుతులఁగల ధైవత స్థానమునుండి చ్యుతముకాకుండియు ద్విశ్రుతియగుటచే నదియొక వికృతి యగును. ఇట్లు ఋషభాది స్వరములు పూర్వోత్తర స్వరములకు తమ యాద్యంత శ్రుతుల నిచ్చుటచే పండ్రెండు భేదములయ్యె. అవి శుద్ధములతోచేరి పందొమ్మిది భేదంబులయ్యె. ఆ భేదముల నతి సూక్ష్మదృష్టిచే తెలియందగును.

శుద్ధవికృత స్వరములను నిశ్చయించుటకై ఒకని యభిప్రాయమును మఱియొక డనుసరింపక వారివారికి తోచినటుల చెప్పియున్నారు. రత్నాకర కారుఁడు వికృతస్వరములు 12 అనియును, పారిజాతాకారుఁడు 22 వికృత స్వరములనియును, రాగవిబోధకారుఁడు 10 వికృతులను, స్వరమేళకళానిధిలో

11 వికృతస్వరములను, చతుర్దండి ప్రకాశికలో 9 వికృతులను, సారామృతములో 10 వికృతములను చెప్పియున్నారు. శ్రుతులను చక్కఁగా పరిశీలనముచేయక గ్రామభేదములను చేసి అందు స్వరస్థానము లొకటితో నొకటి చేరకపోయినందువలన ఇట్టి వికృత భేదములు కలుగుటకు కారణమయినది. వానిని, ఈ దిగువఁ జూడుఁడు :

* ఈ గురుతులఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

సంగీత రత్నాకర గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		చ్యుత షడ్జము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *; అచ్యుత షడ్జము.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ ఋషభము *; వికృత ఋషభము; చతుశ్శ్రుతి ఋషభము.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ గాంధారము *.
10	వజ్రికా		సాధారణ గాంధారము.
11	ప్రసారిణీ		అంతర గాంధారము.
12	ప్రీతీ		చ్యుత మధ్యమము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ మధ్యమము *; అచ్యుత మధ్యమము.
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		కైశికీ పంచమము; త్రిశ్రుతి పంచమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ పంచమము *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధధైవతము *; వికృతధైవతము, చతుశ్శ్రుతిధైవతము.
21	ఉగ్రా		
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ నిషాదము *.

* ఈ గురుతులుఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

రాగవిబోధ గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము ; తీవ్రతమ ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		మృదు షడ్జము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ ఋషభము *.
8	రౌద్రీ		తీవ్ర ఋషభము ; చతుశ్రుతి ఋషభము.
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ) * తీవ్రతర ఋషభము ; పంచశ్రుతి (ధ).
10	వజ్రికా		తీవ్రతమ (రి) ; షట్శ్రుతి (రి) ; సాధారణ (గ).
11	ప్రసారిణీ		అంతర గాంధారము.
12	ప్రీతీ		మృదు మధ్యమము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ మధ్యమము * ; తీవ్రతమ గాంధారము.
14	క్షితీ		తీవ్రతమ మధ్యమము.
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		మృదు పంచమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ పంచమము *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ ధైవతము. *
21	ఉగ్రా		తీవ్ర ధైవతము ; చతుశ్రుతి ధైవతము.
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ నిషాదము * ; తీవ్రతర ధైవతము.

* ఈ గురుతులుగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

స్వరమేళకళానిధి గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		చ్యుతషడ్జ నిషాదము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ (రి) *.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ) *; పంచశ్రుతి (రి).
10	వజ్రికా		సాధారణ (గ); షట్శ్రుతి (రి).
11	ప్రసారిణీ		అంతర (గ)
12	ప్రీతీ		చ్యుతమధ్యమ గాంధారము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ (మ) *.
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		చ్యుతపంచమ మధ్యమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ (ప) *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ (ధ) *.
21	ఉగ్రా		
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ (ని) *; పంచశ్రుతి (ధ).

* ఈ గురుతులగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

చతుర్దండి ప్రకాశిక గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము ; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము*.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ (రి)*.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ)* ; పంచశ్రుతి (రి)
10	వజ్రికా		సాధారణ (గ) ; షట్శ్రుతి (రి)
11	ప్రసారిణీ		అంతర (గ)
12	ప్రీతీ		
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ (మ)*
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		వరాళి మధ్యమము ; వికృత పంచమ (మ)
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ (ప)*
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ ధైవతము
21	ఉగ్రా		చతుశ్రుతి ధైవతము*
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ (ని)* ; పంచశ్రుతి (ధ)

* ఈ గురుతులుఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

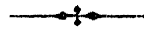
సంగీత పారిజాతగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు	స్వరముల పేళ్లు.		షరాలు.
			కోమల స్వరములు.	తీవ్ర స్వరములు.	
1	తీవ్రా			తీవ్ర-ని	శ్రుతులు 22-టికి [illegible]
2	కుముద్వతీ			తీవ్రతర-ని	
3	మన్దా			తీవ్రతమ-ని	
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ-స *		
5	దయావతీ		పూర్వ-రి		
6	రఞ్జనీ		కోమల-రి		
7	రతికా	రి	శుద్ధ-రి *; పూర్వ-గ		
8	రౌద్రీ		కోమల-గ	తీవ్ర-రి	
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ-గ *	తీవ్రతర-రి	
10	వజ్రికా			తీవ్ర-గ	
11	ప్రసారిణీ			తీవ్రతర-గ	
12	ప్రీతీ			తీవ్రతమ-గ	
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ-మ *	అతితీవ్రతమ-గ	
14	క్షితీ			తీవ్ర-మ	
15	రక్తా			తీవ్రతర-మ	
16	సన్దీపినీ			తీవ్రతమ-మ	
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ-ప *		
18	మదన్తీ		పూర్వ-ధ		
19	రోహిణీ		కోమల-ధ		
20	రమ్యా	ధ	పూర్వ-ని ; శుద్ధ-ధ *		
21	ఉగ్రా		కోమల-ని	తీవ్ర-ధ	
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ-ని *	తీవ్రతర-ధ	

వాద్యాది స్వరములు.

శ్లో॥ ''చతుర్విధాః స్వరావాదీ సంవాదీచవివాద్యపి ।
అనువాదీచవాదీతు ప్రయోగేబహుళస్వరః ॥
శ్రుతయోద్వాదశాష్టౌవా యయోరంతరగోచరాః ।
మిధస్సంవాదినౌతౌస్తో రినిగావన్యావివాదినౌ ॥ (సం. ర.)
గనీవివాదినౌస్యాతాం రిధయోర్వాతుతౌతయోః ।
అనువాదీభవేచ్ఛేషా ఇతిపండితసమ్మతమ్ ॥
వాదీనృపస్తథామాత్య స్సంవాదీచవివాద్యరిః ।
నృపామాత్యానుసారిత్వా దనువాదీతుభృత్యవత్ ॥

తా. స్వరములు వాది, సంవాది, వివాది, అనువాది అని నాలుగు విధములు. అందు రాగాది నిశ్చయమును తెలిపి ప్రయోగమునందు విస్తారముగ నుండునది వాది; ఏ రెండు స్వరములకు మధ్య పండ్రెండు లేక ఎనిమిది శ్రుతు లుండునో అవి పరస్పరము సంవాదులు; తక్కినవి యనువాదులు; వాది రాజని, సంవాది మంత్రియని, వివాది శత్రువని, అనువాది భృత్యుఁడనియును చెప్పఁబడును.

ఎట్టియాపురము సంస్థానపండితులు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామ దీక్షిత విరచితంబైన ''సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శిని'' లోని
వాది, సంవాది, అనువాది, వివాదుల పద్ధతి.

శ్లో॥ ''వాదీసయః ప్రయోగే బహుళో రాజాః యయోస్తు మధ్యే స్యుః।
ద్వాదశ వాష్టౌ శ్రుతయో మాంత్యౌ సంవాదినౌతౌ స్తః ।
ఏక శ్రుత్యంతరితౌ వివాదినౌ వైరిణౌ మిథో భవతః ।
అనువాధి నస్తు శేషా భృత్యా ఇత్థం యథార్థాస్తే॥ (రాగవిబోధః)

తా. వాది: ఒక రాగమునగల అంశ స్వర [జీవస్వర] మును బోలి మాటిమాటికి నుపయోగపడుచెడి స్వరము వాది యనఁబడును. ఆ వాది రాజునకు సదృశమైనది. (2) సంవాది: రెండు స్వరములకు నడుమ నెనిమిది లేక పదిరెండు శ్రుతులుండిన ఆ రెండు స్వరములును పరస్పరము సంవాదు లనఁబడును. ఆ సంవాది వాదియైన రాజునకు మంత్రిని బోలినది.

శ్లో॥ సమౌ సపౌ రిధౌచైవ నిగౌ సంవాదినౌ మిథః ।
ఏవం శుద్ధస్వరేషూక్త స్సంవాది స్వర నిర్ణయః॥(చతుర్దండిప్రకాశిక)

తా. శుద్ధ స్వరములలో (స-మ), (స-ప), (రి-ధ), (ని-గ) ఇవి పరస్పరము సంవాదు లగును.

శ్లో॥ శుద్ధశ్చ మధ్యమ శ్శుద్ధ నిషాదశ్చే త్యుభౌస్వరౌ ।
శ్రుత్యష్టకేనాం తరితా వపి సంవాదినౌనహి ॥

తా. శుద్ధమధ్యమ శుద్ధనిషాదములు తమ నడుమ నెనిమిది శ్రుతులు గలిగియున్నప్పటికిని పరస్పరము సంవాదులు కానేరవు.

శ్లో॥ సాధారణాఖ్య గాంధార కైశికాఖ్య నిషాదయోః ।
తద్వైవాంతరకాకల్యో స్సంవాదో వికృతేష్వపి ।
శుద్ధర్షభేణ సంవాదీ వరాళీ మధ్యమ స్తథా ॥

తా. వికృతి స్వరములలో సాధారణ గాంధారమును కైశికీ నిషాదమును, అంతర గాంధారమును, కాకలీ నిషాదమును, శుద్ధ ఋషభమును, వరాళి మధ్యమమును పరస్పరము సంవాదులగును.

వివాది: రెండు స్వరముల నడుమ నొక శ్రుతియుండిన ఆ రెండు స్వరములును పరస్పరము వివాదులగును. ఆ వివాది శత్రువునకు సదృశమైనది.

శ్లో॥ రిగా ధనీ చతుర్థేషు స్వరాస్స్యాతాం వివాదినౌ ।
సాధారణాంతరౌ చైవ కైశికీకాకలీ స్వరౌ ।
మిథో వివాదినౌ జ్ఞేయౌ వికృతేషు స్వరేష్వపి ॥

తా. శుద్ధస్వరములలో (రి-గ); (ధ-ని) ఇవి పరస్పరము వివాదులగును. వికృత స్వరములలో సాధారణ గాంధారము లేక షట్ఛ్రుతి ఋషభమును, అంతర గాంధారమును; కైశికీ నిషాదము లేక షట్ఛ్రుతి ధైవతమును, కాకలీ నిషాదమును పరస్పరము వివాదులగును.

అనువాది:— వాది సంవాది వివాది కాని స్వరము అనువాది యగును. ఈ అనువాది భృత్యునివంటిది. ఈ వాది సంవాది అనువాది వివాదులను గనిపెట్టు మార్గమును యీ క్రింద నుదహరింపబడిన వీణా ప్రస్తార పథకమునం జూడుడు.

A

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

మీద జెప్పియుండుటను పరిశోధించిన డెబ్బదిరెండు మేళములలోనుండి గలిగెడు రాగములను పాడుటయందు, 1. శుద్ధ ఋషభమునుండి శుద్ధ గాంధారమునకు

ఎక్కుట; 2. శుద్ధగాంధారమునుండి శుద్ధ ఋషభమునకు దిగుట; 3. షట్శ్రుతి ఋషభమునుండి అంతరగాంధారమునకు ఎక్కుట; 4. అంతరగాంధారమునుండి షట్శ్రుతి ఋషభమునకు దిగుట; 5. శుద్ధధైవతమునుండి శుద్ధనిషాదమునకు ఎక్కుట; 6. శుద్ధనిషాదమునుండి శుద్ధధైవతమునకు దిగుట; 7. షట్శ్రుతి ధైవతమునుండి కాకలీ నిషాదమునకు ఎక్కుట; 8. కాకలీ నిషాదమునుండి షట్శ్రుతి ధైవతమునకు దిగుట. ఈ ఎనిమిది విధములయందును వివాది దోషములు గనఁబడుచున్నవి గావున, ఈ ఎనిమిది విధములుఁ దప్ప తక్కిన స్వరములను ఏ రీతిగా బట్టినను రంజనము చెడదు.

ఈ ఎనిమిది విధములయిన వివాది స్వర ఆరోహణ అవరోహణములు మొదటి చక్రమును చేరిన మొదటి ఆఱు మేళములందును, ఆఱవ చక్రమును జేరిన 31, 32, 33, 34, 35, 36-వ మేళములందును, ఏడవ చక్రమును జేరిన 37, 38, 39, 40, 41-వ మేళములందును, పండ్రెండవ చక్రమును జేరిన 67, 68, 69, 70, 71, 72-వ మేళములందును, ఒక్కొక్క చక్రముయొక్క మొదటిదియు కడపటిదియు నైన మేళములందును, అనఁగా మీఁదఁ జూపించిన మేళములలో 1, 6, 31, 36, 37, 42, 67, 72-వ మేళములుదప్ప తక్కిన 7, 12, 13, 18, 19, 24, 25, 30, 43, 48, 49, 54, 55, 60, 61-వ మేళములందును గనఁబడుచున్నవి. ఈ నలువది మేళములందును పాడునప్పుడు వాది వివాది లక్షణముల ననుసరించియే పాడుట సంప్రదాయముగా నున్నది. అది యెటులనిన, వివాది స్వరమును అనేకముగా వర్జించియైనను, లేక శత్రువునకు సదృశమైన వివాది స్వరమందు వాది సంవాది అనువాది స్వరములలో నేదైన నొక స్వరముయొక్క ఛాయను గమకముచే నెక్కించి (గమకములను కపటక్రియలచే) వివాదిని మిత్రునివలె జూపించియైనను పాడుట సంప్రదాయజ్ఞుల వాడుకగా నున్నది. ఇట్లు సేయనియెడల వివాది స్వర ప్రయోగముచే గానముయొక్క రంజనము చెడును. ఇవియే భరత మతంగాది మునుల మతము.

బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులుగారి వీణా ప్రస్తారపథకమును జూడుండు. సంగీత రత్నాకర గ్రంథములో నున్నటుల స్వరస్థానముల నీక్రిందఁ జూపెదను. దీక్షితులవారి పద్ధతిప్రకారముగ కాకలీ నిషాద షడ్జ అంతర గాంధార శుద్ధమధ్యమములు సరియైన స్థానములో లేవు. మఱియు శ్రుతులలో స్వరములను చెప్పుచున్నారే గాని ఆ యా శ్రుతులలో ఆ యా స్వరములు రాలేక యున్నవి. వీణలో నీ స్వరములను సమ్మేళనముఁ జేయునపుడు 12 సమ స్వరములనే జెప్పియున్నారు. 12 సమశ్రుతు లున్నయెడల వివాదులు రానేరవు. దానికి వివరముల నీ దిగువ వ్రాసెదను. అదియునుం గాక శుద్ధ ధైవత శుద్ధనిషాదములు యర్థస్వరములేగాని వివాదులు కానేరవు.

రత్నాకరప్రకారమని వాడుకలో చెప్పెడి స్వరస్థానము లించుమించుగఁ బుట్టెడి శ్రుతులనుఁ జూపెడి పధకము.

* ఈ గురుతులుగలవి గ్రంథగతములు కావు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల నామములు.	జాతులు.	సంకేత స్వరములు.	స్వర నామములు.
1	తీవ్రా	దీప్తా	కై-ని	కైశికీ నిషాదము ; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ	ఆయతా	కా-ని	కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా	మృదూ		
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	శుద్ధ షడ్జము.
5	దయావతీ	కరుణా		
6	రఞ్జనీ	మధ్యా	రి *	తోడి ఋషభము ; శుద్ధఋషభము.
7	రతికా	మృదూ	రి	రత్నాకరగత శుద్ధఋషభము.
8	రౌద్రీ	దీప్తా	రి *	చతుశ్రుతి ఋషభము.
9	క్రోధా	ఆయతా	రి-గ *	శుద్ధగాంధారము పఞ్చశ్రుతిఋషభ.
10	వజ్రికా	దీప్తా	గ-రి	సాధారణగాంధారము;షట్శ్రుతిఋష
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా	గ	అంతరగాంధారము.
12	ప్రీతీ	మృదూ		
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	శుద్ధమధ్యమము.
14	క్షితీ	మృదూ		
15	రక్తా	మధ్యా	మ	ప్రతిమధ్యమము.
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప	పంచమము.
18	మదన్తీ	కరుణా		
19	రోహిణీ	ఆయతా	ధ *	శుద్ధధైవతము.
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	గ్రంథగత శుద్ధధైవతము.
21	ఉగ్రా	దీప్తా	ధ-ని	చతుశ్రుతి ధైవతము.
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	శుద్ధనిషాదము.

పైఁ గనఁబడుచియుండు పధకములో వాడుకలోనుండు అన్ని స్వరములకును స్థానములు చెప్పఁబడెను. ఇందుకు వ్యత్యాసము గనుండు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామ దీక్షితుల స్వరనిర్ణయ పధకము A ను జూచుఁడు. ఒక స్థాయిలో నిరువది రెండు శ్రుతులనుఁ జేయునపుడు స్వరములు, కొంచెము యించుమించుగ నుండునేగాని సరిగనుండవు. ఎట్లనిన, ఒక స్థాయిలో 12 సమ భాగములను బడసిన యర్ధస్వరములున్నవి. ఈ యర్ధస్వరములను, సమాంతరమును

గల 1/4 స్వరములుగా చేయునపుడు 24 శ్రుతులగునే గాని 22 శ్రుతులు కానేరవు. ఒక స్థాయిని 22 సమభాగములుగాఁ జేయునపుడు శ్రుతియొకటింటికి సుమారు 4½ అంతర సెంట్సుల వ్యత్యాసము గలుగును. ఈ వ్యత్యాసము వ్యక్తముగ చెవులకు వినబడదు. తంబురను శ్రుతిఁజేయునపుడు సారణానుసారణల నొకటితో నొకటి చేర్చునపుడు వ్యత్యాసము సాధారణముగాఁ గలుగుచున్నను చెవులకు స్పష్టమైన వ్యత్యాసమును గలిగించలేదు. ఈ వ్యత్యాసము మంద్ర తంత్రినిగాని, పంచమతంత్రినిగాని సారణలతో చేర్చునపుడును గలుగుచున్నది. ఈ కారణములవలన శార్ఙ్గదేవుని 22 శ్రుతులు, షడ్జపంచమ భావప్రకారముగాఁ జెల్లునపుడు, 1 లేక 2 స్థాయిలలో స్పష్టమైన వ్యత్యాసమును కనిపించునేగాని గ్రామభేదములను చేయునపుడీ సమాంతర శ్రుతులలో వ్యత్యాసము గలుగదు. నిశ్శంకుడు 22 శ్రుతులనుజేసి గ్రామభేదమును జేసినపుడు, అందు షడ్జపంచమములకుఁ గలిగిన స్వల్ప వ్యత్యాసమునకు సారికలను లేక తంత్రులను స్వరములకు తగినట్లుగ నించుమించు ముందు వెనుకగఁ జేసియుండవచ్చుననియే చెప్పఁదగినది. ఆ పద్ధతు లెట్లుండినను శార్ఙ్గదేవుని యర్ధస్వరము లిపుడు వాడుకలోనుండు 12 యర్ధస్వరములకైనను కొంచె మధికమేగాని తక్కువకాదు. ఎట్లనిన, 22 శ్రుతులను 2-చే భాగించునపుడు 11 అర్ధస్వరములే వచ్చును. 1/12 సంఖ్యకు 1/11 పెద్దభాగమే కాని చిన్నది కాదు. వీణావాద్యములోనుండు పండ్రెండు యర్ధస్వరములను రాగముల లో వాడునపుడు ప్రక్కస్వరములు వివాదిగ నుండలేదు. ప్ర. మ.——ష ప——శు ధ ; కా.ని——స ; స——శు.రి ; ఇట్లన్ని స్వరములును పొందికఁగల విగ (అనువాదులుగ) నున్నవేకాని వివాదులు కానేరవు. పైనుదహరించియుండు సుబ్బరామదీక్షితులవారి స్వరనిరూపణ పథకములో, అంతర గాంధారమును మధ్యమమును వివాదిగ నున్నవి. ఈ రెండు స్వరములును గ్రంథములలోను వాడుకలోను యనువాది స్వరములుగనే నున్నవి. శార్ఙ్గదేవునిపద్ధతిలోని మధ్యమము వాడుకలోనుండు మధ్యమమునకు పెద్దదిగాను, అంతరగాంధారము వాడుకలోనుండు గాంధారమునకు చిన్నదిగాను నున్నది యను విషయము లెక్కఁజేయువారికి స్పష్టముగ తెలుసును.

అట్లుండియును బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులవారి కీ యంతరగాంధారము వివాదిగ చ్యుతమధ్యమస్థానమునం దెట్లు వచ్చెనో తెలియలేదు. ఇట్లే

కా.ని-స. స్వరములు నున్నవి. శుద్ధధైవత శుద్ధనిషాదములను వివాదులుగఁ
జెప్పియున్నారు. శ్రుతికి మూఁడవస్వరము 1/2 స్వరమేగాక 1/4 స్వరముగ
నెట్లుండవచ్చునో తెలియలేదు. ప్రక్కన వచ్చెడి శ్రుతు లొకటికొకటి
(1-2; 2-3, 3-4;) వివాదు లగునేగాని మూఁడవశ్రుతి (1-3; 3-5;)యందు
వచ్చు స్వరము లెట్లు వివాదులగునో తెలియలేదు. వీరి లెక్కప్రకారముగ
ప్రతిమధ్యమమునకు పంచమమును, పంచమమునకు శుద్ధ ధైవతమును,
ఇట్లొక స్థాయినందుగల 12స్వరములును వివాదులేయగును. వీరి పద్ధతి వెంకట
మఖి పద్ధతి యని తెలియుచున్నది. వీరుగాని వీరి పూర్వీకులైన వెంకట
మఖిగాని వివాదిస్థానముల నెఱింగినవారు కారు. వీరీ యస్పష్టపద్ధతినిచేకొని,
22 శ్రుతులలో బుట్టక వీణయందును అనుభవమునందును వివాది దోష
ములేక స్వీకరింపఁబడిన 12 అర్ధస్వరములమీద కల్పనముజేసి వాడియున్న
మేళకర్త రాగములలో, 40 రాగములకు వివాది దోషములనుఁ జెప్పి
యున్నారు. వీరి పొరపాటుపద్ధతిని యనుసరించిన యీ విషయము
లిప్పుడు ప్రచురింపఁబడియున్న యనేకపుస్తకములలోఁజూడవచ్చును. వీరి పద్ధతి
ప్రకారముగ 72 కర్తారాగము లన్నియును వివాదులే యగును. ఆర్యులారా!
ఇట్టి గొప్ప గ్రంథములలోని పెద్ద పొరపాటులను మీరే జూడుఁడు. మేళ
కర్త రాగములలో వివాదు లున్నవనియును, అవి గానయోగ్యంబు కావని
యును కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఇది సరికాదు, ఎట్లనిన, ప్రతిమధ్యమ
మునకును పంచమమునకును, పంచమమునకును శుద్ధ ధైవతమునకును
నైకమత్యము గలిగియుండునపుడు, ఈ స్వరములవలెనే సమాంతరములను
బడసిన షట్శ్రుతిఋషభ అంతరగాంధారమునకును, షట్శ్రుతి ధైవత
కాకలీ నిషాదమునకును మైకమత్యము లేక నెట్లుండవచ్చునో మీరే
జూడుఁడు. ప్రతిమధ్యమ రాగములయందు గలిగెడి రాగపుష్టియును రంజక
మును పైఁజెప్పిన (ష.రి.అం.గ ; ష. ధ-కా.ని.) స్వరములను బడసియున్న
రాగమునకున్ను గలగకుండ నెట్లుండును ? ఇట్టి రాగములను గానముచేయు
టకు మంచి యనుభవమును చక్కని స్వరజ్ఞానమును సాధకమును నుండవలసి
నది యత్యావశ్యకము. ఒక స్థాయిలో 12 అర్ధస్వరములను వరుసగ పాడుటకు
యోగ్యులు కానివారల కిట్టి రాగములను పాడుట సాధ్యముకాదు. అట్లు
తెలిసి గానము చేయువారు కొందఱే యున్నారు ; అందుచేతనే యీ కాల
ములో నాట, వరాళి, పంతువరాళి, ద్విజావంతి, నవరోజు మొదలగు

యనేక ఘనరాగములును దేశ్యరాగములును తమ తమ నియతగతిని విడిచి సుదూరము తొలగిపోయెను. అనేక రాగములు స్వర్గలోకము నలంకరించెను. ఇంకను నీ సంగీతవిద్య కేమి విపరీతములు గలుగునో మన మెఱుఁగలేక యున్నాము.

గ్రామములు.

శ్లో॥ గ్రామస్స్వరసమూహస్స్యా న్మూర్ఛ నాదే స్సమాశ్రయః ।
తౌ ద్వౌధరాతలేతత్ర స్యాత్షడ్జగ్రామ ఆదిమః ।
ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ స్తయోర్లక్షణ ముచ్యతే ॥ (సం. ర.)

తా. స్వరసమూహములు గ్రామమనియును, అవి మూర్ఛనాదులచే నాశ్రయింపఁ బడినదనియును, వానిలో రెండు భూలోకములో నున్నవనియును, అందులో మొదటిది షడ్జగ్రామ మనియును, రెండవది మధ్యమగ్రామ మనియును గ్రంథకర్త చెప్పుచున్నాఁడు.

"యథాకుటుంబిన స్సర్వే ఏకీభూతాభవంతిహి । తథాస్వరాణాం సప్తానాం గ్రామ ఇత్యభిధీయతే॥" అనేక కుటుంబములుచేరి గ్రామమగునట్లే స్వరసమూహములుచేరి గ్రామమగుచున్నది. రత్నాకరాది సమస్తగ్రంథముల లోను మూఁడుగ్రామములను జెప్పియున్నారు. వానిలో మొదటిది శుద్ధ స్వరయుక్తమైన షడ్జగ్రామ మనియును, రెండవది వికృతస్వరయుక్తమైన మధ్యమగ్రామ మనియును, ఈ రెండు గ్రామములే భూలోకమునం దున్న వనియును, మూఁడవదైన గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకములో నున్నదని యును చెప్పియున్నారు.

కొన్ని పురాతనమైన గ్రంథములలో సప్తగ్రామము లున్నవని చెప్పు చున్నారు. అయినను యీ సప్తగ్రామములును గానయోగ్యంబు కావని తెలియుచున్నది. "శిలప్పధికారము" అను ద్రావిడ పురాతన గ్రంథములో, షడ్జగ్రామము, పంచమగ్రామము, మధ్యమగ్రామము, తారగ్రామ మని నాలుగు గ్రామములు చెప్పఁబడెను. అందులో తారగ్రామమే గాంధార గ్రామమని కొందఱ అభిప్రాయపడుచున్నారు. అరవములో తారమను శబ్దమునకు నిషాదమని భావము. అందుచేతనే నీ తారగ్రామము నిషాద గ్రామమనియే చెప్పఁదగినది.

గ్రామత్రయములను జూపెడి పధికము
రత్నాకర పరిశిష్టపద్ధతికి కొంచెము వ్యత్యాసమైన పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	షరాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా				
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మన్దా	మృదు				
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	స	స	
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రఞ్జనీ	మధ్యా			రి	
7	రతికా	మృదు	రి	రి		
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధా	ఆయతా	గ	గ		
10	వజ్రికా	దీప్తా			గ	
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా				
12	ప్రీతి	మృదు				
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ	మ	
14	క్షితి	మృదు				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సందీపినీ	ఆయతా		ప		
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా			ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	ధ		
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని	ని	

పైని కనబఱచియుండు పట్టికములో షడ్జగ్రామమున గల సప్త స్వరములును వాని నియతశ్రుతులందే యున్నయవి. కనుక, అవి యన్నియు శుద్ధస్వరములు. శుద్ధస్వర సప్తక యుక్తమైన యీషడ్జగ్రామము గానయోగ్యంబైనది. రెండవదైన మధ్యమగ్రామమున పంచమము మాత్ర మొక శ్రుతి తక్కువగ నున్నది. తదితర స్వరములన్నియును శుద్ధస్వరములే కనుక నీ మధ్యమ గ్రామమున్ను గానయోగ్యమైనదియే. మూఁడవదైన గాంధార గ్రామములో షడ్జ మధ్యమ నిషాదములుతప్ప తదితరములైన, ''రి, గ, ప, ధ''

స్వరములు తమ నియతశ్రుతులలోనుండి తొలఁగి 7-వ శ్రుతిలో నుండ వలసిన ఋషభము 6-వ శ్రుతిలోను, 9-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన గాంధారము 10-వ శ్రుతిలోను, 17-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన పంచమము 16-వ శ్రుతిలోను, 20-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన ధైవతము 19-వ శ్రుతిలోను వచ్చియున్నవి. అందుచేత నీ గాంధారగ్రామము గాన యోగ్యంబు గాకపోయెను. ఈ కారణముచేతనే యీ గ్రామమును స్వర్గలోకమునకు పంపివేసినారని తెలియుచున్నది.

ఈ గ్రామ నిర్ణయమును చూపుటకై సంగీతరత్నాకరమునందుఁ గల పరిశిష్టములో నొక పథకము వ్రాయఁబడియున్నది. దానినిఁ దిగువఁజూడుఁడు:

రత్నాకర పరిశిష్టములోని పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	వగాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా			ని	మధ్యమగ్రామమునందు దైవతము 20-వ శ్రుతియందును 19-వ శ్రుతియందున్నది. ఇది గ్రంథాంతర దైవతమని వ్రాసినారు.
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మందా	మృదుః				
4	ఛందోవతీ	మధ్యా	స	స	స	
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రంజనీ	మధ్యా				
7	రతికా	మృదుః	రి	రి	రి	
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధా	ఆయతా	గ	గ		
10	వజ్రికా	మృదుః			గ	
11	ప్రసారిణీ	మధ్యా				
12	ప్రీతీ	మృదుః				
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ	మ	
14	క్షితీ	మృదుః				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సందీపినీ	ఆయతా		ప	ప	
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా		ధ	ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ			
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని		

ఇందు మధ్యమ గ్రామములో ధైవతమున కొకశ్రుతి తక్కువగ వ్రాయఁబడియున్నది. మూలములో (సం. రత్నాకరము, సంపుటము 1, పుట 46 లోఁ జూడుఁడు), "స్వోపాన్త్యశ్రుతి సంస్థోఽస్మిన్మధ్యమ గ్రామ ఇష్యతే" పంచమమున కొకశ్రుతి తక్కువగ నుంచినచో షడ్జగ్రామము మధ్యమగ్రామ మగునని చెప్పినారేకాని ధైవతమునుకూడ నొకశ్రుతి తక్కువగ నుంచుమని చెప్పలేదు. అటులనే గాంధారగ్రామములో ఋషభమున కొకశ్రుతి తగ్గించక నిషాదమున కొకశ్రుతి యధికముగ వ్రాసియున్నారు. ఇవి మతాంతరములై యున్నదని కొందఱు చెప్పియున్నారు. అయినను ఇది లెక్కకు సరిగ నుండలేదు.

సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	రాగాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా				
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మన్దా	మృదుః			స	
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	స		
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రఞ్జనీ	మధ్యా			రి	
7	రతికా	మృదుః	రి	రి		
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధీ	ఆయతా	గ	గ	గ	
10	వజ్రికా	దీప్తా				
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా				
12	ప్రీతీ	మృదుః			మ	
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ		
14	క్షితీ	మృదుః				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		ప	ప	
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా			ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	ధ		
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని	ని	

ఎట్టియాపురము బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులు వ్రాసియున్న "సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని" యను గ్రంథములో షడ్జ మధ్యమ గ్రామములను మొదటి పథక ప్రకారముగనే వ్రాసినారు. గాంధార గ్రామములో స, మ, ని అను 3 స్వరములను మాత్రమే వాని నియత శ్రుతులలో వ్రాయవలయును. అట్లు చేయక, గాంధార నిషాదములను నియత శ్రుతులలో వ్రాసి షడ్జమున కొక శ్రుతియును, ఋషభమున కొక శ్రుతియును, మధ్యమమున కొక శ్రుతియును, పంచమమునకు రెండు శ్రుతులును, ధైవతమునకు రెండు శ్రుతులును, తక్కువగ వ్రాసియున్నారు. ఇదియును సరియైన పద్ధతి కాదు. ఈ పద్ధతిని పైఁ గనంబఱచియున్న పథకములోఁ జూడుఁడు.

"సంగీతచంద్రిక" యను లక్షణగ్రంథములో మిస్టరు మాణిక్యమొదలారు గ్రామచర్చను జేయునపుడు షడ్జగ్రామము మంద్రస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, మధ్యమ గ్రామము మధ్యస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, గాంధారగ్రామము తారస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, ఈ గాంధారగ్రామ మూర్ఛనలు యతి తారస్థాయిలోను వచ్చుచున్నది కనుక మనుష్యశారీరములో పలుకదనియును, ఆ మూర్ఛనలు గంధర్వ శారీరములో పలుకుననియును, అందుచేత గాంధారగ్రామము స్వర్గగతమై యున్నదనియును చెప్పియున్నారు ఇది గ్రంథోక్త పద్ధతి కానేరదు, మొదలారిగారి స్వకపోలకల్పనము.

ఇట్లు నాకు గోచరంబులై యుండు యనేక తత్కాలగ్రంథగతంబులైన పొరపాటులను వ్రాయవలయునేని యది యొక భారతమగును. గొప్ప సముద్రమువంటిదియును, కొలతలేని లోతుగలదియును, అగాధ శాస్త్ర పరిచయమువలనను, అనుభవ పాటవమువలనను మాత్ర మెఱుంగ దగినదియునైన యీ సంగీతశాస్త్రమునకు సంగీతశాస్త్ర శిరోపుచ్ఛము లివియని తెలియనివారలు లక్షణ గ్రంథములను వ్రాయుట కారంభించియున్నారు. తెలియనివారు తమకుఁ దెలిసినంతవఱకే వ్రాయవలయును. అట్లు గాక, తమకు తెలియని విషయములను వ్రాయ నారంభించి శాస్త్రానర్థమును గావించుచున్నారు. ఇట్టి గ్రంథములు వృద్ధిఁ జెందినచో గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకమును జెందిన తీరున సంగీతశాస్త్రము కుటుంబసమేతముగ పాతాళలోక ప్రవేశముఁ జేయక మానునా?

ఇంకనైనను గ్రంథకర్తలు తమకు గోచరముగాని విషయములలో స్వకల్పన
మును జేయక యుందురుగాక.

గ్రామరహస్యము.

గ్రామములను గుఱించి వ్రాయఁబడిన యనేక పద్ధతులు నాకబ్బి
యున్నవి. అందులో కొన్ని గొప్ప గ్రంథకారుల యభిప్రాయముల నిప్పై
నుదహరించియున్నాను. శ్రుతుల విషయమై చాల ప్రయత్నముఁ జేసి పరి
శీలనముఁ గాంచిన రావుసాహేబు ఏబ్రహామ్ పండితులును, యీ గ్రామవిష
యమైన రహస్యముల నుచక్కఁగ కనిపెట్టలేదని తెలియుచున్నది. వారేనా
యొక పద్ధతితో మఱియొకటిని సమరసముఁ జేసి, ఇట్లుండవచ్చునని యొక
యభిప్రాయమును చెప్పియున్నారేగాని, ఇందలి విషయము లివియని
చెప్పలేదు. మఱియు పండితులుగారు, వారు చెప్పిన పద్ధతికై యించుకైనను
సంతసిల్లినట్లును తెలియలేదు. ఈ గ్రామ సంబంధమైన రహస్యము లితరుల
కును తెలియకనే యున్నవి. ప్రాచీన గ్రంథకారులైన నారదుఁడు, శార్ఙ్గ
దేవుఁడు మొదలుగాగల యందఱి మతములఁ జూచునపుడు, కొందఱు
గాంధార గ్రామమునకును, మఱికొందఱు గాంధార, మధ్యమ గ్రామముల
కును చరమశ్లోకములఁ జదివియున్నారేగాని మఱేమియులేదు. సంగీత
రత్నాకర వ్యాఖ్యానకారుఁడైన చతురకల్లినాథుఁడు, ఈ గ్రామరహస్యముల
నూహించుటకైన యొక యంశమును చెప్పియున్నాఁడు. "ద్వౌగ్రామౌ
విశ్రుతౌ లోకే షడ్జమధ్యమ సజ్ఞికౌ" ఇతి మునివచనాచ్చ. "శుద్ధాశ్ర
యత్వాత్ షడ్జగ్రామ ఆదిమో వికృతాశ్రయత్వాత్ ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ
ఇత్యుపపద్యత ఇతి." ఇందుచేత షడ్జగ్రామము శుద్ధస్వరములను బడసిన
దనియును, మధ్యమగ్రామము వికృతస్వరములఁ బడసినదనియును వెల్లడి
యగుచున్నది. అయినను, యిందులకు స్వరూపము లివియనియును,
ఆ స్వరూపము లీ కారణములచే గలిగినవనియును తెలిసికొనుటకైన
యంశము లివియని తెలియలేదు. కల్లినాథుఁడు శ్రుతులను బరిష్కరించి
వ్యాఖ్యానమును వ్రాయలేదు. మూలముమీఁద వ్యాఖ్యానముఁ జేయు
నపుడు తనకు తోఁచిన యభిప్రాయమును వ్రాసినాఁడనిదో తెలియుచున్నది.
కనుక గ్రామభేదము నెట్లు చేయవలయునని యిపుడు చర్చఁజేసెదము.

ఒక టే కొలతలనుగల రెండు వీణలయందును నొకే సమాంతరము ననుసరించి యిరువదిరెండు చొప్పున శ్రుతులను జేయునపుడు వానిలోని శ్రుతులు షడ్జపంచమ భావమునకు సరిగ నుండకపోయినను గ్రామభేదముఁ జేయునపుడు సరిగనే యుండును. ఎట్లనిన, ఒక టే కొలతలను గల మెట్లను బడసిన 2 నిశ్రేణులను సరిగ జేర్చి కట్టినను, 4 లేక 5 మెట్లను ముందు వెనుకఁ బెట్టి మెట్టకు మెట్టుమాత్రము సరిగ నుండునటుల బంధించినను, అంతుమొత్తపు నిశ్రేణి నిడివిలో గల మెట్లొకే యంతరమును బడసినవి గానే యున్నచందంబున, సమాంతరములను బడసిన శ్రుతులు గ్రామభేద ములో నొకటితో నొకటి సరిగనే యుండును. ఒక స్థాయిలో నిట్టి సమాం తరములు గల వేయి శ్రుతులనైనను చేయవచ్చునేగాని యా శ్రుతులలో షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగఁ గలుగు గానయోగ్యంబులైన స్వరములను బుట్టించుట సాధ్యముకాదు. శార్ఙ్గదేవుని రెండు వీణలలోని శుద్ధస్వర నిరూ పణ పద్ధతి నింతకుమునుపే చెప్పఁబడెను. (ఈ గ్రంథముయొక్క 13-వ పుట లోఁ జూడుఁడు.) పైఁ జెప్పిన శుద్ధస్వరములుగాక వచ్చెడి స్వరములు వికృతస్వరము లగును.

గ్రామమనగా, "గ్రామస్స్వర సమూహస్స్యా న్మూర్ఛనాదే స్సమాశ్ర యః". మూర్ఛనాదులతో కూడుకొన్న స్వరసమూహములను గలదియని తాత్పర్యము. "సరిగమపధని" యను స్వరసప్తకము మూర్ఛన యనం బడును. ఈ గ్రంథముయొక్క 13-వ పుటలోఁ జూడుఁడు. చలవీణయందు తారషడ్జమునకుఁ గల నాలుగుశ్రుతుల నొకటొకటిని క్రమముగ దిగువఁ దెచ్చునపుడు దానియందుగల శుద్ధస్వర సప్తకములు ధ్రువ వీణయందు గల శుద్ధస్వర సప్తకములతో చేరి యొక గ్రామ మగుచున్నది.

పైని జెప్పిన స్వరసప్తకమును కనిపెట్టుటకైన ప్రథమప్రయత్నము ధ్రువవీణయందుగల తారషడ్జముయొక్క 4-వ శ్రుతిలోనుండి చేయఁబడి నది. ఆ కారణముచేత నిందుకు షడ్జగ్రామమని పేరువచ్చెను. ప్రథమ ప్రయ త్నముచే చిక్కిన యీ స్వర సప్తకములకు శుద్ధస్వర సప్తకము లని పేరు.

గాంధారగ్రామము ఋషభగ్రామము లేదనుటకు కారణము.

పైని జెప్పిన షడ్జగ్రామములోని శుద్ధసప్తకములను కనిపెట్టుటకై నాలుగు శ్రుతులను క్రమేణ తగ్గించవలసి వచ్చెను. అందులో మూఁడవ శ్రుతిని తగ్గించునపుడే చలవీణయందు గల తారస్థాయి శుద్ధఋషభము

ధ్రువ వీణయందు గల తారషడ్జమునకు సరిగ తగ్గెను. అందుచే ఋషభ గ్రామ ముండుటకు కారణములేదు. 4-వ ప్రస్తారములో చలవీణలోని తారగాంధార గ్రామమునకు గల శ్రుతులలో నొకటి ధ్రువ వీణలోని షడ్జమునకు సరిగ తగ్గిపోయెను. స్వరసమూహములో సప్తకము గలుగుటకు మునుపు గ్రామము కానేరవు. ధ్రువ వీణయందు షడ్జగ్రామములో స్వర సప్తకము పూర్తియగుటకు మునుపే చలవీణయందు ఋషభగ్రామము లోని శ్రుతులకు లోపము గలిగినందువలన ఋషభగ్రామ మనుటకు నేదియు కారణములేదు. ఇట్లు స్వర సప్తకములు లభించువఱకును చేయు భేదములు శ్రుతులభేదము లనఁబడును. స్వరసప్తకము లభించినవెనుకఁ జేయఁబడు భేదములు మాత్రమే గ్రామభేదము లనఁబడును. నాలుగవశ్రుతిని భేదించు నపుడే షడ్జగ్రామములోని స్వరసప్తకములు శుద్ధములని బరిష్కరింపఁ బడెను. ఇంకను చేయవలసి యుండు ప్రస్తారము 5-వ భేద ప్రస్తారమే యగు చున్నది. స్థాయిలో 5-వ శ్రుతి గాంధారగ్రామమును చేరినది కనుక నీ 5-వ ప్రస్తారము గాంధారగ్రామ మగుచున్నది. షడ్జగ్రామములో శుద్ధ సప్తకములు లభ్యమయ్యెను. గాంధార గ్రామములోని స్వరసప్తకములు షడ్జపంచమ శుద్ధనిషాద శుద్ధగాంధారములు తప్పఁ దక్కినవి నేదియును ధ్రువవీణ సప్తకములతో చేరలేవు. ఈ స్వరములన్నియును షడ్జగ్రామము లోనే చిక్కినవి కనుక ఈ గ్రామభేదమువల్ల నుపయోగము లేదని చెప్పుటకు బదులు శ్లేషగా స్వర్గలోకగతము లైనది యని చెప్పియున్నారు.

పైని జెప్పిన ప్రస్తారమును క్రమముగ నిషాదమువఱకు తెచ్చి చూడ వలయుననియునుఁ అచ్చట వికృతస్వరములను నిర్ణయించుటకైన హేతువు లున్నవనియును, తెలియుచున్నది. ఈ మధ్యమ, నిషాదగ్రామముల పరిశీల నముజేయుటకు మునుపు, ఈ పద్ధతి సరియైన పద్ధతిగ నున్నదా యని విచా రింతము. రత్నాకరములో "షడ్జగ్రామః పంచమేస్వ చతుర్థశ్రుతి సంస్థితే" అని చెప్పియున్నది. "స్వచతుర్థశ్రుతి సంస్థితే" యనుటకు "స్వకీయచతుర్థ శ్రుతౌ కరుణా జాతిభేద ఆలాపిన్యామాదితః సప్తదశ్యాంస్థితేసతి షడ్జ గ్రామః" అని కల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానముఁ జేసియున్నాఁడు. తనకు స్వకీయ మైన 4-వ శ్రుతిలో, అనఁగా కరుణాజాతి ఆలాపిని యను శ్రుతిలో 17-వ స్థానములో నున్నయెడల షడ్జగ్రామమగును యని భావము. ఇందుచేత నీ స్వరము పంచమమని తెలియుచున్నది. మూలములోని యర్థ మిదికాదు.

చలవీణయందుఁ గల తారస్థాయి 5-వ శ్రుతి ధ్రువవీణయందు తారస్థాయి 1-వ శ్రుతికి సమముగా తగ్గునపుడు షడ్జగ్రామ మగుచున్నదని భావము. ఎట్లనిన, షడ్జగ్రామమును చెప్పునపుడు షడ్జమునకు స్థానమును చెప్ప వచ్చునేగాని పంచమమునకు స్థానముఁ జెప్పి యందుచే షడ్జనిరూపణముఁ జేయుట యనవసరము. ధ్రువవీణ చలవీణలను చేకొని స్వరనిర్ణయములను జేయునపుడు అవరోహణముగ చలవీణ స్వరములు దిగుచున్నదేగాని ఆరోహణముగ పైకిఁ జెల్లలేము. మూఁడుస్థాయిలు లేక గ్రామభేదముఁ జేయుట సాధ్యము కాదు. "చతుః చతుః చతుశ్చైవ..." అను శ్లోకప్రకారముగ 4-వ భేదములో మనకు సప్తస్వరములును లభించి షడ్జగ్రామ మగునపుడు చలవీణయందుఁ గల తారస్థాయిలోని 5-వ శ్రుతి అవరోహణముగ ధ్రువవీణయందు గల 1-వ శ్రుతిలో (తారషడ్జ శ్రుతిలో) నిలుచును. అందుచేత చలవీణలోని షడ్జమునకు 5-వ శ్రుతి ధ్రువవీణలోని షడ్జస్థానమును జెందునపుడు షడ్జగ్రామ మగుననుయర్థమే గలుగుచున్నది. ఇందులో నొక యాక్షేపణముఁ గలుగును. ఎట్లనిన, షడ్జములోనుండి 1-వ గాంధారమునకు నాలుగు శ్రుతులు మాత్రమే యున్నవి; అట్లుండునపుడు పంచమస్థాన మెట్లగును; అనినచో, అందుకు సరియైన సమాధానము కలదు. ఎట్లనిన, తారషడ్జమును మేషరాశిగ స్వీకరించునపుడు అందుకు 1-వ గాంధారము సింహరాశి యగును. మేషరాశికి సింహరాశి పంచమస్థానమగునేగాని చతుర్థస్థానము కానేరదు.

ఇప్పుడు మధ్యమగ్రామమును నిశ్చయించెడి శ్లోకపాదమును జూతము. "సోపాంత్యశ్రుతి సంస్థోస్మిన్మధ్యమగ్రామ ఇష్యతే", పైని చెప్పియున్న చలవీణయందలి తారషడ్జమము ధ్రువవీణయందుఁగల పంచమాంత్యశ్రుతినిఁ (పంచమ నియతస్థానమును) జెందునపుడు(అనఁగా పంచమమునకు సమముగా షడ్జము తగ్గునపుడు) మధ్యమగ్రామ మగుచున్నది యని చెప్పియున్నాఁడు. ఈమూలమును "స్వోపాంత్య" అని దిద్దుకొని పంచమము తనయొక్క ఉపాంత్యస్థానమును జేరినపుడు మధ్యమగ్రామమగుచున్నదని వ్యాఖ్యానమును వ్రాసియున్నాఁడు. వ్యాఖ్యానకారుఁడు పదములనుబట్టి వ్యాఖ్యానముఁ జేసినాఁడే కాని భావమును తెలిసి వ్యాఖ్యానమును వ్రాయలేదని తెలియుచున్నది.

పైని చెప్పిన గ్రామరహస్యమును జూపెడి పధకముల ప్రక్కపుటయందు జూడుఁడు :

A. గ్రామరహస్యములను జూపెడి పథకము.

	19	20	21	22	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	2	3	4	5
ధ్రువవీణాస్వరములు.	ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స				*
చలవీణ భేదములు. 1								స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				*	
2							స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				*		
ఋషభలోపము. 3						స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				*			
షడ్జగ్రామము. 4	ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స				
5							రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స					
6						రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స						
ఋషభగ్రామము. 7					రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి				
8						గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి					
గాంధారగ్రామ. 9					గ				మ				[illegible]			ధ		ని				స			రి		గ				
10								మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ					
11							మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ						

A. గ్రామముల స్వరములను జోడించు విధము — (Continued).

		19	20	21	22	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	2	3	4	5
	12						మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ							
మధ్యమగ్రామ.	13					మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				
	14								ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ					
	15							ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ						
	16						ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ							
పంచమగ్రామ.	17					ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప				
	18							ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప					
	19						ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప						
ధైవతగ్రామ.	20					ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ				
	21						ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ					
నిషాదగ్రామ.	22					ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				
	23								స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని					

B. గ్రామభేదములో చలవీణయందు స్వరస్థానభేదములను జూపెడి పథకము.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	
ధ్రువవీణ.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
4-వ భేదము. చలవీణ.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
7-వ భేదము.	రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి	ఋషభ గ్రామము.
9-వ భేదము.	గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ	గాంధార గ్రామము.
13-వ భేదము.	మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ	మధ్యమ గ్రామము.
17-వ భేదము.	ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప	పంచమ గ్రామము.
20-వ భేదము.	ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ	ధైవత గ్రామము.
22-వ భేదము.	ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని	నిషాద గ్రామము.
26-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మంద్రషడ్జ గ్రామము.

C. గ్రామభేదములో చలవీణయందు స్వరస్థానములను షడ్జాదిగఁ జూపెడి పథకము.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	
4-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
7-వ భేదము.	స		రి				గ				మ			ప		ధ				ని			స	ఋషభ గ్రామము.
9-వ భేదము.	స				రి				గ			మ		ప				ధ			ని		స	గాంధార గ్రామము.
13-వ భేదము.	స				రి			గ		మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యమ గ్రామము.
17-వ భేదము.	స			రి		గ				మ			ప		ధ				ని				స	పంచమ గ్రామము.
20-వ భేదము.	స		రి				గ			మ		ప				ధ				ని			స	ధైవత గ్రామము.
22-వ భేదము.	స				రి			గ		మ				ప				ధ			ని		స	నిషాద గ్రామము.
26-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మంద్రషడ్జ గ్రామము.

పైని గనఁబఱచియుండు మూఁడు పథకములనుఁ జూడుఁడు. అందులో మొదటి పథకము గ్రామభేదముఁ జేయుటకైన సులభమైన మార్గమును జూపునది. ఈ పథకములో చలవీణయొక్క 4-వ భేదములో షడ్జగ్రామమును, 7-వ భేదములో ఋషభగ్రామమును, 9-వ భేదములో గాంధారగ్రామమును, 13-వ భేదములో మధ్యమ గ్రామమును, 17-వ భేదములో పంచమ గ్రామమును, 20-వ భేదములో ధైవత గ్రామమును, 22-వ భేదములో నిషాద గ్రామమును, వరుసగా లభ్యమగుచున్నవి. ఈ సప్తగ్రామములును వరుసగా ధ్రువవీణ, షడ్జగ్రామముతో, రెండవ పథకములో వ్రాయఁబడి యున్నవి. మూఁడవ పథకములో నీ సప్తగ్రామములును షడ్జాదిగ వ్రాయఁబడెను.

ఉ. రెండవ పథకములో మధ్యమ గ్రామములో "మ ప ధ ని స రి గ మ" అను స్వరములున్న స్థానములలోనే 3-వ పథకములో, ఆ మధ్యమ గ్రామ మాధార మధ్యమమును షడ్జముగఁ జేసికొని, "స రి గ మ ప ధ ని స" అని వ్రాయఁబడెను. ఈ మూఁడవ చక్రమును పరిశీలించునపుడు షడ్జమధ్యమ నిషాదగ్రామములు మాత్రమే గానయోగ్యంబైనవని యందఱికిని స్పష్టముగఁ దెలియవచ్చును.

మనకు షడ్జగ్రామములో శుద్ధసప్తకములు లభ్యమయ్యెను. మధ్యమ గ్రామములో చతుశ్శ్రుతిఋషభ, అంతరగాంధారములు లభ్యమయ్యెను. నిషాదగ్రామములో చతుశ్శ్రుతిధైవత, కాకలీనిషాదములు లభ్యమయ్యెను. ఇట్లు గలుగు మూఁడు గ్రామములు తప్ప తక్కిన గ్రామము లన్నియును గానయోగ్యంబులు కానేరవు. అందుచేతనే వానిని గ్రంథకర్త చెప్పలేదు.

షడ్జమధ్యమ గ్రామములను మాత్రముఁ జెప్పియున్నవాఁడు, ఈ రెండు గ్రామములకన్న చక్కనిదియును, షడ్జ స్వరములను బడసినదియు నైన నిషాదగ్రామమును చెప్పక వదలినందుకు కారణమేమి యనినచో, గ్రామ భేదము శుద్ధ వికృత స్వరములకై చేసిన ప్రయత్నమేకాని మఱేమియుఁ గాదు. షడ్జగ్రామములో శుద్ధసప్తకములు లభ్యమయ్యెను, మధ్యమ గ్రామములో వికృతస్వరములను కనిపెట్టుటకైన త్రోవలన్నియును గ్రంథకర్తకు లభించెను. అందుచేత తదితర గ్రామములను గ్రంథకర్త పాటింపలేదు.

మధ్యమ గ్రామములో నన్ని వికృతస్వరములను కనిపెట్టు విధ మెట్టిదియనిన, గ్రంథకర్త మధ్యమగ్రామమును చేసినపుడే షడ్జమునకు 8-వ శ్రుతిలో

అంతరగాంధారము పలుకుచున్నదని గ్రహించినాఁడు. (షడ్జములోనే అంతరగాంధార పంచమ తారషడ్జములు స్వకీయముగఁ బలుకు నను విషయ మిదివఱకే చెప్పఁబడెను). షడ్జమునకు 5-వ శ్రుతిలో చతుశ్శ్రుతి ఋషభము పలికి, " స రి గ మ " అని శ్రావ్యమైన యొక ఛాయను గలుగఁ జేసెను. అందుచేత నీ ఋషభ గాంధారములకు పరస్పరము సంవాదములైన చతుశ్శ్రుతిధైవత కాకలీనిషాదములు గానయోగ్యంబులైన స్వరములని గుణించుట కేదియును శ్రమములేదు. ఇదివఱకును గానయోగ్యంబులైన 11-స్వరములు 1-స్థాయిలో మనకు లభ్యమయ్యెను. ఇవిగాక మఱియొక స్వరమును మనము లభించినయెడల స్థాయి సంపూర్తియగుచున్నది. ఈ కడ పటి ప్రయత్నము నెచ్చట చేయవలయు ననినచో మధ్యమ పంచమ స్వర ములకు మధ్యలో మాత్ర మీ ప్రయత్నము చేయఁదగినది. షడ్జమునకుఁ గల 4-శ్రుతులకు మధ్యలో కాకలీ నిషాదమును, మధ్యమమునకు గల 4-శ్రుతు లకు మధ్యలో అంతరగాంధారమును చాల మైకమత్యము గల స్వరములుగ నున్నవి. అట్లే పంచమమునకు గల 4 శ్రుతులకు మధ్యలో నొక స్వరము నుంచునపుడు ఆస్వర మైకమత్యముఁ గలదిగ నుండుటకు నెంతయు సందేహ ములేదు. అందుచేత ప్రతిమధ్యమము కడపటి ప్రయత్నములో లభించిన స్వరము. మేళకర్తరాగములను కల్పనము చేసినవాఁ డీ రహస్యము నెఱిఁగి శుద్ధమధ్యమ రాగములు 36 అనియును, ప్రతిమధ్యమ రాగములు 36 అని యును విభజించి యున్నాఁడు.

పైనిచెప్పిన కారణములచే మధ్యమగ్రామములోనే మనకు వికృత స్వరము లన్నియును లభ్యమయ్యెను.

గానములో 1/2 స్వరములకన్న 3/4 స్వరములు గానయోగ్యం బైనయవి. ఇందుకన్న పూర్ణస్వరములు శ్రావ్యమైనయవి. ఈ కారణముచేత శుద్ధగాంధార శుద్ధనిషాదములను వాడునపుడు వాని కొక్కొక్క శ్రుతుల నిచ్చి సాధారణ గాంధార కైశికినిషాదములుగ వాడియున్నారని తెలియు చున్నది. ఈ తీరుననే గానకాలమునందు రంజనమును గలిగించుటకై సమ యోచితముగ స్వరములకు పూర్వోత్తరములయం దొక శ్రుతిని దగ్గించి యైనను నెక్కించియైనను పాడుట వాడుకగ నుండెననీ తెలియుచున్నది. ఇది మా ప్రాజ్ఞాభిప్రాయము.

(సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని, పుట 26 & 27 జూడుఁడు.)

"అంతరగాంధార కాకలీనిషాద నిరూపణము.

ప్రాచీన పద్ధతిలో శార్ఙ్గదేవుని మతమున జెప్పిన శ్రుతి పథకమందు 14 స్థానములలో 19 శుద్ధ వికృతి స్వరములు గలిగినవి యనుటనుఁ గానవచ్చును. శార్ఙ్గదేవుని కాలమందే మధ్యమముయొక్క రెండవశ్రుతిని పొందిన అంతరగాంధారమును, షడ్జముయొక్క రెండవశ్రుతిని పొందిన కాకలీనిషాదమును అల్పప్రయోగములు గలవియని సంగీతరత్నాకరమందు జెప్పఁబడియున్నది. ఇటులనే రామామాత్యులును జెప్పియున్నారు. శార్ఙ్గదేవునికి వెనుకటివారును వెంకటమఖికి ముందటివారునైన రామామాత్యుల కాలమునకు మునుపే మధ్యమ షడ్జముల రెండవశ్రుతులను పొందిన అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములు వాడుకలోనుండి తొలఁగినవనియు, పిమ్మట నవి (అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములు) మధ్యమ షడ్జముల మూఁడవ శ్రుతిస్థానములను పొందినవి యనియు, రామామాత్యులు వీణలో పండ్రెండు స్థానములను జెప్పుటవల్లను, చ్యుతమధ్యమ గాంధారమును అంతరగాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జ నిషాదమును కాకలీనిషాదమునకును ప్రతినిధిగా జెప్పియుండుటవల్లను స్పష్టమగును.

శ్లో॥ చ్యుత మధ్యమ గాంధార చ్యుత షడ్జ నిషాదకౌ ।
క్రమాదంతర కాకల్యాః స్థానే ప్రతినిధిం విదుః ॥ [స్వరమేళకళానిధి]

రామామాత్యులకు వెనుకటివారైన వెంకటమఖి, చ్యుతమధ్యమ గాంధారమును అంతరగాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జ నిషాదమును కాకలీనిషాదమునకును జెప్పఁబడుచు వచ్చిన నామములు తన కాలమునకుమునుపే లేకుండినందువలన చ్యుతమధ్యమ గాంధారము, చ్యుతషడ్జ నిషాదము అని చెప్పనోపక మధ్యమ షడ్జముల మూఁడవ శ్రుతులయందు గాంధార నిషాదములు ధ్వనించుటచేత అంతరగాంధారము కాకలీనిషాదము అను నామములనే నిర్ణయించినట్లుగా తెలియవచ్చుచున్నది. అవి నేఁటి కాలమునను వాడుకఁగా వచ్చుచున్నవి.

14 పంచశ్రుతి ఋషభ ధైవత నిరూపణము.

పూర్వకాలములో పంచశ్రుతి ఋషభమనియు పంచశ్రుతి ధైవతమనియు జెప్పఁబడిన రెండు స్వరములను ఈ కాలమున "చతుశ్రుతి ఋషభము" అనియు, "చతుశ్రుతి ధైవతము" అనియుఁ జెప్పుచున్నారు. వానికి ఆ నామములు [చతుశ్రుతి ఋషభ చతుశ్రుతి ధైవతములు] ఆదికాలములో నేర్పడి పిమ్మట తొలగిపోయిన వివరమును ఇచట కొంత వివరింతము. పూర్వకాలములో శార్ఙ్గదేవుని మతమందు షడ్జము తన నియత శ్రుతిని విడిచి తన మూఁడవ శ్రుతి స్థానమందు చ్యుతషడ్జమైనప్పుడు శుద్ధఋషభము తన నియత శ్రుతియందే యుండుకొని తన మూఁడు శ్రుతులలో షడ్జముయొక్క నాలుగవ శ్రుతియైన యొక శ్రుతిని జెంది చతుశ్రుతి ఋషభము అను వికారమును, పంచమము తన నియత శ్రుతిని విడిచి తన మూఁడవ శ్రుతి స్థానమందు చ్యుతపంచమమైనప్పుడు శుద్ధ

ధైవతము తన నియత శ్రుతియందే యుండి తన మూఁడు శ్రుతులతో పంచమముయొక్క నాలుగవ శ్రుతియైన యొక శ్రుతిని జెంది చతుశ్శ్రుతి ధైవతము అను వికారమును పొందినది. అవి బొత్తిగా తొలగిన వెనుక ఋషభము తన స్థానమును విడిచి తనకు పైనిగల శుద్ధగాంధారస్థానమును ఆశ్రయించి తన మూఁడు శ్రుతులతో ఆ శుద్ధగాంధారముయొక్క రెండు శ్రుతులను జెంది "పంచశ్రుతి ఋషభము" అను నామమును, ధైవతము తన స్థానమును విడిచి తనకు పైనిగల శుద్ధనిషాద స్థానమును నాశ్రయించి తన మూఁడు శ్రుతులతో ఆ శుద్ధనిషాదముయొక్క రెండు శ్రుతులఁ జేర్చుకొని, "పంచశ్రుతి ధైవతము" అను నామమును జెందినవి. ఇటులనే రామామాత్యులును,

"శ్లో॥ లక్ష్యేతు శుత్ర చిచ్ఛుద్ధ గాంధార స్థానమాశ్రయన్ ।
ఋషభః కీర్త్యతే స్మాభిః పంచశ్రుత్యృషభాహ్వయ ।
శుద్ధేనిషాదే నామాన్య త్వాన్య త్పంచశ్రుతి ధైవతః" (స్వరమేళకళానిధి)

అను శ్లోకరీతిగా పంచశ్రుతి ఋషభ పంచశ్రుతి ధైవతములని తన స్వరమేళకళానిధిలో కారణముతోఁ జెప్పియున్నారు.

14. A. వేఱొకరు స్కాందములో తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణి యందు పరమశివుఁడు పార్వతికి ఉపదేశించినట్లు తెనుగున వచనరూపముగా ఎవరో వ్రాసియున్నారు. అది యెటులనిన, ఋషభము మొదలు షడ్జమువఱకు గల 12 స్థానములలో ఒక్కొక్క స్థానమునకును రెండేసి శ్రుతులుగా శుద్ధఋషభము మొదలు వరాళి [ప్రతి] మధ్యమ స్థానమువఱకు గల 6 స్థానములకు $6 \times 2 = 12$ శ్రుతులును, శుద్ధధైవతము మొదలు కాకలీనిషాదమువఱకు గల 4 స్థానములకు $4 \times 2 = 8$ శ్రుతులును, పంచమ షడ్జములు రెంటికిని ఒక్కొక్క శ్రుతివంతున $1 + 1 = 2$ శ్రుతులును, అంతు 22 శ్రుతులుగా లెక్కచేసి, ఈ లెక్కప్రకారము శుద్ధగాంధార స్థానమును జెందినది చతుశ్శ్రుతి ఋషభమనియు, శుద్ధనిషాద స్థానమును జెందినది చతుశ్శ్రుతి ధైవతమనియు చెప్పియున్నారు. ఈ వివరమును క్రింద గనుపింపఁబడియున్న పథకమునఁ జూడుఁడు :

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ఈ సంగ్రహచూడామణిలోఁ గల ఈ విషయములు స్కాందమున గనఁబడమింజేసియు, ఈ మార్గము సంగీత రత్నాకరము మొదలయిన ప్రాచీన గ్రంథములలో లేనందునను, భరత మతంగాది మునులు ఇరువదిరెండు శ్రుతులలో ఏ యే శ్రుతులయందు ఏ యే స్వరము లుద్భవించినట్లు చెప్పియున్నారో అట్లు లేనందునను ఒక్కొక స్వరమునకును వివాదిదోషము లేర్పడుటవల్లను ఈ మతము నిజమని నమ్మదగినది కాదని యెంచుటకు సందేహమే లేదు.

పైని చెప్పఁబడియున్న అంతరగాంధార కాకలీనిషాద నిరూపణమును చదువరులు చక్కఁగా గమనించవలయును. స్వరమేళ కళానిధిలోని యంతర గాంధార కాకలీనిషాదములను బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామదీక్షితు లావాహించినారు తన పుస్తకములో అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములను చ్యుతమధ్యమ చ్యుతషడ్జ స్థానములలోఁ జెప్పియున్నారని స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది. 14 A. దీనిఁ జదివి చూడుఁడు. ఈ పద్ధతిని స్కాందములో నెవరో వ్రాసియున్న ట్లుఁ జెప్పియున్నారు. ఇది సరియైన పద్ధతి కాదనియును, ఇందుఁగల స్వరములన్నియును వివాదులనియును దీక్షితులుగారు చెప్పుచున్నారు. చ్యుత మధ్యమ స్థానములోను చ్యుతషడ్జ స్థానములోను దీక్షితులుగారు చెప్పియున్న అంతరగాంధార కాకలీనిషాదము లైకమత్యముగల స్వరములుగ నున్నప్పుడు స్కాందములోని పైని చెప్పియున్న పద్ధతి యెట్లు వివాదులగునో తెలియ లేదు. ఇందుచేత స్కాందములోని పద్ధతిని సరియని నేను చెప్పఁబూనలేదు. దీక్షితులవారికి శ్రుతి స్వర నిరూపణ విషయములో స్వగతమైన యభిప్రాయము లేదని తెలిపించుటకై యిచ్చట నీ విషయము లుదహరింపఁబడెను.

మూర్ఛనలు.

శ్లో॥ క్రమాత్స్వరాణాం సప్తానా మారోహశ్చావరోహణమ్ ।
మూర్ఛనేత్యుచ్యతే గ్రామ ద్వయే తా స్సప్త సప్త చ ॥ (సం. ర.)

తా. స్వరములయొక్క ఆరోహణావరోహణములు మూర్ఛన లనబడును. అట్టి మూర్ఛనలు గ్రామమొకటికి 7 చొప్పున నుండును.

పైని చెప్పిన గ్రామమూర్ఛనలు షడ్జగ్రామమునకు 7 ను, * మధ్యమ గ్రామమునకు 7 ను, గాంధార గ్రామమునకు 7 ను, ఉన్నవని గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నది. షడ్జగ్రామమునకు షడ్జాదిగ 7 మూర్ఛనలను, మధ్యమ గ్రామమునకు మధ్యమాదిగ 7 మూర్ఛనలను, గాంధార గ్రామమునకు గాంధారాదిగ 7 మూర్ఛనలను గ్రంథకర్త చెప్పియున్నాఁడు. వానికి వరుసగ, ఉత్తరమంద్రాదిగాఁగల 21 పేళ్లను గ్రంథములో వ్రాసియున్నారు.

---

* "మూర్ఛనాధార భూతాస్తే షడ్జగ్రామ స్త్రిషూత్తమః", ఈ పారిజాత శ్లోకము వలన మధ్యమ గ్రామము 400 సంవత్సరములకు మునుపే వాడుకయందు లేదని తెలియుచున్నది. మఱియు పంచమమున కొక శ్రుతి తగ్గినచో, అది వరాళిమధ్యమ మగుచున్నదనియును, ఆ స్వరము షడ్జగ్రామముగనే యున్నదనియును, అందుచేత షడ్జగ్రామ మొకటియే చాలుననియును వేంకటముఖి చెప్పియున్నాఁడు.

21 మూర్ఛనలను జూపెడి పథకము.

సంఖ్య.	మూర్ఛనల పేళ్లు.	ఉదాహరణము.	
		ఆరోహణము.	అవరోహణము.
1	ఉత్తరమంద్రము	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
2	రజనీ	రిగమపధనిసరి	రిసనిధపమగరి
3	ఉత్తరాయతము	గమపధనిసరిగ	గరిసనిధపమగ
4	శుద్ధషడ్జము	మపధనిసరిగమ	మగరిసనిధపమ
5	మత్సరికృత్	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
6	అశ్వక్రాంతము	ధనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిధ
7	హృద్గతము	నిసరిగమపధని	నిధపమగరిసని
8	సౌవీరీ	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
9	హారిణాశ్వము	రిగమపధనిసరి	రిసనిధపమగరి
10	కలోపనతము	గమపధనిసరిగ	గరిసనిధపమగ
11	శుద్ధమధ్యము	మపధనిసరిగమ	మగరిసనిధపమ
12	మార్గము	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
13	పౌరవి	ధనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిధ
14	హృష్యకము	నిసరిగమపధని	నిధపమగరిసని
15	నన్దము	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
16	విలాసము	రిగమపధనిసరి	రిసనిధపమగరి
17	సుముఖి	గమపధనిసరిగ	గరిసనిధపమగ
18	చిత్రము	మపధనిసరిగమ	మగరిసనిధపమ
19	చిత్రవతీ	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
20	సుఖము	ధనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిధ
21	ఆలాపము	నిసరిగమపధని	నిధపమగరిసని

మూఁడు గ్రామములకును గల 21 మూర్ఛనలను పైని గనఁబఱచి యుండు పథకమునఁ జూడుఁడు. మొదటి 7 మూర్ఛనలు షడ్జమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును, రెండవ 7 మూర్ఛనలు గాంధారమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును, మూఁడవ 7 మూర్ఛనలు మధ్యమమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును ప్రస్తరింపబడియున్నవి.

స్వరప్రస్తారము.

స్వరసమూహములలో స్వరములను హెచ్చు తక్కువలేక లెక్కకు సరిగా ప్రస్తరించుట స్వరప్రస్తార మనఁబడును. ఆ ప్రస్తారము 7 భేదములగును.

సంఖ్య.	నామములు.	ప్రస్తరింపఁబడు స్వరములు.	ప్రస్తార మొత్తం	ప్రస్తరించు విధము.	ప్రస్తారము
1	ఆర్చికము	స	1	$1 \times 1 =$	1
2	గాధికము	సరి	2	$1 \times 2 =$	2
3	సామికము	సరిగ	6	$1 \times 2 \times 3 =$	6
4	స్వరాంతము	సరిగమ	24	$1 \times 2 \times 3 \times 4 =$	24
5	ఔడవము	సరిగమప	120	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 =$	120
6	షాడవము	సరిగమపధ	720	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 =$	720
7	సంపూర్ణము	సరిగమపధని	5040	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 =$	5040

వాని నామములను భేదములను ప్రస్తారసంఖ్యలను పైగుర్తులఁ జూడుఁడు:

ప్రస్తారసమూహములో స్వరములు జంటగ వచ్చునపుడు మొత్తము ప్రస్తార సంఖ్యను జంట సంఖ్యలచే భాగించినచో ప్రస్తారసంఖ్య యిదియని తెలియును.

(1) ఉ. స స రి.

(a) $\dfrac{1 \times 2 \times 3}{1 \times 2} = 6/2 = 3$-వ భేదము లున్నవని యెఱుంగునది.

స స రి రి గ గ మ

(b) $\dfrac{1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7}{1 \times 2,\ 1 \times 2,\ 1 \times 2,} = 630$

వివరము.

(1) "స స రి" అను ప్రస్తారములో మూఁడు స్వరము లున్నవి. కనుక $1 \times 2 \times 3 = 6$ అను ఉత్తరము వచ్చును. ఇందులో "స స" అని షడ్జస్వరము రెండుమారు వచ్చియున్నది. కనుక $1 \times 2 = 2$ అను ఉత్తరము వచ్చును. $6 \div 2 = 3$, కనుక "ససరి" యను స్వరసమూహములలోఁ గల మొత్తప్రస్తారము మూఁడని భావము. ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

(2) ఒకే స్వరము మూఁడో లేక యధికమైన స్థానములలో వరుసగా వచ్చునపుడు ప్రస్తారసంఖ్యను కనిపెట్టుటకు విధి.

"స స స రి రి గ గ గ గ మ" ఈ ప్రస్తార చోద్యమునకు త్తరము:

$$\frac{1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 \times 8 \times 9 \times 10}{1 \times 2 \times 3,\ 1 \times 2,\ 1 \times 2 \times 3 \times 4,} = \frac{3628800}{288} = 12600$$ ప్రస్తారములు.

ఎట్లనిన, ప్రస్తరింపఁదగిన మొత్తము 10 స్వరములు. ఈ పదిస్వరములను 1 మొదలు 10 వఱకు హెంచునపుడు 3628800 వచ్చును. పైని కనఁబఱచియుండు 10 స్వరము

లలో మూఁడు షడ్జములు వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 \times 3 = 6$. రెండు ఋషభములు వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 = 2$. గాంధారములు 4 వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 \times 3 \times 4 = 24$. వీనికి మొత్తము సంఖ్య $6 \times 2 \times 24 = 288$. "3628800" ఈ సంఖ్యను 288-చే భాగించునపుడు 12600 ఉత్తరమువచ్చును. ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

(3) స్వరములు జంటలేక 3, 4, 5 వరుసగ రాని ప్రస్తారములలో నిన్నవ ప్రస్తారమిదియని తెలిసికొనుటకు విధి.

ప్రస్తారముయొక్క మొదటి స్వరమునకు ప్రక్కను వచ్చెడి స్వరములను వరుసగా 1 మొదలుగా నెంచి పైని చెప్పిన తీరుననే పెంచవలయును.

తరువాత పెంచఁబడు స్వరమునకు క్రింద నెన్ని స్వరములు వరుసగా రావచ్చునో యీ సంఖ్యవల్ల పైని పెంచిన మొత్తమును పెంచవలయును.

ఇట్లన్ని స్వరములను వేఱువేఱుగ పెంచవలయును. ఇట్లు వచ్చెడి సంఖ్యలతో, (1) అను సంఖ్యను జేర్చి కూర్చినచో ప్రస్తారసంఖ్య యగును.

"మరిగస" అను ప్రస్తారములో

మధ్యమమునకు వెనుక మూఁడుస్వరము లున్నవి. కనుక $1 \times 2 \times 3 = 6$; మధ్యమమునకు వెనుక నుండు స్వరములు వరుసగ "సరిగ" యనునపుడు మధ్యమమునకు తగ్గినవియే. కనుక మధ్యమమునకు వెనుకనుండు 3 స్వరములును, మధ్యమమునకు క్రింది స్వరములే యగును.

పైని వచ్చియున్న 6-వ సంఖ్యను 3-వ సంఖ్యతో పెంచునపుడు "6 = 3 = 18" అగును. ఇట్లన్నియును జేయుఁడు.

1 2 3 4
"మ రి గ స"

(1) $1 \times 2 \times 3, \times 3 = 18$
(2) $1 \times 2 \times, \quad \times 1 = 2$
(3) $1, \quad , \times 1 = 1$
(4) $0, \quad + 0 = 0$

21

1 సంఖ్యను గూర్చునపుడు 1

22 ఉత్తరము.

స్వరాంత ప్రస్తారములో "మరిగస" యనునది 22-వ ప్రస్తారమగును.

ఇట్లే, "సమనిధస"

స	$1 \times 2 \times 3 \times 4,$	$\times 0 = 24$
మ	$1 \times 2 \times 3,$	$\times 1 = 6$
ని	$1 \times 2,$	$\times 2 = 4$
ధ	$1,$	$\times 1 = 1$
స	0	$\times 0 = 0$

$35 + 1 = 36$ ఉత్తరము.

ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

స్వరప్రస్తారములను తెలిసికొనుటకును, నష్టోద్దిష్టములను కనిపెట్టుటకును పైని చూపిన ప్రకారముగ సులభమైన గణిత శాస్త్రిపు ప్రోవలుండునపుడు, అనవసరముగ ప్రస్తారములను వరుసగా వ్రాసి గ్రంథవిస్తారము జేయుటవల్ల ఫలమేదియు లేదు. కనుక ప్రస్తారక్రమములను వ్రాయలేదు.

అలంకారము :—శ్లో॥ విశిష్టవర్ణ సందర్భ మలంకారం ప్రచక్షతే ।
తత్రభేదా బహువిధా స్తత్ర స్థాయిగతాన్బ్రువే ॥ (ర.ర.)

పై శ్లోకమువలన వర్ణము ననుసరించి క్రమముగఁ జేర్చఁబడు స్వరము లలంకారమనియును, అవి యనేకవిధము లనియును చెప్పియున్నాఁడు. అలంకారములేని గీతము ప్రయోజనము లేదని భరతుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

"శశినారహితేన నిశా విజలేవనదీ లతా విపుష్పేవ ।
అవిభూషితేవ కాంతా గీతి రలంకారహీనా స్యాత్ ॥ (భరత)

రత్నాకరములో స్థాయిగతాలంకారము, ఆరోహ్యలంకారము, అవరోహ్యలంకారము, సంచార్యలంకారము, సప్తాలంకారం మను 5 అలంకార పద్ధతులును, వానికి లక్షణములును జెప్పఁబడియున్నవి. చతుర్దండిప్రకాశికలో సప్తతాళమునకు సప్తాలంకారములను ఝంపటాలంకార మను ఆది తాళాలంకారముతో చేర్చి 8 అలంకారములు జెప్పఁబడియున్నవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచ్చట వానికి నుదాహరణములను వ్రాయలేదు.

తానము :—శుద్ధతానమనియును, కూటతానమనియును రెండు విధము లగుచున్నది. ఒక రాగమును మాత్రము ప్రకాశించునట్లుచేయుట శుద్ధతాన మనఁబడును. ఉ. శంకరాభరణము.

రెండు రాగకళలనో లేక యధికమైన వేఱు రాగకళలనో స్ఫురింపఁ జేయు తానము కూటతాన మనఁబడును. ఉ. కాంభోజి–ఝంఝూటి మొదలైనయవి.

వర్ణము:—వర్ణ మనునది గానక్రియ. అది నాలుగు విధములు. వానికి వరుసగ స్థాయి, ఆరోహి, అవరోహి, సంచారి యని పేర్లు.

ప్రారంభించిన స్వరములలోనే వచ్చి నిలిచెడి క్రియ "స్థాయి" వర్ణ మగును. ఉదాహరణము. స స స. Etc.

ప్రారంభించిన స్వరమునుండి క్రమముగఁ బైనిఁ జెల్లు క్రియ "ఆరోహి" యగును. ఉ. సరిగమప, రిగమపధా, Etc.

అట్లే క్రిందికి దిగెడు క్రియ "అవరోహి" యగును.

ఉ. సనిధపమ – నిధపమ, Etc.

పైని చెప్పిన క్రియలకు సంకరము జేరినది, "సంచారి" యనంబడును.

సంగీతరత్నాకరగత జాత్యాది విమర్శన పధకము.

సంఖ్య.	జాతి నామములు.	అంశ స్వరములు.	న్యాస స్వరములు.	అపన్యాస స్వరములు.	మూర్ఛనలు.	షాడవకారి స్వరములు.	ఔడవకారి స్వరములు.	షరాలు.
1	షాడ్జీ	సగమపధ	స	గమ	ఉత్తరాయతా	ని	०	
2	ఆర్షభీ	రిధని	రి	రిధనీ	శుద్ధషడ్జా	స	సప	
3	గాంధారీ	సగమపని	గ	సప	పౌరవి	రి	రిధ	
4	మధ్యమా	సరిమపధ	మ	సరిమపధ	కలోపనతా	గ	గని	
5	పంచమీ	రిప	ప	రిపని	కలోపనతా	గ	గని	
6	ధైవతీ	రిధ	ధ	రిమధ	అభిరుద్గతా	ప	సప	
7	నైషాదీ	సగని	ని	సగని	అభిరుద్గతా	ప	సప	
8	షడ్జకైశికీ	సగప	గ	సపని	..	०	०	
9	షడ్జోదీచ్యవా	సమధని	మ	సధ	అశ్వక్రాన్తా	రి	రిధ	
10	షడ్జమధ్యమా	సరిగమపధని	సమ	సరిగమపధని	మత్సరికృతా	ని	గని	
11	గాంధారోదీచ్యవా	సప	మ	సధ	పౌరవి	రి	०	
12	రక్తగాంధారి	సగమపని	గ	గ	కలోపనతా	రి	రిధ	
13	కైశికీ	సగమపధని	గపని	సగమపధని	హారిణాశ్వా	రి	రిధ	
14	మధ్యమోదీచ్యవా	ప	మ	సధ	సౌవీరీ	०	०	
15	కార్మారవి	రిపధని	ప	రిపధని	శుద్ధమధ్యా	०	०	
16	గాంధారపంచమీ	ప	గ	రిప	హారిణాశ్వా	०	०	
17	ఆంధ్రి	రిగపనీ	గ	రిగపని	సౌవీరీ	స	०	
18	నంధ్యయన్తీ	ప	గ	మప	హారిణాశ్వా	స	०	

*జాతులకును గ్రహాదిగా గల 13 భేదము లున్నవి. వానిని, సం. ర. స్వర ప్రకరణములో జూడుఁడు.

గమకములు.

సంగీతరత్నాకరములో ప్రకీర్ణకాధ్యాయములో గమకములను జెప్పి యున్నాఁడు. వానిలోఁ గొన్నిటి నీ దిగువ వివరింతము.

శ్లో॥ స్వరస్యకంపోగమకః శ్రోతృచిత్తసుఖావహః ।
తస్యభేదాస్తుతిరిపః స్ఫురితః కంపితస్తథా ॥

లీన ఆందోలిత వలీ స్త్రిభిన్నకురులాహతాః ।
ఉల్లాసితః ప్లావితశ్చ గుంఫితో ముద్రిత స్తథా ।
నామితో మిశ్రితః పంచ దశేతి పరికీర్తితః ॥ (సం. రత్నా.)

స్వరముయొక్క కదలింపు గమక మనఁబడును. ఆ గమకము శ్రోత్ర మునకును చిత్తమునకును సుఖము నిచ్చునట్టిదై యుండవలయును. అవి 15 విధములు. వాని పేళ్లును వాని నుపయోగించు విధములును నీదిగువ జూడుఁడు.

(1) తిరిపము : ఒక స్వరములో నిలిచి, ఆ స్వరము నదిమి దాని డాసిన మఱియొక స్వరకళనుఁ బలికించుట.

(2) కంపితము : ఒక స్వరములో నిలిచి దానిని కదలించుట. అట్లు కదలించునపుడు దానికి డాసిన స్వరచ్ఛాయ రాకుండ నుండవలయును.

(3) స్ఫురితము: ఒక స్వరమును జంటగ పలికించునపు డా స్వరమునకు దిగువనుండు స్వరమును సూక్ష్మముగ మధ్యలో పలుకునటులఁ జేయుట. ఉ॥ "స స" అను జంటస్వరమును "స ని స" అని నిషాదము సూక్ష్మముగ పలుకునటులఁ జేయుట. ఇట్టి ప్రయోగముల నుపయోగించునపుడు ప్రయోగింపఁబడు స్వరములకు క్రిందిస్వరమునుండియే ప్రయత్నము చేయవలయును.

(4) లీనము : ఒక స్వరమునందు నిలిచి దానికి డాసిన స్వరములో నాదమును లయింపఁజేయుట. ఉ. "సా ; ; రి. "

(5) ఆన్దోలితము: ఒక స్వరములోనే 4 లేక 5 అక్షరకాలములు నిలిచి తిన్నగ నా స్వరము నూఁగించి దానికి డాసిన స్వరచ్ఛాయను సూక్ష్మముగ పలికించుట.

(6) వలీ : ఒక స్వరమున నుండి తంత్రినీడ్చి దానికి డాసిన స్వరకళను పలికించుట.

(7) త్రిభిన్నము : "త్రిభిన్నస్తు త్రిషుస్థానే ష్వావిశ్రాంత ఘనస్వరః". ఏకకాలమున మూఁడు తంత్రులపై వ్రేలినిడి మీటి, మూఁడు స్వరములును బలుకునటులఁ జేయుట. ఈ ప్రయోగమును వీణలో సాధారణముగఁ జేయుచున్నారు.

(8) కురుళము : ఒక స్వరస్థానములోనుండి డాసిన మఱియొక స్వరచ్ఛాయను బిగితో పలికించు నొరయిక కురుళ మనఁబడును.

ఉ. "సీధాపామా" యనుటకు "సీ, స ధా, ని పా, ధ మా" యని పలికించుట. (ఒక స్వరమునుండి దానికి డాసిన రెండు మూఁడు స్వరముల

నేక కాలమున నొకే యొదిగింపుచే పలుకునటుల చేయుటయును కురుళ మనఁబడును.)

(9) ఆహతము :—(దీనిని రవజాతి యని చెప్పుదురు) ఏదైన నొక స్వరమును పలికించుకొని మఱియొక స్వరమునకు దిగునపుడు డాసిన స్వర చ్ఛాయను సూక్ష్మముగ పలికించుకొని దిగుట.

ఉ. "గరి" అని దిగునపుడు "గగరి" అని మఱియొక గాంధార మును సూక్ష్మముగఁ బలికించుకొని దిగుట.

(10) ఉల్లసితము:—ఇదియే జారు యనునది. ఇందులో ఎక్కుజారు, డిగుజారు అని రెండువిధము లున్నవి. ఒక స్వరముననుండి దానికి పైనుండు మఱియొక స్వరమున కేఁగునపుడు మధ్యలోనుండు స్వరములమీఁద వ్రేలిని రాచుకొని పోవుట. "పసా" అనునపుడు "పధనిసా" అని ధైవత నిషాదము లతిసూక్ష్మముగ నుండునటుల పలికించుట నెక్కుజా రనఁబడును. ఇట్లే యవరోహణముగ వచ్చుట డిగుజారు అనఁబడును.

(11) ప్లావితము :—ఒక స్వరమునందే కొన్ని మాత్రలకాలము తేలియుండి దానికి డాసిన స్వరకళను రప్పించుట. (12 అక్షరములకాలము తేలియుండవలయు ననునది గ్రంథాంతరగతాభిప్రాయము.)

(12) గుంఫితము :—ఇందుకు గ్రంథాంతరములో హుంఫితమనియు నొక పేరు గనఁబడుచున్నది. దీనిని గుంభిత మని సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శి నిలో వ్రాసియున్నారు. ఇది ఫభయోా రభేదత్వమని తెలియుచున్నది. ఆరో హణావరోహణములయందు "హుంంంం" అని శబ్దించునటుల నాదమును బుట్టించుట గుంఫిత మనఁబడును.

(13) ముద్రితము :—నోటిని మూసికొని పాడునపుడు గలుగు గమకమునకు ముద్రిత మని పేరు.

(14) నామితము :—నాదమును తగ్గించు సూక్ష్మధ్వనితో పాడు నపుడు గలుగు స్వరముల కదలింపు నామిత మనఁబడును.

(15) మిశ్రితము :—పైని కనఁబఱచియుండు గమకములు రెండు మూఁడు చేరి పలుకుట మిశ్రిత మనఁబడును.

పైని చెప్పఁబడిన 15 గమకములకును నిశ్శంకుఁడు సంగీతరత్నాకర ములో మాత్రాకాలములను చెప్పియున్నాఁడు. మఱియు, "ఏతేషాం మిశ్రణా

న్మిశ్ర స్తస్యాస్యుః ర్బ్యారయోభిధాః” అని పైని చెప్పియున్న గమకము నొకటితో నొకటి చేరి మిశ్రగమకము లగుచున్నదనియును, అవి యనేక మనియును జెప్పియున్నాఁడు. “తాసాంతు స్థాయవాగేషు వివృతి స్సంవిధా స్వతే॥” అని యీ గమకములు స్థాయవాగములో నుపయోగింపఁబడుచున్న వనియును చెప్పియున్నాఁడు. స్థాయ మను శబ్దమునకు రాగావయవమని యర్థము ; వాగ మను శబ్దమునకు గమకము అని యర్థము. స్థాయవాగ మనఁగా గమకముల నవయవముగఁ బడసిన రాగమని తాత్పర్యము. నిశ్శంకుఁడు రత్నాకరములో 96 స్థాయములను, రాగావయవములను వానికి సంకీర్ణాసంకీర్ణ లక్షణములను జెప్పియున్నాఁడు. వానిని రత్నాకరము ప్రకీర్ణకాధ్యాయములోఁ జూడుఁడు.

ప్రకృతపు గ్రంథగత దశవిధ గమకములు.

శ్లో॥ ఆరోహశ్చావరోహశ్చ ఢాలు స్ఫురితకంపితాః ।
ఆహతః ప్రత్యాహతశ్చ త్రిపుచ్ఛాందోళ మూర్ఛనాః ॥

ఆరోహణము, అవరోహణము, ఢాలు, స్ఫురితము, కంపితము, ఆహతము, ప్రత్యాహతము, త్రిపుచ్ఛము, ఆందోళనము, మూర్ఛన యని పది గమకములను, ఇప్పటి గ్రంథములలో గ్రంథకర్తలు వ్రాసియున్నారు. ఇందు ఆరోహణావరోహణముల మూర్ఛన గమకములు కానేరవు. ఈ మూఁడును మధ్యకాల త్రికాల శైలిలోనే మిక్కుటముగ వాడఁబడు చున్నవి ; కనుక, వీనికి కంపము కలుగుట లేదు. పైనిచెప్పిన దశవిధ గమకములు ప్రాచీనగ్రంథగతపద్ధతి కాదు. ప్రాచీనగమకములలోఁ గొన్నిఁటినిఁ జేర్చి యీ దశవిధ గమకముల నెవరో కల్పించియున్నా రనియే చెప్పఁదగినదిగా నున్నది. మఱియు, నీ దశవిధ గమకములవల్ల రాగములను సంపూర్ణముగ పోషించుట సాధ్యముకాదు. నిశ్శంకుఁడు చెప్పిన తీరున గమకము లనేకములుగ నుండినఁగాని రాగస్ఫూర్తి కలుగదని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. రాగములను పాడునపు డందు వచ్చెడి గమక సంయుక్తమైన కళ లిన్నియని లెక్కఁజేయుటకు సాధ్యము లేక యుండుటయే యిందులకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణ మగును.

రాగము.

శ్లో॥ యోఽసౌ ధ్వని విశేషస్తు స్వరవర్ణ విభూషితః ।
రఞ్జకోజన చిత్తానాం సరాగః కథితో బుధైః ॥

తా. స్వరవర్ణములచే నలంకరింపఁబడినదియును, వినువారి మనస్సునకు రంజకమును కలిగించునదియు నైన ధ్వనివిశేషము రాగ మనఁబడును.

శ్లో॥ గ్రహాంశ మంద్రతారాణాం న్యాసాపన్యాసయో స్తథా
అల్పత్వస్య బహుత్వస్య షాడవౌడువయోరపి ।
అభివ్యక్తిర్యత్ర దృష్టా సరాగాలాప ఉచ్యతే ॥

(సంగీత రత్నాకరము, రాగవివేకాధ్యాయము.)

శ్లో॥ గ్రహాంశతారమన్ద్రాశ్చ న్యాసాపన్యాసకౌతథా ।
అపి సన్యాస విన్యాసౌ బహుత్వంచాల్పతా తతః ॥
ఏతాన్యన్తరమార్గేణ సహాలక్ష్మాణిజాతిషు ।
షాడవౌడువితే శ్చాపీ త్యేవమాహు స్త్రయోదశ ॥

(సంగీత రత్నాకరము, స్వరాధ్యాయము 7-వ ప్రకరణము.)

పైని చెప్పియున్న శ్లోకములచే గ్రహాంశన్యాసాది లక్షణములను రత్నాకరకారుఁడు రెండుతావులలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. జాతులను గుఱించిన పట్టికను ఈ గ్రంథముయొక్క 79-వ పుటలో జూడుఁడు. పైని చెప్పిన గ్రహాంశన్యాసాది లక్షణములను గ్రంథకర్త జాతిప్రకరణములోనే చెప్పియున్నాఁడు. రాగాధ్యాయములోను మఱియొకమాఱు జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేత గ్రహాంశాది లక్షణములు జాతులకును రాగములకునుఁ గలదని తెలియుచున్నది. రత్నాకర గ్రంథగత రాగములన్నిఁటికిని జాతులే యాధారముగ నున్నవి. జాతులలోని రహస్యములను తెలిసికొనుటకుమునుపు రాగములను పాడుట సాధ్యముకాదు. జాతులలోని విషయము లివి యని తెలిసికొనుటకు సాధ్యములేక యున్నవి. ఎందుచేతననఁగా, గ్రంథకర్తయొక్క శుద్ధ వికృత స్వరనిరూపణములు షడ్జపంచమ భావమునకు సరిగా నుండలేదు. స్వరములను ముందువెనుకగఁ జేసి వానిపై జాతినిర్ణయమును చెప్పియున్నాఁడు. ఆ జాతులమీఁద రాగములను జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేత జాత్యానుసారముగ రాగమును లెక్కచేయునపుడు ప్రకృతపు వాడుకకు నేదియును సరిగా నుండలేదు.

ఇచ్చట నొక విషయమును మన మిత్రులకుఁ దెలుపుట యవశ్యకమని యెంచెదను. 1916-వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో గూడిన బరోడా సంగీత

సభలో (All-India Music Conference) మిస్టరు దేవాలుగారును, మిస్టరు క్లెమెన్సు (I C. S) దొరవారును ద్వావింశతి హార్మోనియమని యొక హార్మోనియమును సిద్ధపఱచి నా యార్మోనియములో సంగీతరత్నాకరములోని రాగము లన్నియును వాయించవచ్చునని చెప్పి సదరు హార్మోనియమును కాన్ఫరన్సులో నిదర్శనము చూపుటకై తెచ్చిరి. ఆ హార్మోనియము ద్వావింశతి శ్రుతుల పద్ధతి కాదనియును, అందు రత్నాకర రాగములను వాయించుట వట్టి స్వప్నావస్థయగుననియును, ఋజువు జేయఁబడెను. రత్నాకరములోని జాతులను కనిపెట్టుట యసాధ్యము కాదని మిస్టరు క్లెమెన్సుగారును, మిస్టరు దేవాలుగారును జెప్పినారు. రత్నాకరములోని శ్రుతు లివియనియును శుద్ధ వికృత స్వరము లివియనియును తెలిసికొనలేక యుండునపుడు వానిమీఁద నేర్పఱుపఁబడిన జాతులను తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించుట నెంతయు నుచితము కాదనియును, రత్నాకర రాగములను వాయించుట సాధ్యము కాదనియును మిస్టరు భాత్కండె (Mr. V N. Bhatkande) గారును నేనును నిరూపించితిమి. మా యభిప్రాయమును సభ్యు లంగీకరించిరి. మిస్టరు క్లెమెన్సుగారును మిస్టరు దేవాలుగారును సోమనాథుని శుద్ధస్వరములు కాఫిస్వరము లనియును, అది యార్షభిజాతి యనియును చెప్పినారు. మఱియు,రత్నాకర శుద్ధస్వరములకు సోమనాథుని శుద్ధస్వరపద్ధతి సరిగా నుండలేదనియు చెప్పినారు. ఇట్లు వీరు చెప్పిన పద్ధతి సరికాదని ఋజువు చేయఁబడెను. మిస్టరు దేవాలును, మిస్టరు క్లెమెన్సుగారును, రత్నాకరము లోని జాతు లివియని చక్కఁగ నెఱిఁగక రాగములను నిర్ణయము చేయ నారంభించినందువలన వారి కిట్టి తప్పులు శుద్ధస్వరములోనే కలిగెను. సంగీతరత్నాకరములోని జాతు లెంతయును వ్యక్తముగ లేవు. అందుచేత రత్నాకరములోని రాగములు వాఁడుకలోనుండి తొలఁగిపోయెను.

(1) గ్రహము :—గ్రహస్వర మని తాత్పర్యము. రాగములకో, లేక సంగతులకో ప్రారంభస్థానమై యున్న స్వరము గ్రహ స్వర మనఁబడును. రాగములో షడ్జమునే గ్రహాంశన్యాసముగఁ గొనవలయునని కొందఱి యభిమతము.

(2) అంశము :—అంశస్వర మని తాత్పర్యము. రాగములనుగాని, సంగతులనుగాని పాడునపుడు రాగకళను చూపుటకై మాటిమాటికిని వచ్చెడి స్వరము అంశస్వర మనఁబడును.

(3) న్యాసము :—న్యాసస్వరమని చెప్పఁదగినది. రాగములలో నైనను సంగతులలోనైనను గల చివర స్వరము న్యాస స్వర మనఁబడును.

(4) మంద్రము :—మంద్రగతిగఁ బాడఁబడు స్వరము. తగ్గుగఁ బాడఁబడు స్వరములు మంద్రస్వరము లగును. ఈ మంద్రస్వరములు మంద్రస్థాయి స్వరములే యగునని కొంద అభిప్రాయపడుచున్నారు.

(5) తారము :—ఉచ్చస్వరము. ఉచ్చమైన ధ్వనితో పాడఁబడు స్వరము తారస్వరమగును. తారస్థాయిలోని స్వరములే తారస్వరము లని కొందఱి యభిమతము.

(6) అపన్యాసము :—మధ్యలో ముగించెడి స్వరము. ఒక రాగమును పాడునపుడు మధ్యమధ్యలో ముగించెడి స్వరము అపన్యాస మనఁబడును.

(7) సన్యాసము :—ఖండములను సన్యసించు స్వరము. ఒక రాగమును పలుఖండములుగ విభజించి పాడునపుడు ఆయా ఖండమును ముగించుట సన్యాస మనఁబడును.

(8) విన్యాసము :—ఖండముల కవయవమైన స్వర మని భావము. ఒక రాగమును పలుఖండములుగఁ జేసి పాడునపుడు ఆయా ఖండములో రాగకళను జూపుటకై మాటిమాటికి వచ్చెడి స్వరము విన్యాస స్వర మనఁబడును.

(9) అల్పత్వము :—రాగములో నల్పప్రయోగము గల స్వరము. ఈ యల్పత్వము అనభ్యాసము, లంఘన మని రెండు విధము లగును. అందు అనభ్యాస మనఁగా ఒక స్వరము నేదో యొకసమయమున నుచ్చరించుట. లంఘన మనఁగా నొక స్వరమును మధ్యలో విడిచి దానికి డాసిన స్వరమునకు దాఁటుట.

(10) బహుత్వము :—రాగములో పలుమాఱు నుపయోగింపఁబడు స్వరము. ఇది అభ్యాసమనియును, అలంఘన మనియును నిరు తెఱంగు లగును. అభ్యాస మనఁగా ఒక స్వరము నెడతెగకనైనను మాటిమాటికైనను ఉచ్చరించుట. అలంఘన మనఁగా రాగములో నెప్పుడును విడువక పాడఁబడు స్వరము.

పైని చెప్పఁబడిన దశవిధ రాగ లక్షణములును ఇప్పటి వాడుకలో నున్నదను విషయము చక్కఁగ పరిశీలనముఁ జేయువారికి స్పష్టమగును. అట్లుండియును, గ్రహాంశ న్యాసములుతప్ప తదితర లక్షణములు ప్రాచీన

రాగములలో మాత్ర ముపయోగింపఁబడె ననియును, ఇప్పటి కాలములో నవి వాడుకలో లేవనియును వెంకటమఖి చెప్పియున్నట్లు తెలియుచున్నది.

ప్రాచీన రాగములు.

రత్నాకరములో మార్గరాగములు స్వర్గములో నున్నవని చెప్పఁబడి యున్నది. అందుచేత ఈ మార్గరాగములు గాంధారగ్రామ కుటుంబములని మనము సులభముగ నూహింపవచ్చును. షడ్జమధ్యమ గ్రామములకు సంబంధమైన 264 రాగములను నిశ్శంకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఈ రాగములలో నిప్పటి వాఁడుకలోనుండు అనేకరాగముల పేళ్లున్నవి. ఈ రాగములను పరిశీలనము చేయునపుడు గ్రంధగత పద్ధతికిని వాడుకకును చాల వ్యత్యాసము గలుగుచున్నది. అందుచేత రత్నాకరములోని దేశ్యరాగములును గ్రామ రాగ ఉపరాగ భాషావిభాషా అంతరభాషాది మార్గరాగములతోఁ జేరి స్వర్గము నలంకరించిన వనియే చెప్పఁదగినది. ఇట్లు స్వర్గగతంబులై యున్న రాగములను శ్రమపడి భూలోకమునకు తెప్పించుటకన్న ఇప్పుడు భూలోకమునుండి స్వర్గప్రయాణమును జేయుటకు సిద్ధమైయుండు రాగములను పోనీయక కాపాడుటయే యుక్తము. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానిని ఇచట విస్తరింపలేదు.

దేశ్యరాగములు.

దేశ్యరాగము : రాగాంగము, ఉపాంగము, భాషాంగము, క్రియాంగము అని నాలుగు విధముల నొప్పును.

(1) రాగాంగరాగములు :—జన్యరాగములకు జనకస్థానమై యుండు అన్ని సంపూర్ణరాగములును రాగాంగరాగము లనఁబడును. ప్రకృతములో నుండెడి 72 మేళకర్తరాగములును రాగాంగమనియే చెప్పఁదగినవి.

(2) ఉపాంగ రాగములు :—రాగాంగరాగములో (మేళకర్త రాగములో) జనించు జన్యరాగములు ఉపాంగరాగము లనఁబడును.

(3) భాషాంగములు :—ఒక రాగాంగములో జనించి తన రాగాంగమునకుఁ గల ప్రకృతి వికృతి స్వరములచే మఱియొక రాగాంగ వికృతి స్వరములలో నొకటియో లేక అధికమైన స్వరములనో స్వీకరించుకొని స్ఫురించునది భాషాంగ మనఁబడును.

(4) క్రియాంగము :—"కరుణోత్సాహ సంయుక్తం క్రియాంగం తేన హేతునా" అని సంగీతదర్పణములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇంద్రియములకు ఉత్సాహమును గలిగించునది క్రియాంగ మనఁబడును. గొప్పకార్యములను చేయునపుడు ఇంద్రియములకు ఉత్సాహమును గలుగఁజేయు రాగములు. ఉదాహరణము : యుద్ధము చేయునపుడు శూరులను ప్రోత్సాహపఱచుటకై నుపయోగించు రాగములు మొదలగునవి.

మతంగుఁడు, "శుద్ధాశ్ఛాయాలగాః ప్రోక్తాః సంకీర్ణశ్చ తథైవచ" అని రాగములో మూఁడు భేదములను చెప్పియున్నాఁడు. శాస్త్రోక్త నియమ ప్రకారముగ నొకే రాగకళతో స్ఫురించునది శుద్ధ మనియును, అన్యరాగ చ్ఛాయను స్వీకరించుకొనివచ్చు రాగములు ఛాయాలగ మనియును, అనేక రాగచ్ఛాయలతో స్ఫురించునది సంకీర్ణ మనియును తెలియుచున్నది. సంగీత దర్పణములో, "శివశక్తిసమాయోగా ద్రాగాణాం సంభవేభవేత్ । పంచా స్యాత్పంచ రాగాస్యుః షష్ఠస్తు గిరిజాముఖాత్ ॥ సద్యోవక్త్రాత్తు శ్రీరాగో వామదేవాద్వసంతకః । అఘోరాద్భైరవోఽభూత్తత్పురుషాత్పంచమో ఽభవేత్ ॥ ఈశానాఖ్యా న్మేఘరాగో నాట్యారంభే శివాదభూత్ । గిరిజా యాముఖాల్లాస్యే నట్టనారాయణోభవేత్ ॥" శివశక్తి సమాగమముచే రాగము గలిగినదనియును, శివునియొక్క సద్యోజాతము, వామదేవము, అఘోరము, తత్పురుషము, ఈశానము అను పంచవక్త్రములయందును క్రమముగ శ్రీరాగము, వసంతము, భైరవము, పంచమము, మేఘరాగము అను రాగములు బుట్టినవనియును, పార్వతిముఖములో నట్టనారాయణి రాగము పుట్టినదనియును చెప్పఁబడియున్నది.

స్త్రీరాగ పురుషరాగ నిరూపణమును, రాగములకు గాన కాల నిరూపణమునుఁ జెప్పునపుడు నానావిధములైన యభిప్రాయములను పూర్వ గ్రంథకారులు చెప్పియున్నారు. ఈ తీరుననే పూర్వప్రసిద్ధ మేళములను చెప్పి యున్నారు. కొందఱు పూర్వప్రసిద్ధ మేళకర్త రాగములు 18 అనియును, కొందఱు 20 అనియును చెప్పియున్నారు. ఇట్లే పూర్వగ్రంథగతమైన యనేక విషయము లొకటితో నొకటి సంబంధములేక యున్నవి.

సంగీతదర్పణములో స్త్రీరాగ పురుషరాగ, గానకాల నిరూపణ మును పరమశివుఁడు పార్వతికి చెప్పినటులు వ్రాయఁబడియున్నది.

ఈశ్వర ఉవాచ.

శ్రీరాగోఽథ వసన్తశ్చ భైరవః పంచమస్తథా ।
మేఘరాగో బృహన్నాట షడైతే పురుషాహ్వయాః ॥

శ్రీరాగము, వసంత, భైరవ, పంచమ, మేఘ, బృహన్నాట ఈ 6 న్ను పురుషరాగములు.

శ్రీరాగమునకు భార్యలు.

మాలశ్రీ, త్రివణీ, గౌరీ, కేదారీ, మధుమాధవీ, పాహటీ ఇవి 6 న్ను శ్రీరాగమునకు భార్యలు.

ఇట్లన్ని పురుషరాగములకును భార్యలును, రాగములకు గానకాలములును జెప్పఁబడియున్నవి. వానిని సంగీతదర్పణములోఁ జూడుఁడు.

హనుమన్మతమునందు

భైరవః కౌశికశ్చైవ హిందోళోదీపకస్తథా ।
శ్రీరాగో మేఘరాగశ్చ షడైతే పురుషాహ్వయాః ॥

భైరవము, కౌశికము, హిన్దోళము, దీపకము, శ్రీరాగము, మేఘరాగము అని 6 రాగములను పురుషరాగములుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఈ పురుషరాగములకు పైని చెప్పిన సంగీతదర్పణములోని పద్ధతికి వ్యత్యాసమైన రాగిణులను (స్త్రీరాగములను) చెప్పఁబడెను.

శ్రీమాఙ్గతచ్ఛూరి సింగరాచార్య ప్రణీతంబగు గాయకలోచనమను గ్రంథములో మఱియొక పద్ధతి రాగవిమర్శనమును జెప్పియున్నారు. ఈ రాగవిమర్శన పద్ధతి ఏ గ్రంథగత పద్ధతియో తెలియలేదు. ఈ దిగువ జూడుఁడు :

రాగ విమర్శనము.

శ్లో॥ భైరవశ్చాపిభూపాలః శ్రీరాగః ఫలమంజరీ ।
వసంతోమాళవశ్చాపి బంగాళోనాటకస్తథా ।
ఏతేఽష్టరాగాస్సర్వత్ర పుం రాగా ఇతి కీర్తితాః ॥
శంభుర్విష్ణుశ్శారదాచ లక్ష్మీర్భాస్కరనారదా ।
గణేశ స్తుంబురు ర్దేవా రాగాణాంచ యథాక్రమమ్ ॥
విప్రౌ భైరవభూపాలౌ కీర్తితౌ సామవేదినౌ ।
పార్థివౌసామగాప్రోక్తౌ శ్రీరాగః ఫలమంజరీ ॥

వసంతో మాళవశ్చాపి ఋగ్వేదీవైశ్యకస్స్మృతః
అథర్వవేదినా శూద్రా స్యాతాం బంగాళనాటకౌ ॥

పురుషరాగ ములు.	అధిదేవతలు.	కులములు.	వేదములు.	రసములు.	గుణములు.
భైరవి	శివుఁడు	బ్రాహ్మణ	సామ	రౌద్ర	రాజసము
భూపాలము	విష్ణువు	,,	,,	శృంగార	,,
శ్రీరాగము	సరస్వతి	క్షత్రియ	యజుస్సు	భీభత్స	తామసము
ఫలమంజరి	లక్ష్మి	,,	,,	కరుణ	,,
వసంత	సూర్యుఁడు	వైశ్య	ఋక్కు	హాస్య	సాత్త్వికము
మాళవము	నారదుఁడు	,,	,,	భయానక	,,
బంగాళ	వినాయకుఁడు	శూద్ర	అథర్వణము	అద్భుత	రాజసము
నాట	తుంబురుఁడు	,,	,,	వీర	,,

స్త్రీ రాగములు.

దేవక్రియా, మేఘరంజీ, కురంజీ, ఇవి భైరవి రాగమునకు భార్యలు.
బిలహరీ, మలహరీ, ఖాండీ, ఇవి భూపాల రాగమునకు భార్యలు.
ఆంధాళీ, భల్లాతీ, సాహుళీ, ఇవి శ్రీరాగమునకు భార్యలు.
దేశీ, ముఖారీ, లలితా, ఇవి ఫలమంజరి రాగమునకు భార్యలు.
రామక్రియా, వరాళీ, గౌళా, ఇవి వసంత రాగమునకు భార్యలు.
గుండక్రియా, ఘూర్జరీ, జాళీ, ఇవి మాళవ రాగమునకు భార్యలు.
కల్యాణీ, ఆహిరీ, సావేరీ, ఇవి బంగాళ రాగమునకు భార్యలు.
ఘంటారవము, కాంభోజీ, శంకరాభరణము, ఇవి నాట రాగమునకు భార్యలు.

సూతిరాగములు :— భైరవికి కన్నడా; భూపాలమునకు దేశాక్షీ, దేవగాంధారి; శ్రీరాగమునకు దేశీ; ఫలమంజరికి అసావేరి: వసంతకు మోహనా; మాళవమునకు హిందోళము; బంగాళకు భోగీ; నాటకు వేళావళీ.

సంకరరాగముల కుదాహరణము :— మేఘరంజీ, మలహరీ, మందారీ, ఘూర్జరీ, ఘంటారవము, లలితా, గౌళా, సావేరీ.

పుత్త్రరాగముల :— కాపీ, రేగుప్తీ, నీలాంబరీ * మారువా, రామగిరీ * సారంగా, మందారీ; సౌరాష్ట్రి, కేదారా * ముఖారీ, లలితా, తోడీ, ధన్యాసీ, నారాయణీ, గౌరీ * పంతువరాళీ, వరాళీ, గౌళా * పూర్వీ, సావేరీ, తేగడా, జాళీ * మనోహరీ, యమునా.

నామభిన్నముచే వ్యవహరింపఁబడునవి మిత్త్రరాగము అనఁబడును.

ఉ. మల్లారు :— సామంతమల్లారు, గౌడమల్లారు, చెంచుమల్లారు మొదలగునవి.

భైరవి:—ఆనందభైరవి, వసంతభైరవి మొదలగునవి.

వరాళి:—నాగవరాళి, పున్నాగవరాళి, శోకవరాళి, వసంతవరాళి మొదలగునవి.

కాంభోజీ:—సుమ్మకాంభోజీ, గోపికాకాంభోజీ, చెంచుకాంభోజీ, నంది కాంభోజీ, యదుకులకాంభోజీ మొదలగునవి.

నాటా:—ఛాయానాటా, గంభీరనాటా, సారంగనాటా, సాళంగనాటా, ప్రతాపనాటా మొదలగునవి.

గౌళా:—మాళవగౌళా, రీతిగౌళా, నారాయణగౌళా, కేదారగౌళా, ఛాయా గౌళా ఇత్యాగులు మిశ్రరాగము లనఁబడును.

శుద్ధరాగముల కుదాహరణము:—దేవక్రియా, కల్యాణీ, కాంభోజీ, సాహుళీ, ఘాండీ, గుండక్రియా, వరాళి, ముఖారి.

(సాలగము) ఛాయారాగముల కుదాహరణము:—దేశి, కురంజీ, భల్లాతీ, శంకరా భరణము, బిలహరీ, బౌళీ, రామక్రియా, ఆహిరి.

"ఉమ్మిడిసెట్టి వెంకటసామి నాయుడుగారిచే వ్రాయఁబడిన సంగీత విద్యాదర్పణము.లోఁ గల శ్లోకములలో పెక్కులు సంగీతదర్పణ శ్లోకములు గనే యున్నవి. రాగకాల నిర్ణయమును జేయునపుడు, శ్రీమార్గ సింగరా చార్యుల గాయకలోచనములోని శ్లోకములనే తాత్పర్యముతో వ్రాసి యున్నారని తెలియుచున్నది. వానిని దిగువఁ జూడుఁడు:

రాగకాల నిర్ణయము.

శ్లో॥ అథవక్ష్యామి హేతాత కాలరాగ ననుక్రమాత్
దేశాక్షీ దేవగాంధారీ ఘాండీ ధన్యాసి మాళవా ॥
దేవక్రియాచ మందారీ గౌరీ భూపాల ఏవచ
స్వస్వరైశ్చ ప్రవర్తంతే ప్రాతఃకాలే దినేదినే ॥

తా. దేశాక్షీ, దేవగాంధారీ, ఘాండీ, ధన్యాసీ, మాళవా, దేవక్రియా, మందారీ, గౌరీ, భూపాలము అను నీ రాగములు ప్రాతఃకాలమునందు అనఁగా, వేకువజామున 3 ఘంటలు మొదలు 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ కురంజీ సాహుళీ ఘంటారవా రామక్రియా తథా ।
బిలహారీ మలహారీ ముఖారీ యమునాతథా ।
రేగుప్తి భైరవశ్చైవ వర్తంతే సంగమేదినే ॥

తా. కురంజీ, సాహుళీ, ఘంటారవము, రామక్రియా, బిలహరీ, మలహరీ, ముఖారీ, యమునా, రేగుప్తి, భైరవి అను నీ రాగములు సంగమకాలమందు అనగా, ఉదయము 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి,

శ్లో॥ మేఘరంజీచ సారంగా భల్లాతీ మధ్యమావతీ ।
దేశీ నీలాంబరీ చైవ తథా మంగళదేశికా ।
శ్రీరాగశ్చతు మధ్యాహ్నే వర్తంతేఽను దినేదినే ॥

తా. మేఘరంజీ, సారంగా, భల్లాతీ, మధ్యమావతీ, దేశీ, నీలాంబరీ, మంగళదేశికా, శ్రీరాగము అను నీ రాగములు మధ్యాహ్న కాలమందు అనఁగా, పగలు 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ మోహనా చైవ కల్యాణీ కాపీ ఘూర్జరికా తథా ।
శంకరాభరణా పూర్వీ వసంతశ్చాపరే దినే ॥

తా. మోహనా, కల్యాణీ, కాపీ, ఘూర్జరీ, శంకరాభరణము, పూర్వీ, వసంతా అను నీ రాగములు పరేదినే అనఁగా, పగలు 12 ఘంటలు మొదలు 3 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ నారాయణీచ హిందోళీ సౌరాష్ట్రీ తోడి రామళీ ।
గౌరీ వరాళి కాపంతు ఉసేనీ మాళవ స్తథా ।
సాయంకాలే ప్రవర్తంతే లలితాచ తథైవచ ॥

తా. నారాయణీ, హిందోళీ, సౌరాష్ట్రీ, తోడీ, రామళీ, గౌరీ, వరాళి, పంతువరాళీ, ఉసేనీ, మాళవీ, లలితా అను నీ రాగములు సాయంకాలమునందు అనఁగా, మధ్యాహ్నము 3 ఘంటలు మొదలు 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ వేళావళీచ కాంభోజీ సావేరీ బేగడా తథా ।
పూర్వరాత్రౌ ప్రవర్తంతే పున్నాగో నాటకాదయః

తా. వేళావళీ, కాంభోజీ, సావేరీ, బేగడా, పున్నాగా, నాటా అను నీ రాగములు పూర్వరాత్రియందు అనఁగా, సాయంత్రము 6 ఘంటలు మొదలు 9 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ గుండక్రియా మనోహారీ తథా మంగళకైశికా ।
కేదార్యాహిర్యసావేర్యః బంగాళో జాళికా తథా ।
ఏతే రాగాః ప్రవర్తంతే మధ్యరాత్రౌ దినేదినే ॥

తా. గుండక్రియా, మనోహారీ, మంగళకైశికా, కేదారీ, ఆహిరీ, అసావేరీ, బంగాళా, జాళీ అను నీ రాగములు మధ్యరాత్రియందు అనఁగా, రాత్రి 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ జోగినీ చిత్రవేళాచ కర్ణాట సురటీ తథా ।
మంజరీ చ ప్రవర్తంతే పరరాత్రౌ దినేదినే ॥

తా. జోగినీ, చిత్రవేళా, కర్ణాటా, సురటీ, మంజరీ అను నీ రాగములు పరరాత్రౌ అనఁగా, రాత్రి 12 ఘంటలు మొదలు 3 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

రాగభేదములు.

రాగములు :—సంపూర్ణము, షాడవము, ఔడవము అని మూఁడు భేదములను బడసియున్నవి.

సంపూర్ణరాగము :—ఆరోహణావరోహణములయందు సప్తస్వరములను వరుసగాఁ బడసియుండు రాగములు సంపూర్ణరాగము లనఁబడును. వాని మొత్తముసంఖ్య 72 ; ఇవి మేళకర్త* రాగములు.

మేళకర్త రాగములు :—72 మేళకర్తలు గలిగిన విధము నీ దిగువ వివరింతము :

ఒక స్థాయిలోఁగల 12 అర్ధస్వరములలో షడ్జము, శుద్ధమధ్యమము, ప్రతిమధ్యమము, పంచమము ఈ 4 స్వరములుతప్ప తదితర స్వరములైన ఋషభ, గాంధార, ధైవత, నిషాదములకు అవస్థాభేదము గలుగుచున్నవి. ఈ అవస్థా భేదములు ఋషభగాంధారములలో 6 ను, ధైవత నిషాదములలో 6 ను గలవు. ఎట్లనిన,

శుద్ధఋషభముమీఁద మూఁడు గాంధారములు వచ్చును. కనుక శుద్ధఋషభ భేదములు మూఁడు. చతుశ్శ్రుతిఋషభమే శుద్ధగాంధారమగుటవలన ఆ చతుశ్శ్రుతి ఋషభముమీఁద రెండు గాంధారములు వచ్చును. కనుక చతుశ్శ్రుతిఋషభ భేదములు రెండు. సాధారణగాంధారమే షట్శ్రుతి ఋషభమైనందువలన ఆ ఋషభముమీఁద అంతరగాంధార మొకటిమాత్రము వచ్చును. కనుక షట్శ్రుతిఋషభ భేద మొకటి. ఇట్లు 6 భేదములు కలుగుచున్నవి. ఇటులనే ధైవత నిషాదములలో 6 భేదములుఁ గలుగుచున్నవి. ఋషభ గాంధార భేదములను ధైవత నిషాద భేదములచే పెంచినచో 6 × 6 = 36 భేదము లగును. ఈ 36 భేదములను శుద్ధమధ్యమ ప్రతిమధ్యమ మను రెండు భేదములచే పెంచునపుడు 36 × 2 = 72 మేళకర్త రాగములగును. ఈ వివరము నీ ప్రక్కనుండు పట్టికములలోఁ జూడుఁడు :

---

* మేళకర్త రాగములు రత్నాకరములో లేవు. అయినను వెంకటమఖి కాలమునకు మునుపే ఈ పద్ధతి వాఁడుకలో నుండెను. కనుక ఇది చాలపురాతనమైన పద్ధతియే యగును. శార్ఙ్గదేవుని కాలమున మేళకర్త రాగములు లేవనుటకు నేఁడియును సరియైన కారణము లేదు. ఆ కాలములోనే దాక్షిణాత్య సంగీతములో నీ మేళకర్త పద్ధతి యుండెనని చెప్పుట కనేక హేతువు లున్నవి.

(1) ఋషభ గాంధార భేదములు.

సంఖ్య.	భేదములు.
1	శు. రి.—శు. గ.
2	శు. రి.—సా. గ.
3	శు. రి.—అం. గ.
4	చ. రి.—సా. గ.
5	చ. రి.—అం. గ.
6	ష. రి.—అం. గ.

(2) ధైవత నిషాద భేదములు.

సంఖ్య.	భేదములు.
1	శు. ధ.—శు. ని.
2	శు. ధ.—కై. ని.
3	శు. ధ.—కా. ని.
4	చ. ధ.—కై. ని.
5	చ. ధ.—కా. ని.
6	ష. ధ.—కా. ని.

72 మేళకర్త రాగములను జూపెడి పధకము.

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
1	కనకాంగీ	కనకాంబరీ	,,	శు	శు	శు	,,	శు	శు
2	రత్నాంగీ	ఫేనద్యుతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
3	గానమూర్తీ	గానసామవరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
4	వనస్పతీ	భానుమతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
5	మానవతీ	మనోరంజనీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
6	తానరూపీ	తనుకీర్తీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
7	సేనావతీ	సేనాగ్రణీ	,,	శు	సా	శు	,,	శు	శు
8	హనుమతోడీ	జనతోడీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
9	ధేనుకా	ధునిభిన్నషడ్జము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
10	నాటకప్రియా	నటాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
11	కోకిలప్రియా	కోకిలారవము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
12	రూపవతీ	రూపవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
13	గాయకప్రియా	గేయహెజ్జజ్జీ	,,	శు	అం	శు	,,	శు	శు
14	వకుళాభరణము	వాటీవసంతభైరవీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
15	మాయామాళవగౌళ	మాయామాళవగౌళ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
16	చక్రవాకము ✱	తోయవేగవాహినీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
17	సూర్యకాంతము	ఛాయావతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
18	హాటకాంబరీ	జయశుద్ధమాళవీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
19	ఝంకారధ్వనీ	ఝంకారభ్రమరీ	,,	చ	సా	శు	,,	శు	శు
20	నటభైరవీ	నారీరీతిగౌళ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
21	కీరవాణీ	కిరణావళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
22	ఖరహరప్రియా	శ్రీరాగము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
23	గౌరీమనోహరీ	గౌరీవేళావళీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
24	వరుణప్రియా	వీరవసంతము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
25	మారరంజనీ	శరావతీ	,,	చ	అం	శు	,,	శు	శు
26	చారుకేశీ	తరంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
27	సరసాంగీ	సౌరసేనా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
28	హరికాంభోజీ	హరికేదారగౌళ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
29	ధీరశంకరాభరణము	ధీరశంకరాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
30	నాగానన్దినీ	నాగాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
31	యాగప్రియా	కలావతీ	,,	ష	అం	శు	,,	శు	శు
32	రాగవర్ధనీ	రాగచూడామణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
33	గాంగేయభూషణీ	గంగాతరంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
34	వాగధీశ్వరీ ✱	భోగచ్ఛాయానాటా	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
35	శూలినీ	శైలదేశాక్షీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
36	చలనాటా	చలనాటా	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
37	సాలగము	సౌగంధినీ	,,	శు	శు	ప్ర	,,	శు	శు
38	జలార్ణవము	జగన్మోహనము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
39	ఝాలవరాళీ	ధాలివరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
40	నవనీతము	నభోమణీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
41	పావనీ	కుంభినీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
42	రఘుప్రియా	రవిక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
43	గవాంభోధీ	గీర్వాణీ	,,	శు	సా	ప్ర	,,	శు	శు
44	భవప్రియా	భవానీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
45	శుభపంతువరాళీ	శివపంతువరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
46	షడ్విధమార్గిణీ	స్తవరాజము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
47	సువర్ణాంగీ	సౌవీరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
48	దివ్యమణీ *	జీవంతినీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
49	ధవళాంబరీ	ధవళాంగము	,,	శు	అం	ప్ర	,,	శు	శు
50	నామనారాయణీ	నామదేశీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
51	కామవర్ధనీ	కాశిరామక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
52	రామప్రియా	రమామనోహరీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
53	గమనాశ్రమా	గమనక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
54	విశ్వంబరీ *	వంశవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
55	శ్యామళాంగీ	శ్యామళా	,,	చ	సా	ప్ర	,,	శు	శు
56	షణ్ముఖప్రియా	చామరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
57	సింహేంద్రమధ్యమము	సుమద్యుతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
58	హేమవతీ	దేశిసింహారవము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
59	ధర్మవతీ	ధామవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
60	నీతిమతీ	నిషదము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
61	కాంతామణీ	కుంతలము	,,	చ	అం	ప్ర	,,	శు	శు
62	ఋషభప్రియా *	రతిప్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
63	లతాంగీ	గీతప్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
64	వాచస్పతీ	భూషావతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
65	మేచకల్యాణీ	శాంతకల్యాణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
66	చిత్రాంబరీ *	చతురంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
67	సుచరిత్రా	సంతానమంజరీ	,,	ష	అం	ప్ర	,,	శు	శు
68	జ్యోతిస్వరూపిణీ	జ్యోతిరాగము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
69	ధాతువర్ధనీ	ధాతపంచమము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
70	నాసికాభూషణీ	నాసామణీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
71	కోసలము	కుసుమాకరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
72	రసికప్రియా	రసమంజరీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

* ఈ గురుతుగల రాగములు కటపయాది సంఖ్యలకు సరిగ లేవు.

పైని కనఁబఱచియుండు మేళకర్తచక్రములు 12–కిని వెంకటమఖి 12 నామములను చెప్పియున్నాఁడు : (1) ఇందు, (2) నేత్ర, (3) అగ్ని, (4) వేద, (5) బాణ, (6) ఋతు, (7) ఋషి, (8) వసు, (9) బ్రహ్మ, (10) దిశి, (11) రుద్ర, (12) ఆదిత్య అను ఈ నామములు సంకేతముగ నేర్పఱుపఁబడినవి. ఇటులనే మూఁడు ఋషభములు, మూఁడు గాంధారములు, రెండు మధ్యమములు, మూఁడు ధైవతములు, మూఁడు నిషాదములు వీనికి వరుసగ ర, రి, రు; గ, గి, గు ; మ, మి ; ద, ది, దు ; న, ని, ను ; అను సంకేతాక్షరములను వెంకటమఖి చెప్పియున్నాఁడు. మేళకర్త రాగములకును, కటపయాది సంఖ్యలకు సరిగా నుండునటుల, వేఱువేఱు నామములను చెప్పియున్నాఁడు.

షాడవరాగము : ఆరోహణావరోహణములలో 6 స్వరములుగల రాగము షాడవరాగ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమపనిస – సనిపమగరిస. ఆరోహణావరోహణములలో నొకే స్వరమును వర్జించి యుండు రాగములు శుద్ధషాడవ మనఁబడును. ఆరోహణావరోహణములయందు వేఱువేఱు స్వరములను వర్జించి యుండునది సంకీర్ణషాడవ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమపనిస–సధపమగరిస; ఇందు ఆరోహణములో ధైవతము వర్జింపఁబడెను.

అవరోహణములో నిషాదము వర్జింపఁబడెను. ఇట్లన్నియు నెఱుంగునది. ఆరోహణావరోహణములయందు ఆఱు స్వరములను బడసి స్వరములు వరుసగ ప్రయోగింపఁబడక వక్రముగ ప్రయోగింపఁబడునది వక్రషాడవ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమరిమపధస – సధపమరిమగరిస.

ఔడవరాగము : ఆరోహణావరోహణములయందు 5 స్వరములను గల రాగము ఔడవరాగ మనఁబడును. ఈ ఔడవరాగములోను షాడవ రాగమునకుఁ గలిగియుండుతీరున శుద్ధ ఔడవము, సంకీర్ణ ఔడవము, వక్ర ఔడవము అని మూఁడు భేదము లున్నవి.

ఉ॥ (1) సరిగపనిస – సనిపగరిస = ఇది శుద్ధఔడవము.
(2) సరిగపనిస – సధపగరిస = ఇది సంకీర్ణఔడవము.
(3) సరిగపరిపస – సపనిపగరిస = ఇది వక్రఔడవము.

సంపూర్ణము ఒక్క భేదమును, షాడవము 6 భేదములను, ఔడవము 15 భేదములను బడసియుండును.

ఉదాహరణములు :

షాడవములు (6) :—	1.	స రి గ మ ప ధ స	– స ధ ప మ గ రి స
,,	2.	స రి గ మ ప ని స	– స ని ధ మ గ రి స
,,	3.	స రి గ మ ధ ని స	– స ని ధ మ గ రి స
,,	4.	స రి గ ప ధ ని స	– స ని ధ ప గ రి స
,,	5.	స రి మ ప ధ ని స	– స ని ధ ప మ రి స
,,	6.	స గ మ ప ధ ని స	– స ని ధ ప మ గ స
ఔడవములు (15) :—	1.	స రి గ మ ప స	– స ప మ గ రి స
,,	2.	స రి గ మ ధ స	– స ధ మ గ రి స
,,	3.	స రి గ మ ని స	– స ని మ గ రి స
,,	4.	స రి గ ప ధ స	– స ధ ప గ రి స
,,	5.	స రి ప ని గ స	– స ని ప గ రి స
,,	6.	స రి గ ధ ని స	– స ని ధ గ రి స
,,	7.	స రి మ ప ధ స	– స ధ ప మ రి స
,,	8.	స రి మ ప ని స	– స ని ప మ రి స

ఔడవములు (15):— 9. స రి మ ధ ని స - స ని ధ మ రి స
,, 10. స రి ప ధ ని స - స ని ధ ప రి స
,, 11. స గ మ ప ధ స - స ధ ప మ గ స
,, 12. స గ మ ప ని స - స ని ప మ గ స
,, 13. స గ మ ధ ని స - స ని ధ మ గ స
,, 14. స గ ప ధ ని స - స ని ధ ప గ స
,, 15. స మ ప ధ ని స - స ని ధ ప మ స

మేళకర్తరాగ మొక్కొకటికిని పైనిచెప్పిన సంపూర్ణ షాడవ ఔడవ భేదముల సంయోగమువలనఁ గలిగెడి భేదములు 484. ఎట్లనిన :

సంపూర్ణ సంపూర్ణ భేదములు	1
సంపూర్ణ షాడవ భేదములు	6
సంపూర్ణ ఔడవ భేదములు	15
షాడవ సంపూర్ణ భేదములు	6
ఔడవ సంపూర్ణ భేదములు	15
షాడవ షాడవ భేదములు	36
షాడవ ఔడవ భేదములు	90
ఔడవ షాడవ భేదములు	90
ఔడవ ఔడవ భేదములు	225
అంతుమొత్తము,	484

వక్రసంపూర్ణములు : ఆరోహణావరోహణములలో సప్తస్వరము లుండియును అవి వరుసగ రాకుండ క్రమము తప్పి వచ్చుట వక్రసంపూర్ణ మనఁబడును. ఉ. స రి గ మ ప ధ ని రి ప స - స ని ధ ప ని ప మ గ రి స.

ఇట్లు 72 మేళకర్తలకు, వక్రప్రయోగములేక, శుద్ధప్రయోగముల వలన మాత్రము గలుగు మొత్తము : $72 \times 484 = 34848$ రాగము లగు చున్నవని నవీన గ్రంథకర్తలు చెప్పుచున్నారు. ఈ భేదములను వక్రసంపూర్ణ, వక్రషాడవ, వక్రఔడవములచే పెంచునపుడు సంఖ్యలేని రాగము లగుచున్న వనియును చెప్పియున్నారు. ప్రస్తార బహుళముచే సంఖ్యలేని రాగములు గలుగుట యుక్తమే యగును. అయినను 72 మేళకర్త రాగములలో 34848

రాగములు గలుగునని చెప్పుట అసంభావితము. ఎట్లనిన, చతుశ్రుతిఋషభ శుద్ధగాంధారమును, షట్శ్రుతిఋషభ సాధారణగాంధారమును, చతుశ్రుతి ధైవత శుద్ధనిషాదమును, షట్శ్రుతిధైవత కైశికీనిషాదమును నామము లలోమాత్రము వ్యత్యాసముఁ జెందియున్న వేగాని స్వరతత్త్వములో వ్యత్యాస మును జెందలేదు. కనుక మొదటి చక్రములోని "సగమ" అను ప్రస్తారము 4-వ చక్రములో "సరిమ" అని ప్రస్తరింపఁబడును. అందుచేత, షాడవ ఔడవ రాగములలో ననేకరాగములు పునరుక్త దోషములను జెందుచున్నవి.

మఱియొక రాగవిభాగము : రాగములు "ఘన, నయ, దేశీ" అని మూఁడు విధములగును.

ఘనరాగము : నాభితానముచేతఁ జేయఁబడు గానక్రియను గలది యును, యుద్ధరంగములోనుండు మహాశూరునిఁబోలి గాంభీర్యమును జెంది నదియు నైనది ఘనరాగ మనఁబడును. పూర్వాచార్యులు రాగములలో 10 రాగములను ఘనరాగములని చెప్పియున్నారు. వాని నీదిగువఁ జూడుఁడు:

1. నాటా	6. కేదారః
2. గౌళా	7. నారాయణగౌళా
3. వరాళీ	8. రీతిగౌళా
4. ఆరభీ	9. సారంగనాటా
5. శ్రీరాగః	10. బౌళీ

నయరాగము : వినువారి మనస్సున విశేషరంజకత్వమును గలుగఁ జేయునది నయరాగ మనఁబడును. దీనిని రక్తిరాగ మనియును, మార్గరాగ మనియును చెప్పుదురు. ఈ నయరాగములు, పురుషులను స్త్రీలు తమ రూపలావణ్యాదులచేతను, ఇంపుమాటలచేతను, వీక్షణాదులచేతను, అంగ పరిష్వంగాదులచేతను మోహింపఁజేయు చందమున, వినువారి మనసును పర వశము నొందునటులఁ జేయునని చెప్పఁబడి యున్నది. ఘనరాగములును దేశ్యరాగములును తప్ప తక్కినరాగము లన్నియును నయరాగములని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

దేశ్యరాగములు : ఉత్తరదేశముననుండి స్వీకరింపఁబడిన కొన్ని రాగకళలతో స్ఫురించునది దేశ్యరాగ మనఁబడును. ఉ॥ ఫరజు, కమాసు, కాఫి, దర్బారు మొదలగు రాగములు.

పైని చెప్పఁబడియున్న ఘన, నయ, దేశ్య రాగములకు పూర్వా చార్యులు శ్లోకపూర్వముగ లక్షణములను, నామములను జెప్పియున్నారు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానినిచట వ్రాయలేదు.

రాగరసములు : రాగములు రసయుక్తమైనవి యనియును, కొన్ని రాగములచే శృంగారరసమును, కొన్ని రాగములచే హాస్యరసమును, మఱి కొన్ని రాగములచే కరుణారసమును, ఇట్లు రాగములను పాడి నవరసములను కల్పింపవచ్చునని గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నది.

ఇందులో గ్రంథకర్తల యభిప్రాయములు ఒకటితోనొకటి సంబంధించకనే యున్నవి.

సంగీతచంద్రికలో, శృంగారరసమునకు భూపాళరాగమును, హాస్యరసమునకు వసంతరాగమును, కరుణారసమునకు ఫలమంజరియును, వీరరసమునకు నాటరాగమును, భయానకరసమునకు మాళవిరాగమును, శోకరసమునకు శ్రీరాగమును, రౌద్రరసమునకు భైరవియును. అద్భుతరసమునకు బంగాళరాగమును, శాంతరసమున కన్నిరాగములను పాడవచ్చుననియును చెప్పఁబడియున్నది. ఇది పూర్వాచార్యుల పద్ధతిలో నెవరికో దెలియలేదు.

సంగీత విద్యాదర్పణములో మఱియొక పద్ధతి చెప్పఁబడియున్నది :—

"శ్లో॥ సాయంగేయా రసేవీరే శృంగారే చేతికీర్తితం ।
సంగ్రామే వీరతారూపం లాలయ న్గుణకీర్తనం ।
గానే షాడవరాగాణాం కథితం పూర్వసూరిభిః ॥
వ్యాధినాశే శత్రునాశే భయశోక వినాశనే ।
ఔడవాస్తు ప్రగాతన్యా గ్రహ శాన్త్యర్థ కర్మణి ॥

తా. సంపూర్ణరాగములు వీర, శృంగార, కరుణ, హాస్యరస ప్రతిపాదకములు. షాడవరాగములు యుద్ధమునందు వీరరస ప్రధానమగునట్లు నుపయోగింపవలయుననియు, ఔడవరాగములు శత్రు, వ్యాధి, భయ, శోక వినాశనమందును, గ్రహశాంతి ప్రయోజనాది కర్మములయందును ఉపయుక్తములని చెప్పఁబడియె. అనఁగా, రసయుక్తములయిన రాగములనుబట్టి పదకీర్తనలు మొదలగునవి చేయవలయుననియు, పదకీర్తనలు మొదలగు వానియొక్క భావార్థములనుబట్టిరాగముల నుపయోగింపవలయుననియు నెఱుంగునది."

సంగీత దర్పణములో రాగములకు స్వరూపములను, రసములను చెప్పఁబడియున్నవి. ఉదాహరణము :—

భూ పా లి రా గ ము.

శ్లో॥ గౌరద్యుతిః కుంకుమలిప్త దేహా తుంగస్తనీచంద్రముఖీమనోజ్ఞా ।
కాంతంస్మరన్తీ విరహేణదూనా భూపాలికేయం రసశాంతియుక్తా ॥

తా. గౌరవర్ణము గలదియును, కుంకుమ విలేపనమును గల శరీరశోభను గలదియును, ఉత్తుంగమైన స్తనభారము గలదియును, పూర్ణచంద్రునిఁ బోలిన ముఖము గలదియును, అతిమనోజ్ఞమైనదియును, విరహము నోర్వలేక కాంతుని స్మరించుచున్నదియును, శాంతిరసయుక్తమైనదియునై భూపాలిరాగము వెలయుచున్నది.

ఇట్లు రాగ రాగిణులకు పూర్వాచార్యులు లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. మఱియు, పూర్వాచార్యులు రాగములకు రసములను చెప్పునపుడు నానావిధమైన యభిప్రాయములను చెప్పియున్నటులు రాగముల నుపయోగించునపుడు వ్యత్యాసములైన యభిప్రాయములను జెప్పియున్నారు.

ఉదాహరణముగ నీ దిగువ కనఁబఱచియున్న మధ్యమావతిరాగమును జూడుఁడు :

సంగీతప్రకాశిక (Vol-I, Part-II)

మధ్యమావతి రాగము.

"శ్లో॥ మధ్యమాదిస్సురాగోయం మధ్యమగ్రహ సంయుతః ।
గధలోపాదౌఢవ స్యాత్సాయంకాలేప్రగీయతే॥" (చతుర్దండిప్రకాశిక.)

ఇది భాషాంగ రాగము. శుద్ధకర్నాటక రాగము. ఔడవము. గాంధార ధైవతములు వర్జ్యంబులు. సాయంకాలమునందు గానము సేయఁదగినది. మధ్యమ గ్రహము. 28-వ మేళము, హరికాంభోజి జన్యము. ఈ శ్లోక పూర్వముగ నీ రాగమునకు, "మధ్యమాది" అను పేరు చెప్పఁబడినను, మధ్యమావతి యను నామమే లోకప్రసిద్ధమైనది. చతుశ్రుతిఋషభ శుద్ధమధ్యమ కైశికీనిషాదములు రాగచ్ఛాయా స్వరములు. ఈ రాగమును సురాగ మని చెప్పియున్నారు. రాగములు కాలానుగుణములుగానే పాడఁదగినవి. రాగములను అకాలములందు పాడుటచేఁ గలిగెడి దోషంబులను పోగొట్టుటకై పూర్వకులు సకల శుభప్రదంబైన మధ్యమావతి రాగమును గానము ముగించు సమయమునందు పాడుచు వచ్చిరని తెలియుచున్నది. ఇందుచేత ఈ రాగము కాలనియమములేక ఎల్లప్పుడును పాడఁదగినదని తెలియుచున్నది. ఇందుకు సంగీత దర్పణమునందుఁ దెలుపు ప్రకారము :—

"భైరవిరాగిణీ మధ్యమావతిః"

శ్లో॥ మధ్యమాదిశ్చ రాగాంగా గ్రహాంశన్యాస మధ్యమా ।
సత్తస్వరైస్తు గాతవ్యా మధ్యమాదికమూర్ఛనా ।
సంపూర్ణా కథితాతజ్ఞైః రిధహీనాక్వచిన్మతా॥

ఈశ్లోకమువలన నీ రాగము రాగాంగమనియును, ఇందుగల మధ్యమ స్వరమే గ్రహాంశ న్యాస మనియును, సప్తస్వర సంపూర్ణ రాగమనియును, మధ్యమ స్వరమే మూర్ఛనా స్వర మనియును తెలియుచున్నది. మఱియు "రిధహీనా క్వచిన్మతా" అనుటచే ఈ రాగమునకు ఋషభ ధైవతములు వర్జ్యంబులని కొందఱ మతమనియును తెలియుచున్నది.

ఈ రాగము స్త్రీరాగమనియును భైరవి రాగమునకు భార్య యనియును గ్రంథకర్త చెప్పుచున్నాఁడు.

దర్పణకారుఁడు చెప్పియున్న ప్రకారము ఈ రాగమును ఋషభ ధైవత హీనముగా పాడినయెడల ఇప్పటివాడుకకు ఉదయరవిచంద్రిక రాగ మగుచున్నది. వెంకటమఖి మతము ననుసరించు గాంధార ధైవత హీనముగా పాడుటయే వాఁడుకగా నున్నది.

రాగాలాపనము.

శ్లో॥ రాగాలాపనమాలప్తిః ప్రకటీకరణం మతం ।
సాద్విధాగదితా రాగ రూపకాభ్యాం విశేషణాత్ ॥
రాగాలాప్తిస్తు సాయాస్యా దనపేక్ష్యైవరూపకమ్ ।
స్వస్థానైః సా చతుర్భిః స్యా దితి గీతవిదోవిదుః ॥ (లక్ష్యసంగీతమ్)

తా. రాగాలాపనము, "ఆలప్తి" యనఁబడును. ఆ యాలాపనము రాగమనియును రూపకమనియును రెండువిధము లగును. అందు "రూపకము", అనఁగా రూపకాలాపము చాల శ్లాఘ్యమైనయది. అపేక్షింపకయే ఈ రూపకాలాపనము ఆలప్తిలోను ఉండును. ఈ రూపకాలాపనము నాలుగు విధము లగును.

శ్లో॥ తత్రాలాపేషు సర్వత్రా ప్యాదావాక్షిప్తికా స్మృతా ।
ఆక్షిప్తికైవలోకేస్మి న్నాయిత్త మితిగీయతే ॥ (చతుర్దండిప్రకాశిక).

తా. ఆలాపనములో మొదటిది "ఆక్షిప్తికా" అను ఆలాపనమనియును, లోకములో "ఆక్షిప్తిక" అను ఆలాపనమునే "ఆయిత్త" మని చెప్పుచున్నారనియును తాత్పర్యము.

రాగమును విస్తరించుట ఆలాపన మనఁబడును. రాగమును ప్రారంభించునపుడే యా రాగకళలు విలసిల్లునట్లు కొంచెముగ విస్తరించి నిలుపుట ఆలప్తి యనియును, రాగమును విశేషముగ ప్రస్తారములచే పోషించి పాడుట ఆలాపన మనియును కొన్ని పురాతన గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. చతుర్దండి ప్రకాశికలో రాగాలాపనమే యాలప్తి యనియును, రాగమును స్వల్పముగ పాడుట "ఆక్షిప్తికా" లేక "ఆయిత్తము" అనియును చెప్పఁబడియున్నది. ఆయిత్త మనఁగా రాగమును పాడుటకైన ప్రథమ ప్రయత్నము.

రత్నాకరములో నిశ్శంకుఁడు "ఆక్షిప్తికా" అనునది యొక నిబద్ధ గీతభేద మని చెప్పియున్నాఁడు :—

శ్లో॥ చచ్చత్పుటాది తాళేన మార్గత్రయ విభూషితా ।
ఆక్షిప్తికా స్వరపద గ్రథితా కథితా బుధైః ॥

ఇందులకు చతురకల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములో —

"ఆక్షిప్తికేతి నిబద్ధగీతభేదః । సాచ చచ్చత్పుటాదితాళేన । ఆదిశబ్దేన చాచత్పుటాదయో మార్గతాళాగృహ్యన్తే । తేష్వన్యతమేన । మార్గత్రయ విభూషితా మార్గత్రయే పూర్వోక్తే చిత్రాదౌ విభూషితాఽలంకృతా । జాత్యుక్తౌ నియమేనేతిద్రష్టవ్యం । స్వరపద గ్రథితా షడ్జాది స్వరభూషితైః పదైః పదార్థవాచకైః శబ్దైర్గ్రథిత రచితా పదతాలాద్యాక్షిప్తత్వాదాక్షిప్తికేత్యన్వర్థా । బుధైః మతంగాదిభిః కథితా ॥"

చచ్చత్పుటాది మార్గతాళములతోఁ గూడుకొనినదియును, దక్షిణము, వార్తికము, చిత్రము అను మార్గత్రయములతోఁ గూడుకొనినదియును, స్వరములతోను, పదార్థ వాచకములతోను గూడుకొనినదియునై యుండు గీతవిశేషము ఆక్షిప్తిక యనఁబడును. సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినియందు రాగమును స్వల్పముగ పాడుటయే ఆక్షిప్తిక యని చెప్పియున్నారు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ కీనత్వేనయథాక్షిప్తం స్వనిర్వాహాయ భోజనం ।
రాగేణాపితథాక్షిప్తే త్యాదావాక్షిప్తికామతా ॥ [చతుర్దండిప్రకాశిక)

ఒకఁడు తాను పెరుగుటకయి ఎట్లు భోజనము నపేక్షించునో అటులనే రాగము తాను వృద్ధిఁజెందుటకై ఆక్షిప్తికను అపేక్షించుచున్నది. గనుక రాగముయొక్క ఆరంభమందు మధ్యషడ్జమును ఆక్షిప్తికగాఁ గొని మంద్రస్థాయియందును, మధ్యస్థాయి ఋషభ గాంధార స్వరములో సలుపు గానముయొక్క క్రియను (వ్యాపారమును) జేసి రాగమున కుగాయకుని శక్తికినిఁ దగినట్లు తారస్థాయి ఋషభ గాంధార మధ్య పంచముదాఁక నొకసారి పాడుచుపోయి, మఱియుఁ దిరిగి మధ్యస్థాయి షడ్జమునకు వచ్చి పూర్తి చేయవలయును. ఇట్లు పాడఁబోయి వచ్చుటకు ఆక్షిప్తిక, లేక ఆయిత్తము అని జెప్పుదురు. (ఆక్షిప్తిక = కొంచెము ముందుగా ఉవ్వట). (ఆయిత్తము = ఆరంభించుటకు గల సన్నద్ధము, లేక ప్రయత్నము).

పైని కనఁబఱచియుండు పద్ధతిలో పదార్థ వాచక సంయోగములను చెప్పియుండునటులు తెలియలేదు. పదార్థవాచక సంయోగములేని రాగాయిత్తము ఆక్షిప్తిక కానేరదు. ఇందుల కుదాహరణములను రత్నాకరములోఁ జూడుఁడు.

రత్నాకరములో ఆయిత్తము అని స్వల్పముగ రాగమును విస్తరించు పద్ధతిని చెప్పలేదు. గ్రాహాంశన్యాసాదిగాఁ గల దశవిధ లక్షణములు రాగాలాపనములో నుండవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. "...అభివ్యక్తిర్యత్ర

దృష్టా సా రాగాలాప ఉచ్యతే '' – ఇచట కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానమును బరిశీలించునపుడు, ఇప్పుడు వాడుకలోనుండు ప్రబంధ హీనమైన రాగాలాపనము మతంగాది పూర్వాచార్యుల కాలములో లేదని తెలియుచున్నది.

''శ్లో॥ రూపకంతద్వదేవ స్యాత్పృథగ్భూత విదారికం ।'' (సం. రత్నా.)

కల్లినాథ వ్యాఖ్యానములో : ''రూపకం తద్వదేవాఽఽలాపనదేవస్యాత్॥''

పైని కనఁబఱచియుండు రత్నాకర శ్లోకముచేతను, కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానముచేతను, ఇప్పుడు వాడుకలోనుండు రాగాలాపనము రూపకములో చేరినది యని తెలియుచున్నది. రూపక మనఁగా ప్రబంధ రహిత ఆలాపనము. మఱియు రాగాలాపనములోని అపన్యాస యుక్తరాగ ప్రస్తారము రూపక మనఁబడును. ఈ రూపకమునే రాగవర్ధని యని వెంకట మఖి చతుర్దండిప్రకాశికలో చెప్పియున్నాఁడు. ఈ రాగవర్ధని నాలుగు విధము లనియును అందు మొదటిది ''ఎడుప్పు'' అనియును చెప్పియున్నాఁడు.

''శ్లో॥ ఆక్షిప్తికానంతరంతు కర్తవ్యారాగవర్ధని ।
ఇయమేవ జనైర్లోకే ఎడుప్పిత్యభిధీయతే ॥ ''

తా. ఆక్షిప్తికానంతరము జేయు రాగాలాపనము రాగవివర్ధని యనఁబడును. ఈ రాగవివర్ధని లోకములో ''ఎడుప్పు''* అని చెప్పఁబడుచున్నది.

దాక్షిణాత్య రాగాలాపనము హిందూస్థాని రాగాలాపనమునకు వ్యత్యాసమై యున్నది. మఱియును హిందూస్థాని రాగాలాపనము పూర్వ శాస్త్రోక్త రాగాలాపన పద్ధతి యనియును, అదియే మంచిత్రోవ యని యును తెలియుచున్నది. ఎట్లనిన, పూర్వగ్రంథగత పద్ధతిలో రాగములలో ఆలప్తిగాని, ఆలాపనముగాని మంద్రస్థాయినుండియే ప్రారంభించి చేయఁ దగినదని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. హిందూస్థాని గవాయిలు రాగ ములను పాడునపుడు మధ్యషడ్జములో ప్రారంభించి మంద్రస్థాయి ప్రస్తార మును జేసికొని వెనుక మధ్యస్థాయిలోను, అటువెనుక తారస్థాయిలోను

---

* చతుర్దండిప్రకాశిక గ్రంథకర్తయైన వెంకటమఖి, తంజావూరిలో చేనప్ప నాయుని కాలములో మంత్రిగా నుండిన గోవిందదీక్షితుని కుమారుఁడు. చతుర్దండి ప్రకాశిక యను సంగీతలక్షణ గ్రంథము నితఁడు తంజావూరిలోనే వ్రాసినాఁడని తెలియు చున్నది. పై నుదహరించియుండు శ్లోకములో ''ఎడుప్పు'' అను ద్రావిడ పదమునే ప్రయోగించియున్నాఁడు. ఈ ''ఎడుప్పు'' అను పదమునకు ఆంధ్రములో ''ఎత్తుట'' లేక ప్రారంభించుట అని యర్థము. కనుక ఆక్షిప్తికకు వెనుక చేయఁబడు రాగవిస్తారమును ఎడుప్పు అని చెప్పినాఁడు. ఇందుచేత రాగ విస్తారములోని మొదటి వివర్ధని రాగప్రస్తార ప్రారంభమని తెలియుచున్నది.

క్రమముగ రాగ విస్తారముఁజేసి తరువాత మూర్ఛనాప్రస్తారములచే (ఫిరు కాలచే) రాగమును మధ్యకాల త్రికాలముగఁ జేసి డిగి మధ్యషడ్జములో ముగించుచున్నారు. అందుచేత రాగములోని రక్తి చెడకుండయున్నది. రాగములను పాడునపుడు సుమారు మధ్యస్థాయి పంచమములోనుండి తారస్థాయి పంచమమువఱకు గలుగు రక్తివిశేషము మంద్రస్థాయిలోను మధ్యస్థాయి పూర్వభాగములోను గలుగుటలేదు. రాగవిస్తారమును చేయునపుడు మంద్రస్థాయి షడ్జములోనుండి, అపన్యాసక్రమము ఆరోహించునపుడు, క్రమముగ రాగములోని రక్తి యధికమగుచున్నదను విషయము సర్వజనానుభవ సమ్మతము. అట్లుండియు మన దేశములో గాయకులు రాగములను పాడునపుడు వానిని తారస్థాయి షడ్జములోనుండి ప్రారంభించి తారస్థాయి పంచమమువఱకును విస్తరించి, రాగమును ముగించునపుడు పాడదగినదియై యుండు మూర్ఛనాప్రస్తారములను (ఫిరుకాలను) రాగ ప్రారంభములోనే పాడి రాగములో విరక్తిని ఒక నిబంధములోపల వ్యయముచేసి తదనంతరము కొండమీఁదనుండు బండ దొర్లిన చందంబున తటాలని మంద్రస్థాయికి డిగి అచట రక్తిరహితమైన సంచారములను చేయుచున్నారు. ఈ రాగప్రస్తారపద్ధతి అనుభవమునకును శాస్త్రమునకును విరోధమైనదియే యగును,

రాగవర్ధని : రాగవర్ధని యనఁగా రాగమును పెంచుట అని భావము. ఈ రాగవర్ధని నాలుగు విధములుగ విభజింపఁబడియున్నది. వానికి క్రమముగ ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ రాగవర్ధను లని నామములు గలవు.

విదారి : విదారి యనునది ముక్తాయి (ముక్తాయి=ముగించుట). రాగవర్ధనిని ముగించు క్రియ ముక్తాయి లేక విదారి యనఁబడును. అందుచేత, రాగవర్ధని ప్రకారమే విదారులకును ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ విదారు లని పేళ్లుగలవు.

ప్రథమ రాగవర్ధనియును విదారియును : ఆక్షిప్తికను పాడినవెంటనే రాగాలాపనములలోఁ జేయఁబడు గానక్రియ ప్రథమ రాగవర్ధని యనఁబడును. ఇందుకు క్రమము : మధ్యషడ్జములోనుండి ప్రారంభించి న్యాసాంశాది దశవిధ రాగ లక్షణములును, జాత్యాది లక్షణములును, పక్కగ నుండు నటులును, వివాది శ్రుతులతోఁ గూడిన సంగతులు మధ్యలో రాకుండ

నుండునటులును, గమకముల నుచితముగ ప్రయోగించి రక్తిచెడకుండ మంద్రస్థాయిలో రాగాలాపనమును అపన్యాస క్రమము చెడకుండఁజేసి, అటువెనుక మధ్యస్థాయిలోను మితముగ ఆలాపనమును జేసి, పై షడ్జములో నుండి తటాలని ఫిరుకాలతో మధ్యషడ్జమునకుఁ డిగి అచట నిలుపవలయును. ఇట్లు తారషడ్జంబునుండి ఫిరుకాలతో డిగి రాగవర్ధనిని ముగించు క్రియ విదారి యనఁబడును. ఈ ప్రథమ రాగవర్ధనిలోఁ జేయఁబడు గానక్రియలు విశేషముగ విళంబకాలములోను స్వల్పముగ మధ్యకాలములోను ఉండవలయును. ఇందుకుఁ గల ప్రథమ విదారిని ఉపయోగించునపుడు మాత్రము మధ్యకాల త్రికాల యుక్తమైన ఫిరుకాల నుపయోగింపవచ్చును. ఈ ప్రథమ రాగవర్ధనిలో అపన్యాసక్రమమున సంగతులను పాడునపుడును విశేషముగ విళంబ ప్రస్తారమును, ఒక అపన్యాసములోనుండి మఱియొక అపన్యాసమునకు ఎక్కునపుడో లేక దిగునపుడో కొంచెము ముందుగా మధ్యకాల త్రికాల సంగతులను కొంచెముగను యథోచితముగను పాడి ఆయా అపన్యాసమును పూర్తిచేయవలయును. ఇదియే ప్రథమ రాగవర్ధని లక్షణము.

ద్వితీయ రాగవర్ధని : ఈ రెండవ రాగవర్ధనియును మొదటి రాగవర్ధని తీరుననే చేయఁదగినది. అయినను, ఇందు విచిత్ర వర్ణాద్యాలంకారములతోను గమకములతోను కల్పనములను జేసి రాగమును విస్తరింపవలయును. మఱియు నీ రెండవ రాగవర్ధనిని చేయునపుడు మంద్రస్థాయిలో సంచారముసేయక విశేషముగ మధ్యస్థాయిలోను తారస్థాయి పంచమమువఱకును సంచరించి రెండవ విదారిచే రాగవర్ధనిని ముగించి మధ్యషడ్జములో నిలుపవలయును.

తృతీయ రాగవర్ధని : ఈ మూఁడవ రాగవర్ధని తారస్థాయిలోఁ జేయఁదగినది. ప్రారంభములో మధ్యస్థాయి పంచమములోనుండి తారషడ్జమునకేఁగి అచటనుండి వరుసగ ప్రస్తారములను తారస్థాయి పంచమమువఱకు యథోచితముగఁ జేసి విదారినిఁ జేయవలయును.

చతుర్థ రాగవర్ధనియును విదారియును : పైని చెప్పఁబడిన రెండవ మూఁడవ రాగవర్ధనుల తీరుననే ఇందులోను సంచారములను జేయవలయును. అయినను ఈ రాగవర్ధనిని స్వల్పముగాను విశేషముగ (ఫిరుకాలు) మూర్ఛనాప్రస్తారములతోను చేయవలయును.

పైని చెప్పఁబడియున్న నాలుగు విధములగు రాగవర్ధనులను చేయు నపుడు క్రమముగ రాగవిస్తారకాలమును తగ్గించుకొని రావలయును. ఎట్లనిన: మొదటి రాగవర్ధనిలో 20 నిమిషములు (20 Minutes) సంచరించినయెడల రెండవ రాగవర్ధనిలో 10 నిమిషములును, మూఁడవ రాగవర్ధనిలో 5 నిమిషములును, 4-వ రాగవర్ధనిలో $2\frac{1}{2}$ నిమిషములును సంచారము చేయవలయును. అట్లు చేయకున్నయెడల రాగములో రంజనము చెడిపోవును.

పైని చెప్పిన తీరుగ 4 రాగవర్ధనులను చేయక రెండు వర్ధనులలోనే రాగమును ముగించుటయును వాడుకలో నున్నది. గాయకులు ఈ వర్ధనులను సమయోచితముగ చేయవలయును.

స్థాయిసంచార మని మఱియొక సంచారపద్ధతియును గలదు. అది ఆరోహణస్థాయి సంచారము, అవరోహణస్థాయి సంచారము అని రెండు విధములగును. అందు ఆరోహణస్థాయి సంచార మెట్లనిన, మధ్యషడ్జములో నుండి ప్రారంభించి మంద్రషడ్జమువఱకు దిగి మధ్యకాలముగ ప్రస్తరించి తరువాత మధ్యస్థాయి ఋషభమునకువచ్చి ఆ ఋషభమును స్థాయిస్వరముగ నుంచుకొని దానికి మీఁదనుండు స్వరముల నేదియును కనిపించక ఆ స్వరమునకు క్రిందనుండు స్వరములలో మాత్రము సంచారము చేయుట. మఱియొక పద్ధతి యెట్లనిన, పైని చెప్పిన తీరుననే మధ్యస్థాయియందుఁ గల సప్తస్వరములలోను ఒక్కొక్కమాఱు నిలిచి ఆ స్వరమును స్థాయిగఁ జేసికొని రాగమును విస్తరించుట. ఇట్లే అవరోహణముగ సంచారముచేయుట అవరోహణస్థాయి సంచార మనఁబడును. ఈ ప్రస్తారపద్ధతి అపన్యాస క్రమమునకుఁ గల అంగములలో నొకటియేగాని మఱేమియును కాదు. అట్లుండియు పూర్వాచార్యులలో కొందఱు ఈ స్థాయి సంచారములను ప్రత్యేకముగఁ జెప్పియున్నారు.

భరతాచార్యుడు మకరిణి యని యొక రాగాలాపన పద్ధతిని చెప్పియున్నాడు. ఈ పద్ధతి రెండవ మూఁడవ రాగవర్ధనిలో నున్న విధముగనే యున్నది కనుక దీనిని ఇచట వ్రాయలేదు.

పైని చెప్పిన రాగాలాప లక్షణము లన్నిరాగములకును సాధారణమైనదియే యగును.

రాగములోని "తానం" అను శబ్దమునకు ఉత్పత్తిక్రమమును మన మెఱుఁగవలసినది అవశ్యకమే యగును. పూర్వ గ్రంథములలో రాగములను పాడునపుడు "తానం, తానం" అను శబ్దమునే చేకొని రాగాలాపనము చేయవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. "తానం తానం" అని మాటిమాటికి రాగములో పాడునపుడు అకార అంకారాదులనుచేర్చి ఆ శబ్దమును దీర్ఘముగ పాడుట వాడుకగ నున్నది. రాగమును మధ్యకాలముగ పాడుటయే పూర్వకాలమునందు తాన మని చెప్పఁబడెను ప్రకృతమునను వైణికులు తానమును మధ్యకాల మనియే చెప్పుచున్నారు.

"తానం" అను శబ్దము దాక్షిణాత్య గానపద్ధతిలోని "తెన్నా" అను పదములోనుండి స్వీకరింపఁబడి తాన మని సంస్కరింపఁబడినది. సుమారు 60 శతాబ్దములకు మునుపే ఈ "తెన్నా" అను రాగమును పాడుచున్న పద్ధతి దక్షిణదేశములో నుండె నని తెలియుచున్నది. "తెన్నా" అను పదమునకు "దక్షిణ రాష్ట్రాధిపా" అని యర్థము. పూర్వము దక్షిణ రాష్ట్రములో ప్రధానమైన పాండ్యమండలము నేలుచుండిన యొకానొక రాజునుగుఱించిన స్తోత్రముగ "తెన్నా తెన్నా" అని రాగములందు పాడుట వాడుకగ నుండె నని తెలియుచున్నది. ద్రావిడ పండిత శిరోరత్నముగ చెలంగిన శఠకోపులును (నమ్మాళ్వారు) తమ తిరువాయిమొழி యను ద్రావిడ గ్రంథములో, "తెన్నా తెనా వెన వండుమురల్ తిరువేంగడత్తు" అని తిరుపతిలోని శ్రీనివాసుని నుతించునపుడు పురవర్ణనా విశేషసూచకముగ (తిరుపతిలోని భ్రమరములును తెన్నా తెనా అని పాడుచున్నవి) అని రచియించియున్నారు. ఇందువలన వీరికాలమునకు చాల పురాతనకాలములోనే "తెన్నా" అని రాగమును విస్తరించు క్రమమున్నదని తెలియుచున్నది. ఈ తెన్నా అను పదము క్రమ క్రమముగా ఆర్యజనవ్యవహారములో "తానం" అని వాడఁబడి వెనుక, "తానం తానం" అను శబ్దము "అనంతా నంతా" అని సర్వేశ్వరుని నామోచ్చారణ సూచక మని వివరింపఁబడెను. రాగమును పాడునపుడు ఈ తాన శబ్దము శ్రుతిలో చేకుటకైన నొక మంచిసాధన శబ్దమై యున్నదను విషయమును బుద్ధిమంతులు గమనింతురుగాక.

తాయము : ఒక రాగములో నుండు నేదైన నొక స్వరమును స్థాయిగ నుంచుకొనుట తాయ మనఁబడును. ఇది యొక విచిత్రమైన రాగాలాపన పద్ధతి.

రాగములలో గ్రహస్వరములను పాడుటచే తాయ మని చెప్పఁబడు చున్నది. గ్రహస్వరము వాది సంవాదులుగ పాడఁదగినవి. శంకరాభరణ రాగములో "సరిగమ" అను స్వరమునకు "పధనిస" అను స్వరములు సమముగ నున్నవి. కనుక, "పధనిస" అని పాడునపుడు పంచమమును షడ్జగ్రహముగ మార్చి "సరిగమ" అని పాడుట గ్రహభేద మగును. శంకరా భరణ రాగములో "నిసరిగమపధని" అను స్వరములను గ్రహభేదము చేయునపుడు పంచమమును షడ్జముగ చేసికొని అందులోనుండి కల్యాణి రాగమునకుఁ గల స్వరములను పాడునపుడు ఆధారశ్రుతికి శంకరాభరణ రాగము చెడకుండ నుండును. ఇట్లు గ్రహస్వరములను రాగానుసారముగ మూఁడు నాలుగు స్వరముల నమర్చికొని గానముచేసి అన్యరాగకళలను జూపించి ఆధారశ్రుతిలో వచ్చి నిలిచి ప్రధాన రాగకళను జూపించి గానము చేయుట తాయ మనఁబడును. గ్రహభేదములను చేయుటలో ననేక విధము లున్నవి. వానిని గ్రంథవిస్తర భీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. ఈ గ్రహభేదము గాత్రగానములో మాత్ర ముపయోగింపఁ దగినది. పైని చెప్పియున్న గ్రహభేదపద్ధతుల ననుసరించిన ప్రస్తారములోని రాగములే నిషాదాంత్య, ధైవతాంత్య, పంచమాంత్య రాగములుగ వెలయుచున్నవని యెఱుఁగునది.

సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో వ్రాయఁబడియున్న తాయమును నీ దిగువ వ్రాసియున్నాను. అందులోను పైని చెప్పిన రీతిగనే భావము గలుగుచున్నది. అయినను అవి విశదముగ లేదు.

తాయము.

"ఆయా రాగముల ననుసరించి ఏదైన నొక స్వరమును స్థాయిగాఁ గల్పించుకొని, దాని క్రిందిగల స్వరములందు రాగలక్షణములవలె సంచరించి మధ్యషడ్జమున న్యాసమొన రించి, (1) ఆ స్థాయికి పయిని ఆరోహణ క్రమముగాఁ గల మొదటిది, రెండవది, మూఁడ వది, నాలుగవదియైన స్వరముల క్రమముగా నొక్కొక్క స్వరముగా చేర్చుకొని సంచా ములుచేసి మధ్యషడ్జమందే న్యాస మొనరింపవలెను. మఱియు, (2) అవరోహణ క్రమముగ ఆ నాలుగవ స్వరమందే తానము నారంభించి వానికి క్రిందిగల స్వరముల నంటక ఆ స్వరము నంటను, వానికి పయినిగల స్వరములందును సంచార మొనరించి మధ్యషడ్జంబున న్యాసం బును చేసి, స్థాయికి మూఁడవది, రెండవది, మొదటిదియైన స్వరములందు క్రమంబుగా నొక్కొక స్వరముగా నెత్తుకొని సంచరించి మధ్యషడ్జమందే న్యాసము లొనరించవలెను. ఈ రీతిని ఎనిమిది తానములు గానముచేసి, స్థాయి స్వరము నెత్తుకొని ఆలాపలక్షణ ప్రకారముగా కొంచె మాలాపించి తారస్థాయినుండి విదారించుకొనివచ్చి మధ్యషడ్జమందు

పాడుటను న్యాసంబుతో నిలుపవలెను'' అని వెంకటమఖి తమ చతుర్దండిప్రకాశిక తాయప్రకరణములో జెప్పియున్నారు.

కటకము : పూర్వాచార్యులు తానమును కటక మని చెప్పియున్నారు. ఈ కటకమునకు రాగమునకుఁ గల అన్నిలక్షణములును గలవు. ఇందులోను గ్రహస్వరభేదములను చేయుట వాడుకలో నుండెనని తెలియుచున్నది.

పూర్వ ద్రావిడగ్రంథములలో 4 గ్రామములును, అందుఁ బుట్టిన జాతులను, ఆ జాతులలో బుట్టిన 16 ప్రసిద్ధ రాగములను, వానిలో ప్రస్తరింపఁబడిన 214 గొప్పరాగములను, వీని జన్యములైన అనేక రాగములను చెప్పి, వానిమొత్తము 11991 రాగము లని చెప్పఁబడియున్నది. అట్టి రాగములు 12000 కన్న నధికముగనే యుండవలయు ననియును తెలియుచున్నది. కొన్నిగ్రంథములలో 6000 రాగము లున్నవని చెప్పియున్నారు. ఇప్పుడు వాఁడుకలో సుమారు 1200 రాగములే యున్నవి. వానిలో సుమారు 200 రాగములలో మాత్రమే గీత కీర్తనాదులయం దుపయోగింపఁబడియున్నవి. విద్వాంసులు సుమారు 40 రాగములను పాడుచున్నారు. లక్ష్యలక్షణములను నెఱింగి పాడఁదగిన విద్వాంసులసంఖ్య చాలతక్కువగ నున్నది. అట్టి గొప్ప విద్వాంసులును గీత కీర్తనాదులు చేయఁబడియుండు రాగము లన్నియును పాడుటకు శక్తిలేక నున్నారు. ఇట్లు రాగముల సంఖ్య దినేదినే క్షీణమును నొందుచున్నది. ఇది చాల పరితాపమైన విషయము.

పూర్వ ద్రావిడులు తేవార మను నొక వృత్తమును భక్తిమార్గములో రచియించి గానము చేయుచుండిరి. ఆకాలమున అనేక రాగములు వాడుకలో నుండినవని పూర్వగ్రంథములో చెప్పఁబడియున్నవి. రత్నాకరములోని ''ద్రావిడి, హిందోళము, భిన్నకైశికము, టక్క'' మొదలగు అనేక రాగములు ద్రావిడరాగములే యగును.

ప్రకృతము మదరాసు ఎడప్పాళయములో నుండు మ. నాదముని పండితుఁడు, ''సంగీతస్వరప్రస్తారసాగర'' మను నొక సంగీత పుస్తకమును ప్రచురించి యున్నాఁడు. ఇతఁడు నాగస్వరము, క్లారెనెట్టు వాద్యములను వాయించు నని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు ప్రచురించియుండు పుస్తకములో 2044 రాగముల కారోహణావరోహణములు వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఇందులో సుమారు 1200 రాగములు పూర్వ గ్రంథగతంబులైనయవి. తదితర

రాగము లెవరి కల్పితములో తెలియలేదు. ఈ నవీన కల్పనా రాగము లిదివఱకును గీతకీర్తనాదులలో నుపయోగింపఁబడి యుండునటులు తెలియ లేదు. అందుచేత నవీనకల్పనములై వాడుకలో లేనిదియును గ్రంథోక్తము కానిదియునైన రాగములను వదలి పూర్వ గ్రంథగతంబులైనదియును, విద్వాంసులచే గీతకీర్తనాదుల నిమిత్తముగ నేర్పఱుపఁబడిన హంసధ్వని, పుష్పలతిక, కదనకుతూహలము మొదలగు రాగములను జేర్చి సుమారు 1100 రాగములకు రాగపట్టికను సిద్ధపఱచి ఆరోహణావరోహణములతో నీ గ్రంథముయొక్క అనుబంధము (B) లో జేర్చియున్నాఁడను.

గీతము, ప్రబంధము అను వీనికి పూర్వగ్రంథములలో పెద్దలు విశేషముగ లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. భాషలకు వృత్తలక్షణములను వ్యాకరణ సూత్రములును ఎట్లున్నవో అట్లే ప్రబంధములకు లక్షణములున్నవి. స్వరాది తాళాంత్యముగ గల 6 లక్షణములతోఁ గూడుకొనియున్న గీతము ప్రబంధ మనఁబడును. గీతప్రబంధములను ఇచట విశదముగ వ్రాయవలయునేని సుమారు 150 పుటలు కావలసియుండును. రత్నాకరములో గీత ప్రబంధములకు, ప్రబంధాధ్యాయ మను ఒక పెద్ద అధ్యాయము వ్రాయఁబడియున్నది. మఱియు, ఈ గీతప్రబంధములలో అనేకము లిప్పుడు వాడుకలో లేక తొలఁగిపోయెను. గీతప్రబంధాదులను గుఱించి బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామదీక్షితులు సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో కడుహృద్యముగను, సంగ్రహముగను వ్రాసియున్నారు. వాని నీ దిగువ జూడుఁడు :

గీతము : శుద్ధసూడ, ఛాయాలగసూడ అని రెండు భేదములగును. సూడ అనునది గీత వాచకమైన దేశీయ పదము. శాస్త్రనియమంబులు గల ఛాయను పొందిన గీతము శుద్ధ మనఁబడును. సాలగము అను నది ఛాయాలగపద వికారము. ఈ సాలగ సూడ, ధ్రువ, మధ్య, ప్రతిమర్య, నిస్సారుక, అట్టతాళ, రాసతాళ, ఏకతాళములైన ఏడు భేదంబులు. వీనిలో ధ్రువము అనునది, ధాతు మాతువులతో చేరిన రెండు గీత ఖండములలో, ఉద్గ్రాహము అను మొదటి ఖండమగును. ఈ ఉద్గ్రాహ ఖండమందు గల స్వరములకంటె ఉచ్చమైన స్వరములఁ గలిగిన ఆభోగము అను నొక ఖండము గలదు. ఉద్గ్రాహ ఖండము యొక్క మొదటిభాగ మెచట న్యాస ముంచఁబడునో దానికి ధ్రువము అని పేరు. ఈ ధ్రువము

పదునొకండక్షరములు మొదలు ఇరువదిమూఁడక్షరములవఱకుఁ గల పదిమూఁడు భేదములకు నామములు, రసములు, తాళములు మొదలైన లక్షణములు వేర్వేఱఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఇటులనే తక్కిన ఆఱు తాళములకును జెప్పఁబడియున్నవి. ఈ వివరములు విశదంబుగా చతుర్దండిప్రకాశికలో గీతప్రకరణమందును, సంగీతరత్నాకర ప్రబంధాధ్యాయాంతమందును జెప్పఁబడియున్నవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచట విరివిగాఁ జెప్పక చాలించుకొంటిని. ఇటువంటి గీతంబులు ఇప్పుడు కనఁబడవు. ధ్రువము మొదలైన సూళాది ఏడు తాళంబులును, ఝొంపటయును, రగణమఠ్యంబును ఈ తొమ్మిది తాళంబులే గీతంబులందు జేర్పవలయునని వేంకటమఖి అలంకారంబులు చెప్పుచోటఁ జెప్పియున్నట్లే ఇప్పటి వాడుకలోనున్న గీతంబులలో కనఁబడుచున్నవి. గీతంబులు రెండు ఖండంబులుగను, మూఁడు ఖండంబులుగను ఉన్నవి. రెండు ఖండంబులుగా నుండు గీతంబులలో మొదటిది ఉద్గ్రాహ ఖండము ; ఈ ఉద్గ్రాహ ఖండ స్వరంబులకంటె ఉచ్చమైన స్వరంబుగలదియే రెండవదియైన ఆభోగఖండము. ఈ రెండు ఖండంబులుగల గీతంబులలో మొదటిఖండమందే ధ్రువఖండము మధ్యషడ్జ న్యాసంబులుగా నుంచఁబడియున్నది. మూఁడు ఖండంబులు గల గీతంబులలో మొదటిది ఉద్గ్రాహముగను, రెండవది ఆభోగముగను, మూఁడవది ముద్రాఖండంబుగను ఉన్నది. ఈ మూఁడు ఖండంబులుగల గీతంబులలో మాత్రము అంతరి గలదు. మొదటిదియైన ఉద్గ్రాహఖండంబులో ధ్రువమునకు వెనుక అంతరి*, అవతల జావడ †; రెండవదియైన ఆభోగ ఖండము, పిమ్మట అంతరి; పిమ్మట మూఁడవదియైన ముద్రాఖండము, పిమ్మట అంతరము, ఇటులనే ప్రాచీన పుస్తకంబులోను, వాడుకయందును గనఁబడుచున్నవి. ఈ అంతరంబులు ఐదవధాతువనియు, త్రిఖండ గీతంబులోమాత్రమే కనఁబడుచున్నదనియు వేంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశిక ప్రబంధ ప్రకరణములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ముద్రాఖండంబు అనేకముగ ఉద్గ్రాహఖండధాతువును గలదిగానే యుండినప్పటికిని, కొన్నిటిలో ముద్రాఖండధాతువునకు కొంచెము వేఱుగా కనఁబడుచున్నది. ఈ వివరంబును సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో నాదనామక్రియ, హిందోళ రాగగీతంబులు మొదలైనవానిలోఁ జూడుఁడు.

---

* అంతరంబుల ధాతు మాతులు మూఁడు ఖండంబులకును ఒకటిగానే యుండును.

† జావడ అనునది దేశీయ పదము. ఆ పదమునకు గీతములో సగము అని అర్థము.

ముద్రాఖండ ధాతువులు విశేషంబుగ ఉద్గ్రాహఖండ ధాతువువలె నుండుట వలన పాఠము సేయువారు ఉపేక్షించిరి. అందుచేత అంతరంబులోఁ గూడిన అనేక గీతంబులు ముద్రాఖండంబులేకయే యున్నవి. రూపక తాళమునఁ గల కొన్ని గీతంబులు ధ్రువరూపకమనియు, రూపకధ్రువమనియు రెండు విధములై కనఁబడుచున్నవి. (1) ధ్రువరూపక మనునది మొట్టమొదట మూఁడు కొట్లుకొట్టి విసరి, అవతల కొట్టెడు మఱియొక ఘాతయందు ధ్రువమునుంచి తోడనే విసరి రెండుకొట్లును, ఉద్గ్రాహ ఖండాంతంబున విసరు వచ్చిన పిమ్మటనున్న ఆభోగఖండారంభమున మూఁడు కొట్లు కొట్టి విసరి, తోడనే ఒక కొట్టు కొట్టి విసరి రెండు కొట్లు కొట్టుకొనియే వచ్చి ఖండాంతమందు విసరినవెనుక ధ్రువఖండమును పాడుట వాడుక. కొన్ని గీతంబులలో ధ్రువము మీఁదఁ జెప్పినట్లుండక ఆ ఉద్గ్రాహఖండమందే వేఱు చోట్లలో గనఁబడుచున్నది. (2) రూపకధ్రువ మనునది త్రిఖండ గీతంబులుగాను అంతరమందు మూఁడు కొట్లు కొట్టి విసరి, తోడనే ఒకకొట్టు కొట్టి విసరి, పిమ్మట కొట్టెడు రెండవ కొట్టునందు ధ్రువముంచి ఆభోగ ఖండమును పాడి మీఁదఁ జెప్పినట్లే తాళము వేసుకొని వచ్చి అంతరము పాడుట వాడుక. కొన్ని గీతంబులలో రంజనమునకై, అనుద్రుత, ద్రుతంబులు మొట్టమొదట నెత్తఁబడియున్నవి.

శ్లో॥ అష్టభాషా పదైర్యుక్తం అయ్య అంవోతియై ర్యుతం ।
స్వర రాగైః ప్రగాయంతి గీత మిత్యభిధీయతే ॥

గీతంబుల మాతువులు, సంస్కృతాభాసమైన ప్రాకృతాది భాషా పదములును, ఆభోగఖండ మాతువులలో అర్థములేని అ అ, అయ్యా, తి య్యా, అంవో ఇయు, అరే, యను శబ్దములతోను గూడుకొని యుండవలయును.

శ్లో॥ గీత ప్రబంధ రాయానాం స్ఫాలనం బహిరంతరం ।
తానాది మూర్ఛనా నాంతు అంతస్ఫాలన మిత్యపి ॥

గీత ప్రబంధ తాయంబులఁగల ధాతు మాతువులలో ప్రత్యక్షరమునకును, వీణలో లోమీటు వెలిమీటు నుపయోగించుటయు, తాన రాగాలాపన కీర్తనాదులయందు లోమీటునుమాత్ర ముపయోగించుటయు పూర్వికుల సంప్రదాయము. కీర్తనాదులలోఁ గల మాతువుల ప్రత్యక్షరంబులందును లోమీటు మీటుటయే గాక, సాహిత్యాక్షరంబులు దూరంబుగా నుండు తావులలో వీణలోని తంత్రీనాదము తెలియునట్లు సందర్భానుసారంబుగా

నొక మీటును మీటి వాయించుటయే వాడుక. తానంబులకు రెండేసి అక్షరంబుల కొక మీటును, తిశ్ర, ఖండ జాతులలోఁగల అంత్యాక్షరము లందు నడిమి వ్రేలిచే తడమీటును మీటవలయును.

ప్రబంధము : ప్రబంధము ఆఱు అంగములతోను, నాలుగు ధాతువులతోను, స్వర సందర్భము గలదిగాఁ జేర్పఁబడినది :— ఆఱు అంగములు: (1) స్వరము ; (2) బిరుదము ; (3) పదము ; (4) తెన్నకము ; (5) పాటము ; (6) తాళము.

(1) స్వర మనునది, స రి గ మ ప ధ ని అను స్వరములు. (2) బిరుద మనునది, సంబోధన ప్రథమగా ప్రబంధనాయకుని ధైర్య శౌర్యాదులను నుడువుట. (3) పద మనునది, క్రియా కారక క్రియలచే ధైర్య శౌర్యాదులను జెప్పుట. (4) తెన్నక మనునది భాండీర భాషయందు గలిగిన తేన అను శబ్ద వికారము. తత్ అను పదముయొక్క సంబంధము గలది. తత్ అను శబ్దము నిత్యమంగళస్వరూపమైన పరబ్రహ్మ వాచకము. "ఓం తత్సత్" అనుట వలనను, "తత్త్వమసి" అను మహావాక్యమువల్లను ప్రబంధములలో తేన తేన అను శబ్దము కనఁబడుచున్నది. (5) పాట మనునది వాద్యములలో గలుగు అవ్యక్తాక్షరసముదాయము, రుద్రవీణలోఁగలుగు తకతక మొదలైనవియును, ముఖవాద్యమైన శంఖములోఁ గలుగు తుకుతుకు మొదలైనవియును, ఉరోవాద్యములో గలుగు ధింత ధింత కిణ కిణ మొదలైనవియును, తక్కిన వాద్యములందు లక్షణానుసారముగాఁ గలుగు పాటములను గలది. (6) తాళ మనుట తాళప్రకరణమునఁ జెప్పఁబడినది.

ధాతు అనునది ప్రబంధమునకుఁ గల అవయవము. ఆ ధాతువు (1) ఉద్గ్రాహము, (2) మేళాపకము, (3) ధ్రువము, (4) ఆభోగము అని నాలుగు విధములు.

(1) ఉద్గ్రాహము : ప్రబంధంబుయొక్క మొదటి భాగము. అనఁగా మొదట గానమున గ్రహించుట. (2) మేళాపకము, ఉద్గ్రాహ ధ్రువములు కలియుటకు కారణమైనది. (3) ధ్రువము : ప్రబంధముయొక్క ముగింపు. (4) ఆభోగము : పైని చెప్పిన ధాతువులగల స్వరములకంటె హెచ్చయిన స్వరములు గలది. ప్రబంధములందుపయోగింపఁబడెడి యీ ధాతువును పరిభాష సంగీతాచార్యులైన మతంగాది మునులచే వచింపఁబడియున్నది.

ప్రబంధము ద్విధాతుకము, త్రిధాతుకము, చతుర్ధాతుకము లని మూఁడు విధములు. ద్విధాతుకము ఉద్గ్రాహ ధ్రువములఁ గలది. త్రిధాతుకము ఉద్గ్రాహ ధ్రువ ఆభోగములు గలది. చతుర్ధాతుకము ఉద్గ్రాహ మేళాపక ధ్రువ ఆభోగములు గలది. ఇదిగాక నిర్యుక్తము, అనిర్యుక్తము లని రెండు విధములు. నిర్యుక్తము ఛందస్సులను తాళ రాగములను గలది. అనిర్యుక్తము పైని చెప్పిన ఏర్పాటులేక చెప్పఁబడినది. ఈ ప్రబంధములు (1) మేదినీ జాతి; (2) ఆనందినీజాతి ; (3) దీపినీ జాతి ; (4) భావినీ జాతి ; (5) తారావళీ జాతి అని ఐదువిధములు. (1) మేదినీ జాతి స్వరము మొదలుగా షడంగములను ; (2) ఆనందినీజాతి ఐదంగములను ; (3) దీపినీ జాతి నాలుగు అంగములను ; (4) భావినీ జాతి మూఁడు అంగములను ; (5) తారావళీజాతి రెండు అంగములను గలిగియుండును. (1) మేదినీజాతి శ్రీరంగము మొదలు ఏడు భేదంబులు. (2) ఆనందినీజాతి పంచతాళేశ్వరము మొదలు పదిభేదంబులు. (3) దీపినీజాతి సుదర్శనము మొదలు ఐదు భేదములు. (4) భావినీజాతి వర్ణము మొదలు పదియేడు భేదంబులు. (5) తారావళీజాతి ఏల మొదలు ఇరువది రెండు భేదంబులు ఇవి యన్నియును ఏకజాతి ప్రబంధము.

ద్విజాతి ప్రబంధమని మఱియొకపద్ధతి యున్నది. అది (1) హయ లీల ; (2) గజలీల ; (3) ద్విపది , (4) ద్వితకము ; (5) వృత్తము, (6) ఘట నామ అని ఆఱు విధంబులు. తక్కిన భేదములును వాని లక్షణములును చతు ర్దండిప్రకాశికలో ప్రబంధప్రకరణమందును, సంగీత రత్నాకరములో ప్రబం ధాధ్యాయమందును జూడుఁడు.

తానీకరణమని వేఱొకపద్ధతియును గలదు. అందు కొన్ని తానీకరణ ములు గీతలక్షణములను, కొన్ని తానీకరణములు ప్రబంధలక్షణములను అను సరించి ఎడనెడ విళంబ మధ్యలయలు గలవిగానుండును. అలంకార, గీత, ప్రబంధ, తానీకరణములు మూఁడవ కాలమునందును గాత్రమును హస్తద్వ యములోని తాళమును సమముగాను యథాక్షరముగాను ఉండునట్లు పాడ వలయును. సగాభ్యాసులు గాత్రమును చేతులును సమముగాను ఏక కళగాను పాడఁదగినయవి. పైని చెప్పిన అలంకార గీత తాయ ప్రబంధ తానీకరణ ములను వీణలో లోమీటు వెలిమీటులతో వాయించవలయును. గీత ప్రబంధ తానీకరణములు మొదట మధ్య తారస్థాయిలయందును, తరువాత మంద్రమధ్యస్థాయిలయందును వాయించుట సంప్రదాయముగా నున్నది.

తాళము

వందన శ్లోకము.

శ్లో॥ నానామార్గై ర్లయో యత్ర యతీనాం స్యాత్కలానిధౌ ।
తం దక్షిణం శివం నౌమి చిత్రం వృత్తిమయం ధ్రువమ్ ॥ (సం. ర.)

తా. నానామార్గములను కలవాఁడును, యోగుల చిత్తములు లయించును జేయుచున్న చిత్స్వరూపుఁడును, చంద్రకలాధరుఁడును, దక్షిణామూర్తి రూపుఁడును, మనోవ్యాపార రూపుఁడును, శాశ్వతుఁడునై వెలయుచున్న పరమశివుని నమస్కరించుచున్నాను.

శ్లో॥ తాళ స్తల ప్రతిష్ఠాయా మితి ధాతో ర్ఘఞి స్మృతః ।
గీతం వాద్యం తథా నృత్యం యత స్తాలే ప్రతిష్ఠితం ॥

తా. తాళము తల ప్రతిష్ఠాయాం అను ధాతువులో పుట్టినది. ఘఞ్ ప్రత్యయము. ఇందు గీతవాద్య నృత్యములు నెలకొని యున్నవి.

శ్లో॥ తకార శ్శంకరః ప్రోక్తో లకార శ్శక్తిరుచ్యతే ।
శివశక్తి సమాయోగా త్తాళ ఇత్యభిధీయతే ॥

తా. తాళ మను శబ్దములో తకారము శంకరుఁ డని యును, లకారము శక్తి యని యును, ఈ శివశక్తి సమాగమములచే తాళము కలుగుచున్నదని యును చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ హస్తద్వయస్య సంయోగే వియోగేచాపి వర్తతే ।
వ్యాప్తిమాన్యో దశప్రాణై స్సకాల స్తాల సజ్ఞకః ॥

తా. హస్తద్వయములయొక్క సంయోగ వియోగములచే నేర్పడుచున్నదియును, దశ ప్రాణములతో కూడుకొన్నదియునై యుండునది తాళమనఁబడును.

తాళ విభాగము.

శ్లో॥ మార్గదేశీ గతత్వేన తాళోసౌ ద్వివిధో మతః ।
శుద్ధసాలగ సంకీర్ణా స్తాళభేదాః క్రమాన్మతాః ॥

తా. మార్గము, దేశి అని తాళము రెండు విధములు. ఇవి యొక్కొక్కటి శుద్ధము, సాలగము, సంకీర్ణము అని మూఁడు విధంబులై యున్నవి.

దశ ప్రాణములు.

శ్లో॥ కాలోమార్గ క్రియాంగాని గ్రహోజాతిః కళాలయః ।
యతి ప్రస్తారక శ్చేతి తాళప్రాణ దశాస్మృతాః ॥

తా. కాలము, మార్గము, క్రియ, అంగము, గ్రహము, జాతి, కళ, లయ, యతి, ప్రస్తారము అని తాళప్రాణములు 10 విధము లగుచున్నవి.

కాల ప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ ఉపర్యుపరి విన్యస్యా త్పద్మపత్త్రిం శతంసకృత్ ।
యఃకాల స్సూచిసంభేదా క్షణంచ పరికీర్తితః ॥
లవ క్షణై రష్టభిస్స్యా త్కాష్ఠాస్యా ష్టలవాత్మకైః ।
అష్టకాష్ట నిమేషస్స్యా న్నిమేషై రష్టభిః కళాః ॥
కళాభ్యాంతు చతుర్భాగో చతుర్భాగ మనుద్రుతం ।
అనుద్రుతౌచ బిందుస్స్యా ర్బిందుభ్యాంచ లఘుర్భవేత్ ।
లఘుద్వయం గురుశ్చైవ త్రిలఘు ప్లుతముచ్యతే ।
చాతుర్లఘుః కాకపాద మిత్యేత త్కాల లక్షణం ॥

తా. నూఱు తామరరేకులను నొకటిమీద నొకటిగనుంచి వానిని సూదితో పొడుచునపుడు అందు ఒక తామరరేకు తెగునంతకాలము క్షణ మనఁబడును. 8 క్షణములకాలమొక లవ మనఁబడును. 8 లవములు చేరిన కాలమొక కాష్ట మనఁబడును. 8 కాష్టములు చేరి ఒక నిమిష మగును (నిమిషము=రెప్పపాటు). అట్టి నిమిషములు 8 చేరినది ఒక కళ యనఁబడును. రెండు కళలుచేరి ఒక చతుర్భాగమగును. రెండు చతుర్భాగములుచేరి ఒక అనుగ్రుత మగును. రెండు అనుద్రుతముల కాలము ద్రుతమగును. రెండు ద్రుతముల కాలము ఒక చతురశ్ర లఘు వగును. రెండు లఘువుల కాలము ఒక గురువగుచున్నది. మూఁడు లఘువుల కాలము ఒక ప్లుత మనంబడును. నాలుగు లఘువుల కాలము ఒక కాకపాద మని నెఱుంగునది.

కొన్ని గ్రంథములలో రెండు కళలు చేరి ఒక అనుద్రుత మనియును, అట్టి అనుద్రుతములు రెండు చేరి ద్రుత మగుననియును చెప్పఁబడియున్నవి.

అట్లుండినను అదియొక వ్యత్యాసము కానేరదు. తాళ కాల ప్రమాణములో మతాంతరభేదము లెన్నో యున్నవి. కాలామృత మను జ్యోతిష గ్రంథములో కాలమును నిర్ణయించునపుడు సరియైన కాలనిర్ణయము చేయుటకు పరమశివుఁడే శక్తుఁడు కాఁడని చెప్పఁబడియున్నది. గనుక గ్రంథోక్త కాలప్రమాణమును మానము చేయుట అసాధ్యమైన కార్యము. గానమును చేయునపుడు వారివారికి తోఁచినటులు యథోచితముగ కాల ప్రమాణమును ఏర్పఱచుకొని గానము చేయుటయే సర్వసమ్మతమైయున్నది.

మార్గ ప్రాణలక్షణము.

పూర్వ గ్రంథకర్తలు మూఁడు మార్గములను చెప్పియున్నారు. అవి దక్షిణము, వార్త్తికము, చిత్రము అనునవి. ఇవియే ఇప్పుడు త్రికాల మని చెప్పఁబడుచున్నవి. రత్నాకరములో కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములో పైని

చెప్పిన మూఁడు మార్గములును, మార్గ మొకటికి భేదములు మూఁడు చొప్పున 9 విధము లగునని చెప్పఁబడియున్నది :—"ప్రతిమార్గం విశ్రాంతి కాలప్రమాణ భేదాల్లయత్రయే యోజితేసలి (1) ద్రుతేద్రుతః, (2) ద్రుతే మధ్యమః, (3) ద్రుతేవిళంబితః, యథా (4) మధ్యేద్రుతః, (5) మధ్యే మధ్యమః, (6) మధ్యేవిళంబితః, తథా (7) విళంబితే ద్రుతః, (8) విళం బితే మధ్యః. (9) విళంబితే విళంబిత ఇతి. విళంబ, మధ్య, ద్రుతకాలము లను చిత్రము, వార్తికము, దక్షిణము అని చెప్పియున్నారు. విళంబములో విళంబము, విళంబములో మధ్యము, విళంబములో ద్రుతము అని ఇట్లన్నిటిని చేర్చిన 9 భేదము లగుచున్నవి. కొన్ని గ్రంథములలో పైని చెప్పియున్న మూఁడు మార్గములతో మఱియొక మూఁడు మార్గములను చేర్చి చెప్పఁ బడియున్నవి. అంతు మొత్తము 6 మార్గములకును కాలప్రమాణముల నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(1) దక్షిణము : రెండు దీర్ఘాక్షర ప్రమాణములు గల కాలము దక్షిణ మనంబడును.
(2) వార్తికము : ఒక దీర్ఘాక్షర ప్రమాణము గలది.
(3) చిత్రము : ఒక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.
(4) చిత్రతరము : అర్ధ హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.
(5) అర్ధచిత్రము : పాతిక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.
(6) అతిచిత్రము : పరక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.

పూర్వ గ్రంథములలో "మాత్ర" యనుటకు అనేక పరిమాణములను చెప్పి యున్నారు. ఒక నిమిషము, అనఁగా ఒక రెప్పపాటు ఒక మాత్రయని కొందఱు చెప్పి యున్నారు. రత్నాకరములో "శ్లో॥ పంచలఘ్వక్షరోచ్చార మితా మాత్రేతి కథ్యతే। అనయా మాత్రయా ఉత్రస్యాల్లఘుర్గుర్వాది కల్పనా॥" అను నీ శ్లోకపు మొదటి పాద ప్రకారముగ ఐదు లఘ్వక్షర కాలప్రమాణము గలది ఒక మాత్రయని చెప్పఁబడు చున్నది. రెండవ పాదమును జూడుఁడు, అందు లఘ్వక్షర గుర్వక్షర ప్రమాణము నను సరించియే మాత్రానిర్ణయము చేయఁబడియున్నదని తెలియుచున్నది. ఈ హ్రస్వదీర్ఘాక్షర ప్రమాణములు మాత్రమే ఇప్పుడు మాత్రాకాలమును నిర్ణయించుటకు సాధనములై యున్నవి. పంచలఘ్వక్షర ప్రమాణమునుండిన మాత్రాప్రమాణమునకు ద్రుత మధ్య విళంబకాలములో అర, పాతిక, లఘ్వక్షరములై వచ్చుచున్నవి. కనుక, కాలప్రమాణ మును శుద్ధముగఁ జేయుట కష్టసాధ్యము. అందుచేత లఘ్వక్షర గుర్వక్షర ప్రకారముగ మాత్రాకాలమును నిర్ణయించుకొన్నారని తెలియుచున్నది.

సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో పైని చెప్పఁబడియున్న కాలమాన ములు రెండింతలుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

"మార్గము : ఒకటి కొకటి ద్విగుణములైన కాలప్రమాణముల పాడుట మార్గము అని పేరు. అది దక్షిణ, వార్తికము, చిత్ర, చిత్రతర, అర్ధచిత్ర, అతిచిత్రము లని ఆఱు విధములగును. 1/4 (పాతిక) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది అతిచిత్రము. 1/2 (అర్ధ) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది అర్ధచిత్రము. 1 (ఒక) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది చిత్రతరము. 2 (రెండు) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది చిత్రము. 4 (నాలుగు) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది వార్తికము. 8 (ఎనిమిది) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది దక్షిణము. శార్ఙ్గదేవులు సంగీతరత్నాకరములో మార్గములు ధ్రువ చిత్ర వార్తిక దక్షిణము లను నాలుగు విధము లగునని యును, అందు ఒక మాత్రను ఒక కళగా గొనినది ధ్రువమనియును; రెండు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది చిత్రమనియును, మూఁడు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది వార్తికమనియును; నాలుగు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది దక్షిణమనియును జెప్పియున్నారు."

పైని కనఁబఱచియున్న సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని మార్గ లక్షణమును జూడుఁడు. అందులో దీక్షితులుగారు రత్నాకరములోని 4 విధములైన మార్గములను తెలియఁజేసియున్నారు. రత్నాకరములోని మార్గ చతుష్టయములో మూఁడుకళలతో చేరిన మార్గము కనఁబడలేదు. రత్నాకరములో నిశ్శంకుఁడు మూఁడుకాలములను మాత్రము చెప్పి యున్నాఁడు. ఆ కాలములును ఒకటికొకటి ద్విగుణము లైనవని చెప్పి యున్నాఁడు. అందుచేత మూఁడు మాత్రలను ఒక కళగాఁ గలిగిన పద్ధతి రాకయున్నది. ఈ క్రింద నుదహరింపఁబడియుండు రత్నాకర శ్లోకములలో నీ వివరమును జూడుఁడు :

శ్లో॥ మార్గాఃస్యుస్తత్రచత్వారో ధ్రువశ్చిత్రశ్చవార్తికః ।
దక్షిణశ్చేతి తత్రస్యా ద్ధ్రువకే మాత్రికాకలా ।
శేషేషు ద్వే చతస్రోష్టౌ క్రమాన్మాత్రాః కలాభవేత్॥

ఈ శ్లోకములవలన, చిత్రము, ధ్రువము, వార్తికము, దక్షిణము అని నాలుగు మార్గపరిమాణములును, అవి క్రమముగ ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణములగు ననియును తెలియుచున్నది. మఱియు లయమును చెప్పునపుడు :

శ్లో॥ క్రియానంతరవిశ్రాంతి ర్లయః సత్రివిధోమతః ।
ద్రుతో మధ్యో విళంబశ్చ ద్రుత శ్శీఘ్రతమో మతః ।
ద్విగుణ ద్వి గుణౌజ్ఞేయా తస్మాన్మధ్యవిళంబితౌ ॥

అని కాలక్రియములను చెప్పి అవి ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణములని చెప్పఁబడియున్నది. ఈ కారణములచేత త్రైగుణ్యమైన కాల మేదియు నున్నటులు తెలియలేదు.

మఱియొక నూతన మార్గ పద్ధతియు నున్నటుల సంగీతస్వర ప్రస్తార సాగరములో చెప్పఁబడియున్నది. ఇది జయముని మతమని గ్రంథకర్త చెప్పి యున్నాఁడు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

“ శ్లో॥ క్రియాసమూహరూపాయాః కళాయాః స్థానమేవయత్ ।
తాళమార్గ ఇతిప్రోక్త స్సచాపిర్బహుధాస్స్మృతః ॥

తా. క్రియాసమూహరూపమైన కళలకు స్థానమేదియో అది తాళమార్గమని చెప్పబడును. ఆ మార్గము యనేక విధములగును.

శ్లో॥ దక్షిణోవార్తికశ్చైవ చిత్రచిత్రతర స్తథా ।
తథాచిత్రతమశ్చైవ అతిచిత్రతమ స్తథా ।
చతుర్భాగత్రుటిశ్చైవా నుత్రుటిర్ఘర్షణ స్తథా ।
అనుఘర్షణకశ్చైవ స్వరశ్చాపిప్రకీర్తితః ।
సర్వేషామతమాత్రిత్య మార్గాఃద్వాదశగాస్స్మృతః ॥

తా. దక్షిణ, వార్తిక, చిత్ర, చిత్రతర, చిత్రతమ, అతిచిత్రతమ, చతుర్భాగ, త్రుటి, అనుత్రుటి, ఘర్షణ, అనుఘర్షణ, స్వర మని తాళమునకు మార్గములు పండ్రెండు.

శ్లో॥ తత్రదక్షిణమార్గస్యా న్మాత్రాష్టకముదాహృతం ।
వార్తికేతుచతుర్మాత్ర చిత్రమార్గోద్విమాత్రకః ।
ఏకమాత్రో చిత్రతరో ద్రుతచిత్రతమేమతా ।
అతిచిత్రతమే మార్గా నుద్రుత పరికీర్తితః ।
చతుర్భాగేతదర్ధస్యా త్పలాశకళిగాకృతిః ।
త్రుటౌతదర్ధం భాణీను త్రుటౌ స్యాతుతదర్ధకం ।
ఏతదర్ధం ఘర్షణేతు తదర్ధంచాను ఘర్షణీ ।
ఏతదర్ధం స్వరంప్రోక్తం సూక్ష్మతత్వార్థవేదిభిః ॥

తా. దక్షిణమార్గమున యెనిమిది మాత్రలు, వార్తికమార్గమున నాలుగు మాత్రలు, చిత్రమార్గమున రెండు మాత్రలు, చిత్రతర మార్గమున నొక మాత్ర, చిత్రతమ మార్గమున అర్ధ మాత్ర, అతిచిత్రతమ మార్గమున [illegible] మాత్ర [illegible] ; చతుర్భాగ, త్రుటి, అనుత్రుటి, ఘర్షణ, అనుఘర్షణ, స్వరములకు క్రమముగా పై మార్గములకు చెప్పిన మాత్రలయొక్క అర్ధార్ధభాగములుగా నుండును. ఈ పండ్రెండు మార్గములును జైమిని భరతమునందు చెప్పఁబడియున్నవి.”

మార్గక్రియా ప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ మార్గదేశిగ తత్త్వేన తత్రాద్యస్య క్రియాద్విధా।
నిశ్శబ్దా శబ్దయుక్తాచ నిశ్శబ్దాతు కలోచ్యతే।
స్యాదావాపోథ నిష్క్రామో విక్షేపశ్చ ప్రవేశకః॥
నిశ్శబ్దేతి చతుర్ధోక్తా సశబ్దాపి చతుర్విధా।
ధ్రువ శ్శంపా తథా తాళః సన్నిపాత ఇతీరితా।
పాతఃకలాచ సాజ్ఞేయా తాసాం లక్ష్మాభి దధ్మహే॥
ఆవాపస్తత్ర హస్తస్యోత్తానస్యాంగుళి కుంచనం।
నిష్క్రామోథ స్తలస్యాస్యా దంగుళీనాం ప్రసారణం।
క్షేపో దక్షిణపార్శ్వ స్యోత్తానస్య ప్రసృతాంగుళేః॥
విక్షేపోథ స్తలస్యాస్యా ప్రవేశోంగుళి కుంచనం।
ధ్రువోహస్తస్య పాతస్యాచ్ఛోటికా శబ్దపూర్వకః॥
శమ్యాదక్షిణ హస్తస్య తాళో వామకరస్యతు।
ఉభయోః సన్నిపాతస్యాత్తాసాం మార్గవశాన్మితిః॥ (సం. ర.)

ద్వివిధ క్రియలు.

శ్లో॥ మార్గదేశిగ తత్త్వేవ తత్రాద్యస్య క్రియా ద్విధా।
నిశ్శబ్దా శబ్దయుక్తాచ నిశ్శబ్దాతు కలోచ్యతే.॥

తా. క్రియలు మార్గక్రియ, దేశ్యక్రియ లని రెండువిధములగును. [illegible] నా క్రియలు నిశ్శబ్దక్రియలనియును, సశబ్దక్రియలనియును రెండువిధములు అగును. [illegible] నిశ్శబ్దక్రియలు కళ లనఁబడుచున్నవి. వాని లక్షణముల నీ దిగువఁ జూపుదుము:

నిశ్శబ్దమార్గక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ తత్రావాపోథనిష్క్రామో విక్షేపశ్చ ప్రవేశనమ్
చతుర్విధాశ్చ విజ్ఞేయా నిశ్శబ్దాశ్చ క్రియాబుధైః॥

తా. ఆవాపము, నిష్క్రామము, విక్షేపము, ప్రవేశము అను నీ నాలుగును నిశ్శబ్ద క్రియలు.

శ్లో॥ ఆవాపస్తత్ర హస్తస్యోత్తానస్యాంగుళి కుంచనమ్।
నిష్క్రామోథ స్తలస్యాస్యా దంగుళీనాం ప్రసారణమ్॥
తస్య దక్షిణవిక్షేపో విక్షేపఇతి కథ్యతే।
వివర్తనంచ హస్తస్య ప్రవేశోధోముఖస్యచ॥

తా. "ఆవాపము" అనఁగా, ఊర్ధ్వముఖముగ నెత్తబడిన పతాకహస్తము యొక్క తర్జనీ మొదలుగ నాలుగువ్రేళ్లను ముడుచుట. "నిష్క్రామము" అనఁగా, అట్లు ముడిచిన వ్రేళ్లను క్రమముగ విప్పుట. "విక్షేపము" అనఁగా, ఆ హస్తమును వెలుపల కుడి పార్శ్వమునకు విదలించుట. "ప్రవేశకము" అనఁగా, ఆ హస్తమును అప్రదక్షిణముగా క్రిందుగా ముందటికి రానిచ్చుట. ఈ నాలుగును నిశ్శబ్దమార్గక్రియలు.

సశబ్దమార్గక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ ధ్రువశ్శమ్యాశ్చ తాళశ్చ సన్నిపాత ఇతీరితా।
ఇతిశబ్దేన సంయుక్తో విజ్ఞేయశ్చ చతుర్విధమ్॥

తా. ధ్రువము, శమ్యము, తాళము, సన్నిపాతము అను నీ నాలుగును సశబ్దక్రియలు.

శ్లో॥ ధ్రువోహస్తస్య పాతస్యా చ్ఛోటికా శబ్దపూర్వకః।
శమ్యా వామనిపాతస్తు తాళో దక్షిణ ఘాతకః॥
ఉభయో ర్హస్తయో ర్ఘాత స్సన్నిపాత ఇతిస్మృతః।
ఏతా మార్గక్రియాశ్చైవ కథితా భరతజ్ఞకైః॥

తా. ధ్రువము అనునది శబ్దపూర్వకమైన చిటిక; శమ్యము అనఁగా, కుడిహస్తము నందు యెడమచేతితో ఘాతవేయుట. తాళము అనఁగా, ఎడమహస్తమునందు కుడిచేతితో ఘాతవేయుట. సన్నిపాతము అనఁగా, అభిముఖముగ నిలుపఁబడిన రెండు హస్తములచే సమముగా ఘాతవేయుట. ఈ నాలుగును సశబ్దమార్గక్రియలు.

దేశ్యక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ ధ్రువకా సర్పిణీకృష్ణా పద్మినీచ విసర్జితా।
విక్షిప్తాఖ్యా పతాకాచ మాతాస్త్యాత్పతితాష్టమీ॥

తా. ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ, పద్మిని, విసర్జిత, విక్షిప్త, పతాక, పతిత అను నీ ఎనిమిదియు దేశ్యక్రియలు.

శ్లో॥ సశబ్దా ధ్రువకాజ్ఞేయా సర్పిణీ వామగామినీ।
కృష్ణాదక్షిణతోగన్త్రీ పద్మినీస్యా దధోగతాః॥
విసర్జితా బహిర్యాతా *విక్షిప్తాంగుళి కుంచనం।
పతాకాదూర్ధ్వగమనా పతితాకరపాతనాత్॥

---

* "విక్షిప్తాకుంచితాత్మికా" అని కొన్ని పుస్తకములలో వ్రాయఁబడియున్నది. చేయిని వక్రముగ బట్టి తన యంతకు దీయుట "విక్షిప్త" యని కొందఱు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు. చేతిని వక్రముగ చేసి తన యంతకు తెచ్చు క్రియ మనకు వాడుకలో నున్న తాళక్రియలయందుఁ గనపడలేదు. వ్రేలిని వరుసగా చతురశ్రాది జాతులకు ముడుచు క్రియ వాడుకలో నున్నది. అంగుచేత "విక్షిప్తాంగుళి కుంచనం" అను పాఠమే సరియైన పాఠమని తెలియుచున్నది. విక్షిప్త, లేక, లఘువులను ధ్రువక క్రియచే మాత్రము వాడుట శాస్త్రియుక్తము కాదనియు తెలియుచున్నది.

తా. ధ్రువక : సశబ్దముతోఁ గూడిన కుడిహస్తముయొక్క ఘాత ధ్రువక యనఁబడును. సర్పిణి : కుడిచేతి పతాక హస్తమును ఎడమవంకకు చాచుట. కృష్ణ : అట్లు చాచిన హస్తమును కుడిపార్శ్వమునకు తెచ్చుట. పద్మిని : అరచేయి క్రిందుగఁ జేసి అధోముఖముగ చేయి చాచుట. విసర్జిత : పైని చెప్పిన అధోముఖహస్తమును వెలుపల విసరుట. విక్షిప్త : హస్తముయొక్క వ్రేళ్ళను ముడుచుట. పతాకము : పతాక హస్తముగఁ బట్టిన చేతిని మీఁదికి ఎత్తుట. పతిత : అట్లు మీఁదికి యెత్తిన హస్తమును క్రిందికి దించుట. ఈ ఎనిమిది దేశ్యక్రియలలో ధ్రువక యనునది మాత్రము సశబ్దక్రియ. సర్పిణి మొదలైన తక్కిన ఏడును నిశ్శబ్దక్రియలని యెఱుంగునది.

4. అంగప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ అనుద్రుతో ద్రుతశ్చైవ లఘుర్గురు ప్లుతస్తథా ।
కాకపాదం తథాప్రోక్తం తాళాంగాని చ షడ్విధమ ॥

తా. తాళసంఖ్యను దెలియుటకు సాధనంబగు సంజ్ఞావిశేషము అంగ మనఁబడును. అది అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు, గురువు, ప్లుతము, కాకపాదము అని ఆఱువిధము లగును.

అంగ స్వరూప లక్షణము.

శ్లో॥ అనుద్రుతస్య రూపంచ అర్ధచంద్ర కళాత్మకం ।
ద్రుతస్తు వలయాకారో లఘు రర్ధశరాకృతిః ॥
గురుర్వక్ర ధనుర్జ్ఞేయం ప్లుతస్తు శిఖరోగురుః ।
ఊర్ధ్వరేఖాచ తిర్యంజో్చ కాకపాదః ప్రకీర్తితః ॥

తా. అనుద్రుతము : అర్ధచంద్రునివలె స్వరూపము గలది ...
ద్రుతము : వలయాకారమయినది ...
లఘువు : అర్ధబాణమువంటిది ...
గురువు : ఎక్కుపెట్టిన ధనుస్సును బోలినది ...
ప్లుతము : శిఖర రేఖతోఁగూడిన గురువువలె నుండునది ...
కాకపాదము : హంసపాదమువలె నుండునది ...

షడంగ నిఘంటు.

శ్లో॥ అనుద్రుతోర్ధచంద్రస్స్యా ద్వ్యంజనం చానునాసికః ।
అవ్యక్తంచ విరామంచ వక్తవ్యం భరతజ్ఞకైః ॥

తా. అనుద్రుతము, అర్ధచంద్రము, వ్యంజనము, అనునాసికము, అవ్యక్తము, విరామము అను నీ ఆఱును అనుద్రుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ అర్ధమాత్రా ద్రుతం వ్యోమం బిందుకం వలయాకృతమ్ ॥

తా. అర్ధమాత్ర, ద్రుతము, వ్యోమము, బిందుకము, వలయము అను నీ యైదును ద్రుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ మాత్రస్య సరళం హ్రాస్వం కళాయాంచ లఘుర్భవేత్ ॥

తా. మాత్ర, సరళము, హ్రాస్వము, కళ అను నీ నాలుగును లఘువునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ ద్విమాత్రకం గురుర్వక్రం కాణోయమళదీర్ఘకమ్ ॥

తా. ద్విమాత్రకము, గురువు, వక్రము, కాణము, యమళము, దీర్ఘకము అను నీ ఆఱును గురువునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ సమోద్భవం ప్లుతందీప్తం తథాత్ర్యఙ్గమ్ త్రిమాత్రకమ్ ॥

తా. సమోద్భవము, ప్లుతము, దీప్తము, త్రియంగము, త్రిమాత్రకము అను నీ యైదును ప్లుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ కాకస్తు హంసపాదాఖ్యో నిశ్శబ్దశ్చ చతుర్లఘుః ॥

తా. కాకపాదము, హంసపాదము, నిశ్శబ్దము, చతుర్లఘువు అను నీ నాలుగును కాకపాదమునకు పేళ్లు.

షోడశాంగములను జూపెడి పట్టికము.

షోడశాంగముల పేళ్లు.	అంగసంజ్ఞలు.	అక్షరకాలము.
అనుద్రుతము	◡	1
ద్రుతము	O	2
ద్రుతవిరామము	◡ O	3
లఘువు	|	4
లఘువిరామము	◡ |	5
లఘుద్రుతము	O |	6
లఘుద్రుతవిరామము	◡ O |	7
గురువు	8	8
గురువిరామము	◡ 8	9
గురుద్రుతము	O 8	10
గురుద్రుతవిరామము	◡ O 8	11
ప్లుతము	§	12
ప్లుతవిరామము	◡ §	13
ప్లుతద్రుతము	◡ §	14
ప్లుతద్రుతవిరామము	○ ◡ §	15
కాకపాదము	+	16

అంగాంగుళ ప్రమాణ లక్షణము.

శ్లో॥ ద్వయతాంగుళో బాలచంద్రా ద్రుతస్తు చతురంగుళః ।
లఘురష్టాంగుళః ప్రోక్తో గురుస్యాత్షోడశాంగుళః ॥

ప్లుతప్రమాణం కథితం చతుర్వింశతి రంగుళాః ।
ద్వాత్రింశ త్కాకపాదస్య త్వానస్యాంగుళ నిర్ణయః ॥

తా. అనుద్రుతము రెండంగుళముల ప్రమాణముననుᵡ ద్రుతము నాలుగంగుళముల ప్రమాణముననుᵡ లఘువు ఎనిమిది అంగుళముల ప్రమాణముననుᵡ గురువు 16 అంగుళముల ప్రమాణముననుᵡ ప్లుతము 24 అంగుళముల ప్రమాణముననుᵡ కాకపాదము 32 అంగుళముల ప్రమాణముననుᵡ వాడఁదగినయవి.

తాళషడంగములను వాడుటకైన క్రియలు.

1. అనుద్రుతము : ఇది ధ్రువక అను సశబ్దక్రియచే వాడఁదగినది.

2. ద్రుతము : ఇది ధ్రువక అను సశబ్దక్రియచేతనుᵡ విసర్జిత అను నిశ్శబ్దక్రియచేతను వాడఁదగినది.

3. లఘువు : ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త అను సశబ్ద నిశ్శబ్దక్రియలచే వాడఁదగినది. ఇందు విక్షిప్త అను క్రియను ఉపయోగించునపుడు వ్రేళ్లను చతురశ్రాది జాత్యానుసారముగ ఘాతకువెనుక 3, 2, 6, 4, 8 ఇట్లు ముడుచుటయే సంప్రదాయముగ నున్నది.

4. గురువు : ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త, పతిత అను క్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, మొదటి నాలుగక్షరములకు ఒక లఘువును వాడి, తరువాత నాలుగు అక్షరములకు కుడిచేతిని ఎడమచేతికి క్రిందుగా విడుచుట.

5. ప్లుతము : ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త, సర్పిణి, కృష్ణ అను నాలుగు క్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, ఎడమచేతిమీఁద కుడిచేతిఘాతను వేసి మూఁడు వ్రేళ్లను ముడిచి, తరువాత నాలుగు అక్షరములకాలము కుడిచేతిచే ఎడమచేతినిచుట్టి, అటువెనుక నాలుగు అక్షరములకాలము కుడిచేతిని ఎడమచేతికి దిగువ విడుచుట.

6. కాకపాదము : ఇది సర్పిణి, కృష్ణ, పతాక, పతిత అను నాలుగు నిశ్శబ్దక్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, (సర్పిణి) కుడిచేతి పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరములకాలము ఎడమవంకకు తెచ్చి, (కృష్ణ) అట్లు ఎడమవంకకు తెచ్చిన చేతిని నాలుగు అక్షరములకాలము కుడివంకకు తెచ్చి, తరువాత (పతాక) కుడిచేతి పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరముల కాలము మీఁది కెత్తి, (పతిత) అట్లు ఎత్తఁబడిన పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరములకాలము అధోముఖముగా తెచ్చుట. ఈ కాకపాద మను అంగము రత్నాకరములో నిశ్శబ్ద చతుర్లఘువని చెప్పఁబడియున్నది. నిశ్శబ్ద

ద్వార్లఘువని 8 అక్షరముల కాకపాదమును రత్నాకరములో కనఁబడుచున్నది. మఱియు నీ యంగము నిశ్శబ్దక్రియలచేతనే వాడఁబడుచున్నదనియును, అందుచేత అమంగళమైనదనియును పూర్వాచార్యులు వీనిని వాఁడుకలోనుండి తొలఁగించియున్నారనియును తెలియుచున్నది.

ద్రుతము "ధ్రువక" అను క్రియచే మాత్రము వాడఁదగినదనియును, గురువు "ధ్రువక, పతిత" అను రెండు క్రియలచేత వాడఁదగిన దనియును, ప్లుతము "ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ" అను మూఁడు క్రియలచే వాడఁదగినదనియును కొందఱిమతము. అయినను, విసర్జితక్రియ లేక ద్రుతమును, విక్షిప్తక్రియ లేక లఘువు, గురువు, ప్లుతము అను నీ మూఁడు అంగములను వాడుట శాస్త్ర సమ్మతము కాదని తెలియుచున్నది. ఎట్లనిన, ఒకటి, రెండు, మూఁడు అని ఎంచుటకు "విక్షిప్త" అను క్రియయును, చేతిని విసరుటకు "విసర్జిత" అను క్రియయును అత్యావశ్యకమని యెఱుంగవలయును.

గ్రహ ప్రాణ లక్షణము.

గ్రహము అను శబ్దమునకు గ్రహించుట, ఎత్తుట అని యర్థము. తాళములో గీతమును గ్రహించుతావు గ్రహ మనఁబడును. ఆ గ్రహము అతీతము, అనాగతము, సమము అని మూఁడు విధము లగునని రత్నాకరములో చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ సమోఽతీతో నాగతశ్చ గ్రహస్తాలేత్రిధామతః ।
గీతాదిసమకాలస్తు సమపాణిస్సమగ్రహః ॥
సోఽవపాణిరతీతః స్యాద్యోగీతాదౌ ప్రవర్తతే ।
అనాగతః ప్రాక్ప్రవృత్తిః సఏవోపరిమాణికః ॥ (సంగీత రత్నాకరము)

తాళమును గీతమును సమముగ గ్రహించుట సమమనియును, తాళమునకు ముందు గీతమును గ్రహించుట అతీతమనియును, తాళమునకు వెనుక గీతమును గ్రహించుట అనాగతమనియును చెప్పఁబడియున్నది.

అతీత, అనాగత, సమ, విషమము అని నాలుగు గ్రహము లున్నవని కొన్ని నవీన గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నవి. సంగీత విద్యాదర్పణము లోని ఈ నాలుగు గ్రహములను నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ అతీతానాగతశ్చైవ సమశ్చ విషమోఽపిచ ।
గ్రహాశ్చతుర్విధా ప్రోక్తా తత్స్వరూపం నిరూప్యతే ॥

తా. అతీతము, అనాగతము, సమము, విషమము అని గ్రహములు నాలుగు విధములు.

గ్రహముల వివరము.

శ్లో॥ గీతాతీతేత్వతీతస్యా త్తాళాతీతేత్వనాగతః ।
గీతాయా తాళసంయుక్తో సమగ్రహ మితీరితమ్ ॥
ఆద్యంతయోరనియమో విషమశ్చ ప్రకీర్తితః ।
మాత్రాధిక్యంచ తస్యైవ క్వచిత్కేచిత్ప్రచక్షతే ॥

తా. గీతము నడచినపిమ్మట తాళము నడచుట అతీత మనఁబడును. తాళము నడిచినపిదప గీతము నడచుట అనాగత మనఁబడును. తాళ గీతములు సమముగా నడచుట సమ మనఁబడును. ఈ మూఁడు విధములుగాక నడచునది విషమగ్రహ మనఁబడును. మఱియు, గీతాదులకన్నను తాళమాత్రలు రెండుగాని, మూఁడుగాని, నాలుగుగాని అతీతమైనచో అది అతీతగ్రహ మనియు, ఇన్నిమాత్రలే అనాగతమైనచో అది అనాగతగ్రహమనియు, పై ప్రకారము గీతారంభ స్థానమునకు 5, 6, 7, 8 మాత్రలు అతీతమైనను, అనాగతమైనను అది విషమగ్రహ మనియును చెప్పఁబడుచున్నది. ఇటుల రంగరాజ లోల్లభట్టులు మొదలైన భరత భాష్యకారులు నిర్ణయించినారు.

పైని కనఁబఱచియుండు పద్ధతిలో అతీత అనాగత సమగ్రహము కాక యుండునది విషమమని చెప్పఁబడియున్నది. తాళమునకు ముందున నున్న స్థాన మెదియైనను అతీతస్థానములో చేరినవియే. అట్లే వెనుకనుండు స్థానములు అనాగతస్థానములో చేరినవియే. తాళముతో సమముగ గీతమును గ్రహించుట సమకాలమాయెను. ఇవి తప్ప విషమమని యొక స్థాన ముండుటకు హేతువులేదు. కనుక, ఇది అసంభావితము.

విషమము అను పదమునకు సమముకానిది అని అర్థము. అతీత అనాగతములు విషమములే యగును. ఇటులనే సుబ్బరామ దీక్షితులును చెప్పియున్నారు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని.

గ్రహము : ఒక పాటలో తాళంబు నుపయోగించి ఆ పాటను యెత్తుతావు గ్రహ మనఁబడును. (గ్రహం=గ్రహణం, ఎత్తుట.) గ్రహము, సమము విషమ మని రెండు విధంబు లగును. (I) సమము : పాటయును తాళంబును ఒక్కటిగా నెత్తుటకు సమము అని పేరు. (2) విషమము : పాటయును తాళమును సమముగా నెత్తక ముందు వెనుకగా నెత్తుట. ఇది అతీతము, అనాగత మని రెండు విధంబులగును. (i) అతీతము . పాట మునుపును, తాళము వెనుకను ప్రారంభించుట. (ii) అనాగతము ; తాళమును ముందుగను, పాటను వెనుకను ప్రారంభించుట,

ఈ విషమ గ్రహమునుగుఱించిన మఱియొక నూతన కల్పనము పూర్వా చార్యుల పద్ధతియని చెప్పఁబడి యున్నది. దాని నీదిగువఁ జూడుఁడు. ఈ విషమ విన్యాసము ఎంత అసంభావితముగ నున్నదో దానిని చదువరులు గమనించుట మాత్రమే గాక పూర్వాచార్యులు ఇట్టి పదార్థ సంబంధము లేని యసంభా వితమును రచియించి యుందురా అనియును గమనింతురు గాక.

"శ్లో॥ గీతస్యాద్యంతయోస్తాళో, న్యూనోన్యూనోభవేద్వయం।
సమాదిరధికాంతస్య అంతేన్యూనసమాధికః॥
అధికాదిర్న్యూనమితి న్యూనాదిశ్చసమాధికః।
ఇత్యాదిబహుభేదాస్తు కథితావిషమగ్రహే॥

తా. నృత్త గీత వాద్యములకు తాళము ఆదియందు తక్కువయై అంతమునందు సమ మైన అది యొక విషమము; అంతమునందు తక్కువయై ఆదియందు సమమైన అది యొక విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునం దధికమైన అది యొక విషమము; అంతము నందు అధికమై ఆదియందు తక్కువయైన అది యొక విషమము; అంతమునందు తక్కువ యై ఆదియందు తక్కువ - అధికమైతే అది యొక విషమము; అంతమునందు సమమై ఆదియందు తక్కువయు నధికముసైన అది యొక విషమము; అంతమునం దధికమై ఆదియందు తక్కువయు సమముసైన యది యొక విషమము; ఆదియం దధికమై అంతము నందు సమమైన యది యొక విషమము; ఆదియందు తక్కువయై అంతమునందు సమమును అధికముసైన అది యొక విషమము; ఆదియందు తక్కువయై అంతమునం దధికమును సమముసైన యది యొక విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునందు తక్కువయు నధికముసైన యది యొక విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు తక్కువయైన యది యొక విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు తక్కువయు సమముసైన యది యొక విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునందు మిక్కిలి యధికమును మిక్కిలి తక్కువయుసైన యది యొక విషమము అగును. ఇదిగాక సనేకభేదంబులు భావసాధన పక్షమందు పుట్టును. కావున, మార్గదేశితాళములకు యుక్తముగా గ్రహభేదములను నడపించుకొనవలయును. కర్మసాధనపక్షమందు పైని చెప్పిన రీతిగానే తాళమునకు నృత్త గీత వాద్యములను నడపించుకొనునది."

జాతిప్రాణ లక్షణము.

చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ'ములని జాతులు అయిదు విధ ముల నొప్పును వానికి వరుసగా "4, 3, 7, 5, 9" అను అక్షరకాల సంఖ్యలు గలవు. నాలుగు కళలు గల చతురశ్రజాతి కామధేనువుయొక్క స్వరూప మనియును, అందుచేత ఈ చతురశ్రజాతి చాల శ్రేష్ఠమైన దని యును తెలియుచున్నది. పంచజాతులలోను చతురశ్రజాతి మాత్రమే ప్రధా నముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. పూర్వాచార్యుల గీత, కీర్తనాదులు విశేషముగ

నీ చతురశ్రజాతిలోనే కనఁబడుచున్నవి. త్రిశ్రము మూఁడక్షర కాలములఁ గలది. చతురశ్రమును త్రిశ్రమును జేరి (సంకీర్ణమై) సంకీర్ణజాతి (4+3=7) అయినది. త్రిశ్రమును మిశ్రమును ఖండింపఁబడి ఖండమయినది :- "3+7=10, 10÷2=5, ఈ ఖండముతో చతురశ్రము చేరి సంకీర్ణజాతి పుట్టెను :—"5+4=9".

మఱియొక నవీన పద్ధతిలో పదిజాతులు చెప్పఁబడియున్నవి. వానినీ దిగువఁ జూపుదుఁ:

శ్లో॥ అనుగాయా మతేర్ధర్మం కారణాం జాతిరుచ్యతే॥

తా. అనుగత బుద్ధికి కారణమైన ధర్మము జాతి యనంబడును. అనఁగా లోకమందు అనేక మనుష్యులయందు వీఁడు మనుష్యుఁడు అనెడి అనుగత బుద్ధిచేత మనుష్యత్వమనెడి జాతి సిద్ధించెను. ఆ తీరుననే అనేక తాళములయందు ఇది తాళము అనెడి అనుగత బుద్ధిచేత తాళత్వమనెడి జాతి కద్దని దెలిసికొనునది. ఇప్పుడు సకల మనుష్యులయందును, మనుష్యత్వమనెడి ఒక జాతి యున్నను, ఆ మనుష్యులయందు బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రత్వము మొదలైన అవాంతర జాతులు గలిగినట్లు సకల తాళములయందును, తాళత్వమనెడి వ్యాపకజాతి యుండియున్నను, చతురశ్రజాతి మొదలైన అవాంతర జాతులు మతభేదములచేత కలవని చెప్పఁబడెను.

జాతుల వివరణము.

పైన జెప్పఁబడిన బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర సంకీర్ణములనెడి అవాంతర జాతులప్రకారము చతురశ్రజాతి బ్రహ్మజాతిగా నెంచఁబడెను గాన, బ్రహ్మకు చతుర్ముఖము లగుటచే చతురశ్రమనెడి జాతి ఏర్పడెను. గాన, ఆ చతురశ్రజాతికి 4 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. ఈ చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములను మూటిచే పెంచునపుడు 12 వచ్చును. ఆ 12 ను 4 చే భాగించునపుడు భాగ మొక్కటికి 3 అక్షరములు ఏర్పడును. గాన, త్రిశ్రజాతికి 3 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములను త్రిశ్రజాతియొక్క 3 అక్షరములతో మిశ్రముచేయగా మిశ్రజాతికి 7 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. ఈ మిశ్రజాతియొక్క 7 అక్షరములను త్రిశ్రముయొక్క 3 అక్షరములతో కలుపగా 10 అక్షరము లగును. ఆ పది అక్షరములను సగముగా భాగించునపుడు ఏర్పడిన 5 అక్షరములు ఖండజాతికి లఘుకాల మాయెను. చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములును, త్రిశ్ర మిశ్రములు కలిపి ఖండించిన ఖండజాతియొక్క 5 అక్షరములును కలుపగా 9 అక్షరములు సంకీర్ణజాతికి లఘుకాల మాయెను. ఇవిగాక మఱికొన్ని లఘువులు చెప్పఁబడియున్నవి. అవి యెవ్వియనిన, మనుష్యలఘువు, స్వర్గలఘువు, హంసలఘువు, దేశ్యలఘువు, చిత్రలఘువు, దివ్యలఘువు, సింహలఘువు, వర్ణలఘువు, వాద్యలఘువు, కర్ణాటలఘువు అని లఘువులు పది విధములు. అవి క్రమముగా 4, 3, 7, 5, 9, 6, 8, 10, 12, 16 అక్షరకాలములు గలవై యుండును. ఈ లఘువులలో పై జెప్పఁబడిన 5 జాతుల లఘువులుగూడ యున్నవి.

జాతుల ననుసరించిన కొన్ని నవీనవిషయములు, లక్షణకౌస్తుభము మొదలైన కొన్ని గ్రంథములలో నున్నవని తెలిపి, సంగీత స్వరప్రస్తార సాగరములో వ్రాయఁబడియున్నది. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ గ్రహేచనవమేజాతం సంకీర్ణ లఘు ఇత్యపి ।
యద్బ్రువంతి త్రిశ్రప్లుత రౌరవం నరకంభవేత్ ॥

తా. తొమ్మిదక్షరములందు పుట్టిన సంకీర్ణలఘువును త్రిశ్రజాతి ప్లుతమని జెప్పెడు వానికి రౌరవ మనెడి నరకము లభించునని తౌర్యత్రికగజాంకుశమునఁ జెప్పఁబడియున్నది.

సర్వమతరాజీయము.

శ్లో॥ ధ్రువాదిసప్తతాళానాం లఘుతో జాతినిర్ణయః ।
చచ్చత్పుటాదితాళానాం కలతో జాతిరీరితః ॥

భరతార్ణవము.

శ్లో॥ చచ్చత్పుటాదితాళానాం సంఖ్యాతో జాతిరీరితః ॥

తా. ధ్రువాదిసప్తతాళములను లఘువుచేతను, చచ్చత్పుటాది తాళములను కళలతోను లెక్కచేసి జాతులు నిర్ణయింపవలయును.

శ్లో॥ అన్యేషాంవాద్యతాలేషు అంగన్యాకృత్యసర్వకః ।
చతురశ్రలఘుకృత్వా జ్ఞేయా జాతేశ్చపంచకం ॥

తా. చచ్చత్పుటాది తాళాంగములను ప్రత్యేకముగాఁ గాక చతురశ్రలఘువులుగ చేసి వచ్చిన లఘువులను చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణజాతులలో 4, 8, 16, 42, 64, 128 ఇట్లు ద్విగుణక్రమముగు సంఖ్యలకు సమమైనచో యా తాళము యాజాతి యగును. మఱియు పైని చెప్పిన నియమప్రకారముగా అక్షరకాలములవలన జాతుల నెఱుంగనగును.

శ్లో॥ అన్యతాళాంచగృహ్ణీయా త్యేకాన్యేకానుజాతిషు ।
ధ్రువాదీనాంతుతాళానాం ప్రత్యేకంజాతిపంచకం ॥

తా. ధ్రువాది సప్తతాళములు నొక్కొక్కటి చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణజాతులుగాను; చచ్చత్పుటాది తాళములు మాత్ర మొక్కొక్కటి కేజాతు లేర్పడినదో ఆ జాతులుగానే వాడవలయును. అటుగాక యొక్కొక్కటి పంచజాతులతో వాడిన రౌరవాది నరకములు ప్రాప్తించునని (అజ్ఞాత, భరత, హనుమద్గుప్త, భరతార్ణవ, భరత మంజరి, తాళమంజరి, తౌర్యత్రిక గజాంకుశ ము) మొదలైన గ్రంథములందుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. ఇట్టి జాతులను ధర్మజాతులని వక్కాణించుదురు. మఱియు మతాంతర జాతులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ షడాక్షరయుతైఃకాలైః దివ్యసంకీర్ణజాతయః ॥

తా. ఆఱక్షరకాలములతో కూడినగి దివ్యసంకీర్ణజాతి యని తెలియునది. ఇది త్రిశ్రములు రెండు కూడినది.

శ్లో॥ అష్టాక్షరసమః కాలః మిశ్రసంకీర్ణ ఉచ్యతే ॥

తా. ఎనిమిదక్షర కాలములైనచో మిశ్రసంకీర్ణజాతియని చెప్పఁబడును. ఇది చతురశ్రములు రెండు కూడినది.

శ్లో॥ దశాక్షర సమాయుక్త దేశ్యసంకీర్ణసంజ్ఞకః ॥

తా. పదియక్షర కాలములతో కూడినది దేశ్యసంకీర్ణజాతి యని తెలియునది. ఇది ఖండములు రెండు కూడినది.

పండ్రెండక్షర కాలములతో కూడినది మిశ్రదేశ్య సంకీర్ణజాతి యని పలుకఁబడును, ఇది చతురశ్రములు మూఁడు కూడినది.

పదునాఱక్షర కాలములతోఁ గూడినది దేశ్యశుద్ధ సంకీర్ణజాతి యని వక్కాణింపఁబడును. ఇది చతురశ్రములు నాలుగు కూడినది. కావున ఒక్కొక్కజాతులే 2, 3, 4 కూడిన సంకీర్ణమనియును; వేర్వేఱుజాతులు రెండు కూడిన మిశ్రమమనియును; మూఁడు కూడిన సంకీర్ణమని తాత్పర్యముచే నీ జాతు లేర్పడెనని గ్రహించునది. ఇట్టి జాతులలో లఘువం దేజాతి ఆరంభమగుచున్నదో ఆ లఘు, గురు, ప్లుత, కాకపాదము లాయా సంఖ్యల భేదములుగానే యుండును. ఈ జాతుల లఘువులకే వరుసగా దివ్య, సింహ, వర్ణ, వాద్య, కర్ణాటక మని పేరులు శుక్రాచార్యులచే నియమింపఁబడియె. ఇఁక నధర్మజాతులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ అవ్యక్తసహితాపంచ జాతయః పూర్వచోదితః ।
ఏకాదశాదిభేదేన మాలాతాళః ప్రకీర్తితః ॥

తా. మొదట చెప్పఁబడిన చతురశ్రాది పంచజాతులు అనుద్రుతములతో కూడుకొని 11, 13, 15, 17, 19 సంఖ్యలుగా నేర్పడి తాళములతో సంబంధించిన, అది మాలాజాతి తాళ మనఁబడును. ఈ జాతులకె వరుసగా హీన, చండాల, అయుక్త, అగమ్య, నిషిద్ధమని పేళ్లు ధ్యానకౌస్తుభమునందు చెప్పఁబడియున్నవి.

శ్లో॥ తాళానాం నృత్తగీతానాం పరస్పరవిభేదకా ।
తాళాదిరంజకత్వాతు జాతిప్రాణ ఇతీరితః ॥

తా. తాళ సంబంధిరైన నృత్తగీత వాద్యములకును, తాళమునకును అన్యోన్య భేదములచే ప్రకాశింపఁ జేయుటవలన జాతియును తాళాంగులకు ప్రాణమని యెఱుంగునది.

శ్లో॥ దివ్యలఘుంచ మూఢాత్మ త్రిశ్రజాతి గురుంయథా ।
యోబ్రూయాతి మహాపాపీ తస్యపాకం మహద్భవేత్ ॥

తా. దివ్యయను లఘువును త్రిశ్రజాతి గురువుగా చెప్పునట్టి మూఢుఁడు మహాపాపి; వాని పాపమునకు మితిలేదు. ఇట్లు సర్వమతదీపికయందుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

పైని కనఁబఱచియున్న విషయములను గమనించునపుడు అవి గొప్ప గ్రంథకారుల యభిప్రాయములు కావని తెలియుచున్నది. ప్రస్తారాంగములైన జాతులకు నామముల నేర్పఱచుట గ్రంథకారుల అభిప్రాయభేదమే కాని నరక గతమునకైన దోషము కానేరదు. కనుక, ఇది ప్రాచీనపద్ధతి కానేరదు.

ఎవఁడో ఆధునికుఁడు ఇట్టి శ్లోకములను కల్పించి వానిని ప్రసిద్ధ వాగ్గేయ కారకుల మతమని చెప్పి శాస్త్రానర్థము చేసియున్నాడనియే తెలియుచున్నది.

కళాప్రాణ లక్షణము.

అక్షరకాలములోని సమాన్తర్భాగములు కళలనఁబడును.

ఉదాహరణము : చతురశ్రజాతి లఘువులో 4 అక్షరకాలము లున్నవి. ఆ నాలుగు అక్షరములకాలములో అక్షరకాలమొకటికి కళలు 4 చొప్పున నడచి 16 కళలగుచున్నవి. ఇవియే కళలనఁబడును. ఈ కళలు హ్రస్వాక్షరప్రమాణము ననుసరించియే లెక్కచేయఁదగినవి. ఇట్టి కళలు 1, 2, 3, 4 రీతిని ఒక అక్షరకాలమునం దుండును. ఒక అక్షరము ఇన్నికళల చొప్పున నడుచుచున్న దను విషయము గీతమునుబట్టి లెక్క చేయవచ్చును. అక్షరకాలమునకు కళల సంఖ్యను మొట్టమొదట నిర్ణయముచేసికొని వెనుక గీతాక్షరములను అందు ఇమిడించుట వాడుకగా నున్నది.

జాతులకు నుండునటులనే, గతులకును చతురశ్రాదిగ గల భేదము లున్నవి.

అక్షరకాలములో కళలు 3, 4, 5, 9 వంతున నడుచుటచేత గతి భేదము కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ వర్తమానాచనష్టాచ తత్కళాద్వివిధా పునః ।
యఃకళాకాలమారభ్య గురుపర్యంతవృద్ధిక ।
ఆద్యాతద్విపరీతేతు బుద్ధైర్నష్టకళోచ్యతే ॥

పై నుండు నవీన శ్లోకములో కళ వర్తమానకళ, నష్టకళ అని రెండువిధములగు ననియును, అందు తాళములో 1, 2, 3, 4 ఇట్లు పెరుఁగునది వర్తమాన కళలనియును, అట్లే తగ్గునది నష్టకళలనియును చెప్పఁబడియున్నది.

సంగీతరత్నాకరములో మార్గతాళ లక్షణములో "యథాక్షరశ్చ ద్వికళ శ్చతుష్కళ ఇతి త్రిధా" అని మూఁడు విధములైన కళలు చెప్పఁబడియున్నవి. వానికి వరుసగ యథాక్షరకళ, ద్వికళ, చతుష్కళ అని నామములు గలవు. ఈ కళలు అనేక భేదములను బడసియున్నవి. వానిని రత్నాకరములో జూడుఁడు. ఈ కళలు చచ్చత్పుటాది కళాతాళములలో నుపయోగింపఁబడినవని తెలియుచున్నది.

లయప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ క్రియానన్తర విశ్రాన్తి ర్లయః స త్రివిధోమతః ।

తా. క్రియానంతర విశ్రాంతి "లయ" అని చెప్పఁబడుచున్నది. అది మూఁడు విధము లగును.

తాళములో లయలు మూఁడు విధములుగ నున్నవనియును, అవి ఉత్త రోత్తరము ద్విగుణము లనియును, వానికి క్రమముగ ద్రుత, మధ్య, విళంబము లని నామము లున్నవనియును తెలియుచున్నది. ఇవి వరుసగ దీర్ఘాక్షర, హ్రస్వాక్షర, అర్ధాక్షర ప్రమాణములను గలిగి పదవాక్యాంగ లయందును గీత కీర్తనాదులయందును నెలకొనియుండును

యతిప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ లయప్రవృత్తి నియమో యతిరిత్యభిధీయతే ।
సమాస్రోతోగతాచాన్యా గోపుచ్ఛాత్రివిధేతిసా ॥ (సం. రత్న.)

తా. లయము ప్రవర్తించుటకైన నియమము యతి యనఁబడును. అవి మూఁడు విధములగును. వానికి సమము, స్రోతోగతము, గోపుచ్ఛము అని నామములు. "స్రోతోగతము" అను నామము "స్రోతోవహము" అని వాడుకలో చెప్పఁబడుచున్నగి.

ఇప్పుడు గల పుస్తకములలో యతులు 6 విధములుగ చెప్పఁబడి యున్నవి. వాని నామములను, క్రమములను నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

1. సమయతి :—దీర్ఘ హ్రస్వాక్షరములు సమముగ (ఒకటే కొలతలను గలవిగా) వచ్చుట సమయతి యనఁబడును. దీనిని పిపీలికయతి అనియును చెప్పుదురు. (పిపీలిక మనగా చీమలు) చీమలు పోవుచున్న క్రమములో వచ్చు యతి అని తాత్పర్యము. ఉ, (1) తకతక, (2) తాకాతాకా (3) తా ; కా ; తా ; కా ; ఇట్లు ఒకే తీరున వచ్చుట.

2. విషమయతి :—పైనిచెప్పిన సమయతికి ప్రత్యక్షవిరోధముగ వచ్చు యతి. ఉ॥ తా ; ; కతాకతక తా, తా ; ఇట్లు నానావిధములుగ వచ్చుట.

3. మృదంగయతి :—మృదంగాంగము మధ్యలో స్థూలముగనుండి రెండుకొనలోను స్థూలము క్రమము తగ్గియున్న చందంబున వచ్చుయతి మృదంగయతి యనఁబడును. ఉ॥ తక—తాకా—తా,—కా,—తా , కా ;—తా, కా,—తాకా—తక ; ఇట్లు వచ్చుట.

4. వేదమధ్యయతి:—హుడుక్క అను వాద్యమునకు మధ్యభాగము సూక్ష్మముగను రెండుప్రక్కల భాగములు విశాలముగనుండు చందంబున వచ్చు యతి వేదమధ్యయతి యనఁబడును. ఉ॥ తా ;—కా,—తా—క—తా—కా,—తా ; ఇట్లు వచ్చుట.

5. గోపుచ్ఛయతి :—గోవుయొక్క పుచ్ఛమునుబోలి ప్రారంభ ములో పెద్ద అంగమును వరుసగా చిన్న అంగములుగ తగ్గుచువచ్చి ముగించుట. ఉ॥ తా ;—కా,—తా—క.

6. స్రోతోవహాయతి :—పైనిచెప్పిన గోపుచ్ఛమునకు అవరోహణ క్రమము స్రోతోవహాయతి యనంబడును. ఉ॥ తతా తా, తా; తా ; ; ; ఇట్లు వచ్చుట.

పైని చెప్పఁబడిన యతులు ఒకటితోనొకటి చేరునపుడు యతులు సంయోగవియోగములచే ననేకము లగును.

ఈ యతి ప్రస్తారలక్షణము ననుసరించి తాళాంగములను వ్రాసి తాళప్రస్తారము చేయుట పూర్వీకుల సంప్రదాయముగ నుండెనని తెలియుచున్నది.

ప్రస్తారప్రాణ లక్షణము.

స్వరప్రస్తారమునుం బోలి తాళప్రస్తారములును అనంతమగును. ప్రస్తారపద్ధతులు (1) నష్టము, (2) ఉద్దిష్టము, (3) పాతాళము, (4) మహాపాతాళము, (5) అనుద్రుతమేరువు, (6) ద్రుతమేరువు, (7) ద్రుతశేఖరమేరువు, (8) లఘుమేరువు, (9) గురుమేరువు, (10) ప్లుతమేరువు, (11) కాకపాద మేరువు, (12) సంయోగమేరువు, (13) ఖండప్రస్తారము, (14) యతిప్రస్తారము అని 14 భేదము లగుచున్నవి.

(1) నష్టము : ఒకప్రస్తార మిన్నవ ప్రస్తారమని లెక్కచేయుట.

(2) ఉద్దిష్టము : ఇన్నవ ప్రస్తార మిదియని లెక్కచేయుట.

(3) పాతాళము : ప్రస్తరింపఁబడిన అంగము లన్నిటికిని తక్కువైన అంగ సంఖ్య లెన్ని వచ్చియున్నవని గుణించుట.

(4) మహాపాతాళము : ప్రస్తారములలో అన్ని అంగములును ఎన్ని మారులు వచ్చియున్నవని లెక్కచేయుట.

(5) అనుద్రుతమేరువు : (సమసంఖ్యగల ఒక అంగము ఎన్ని ప్రస్తారములలో వచ్చియున్నదని తెలియుటకై) అనుద్రుతమును లెక్కచేయుట.

(6) ద్రుతమేరువు : అటులనే ద్రుతమును లెక్కచేయుట.

(7) ద్రుతశేఖరమేరువు : అటులనే ద్రుతశేఖరమును లెక్కచేయుట.

(8) లఘుమేరువు : అటులనే లఘువులను లెక్కచేయుటను.

(9) గురుమేరువు : పైనిచెప్పిన తీరుననే గురువును లెక్కచేయుట.

(10) ప్లుతమేరువు : ప్లుతమును లెక్కచేయుట.

(11) కాకపాదమేరువు : కాకపాదమును లెక్కచేయుట.

(12) సంయోగమేరువు : సమసంఖ్యగల అంగము లెన్ని మాఱులు వచ్చియున్నవని లెక్కచేయుట.

(13) ఖండప్రస్తారము : అంగములు లోపములేక స్థానభేదములను మాత్రము జెందునటుల ప్రస్తరించుట.

(14) యతిప్రస్తారము : యతుల ననుసరించి భాగించుట.

తాళమునకు గలిగియుండు ప్రస్తారములును, మేరుపట్టికలును ఇంచు కైన నుపయోగములు కావు. అందుచేత వానిని ఇ॥ వ్రాయలేదు.

స ప్త తా ళ ము లు.

శ్లో॥ ధ్రువోమఠ్యోరూపకశ్చ ఝంపాత్రిపుట ఏవచ ।
అటతాళశ్చైకతాళశ్చ సప్తతాళైః ప్రకీర్తితః ॥

తా. ధ్రువతాళము, మఠ్యతాళము, రూపకతాళము, ఝంపతాళము, త్రిపుట తాళము, అటతాళము, ఏకతాళము అని తాళములు ఏడు.

సప్తతాళములకును వారనక్షత్రాదిగ గల లక్షణములు సంగీతస్వర ప్రస్తారసాగరములో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇవి పూర్వప్రసిద్ధ గ్రంథములలోఁ గన్పట్టలేదు. మఱియు నిందుగల శ్లోకముల నెవఁడో సంస్కృతభాషాపరిచ యము లేనివాఁడు కల్పించి పరమశివుఁడు పార్వతికి నుపదేశించినట్లు తన యాభాస జ్ఞానమును లోకమునకు వెల్లడించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ భానువారేపుష్యరుక్షే ధ్రువతాళసముద్భవః ।
శ్వేతవర్ణవిశాలాక్షీ హీరమాలాభిశోభితమ్ ॥
శుభ్రవస్త్రధరశ్చైవ శాండిల్యాశ్చఋషిస్స్వయమ్ ।
ఛందోఅనుష్టుపుశ్చైవ బ్రహ్మాధిదేవతస్తథా ॥
జంబూద్వీపనివాసైశ్చ ధ్రువఘుళాంగసజ్ఞిక ।
లఘుద్రుతలఘుద్వంద్వం ధ్రువఘుళంచలక్షణమ్ ॥

తా. ఆదివారమునందు, పుష్యమినక్షత్రమున శ్వేతచ్ఛాయయై, విశాలాక్షియై, శుభ్ర వస్త్ర వజ్రమాలికాలంకృతయై, అనుష్టుపుఛందోయుక్తయై, బ్రహ్మ అధిదేవతగాను శాండిల్య ఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, జంబూద్వీప నివాసినిగా ధ్రువతాళము బుట్టెను. ఈ ధ్రువ తాళమునకు ఒక్కలఘువు ఒక్కద్రుతము పిమ్మట రెండులఘువులు, అంగసంజ్ఞ । ० । ।.

శ్లో॥ సోమవారేహస్తరుక్షే మత్యతాళసముద్భవః ।
శ్యామవర్ణోమహాకాయ నానాభరణభూషితమ్ ॥
రక్తగంధత్రిష్టుప్ ఛంద కౌమారి అధిదేవతా ॥
రక్తవస్త్రధరశ్చైవా విశ్వామిత్రఋషిస్స్వయమ్ ॥
ప్లక్షద్వీపనివాసైచ మత్యతాళంచసాక్షిక ।
లఘుద్రుతసతాళంగం చతురశ్రప్రకీర్తితః ॥

తా. సోమవారమునందు హస్తనక్షత్రమున శ్యామళమైన గాత్రమును గలదియై, రక్తవస్త్రధారిణియై, నానాభరణవిభూషితయై, రక్తగంధధారిణియై, త్రిష్టుప్ ఛందోయుక్తయై, కౌమారిని అధిదేవతగాను, విశ్వామిత్రఋషిని ఆధీనకర్తగాను గలదియై, ప్లక్షద్వీప నివాసినిగా మత్యతాళము పుట్టెను. దీనికి చతురస్రజాతియందు ఒక్క లఘువును ఒక్క ద్రుతమును పిమ్మట ఒక్క లఘువు, అంగసంజ్ఞ: I O I.

శ్లో॥ కుజవారేష్వనూరుక్షే రూపకశ్చసముద్భవః ।
పీతవర్ణకోమలాంగో నానాభరణభూషితమ్ ॥
పీతవస్త్రధరశ్చైవ అంబికాఅధిదేవతా ।
స్వయంగౌతమఋష్యస్యా తుక్శద్వీపనివాసిని ॥
• ద్రుతమేకంలఘుర్యేకం శృణుఅంగానిశంకరీ ।
దశప్రాణాత్మికంతాళం రూపకస్యప్రకీర్తితః ॥

తా. కుజవారమునందు అనూరాధానక్షత్రమునందు పీతవర్ణముగల మృదుశరీరియై, పీతాంబరధారిణియై, నానాభరణాలంకృతయై, అంబికాదేవిని అధిదేవతగాను గౌతమ ఋషిని ఆధీనకర్తగాను గలదై, కుశద్వీప నివాసినిగా రూపకతాళము పుట్టెను. దీనికి దశప్రాణయుక్తమైన ఒక్క ద్రుతము ఒక్క లఘువు, అంగసంజ్ఞ. O I.

శ్లో॥ బుధవారేపుబ్బరుక్షే ఝంపతాళసముద్భవః ।
చిత్రవర్ణవరాంగశ్చ స్వర్ణాభరణభూషితమ్ ॥
చిత్రవస్త్రధరశ్చైవ జమదగ్నిఋషిస్స్వయం ।
క్రౌంచద్వీపనివాసశ్చ మహేశ్వర్యధిదేవత ॥
లఘువానుద్రుతంబిందు అంగలక్షణమిత్యపి ।
దశప్రాణాత్మికంతాళం ఝంపతాళప్రకీర్తితః ॥

తా. బుధవారమునందు పుబ్బనక్షత్రమున చిత్రవర్ణముగల సుందరాంగియై, స్వర్ణాభరణ చిత్రవస్త్రధారిణియై, మహేశ్వరిని అధిదేవతగాను, జమదగ్నిఋషిని ఆధీనకర్తగాను గలదై, క్రౌంచద్వీపనివాసినియై ఝంపతాళము పుట్టెను. దీనికి దశప్రాణయుక్తమైన లఘువును విరామమును బిందువు, అంగసంజ్ఞ: I ◡ O.

శ్లో॥ గురువారేరుద్రరుక్ష్యే త్రిపుటతాళ సముద్భవః ।
పీతవర్ణేచ శ్రేష్ఠాంగి నానాభరణభూషితమ్ ॥
పీతవస్త్రధరశ్చైవ రమ్యామీశ్వరిదేవతా ।
భరద్వాజఋషిశ్చైవ శాల్మలద్వీపవాసినీ ॥
లఘుర్యేకంద్రుతద్వంద్వం తాళఃత్రిపుటలక్షణమ్ ।
అయంలోకహితార్థాయాం భరతాద్యప్రయుజ్యతే ॥

తా. గురువారమునందు ఆరుద్రనక్షత్రమున పంచరంగుగల శ్రేష్ఠశరీరియై, పీత వస్త్రధారియై, నానావిధాభరణ భూషితయై, ఈశ్వరిని అధిదేవతగాను భరద్వాజఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, శాల్మలద్వీప నివాసినియై, త్రిపుటతాళము బుట్టెను. దీనికి ఒక్క లఘువు రెండు ద్రుతములు. అంగసంజ్ఞ. । ० ०.

శ్లో॥ భృగువారాశ్వనీరుక్ష్యే అటతాళ సముద్భవః ।
భర్మవర్ణకోమలాంగం ముక్తాభరణభూషితమ్ ॥
అస్యప్రధానకశ్చైవ వికృతిః శుద్ధరూపిణీ ।
మృడాన్యతిపతీదేవ పీతాంబరధరస్తథా ॥
అయంశాక ద్వీపవాసి కశ్యపశ్చఋషిస్వయమ్ ।
లఘుద్వంద్వం ద్రుతద్వంద్వం అటతాళప్రకీర్తితః ॥

తా. శుక్రవారమునందు అశ్వినీనక్షత్రమున బంగారుకాంతిగల కోమలశరీరియై, పీతాంబరధారియై, ముక్తాభరణభూషితయై, వికృతి ఛందస్సుగలదియై పార్వతిని అధిదేవతగాను కశ్యపఋషిని యాధీనకర్తగాను వహించినదై, శాకమను ద్వీపనివాసినియై, అటతాళ ముద్భవించెను. దీనికి 2 లఘువులు 2 ద్రుతములు. అంగసంజ్ఞ: । । ० ०.

శ్లో॥ శనివారేస్వాతిరుక్ష్యే ఏకతాళ సముద్భవః ।
నీలవర్ణోరక్తనేత్రో రత్నమాలాభిశోభితమ్ ॥
పీతాంబరధరశ్చైవ యేరాశ్వరిసరస్వతి ।
సపుష్కర ద్వీపవాసై వసిష్ఠాయ ఋషిస్వయమ్ ॥
ఏకతాళలఘుశ్చైవ తాళజ్ఞానవినోదినీ ।
శ్రీణుసప్తతాళాంగాని శంకరీశాస్త్రసమ్మతమ్ ॥

తా. సిరవారమునందు స్వాతీనక్షత్రంబున నీలగాత్రయై, రక్తనేత్రయై, పీతవస్త్ర రత్నమాలా పరిశోభితయై, వసిష్ఠఋషిని యాధీనకర్తగా వహించినదై, సరస్వతిని అధిదేవతగా పుష్కరద్వీప నివాసినియై, ఏకతాళము జనించెను. ఈ యేకతాళమునకు ఒక్క లఘువు. అంగసంజ్ఞ : ”

పైని వ్రాసియుండు శ్లోకములలో యున్న తప్పులను సవరించక సంగీత స్వరప్రస్తార సాగరములో నున్నటులనే ప్రచురించియున్నాను. వానిని చక్కగ గమనించువారికి వానియందు గల తప్పులు వెల్లడియగును.

32. సప్తతాళములు ఏర్పఱచినవారు.

శ్లో॥ భరతో దత్తిళశ్చైవ ఆంజనేయో మహోధ్రువః ॥

తా. భరతాచార్యులును, దత్తిళాచార్యులును, ఆంజనేయులును కలిసి, ధ్రువతాళమును ఏర్పఱచినారు.

శ్లో॥ మఠ్యతాళస్యకర్తారః మతంగార్జునకోహళాః ॥

తా. మతంగమహామునియు, అర్జునుడును, కోహళాచార్యులును కలిసి, మఠ్యతాళము జేసినారు.

శ్లో॥ ఆంజనేయః కుంభజోపి యాజ్ఞవల్క్యస్తు రూపకే ॥

తా. ఆంజనేయులును, అగస్త్యులును, యాజ్ఞవల్క్యులును కలిసి, రూపకతాళము జేసినారు.

శ్లో॥ నందీశో భరతో శౌనః ఝంపాయాం చైవ సప్తధా ।

తా. నందికేశ్వరుడును, భరతాచార్యులును, శౌనకమునియును కలిసి, ఝంపతాళము జేసినారు.

శ్లో॥ నిశాచరపతిః బ్రహ్మా త్రిపుటే శంఖపాలకః

తా. రావణాసురుడును, బ్రహ్మయును, శంఖపాలుడును కలిసి, త్రిపుట తాళము జేసినారు.

శ్లో॥ బలిః కౌమారదేవేంద్రౌ అటతాళ సముద్భవః ।

తా. బలిచక్రవర్తియు, దేవేంద్రుడును, కుమారస్వామియు కలిసి, అటతాళము జేసినారు.

శ్లో॥ మహతాంచాపి సర్వేషాం ఏకతాళసమం విదుః ॥

తా. సకలమైనవారును జేరి ఏకతాళము సమముగా చెప్పినారు.

పైని కనఁబఱచియుండు, భరతాది మునులచే తాళములు నిర్మింపఁబడినవను విషయము, ప్రాచీన గ్రంథములలో గానస్పష్టము లేదు. కనుక ఈ పద్ధతియును నూతన పద్ధతియే యగును.

సప్తతాళములు.

ధ్రువము, మఠ్యము, రూపకము, ఝంప, త్రిపుట, అట, ఏకతాళియు, ఇవి తాళసప్తకము. ఈ 7 తాళములను చతురశ్రాది పంచజాతులచే పెంచినచో తాళములు 35 అగును. వీనికి వరుసగా 35 నామములును, వేర్వేరు అక్షరసంఖ్యలును గలవు. వీని వివరములను నీక్రింది పథకములోఁ జూడుఁడు.

సంఖ్య.	పేళ్లు.	గుర్తులు.	చతురశ్రము.		త్రిశ్రము.		మిశ్రము.		ఖండము.		సంకీర్ణము.	
			అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.
1	ధ్రువము	1011	14	శ్రీకర	11	మణి	23	పూర్ణ	17	ప్రమాణ	29	భువన
2	మఠ్యము	101	10	సమ	8	సార	16	ఉదీర్ణ	12	ఉదయ	20	రావ
3	రూపకము	01	6	పత్తి	5	చక్ర	9	కుల	7	రాజ	11	బిందు
4	ఝంప	100	7	మధుర	6	కదంబ	10	సుర	8	మేళ	12	కద
5	త్రిపుట	100	8	ఆది	7	శంక	11	లీల	9	దుష్కర	13	భోగ
6	అట	1100	12	లేఖ	10	గుప్త	18	లోక	14	విదళ	22	ధీర
7	ఏక		4	మాన	3	సుధ	7	రాగ	5	రత	9	వసు

N B ధ్రువాది సప్తతాళములను వాడునపుడు, చతురశ్రాది పంచజాతులలో నొకటిని చేర్పక వానిని వాడుటకు సాధ్యముగాదు. ఇట్లు ధ్రువాది తాళములకు జాతి సంబంధము గలుగునపుడు వేర్వేరు నామములు గలుగుచున్నవి. సూళాది 35 తాళములకును శ్రీకరాది 35 పేళ్లు పైపథకములో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇవియే ఈ తాళములకు నియతమగు నామము లని యెఱుంగునది.

పైని కనఁబఱచియున్న పథకములో, సప్తతాళములును పంచ జాతుల సంయోగమువలన 35గా వృద్ధిఁజెంది 35 తాళము లాయెను. ఈ 35 తాళములను 5 గతులచే భేదము జేసి వాడునపుడు 35 × 5=175 తాళము లగునని "సంగీతచంద్రిక" అను పుస్తకములో వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇట్లు గతిభేదముచేసి వాడుట శాస్త్రోక్త పద్ధతి కానేరదు. ఇది యొక నవీన కల్పనావిశేషమే యగును.

మిస్టర్ మాణిక్కమొదలారు వ్రాసియున్న సంగీతచంద్రికలో మొదలారి స్వకల్పనము లనేకతావులలో కనఁబడుచున్నవి. గ్రంథోక్త తాళ ప్రస్తారములే అపారముగ నున్నవి. వాని నెఱింగి ఉపయోగించుటకే మన మశక్తులై యున్నాము. అట్లుండునపుడు మిస్టర్ మొదలారి విపరీత కల్పనములను పూర్వోక్త తాళములతో చేర్చునపుడు తాళముల సంఖ్య విపరీతమే యగును. మొదలారి కల్పనములలోఁ గొన్నిటి నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(1) మిస్టర్ మొదలారు, 35 తాళములకు గతి భేదములను కల్పించి 175 నామహీనమైన తాళములను వ్రాసియున్నారు. వీనికి సమకళా తాళ పట్టికను సిద్ధపఱచి యున్నారు. వీనికి నామములనుకూడ కల్పించి యుండి నచో కల్పన పరిపక్వమైనదియై యుండును.

(2) మేళకర్త రాగములకు గల పేళ్లను ఒక విచిత్ర కటపయాది లెక్కచే భాగించి వానికి సంఖ్యల నేర్పఱచి, ఆ సంఖ్యలతో వచ్చెడి అంకములను ఆ నామములకు తాళాంగములుగ చేర్చి 72 తాళములను కల్పించి వీనికి సమకళా పట్టికను సిద్ధముజేసి ప్రచురించియున్నారు.

(3) అష్టోత్తర శతతాళములను వ్రాసి అవి చతురశ్రజాతి అష్టోత్తర శతతాళమనియును, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ జాతులలోను 108 తాళములున్నవనియును, అందుచేత వాని మొత్తము "108 × 5=540" ఐదు వందల నలువది యనియును తెలిపియున్నారు. ఈ కల్పనములోని పెద్ద పొరపాటును మొదలియారు గమనింపకపోయినందువలన వారి కల్పనముల వెల్లడియగుటకు కారణమాయెను. ఈ కల్పనములోని పొరపాటు ఏదియన చతురశ్రాది పంచజాతుల భేదములు లఘువునకు మాత్రమేగాని తదితర అంగములకు లేవు. నూట ఎనిమిది తాళములలో లఘుహీనమైన తాళములును, ద్రుతములను మాత్రము అంగముగా బడసిన తాళములును

ఉన్నవి. ఉదాహరణముగ, మతంగతాళము, త్రితీయతాళము, త్రిమాత్రిక మొదలగు తాళములలో లఘువు లేదు. మఱియు కరుణాయతి, షట్తాళము, ఏకతాళము అను నీ మూఁడు తాళములలోను ద్రుతము అను అంగము మాత్రమే వచ్చియున్నది. కనుక ఈ తాళములు జాతిభేదములను జెందవు. ఈ కారణములవలన మొదలారిగారి కల్పనము అసంభావితమే యగును.

సంగీతరత్నాకర గ్రంథములోని 120 తాళములు.

శ్లో॥ లఘ్వాదితాలో లోకేఽసౌ రాసః దాలోద్వితీయకః ।
ద్రుతాద్రుతౌ విరామాన్తౌ త్రితీయస్స్యాత్ చతుర్థకః ॥
లఘుద్వయంద్రుతశ్చైకః పంచమస్తు ద్రుతద్వయం ।
తాలే నిశ్శంక లీలాఖ్యే ప్లుతౌ ద్వ్యాగద్వయం లఘుః ॥
దర్పణే దద్వయం గశ్చ సింహవిక్రమ సజ్ఞకః ।
గత్రయం లః పలగపాః రతిలీలే లఘూగురూ ॥
లఘ్వన్తే దత్రయం సింహ లీలే ద్వ్యాయగణస్తథా ।
కందర్పతాలస్తస్యైవ పర్యాయః స్యాత్పరిక్రమః ॥
లఘుర్ద్రుతద్వయం చాన్తే గురుః స్యా ద్వీరవిక్రమః ।
రంగశ్చతు ర్ద్రుతీగశ్చ శ్రీరంగస్సగణోలపౌ ॥
విరామాన్త ద్రుతద్వంద్వా న్యష్టౌ లఘుచ చర్చరీ ।
ప్రత్యంగో మగణో తాద్వా యతిలగ్నో ద్రుతో లఘుః ॥
గజలీలో విరామాన్త ముక్తం లఘు చతుష్టయం ।
హంసలీలే విరామాంతం లఘుద్వయ ముదాహృతం ॥
వర్ణభిన్నో ద్రుతౌ లోకః త్రిభిన్నో లగురుప్లుతః ।
రాజచూడామణి ర్ద్రౌ ద్వౌ నగణశ్చద్రుతౌ లగౌ ॥
మగణో లప్లుతౌ రంగో ద్యోతః రంగప్రదీపకః ।
లోగప్లుతౌ రాజ తాలో గపౌ దౌచ గలౌప్లుతః ॥
త్ర్యస్రో మిశ్రోద్విధావర్ణ స్త్ర్యస్రో తౌ ద్వౌ లఘుద్వయం ।
మిశ్రో ద్రుత చతుష్కాః స్యు ర్విరామాన్తా స్త్రయః పృథక్ ॥
తతః పగా దాగలాగః చతురస్రోపి దృశ్యతే ।
గతాద్రుతౌ గురుశ్చేతి సింహవిక్రీడితః పువః ॥
లపౌగ పౌపగాలార్ధః వలౌపశ్చ జయః పునః ।
జోలఘూర్ద్రౌ ద్రుతౌ వశ్చ వనమాలీ చతుర్ద్రుతీ ॥

లఘుర్ద్రా ద్వౌగురురితి లప్లు తౌద్వౌ ద్రుతౌప్లుతః ।
హంసనాదః సింహనాదో యగణశ్చ లఘుర్గురుః ॥
కుఙ్కోద్వౌ ద్రుతౌ లౌద్వౌ విరామాన్త ద్రుతద్వయాత్ ।
ద్రుతౌ తురంగ లీలస్స్యాత్ భవేచ్చార బలీలకః ॥
లౌద్వౌచతుర్ద్రుతీ ద్వౌతా సింహానన్దనకః పునః ।
తపౌలగౌద్రుతౌ గౌలః పలపా గోలఘూతతః ॥
చత్వారో లఘవోఽ శబ్దాః త్రిభంగిః సగణాద్గురుః ।
రంగాభరణ తాలేకా లప్లుతా మణ్ఠకేపునః ॥
సాచ్చతుర్లఘు నిశ్శబ్దం యద్వౌభాద్వౌవ శబ్దకో ।
ఛాచ్చతుర్లఘు నిశ్శబ్దం భవేన్ముద్రిత మణ్ఠకే ॥
మణ్ఠోనజౌ లఘుర్వ్యద్వౌ ప్రోక్తాషడ పరాభిదాః ।
మాణ్ఠరూపక వేలాయాం కోకిలా ప్రియనామ్నిచ ॥
గలపాస్స్యుః విరామాంతౌ లఘూ నిస్సారుకోమతః ।
లఘుర్గురు ద్రుతద్వంద్వం రాజవిద్యాధరో భవేత్ ॥
సగణద్వితయం యత్ర సతాలో జయమంగళః ।
మల్లికామోద తాలే తు లౌద్వౌద్రుత చతుష్టయం ॥
విజయానంద సంజ్ఞేతు లఘుద్వంద్వం గురుత్రయం ।
క్రీడాద్రుతౌ విరామాంతౌ చణ్డనిస్సారుకశ్చసః ॥
జయశ్రీరగణా ల్లోగః ద్వౌలౌలో మకరందకః ।
లపౌగలాప్లుతః కీర్తిః శ్రీకీర్తిద్వౌ లఘూగురూ ॥
లౌద్రుతౌ ప్రీతితాలస్స్యాత్ విజయః పగపాలఘుః ॥
గుర్వోర్మధ్యేతు చత్వారో డిందవో బిందుమాలినీ ।
సమౌలౌద్వౌ విరామాంతౌ లఘుర్ద్వౌపశ్చ నందనః ॥
గురుద్రుత ప్లుతాః ప్రోక్తాః మణ్ఠికాన్యై స్తులద్వయం ।
విరామాంది ద్రుతౌద్వౌచ మాణ్ఠికా పరికీర్తితా ॥
దీపకో దలగాద్వృద్ధిః లౌద్వౌ గురురుదత్తుణాః ।
రగణో ఢెఙ్కీ కాకైశ్చిత్ ఏషప్రోక్తస్తుయోజనః ॥
ద్విశ్చత్వారో విరామాంతా ద్రుతాస్తు విషమేమతాః ।
ద్వౌలౌ ద్వౌదౌలఘుర్ద్వౌద్వౌ కీర్తితాః వర్ణమణ్ఠికా ॥

అభినందో లఘుద్వంద్వం ద్రుతయుగ్మం గురుస్తథా ।
లప్లుతౌ సగణోఽనఙ్గః నాందీగో ద్వౌ లఘూగురూ ॥
మల్లతాలో విరామాంత ద్విబింద్వంతం చతుర ఘు ।
ఉక్తశ్చతుర్థా కఙ్కాలః పూర్ణః ఖండః సమోఽసమః ॥
చతుర్ద్రుతీ గలౌ పూర్ణః ఖం ద్వౌ గురుద్వయం ।
సమో గురూ ద్వౌ లఘ్వంతౌ విషమో లా ద్గురుద్వయం ॥
కందుకో లౌ చ సగణః ద్రుతేనత్వేకతాలికా ।
కుముదో లౌ ద్రుతౌ గశ్చ అన్యేషాం లశ్చతుర్ద్రుతీ ॥
అంతే గురుశ్చకుముదః చతుస్తాలో గురోఃపరే ।
త్రయోద్రుతాః డోమ్బులీతు ద్విర్లఘుస్స్యాత్ ద్విరామవత్ ॥
అభఙ్గో లప్లుతౌ రాయ వఙ్గోలో రగణాద్ద్రుతౌ ।
వసంతౌ నౌ విరామాంత లఘునా లఘుశేఖరః ॥
ప్రతాపశేఖరో దీప్తౌ ద్విరామాంతం ద్రుతద్వయం ।
ఝంపతాలో విరామాంతం ద్రుతద్వంద్వం లఘుస్తథా ।
గజఝంపో గురోరూర్ధ్వం విరామాంతం ద్రుతత్రయం ॥
చతుర్ముఖో జప్లుతాభ్యాం స ఏవోన్మాతుకో మతః ।
దద్వయం గశ్చ మదనః సోఖోవా ప్రతిమఠ్ఠికః ।
కోల్లకో న్యై రయం ప్రోక్తః పార్వతీ లోచనే పునః ॥
మలపా నౌ గురూ ద్వౌ ద్వౌ రతితాలో లఘుర్గురుః ।
క్రీడాదతాపం కరణ యతౌ దుతచతుష్టయం ।
లలితో ద్వౌ ద్రుతౌ లోగః గారుగీ చతుస్తుద్రుతీ ॥
విరామాంతా బుధైరుక్తా రాజనారాయణః పునః ।
ద్రుతౌ ద్వౌ జగణో వక్రః లక్ష్మీశతు ద్రుతద్వయం ।
విరామాంతం లప్లుతౌ చ తాలస్తు లలితప్రియః ।
ఊర్ధ్వం లఘుభ్యాం రగణః స్యాతాంశ్రీ నందనేభవా ॥
జనకో నయసావక్రః వర్ధనో ద్వౌ ద్రుతౌ లపౌ ।
విరామాంతౌ ద్రుతౌ బిందు స్త్రిమాత్రో రాగవర్ధనః ॥
ద్రుతైః షడ్భిస్తు షట్తాలః అంతరక్రీడా తు కథ్యతే ।
ద్రుతత్రయం విరామాంతం హంసేన విరతీలఘూ ॥

లఘుప్లుతా వుత్సవస్స్యాత్ గోదాదీప్తో విలోకితే ।
గజశ్చతుర్లాధా రాఽసా తాదావర్ణయతి ర్భవేత్ ॥
సింహేలగా లత్రయంచ గురుణా కరుణోమతః ।
లఘుర్ద్రుతానాం త్రితయం లఘూనాన్వా సారసౌస్మృతః ।
ద్రుతత్రయం లఘూద్వంద్వం చండతాలే బభాషిరే ॥
మగణశ్చ త్రయోదీప్తా లఘుశ్చంద్ర కలాభిధే ।
గలౌప్లుత త్రయంవక్రః ప్లుతోబిందు త్రయంలయే ॥
రోద్రుతౌద్వౌ గురూస్కందః అడ్డతాలీ లఘుద్వయం ॥
ఇమమేవోచిరే తాలం కేచిత్త్రిపుట సంజ్ఞయా ।
ద్వౌలౌ ద్వౌదౌఽగౌ ధత్తా ద్వంద్వః సతగణౌప్లుతః ॥
ముకుందేతు లఘూర్బిందు చతుష్టయ మధోగురుః ।
కువిందకే లఘుర్బిందు ద్వయంగురు రథప్లుతః ॥
కలధ్వని ర్లఘుద్వంద్వం గురుర్లఘురథ ప్లుతః ।
పంచభిర్లఘుభి ర్గౌరీ న్వౌగురూద్వౌ లఘుద్రుతౌ ॥
తాలే సరస్వతీ కణ్ఠాభరణే శార్ఙ్గిసమ్మతౌ ।
భగ్నతాలే చతుర్బిందు నగణశ్చ విరామవాన్ ॥
తాలే రాజమృగాంకేతు ద్రుతౌ లఘురథో గురుః ।
గురుర్లఘుద్రుతాః తాలే రాజ మార్తాండసంజ్ఞకే ॥
నిశ్శంకసంజ్ఞకే తాలే లఘురూప గురూగలౌ ।
శార్ఙ్గదేవే ద్రుతద్వంద్వం గప్లుతౌగ ద్వయం లఘుః ॥

ఇతి వింశత్యుత్తర శతం దేశీతాలాః.

రత్నాకర గ్రంధమునందలి 120 తాళములును వాని అంగములును.

☞ ఈ తాళపట్టికలో తాళాంగములను జూపుటకై లఘువునకు (1) అను సంఖ్యను, గురువునకు (8) అను సంఖ్యను, ప్లుతమునకు (3) అను సంఖ్యను, కాకపాదమునకు (+) అను గుఱుతును ఉపయోగింపఁబడి యున్నవి అర్ధచంద్ర చిహ్నము విరామ మనియును పూర్ణానుస్వారములు ద్రుతమనియు నెఱుంగునది.

1. ఆదితాళము ।
2. ద్వితీయతాళము o o ।
3. తృతీయతాళము o o o ᴗ
4. చతుర్థతాళము । । o
5. పంచమతాళము o o
6. నిశ్శంకలీలతాళము 3 3 8 8 ।
7. దర్పణతాళము o o 8
8. సింహవిక్రమతాళము 8 8 8 । 3 । 8 3
9 రతిలీలతాళము । । 8 8
10 సింహలీలతాళము ᴗ o o
11 కందర్పతాళము o o । 8 8
12. వీరవిక్రమతాళము । ᴗ o 8
13. రంగతాళము o o o o 8
14 శ్రీరంగతాళము । । 8 । 3
15. చర్చరితాళము ooᴗ ᴗoᴗ ooᴗ ᴗoᴗ ooᴗ ooᴗ ooᴗ ooᴗ
16. ప్రత్యంగతాళము 8 8 8 । ।
17. యతిలగ్నతాళము ᴗ ।
18. గజలీలతాళము । । । । ᴗ
19. హంసలీలతాళము । ᴗ । ᴗ
20. వర్ణభిన్నతాళము o o । 8
21. త్రిభిన్నతాళము । 8 3
22. రాజచూడామణి తాళము ᴗ o । । । o o । 8
23. రంగద్యోతతాళము 8 8 8 । 3
24. రంగప్రదీపకతాళము 8 8 । 8 3
25. రాజతాళము 8 3 o o 8 । 3
త్ర్యస్రవర్ణరాజతాళము । । o o । ।
మిశ్రవర్ణరాజతాళము ooooᴗ ooooᴗ ooooᴗ 38ᴗo8।
26. చతురశ్రవర్ణరాజతాళము 8 । o o 8
27. సింహవిక్రీడితతాళము । 38338 । 83 । 3

28. జయతాళము । 8 । । ం ం 3
29. వనమాలీతాళము ం ం ం ం । ం ం 8
30. హంసనాదతాళము । 3 ం ం 3
31. సింహనాదతాళము । 8 8 । 8
32. కటుక్కతాళము ం ం । ।
33. తురంగలీలతాళము ం ౦ ం ౦ ం ం
34. శరభలీలతాళము । । ం ం ం ం । ।
35. సింహనన్దనతాళము 88 । 3 । 8 ం ం 8 8 । 3 । 3 8 । । (4) +
36. త్రిభంగితాళము । । 8 8
37. రంగాభరణతాళము 8 8 । । 3
38. మంఠతాళము । । 8 +
B మంఠతాళము 8 । । (2) +
C. ముద్రితమంఠతాళము 8 । । (4) +
D. మంఠతాళము । । । 8 । ।
(మంఠతాళములో 10 విధము లున్నట్లు తెలియుచున్నది.)
39. కోకిలప్రియతాళము 8 । 3
40. నిస్సారుకతాళము । ౦ । ౦
41. రాజవిద్యాధరతాళము । 8 ం ం
42 జయమంగళతాళము । । 8 । । 8
43 మల్లికామోదతాళము । । ం ం ం ం
44. విజయానన్దతాళము । । 8 8 8
45. క్రీడాతాళఖండనిస్సారుకతాళము ం౦ం౦
46. జయశ్రీతాళము 8 । 8 । 8
47. మకరన్దతాళము ం ం । । ।
48. కీర్తితాళము । 3 8 । 3
49. శ్రీకీర్తితాళము । । 8 8
50. ప్రీతితాళము । ం ం
51. విజయతాళము 3 8 3
52. బిందుమాలినీతాళము 8 ం ం ం ం 8

53. సమతాళము | | ∪ ○ ∪ ○

54. నన్దనతాళము | ○ ○ 3

55. మణ్ఠికతాళము × ○ 3

మణ్ఠకతాళము ○ ∪ ○

56. దీపకతాళము ∪ ○ | | 8 8

57. ఉదీక్షణతాళము | | 8

58. ఢెంకితాళము 8 | 8

59. విషమతాళము ∪∪○∪ ○○○○

60. వర్ణమణ్ఠతాళము | | ○ ○ | ○ ○

61. అభినన్దతాళము | | ○ ○ 8

62. అనంగతాళము | 3 | | 8

63. నాందీరతాళము | ○ ○ | | 8 8

64. మల్లతాళము | | | | ∪○○

65. పూర్ణతాళము ○ ○ ○ ○ 8 |

ఖండపూర్ణతాళము ○ ○ 8 8

సమపూర్ణతాళము 8 8 |

విషమపూర్ణతాళము | 8 8

66. కందుకతాళము | | | | 8

67. ఏకతాళము ○

68. కుముదతాళము | ○ ○ | | 8

కుముదతాళము | ○ ○ ○ ○ 8

69. చతుస్తాళము 8 ○ ○ ○

70. డోంబులీతాళము | ∪ | ∪

71. అభంగతాళము | 3

72. రాయవంగోలతాళము 8 | 8 ○ ○

73. వసంతతాళము | | | 8 8 8

74. లఘుశేఖరతాళము

75. ప్రతాపశేఖరతాళము 3○○∪

76. ఝంపతాళము ○∪○∪

77. గజఝంపతాళము 8 o o o ◡

78. చతుర్ముఖతాళము | 8 | 3

79. మదనతాళము o o 8

80. ప్రతిమంఠకతాళము | | 8 8 | |

81. పార్వతీలోచనతాళము 8 8 8 | 3 8 8 o o

82. రతితాళము | 8

83. లీలాతాళము o | 3

84. కరణయతితాళము o o o o

85. లలితతాళము o o | 8

86. గారుగితాళము o o o o ◡

87. రాజనారాయణతాళము o o | 8 | 8

88. లక్ష్మీశతాళము o o ◡ | 8

89. లలితప్రియతాళము | | 8 | 8

90. శ్రీనందనతాళము 8 | | 3

91. జనకతాళము | | | | 8 8 8 | | 8

92. వర్ధనతాళము o o | 3

93. రాగవర్ధనతాళము o o ◡ o 3

94. షట్తాళము o o o o o o

95. అంతరక్రీడాతాళము o o o ◡

96. హంసతాళము | | ◡

97. ఉత్సవతాళము | 3

98. విలోకితతాళము 8 o ◠ 3

99. గజతాళము | | | |

100. వర్ణయతితాళము | | o o

101. సింహతాళము | o | | |

102. కరుణతాళము 8

103. సారసతాళము | o o o | |

104. చండతాళము o o o | |

105. చంద్రకలాతాళము 8 8 8 3 3 3

106. లయతాళము 8 । 3 3 3 8 3 ○ ○ ○
107. స్కందతాళము 8 । 8 ○ ○ 8 8
108. అటతాళము ᴖ । ।
109. ధత్తాతాళము । । ○ ○ । 8
110. ద్వంద్వతాళము । । 8 8 8 । 3
111. ముకుందతాళము । ○ ᴖ ○ ᴖ 3
112. కువిందకతాళము । ○ ᴖ 8 3
113. కలధ్వనితాళము । । 8 । 3
114. గారితాళము । । । । ।
115. సరస్వతీకంఠాభరణతాళము 8 8 । । ᴖ ᴖ
116. భగ్నతాళము ○ ᴖ ᴖ ○ । । । ◡
117. రాజమృగాంకతాళము ᴖ ᴖ । 8
118. రాజమార్తాండతాళము 8 । ○
119. నిశ్శంకతాళము । 8 8 3 8 8 8 ।
120. శార్ఙ్గదేవతాళము ○ ○ 8 3 8 8 ।

ఇవి వింశత్యుత్తర శతతాళములు.

పైని చెప్పిన 120 తాళములు లేక అనేక తాళము లున్నవనియును, వానిని లెక్కచేసి వ్రాయుట కసాధ్యమనియును రత్నాకరములో చెప్పఁబడి యున్నది. రాగములకు ప్రస్తారము లెట్లున్నవో అట్లే తాళములకును ప్రస్తార బహుళ మున్నదని యెఱుంగవలయును. అష్టోత్తర శతతాళములను ఈ గ్రంథముయొక్క (C) అనుబంధములో జూడుఁడు.

వాగ్గేయకారక లక్షణము.

శ్లో॥ వాఙ్మాతు రుచ్యతే గేయం ధాతురిత్యభిధీయతే ।
వాచం గేయంచ కురుతే యస్స వాగ్గేయకారకః ॥

తా. ఎవఁడు, సుశబ్దాపశబ్దముల నెఱింగి పరిమాణ జ్ఞానపూర్వక ముగ గానము చేయునో, వాఁడు వాగ్గేయకారకుఁ డనఁబడును.

వాగ్గేయకారక విశేష లక్షణము.

శ్లో॥ శబ్దానుశాసన జ్ఞాన మభిధాన ప్రవీణతా । ఛందః ప్రభేద వేదిత్వ మలంకారేషు కౌశలం ॥
రసభావ పరిజ్ఞానం దేశస్థితిషు చాతురీ । అశేషభాషా విజ్ఞానం కలాశాస్త్రేషు కౌశలం ।

తూర్యత్రితయ చాతుర్యం హృద్యశారీర శాలితా ।
ప్రభూత ప్రతిభోద్భేద భాక్త్వం సుభగగేయతా
దేశీరాగే ష్వభిజ్ఞత్వం వాక్పటుత్వం సభాజయే ।
రాగద్వేష పరిత్యాగః సార్ద్రత్వ ముచితజ్ఞతా
అనుచ్ఛిష్టోక్తి నిర్బంధో నూత్నధాతు వినిర్మితిః
పరచిత్త పరిజ్ఞానం ప్రబంధేషు ప్రగల్భతా ।
ద్రుతగీత వినిర్మాణం పదాంతర విదగ్ధతా ।
త్రిస్థానగమక ప్రౌఢి ర్వివిధాలప్తి నైపుణం ।
అవధానం గుణైరేభి ర్వరో వాగ్గేయకారకః

తా. వ్యాకరణ పాండిత్యము గలవాఁడును, నిఘంటు పరిజ్ఞానము గలవాఁడును, ఛందశ్శాస్త్ర ప్రావీణ్యము గలవాఁడును, అలంకార పరిచయము మెండుగ గలవాఁడును, శృంగారాది నవరస పరిజ్ఞానము గలవాఁడును, విభావానుభావ సాత్త్విక సంచారాది భావముల నెఱింగినవాఁడును, దేశకాల స్థితుల నెఱింగినవాఁడును, సమస్త భాషాపరిచయుఁడును, అఱువదినాలుగు కళలయందు కృతపరిచయము గలవాఁడును, గీతవాద్య నృత్యములయందు చతురతగలవాఁడును, మనోహరమైన కంఠధ్వని గలవాఁడును (శ్రావ్యమైన శారీరము గలవాఁడును), శాస్త్రశిక్షితమైన తాళజ్ఞానమును, హెచ్చుతగ్గులేని లయజ్ఞానమును, మార్గ దేశ్య క్రియల నుపయోగముల నెఱింగినవాఁడును, స్థాయ్యాదులయందు గల స్వరకాకువుల నెఱింగినవాఁడును, మహా ప్రతిభాభేదశాలియు, ("స్మృతిర్వ్యతీతా విషయా మతీ రాగాదిగోచరా । బుద్ధిస్తాత్కాలికీప్రోక్తా, ప్రజ్ఞాత్రైకాలికీమతా । ప్రజ్ఞానవనవోన్మేష శాలినీం ప్రతిభాంవిదుః" అనురీతిగ, వ్యతీతా విషయమగు స్మృతియు రాగాది పరిచయముగల బుద్ధియు, కాలానుగుణ్యమైన ధీచాతుర్యమును, త్రికాలవేదియగు ప్రజ్ఞయు, తాత్కాలిక విషయావహమగు ప్రజ్ఞను ప్రతిభ అని వక్కాణించుచున్నారు) రాగద్వేషములను పరిత్యజించినవాఁడును, ఆర్ద్రహృదయము గలవాఁడును(సరసుఁడును), ఉచితజ్ఞుఁడును, ప్రమాతరహితముగ యుక్తుల నుడువువాడును, నవీనముగ ప్రబంధగీత కీర్తనాదుల రచించువాఁడును, పరేంగిత జ్ఞానము గలవాడును, ప్రబంధాధ్యాయగత ప్రబంధముల చక్కగ నెఱింగినవాఁడును, ద్రుతమధ్య విళంబాదులను సరసముగ నిర్మించువాడును, అన్యపదముల యందు పాండిత్యము గలవాఁడును, మంద్రమధ్యతారమను మూఁడుస్థాయిల యందును గమకముల నుపయోగించుటయందు నేర్పుగలవాఁడును, ఆలప్తి

యందు చతుర్విధ రాగవర్ధనులను విదారులను నెఱింగి గానము జేయువాఁడును, రాగముల కాలానుగుణ్యత నెఱింగినవాఁడునై యుండువాఁడు శ్లాఘ్యుఁడైన వాగ్గేయకారకుఁ డనిపించుకొనును.

శ్లో॥ విదధానోఽధికం ధాతూ మాతుమందస్తు మధ్యమః ।
ధాతుమాతు విద్ప్రౌఢః ప్రబంధేష్వపిమధ్యమః ।

తా. ధాతువు నధికముగఁజేసి మాతువును మందముగఁ జేయువాఁడును, ప్రబంధములయం దప్రౌఢుఁడై ధాతుమాతువుల నెఱింగినవాఁడును మధ్యముఁడని యెన్నఁబడును.

శ్లో॥ రమ్యమాతు వినిర్మాతా వ్యథమో మందధాతకృత్ ।
వరోవస్తుక విర్వర్ణ కవిర్మధ్యమ ఉచ్యతే ।
కుట్టకారోఽన్యధాతౌతు మాతుకారః ప్రకీర్తితః ।

తా. మనోహరముగ మాతునిర్మాణమును జేయుచు నాకుజ్ఞానమందు మందమైనవాఁడు అధముఁ డనంబడును.

కథాకవి శ్రేష్ఠుఁడు, వర్ణనాకవి మధ్యముఁడు, అన్యధాతువునందు మాతువును చేర్చువాఁడు కుట్టికారుఁడు (అనఁగా అధమాధముఁడు).

గాంధర్వ లక్షణము.

శ్లో॥ మార్గందేశీంచయోవేత్తి సగాంధర్వోఽభిధీయతే ॥

తా. మార్గదేశీయములగు సంగీతములను గుర్తెఱింగినవాఁడు గాంధర్వుఁడనఁబడును. (గాంధర్వుఁడనఁగా ఉత్తమగాయకుఁడు.)

శ్లో॥ యోవేత్తి కేవలం మార్గం స్వరాదిస్సనిగద్యతే ॥

తా. మార్గసంగీతమును మాత్ర మెఱింగినవాఁడు స్వరాది యనఁబడుచున్నాఁడు.

ఉత్తమ గాయక లక్షణము.

శ్లో॥ హృద్యశబ్దస్సుశారీరో గ్రహమోక్ష విచక్షణః ।
రాగరాగాంగ భాషాంగక్రియాం గోపాంగకోవిదః ॥
ప్రబంధగాననిష్ణాతో వివిధాలప్తితత్త్వవిత్ ।
సర్వస్థానోచ్చగమకే ష్వనాయాసలసద్గతిః ॥
ఆయత్తకణ్ఠస్తాలజ్ఞః సావధానో జితశ్రమః ।
శుద్ధచ్ఛాయాలగాభిజ్ఞః సర్వకాకువిశేషవిత్ ॥
అపారస్థాయసంచారః సర్వదోషవివర్జితః ।
క్రియాపరోజకన్యలయః సుఘటోధారణాన్వితః ।

స్ఫూర్జన్నిర్జవనో హారి రహః కృద్భజనోద్ధురః ।
సుసంప్రదాయో గీతజ్ఞై ర్గీయతే గాయనాగ్రణః ॥

తా. స్ఫుటోచ్చారణ గలవాఁడును, మంచి శారీరము గలవాఁడును, గానములో అపన్యాస క్రమములను ఆరంభాంత్య క్రమముల నెఱింగిన వాఁడును, రాగ రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగముల నెఱింగిన వాఁడును, ప్రబంధ గీతాదులయందు ప్రవీణత గలవాఁడును, ఉచ్చనీచ స్థాయిలయందు గమకముల నెఱింగి అనాయాసముగ గానము చేయువాఁడును, నానావిధ రాగాలాపనముల గుర్తెఱింగిన వాఁడును, స్వాధీనధ్వని గల వాఁడును, తాళముల నవలయము లేక నుపయోగించువాఁడును, సావధానము గలవాఁడును, సుఖగాయకుండును (జితశ్రమః) శుద్ధచ్ఛాయాలగ రాగముల నెఱింగినవాఁడును, సమస్త కాకుస్వర వేదియును, స్థాయిలయం దపారముగ సంచరించువాఁడును, సమస్త దోష విదూరుఁడును, క్రియాపరుఁడును, వ్యక్తమైన లయము గలవాఁడును, మనోహరముగ ఘటన చేయువాఁడును, ధారణా యుక్తుఁడును, మితము లేని వేగమున అనాయాసముగ గానము చేయువాఁడును, ఏకాంతమందు గానము జేసినను మధురముగను శ్రావ్యముగను జనానురంజనముగను బాడువాఁడును, చక్కగ శాస్త్రమర్యాదలను గుర్తెఱింగినవాఁడునై సహృదయ హృదయంగముగ గానము చేయువాఁడు గాయక వర్యుఁడని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ సద్గుణైః కతిపయై ర్హీనో నిర్దోషో మధ్యమో మతః ।
మహామహేశ్వరేణోక్తః సదోషో గాయనోఽధమః ॥

తా. గాయక గుణములలో కొన్ని లేకపోయినను దోషములేక యుండువాఁడు మధ్యముఁ డనియును, దోషయుక్తుఁడైనవాఁడు అధముఁ డనియును మహేశ్వరునివలన చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ శిక్షాకారోఽనుకారశ్చ రసికో రంజకస్తథా ।
భావుకశ్చేతి గీతజ్ఞాః పంచధా గాయనం జగుః ॥

తా. శిక్షకారుఁడు, అనుకారుఁడు, రసికుఁడు, రంజకుఁడు, భావుకుఁ డను గాయకులు ఐదు తెఱంగులుగ విభజింపఁబడియున్నారు.

శ్లో॥ అన్యూనశిక్షణేదక్షః శిక్షాకారో మతః సతాం ।
అనుకార ఇతి ప్రోక్తః పరభంగ్యనుకారకః ॥
రసావిష్టస్తు రసికో రంజకః శ్రోతృరంజకః ।
గీతస్యాతిశయాధానా ద్భావుకః పరికీర్తితః ॥

తా. అన్యులకు నేర్పువాఁడు శిక్షకుఁడు, ఇతరుల భంగిని యను సరించువాఁడు అనుకారుఁడు, రసంబుల నాస్వాదించువాఁడు రసికుఁడు, వినువారి మనసులలో రంజకమును బుట్టించువాఁడు రంజకుఁడు, గానంబును మిక్కిలి యతిశయముగఁ జేయువాఁడు భావుకుఁడు.

> శ్లో॥ ఏకల్లో యమలో బృందీ గాయన శ్చేతి తే త్రిధా ।
> ఏకక ఏవ యో గాయే దసౌ తే కల్లగాయనః ।
> సద్వితీయో యమలకః సమ్యక్ బృందగాయనః ।

తా. మఱియు ఏకలుఁడు, యమళుఁడు, బృందకుఁడు అని మూఁడు విధములైన గాయకులు గలరు. వారిలో ఒకఁడుగా గానముచేయువాఁడు ఏకలుఁడు, మఱియొకనితో చేరి గానముచేయువాఁడు యమళుఁడు, అనేకులతో (పరిభాషను బృందముతో) చేరి గానముచేయువాఁడు బృందకుఁడు.

> శ్లో॥ రూపయౌవనశాలిన్యో గాయిన్యో గాత్రవన్మతాః ।
> గాయకస్య గుణైర్యుక్తా శ్చతురా శ్చతుర ప్రియా

తా. మరి రూపము గలవారును, యౌవనము గలవారును (పైని చెప్పఁబడియున్న లక్షణయుక్తముగ) గాయకాగ్రణులవలె గానముచేయ సమర్థులను, అతిమనోహరమైన కంఠధ్వని (మంచిశారీరము) గలవారును, చతురప్రాగల్భ్యము గలవారును, చతురక్రియలయందు దక్షులును గలిగిన వారునైన స్త్రీలబాములు గాయిన్యు లనఁబడుచున్నారు.

> శ్లో॥ సందష్టోద్ఘుష్టసూత్కారి భీతశంకిత కంపితాః ।
> కరాలీ వికలః కాకీ వితాల కరభోద్భటాః ।
> ఝోంబక స్తుంబకీ వక్రీ ప్రసారీ వినిమీలకః ।
> విరసాపస్వరావ్యక్త స్థానభ్రష్టా వ్యవస్థితాః ॥
> మిశ్రకోఽనవధానశ్చ తథాఽన్య స్సానునాసికః ।
> పంచవింశతి రిత్యేతే గాయనా నిందితామతాః

పైని కనఁబఱచిన శ్లోకములచే 25 గాయక దోషంబులను గ్రంథకర్త నుడువుచున్నాఁడు. వానిని వరుసగ నీ దిగువ వ్రాసెదను:

> శ్లో॥ సందశ్య దశనాన్గాయన్ సందష్టః పరికీర్తితః ।
> ఉద్ఘుష్టో విరసోద్ఘోషః సూత్కారీసూత్కృతైర్యుతః ॥
> భీతో భయాన్వితోగాతా త్వరయాశంకితోమతః ।
> కంపితః కంపమానాంగ్యః స్వభావా ద్గాత్రశబ్దయోః ॥

కరాలీ గదితః సద్భిః కరాలోద్ఘాట తాననం ।
వికలః సతు యోగాయే త్స్వరాన్న్యూనాధికశ్రుతీన్ ॥
కాకక్రూరరవః కాకీ వితాలః తాలవిచ్యుతః ।
దధానః కంధరామూర్ధ్వాం కరభోభిహితో బుధైః ॥
ఛాగవ ద్వదనం కుర్వన్నుద్వడో ఽధమగాయనః ।
శిరాలభాలవదన గ్రహోగాతాతు ఝోమ్బకః ॥
తుమ్బకీ తుమ్బకా కారో త్ఫుల్లగల్లస్తుగాయనః ।
వక్రీవక్రీకృతగలో గాయన్ధీరై రుదీరితః ॥
ప్రసారీ గీయతే తజ్ఞై ర్గాత్రగీత ప్రసారణాత్ ।
నీమీలకోమతో గా యన్నిమీలితవిలోచనః ॥
విరసో నీరసో వర్జ్య స్వరగా నాదపస్వరః ।
గద్గదధ్వనిరవ్యక్త వర్ణ స్త్వవ్యక్త ఉచ్యతే ॥
స్థానభ్రష్టః సయః ప్రాప్తు మశతః స్థానకత్రయం ।
అవ్యవస్థిత ఇత్యుక్తః స్థానకై రవ్యవస్థితైః ॥
శుద్ధఛాయలగా రాగా మిశ్రయన్ మిశ్రకస్మృతః ।
ఇతరేషాంచ రాగాణాం మిశ్రకో భూరిమిశ్రణాత్ ॥
స్థాయ్యాదిష్వ వధానేన నిర్ముక్తో నవధానకః ।
గేయంనాసిక యాగాయ న్గీయతే సానునాసికః ॥

(1) సందష్టుఁడు = దంతములను కఱచుకొని గానము చేయువాఁడు.
(2) ఉద్ఘుష్టుఁడు = విరసంబుగ నధికధ్వనితో గానము చేయువాఁడు.
(3) సూత్కారి = సీత్కారముతో "ఉస్స" అని గానము చేయువాఁడు.
(4) భీతుఁడు = భయముతో గానము చేయువాఁడు.
(5) శంకితుఁడు = సందేహముతో గానము చేయువాఁడు.
(6) కంపితుఁడు = శరీరకంపముతో గానము చేయువాఁడు.
(7) కరాళుఁడు = భయము గలుగునటుల నోరు తెఱచి గానము చేయువాఁడు.
(8) వికలుఁడు = హెచ్చుతక్కువలైన స్వరములతో గానము చేయువాఁడు.
(9) కాకి = కాకమువలె క్రూరధ్వనితో గానము చేయువాఁడు.
(10) వితాలుఁడు = తాళమును విడిచి గానము చేయువాఁడు.
(11) కరభుఁడు = ఒంటెవలె గళమును పైకెత్తుకొని గానము చేయువాఁడు.
(12) ఉద్వడుఁడు = (ఉద్ఘటుఁడు) మేఁకవలె నెమరువేయుచు నోటిని కదలించుచు గానము చేయువాఁడు.

(13) ఝోంబకుఁడు = గొంతుచుట్టు నుండెడి నరములు బయటికి తెలియునట్లు పాడుచుకొని గానము చేయువాఁడు.

(14) తుంబకుఁడు = బుగ్గలుబ్బునట్లుగ గానము చేయువాఁడు.

(15) వక్రుఁడు = గొంతును వక్రముగ చేసికొని గానము చేయువాఁడు.

(16) ప్రసారుఁడు = కరాద్యవయవచేష్టలతో గానము చేయువాఁడు.

(17) వినిమీలకుఁడు = నేత్రములను మూసికొని గానము చేయువాఁడు.

(18) విరసుఁడు = రసహీనమైన గానము చేయువాఁడు (విరసమైన ముఖముతోను చేష్టలతోను పాడువాఁడును విరసుఁ డనంబడుచున్నాఁడు).

(19) అపస్వరుఁడు = స్వరశుద్ధములేక ప్రతిరివిడిచి పాడువాఁడు

(20) అవ్యక్తుఁడు = గద్గదముతో మాతువుల ఉచ్చారణము తెలియక పాడువాఁడు.

(21) స్థానభ్రష్టుఁడు = త్రిస్థానములను విడిచి పాడువాఁడు.

(22) అవ్యవస్థితుఁడు = గానపద్ధతుల వ్యవస్థ నెఱుంగక తనకుఁ దోఁచినట్లు పాడువాఁడు.

(23) మిశ్రకుఁడు = రాగంబులను సరిగాఁ దెలియక ఒకదానితో నొకటిని కలిపి పాడు [వాఁడు.

(24) అనవధానుఁడు = గానపు వ్యవస్థల నెఱుంగక పాడువాఁడు.

(25) అనునాసికుఁడు = అనునాసికధ్వనితో (ముక్కుధ్వనితో) పాడువాఁడు.

శబ్దభేద లక్షణము.

శ్లో॥ చతుర్భేదో భవేచ్ఛబ్దః ఖాహులో నారటాభిధః ।
బోంబకో మిశ్రకశ్చేతి తల్లక్షణమథోచ్యతే ॥

తా. శబ్దము ప్రథమమున నలుతెఱంగులు. అవి ఖాహులము, నారటము, బోంబకము, మిశ్రకము. వాని లక్షణము లీ దిగువఁ జెప్పఁబడును.

శ్లో॥ కఫజః ఖాహులః స్నిగ్ధ మధుర స్సౌకుమార్యయుక్ ।
అడిల్ల ఏష ఏవస్యాత్ప్రౌఢ శ్చేన్మంద్రమధ్యయోః ॥

తా. స్నిగ్ధమధురమై, సౌకుమార్యముతోఁ గూడినదై కఫమువలనఁ బుట్టినది ఖాహులమని పేర్కొనఁబడును. అదియే మంద్రమధ్యములయందు ప్రౌఢిమవహించినచో అడిల్లకమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ త్రిస్థానఘనగంభీర లీనః పిత్తోద్భవో ధ్వనిః ।
నారటో బోంబకస్తుస్యా దన్తర్నిస్సారతాయుతః ॥

తా. మూఁడు స్థానములయందును లీనమయియుండు గంభీరమైన ధ్వనిని పిత్తము వలనఁ బుట్టిన నారటమని వక్కాణించెదరు. పైపైన గంభీరముగ నున్నను సారహీనమైన ధ్వనిని బోంబకమని జెప్పఁబడును.

శ్లో॥ పరుషో౽చ్చైస్తరః స్థూలః వాతజః శార్ఙ్గిణోదితః ॥
ఏతతం మిశ్రణాదుక్తో మిశ్రకో సాంనిపాతికః ॥

తా. హెచ్చుగ పరుషముగను స్థూలముగను (అనఁగా హెచ్చుస్థాయితో) ఉండి వాతమువలనఁ బుట్టినచో యద్దానిని మిశ్రక మనిచెప్పెదరు. (కొందఱు వాతపరుష స్థూల సంఘమునే మిశ్రమమని వక్కాణించెదరు).

శ్లో॥ తనురూక్షగుణో బోమ్బః ఖాహులః స్నిగ్ధతాయుతః ।
కథం తయోర్మిశ్రణంస్యా ద్విరుద్ధగుణయోగినోః ।
అత్రోచ్యతే పరిత్యాగా త్పారుష్యస్యవిరోధినః ।
అవిరుద్ధస్యమాధుర్య స్థౌల్యాదేర్మిశ్రణం మతం ॥
ఏవేనఘననిస్సార గుణ నారాటబోమ్బయోః ।
విరుద్ధగుణతాక్షేప సమాధానే నివేదితే ।

తా. మృదువగు ఖాహులమునకును, స్వల్పమై కోపయుక్తమగు బోంబమునకును మిశ్రకమం దైక్య మెట్లనెడి శంక కీ క్రిందిరీతిగా సమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు— విరుద్ధగుణమగు పారుష్యమును వదలి యవిరుద్ధములగు మాధుర్య స్థౌల్యములను గ్రహించుటయే మిశ్రకమందలి మిశ్రమునకుఁ దాత్పర్యము.

శ్లో॥ మిశ్రస్యభేదాశ్చత్వారో యుక్తానారాటఖాహులా ।
నారాటోబోంబకో బోంబ ఖాహులౌ మిశ్రితాస్త్రయః ।
నిస్సారతా రూక్షతాభ్యాం హీనస్త్రితయమిశ్రణాత్ ।
ఉత్తమోత్తమ ఇత్యుక్తః సురాణా శివశంకరః ।

తా. మిశ్రమునకు నాలుగు భేదములు :— నారాట ఖాహులము, నారాట బోంబకము, బోంబక ఖాహులము, నిస్సారతారూక్షతాహీనము అని ఈ రీతిగా మిశ్రము నాల్గుభేదములు గలిగియుండుటచే దేవతలలో ఈశ్వరుఁడు గూడ మిశ్రకి ముత్తమోత్తమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ నారాటఖాహులోన్మిశ్ర ఉత్తమః ఖాహులః పునః ।
బోమ్బయుక్తోమధ్యమస్స్యా ద్బోమ్బోనారాటసంయుతః ॥
శబ్దానామధమః ప్రోక్తః శ్రీమతోఘలసూనునా ।
నిస్సారతా రూక్షతాభ్యాం యుక్తస్సర్వోఽధమోమతః ॥

తా. ఖాహులము నారాటముతో మిశ్రమైనచో ఉత్తమమనియును, బోంబకముతో మిశ్రమైనయెడల మధ్యమమనియును యెన్నఁబడును. నారాటము బోంబకముతో మిశ్రమైనయెడల అధమమనియు, నిస్సారతారూక్షయుక్తమైనచో అధమాధమమనియు, సోఢల పుత్రుఁడగు నిశ్శంకుఁడు వక్కాణించెను.

శ్లో॥ భవంతి బహవోభేదాః నానాతద్గుణమిశ్రణాత్ ।
కశ్చిస్స్యాన్మధురస్నిగ్ధ ఘనోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః

తా. కలుతెఱంగులగు శబ్దములు, మిశ్రమువలన గలిగిన అనేక భేదములతో నలరారుచుండును. అందొక్కటి మధురముగను, మఱియొక్కటి మృదువుగను కోమలముగ నుండును.

శ్లో॥ ఘనోఽపరస్తు మధుర మృదుత్రిస్థానకోఽన్యకః ।
మృదుత్రిస్థానగమ్భీరోఽపరః స్నిగ్ధోమృదుర్ఘనః ॥
త్రిస్థానోఽన్యస్తుమధుర మృదుత్రిస్థానకోఘనః ।
అన్యస్తు మధురస్నిగ్ధ మృదుత్రిస్థానకోఽపరః ॥
మధురస్నిగ్ధగంభీర ఘనత్రిస్థానకోఽపరః ।
స్నిగ్ధకోమలగంభీర ఘనస్త్రిస్థానలీనకః ॥
అపరస్నిగ్ధ మధుర కోమలసాంద్ర లీలకః ।
త్రిస్థానకోభీ గమ్భీర ఇతి భేదాదశోదితాః ॥

తా. మూఁడుస్థానములయందు మధురముగను గంభీరముగ నున్నచో ఘనమనియు, మృదువుగ నుండెడు స్థాయియం దున్నచో మృదుర్ఘనమనియు, మూఁడు స్థానములయందును మృదువుగను గంభీరముగను మధురముగ నుండినచో స్నిగ్ధగంభీరఘనమనియు, సాంద్రముగను మధురయుక్తముగను కోమలముగ నున్నచో స్నిగ్ధగంభీరకోమలమనియు చెప్పఁబడును. ఇట్లు పది భేదములు గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే అవియన్నియు నిచ్చట వ్రాయఁబడలేదు.

శ్లో॥ ఖాహులోన్మిశ్రనారాటే తతః ఖాహులబోమ్బరోః ।
స్నిగ్ధకోమలనిస్సార ఏకోఽన్యోమధురోమృదుః ॥
రూక్షోఽన్యస్తు మృదుస్నిగ్ధ నిస్సారోచ్చతరః పరః ।
కోమలస్నిగ్ధ నిస్సారః స్థూలోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః ॥
రూక్షనిస్సారపీనశ్చ భేదాః షడితి కీర్తితాః ।
నారాటేబోమ్బభేదాస్స్యుః ఘనత్రిస్థానరూక్షకః ॥
ఏకోఽన్యోఘనగంభీర రూక్షోన్యోలీనపీవరః ।
నిస్సారరూక్షోఽన్యో లీన ఘనోచ్చతర పీవరః ॥
త్రిస్థానఘనగంభీర లీన రూక్షోఽపరః పరః ।
త్రిస్థానలీన నిస్సార రూక్షస్థూలః షడిత్యపి ॥
ఏతే ద్వంద్వజ భేదాస్స్యు రథైతే సాన్నిపాతికాః ।
స్నిగ్ధత్రిస్థాన నిస్సారోఽన్యోః మృదుర్మధురోఘనః ।
గంభీరోత్ర చ్చతరోరూక్షః పరస్తు స్నిగ్ధకోమలః ।
ఘనలీనః పీవరోచ్చ తరోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః ।
త్రిస్థానలీన నిస్సార పీవరోచ్చతరోపరః ।

క్షీణో మధురో లీన స్త్రిస్థానో రూక్షపీవరః ॥
నిస్సారోఽచ్చైస్తరోఽన్యస్తు మధురస్నిగ్ధకోమలః ।
త్రిస్థానఘనగమ్భీర లీనశ్చోచ్చైస్తరః పరః ॥
మధురోమృదుగమ్భీర లీనత్రిస్థానరూక్షకః ।
నిస్సారోచ్చైస్తరోఽన్యస్తు కోమలో మధురో ఘనః ॥
లీనత్రిస్థానరూక్షోచ్చ తరపీవరతాయుతాః ।
అష్టావింశతిమిశ్రస్య భేదాస్సర్వేతు మిశ్రజాః ॥
మతికాముగ్ధబోధాయ త్రింశన్నిశ్శబ్దకీర్తితాః ।
అన్యేషాం సూక్ష్మభేదానాం నాంతోఽస్తి గుణసంకరాత్ ః ।
తేగ్రంథవిస్తరత్రాసా దస్మాభిర్నసమీరితాః ॥

తా. ఛాహాలయుక్తముగను, మిశ్రయుక్తముగను, నారాటయుక్తముగ నున్నచో ఛాహాలోమిశ్రనారాట మని చెప్పఁబడును. ఇటులనే పైని కనఁబఱచియుండు శ్లోకములలో నున్న మిశ్రశబ్దలక్షణము లన్నియు నూహ్యంబులు.

శబ్దగుణములు.

శ్లో॥ మృష్టోమధురచోహాల త్రిస్థానక సుఖావహాః ।
ప్రచురః కోమలో గాఢః శ్రావకః కరుణోఘనః ॥
స్నిగ్ధః శ్లక్ష్ణో రక్తియుక్త శ్ఛవిమా నితిసూరిభిః ।
గుణై రేభిః పఞ్చదశ భేదః శబ్దో నిగద్యతే ॥
శ్రోత్రనిర్వ్యాపకోమృష్ట త్రిషు స్థానేష్వవిస్వరః ।
మధురః కీర్తితస్తారః ప్రౌఢో మధురరఞ్జకః ॥

తా. మృష్టమనియు, మధురమనియు, చోహాలమనియు, త్రిస్థానకమనియు, సుఖావహమనియు, ప్రచురమనియు, కోమలమనియు, గాఢమనియు, శ్రావకమనియు, కరుణమనియు, ఘనమనియు, స్నిగ్ధమనియు, శ్లక్ష్ణమనియు, రక్తియుక్తమనియు, చవిమానమనియు పదియేను గుణములు (గుణములుగలని గుణులు). ఇచ్చట గుణభేదములను చెప్పుచున్నను గుణులగు మృష్టాదులకే గ్రహణము అని "నాగృహీతవిశేషణే విశేష్యేబుద్ధి" యను న్యాయమున చదువరులు గ్రహించునది. శ్రోత్రపేయ మగునటుల మూఁడు స్థాయిలయందు యుక్తముగఁ గానము చేయుటయే మృష్టమనఁబడును. తారములో ప్రౌఢమైనది మధుర మనఁబడును.

శ్లో॥ నాతిస్థూలో నాతికృశః స్నిగ్ధశ్చోహాలకోఘనః ।
ఆకుంఠకుంఠనంసస్యాత్ పుంసాం స్త్రీణాంతు సర్వదా ॥

తా. కంఠపూరితముగ హెచ్చుతగ్గులులేక మనోహరముగ స్త్రీలుగాని పురుషులుగాని గానము చేసినచో నయ్యది చోహాలక మనఁబడును.

శ్లో॥ త్రిషుస్థానేష్వేకరూపః ఛవిరక్త్యాదిభిర్గుణైః ।
త్రిస్థానో మనసోయస్తు సుఖద స్సుఖావహః ॥

తా. మూఁడు స్థానములయం దొకరూపముగను శ్రోత్రపేయముగ నున్నచో త్రిస్థానక మనియు, ఎయ్యది మనోరంజకముగ నుండునో (అనఁగా, మనస్సును రంజింపఁ జేయునో యనుట) యది సుఖావహమనియు పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ శ్రీశంకరప్రియైరుక్తః ప్రచురస్థూలతాయుతః ।
కోమలోన్వర్థనామైవ కోకిలధ్వనివన్మతః ॥

తా. శ్రీశంకరప్రియులు, స్థూలముగ నున్నచో ప్రచురమని చెప్పిరి. (అనఁగా హెచ్చుస్వరముతో గానముచేసిన ప్రచురమని భావము). కోకిలధ్వనివలె అవ్యక్తమధురముగ నున్నయెడల కోకిలమని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ గాఢస్తుప్రబలోదూర శ్రవణాచ్ఛ్రావకోమతః ।
కరుణః శ్రోతృచిత్తస్య కరుణారసదీపకః ॥

తా. ఎయ్యది దూరమందు గానము చేయుచున్నను శ్రావ్యముగ నుండునో అద్దానిని గాఢమని చెప్పుదురు.

శ్లో॥ దూరశ్రవణయోగ్యస్తు ఘనోన్తస్సారతాయుతః ।
అరూక్షోదూరసంశ్రావ్యో బుధైఃస్నిగ్ధోధ్వనిస్స్మృతః ॥

తా. ఏ గానము దూరముననుండి వినినను శ్రావ్యమై అంతస్సారము గలిగి యొప్పారునో యద్దానిని ఘనమని బుధులు వక్కాణింతురు. దూరమునం దుండియు వినఁబడక శ్రావ్యమై మనోహరమై యుండునది అరూక్షమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ శ్లక్ష్ణస్తు తైలధారావ దచ్ఛిద్రోధీరసమ్మతః ।
అనురక్తస్తు జనకో రక్తిమానభిధీయతే ॥

తా. తైలధారవలె అవిచ్ఛిన్న పరంపరగలదై విద్వాంసులచే కొనియాడఁబడునది శ్లక్ష్ణము. ఏది శ్రోత్రజనమున కానందదాయకమైన యనురాగమును గలిగించునో యది రక్తిమానని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ ధాతుర్విమలకణ్ఠత్వా ద్యః ప్రాజ్ఞై రుపలక్ష్యతే ।
ఉజ్జ్వలోయ మితిప్రోక్త శ్ఛవిమానితిసధ్వనిః ॥

తా. ఏ ధ్వని, ధాతుమాతువుల సహితమై, సుశబ్దయుక్తమై చక్కని గాత్రమున నుండి బయలువెడలి వినువారల వీనులకు విందుగావించునో యది ఉజ్జ్వలమని చెప్పఁబడును.

శబ్దదోషములు.

శ్లో॥ రూక్ష స్ఫుటిత నిస్సార కాకోలీ కేటి కేణయః ।
కృశో భగ్న ఇతిప్రోక్తా దుష్టస్యాష్టాభిధా ధ్వనేః ॥

తా. రూక్షమనియు, స్ఫుటితమనియు, నిస్సారమనియు, కాకోలియనియు, కేటి యనియు, కేణియ యనియు, కృశమనియు, భగ్నమనియు ఎనిమిది విధముల దోషములు శబ్దమునకుఁ గలిగియుండును. మనోహరముగ నుండనిచో రూక్షమనియు, స్పష్టోచ్చారణ గలదా లేదా యను సందేహముగల యది స్ఫుటిత మనియును పెద్దలు వక్కాణించెదరు.

శ్లో॥ ఏరణ్డకాణ్డనిస్సారో నిస్సార ఇతి కీర్తితః ।
కాకోలికాఖ్యః కాకోల కుల నిర్ఘోషనిష్ఠురః ॥

తా. ఆముదపు కొయ్యవలె నిస్సారమైనదానిని నిస్సారమనియు, శ్రోత్రానందదాయకముగాక వినుటకు కఠినముగ నున్నచో కాకోలమనియుఁ జెప్పుదురు.

శ్లో॥ స్థానత్రయప్రాప్తి ముక్తః నిర్గుణః కేటిరుచ్యతే ।
కృచ్ఛ్రోన్నిస్సలన్మంద్రతారః కేణిరిత్యభిధీయతే ।
అతిసూక్ష్మః కృశో భగ్నః ఖరోష్ట్రీధ్వని నీరసః ॥

తా. స్థానత్రయమును పొందకయే రసహీనముగ గానము చేయఁబడినచో, కేటి యనియు, అతి కఠినముగఁ గొంతు మారుచుఁ బలుచుచుఁ బాడుట కేణియనియు, చెవులకు వినఁబడని చిక్కిలి సూక్ష్మముగ పాడుట కృశమనియు, గాడిద యొంటెల ధ్వనులకు తుల్యమగు ధ్వనితో గానముచేయుట భగ్నమనియును విద్వాంసులు వినుతిసేయుదురు.

శారీర లక్షణము.

శ్లో॥ రాగాభివ్యక్తి శక్తత్వ మనభ్యాసేఽపి యద్ధ్వనిః ।
తచ్ఛారీరమితిప్రోక్తం శరీరేణ సహోద్భవాత్ ॥

తా. అభ్యాసము లేకనే రాగాభివ్యక్తి సామర్థ్యమును గలిగియున్న గాత్ర విశేషము శారీర మనఁబడును. ఈ శరీరముతోఁ బుట్టినదై యుండుటవలన శారీరమని చెప్పఁబడుచున్నది. అభ్యాసము లేకనే ఏమి తెలియని అభ్యాసముచే సాధింపఁబడిన గాత్రములో పలుకుసంగతులు రాగకళలన్నియును సమృద్ధియై ఏగాత్రమునందు పలుకునో అదియే శారీర మనఁబడును. ఇట్లు పలుకుట రాగాభివ్యక్తి శక్తి యనఁబడును. ధ్వని యెట్లు శరీరములో సహోద్భూతమై యున్నదో అట్లే రాగాభివ్యక్తి శక్తియును శరీరములో సహోద్భూతముగానే యున్నది. రాగాభివ్యక్తి శక్తితోఁ గూడిన గాత్రము శరీరములోనుండి పుట్టుచున్నది గనుక శారీర మనఁబడుచున్నది.

సుశారీర లక్షణము.

శ్లో॥ తారానుధ్వని మాధుర్య రక్తి గాంభీర్య మార్దవైః ।
ఘనతా స్నిగ్ధతా కాన్తి ప్రాచుర్యాది గుణైర్యుతం ।
తత్సుశారీరమిత్యుక్తం లక్ష్యలక్షణకోవిదైః ॥

తా. తారస్థాయిలోను అనాయాసముగ సంచరించునట్టి గుణము, మాధుర్యము, రక్తి, గంభీరము, మార్దవము, ఘనత, స్నిగ్ధత (వినువారిమనస్సును మోహింపఁజేయునట్టి

కంఠధ్వని) అధికమైన కాంతి మొదలగు గుణములతో కూడుకొని యుండు కంఠధ్వని పెద్దలవల్ల మంచి శారీర మని చెప్పఁబడుచున్నది.

కుశారీర లక్షణము.

శ్లో॥ అనుధ్యాన విహీనత్వం రూక్షత్వం వ్యక్తరక్తితా ।
నిస్సారతా విస్వరతా కాకిత్వం స్థానవిచ్యుతిః ।
కార్శ్యం కార్కశ్యమిత్యాద్యైః కుశారీరం కుదూషణైః ॥

తా. శ్రుతిలోఁజేరనిదియు, క్రూరమైనదియు, రక్తిలేనిదియు, రుచిలేనిదియు, స్వరహీనమైనదియు, కాకిసదృశ ధ్వనిగలదియు, స్థానభ్రష్టమైనదియు, కృశించినదియు, కఠినమైనదియు నగు దోషయుక్తమైన గాత్రము కుశారీర మనఁబడును.

శ్లో॥ విద్యాదానేన తపసా భక్త్యావా పార్వతీపతేః ।
ప్రభూతభాగ్యవిభవైః సుశారీరమవాప్యతే ॥

తా. జన్మాంతరములో చేసిన విద్యాదానముచేతను, తానొనర్చిన తపముచేతను, సలిపిన ఈశ్వరభక్తిచేతను, ఆర్జించిన పుణ్యముచేతను మంచి శారీరము మానవునికి లభ్యమగుచున్నది.

కీ ర్త న ము.

అఖిలభువన సృష్టి స్థితి లయ కారణభూతుండైన సర్వేశ్వరుని నామ సంకీర్తనముసుఁ జేయుటకై యొక ధాతుశైలిని యనుసరించి వ్రాయఁబడి యున్న సాహిత్యము కీర్తన మనఁబడును. ప్రకృతము మన దేశమునందు వాడుకలోనున్న కీర్తనశైలి ప్రాచీనశైలి కాదనుటకు ప్రాచీనకీర్తనల ధాతు మాతువులే ప్రత్యక్ష ప్రమాణమగును. స్వరావళి, అలంకారములు, గీతములు మొదలగువానిని మొట్టమొదట కల్పనము చేసిన పురందర విఠలుని కాలమునకు కొంచెము మునుపో లేక వారికాలముననో ప్రకృతపు కీర్తన శైలి బయలువెడలెనని తెలియుచున్నది. పురందర విఠలుడు మధ్వబ్రాహ్మణుఁడు. ఇతనిచే విరచితంబులైన కీర్తనలు భక్తిరస మొలుకుచు ప్రకృతశ్రీ శైలి ననుసరించియున్నవి.

కీర్తనలు, పల్లవ అనుపల్లవ చరణముల సహితమై యుండవలయును. యతి ప్రాసములు వృత్తములను గలిగియుండునటుల యుండుటయే శాస్త్ర సమ్మతము. పల్లవము ననుసరించి అనుపల్లవమును, అనుపల్లవము ననుసరించి చరణములును యుండవలయును. పల్లవములు సాధారణముగ చోటవ రూపముగను, సుబోధ రూపముగ నుండును. పల్లవమునందుఁ గల యతి ప్రాయము అనుపల్లవమునందు చక్కగను చరణములయందు విశదముగను

తెలియుచుండును. పల్లవము ఒక ఖండముగను, అనుపల్లవము రెండు ఖండములుగను, చరణములు నాలుగు ఖండములుగను యుండును. ఈ లక్షణము నకు కొంచెము వ్యత్యాసమైన కీర్తనసాహిత్యములును గనంబడుచున్నవి. సాధారణముగ కీర్తనలయందు మూఁడు చరణము లుండుట వాడుక. త్యాగయ్య, దీక్షితులు మొదలగు ఇటీవలి వాగ్గేయకారకుల కీర్తనలు కొన్నిటిలో ఒకే చరణము గనంబడుచున్నది. ప్రాచీనుల కీర్తనలలో 5, 6, 10, 15 చరణములు గల కీర్తనము లున్నవి. కొన్ని కీర్తనములలో చరణముయొక్క ఉత్తరఖండములు మధ్యకాలముగను, కొన్నిటిలో అనుపల్లవముయొక్క ఉత్తరభాగము, చరణములయొక్క ఉత్తరభాగములును మధ్యకాలముగను యుండును. కొన్నిటిలో అనుపల్లవ చరణాంతములయందు ధాతువును మాత్ర ముపయోగించియున్నారు. ఇట్టి ధాతువు చిట్టస్వర మనంబడును.

కీర్తనలు కొన్ని విళంబముగను, కొన్ని మధ్యకాలముగ నుండును. వానిని సందర్భానుసారముగ స్వరపరిచి వ్రాసియున్నాఁడను. చదువరులు కీర్తనశైలి ననుసరించి పాఠముచేయవలయును.

ప్రకృతము మన దేశమునందుండు సంగీతవిద్వాంసులలో ననేకులు కీర్తనలను పాడునప్పుడు వానికి అంగములుగ గలిగియుండు ధాతువు, మాతువు, శబ్దము, భావము, రసము, శైలి మొదలగు కట్టుదిట్టముల నతిక్రమించి పాడుచున్నారను విషయ మందఱికి తెల్లమేగదా? కొందఱు నేను త్యాగయ్యగారి పరంపర శిష్యుఁడను, సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి శిష్యుఁడను అని గురి చెంకొనుచు ప్రాజ్ఞ విగాహితములైన కీర్తనములను పాడుచేసి కట్టుదిట్టముల నతిక్రమించి రాగములను వానిలో నుపయోగించి వర్జ్యావర్జ్యములేకను, పదార్థభావహీనముగను పాడుచున్నారు. మహనీయులు కీర్తనకర్తలయిన త్యాగయ్య మొదలగు మహనీయుల హృదయమే పునర్జన్మమై పరిణమించిన దనియును, ఆ పరిణామమే తమ అవతార మనియును తెలియుకొని తాము పాడుచున్న పదములన్నియును కీర్తనకర్తలవని చెప్పుచు పాడుచున్నారు. త్యాగయ్యగారి "[illegible] ఎందరో మహానుభావులు, ఎవరని నిర్ణయించిరిరా, ఎందుకు పెద్దల వలె, ఎటుల బ్రోతువో తెలియ, ఏమని పిలిచితే" మొదలగు కీర్తనలను పంచరత్న కీర్తనలను గనఁబడుచుండుట వలన త్యాగయ్యగారి ప్రౌఢపాండిత్యము ప్రత్యక్షముగ తెలియుచుండ నాకు త్యాగయ్యగారును, క్షేత్రజ్ఞులును రచించియున్న కీర్తనములలోను పదములలోను గ్రామ్యపదములు నుపయోగించియున్నను అవి రసభావము చెడకుండ యుండుటకై కొన్ని తావులలో నుపయోగింపఁబడి యున్నవని చదువరులు తెలియఁగలరు యుండిరేని. ఇట్టి స్మృతి ప్రవాహమును బోలిన మంచి సాహిత్యములలో పొరపాటులు గలుగుటకు మన దేశములోని గాయకు లనేకులకు మంచి చదువును శబ్దజ్ఞానమును లేకయుండుటయే కారణముగ నున్నది. అందుచేత కీర్తనములను పాఠముచేయువారు పుస్తకములోని ననుసరించి పాఠము చేయవలయుననియే మత్ప్రార్థనము.

త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు

(1) రా. హరికాంభోజి – తా. ఆది.

ప. ఎంతవాని తన కెంతపోని నీ చెంత విడజాల, శ్రీకాంత! (ఎంత)

అ. అంతకారి! నీ చెంతఁజేరి హనుమంతుఁడు కొలువలేదా? (ఎంత)

చ. శేషుఁడు శివునికి భూషుఁడు లక్ష్మణ వేషియై కొలువలేదా? (ఎంత)

2. శిష్టుఁడు మౌనివరిష్టుఁడు గొప్పవసిష్ఠుఁడు హితుఁడు కాలేదా? (ఎంత)

3. నరవర! నీకై సురగణములు వానరులై కొలువలేదా? (ఎంత)

4. ఆగమోక్తముగ నీ గుణముల శ్రీ త్యాగరాజు పాడలేదా? (ఎంత)

ప. ;; * పధనీ – ధానీస ;;; – నిసనీ ; – నీధా ; | నిధపమ – పధనీ – ధానిస ; | ;; సారి ; సనా ; ||
;; * ఎం. . – . తవా ;;; – ని . . ; – తన ; | . . . . – కెం. – . తపో ; | ;; – ని . . ; తన ; ||

2. నిధపమ * పధనీధానీస ;;; – ధని–సరిరి – రినిని – ధనిరిని | నిధపమ – పధనిధాని – స ; | ;; – ధని–సరిరి–రినిని–ధనిరిని ||
. . . . * కెం . . తవా ;;; – ని . – . . . – . .త – న . . . | . . . . – కెం . . త – పో ; | ;; – ని. – . . . – . .త–న. . . ||
నిధపమ * ,, – ధా ; | ;; – పా ; ధాపా – పధనిస | నీ ;;; – ధనిధా – పధపధ ||
. . . . * ,, – న ; | ;; – కెం ; త . – పో. . . | . ;;; – ని . . – నీ . . . ||

పమమా * గామాపా - మాపాధానిధపా ; - మాగాగారి | పా ;;; - ;; - పాధా | నిసరిసా , నిసధా - ధనిసని ||
. . . . * చెం . త - ని . దు . . వ ; - జా . . . | ల ;;; - ;; - శ్రీ . | రా . . . , ... - మ . . . ||

నిధపమ *
. . . . * (ఎంతరాని)

అ. ;; * ధానిసా ; - నిసా - రీ ; రీ ; - గరి సనిసా | రీగా-సిరుగా-గమగ-రిగారి | సా , ని - దనిసా , ని - సధా ; ||
;; * అం . త ; - కా . - . ; రి ; - . . . . . | ని . - చెం . . - త . . - జే . . | . , . - రి . . , . - మను ; ||
;; * ,, - రిగరిగరి సా , - నిసా రీగా | మా ; - ,, | ,, ||
;; * ,, - . . . . . రి . , - . . . . . | ని ; - ,, | ,, ||
;; * పధపధ - పమమా - ధాపాధా ;;; - ధానిధనిసా | నిసరీ - సారిస - నిసనిధా ; | ధానిధ-పాధప-మాపా-ధ నిసని ||
;; * మం . . . - తు . . - డు . . ;;; - కొ . లు . . | వ . . - లే . . - . . . . ; | . . . - . . . . . - . . - వా . . . ||

నిధపమ *
. . . . * (ఎంతరాని)

చ. ;; * సా ;; - సాసా ;; ని - నీనిధధా - నిసా ; | ;; - నిరీ - సాసని | ధా , గసా ; నిసని - ధాపాధా ; ||
;; * శే ;; - షుడు ;; . - శివు . . - నికి ; | ;; - భూ . - షుడు . | ల , . . ; క్ష్మ . - . . . ణ ; ||
;; * పధపధపమమా - ధాపాధా ;;; - ధానిధనిసా | నిసరీ - సారిస - నిసనిధా ; | ధానిధ-పాధప-మాపా-ధ నిసని ||
;; * శే . . . షి . . - యై . . ;;; - కొ . లు . . | వ . . - తే . . - . . . . ; | . . . - . . . . . - . . - వా . . . ||

నిధపమ *
. . . . * (ఎంతరాని) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(2) రా. బిలహరి – తా. ఆది.

ప. నా జీవాధారా! నా నోము ఫలమా! (నాజీవా)

అ. రాజీవలోచనా! రాజరాజ శిరోమణీ! (నాజీవా)

చ. నా చూపు ప్రకాశమా! నా నాసిక పరిమళమా!
నా జపవర్ణ రూపమా! నాదు పూజా సుమమా! త్యాగరాజనుత! (నాజీవా)

ప.	పా ; – పా ; – ధాధప – మాగా – రీసా – రిగమగ	గరిరిససా ; – సరిససనినిధ	పా ; – గరిరీ – మగగా	॥
	నా ; – . ; – జీ . . . – . . – . . . –	. . . . . ; – వా	ధా ; – రా . – . . .	॥
2.	పా ; – రీగాధపపా – ,,	,,	,,	॥
	నా ; – . . . . . . – ,,	,,	,,	॥
3.	పా ; – పధనిధనిధపా – ,,	,,	,,	॥
	నా ; – . . . . – ,,	,,	,,	॥
4.	పా , ధ–ధా , ని–నీ , పి–సీ మా–మగ గా–ధపమగ–రీపాగరిమగ	,,	,,	॥
	నా , . – . , . – . , . – . . . – జీ . . – . . , . . –	,,	,,	॥
5.	పా , ధ – ధా ; రీ ; సా ; – సనిధా – ధామాగారీ – రిగమగ	,,	,,	॥
	నా , . – . ; . ; . ; – జీ . . – . . . . . –	,,	,,	॥
6.	,,	,,	పా ; – రిగపధ	॥
		,,	ధా ; – రా . .	॥

7. రీరిససిని - సా సనినిధ - నినిధధప-దాధపమగ-గాపా-రిగమగ || గరిరిసపా ; - స ; రిసపస్సనిధ | పా ; - రిగపధ ||
నా. . . - . . . . . . - . . . . . -జీ . . . . . - . . - . . . . || . . . . . ; - వా. . . . . . . | ధా ; - రా. . ||

8. సా రిగరీసా - సనిరిః సనినిధ - సాధనిధా పా-మా గా-రిగమగ | ,, | ,, ||
నా. . . . - . . . . -జీ . . . . - . . . - . . . . | ,, | ,, ||

9. సరిగ-సరిరి-సని-నిదధప-పధరిసనిధ-సనినిదధప-మా గా-రిగమగ | ,, | ,, ||
నా. . - . . . - . . - . . . . - . . . . జీ. - . . . . - . . - . . . . | ,, | ,, ||

10. ,, ,, | ,, | సా ; - సరిగపమగపధ ||
,, ,, | ,, | ధా ; - రా. . . . . . ||

11. సరిగమగరి-సరిగరి-రిససనినిధ-పధరిసనిధ-సనిధప-పదధపమగ | రిగధపమగరిస-స, రిసస్సనిధ | ,, ||
నా. . . . - . . . . - . . . . . -జీ . . . . . - . . . - . . . . . . | . . . . -వా. . . . . . | ,, ||

పా , ధ-సా ; - సా నీ - ధసా ని-ధపా , - మగరిగారి - గారీగా | మ గరి - ; ధప | , మగ - రిగసరిగ ||
నా , . . ; - నో . - . . . -ము . , - . . . . . . - ఫల . | మా. . - ; . . | , . . . - . . . . . ||

1. ధా ; - పధనిధ - ధపమా గారీ - గాపా - రీగామగగరి | గరిసా , - సరిగా | రిగ పామగరిగ - సాపప ||
రా ; - జీ . . . - . . . . - . , - . . వ . . . | లో . , - . . . | . . . . - . చన ||

2. ,, | గరీసా , - సరిగప | ధసా ని-పధాప-మగరిస-సరిగప ||
,, | లో . , - . . . . | . . . . - . . . . - . . . . . -, . చన ||

3. ,, | రిగా , - పాధాసానిధ | రీసనిధా - రీరీ ; - గారీ ||

,, | లో. , - . . . . . | . . . . - . . ; - చనా ||

సరీసని - సనిధ - ,, | ,, | ,, ||

రా. . . - . . . . - ,, | ,, | ,, ||

రీసా - సనిధా - ధాపా - మగరీ - సరిగరిసా ; - | రిగపధ - సనినిధ | గరిసా , స - సనినిధ ||

రా. - . . . . - జ రా - . . . . - జ. . . . ; - | శి. . . - . . . . | నో . , మ - ణీ. . . ||

పధసానిధ-రిససని-నిదధపపా-పధాపమాగా-రిగధపమగగరి | సరిగపమగరిగ-ససరిసస్సనిధ | సా ; - సరిగప - మగపధ ||

నా. . . . -. . . . -. . . . . -జీ . . . . -. . . . . | . . . . -వా. . . . . . | ధా ; - రా. . . - . . . . ||

పా , ధసా ; - సానీ - ధ స ని - ధపా , - మగరిగారి - గరిగా | మగరీ ;; - ;; | సా ;;; ||

నా , . . ; - నో. - . . . . - ము. , - . . . . . . - ఫ. ల | మా. . ;; - ;; | . ;;; ||

,, | మగరీ ;; - ; ధప | , మగ - రిగసరిగ ||

,, | మా. . ;; - ; . . | , . . - . . . . . ||

చ. పా ; పా - పానిధపాధాపా ; - పధాపమాగా | రీ ; - రిగమగ - రిగారిసా ; | రిగధపమగరిగపా ; - రీగా ||

నా ; . - మా . . . . . ; - పు . . . . | . ; - ప్ర. . . . - . . . కా ; | శ. . . . . . . మా ; - . . ||

పా ; - రిగపా - పధసా ని - పధస ; - నిధపధసనిధ | పా-ధపామగరి-సరిగరిసనిధా | సరిగమగరి - గమరీ ; - పా ||

నా ; - నా. . - . . . . . . - . . . . ; - శి. . . . . . | . -శ . . . . -పు . . . రి . . | మ. . . . . . - శ . మా ; - . ||

ధా ; - పధనిధ - ధపమాగారీ - రిగమగగరిసా - సరిగా | రిగపా - గపధా-పాధనిధాపా | ; నిధారీసారీ ; - ; ||
నా ; - జ. . . . - . . . ప . - వ. . . . . . . - ర్ణ. . | . . . - . . . -రూ. . . . | . . . . పమా ; - ; ||

గా ; - గరిగమగరి , - పిరిగరీ - రీ + నిధప - మగపధపా ;| ; నిధా-గరీసనిధ-రీ + నిధప | ధపామగరి-మగారిసస్-ధసరిగ ||
నా ; - . . . . దు. , - వూ . . . . - జా. . . . . - సు . . . ము ;| మా. . -త్యా. . . -గ . . . . | రా. . . . -జ . . . . -నుత . ||

(3) రా. తోడి - తా. మిశ్రఝంప.

ప. దాచుకోవలెనా ? దాశరథీ! నీకు దయ (దాచుకో)

అ. మాచువారలలోన చులకనగ నన్ను(జూచి (దాచుకో)

చ. కనికరము కాంతపైఁ గలిగి ముద్దిడువేళ, జనకజ నా మాట సమయమని బల్కిన (దాచుకో)

2. కరఁగి పదముల ప్రాలఁగని కరుణసేయువేళ, భరతుఁడెంతో నన్ను భక్తుఁడని బల్కితే (దాచుకో)

3. నేమమున పరిచర్య నేర్పునఁ గాగడువేళ, సౌమిత్రి త్యాగరాజునిమాట బల్కిన (దాచుకో)

ప. ధా ;;; - పధనీ - పాధా - మాపా - గామా - మపధప | పమగా | రీ ; పా ; ||
దా ;;; - చు. . - కో . - . . - . . - . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||

సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా ; | మా ; | గామాగమపమ ||
దా. . . . - . . శ . . - ర ; థీ ; - నీ . . ; | దు ; | ద . యు. . . ||

2. ధా ;;; - పధనిసనిధ - ధనిధా ; - పమగా - మపధప | పమగా | రీ ; సా ; ||
దా ;;; - చు. . . . . - . . కో ; - . . . - . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||

సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా ; | మా ; | గామాగమపమ ||
దా. . . . - . . శ . . - ర ; థీ ; - నీ . . ; | దు ; | ద . యు. . . ||

3. ధా ;;; - ధనిసరిసని - ధనిసా ; - నిధపా - మపధప | పమగా | రీ ; సా ; ||
దా ;;; - చు. . . . . . - . . కో ; - . . . . - . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; - సా ; - గారీగా ; | మా ; | గామా - గమపమ ||
దా. . . . - . .శ . . - ర ; - థీ ; - మి . . ; | దు ; | ద . - యా. . . ||

4. ధా ; - ధనిసరిగ రిసని - ధనిసరిసనిధప - మగా,-మపధప | పమగా | రీ ; సా ; ||
దా ; - . . . . చు. . . - . . . . కో. . . - . . . ,- . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా | మా ; | గామా - గమపమ ||
దా. . . . - . .శ . . - ర ; థీ ; - నీ . . | గు ; | ద . - యా. . . ||
("దాచుకోవలెనా" అని పాడి నిలుపవలయును).

అ. ధా ;;; - ధా ; - ధా , ని - సానీధా ; - నిసరిస | గరిసని | సా ; - నిధపమ ||
చూ ;;; - చు ; - వా , . - . . . ; - ర . . . | ల . . . | లో ; - న . . . ||

2. ,, | ,, | సా ; సా ; ||
,, | ,, | లో ; న ; ||
సరిగా - సారీనిసా - ధానీ - ధనిసా - సరిసరినిసా | రి సా ని | ధప - ధపామగమ ||
చు. . - ల . క . - న . - క . . - న. . .న్ను. | జూ. . | . . - చి . . . . ||
(దాచుకోవలెనా, 4-వ సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

చ. గా ; రీ ; - గామాగా ; - గారీ - పారీ - గమపధ | మపధప | మగా , - రీసా ||
క ; వి ; - క . ర ; - ము. - కొం - . . . . | త . . . | పై . , - . . ||

సారిగరీసా - నీరీ-ధనిధపా ; - గా ; ; | గామా | గారిపా ; ||
గ . . రి . - గి . . . . ; - త్రి ; దు ; | జే . | . . రే ; ||
దాధాపా ; - మపధప పాగా - పాధా - పాదా - నిసీరిపి | రిరిసిని | సా ; నిధపమ ||
జ . న ; - క . . . . . . - నా . - . . . - మా . . . | . . . . | లే ; . . . . ||
,, | ,, | ా ;;; ||
,, | ,, | లే ;;; ||
సరిగా - సారీ - సని - ధాని - ధనిసా - సరిసరి - నిసా | రిసని | ధ ప - ధపామగమ ||
స . . - ను . - యా . - గా . - . . . - ని . . . . . . | బ . . | ల్లి . - తె . . . . ||
(...చుకోకా ..., 4-వ సంగతిని పాడ నిలుపవలయును.)

(4) శ్రీరాగము - తా. ఆది.

ప. నామకుసుమములచే పూజించే నరజన్మమే జన్మము, మనసా ! (నామ)

అ. శ్రీమన్మానస కనకపీఠమున సేయగ జేసికొని వరశివరాము (నామ)

చ. నాదస్వరమను వర నవరత్నపు వేదికపై సకలలీలా వి-
నోద గానము శ్రీరామునిపదములను త్యాగరాజ హృదయభూషణుని (నామ)

1-2. ; * సనీస - రీ రి - స గిగరిసా | ; - సనీస - రి | రి - స రిగరి - సారిస ||
; * నా . మ - కుసు - మ . . ములచే | ; - నా . మ - కు | సు - సు . . . - ము . . ||
3-4. సని * సారిసససనిసా - రీ రి - సరిగ రి - సారిస | సని - సారిససనిసా - రిమ | పమ - రిగారిసా ||
ల . * నా . . . . మ - కుసు - మ . . ము - ల . . | . . - నా . . . . మ - కు . | సు . - మ . ముల ||

5. ; * సారిసనిస్సా - రిమపమ - రిగారి సా | ; - నీసారిగరిసా ; | సరిస - నిపనీ ||
; * నా....మ - కు.సు. - మ. ముల | ; - చే. పూ... ; | జిం. . - . . . ||

సా * నిసరీమాపాపా ; - మాపని | పా - ని నిపమ - పూ | పమరి - రీగాగరిరిస ||
చే * నరిజ . న్మమే ; - జ . . | . - న్మ.ము. - . | . . . . - మనసా. . . ||

6. సా * సారిసనిస్సా - రిమపని - నిపా , - పమరీగారీపా ; | ; - నీసారిగరిసా ; | సనిరిస - నిపనీ ||
. * నా. . . . మ - కు. . . - సు . ; - మ. . . ముల ; | ; - చే . పూ. . . ; | జిం. . - . . . ||

సా * నిసరీమాపాపా ; - మాపని | పా - పనిపనిపా ; - పూ | పమరి - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . న్మ మే ; - జ . . | . - న్మ. . .ము ; - . | . . . . - మనసా. . . ||

7. పా * సారిసనిస్సా - రిమపని - నినిపమ - రిగారిసా | ; - నీసారిగరిసా ; | సనిరిస - నిపనీ ||
. * నా. . . . మ - కు. . . - సు. . . - మ. ముల | ; - చే. పూ. . ; | జిం. . - . . . ||

సా * నిసరీమాపా - రి నిప - సని | పా - ని రి నిపాపూ - పూ | పమరి - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . న్మ - మే. . - జ. | . - న్మ. .ము . - . | . . . - మనసా. . . ||

8. సా * సారిసనిస్సా - రిమపనిసరీ , - సనిపమరీగా - రీగా | గరిరిస - నీసారిగరిసా ; | సనిరిస - నిపనీ ||
. * నా. . . . మ - కు. . . సు , - మ. . . ము - ల . | . . . . - చే .పూ. . . ; | జిం. . - . . . ||

సా * నిసరీమా - ప నిపా ;; - సరి | గ - గరిస - ని సరి - రి | రినిపమ - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . - న్మ. మే ;; - జ. | . - న్మ. . - ము. . - . | . . . . . - మనసా. . . ||

9. సా * సారిసనిస్సా - రిమపని - సరిగరి - సనిపమరిగా - రీగా | గరిరిస - నీసా రి గరిసా ; | సనిరిస - నిపనీ ||
. * నా. . . . మ - న్మ. . . - సు. . . - మ. . . . ము - ల. | . . . . - చే . పూ. . . ; | జిం. . - . . . ||

సా * ని̇సరీమా - పనిసా ;; - సరి | గ - గరిస - నిసరి - రి | సనిపమ - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . - న్మ. మే ;; - జ. | . - న్మ. . - ము. . - . | . . . . - మనసా. . . ||

సా *

. * (నామ)

అ. ; * నినిప - నినిమ - పా ; , - పపా | ; - నినిప - నినిమ | పా ; , - పాపమపా ||
; * శ్రీ. . - మన్. - హా ; , - నప | ; - శ్రీ. . - మన్. | హా ; , - నగ. . ||
; * నినిప - నినిమ - పా ; , - పాపమపా | ; - నిపాప - సని | నీపా - నీసా ||
; * శ్రీ. . - మన్. - హా ; , - న . . . | ; - క న క - మీ. | . శ - మున ||
; * రిగరీ - సా - నిసరిసా - నిపనిస - | ; - సనీపపా | పధనిపమరి - రీగా ||
; * హె.ల - గ - జే. . వి - శా. . - | ; - కరిశక | రా. . . . . - మ. ||
గరిరి: * ,, | ,, | పనిసరి-గరిసని-సనిపమ-రిగా ||
. . . . * ,, | ,, | గా. . . - . . . . - . . . . -మ. ||

గరిరి: *
. . . . * (నామ)

చ. ; * పా , - పా , - సపారినిపా ; - పపా | ; - పాపపపా | నినిపా - పమరిగ ||
; * నా , - . , - న్ని. శ . . ; - మాయ | ; - కరిన క | క . . - త్న. . . ||
రి * నినిప - నిపమ - పా ; - పాపమమా ; | ; - పమమపా | పా ; ; పా ||
ష్ట * వే. . - వీక . - తై ; - . . . . ; | ; - సకలత్ | లా ; ; వి ||

; * నినిప - నిపమ - పాపా - మాపమపా ; | ; - మరిపమా | ని నిపా - రిసా ||
; * నో. . - దుని. - ప ర - మా. . . ; | ; - త్మునిశ్రీ . | రా. . - ముని ||
; * రీసా - నిసరీసా - నిపనీ | సా - సా , నిపమ | ప ధనిపమరి - రీగా ||
; * పా ద - ము.లను - త్యా.. | గ - రా , జహృ . | ద్భూ. . ప. . - ణు. ||

గరిరిస *
ని. . . * (నాను)

(5) రా. మధ్యమావతి - తా. ఆది.

ప. ఎవరిచ్చిరిరా ? శరచాపముల్, నీ కినకులాబ్ధిచంద్ర! (ఎవ)

అ. అవతరించువేళ నుండెనో ? లేక యవనికేఁగి యార్జించితివో ? శ్రీరామ! నీ (కెవ)

చ. ఒకటేసిన పది నూరై వెయ్యై చకపకలాడి శత్రుల నణచెనట
వికలుని కాకిని బ్రోవఁ ద్రిమూర్తులు వెనుకఁ దీసినరట
సకల ద్రుమకుల్యాల నదీపతికై సంహరించెనట
ప్రకట కీర్తిగల్గిన కోదండపాణి ; శ్రీ త్యాగరాజనుత! నీ (కెవ)

ప. పామా - పా ;;; - పా ; | పమగా - రీ ; | సా ; - రీ మా ||
ఎ వ - రి ;;; - చ్చి ; | రి . . - రా ; | . ; - రామా ||
2. పామా - పా ; - రిమపా - రిమపని | పపమమ - రీ ; | ,, ||
ఎ వ - రి ; . . . . - చ్చి . . | రి . . . - రా ; | ,, ||

3. పామా – పా ; – రిమపా – రిమపని | సానిపమ – రీ ; | పా ; – రీ మా ||
ఎవ – రి ; – . . . . – చ్చి. . . | రి . . . – రా ; | . ; – రామా ||

1. సాసా – నిసరీ – సరిమా – రిసనిప – | నీ ; – సరిమప | నీ ; – పమరీమ ||
శర – చా. – . . . – ప. . . – | ముల్ ; – నీ. . . | . ; – . . . . ||

పామా – పా ; – ;; రిమపరీ | సానిపమ – రి ; | సా ; – రీ మా ||
కెవ – రి ; – ;; చ్చి. . . | రి . . . – రా ; | . ; – రామా ||

2. సాసా – నిసరీ – సరిమా – రిమపా – | మపనీ – నిపనిస | సనిపమ – రిసరిమ ||
శర – చా. . – . . . . – ప. . . – | ముల్ – నీ . . . | . . . . – . . . . ||

పామా – పా ; – ;; – రిమపరీ | సనిపమ – రి ; | సా ; – రీ మా ||
కెవ – రి ; – ;; – చ్చి . . | రి . . . – రా ; | . ; – రామా ||

3. సాసా – సాసారిరి – పపమమ – నినిపమ | రిరిసని – పనిపమ | రిమరిస – నిసరిమ ||
శర – చా. . . – . . . . . – ప. . . | ముల్ . – ని . . . | . . . . – . . . . ||

పామా – పా ; – ;; – రిమపరీ | సనిపమ – రి ; | సా ; – రీ మా ||
కెవ – రి ; – ;; – చ్చి. . . | రి . . . – రా ; | . ; – రామా ||

4. సాసా – నిసరి – సరిమ – రిమపా – మపని | పనిసా – పనిసరి | నిసపని – సమరిమ ||
శర – చా. . – . . . – . . . . – ప . . | ముల్ – ని . . . | . . . . – . . . . ||

పామా – పా ; – ;; – రిమపరీ | సనిపమ – రీ ; | సా ; – రీ మా ||
కెవ – రి ; – ;; – చ్చి. . . | రి . . . – రా ; | . ; – రామా ||

5. సాసా – నిసరీ – సరిమా – గిరిస | సా ; – సరిమా | సా ; – ;; ||
శర – చా. – . . . . – స. . . | ముఖ్ ; – సి. . . | . ; – ;; ||

సానీ – సా ; – సా ; నిసని | సా ; – ; మా | మపనిప – పమరి ||
ఇన – కు ; – లా ; . . . | ప్త ; – ; . | నం. . – . . . ||

రీ ; సా ; – సరిమ – పనిసని | పమరి – సా ; | ; ; – ; ; ||
ద్రా ; . ; – . . . . – . . . . | . . . . – . ; | ; ; – ; ; ||

అ. నినిపా – నినిమా – పమరీ – రిమపమ | రినా – రిమారి | మపామ – పా ; ||
అ. వ – త. . – రం. . – . . . . | ము. – వే. . | . . . . – శ ; ||

నీనీ – పమరీ – మాపా – నీ ; | సాని – సా ; | ; ; – సా , స ||
మం – . . . . . . – డ ; | నో . – . ; | ; ; – లే , క ||

రీరీ – సరిమా – రిసనిసరీ ; | సనిసా – నిసాని | సరీస – నిసి ||
అవ – ని. . – శే. . . . ; | గి. . – యా. . | రిం. . – చి. ||

సరిసరి – నిసనిస – పనిపని – సా ; | రిమపనీ , – రిమ | పా , – మరిసరిమ ||
తి. . . – . . . . – వో. . . – . ; | శ్రీ. . . , – రా. | . , – మ. . నీ. || (కొవ)

చ. మామా – మామా – పామా – రీమా | రిమపా – పమరి | రీసా – నిసా ||
. ఒక – శే . – సి . – న . | . . . – ప. . | ది . – . . ||

రీమా – రిమపా – మపనీ – పమరిమ | పనిపమ – రిమపమ | రీ ; – సా ; ||
నూ . – [illegible] – . . . . – వె. . . | . . . . – య్యో. . . | . ; – . ; ||

రీపా - పమరీ - రీసా - ని సరిమ | రిపనీ - పా ; | నీ ; - సా ; ||
చక - ప . . - క . - లా . . . | డి . . - . ; | శ ; - త్రు ; ||

రీ ; - మామాపా ; - రిమపని | పమరిమ - రీ ; | సా ; ; ; ||
ల ; - న . ణ ; - చె . . . | న . . . - ట ; | . ; ; ; ||

మారీ - పామా - పా ; - రిమపా | మపనీ - పానీ | నీ ; - పనిసా ||
వి క - లు . - ని ; - కా . . | . . . - కీ . | ని ; - . . . ||

ప నిసని - సా ; - మా ; - మప | పమరిమ - రీ ; | సా ; ; ; ||
బో . . . - వ ; - గ్ర ! - మూ . | . . . . - ర్థ ; | లు ; ; ; ||

నీపానీ ; సా ; - రీసా | రిమపని - పమరిమ | రీ ; - సా ; ||
వెనుక ; దీ ; - సి . | న . . . - ర . . . | ట ; - . ; ||

పానిపా ; - మ పనిప - మపమప | పా ; మా ; | పా ; ; ; ||
స క ల ; - గ్ర . . . - ము . . . | క : ల్మ ; | ల ; ; ; ||

నీ ; పమరీ - సా ; - సా : | పాపా - నీ ; | సా ; సా ; ||
న ; . . . - గ ; - . ; | న . - తి ; | కై ; . ; ||

రీ ; రీ ; - సరిమా - రీసా | రీసా - రీ ; | సా ; సా ; ||
సం ; హా ; - రం . . - . . | నా . - . ; | న ; ట ; ||

రీ రీరీ ; - రీ ; - రీసా | సా ; రీ ; | సరిమా - రీసా ||
ప్రకట ; - కీ ; - . . | టి ; గ ; | శి . . - న . ||

నిసరీ - సాంనీ - నీపా ; ; | సానీ - నీపా | నీ ; పా ; ||
కో. . . - . . . . - . . ; ; | దిం . - . . | . ; డ ; ||
నిసరిమరీ - రీపా ; - నీరిస | నీపా - నీ ; | నీమా - పా ; ||
పా. . . . - ణి . ; - శ్రీ. . | . . - త్యా ; | . . - గ ; ||
నిసరిస - నిసాని - పా ; మా ; | రీమా - రిమపా | పమరిస - నిసరిమ ||
రా. . . - . . . . - . ; జ ; | వి . - ను. . | త . . . - నీ. . . ||

(6) రా. శుద్ధసావేరి - తా. ఆది

ప. దారినిఁ దెలిసికొంటి, త్రిపురసుందరి ! నిన్నే శరణంటి (దారిని)

అ. మారుని జనకుఁడైన మా దశరథకుమారుని సోదరి ! దయాపరి ! మోక్ష (దారిని)

చ. అంబ ! శ్రీ జగదీశ్వరి ! ముఖజిత విధుబింబ ! ఆది పురమున వెలసిన కన-కాంబరి ! నమ్మినవారి కభీష్టవరంబు లొసగు దీనలోకరక్షకి !
అంబుజభవ, పురుహూత, సనందన, తుంబురు నారదులందరు నీదు ప-దంబునుకోరి సదానిత్యాంబుధిలో నోలలాడుచుండు (దారిని)

2. మహదైశ్వర్యమొసగి తొలికర్మగహనమును గొట్టి బ్రోచుతల్లి ! గుహ, గజముఖజనని ! యరుణ పంకేరుహనయనే ! యోగి హృత్సదనే !
తుహినాచలతనయా ! నీ చక్కని మహిమాతిశయంబులచేతను యీ-మహిలో మునిగణములు ప్రకృతి విరహితులై నిత్యానందులైన (దారి)

3. రజిత మణిగణభూషణి ! మదగజరాజగమని ! లోకశంకరి ! దనుజ-రాజగురుని వాసరసేవ తనకే జన్మఫలమో కనుగొంటిని
ఆజన్మము పెద్దలు తమమదిలో నీ జపమే ము క్తిమార్గమనుకొన-రాజశేఖరుండగు శ్రీ త్యాగరాజ మనోహరి ! గౌరి ! పరాత్పరి ! (దారిని)

ప. సాధాపా - మారీసా - సారీరిసధ | సా ; ; - , రి | మాపా - ధా ; ధసరీ ||
దా రి నిఁ - దె లి సి - కొం. . . . | టి ; ; - , త్రి | పు ర - సుం ; . . . ||

సా ధాపా - ప మధప - పమరీ - రీసా - ధ:రిమ - పధపమ | రీ ; - ; ; |
ద రి ని - న్నే. . . - శ . . - ర . - ణం. . - . . . . . | టి ; - ; ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

ధా ; ధసీధా - పా ; - మపమధ - పమరిమా ; - పాదాధపపమ | పా ;; - రిమ | పా ; - పాధా - ధపపమ ||
మా ; రు. . - ని ; - జ. . . . - న. . శ ; - డై . . . . . | న ;; - అ. | . ; - ఆ . - . . . . ||

పాధాధసీధాపా ; - ,, | ,, | రీమా-రిమపా-మపధా-ధపపమ ||
మా . రు. . ని ; - ,, | ,, | ఆ. -. . . . -. . -. . . . . ||

,, ,, | ,, | రిగరిమ-మరిమప-పమపధ-ధపపమ ||
,, ,, | ,, | ఆ. . - . . . . . -. . . . - . . . . ||

,, ,, | ,, | సరిమా-రిమప-మపధ-పధసీ-ధపపమ ||
,, ,, | . ,, | ఆ. . -. . . - . . . . -. . . . -. . . ||

,, ,, | పా - రీ మాపా | ధా - సారీరీ ||
,, ,, | న - మా . ద | శ - ర థను ||

1. రీ ; రిమరీసా ; - ధసీధాపా ; - పమరీ - మా | ప ధసీధ - ధపపమ | మ రిపమ - ధపధా ||
మా ; రు . . ని ; - సో. . . ; - ద . రి - ద | యా. . . - ప . రి . | మో. . . - . . తు ||

2. సీ రీమా-రిమరిరిసా ; - ధసరిస-ధసధధపా ; - ధపమరిమాపా | ప ధపధసాధా - ధపపమ | ధ పమరి - మాపాధా ||
మా. . - రు. . . ని ; - సో. . . - . . . . ద ; - రి . . . ద . | యా. . . . . - ప . రి . | మో. . . - . . తు ||

3. సే రిమా-గమరిరిసా ;-ధసరిసే-ధసదధపా;-దధపమ-పథపధ | సా ధసధసరీసా - ధసదధపమ | పధప-పమరి-రిమరిమపమ-పాధా ||
మా . . -ర. . . ని ;-సో. . . - . . . . . ద ;-రి . . . -ద . . . | యా. . . . . ప - రి . . . . . | మో. . - . . . - . . . . - . క్షు ||

(పల్లవియొక్క కడపటి సంగతిని పాడి పైని చెప్పియున్న తీరున నిలుపవలయును.)

చ. దాదాధా - దాధప - పధసధసా ; - సధ | సద - ధపపమ - మా | పమరీ - రిమపమ ||
రా జి త - మణి . - గ . . . ణ ; -భూ. | . . - ష. ణి. - మ | ద . గ - జ . . . ||

2. ,, | ,, | ,, - రిమపధసధపమ ||
,, | ,, | ,, - జ . . . . ||

3. పధదాధా ,, | ,, | పమ - రిమపధసా ; ధపామ ||
రాజిత ,, | ,, | ద . - గ . . . జ ; . . . ||

4. ,, రిమరి | రిమపమ-మసధప-పధసధ-సా ; | మరిస-రిమపధ-సాసా-ధపామ ||
,, భూ | . . . . -ష . . . -ణి . . -మ ; | ద . . -గ . . . - జ . - . . ||

5. సదధ-సధస -సధసస-రీసా -సధసా -ధపమా- సమరి | ,, | ,, ||
రా. జి-త . . . - . . . -ణి. -గ . . -ణ . . . -భూ. . . | ,, | ,, ||

6. పా;ధపమమ-గమ -ధధప-సధసధ-రిరిసా -సధసా -మమాగా - స రిమరి | ,, | ,, ||
రా;జి. . . -త. - . మ- . . . -ణి. . -గ . . -ణ . . . -భూ. . . | ,, | ,, ||

7. దాదాదా - దాధప - పధసధసా ; - సధ | సధ - ధపపమ - మా | పమరీ - రీమాపాధప ||
రా జి త - మ ణి. - గ . . . ణ ; - భూ. | . . - ష. . ణి - మ | ద . గ - జ . . . . ||

మాపమరీ ; – రి꞉ – సరిమరిరిససా – ధా – సాకీ | మా ; – పాధా | ధసిదాధాపా–పాధప–మపామ ||
రా . . . ; – జ. – గ. . .మ. . – ని – లోక | శం ; – క రి | వ . . మ . –జ . . – . . . ||

సాపమ – దాదాధా – సా ; రీ | రీ – రీ – రిమరీ꞉ ; | ధసధాపా ; – మపధరి ||
రాజ. – గురు ని – వా ; స | ర – నే – . . . వ ; | త . . . ; – . . . న. ||

సా ; – సిధసిధపా ; – మపధసి | ధ పా , – ; – ధసిదాధాపా | మరిమా – పాధా ||
కే ; – జ. . . న్మ ; – ఫ. . ల | వె . , – ; – క. . ను . | గొం. . – టి ని ||

దాధాధ ప – దధపమ – శమరి స రీ ; | పామరి – మా రీ | స – రీ మ – పదధసిధాపా ||
ఆ జన్మము – పెద్దలు – తమమదిలో ; | నీ జప – మేము | క్తి – మార్గ – మ.ను. కొ న ||

మాప – ధాసిరీ – రిమరిసి – ధ సి – పధ | ధ రిసిధపా – సిధ | పామ – రిమాపధ ||
రా జ – శేఖరుం – డగు శ్రీ. – త్యా. – గ . | రా. జమనో – హరి | గౌరి – పరాత్పరి ||

(కడమ రెండు చరణములను ఈ చరణమునుబోలి పాడుకొనవలయును.)

(7) రా. ధన్యాసి – తా. ఆది.

ప. ధ్యానమే వరమైన గంగాస్నానము ఓమనసా ! శ్రామ (ధ్యానమే)

అ. పానసీట మునుగ మునుగ లోనివంచన ద్రోహ మదాహంకారములు బోనా ? రామ (ధ్యానమే)

చ. పరధన, నారీమణులను దూరి; పరనిందల, పరహింసలమీరి;

ధరను తెలదు శ్రీ రామునికోరి ; త్యాగరాజు తెలుసుకొన్న రామ (ధ్యానమే)

ప. , ,	*	మ గామ, - పధపధమాధా - ;; - పని	సా ; - సానిధ	పమ - పా ; - పాధప.	||
, ,	*	ధ్యా, న - మే. . . . . - ;; - వర	మై ; - . . వ	. . - గం ; - గా . .	||
పమ	*	గా , మ - ,,	- రిసనీసా - ; నిధ	,,	||
. .	*	ధ్యా, న - ,,	మై. . . . - ; న .	,,	||
,,	*	గా , మ - పనిపా - నీ ;; - సని	సగరీ - సా ; - నిధ	పమపా - పాధప - పాధప.	||
,,	*	ధ్యా, న - మే. . - . ;; - వర	మై. . - . ; - న .	. . గం - గా . . - . . .	||
పమ	*	గా , మపా - నిసపధ - పమ - ధప	మా , గగరీ , - సా ;	గామాగమపా - పా ; పాధప	||
. .	*	స్నా, న ము - . . . . - ఓ. - మన	సా , . . . , - . ;	రా . . . . - మ ; . . .	||
పమ	*	గా , మ - ప నిపా - నీసా ; - నిస	సససగాగారీసా ; - నిధ	పమ - పా ; - పనిసని	||
. .	*	ధ్యా, న - మే. . - . . ; - వర	మై. . . . . ; - న.	. . - గం ; - గా. .	||
ధపామ	*	గా , మ - పనిసరీసనిధాపా ; - పమ - ధప	మా , గ - గరీ , - సా ;	గమపని - + నిధ	||
. . . .	*	స్నా, న - ము . . . . . . ; - ఓ . - మన	సా , . - . . , - . ;	రా. . . - మ . .	||
పమ	*	,,	,,	గమపనిసా ; - సనిధపపాధప	||
. .	*	,,	,,	రా. . . . ; - మ.	||

మపామ *

. . . . * (ధ్యానమే)

అ. , ,	*	నినిప - ని : ప్రని - గాగా	గమాగ - గ రీ , - రీసా	ని నిపా - సనిసా	||
, ,	*	వాన - సే . . ట - మును	గ . . - ము . , - నుగ	లో. . - . . ని	|||

,,	*	రిసీసా - {నినీ - పనిసా - పసనీనీ	,రిసా - ని ,, నిధప	మామా - గామాపాధప	‖
,,	*	వం. . - చ. న - ద్రో. . - . . .హ	మ. . - దాహంకా.ర	ము లు - బో . నా . .	‖
పమ	*				
రామ	*	(ధ్యానమే)			

చ.	,,	*	పపా - ధపా - పాధప - మ పమగ	; - గమాపని	సి నిధప - మపమగ	‖
	,,	*	పర - ధన - నా. . - రీ . . .	; - మణులను	మా. . . - . . రి.	‖
	,,	*	గమ - పా , నిధాపా - మాగాపమగా - రీసా	; - సిసా - గమా	పధపధపామా - పధమప	‖
	,,	*	పర - నిం , . . . - ద . ల . . - పర	; - హిం. - స ల	మా. . . . . - . . రి .	‖

ధరనువెలయు శ్రీరామునికోరి త్యాగరాజు తెలుసుకొన్నరామ (అనుపల్లవవత్)

(8) రా. జనరంజని - తా. ఆది.

ప. విడఁజాలదురా, నా మనసు! వినరా! (విడ)

అ. అడియాసలచేఁ దగిలి నేనార్తిఁబడిన పదంబులను (విడ)

చ. తను వేపనులకు చనినా, మతి కనరానిదిఁ గమగొనినా,
నినుగా భావించి సంతసిల్లితి శ్రీత్యాగరాజనుత (విడ)

ప. ధాపానీ ; ; ; - ,ధా	పామారీ ;	; - గామాపా	‖
వి డజా ; ; ; - ల దు	రా . నా;	; - మ న సు	‖
,, సిధపమ	రి ; - ధపమరి	; - గామాపా	‖
,, - ల . దు.	రా ; - నా. . .	; - మ న సు	‖

ధాపానీసా ; రిగమా	రీ ; – సధపమ	రీ – గామాపా	||
వి డజా. ; ల . దు	రా ; – నా. . .	. – మ న సు	||
పామారీ ; సా ;			
వి న రా ; . ;	(ఇచట నిలుపవలెను.)		
అ. సారీగా ; ; ; – మారీ	సా ; ; – ధా	పామాపాని	||
అ డియా ; ; ; – క ల	చే ; ; – ద	గి లి నే .	||
+ రీగా : – సరిగామారీ	సరిగమరీ – సధ	సామా – ధపని	||
అ డియా ; – . . . క ల	చే. . . – ద .	గి లి – నే. . .	||
ధాపా ; ; ; నీసా ధా	పా – ధాపామా	రీ – గామాపా	||
నా . ; ; ; గ్రి జ డి	న – ప నం .	. – బు ల ను	|| (విడ)
చ. పాపాసా ; ; ; – పాసా	గామాపాధా	పా ; మా ;	||
త ను వే ; ; ; – క ను	ల ను గ ని	నా ; మ తిః	||
సాపాపాధనిపా – పాసా	పరిగమపమ	గా ; రిమా	||
త ను వే . . . – క ను	ల. . . ను గ ని .	నా ; మతి	||
సారీగా ; ; ; – రీగా	సాసారిసా	స ధపమరీ :	||
క నరా ; ; ; – నీ కే	. . నం సి	నా . . . ;	||
సారీగా ; ; ; – మారీ	సా ; ; – సా	ధాపానీసా	||
వినుగా ; ; ; – భా .	విం ; ; – చి	సం . . త	||

ధాపానీ ; ; ; – ని పా | ధాపామా – రీ | ; – గామాపా ||
సి ద్ధి తి ; ; ; – శ్రీ . | త్యా. గ – రా | ; – జ నుత || (విడ)

(౪) రా. భైరవి – తా. ఆది.

ప. కొలువైయున్నాడే, కోదండపాణి । (కొలు)

అ. తొలికర్మమణగఁ జూతాముర౼శే తోయజారి రోహిణిఁ గూడినరీతి (కొలు)

చ. మనసురంజిల్ల సురసతులు అణి – మాదులుకొలువ వేయువన్నె
కనకశలాకను గేరు సీతా – కాంతతోఁ త్యాగరాజవినుతుఁడు (కొలు)

ప. ని నిధా – పాధా – ని సరీ , , ని | నిధాప – మపామ | పాధా – ని సరిగ ||
కొ . . – లు . . – వై . . . , . | . . . – . . . | . . . – యు . . ||
రిసరి సా – నిసరి – సాగరిస – సని | ధప – నిసపధ – మని | ధపమగ – రిగమప ||
. . . న్నా – . . . – . . . . . – . . | . . – డే . . . . – . . | . . . . – . . . . ||
ని ని ధా – పాధా – నీసా రీగరి – సారిసస ; | ధాపా – మపామ | పాధా – ని సరిగ ||
కొ . . – లు . . – వై . . . . – . . . . ; | . . – . . . | . . – యు . . . ||
రిసరి సా – నిసరి – సాగరిస – సని | ధప – నిసపధ – మని | ధపమగ – రిగమప ||
. . . న్నా – . . . – . . . . . – . . | . . – డే . . . – . . | . . . . – . . . . ||
ని నిధా – పాధా – సగగరిసా , ని | నిధాప – మపామ | పాధా – ని సరిగ ||
కొ . . – లు . . – వై . . . , . | . . . . – . . . | . . – యు . . . ||

రిసి - రీ సా - నిసరి - సాగరిస - సని | ధప - నిస-పధ-మని | ధపమగ - రిగరిస ||
. . . - .న్నా - . . . . . - . . . . . . - . . | . . . - డె.- . . . . . | . . . . . - . . . . ||
నిస - రీగరి - సా , సి - నినిధా - నిసరిగ | రిసరీ - రిగసా | రి గమపధప - నిని ||
శో. - . . . . - . , . - . . . . - దం. . | . . . . - డు. . | పా. . . . . . - . . ||
ధప - పామగరిస - రిగమపపరి - గమ | గా ; రీ ; | సా ; - ;; ||
. . - . . . . . . - . . . . - . . | ణి ; . ; | . ; - ;; ||
నిస - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ | రిసరీ - రిగసా | రి గమపధని - సా ||
శో. - . . . . - . , . - . . . . - దం. . | . . . . - డు. . | పా. . . . . . - . ||
సనిధప - మగరిస - రిగమపపరి - గమ | గా ; రీ ; | సా ; - ; ; ||
. . . . - . . . . . - . . . . | ణి ; . ; | . ; - ; ; ||
నిస - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ | రిసరీ - రిగసా | రి గమపధని - సరి ||
శో. - . . . . - . , . - . . . . . - దం. . | . . . . - డు. . | పా. . . . . . - . . ||
సనిధపమగరిస - రిగమప - పరి - గమ | గా ; రీ ; | సా ; - ;; ||
. . . . - . . . . . - . . . - . . | ణి ; . ; | . ; - ;; ||

అ. నినిధా - ధాపా - మపధప - పమగా | రీ గామపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . - లి . - క . . . . - . . . . | ర్మ . . . . | ము . - ణ . . . ||
పామాపా ; - ;; - గామా | పా ; - ;; | పాధా - ధపపమ ||
గ . . ; - ;; - . . | . ; - ;; | అ . - . . . . ||

ని నిధా - ధాపా - మపనినిధపమగ | రీగా - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . - లి . - క . . . . | ర్మ. - . . . | మ . - ణ . . . ||

పామాపా - ;;; - మపధా | పధనీ - ధనీధ | పధాప - మపామ ||
గ . . - ;;; - అ . . | . . . - . . . | . . . - . . . ||

ని నిధాధాపా - మపనినిధపమగ | రీ గా - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . లి . - క . . . . | ర్మ . - . . . | మ . - ణ . . . ||

పధనిధ - ధ నీధ - నిసాని - ధపమప | , మ - ప ధపధనీ | ధ నిసని - సా ; ||
గ . . . - జా. . - . . . . - తా. . . | , . - ము. . . . | రా. . . - రే ; ||

స నిధా - ధాపా - మపనినిధపమగ | రీగా - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . - లి . - క . . . . | ర్మ. - . . . | మ . - ణ. . . ||

పధనిధ - ధ నీధ - నిసా ని - ధ పమప | , మ - ప ధపధనీ | ధనిసని - సరిగరి ||
గ. . . - జా . . - . . . . - తా. . . | , . - ము. . . . | రా. . . - రే. . . ||

స నిధప - మపధని - సరిగరి - సనిధప | మగరిగ - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . . - లి . . . - క . . . - . . . . | ర్మ. . . - . . . | మ . - ణ . . . ||

పధనిధ - ధ నీధ - నిసా ని - ధ పమప | , మ - ప ధపధనీ | ధ నిసనిపా ; ||
గ. . . - జా. . - . . . . - తా. . . | , . - ము. . . . | రా . . . రే ; ||

స నిసా - రీగగ - రి,సరీ - ససరిరి | గమగరి - సనిధప | ధ పమప - ధనిసరీ ||
తో. . - . . . . - య. . - జా. . . | . . . . - రి . . . | శో. . . - . . . . ||

రీగసా - సనిధప - మపధని - సాసా | నినిధప - మగరి - రి | గస - గరిగ - మపధ ||
హి . . - జీ . . . - . . . . . - గుం . | జీ . . . - . . . . - న | . . - రీ . . - తి . . ||

నీ , సరిగ - సరినిస - పధమప - గమ | పామగరిసా - మ | గరినిధ - మపధ ||
మగరి - పమధప - నిధనిరిస - గరిగ | మా , గరిస - నీ | గరినిధ - మపధ ||

చ. మా ; మా ; మా ; - పధనిధ | పాధాపా ; | మపధప - పమగా ||
మ ; న ; సు ; - రం . . | . . . . ; | జి . . . - . . . . ||

రీ ; - సరిగరి - సారిసా ; | మపధప - పమగా | రీగా - మపధా ||
ల్లి ; - సు . . . - . రస ; | తు . . . - లు . . | అ . - ణి . . ||

ప ధనినిధప - మధపా ; - మపమధ | పమగపమా ; | నిధాప - మగరిగ ||
మా . . . . . - . . ను ; - లు . . . | కో . . . లు ; | వ . . - . . . . ||

మపధా - పధనీ - ధనిస - ప ధామ | పాధానిసరీ | రిససనిపా ; ||
వే . . - . . . . - . . . . - యి . . | వ . . . . | . . . . న్నై ; ||

పాధా - నిసరీ - సరిగారీ ; | సరిగరి - సారీ | రిససనిపా ; ||
క . - న . . . - క . . శ ; | లా . . . - క . | ను . . . . ; ||

రీగగ - రిసని - నిసరిగ - రీసా | నిసరిస - సనిధప | మపామ - పాధా ||
గే . . - . . . . - . . . . . . - . . | . . . . - రు . . . | డీ . . . - . తా ||

ని సరీ - రిసని - ధాపా - మపధప | పమగారీ - ; | స రిగరి - సారీ ||
కాం . - . . . . - త . - తో . . | . . . ను - ; | త్యా . . . - . . ||

సా ; - సగగరీగా - మపధా	పధనీ - ధనిసా	నిసరీ - సరిగరి	||
గ ; - లా . . . . . - జ . .	విను . - . తు .	డు . . -	||

(ఇచట చిట్టస్వరము పాడి పల్లవిని పాడుకొనవలెను.)

(10) రా. కోకిలధ్వని - తా. ఆది.

ప. తొలి నేను జేసిన పూజాఫలము తెలియలేగ ! (తొలినేను)

అ. వెలవేసి తీయగ వచ్చునా ? వెతదీరునా మనసారగ ? (తొలినేను)

చ. పరమాత్మ ! నీ కాయాసపడ పనిలేదురా, కరుణాకర !
వరభక్తవేసము వేయువేళ వర్జకాలమేమో ? త్యాగరాజనుత ! (తొలినేను)

ప. ; ; ; * సారీగా ; మా	ధా ;; - నీ	నీ ధ నిపామా	||
; ; ; * తొలినే ; ను	జే ;; - సి	న పూ . . .	||
గాగా ;; * సారీగా ; మా	గారీరి గారి	సా ;;;	||
జా . ;; * ఫ లము ; ;	లా	గే ;;;	||
అ. ; ; ; * ధానీధా ; నీ	సా ;; - రిగ	మాగా ; రీ	||
; ; ; * వెలవే ; సి	తీ ;; - య	గ వ ; చ్చు	||
సా ; ; * సానీధపా ; - ధా	సా ;; - రిని	ధనిపా ; మా	||
నా ; ; * వెతదీ ; ; - రు	నా ;; - మ	న . సా ; . ర	||
; గాగారీ ; * . . . . . ;			
; గ ; ; * . . (తొలి)			

చ. ; ; ; * పాపాపా ;, పా | ధానీపమ - గా | మాధా ; నీ ||
; ; ; * పరమా ; ర్థ | నీ . . . - కా | . యా ; స ||
దాధా ; * సానీధా ; నీ | పా ;; - మా | గాగా ; రీ ||
పడ ; * పని శే ; ము | రా ;; - క | రుణా ; క ||
పా ; ; * ధానీదా ; ధా | సా ;; - రిగ | మాగా ; రీ ||
ర ; ; * వరభ ; క్త | వే ;; - స . | ము వే ; యు ||
సాసా ; * సానీధా ; ధా | సాసా ; - సని | ధనిపా ; మా ||
వేళ ; * వర్జకా ; ల | మేమో ; - త్యా | గ . రా ; జ ||
గారీ ; *
నుత ; * (తొలి)

(11) రా. ఛాయాతరంగిణి — తా. ఆది.

ప. కృపజూచుటకు వేళరా, రామ! (కృప)

అ. అపరాధముల నోర్వవలెమా ? యనబోకుము, పరివారములతో (కృప)

చ. పరమార్థమా మార్గ మెఱుగరు ప్రభువులెల్ల నీచసేవకులురా !
పరలోక భయమెంతగానరు వరత్యాగరాజ వ్యాత్సదన ! (కృప)

ప. సారీ - మాగామా ; - మామా | పా - పమమామా | గా ; - గరిసా ||
కృప - జూ . . ; - చు ట | కు - వే . . ళ | రా ; - రా.మ ||

2. సారీ – స రిమగమా ; – పామా	,,	,,	‖
కృప – జా. . . . ; – చు ట	,,	,,	‖
3. ,,	పా – నిదధపమా	,,	‖
,,	కు – వే. . . ళ	,,	‖
4. ,,	పా – మపనినిసా	ని దధప – మగగరి	‖
,,	కు – వే. . . ళ	రా. . . – రా.మ.	‖
5. పాపా – నీ సా ;; – నీ ధా	పా – పా ; మా	గా ; – గ రిసా	‖
కృప – జా . ;; – చుట	కు – వే ; ళ	రా ; – రా. మ	‖
6. నిధపా – నీ సా ;; – రీమగ	రి – రిసనిధపా	పమగా – గ రిసా	‖
కృ.ప – జా . ;; – చుట.	కు – వే. . . ళ	రా. . – రా. మ	‖
అ. ధాపానీసా ;; – నీసా	రిమగా ; – మా	గారీసా ;	‖
అ పరా. ;; – ధము	ల . నో ; – ర్వ	వ శమా ;	‖
నీ నీ నీ ; – నిధపమ – పానీ	సా ;; – రిస	నీధాపా ;	‖
యనబో; – కు. మ. – స రి	వా ;; – . .	ర ల లో ;	‖
,,	,,	నిద – ధపమగగరి	‖
,,	,,	ర. – ల .లో.	‖
చ. పాపాపా ;; మా – మ పనీ	; – నిదధాపా	మాగాగారీ	‖
ప ర మా ;; ర్థ – మా. .	; – మా . ర్గ	మెఱుగరు	‖

పామాగా - గరిసాసా - సరిమగి	మా - పా ; మా	నీధాపా ;
ప్రభు వు - లె. . ల్ల - ని. . .	చ - సే ; ప	కులరా ;
ధాపానీసా ; సా - రీమా	గా ;; మా	గారీసా ;
ప రలో. ; క - ధయ	మెం;; తి	గాన రు ;
నీనీ నీ ;.- నిధపమ - పానీ	సా ;; - రి స్రీ	ని ధాపా ;
వరత్యా; - . .గ. - రా.	జ ;; - హ్యా .	త్సదన ;
,,	,,	నిద - ధపమగగరి
,,	,,	త్స. - ద . న . . .

(12) రా. పంతువరాళి - తా. ఆది.

ప. వాఁడేరా దైవము, మనసా ! (వాఁడే)

అ. ఆడినమాటలు తప్పకనుచున్నా - నా చంద్రార్కముగ కీర్తి గల్గిన (వాఁడే)

చ. దండిరక్కసుల మదమణచను నా-ఖండలాది సురకోటులను భూ-
మండల సుజనుల పాలింపను కో-దండపాణిరూపముతో వెలసిన (వాఁడే)

2. దారిఁ తెలియలేని యజ్ఞులకు భవనీరధి దాటి మోక్ష మందుటకు
నీరజాక్షికిఁ నుపదేశించే తారక నామముతోను వెలసిన (వాఁడే)

3. ధాతృ వినుతుఁడైన త్యాగరాజునిచేత పూజలంది బాగుగ ప్ర-
ద్యోతనాన్వయమునను జనించి సీతాపతియని పేరు గలిగిన (వాఁడే)

ప. సీ ; సా ; - సిధాసామా | గారీసారీ | గామాపాధా ||
వా ; జే ; - రా. . . | స్తై . వను | మ న సా . ||
,, - నీసా - నిధపమ | ,, | ,, ||
,, - రా. - . . . . | ,, | ,, ||
,, - ని సరిస - నిధపమ | గమపధ - పమగరి | మగరీ - గమపధ ||
,, - రా. . . - . . . . | స్తై . . . - వ .ము. | మ .న - సా. . . ||
ప ధనీధా ; పా ; మపామ | గా ; రీ ; | సా ; - ;; ||
వా. . జే ; రా ; . . . | . ; . ; | . ; - ;; ||

అ. ధా ; - పాధా నీ ; సాసా | సనిసరి - సానీ | ధానీ - ధ పమా ||
ఆ ; - డిన మా ; ట లు | త. . . - ప్పడ | నుచు - ను. . ||
పాధానీసా - నీ పాధా - నీ | సా - నిధాపమా | గామాపాధా ||
నా . చం. - ద్రా . ర్క - ము | గ - కీ . . ర్తి | గ లి గి న ||

చ. పా ; పామాపాధా నీధా | నీ - సా నీధా | పామాగామా ||
ధా ; తృ వి ను తుం డై. | న - త్యా. గ | రా . జు ని ||
పధనీధా - ప మగారీ - గామా | పా - పా ; ధా | నిసాని - ధపమా ||
చే. త . - పూ. . జ - లం . | ది - బా ; గు | గ . . . - ప్ర. . ||
ద ధపాధా - నీ ; - నీసాసా | ; సనిసరిసా | సానిధ - నిధపమ ||
ద్యో. . త - నా ; - . న్వయ | ; ము.న. ను | జనిం. - చి. . . ||

పాధానిసరిస - నీధానీపా | ; నీధాపధ | గామాపాధా ||
నీ . తా. . . - ప తియని | ; పే. .రు | గ లి గి న ||(వాతే)

(కడమ రెండుచరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

(13) రా. బంగాళ – తా. ఆది.

ప. సాక్షిలేదనుచు సాధింపకే; సత్యసంధ! సద్భక్తపాలక! (సాక్షి)

అ. వీరు కాదు లెల్ల నవ్వరా? జగత్సాక్షివంశ నీరధిపూర్ణచంద్ర! (సాక్షి)

చ. శక్తినీయెడ నిండారులేదా? పరా-శక్తిబ్రోవలేదా? విషయమందు వి-
రక్తి గల్గు శ్రీత్యాగరాజ నిజ-భక్తి నీ వెఱుగలేవా? మానవుల (సాక్షి)

ప. ; ; ; * పాసాని ; సా | మారీ ; - గా | ; గా ; మా ||
; ; ; * సాక్షి లే ; ద | ను చు; - సా | ; ధిం ; ప ||
రీ ; ; * పాసాసనిపాపా | పమగమ రి - గా | ; - గమపామా ||
కే ; ; * సాక్షి లే . . ద | ను. . . చు - సా | ; - ధిం. . ప ||
పమగమరీ * ,, | ,, | ; - గమపారీ ||
కే. . . . * ,, | ,, | ; - ధిం. . ప ||
పమగమరీ * సనిపాసా ; రీ | గా ; ; - గా | మా పా ; - మా ||
కే. . . . * స. త్య సం ; ధ | స ; ; - ద్భ | క్త పా ; - ల ||
రీ ; ; *
క ; ; * (సాక్షి)

అ. ; ; ; * సనిపాసా ; సా | సాసా ; - సా | రీ గా ; మా ||

; ; ; * వి. త్తుకా ; దు | తెల్ల ; - న | వ్వరా ; జ ||

రీ ; ; * గమ రీ - సరిగారి | సా ; ; - రిస | నీ - పామారీ ||

గ ; ; * త్సా.క్షీ - వం. . శ | నీ ; ; - ర . | ధి - పూ . ర్ణ ||

గమసరిగమ *

చం.ద్ర. . . * (సాక్షి)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా | పమరీ ; - పమ | రీ - గామారీ ||

; ; ; * శక్తి నీ ; యొ | డనిం. ; - డా. | రు - లే . దా ||

సాసా ; * పమరీ గా ; గా | గరిసా ; - రిగ | మాపా ; మా ||

పరా ; * శ. క్తిబ్రో ; వ | లే.దా ; - విష | యమం ; దు ||

రీపా ; * సనిపాసా ; సా | సా ; ; - రిగ | మారీ ; గా ||

వి . ; * ర. క్తిగ ; ల్గు | శ్రీ ; ; - త్యా | గరా ; జ ||

గరిసా ; * రిగరీ - సరిగారీ | సాసా ; - రిస | నీ - పామారీ ||

ని . జ ; * భ. క్తి - నీ . . వె | అంగ ; - శే . | వా - మా . న

గమసరిగమ *

వృ. ల. . . * (సాక్షి)

(14) రా. ఆరభి – తా. ఆది.

ప. చాలకల్లలాడుకొన్న సౌఖ్యమేమిరా ? (చాల)

అ. కాలముబోను, మాటనిలుచును, కల్యాణరామా ! నాతో (చాల)

చ. తల్లిదండ్రి నేనైయుండఁ దక్కిన భయమేలరా యని పలుమాఱు నీ వెన్నో బాసలుజేసి,
ఇలలో సరివారలలో నెంతో బ్రోచుచుండి, పెద్దలతో బల్కి మెప్పించి, త్యాగరాజునితో (చాల)

ప.	పా ; ; – పమమా – మా , గరీ	పా ; ; – సని	ధా – ధ సరీ. – రిమ	‖
	చా ; ; – ల . . – క , ల్ల.	లా ; ; – డు.	. – కొ . . – న్న.	‖
2.	పారిమపా – ,,	,,	,,	‖
	చా . . . – ,,	,,	,,	‖
3.	పారిమపధ – పమమా – మగరీరీ	సరిసనిధాగా	; ధసరిరిమ	‖
	చా . . . . – ల . . – క . . ల్ల	లా . . . డు	; కొ ...న్న.	‖
4.	,,	,,	; – ధసరిరీ	‖
	,,	,,	; – కొ ...న్న	‖
5.	రీ ; ; – మగరీ – సరిమగరి	,,	,,	‖
	చా ; ; – ల . . – క . . . ల్ల	,,	,,	‖
6.	రి ; ; – దధసా – మపమగరీ	రిసధసరిస – సని	ధా – ధసరిరి	‖
	చా ; ; – ల . . – క . . . ల్ల	లా . . . . . – . .	డు – కొ ...న్న	‖
7.	రిమమపపధ – పధపప – మా , గరీ	,,	,,	‖
	చా . . . . . – ల . . . . – క , ల్ల.	,,	,,	‖

8. రిమమపపధ - ధరిసని - దధపపమగ | ,, | ,, ||
చా. . . . . - ల. . . - క. . . ల్ల | ,, | ,, ||

9. రిమమపపధ - ధసిసరి - రిస్మగ్గరి | రిసా - సధా - ధప | ; - పమగ - రిమపధ ||
చా. . . . . - ల్ల. . . - క . . ల్ల | లా. - . డు - . కొ | ; - . . . . - . . .న్న ||
పా ; ; - పమ్మ్గా - మా , గరి | ధపామగరి - రిస | , స - రిమరిమపధ ||
స్తా ; ; - ఖ్య. . - మే , .మి | రా. . . - . . | , . - అ. . . . . ||

10.(a) సా ; ; - స్ధధపా - మ్మపమగరి | రి సధసరిపసన్ని | ధా - ధసస్రిరి ||
చా ; ; - ల . . - క . . . ల్ల | లా. . . . .డు. | . - కొ. . .న్న ||

(b) రి మమపపధ - ధరిసని - దధపపమగ | ,, | ,, ||
చా . . . . . - ల . . . - క . . .ల్ల. | ,, | ,, ||
పా ; ; - పమమా - మా , గరి | స రిమగరి ; | సా ; ; ; ||
స్తా ; ; - ఖ్య. . - మే , .మి | రా. . . . ; | . ; ; ; ||

అ. ధా ; ; - ధా ; పా - ధపపమ | పా - దధపాధా | సనిధాసాసా ||
కా ; ; - ల ; ము - జో. . . | ను - మా. . ట | ని . లు చూను ||

2. ధపమపధప - ధధసనిధా - దధపమ | పా - సి సధపధా | ,, ||
కా. . . . - ల్ల . . . ము - జో. . | ను - మా. . . ట | ,, ||

3. రి మగరి - రిదధపా - ,, | పా - ద ధపాధా | ,, ||
కా. . . - ల . . ము - ,, | ను - మా. . ట | ,, ||

4. దధపపమమ - పపమగరీ - రి ససా | సా - మగరిరి - దధ | పప - సిధా - సిసా ||
కా. . . . . - అ. . .ము - బో. . | ను --మా... - ట. | . . - ని లు - చును ||

5. ,, | ,, | ,, - సి రీ ||
,, | ,, | ,, - చును ||

6. మగరిరిసని - దధపపమగ - రిరిసా | సా - మ గరిరి - దధ | పప - సిధాసి రీ ||
కా. . . . . - ల. . .ము. - బో. | ను - మా. . . - ట. | . . . - నిలుచును ||
సిరీరిరిసి - సిదధాపా - మపమమ | , గ - రిమరిమపా | మపధా - మపధసి ||
క. . . . - ల్యా.. ణ - రా. . . | , . -మా. . . . | నా. . - తో. . . ||

సా , సిధప - పామగరి - మగరి - పరి | సధా - సరీమప | ధ - సరిమపధసిధ ||
రీమగరిసిసిరి - దధసి - మపధసిరి | ధసి--పధసి - మపధ | రిమప - సరిమపధ || (చా)

చ. పాపా ; పా ; ; - మపధసి | సినిధ - సిధప-మప | మమాగ - రీ , మ ||
త ల్లి ; దం ; ; - ద్రి. . . | నే. . - సై. .-యుం | . . . - - , డ ||
2. పదధసిధప - పా ; ; - మపధసి | సిరి - సినిధప - మప | మమాగ - రీ మా ||
త .ల్లి. . . - దం ; ; - ద్రి. . . | . . - నే. . . - సై. | . . . . - యుండు ||
పా ; ; - పమమగరీ - సరిమగ | రీ - సరిసనిధా | స సరిస - రీ రీ ||
ద ; ; - క్కి . . న - భ.యు. | . - మే. . ల | రా. . . - యని ||
రిమరిమపా - మ పధా ; - మపధసి | సినిధ - దధప- మప | మమాగ రీ ; ||
ప. లు. . - మా. . ; - అం. నీ . | . . . - . . . - నె . | . . .నో ; ||

సరిసన్నిధా ; - ససరిసరీ ;	మపధపమా , గ	రీ ; - సా ;	‖
బా.. . . ; - స . . . లు ;	జే . . . . , .	సి ; - . ;	‖
దాదాధాపా ; ; - మపధసి	సనిధ - దధప - మప	మా - మగరీ ;	‖
ఇ ల లో . ; ; - స .రి.	వా. . -	ర - ల.లో ;	‖
స రిమాగరి - రిమపాపా - మపధా	మపధసి - సనిధా	సా ; - ; ;	‖
సెం.తో. . - బ్రో. .చు - చుం..	డి . . . - పె. .	. ; - ; ;	‖
సనిధా - ససరిసరీ ; - సరిమగ	రీ - స రిసిసా ,	సనిధా - ససరీ	‖
ద్ద. ల - తో. . . . ; - బ . . .	ల్కి - మె . . . ,	ప్పిం. . - . . చి	‖
స రీరీససి - సధసధపా - మపమమ	, గ - రిమరిమపా	మపధా - మ పధసి	‖
త్యా. . . . . - . . . . .గ - రా. . .	, . - జు. . . .	ని . . - తో. . .	‖

(ఇచ్చట చిట్టస్వరమును బాడి పల్లవిని పాడవలయును.)

(15) రా. వాచస్పతి - తా. ఆది.

ప. కంట(జూడుమీ ఒకపారి క్రీ (కం)

అ. బంటు(డై వెలసి, బాగుగాను తప్పతంటలెల్ల మానుకొన్న నన్ను, క్రీ (కం)

చ. అలనాడు సౌమిత్రిపాదసేవ చెలరేగి సేయువేళ సీతతో(

బలికిచూచినంత పులకొంగితు(డై బరగినయట్టి త్యాగరాజుని క్రీ (కం)

ప. ; ; ; * సాసాసారీ ; రీ	గా ; ; - పా	మాగా ; రీ
; ; ; * కంట(జూ. ; డు	మీ ; ; - ఒ	క పా ; రి

2. గా , రిసధి	*	ధ్వాన్సీ సా ; రీ	గా ; ; - పా	మాగా ; రీ	‖
. , . . .	*	కంటఁజూ ; డు	మీ ; ; - ఒ	క పా ; రి	‖
3. ,,	*	,,	గ రిసరిగమ - పా	,,	‖
,,	*	,,	మీ. . . . . . - ఒ	,,	‖
4. ,,	*	,,	,, - పధి	నిధ - పమగారీ	‖
,,	*	,,	,, - ఒ.	క . - పా. . రి	‖
గమగరిసని	*	,,	గా ; ; - పా	మాగా ; రీ	‖
క్రీ.	*	,,	మీ ; ; - ఒ	క పా ; రి	‖
సా ; ;	*				
క్రీ ; ;	*	(ఇచట నిలుపవలయును.)			
౫. ; ; ;	*	పాధా నీ ; ని	ధానీ ; - ధా	నీ సా ; నీ	‖
; ; ;	*	బంటుఁడైౖ ; వె	ల సి ; - బా	గుగా ; ను	‖
సా నిధపమ	*	,,	,,	,,	‖
తప్పు. . .	*	,,	,,	,,	‖
సా రీ ;	*	గారీసా ; ని	ధా నీ ; - నిధ	పమ - గా ; రీ	‖
త ప్పు ;	*	తెంటలె ; ల్ల	మాను ; - కొ	న్న. - న ; న్ను	‖
గా , రిసని	*	గారీసరిగారిసి	నిధానీ . - సిని	ధప - నిధపమగమ	‖
క్రీ , . . .	*	తెంటలె. . ల్ల .	మాను. , - కొ.	న్న - న . . .న్ను.	‖

ప మగరిసన్ని *

క్రీ . . . . . . * (కంటిఁ జూడుమీ)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా | సాపధపధా - పధ | పమ - పా ; పమ ||

; ; ; * అ ల నా ; డు | సౌ. . . . - మి. | త్రి. - పా ; ద . ||

గా రీ ; * పాపమగా ; నీ | సరీ స న్నిధ - సా | రీ - గమపామా ||

సే వ ; * చెల. . శే ; గి | నే.యు. . - వే | శ - సీ . . త ||

పా ; ; * పాధా నీ ; నీ | ధానీ ; - పా | నీ సా ; నీ ||

తో ; ; * బల్కి_చూ ; చి | సంత ; - పు | లకాం ; గి ||

సా నిధపమ * ,, | ,, | ,, - రీ ||

తుఁ.డై. . * ,, | ,, | ,, - కి ||

రీ రీ ; * గారీసా ; నీ | ధానీ ; - నిధ | పమగా ; రీ ||

తుఁడై ; * బ ర గి ; న | యట్టి ; - త్యా. | గ . రా ; జు ||

గా , రిసన్ని * గారీసరీగారీసా | నిధానీ , - సా ని | ధప - నిధపమగమ ||

ని , క్రీ.. * బరగి . . న. | య. ట్టి , - .త్యా | గ. - రా. . .జు . ||

పమగరిసన్ని *

ని. క్రీ. . . * (కంటిఁ జూడుమీ)

(16) రా. రీతిగౌళ - తా. ఆది.

ప. చేరరావదేమిరా ? రామయ్య ! (చే)

అ. మేరగాదురా యిక, మహా మేరుధర ! శ్రీకర ! (చే)

చ. తల్లిదండ్రిలేని బాలా తననాథుఁ గోరురీతి పలుమారు వేడుకొంటె పాలించరాదా ?
వలచుచు నేను నీదు వదనారవిందమును దలఁచి, కరగఁగఁ జూచి త్యాగరాజసన్నుత ! (చే)

ప. ; ; ;	*	ధాపా - మా ; గా	గాసా ; - సా	నీ ; ; - నీ ‖
; ; ;	*	చేర - రా ; వ	దే . ; - మి	రా ; ; - రా ‖
2. సాగామా	*	ధాపా - గమపమగరి	గగాసా , - సని	సా ; ; - నీ ‖
మయ్య .	*	చేర - రా. . .వ.	దే . . , - మి.	రా ; ; - రా ‖
3. సాగామా	*	పాధాపా ; - మగ	మా ; ; - గరి	గాగారి ; - నీ ‖
మయ్య.	*	చేరరా ; - వ .	దే ; ; - మి.	రా . . ; - రా ‖
4. సాగామా	*	గారిగా ; మా	మపమా - గరిరి ని	సా ; ; - నీ ‖
మయ్య .	*	చేరరా ; వ	దే. . - . . .మి	రా ; ; - రా ‖
5. సాగామా	*	ధామా - గమపమగరి	గగాసా , - సని	సా ; ; - ; ‖
మయ్య .	*	చేర - రా. . .వ.	దే . . , - మి .	రా ; ; - ; ‖
6. ; ; ;	*	గారిగా ; - మగ	మపధప - గమపమ	గరిసనిసాని - సగ ‖
; ; ;	*	చేరరా ; - వ .	దే. . . - . . మి.	రా. . . - రా. ‖

7.	గరిసా ;	*	గారిగా ; మా	గమపధా - ధపమ	గరిసా , - నీ	‖
	మ.య్యా ;	*	చేరరా; వ	దే. . . - మి. .	రా. . . , - రా	‖
8.	పగమా ;	*	ధాపా - గమపమగరి	గగాసా , - సని	సా ; ; - ;	‖
	మ.య్యా ;	*	చేర - రా. . . వ.	దే. . , - మి.	రా ; ; - ;	‖
9.	; ; ;	*	నీనీ నీ ; నీ	ననీధా , - నీ	నీసా ; - సగ	‖
	; ; ;	*	చేరరా ; వ	దే. . , - మి	రా. ; - రా.	‖
10.	గరిసా ;	*	నీనీనీ ; నీ	ననసని - నిధమా	నినిసనిసా - సగ	‖
	మ.య్యా ;	*	చేరరా; వ	దే. . . - . . మి	రా. . . . - రా.	‖
11.	గరిసా ;	*	నీనీనీ ; నీ	ననసని - సగారి	గ మాధపమ - గా	‖
	మ.య్యా ;	*	చేరరా ; వ	దే. . . - . . మి	రా . . . . - రా	‖
12.	రిగమా ;	*	నీధామా ; గరి	గగాసా , - సని	సా ; ; - ;	‖
	మయ్యా. ;	*	చేర రా ; వ.	దే. . , - మి.	రా ; ; - ;	‖
13.	; ; ;	*	నీనీ - స గరీనీ	నసగగ - మామా	నిధమా ; - నీ	‖
	; ; ;	*	చేర - రా. .వ	దే. . . - . మి	రా. . ; - రా	‖
14.	నీ సా ;	*	నీనీధమా , గరి	గగాసా , - సని	సా ;;;	‖
	మయ్యా ;	*	చే.ర రా , వ.	దే. . , - మి.	రా ;;;	‖
15.	; ; ;	*	నీనీ స గరీ	; సగగమామా	నినిసనిసా - సని	‖
	; ; ;	*	చేరరా . . వ	దే. . . మి	రా. . . . - రా.	‖

16\. సగరిగారి * సనిధమ - గమపమగరి | రీగా ; సా - సని | సా ; ; ; ||
మ.య్యా. . * చే. ర . - రా. . . వ . | దే . ; . - మి. | రా ; ; ; ||

అ. ; ; ; * నీ నీ సా ; నీ | సా ; ; - నీ | సా ; ; ; - నిధ ||
; ; ; * మేరగా ; గు | రా ; ; - ఇ | క ; ; ; - మ. ||
మా ; ; * ,, | ,, - సగ | రీరిరిసా - నిధ ||
హా ; ; * ,, | ,, - ఇ . | క. . . - మ . ||
మా ; ; * ,, | ,, - సగ | రిగమగరిస - నిధ ||
హా ; ; * ,, | ,, - ఇ . | క . . . . . - మ . ||
మా ; ; * నీ నీధా ; మా | గా ; ; - మా | గమపధపమ - గమ ||
హా ; ; * మేరుధీ ; ర | శ్రీ ; ; - క | ర . . . . . . - . . ||
పమగరిగమ *
. . . . . . * (చేరరావ)

చ. ; ; ; * రీగామా ; మగ | రిగమా ; ; | గా ; ; - మా ||
; ; ; * తల్లి దం ; డ్రి . | లే . . ; ; | ని ; ; - బా ||
గా ; ; * ,, | గమపమ - గమపా | మా ; ; - మా ||
లా ; ; * ,, | లే. . . - . . . | ని ; ; - బా ||
గా ; ; * ధాపామా ; గా | గమగా - మపమా | గమగా - రీస ||
లా ; ; * తన నా ; ధు | గో. . - . . . | . . రు - లీ. ||

సా ; ; * ,, | గ మపధపమ - గమ | పామా - గరీని ||
తి ; ; * ,, | గో. . . . . . - . . | . వ - రీ. . ||
సా ; ; * సానీసగరిగమా | మనినిధమ - గ మ | పామాగారీ ||
తి ; ; * పలుమా...ఉ | జే. మ. . - కొం. | . . . . ||
గా రీ ; * నీ సాగమపధపా | ప మగమ - పమగరి | గ గాసా , - ; ||
టె . ; * పా . లిం . . . చ | రా . . . . - . . . . | దా . . , - ; ||
; ; ; * నీనీసా ; నీ | సా ; ; - నీ | ; ; ; సా ||
; ; ; * తలచు ; చు | నే ; ; - ను | ; ; ; నీ ||
, గగరిసా * నీసాగా ; మా | పా , ధపమ - గమ | పమగరి - గగాస |
, . . . దు * వద నా ; ర | విం , ద. . - ము. | . . . . - ను . . ||
; ; ; *
; ; * దలఁచి కరగఁగఁ జూచి త్యాగరాజ సన్నుత (అనుపల్లవిఁబోలును పాడుకొనవలయును.)

(17) రా. కల్యాణవసంతము - తా. చతురశ్రరూపకము.

ప. నాదలోలుఁడై బ్రహ్మానంద మొందవే మనసా (నాద)

అ. స్వాదుఫలప్రద సప్తస్వరరాగ నిచయ సహిత (నాద)

చ. హరిహరాత్మ భూసురపతి, శరజన్మగణేశాది
వరమౌను లుపాసించిరే, ధర త్యాగరాజవినుత ! (నాద)

స్వ. సాన్ని | పా - గా ; గా || మా ; | ధా ; ష్గా ; || మా ; | గా - గ రిరిస్ని || సా ; | గారిసాన్ని ||
సా. | ద - లో ; లు || డై ; | శ్రీ ; కృష్ణ ; || నం ; | ద - మోం. .ద || వే ; | మనసా. ||
అ. ధా ; | నీసా గా ; || మాగా | రీ ; సా ; || గారీ | సా ; నీ - నీ || ధాపా | మాగాగరిసని ||
స్వా ; | దఘల ; || ప్రద | స ; ప్త ; || స్వర | రా ; గ - ని || చయ | సహిత. . . ||
చ. పాపా | పాపా ; మా || ధా ; | నీసా నీధా || ధాపా | మా ; గా-గా || మా ; | ; - గారీసా ||
హరి | హరా ; త్మ || భూ ; | సురపతి || శర | జ ; న్మ-గ || జే ; | ; - శా. ది ||
నీధా | పా ; మా-ధా || నీ ; | సా ; గాగా || మాగా | రీ ; సా - నీ || ధాపా | మాగాగరిసని ||
వర | మౌ ; ను -లు || పా ; | సిం ; చి రే || ధర | త్యా ; గ - రా || . జ | వినుత. . . ||

(18) రా. ముఖారి - తా. ఆది

ప. కారుబారు సేయువారు గలరే? నీవలె, సాకేతనగరిని! (కారు)

అ. ఊరివారు దేశజనులు వరమునులుప్పొంగుచు భావుకు లయ్యెడు (కారు)

చ. నెలకు మూడువాన లఖిలవిద్యల నేర్పుగలిగి దీర్ఘాయువుగలిగి
ఫలము గల్గ రహితులు గాలేదా? సాధు త్యాగరాజనుత రామ! (కారు)

స్వ. ; ; * ధగధగరీ ; - సధగధధసా నినీధా-పధపనిధాపా | పా ;; - ;;; - ధా ; | మపమధపమగారీ ; - మాపా ||
; ; * కా. .రు. ; - బా . . . . -రు. . . . . | సే ;; - ;;; - యు; | వా. . . . . . . ; - రు . ||
ధాసా * ,, | ,, | ,, - రిగరీ ||
. . * ,, | ,, | ,, - రు. . ||

రిగసా * గారీమా ; గారి - రీ ; రిపమా - పా ;; ధా | నీధానిపాధాపా - మపమధ | పమగారీ ; - గారీగాసా ||
. . . * గ ల రే ; . . . - నీ ; . . . - వ ;; తె | రే. . . . . - యు. . . | వా. . . ; - రు . . . ||

; ; * గారీమా ;; గా - ,, | సా ; నీ - ధాపా- మపమధ | పమగారీ ; - గారీగా సా ||
; ; * గ లరే ;; . . - ,, | రే ; . - . . -యు. . . | వా. . . ; - రు . . . ||

; ; * ,, ,, | సా;పధసరీ-సనిధప-మపమధ | ,, ||
; ; * ,, ,, | రే ; . . . . - . . . . -యు. . . | ,, ||

; ; * ,, ,, | సరిగరి-సానీధాపా - ,, | ,, ||
; ; * ,, ,, | రే. . . - . . . . - ,, | ,, ||

; ; * ,, - రీమాపామా-పా ;; ధా | రీ గరిరీ ; - సరిగరి - రిరినీ | ధా - పధధపపా;-ధసరిగరీ ||
; ; * ,, - నీ . . . - వ ;; తె | సా. . . ; - కే. . . - . . . | . - త . . . . ;-నగ రని . ||

గాసా *
. . . * (కొరబారు)

అ. ; ; * నీధాసనినీ - ధానిధధా ; ధా ; - ధాపసనిధ | పా ; - మాపా-నిదధాసా; | ;; - మాపా ; ధా సా ; ||
; ; * ఊ. రి . . - వా. . . ; రు ; - దే . . . | శ ; - జ . -ను. . లు; | ;; - వ ర ; ము ను ; ||

సా , ని * ,, | ,, | ,, ||
లు , . * ,, | ,, | ,, ||

రీ ; * రీ ;;; - రి గ రీ - రిగరిగరీ ; - రీ ; సా ; | స రిగరి సారీసా- సాసాపా | పాధా సారీ - రీ మా ; గా ||
లు ; * ఉ ;;; - ప్పొం. . - . . . .గు ; - చు ; ను ; | భా. . . . . . . - వు డు . | ల . . . - య్యో . ; . . ||

కీ ; *

డు ; * (కొరు)

చ. ; ; *	సాధాపా ; - మపమధపమగా-గరిరీ - మా ;;;	;; - గీమాపానీ - నిదధా	సా ;;; - ;; - స సా ‖
; ; *	నె ల కు ; - మా.......-డా.. - వా ;;;	;; - నల ఖి . - ల. .	వి ;;; - ;; - ద్యల ‖
; ; *	రిసనీ-నిధా , పా ; - మపమధపమగారీ;-రిగరీ	గాసా - సా{?}ధాసా రీమా	పాధాధపపమపా ;;; ‖
; ; *	నే. . .ర్పు. , గ ; - లి . . . గి . . .;-దీ . .	. . - గ్రా . . యువు .	గ . లి . . . గి ;;; ‖
చ. ; ; *	నీధానీ ; - ధానిధదా ; ధా ; - ధాపానిధా	పా ; - మాపానిదధాసా ;	;; - మాపాధాసాసా ; ‖
; ; *	ఛలము ; - గ . . . ; ర్వ ; - గ . . .	. ; - హి తులు. . గా ;	;; - లే . . . . . ; ‖
సా ; *	,,	,,	,, ‖
దా ; *	,,	,,	,, ‖
కీ ; *	కీ ; రిమాగగా ; - కీ గరిరీ ; కీ ; - కీ గరి	కీ ; సస , - సా ; సా ;	సాపా - సాధాసారీమా ; ‖
దా ; *	సా; . . . ధు ; - త్యా. . . ; ˇ ; - ర. .	. ; . జ . - వి ; ను ;	త . - రా . . . మా ; ‖
గారీ *			

. . * (కొరు)

(19) రా. [illegible] - తా. ఆది.

ప. చనితోడి తేవె, ఓ మనసా! (చనితోడి)

అ. కనికరముతో కని కరమిడి చిరకాలము సుఖ మనుభవింప వేగమె (చనితోడి)

చ. పతితుల బ్రోచే పట్టాభికారిని; పరమార్థమత వసిష్ఠాసుసారిని;
ద్యుతినిర్జిత శతశంబరారిని; ధురీణ త్యాగరాజ హృత్సంచారిని;

(చనితోడి)

ప. ;	*	పధ నీ ; - నిదధప - మగరిగ	మా ; ; - పా	; ; - ; ; ‖
;	*	చనితో; - డి. . . - తే. . .	వె ; ; - ఓ	; ; - ; ; ‖
2. ;	*	,,	,, - పమ	పధనీ , - నిధప ‖
;	*	,,	,, - ఓ .	మ.న , - సా .. ‖
3. పమ	*	పద - ధా , నినీధా - పా , దధాపా - మగరిగ	మా ; ; - పమ	పాధనిసీ - సినిధ ‖
. .	*	చని - తో , . . . - డి , ... - తే. . .	వె ; ; - ఓ .	మ న. . - సా.. ‖
4. పమ	*	పాధా-పధనీ-ధనిసా-నిసరిసినిధపా-మగరిగ	మా ; ; - పమ	పధ - నిసరిగరిసినిధ-రిసినిధ ‖
. .	*	చ ని -తో.. -. . . -డి. . . . . . . -తే. . .	వె ; ; - ఓ .	మ . - న. . . . .-సా. . . ‖
పమగమ	*	పధ - ధా , నినీధా - పా , దధాపా - మగరిగ	మా ; ; - పా	; ; - ; ; ‖
. . . .	*	చని - తో , . . . - డి , ... - తే. ..	వె ; ; - .	; ; - ; ; ‖
అ. ;	*	పధనిని - ధా , ని - సానీ - సా ;	; - ; ; - ధా , ని	సా ; - ధనిధనిధనిధని ‖
;	*	కని . క - ర , . - . ము - తో ;	; - ; ; - ఓ , .	. ; - . . . . ‖
2. ధపమా	*	,,	; - రిరీ - సిసని	ధా , నిసా ; - సినిధప ‖
. . .	*	,,	; - కని - కర .	మి , . డి ; - చి . ర. ‖
3. మా	*	,,	,,	ధానీ:రిసా - నీధా - సినిధప ‖
	*	,,	,,	మి . డి . . - చి . - ర. . . ‖

4. మా * పధనిని - ధా , ని - సాని - గరినిస | ; - రిరీ - సనని | ధనిసరి - గరిరిసిసనినిధ-రిసనిధ ||

* కని . క - ర , . . - . ము- తో... | ; - కని - కర . | మి . డి. - . . చి. . . . .-ర. . . ||

5. పమగమ* ,, - నిసరిగమాగా | రిసపా - ,, | ,, ||

. . . . * ,, - తో... . . | . . . - ,, | ,, ||

,, * పధనిని - ధనిసానీసా ; | ; - రిం సని | ధానిసరిసా - సనినిధ ||

,, * కని . క - ర . .ముతో ; | ; - కనికర . | మి . డి. . - చి . ర. ||

; * ని సగరిసా - సనిసి - ధాని - ధనిసా - | నిసరీ - సా ; ని | ధాపా - నిధాపమాగా ||

; * కా. . లము - సు.ఖ - ను . - ను. . - | . . . - భ ; విం | . ప - వే. . . x ||

మా * ,, | ,, - రీగరి-సారిస-నీసని | ధానిధపా ; - సనిధపమాగా ||

మె * ,, | ,, - నా. . - . . . .-విం.. | . . . ప ; - వే. . . . x ||

మా *

మె * (చనితోడి)

ప. ; * పనీధనిధపా ; - పాపా | గా - సాగమాప | పమమా - రిగమా ; - గమా ||

; * పలితుల.బ్రో ; - . చే. | . . . - ప . టా | కా. . - . . . ; - రి ని ||

2. ; * మమాపపా - ధా - పమపా - గామాపాధని | గప - సాగమాప | ,, ||

; * ప లి తుల - బ్రో- . . . - . . . . చే. | . . . - ప . టా | ,, ||

3. ; * సనిధ - నిపా - ధా ; పమమా - పమ - పాధని | ధాపా - ,, | ,, ||

; * పలి. - తుల - బ్రో ; . . . . - . . . - చే. . | . . . - ,, | ,, ||

4. ; * ,, – గమపధ – నిసరిసి | నిధపా – ,, | ,, ||
; * ,, – . . . . . – చే. . . | . . . . – ,, | ,, ||

5. ; * ధనీసిసా – సని నీ – ధానీసారిసి | నిధపా – ,, | ,, ||
; * పతితుల –బ్రో. . – . . చే. . | . . . – ,, | ,, ||

; * పధప ధనిధ – ధపమగరిగసా | ; – పారిగామ | పా – గమపా ; – పపా ||
; * పరమా. . . . – ర్థ. మ. త. . | ; – వ షీ ప్తాను | సా – . . . ; – రి ని ||

; * పధని – ధాని – సా – ధనిసా ; – నిసా | ; – సనిరిసిసని | ధా , నిసా ; – సనిధప ||
; * ద్యుతి – ని . – ర్జి – త . .. ; – శత | ; – శం . . బ. | రా , . . ; – రి . . . ||

2. మా * ,, | ,, | ధా , నిసా ; – నీధా – సనిధప ||
ని * ,, | ,, | రా , . . ; – రి . – . . . . ||

మా * ,, | ,, | ధనిసరి–గరిరిసి–సనినిధ–రిసనిధ ||
ని * ,, | ,, | రా. . –. . . . . –రి . . .– . . . . ||

పమగమ * ప ధని – ధాని – సా – ధనిసా ; – నిసా | ; – సనిరిసిసని | ధా , నిసా ; – సనినిధప ||
ని . , . * ద్యుతి. – ని . – ర్జి – త . . ; – శత | ; – శం . . బ. | రా , . . ; – రి. . . . ||

ధా * నిరిసిసా – సనినీ – ధానీ – ధనిసా | నిసరీ – సా ; – నిధ | పా – ని ధాప – మగమా ||
ని * ధురీణత్యా– . . గ – రా . – . . . . | . . . . – జ ; – హ్నా. | . – త్చా. . – . రి ని ||

; * నిరీససా - సనినీ - ధానీ - ధనిసా | నిసరీ -రీగరి-సారిస-నీసని | ధనిసా - పా - సనిధపమగమా ||
; * ధురీణత్యా - . . గ - రా . - . . . | . . . - జ. . - . . . -హ్యా). | . . . - . - త్యా). . . రి ని ||
; *
; * (చనితోడి తేవె)

(20) రా. సారమతి – తా. ఆది.

ప. మోక్షముగలదా ? భువిలో జీవన్ముక్తులు కానివారలకు (మోక్షము)

అ. సాక్షాత్కార నీ సద్భక్తి సంగీతజ్ఞాన విహీనులకు (మోక్షము)

చ. ప్రాణానల సంయోగమువలన ప్రణవనాదము సప్తస్వరములై బరగ
వీణావాదన లోలుఁడౌ శివమనోవిధ మెఱుగరు త్యాగరాజవినుత ! (మోక్షము)

ప. ; * సాసా - రిగసా ; - రీగామా ; | ; - ప ధ నీ ; | నిధమా - మగరిగ ||
; * మో. - క్ష.ము ; - గల దా ; | ; - భువిలో ; | జీ . . - వన్.. ||
సా * ,, - రీగామా - రిగ | మా - పధ - పా , ధనీ ; | ,, ||
. * ,, - గ ల దా - . . | . - భువి - లో , . . ; | ,, ||
సా * సాసారిసా - రిగమపధనిసా | ; - నీసనిని ; - ధానిద | ధా - ధమమగరిగ ||
. * ము. క్తులు - కా. . . ని . . | ; - వా... ; - ర . . | . - ల. . . కు. ||
సా *
. * (మోక్షము)

* సాం , రీ , - సరిగా , - గసాం | ; - సాం , రిగస | సనినిధధామా ||

* పా , ఞా , - త్యా... , - ర నీ | ; - స , ద్భ.. | క్తి..... ||

* సాం , నీ , ధా - పా ; ధా | ; - నీసనినీ ; - ధానిద | ధమ - మగగా - గరి ||

* సం , గీ , త - జ్ఞా ; న | ; - వి...; - హీ.. | ...- ను. ల - కు. ||

* (మోక్షము)

* పా , పా , - పాపా - పధనీ | ; - ని నీధమా | మామామగగా ||

* ప్రా, ణా , - న ల - సం.. | ; - యో.గ ము | వ ల న . . ||

* నినిధామా - మగగా - రిగసా | ; - నిసారిసా | రిగమా ;; ||

* ప్రణవ నా - దము . - స . ప్త | ; - స్వరములై | బర గ ;; ||

* నిసాం రీ , - సగగాం - రిగసాం | ; - నిసాం - రిగసాం | సనినీ - నిధమా ||

* వీ . ణా , - వా . . - ద . న | ; - లో. - లుడౌ. | శి.|వ - మ . నో ||

* పపాదధా - నీ నీ - పధనిధ | నీ - నీ సనినీ ; - ధానిద | ధమ - మగగా - రిగ ||

* విధ మెఱు - గరు - త్యా... | గ - రా. . . ; - జ . . | . . - వి . ను - త . ||

(21) రా. మధ్యమావతి – తా. ఆది.

ప. రామకథా సుధారస పాన మొక రాజ్యము [illegible] నే ? (రామ)

అ. భామామణి జానకి సౌమిత్రి భరతాదులతో భూమివెలయు శ్రీ (రామ)

చ. ధర్మాద్యఖిల ఫలదమే మనసా ; ధైర్యానందసౌఖ్య నికేతనమే ;
కర్మబంధజ్వలనాబ్ధి నావమే ; కలిహరమే శ్రీత్యాగరాజ వినుతమగు (రామ)

ప. ; * సానీ - రీ స రీ;; - ప మ రి | రిస - సానీ - రీ స | మరిపమని - ప మ రి ||
; * రా , - మక థా;; - సుగా. | . . . - రా . - మక | థా . . . . - సుధా. ||
రిస * ,, | రిస - రిమపా , మ | రిమపనిపామా - రీపమరీ ||
. . * ,, | . . . - రసపా , . | న . . , మొ . - క . . . ||
రిస * సానీ - రీ స - రి మపని - సనిసనిపా - ప మరి | రిస - పని - సా , ని | పనిసనిపామా - ,, ||
. . * రా, - మక - థా . . . - . . . . . - సుధా. | . . . - రస - పా , . | న . . . మొ . - ,, ||
రిస * సనిపసిసా - సారిమ - రిమప - మాపనిపామా | రీ ; సా ; . | ; ; - ; ; ||
. . * రా . . జ్యము - జే . . . - . . . . - . . . . యు | నే; . ; | ; ; - ; ; ||

అ. ; * నీ , నీ , - నిపపనిసనిసా | ; - సనీ - సరిస | సారిసిసానీ - నిసరిమరీ ; ||
; * భా , మా, - మ. ణి. . . జా | ; - నకి - సౌ. . | మి . . . . - త్రి . . . . ; ||
; * మరి - రిమరీసా - సాని - ని సరీ | ; - నీ , స - రీమరి | సరిసా - ని ప - సనిపమ ||
; * భర - తా . . . - దుల - తో. | ; - భూ , మి - వె . . | . . . - యు . - శ్రీ . తా. ||
రిస *
. . | * (రామకథా)

ప. ; * పామ - రీస - రిమాసని - పమరీ | ; స - స్ని - సరిస | రీరీ - రీ ; ||
; * ధ . - ర్మా. - ద్య.ఖి. - ల .పా | ; . - లన - మే. . | మన -సా ; ||
; * రి మరి - మ పని - పా ; , మరీ | ; - రిస - రిమా , | పాపా - పా ; ||
; * ధై. . - ర్యా. . - నం ; , దసా | ; - ఖ్యా. - ని కే , | తన - మే ; ||
; * నిసీ - నిపా , - ప నిసని సా | ; - నిసా - నిసరీసా ; | సారిసనీ ; - నీ ; - ని సరిమ ||
; * కర్మ - బం. , - ధో. .జ్వాల | ; - నా. - . . . బ్ధి ; | బో. . . ; - ద ; - మే. . . ||
; * మరీ - మరిస - సానీ - నిసరీ | ; - స , స - గమరీ | సరిగా - నిప - సనిపమ ||
; * కలి - హార. - మే. . - శ్రీ. . | ; - త్యా, గ - రా. . | జ. . - వి . - ను .త . ||

రిస *

మగు * (రామకథా)

(22) రా. కుంతళవరాళి – తా. ఆది.

ప. కలినరులకు మహిమలఁ దెలిపియేమి ఫలమనలేదా ? ఈ (కలి)

అ. ఇలను వెలయు వర వృషభాదుల కటుకులరుచి తెలియు చందముగా నీ (కలి)

చ. దారసుతులకై, ధనములకై, యూరు పేరులకై, బహు పెద్దతనమునకై,
సారెకు భక్తవేషముగొనువారికి, తారకనామ ! శ్రీత్యాగరాజార్చిత ! (కలి)

ప. ; * పధనిధనిధ - నిధపధపమమా | ; - మమా - ససా | సామా - మాపా - పమమా ||
; * కలి . నరు. - ల. కు. . మహి | ; - మ లఁ - దె లి | పే . - . . - మి . . ||

౭. ; * పపా – ధనిధ – నిధపధపమమా || ; – మమా – సపా | సమమపపధ – పధనిధ ||

; * కలి – నరు. – ల.కు. .మహి | ; – మలం – చెలి | పే. . . . . – మి. . . ||

ధపపమ * పధని – ధనిధ – సనినిదధప – నిదధప | మా ; – ;; | సా ; – నీధా – పధనిధ ||

. . . . . * ఫల. – మన. – లే. . . . . – . . . . | దా ; – ;; | ఈ ; – . . – . . . . ||

ధపపమ *

. . . . . * (కలి)

౮. ; * పధనిధసా – సనినీ – నిదధా ; – సాసా | ; – పధనిధసా | సనినీ – నిదధా – పపా ||

; * ఇల.నువె – ల. . – యు. . ; – వర | ; – ఇల.నువె | ల. . – యు. . – వర ||

; * ,, – నిదధాపా – మమా | ,, | ,, ||

; * ,, – యు. . . – వర | ,, | ,, ||

; * పధనిధసా – సనినీ – నిదధా ; – సాసా | ; – మమమాసా | సనినిధ – సనినిధ ||

; * ఇల.నువె – ల. . – యు. . ; – వర | ; – వృషభా . | ను.ల. – క.టు. ||

ధప * ,, | ,, | ,, ||

. . * ,, | ,, | ,, ||

నా * ధసాససా – సనినిధధా – సా | మామసే – సనినిధ | సనినిధధప – నిదధప ||

. * కులరుచి – తె.లి.యు– గం | .పము – గా. . . | . . . . – నీ. . . ||

మా *

. * (కలి)

చ. ; * సా . ధనిధ - స నినిధ - ధాపా - మాపమ | మా - ;సనిసనిధ | సనినిదధప - మ ప ||
; * దా , రసు . - తు . ల . - కై . - . . . | . - ధన . ముల. | కై . . . . . - యూ. ||
, మ * పా , ధనిధ - పధనిధ - ధపమా | ; - మపామమా | పాధా - నిధ - పాధప ||
, ర * పే , రుల . - కై . . . - బ . హు | ; - పె . ద్ద త | న ము - కై . - . . . ||
పా * ప ధనిధసా - సనిసీ - నిదధా ; - సిసా | ; - మమాసిసా | సనినిధ - సనినిధ ||
. * సా. . రెరు - భ. . - . . . ; - క్తవే | ; - షము కొను | వా. . . - రి . కి. ||
ధా * సా , సిసా - సి నినిదధా - సా | మా - మసానిధప | సనినిదధప - నిదధప ||
. * తా , ర క - నా. . . మ - శ్రీ | . - త్యాగరా. | జా. . . . . - ర్చి . . . ||
మా *
త * (కలి)

(23) రా. బిలహరి-తా. ఆది.

ప. దొరుకునా ఇటువంటి సేవ ? (దొరు)

అ. దొరుకునా నల్వతపమొనరించిన భూసురవరులకునైన, సురలకైన (దొరు)

చ. తుంబురునారదులు సుగుణకీర్తనంబులనాలాపము సేయగా-అంబరీషముఖ్యులు నామము సేయుచు జాజులు పై చల్లగ ;
బింబాధరులగు సురవారాలివేణులు నాట్యమాడగ-అంబుజభవపాకారు లిరుగడల నన్వయబిరుదావళిని పొగడగ ;
అంబరవాససతులు కరకంకణంబులు ఘల్లని మ్రోయగ మణిహా-రంబులు కదలగ నూచు ఫణితల్పంబున నెలకొన్న హరిని కనుగొన(దొరు)

2. మరకతమణి సన్నిభదేహంబున మెరుగుకనకచేలము శోభిల్ల - చరణయుగనఖావళికాంతులు చందురుపిల్లల నేగిరా ;
వరనూపురము వెలుగ; కరయుగమున వజ్రపుభూషణములు మెఱయ;ఉరమున ముక్తాహారములు శ్రవణయుగమున మకరకుండలంబులు,

చిఱునవ్వులుగల వదనంబున ముంగురు, లద్దంపు కపోలము, ముద్దు-గులికే యు దివ్యఫాలంబున తిలకము మెఱయు లావణ్యనిధిని కన్న (దొరు)

3. తామసగుణరహిత మునులకు పొగడతరముగాకయే భ్రమసినిల్వఁగ-శ్రీమత్కనకపు తొట్లపైని చెలువొంద కొలువుండఁగ ;
కామితఫలదాయకుఁడౌ సీతాకాంతుని గనియుప్పొంగగ- రామబ్రహ్మతనయుఁడౌ త్యాగరాజు తాఁబాడుచుమాచగ
రాముని, జగదుద్ధారుని, సురరిపుభీముని, త్రిగుణాతీతుని, పూర్ణ-కాముని, చిన్మయరూపుని, సద్గుణధాముని కనులార మదిని కనుగొన(దొరు)

స్వ. సారీ - గాపా ;; - ధాః | సా ; - నినిధస | పా ; - మగరిగ ||
దొరు - కు నా ;; - ఇటు | వం ; - . . . టి. | సే ; - . . . వ. ||

2. ,, | సారిసాధా - సనినిధ | పాధపపా ; - మగగరి ||
,, | వం . . . . - . . . టి. | సే . . . ; - . . . వ. ||

3. ,, | సారీ సీ - సనిధానిధపా ; | పా ; పధనిధ - ధపమాగారీ ||
,, | వం . . . - . . . . . టి ; | సే ; . . . . - . . . . వ. ||

4. ,, | సారిగరిసా - నిధపా | పాధనిధాపా - మగగరి ||
,, | వం. . . . - . . . టి | సే . . . . . - . . . వ. ||

5. ,, | ,, | పధసానిధ-రిసనిధపా-మగరీ ||
,, | ,, | సే. . . . - . . . . . - వ. . ||

6. సారిగాపా - సారినిధా ; - ధారీ | సాగరిసా - నిధరిసనినిధ | పాధనిధాపా - మగధపామగరి ||
దొరుకునా - . . . . ; - ఇటు | వం. . . . - . . . . టి. . . | సే. . . . - . . . . . వ. . ||

7. సారీగా - పధసనిధపమగ - గరిసా - మాగా - పధసా | సనినిధరీ ; - సరిగా - రిసనిధ |
దొరుకు - నా . . . . - . . . . - ఇ . . - టు. . | వం. . . . ; - . . . . - టి. . . |
పధనిధ - ధపమగ - రిగధపా - మగరి ||
నే. . . . - . . . . . - . . . . . - వ. . ||

అ. దాధాపా - ధపమగ - రిగరి - గపా | ధాసా - సనిధని | పా ; - పా ; ||
దొ రు కు - నాన . . - ల్పా. . - త ప | మొ న - రిం. . . | చి ; - న ; ||

2. దాధాపా - ప ధనిధపా ; - మగరి - గపా | ,, | ,, ||
దొ రు కు - నా. . . న ; - ల్పా. . - త ప | ,, | ,, ||

3. దాధా - పధసా - స నిధా - నిధపా - ధపమగరీ - గపా | ధాసా - సనిధా | సా ; సా ; ||
దొ రు - కు. . - నా. . - న . . - ల్పా. . . . - తప | మొ న - రిం . . | చి ; న ; ||

4. సనిధని - పా - ధారీసనిధప - మగరి - గపా | ,, | ,, ||
దొ.రు. - కు - నా.న . . . - ల్పా.. - తప | ,, | ,, ||

5. ధారీ - సనిధా - ధారిసనిధ - పధపమగరిసరి - గపా | ,, | రీ ; రీ ; ||
దొరు - కు. . నా. . న. - . .ల్పా. . . . . - తప | ,, | చి ; న ; ||

6. గరిగ్గని-రిసనిధ-సనిధప-ధరిసని-ధసనిధ-పధపమగరి-గపా | ,, | ,, ||
దొ. . .-రు. . .-కు. . .-నా. . -న . . .-ల్పా. . . . .-త ప | ,, | ,, ||

స రిగా - రీసా - సనినిధ - ధపధా | రిసనిధసా - సని | నిదధప - మగగరి ||
భూ. . - సుర - వ.రు. - ల . కు | సై. . . న - కు. | ర . ల . - కై . .న ||

చ. సా ; రీగా - పా ; గాధా | పా - పధపామగ | రీగమగరీ , ||
తుం ; బురు - నా ; ర ను | లు - సు . గుణ . | కీ . . ర్త , ||

సాగరి - సాసా - స నిని ధసా ; | రీగా రిగ - పా | ; - పాపా ; ||
నం . . - బు ల - నా . . . లా ; | ప ముచే . - . | ; - య గ ; ||

గా ; పాధాసాసా - ్సనిధా | ప ధసని - నిధపధ | ధపమగ - రిగారి ||
అం ; బ రీ . ష - ను . . | ఖ్యు.లు. - నా. . . | మ.ము . - సే . . ||

స రి గ రిస నిస్సారీ రి - మగరిగ | పా - దధపామగ | రిగరీ ;; ||
యు.చు.జా. . జాలు - పై . . . | . - చ . . ల్ల . | . .గ ;; ||

ధా ; పా ; - నిదధపమగగరి | గాపాధాసా | ్సనినిధ - ధపధా ||
బిం ; బా ; - ధ . రు. ల. సు. | సు ర వా . | రా. . . - . . . లి ||

రీ ; సాసా - ్సనినిధపా ధా | ధాసా ్స నినిధ | సా ; ; ; ||
వే ; ణు లు - నా . . . . ట్య | మా . . . డ . | గ ; ; ; ||

ధాధాగారీ - గాగా - గ రిగమ | రీ ; రీ - గరి | సా - ్సనిధపధా ||
అ ం బు జ - భ వ - పా. . . | కా ; రు - లి . | రు - గ . డ . ల ||

రీ ; సాసా - ్సనినిధప ధసా | ్సనిధనిపా - పధ | పామగ - రిగరీ ||
న ; న్వయ - బి. రు. దా. . | వ . శి . ని - షా . | గ డ . - గ . . ||

ధాపపమగరి - గ ప ప - రి గమగగరి | సాగరిసాసధ | స రి గపమగధా ||
అంబరవా.స - ్సతులు - కరకం . . క | ణంబులుఘల్లని | మ్రోయ గమ.ణిహా ||

గపధసి - ఀధరిగి - సి గరిసినిధప ధ | ధరిసని - నిధ ప ధ | ధనిధప - మగ గరి ||
రంబు లు - కగలగ - సా, ,చుపణితల్ | పంబున - నెలకొన్న | వా,రిని - కనుగొన ||

(తదితర చరణము లిటులనే పాడవలెనయిని) (దొరకునా)

(24) రా. శహాన - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రఘుపతే! రామ! రాక్షసభీమా! (రఘు)

అ. భృగుసుతమదహరణ! ముని బృందవందితచరణ! (రఘు)

చ. సరసీరుహానయన! సజ్జనహృదయనికేతన! ధరణీధర! సీతామనోహర!

నిరవధిసుఖదా! అప్రమేయ; నిరుపమ! నారదసుగేయ!

కరధృతశరజాల! నీలఘనవర్ణా! అమరపాలయ! (రఘు)

1. పామా | గారీ - గరిపా || ఀ ; | ఀధపమ || ధా ; | ఀసా - రీ ; || సా ; | ;; - రీగమ ||
రఘు | పతే - . . . || రా ; | మ. . . || రా ; | క్షస - భీ ; || మా ; | ;; - . . . ||

2. పామా | గారీ - పమగరి || సాధా | ,, || ,, | ,, || ,, | ,, ||
రఘు | పతే - . . . . || రా . | ,, || ,, | ,, || ,, | ,, ||

3. ,, | ,, || ,, | ,, || ,, | ఀసా - రిగమా || గమపా | ధపమా-గరిపమ ||
,, | ,, || ,, | ,, || ,, | క్షస - భీ. . || మా. . | . . - . . . . ||

4. ,, | ,, || ,, | ,, || ,, | ఀసా - రిగమప || ధా-ధప | మా-మగగరిపమ ||
,, | ,, || ,, | ,, || ,, | క్షస - భీ. . . || మా- . . | . - . . . . . . ||

5.	పామా	గారీ - పమగరి	సాధ్రా	ృధప్పమ	ధ్రా ;	ధ్రీ సా- రిగమప	ధ నీ - ధ	పమ-మగగరిపమ
	ర ఘు	ప తే -	రా .	మ. . .	రా ;	క్షుస - భీ. . .	మా. - .	. . - . . . . . .
6.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	ధనిసా	పా; - గరిపమ
	,,	,,	,,	,,	,,	,,	మా. .	. ; - . . . .
7.	,,	,,	,,	,,	,,	సీసా - రీ ;	సా ;	; ; - ; ;
	,,	,,	,,	,,	,,	క్షు స - భీ ;	మా ;	; ; - ; ;
అ.	సాసా	సాసా - రీ రీ	రిగమా	గమగమ-రీసా	నిఃనిస	ధపమా-ధనిసా	పాపా	రీగా - మపధా
	భృ గు	సు త - మద	హ. ర	ణ. . . -ముని	బృం...	ద. . -వం. .	ది త	చర - ణ. .
	ధపమా	గారీ - గరిసా						
	ర . ఘు	ప తే - . . .	('రామ రాక్షసభీమా' అని నిలుపవలయును.)					
చ.	పాపా	ధాధప-మాపధ	పామా	గారీ-రిగమప	ధపమా	గమగమ - రీ సా	సీ సీ	ససాధ-సిధప్పమ
	స ర	సీ. . -రు హా.	న యా	న . -. . . .	స. . .	జ్జ . న . - హృద	యాని	కే . .-త . న.
	ధాధా	సీసా - రీ రీ	రిగమా	గమపా-రిపమా	గమగమ	రీ గ రిసా - సస	సీ ;	సా ; ; ;
	ధ ర	ణీ . - ధర	సీ.	. . . -. . .	త . . .	మనో. . - హ.	రా ;	. ; ; ;
	సాసా	పామా - దాధా	నీ ;	నీ - సా ; సా	సనిసరి	సరిసా - సనిసరి	సరిసధ	నిసనిసనిధపా
	ని ర	వ ధ - సు ఖ	దా ;	ప్ర- మే ; య	ని. రు.	ప. మ - నా...	ర . వ.	సు. గే. . .య
	ధానీ	సారీ - రిగమప	గా ;	మా - రీగరిసా	రిసని	సనిధా-నిధపా	ధపమా	పమగమ-గరిపమ
	క ర	ధృత - శ . ర .	జా ;	ల - నీ. . ల	ము.న	వ . . -ర్జా. .	మ . ర	పా. . . -లయ. .

(25) రా. శహాన–తా॥ ఆది.

ప. గిరిపై నెలకొన్న రాముని, గురితప్పక గంటి (గిరి)

అ. పరివారము విరిసురటులచే నిలఁబడి విసరుచు కొసరుచు సేవింపఁగ (గిరి)

చ. పులకాంకితుఁడై యానందాశ్రు వులనింపుచు మాటలాడవలెనని

కలువరించఁగని, పదిపూటలపైఁ గాచెదనను త్యాగరాజవినుతుని (గిరి)

ప. ; * నిసీ – రీగరిసా ; – సని – నిసధ – ధనా | ; నిస – సరి రీ | ధసనిసా ; , – సాసా ||
; * గి రి – పై. . . ; – . . . – . . . . – నెల | ; కొ. – . . .న్న | రా. . . ; , – ము ని ||

2. సా * ,, | ,, | రీ , గమా ; – గమగమరీగరి ||
. * ,, | ,, | రా, . . . ; – ము. . . ని. . ||

3. సా * ,, | ,, | రీ గామాపమ – గామగరీగరి ||
. * ,, | ,, | రా. . . . . – ము . .ని. . ||

4. సా * నిసా – రీగరిసా ; – నిసరిగరిస . నిసా , – ధనా | ; ; నిసరీ – గమపా – రి గమా |
.. * గి రి – పై. . . ; – . . . . . . – . . . , – నె ల | ; ; కొ.. – . . . . – న్న. . |

గమపా – ధపమా – గామగ – రీగరి ||
రా. . – . . . . – ము . . – ని. . ||

5. సా * ,, | నిసరిగమా – సరిగమపా – రిగమప | ధనిధని–ధపమా–గామగ–రీగరి ||
. * ,, | కొ. . . . – న్న. . . . – . . . . . | రా. .. – . . . . – ము. . –ని. . ||

6. సా * పప – ధపమా – పమగా – గామగరీ ; | రీగరిసా ; – ; నిస | రీగామాపమ – గామగ–రీగరి ||
. * గురి – త . . – ప్ప. క – గం. . . ; | టి. . . ; – ; . . | . . . . . . – . . . –. . . ||

2. సా *	పప - ధప - మాపధపా - ధపమా - పమమగ	గమగా-రిగరిప-మాపా ;;	రీగామాపమ - గామగ - రీగరి	‖
. *	గుత్ - త. - . . . . . - ప్ప. క - గం. . .	టి. . - . . . . - . . ;;	. . . . . . - . . . - . . .	‖
3. సా *	సమధ ; - నీసా - ధానిధపామా	ధానీ - సాపా	,,	‖
. *	గుతీత ; - ప్పక - గం. . . .	టి . - . .	,,	‖
4. సా *	సమధా ; - నీసా - రీగామాపమ	గామగ-రీగరిసా;-ధానిధ	పాధపమా ; - గామగరీగరి	‖
. *	గుతీత ; - ప్పక - గం. . . .	టి . . - . . . . ;- . . .	. . . . ; -	‖
అ. ; *	పప - ధపమా - గమగమ - రీ ; గరిసా	; - పమా - దధా	ధనిపా - ;;	‖
; *	పర - వా. . - ర . ము. - వి ; రి . .	; - సు ర - టుల	చే. . - ;;	‖
2. ; *	పప - ధప - మపధపమా - గమగా , - మ-రీ;గరిసా	,,	నీనిసీ - ధానిధపాధప	‖
; *	పర - వా. - . . . . . - ర . ము , - . .-వి;ర . .	,,	చే. . -	‖
3. పమ *	ధనిసా - పధనిధ - మపధపమా - ,,	,,	నీసా-నిసీరిగ-రిసనీ-ధాపా	‖
. . *	ప . ర - వా. . . - . . . . . . - ,,	,,	చే. - . . . . . . - . . .- . .	‖
4. పమ *	,,	,,	నీ ; - , సిసా	‖
. . *	,,	,,	చే ; - , ని ల	‖
; *	రిప - రిసనిధని ; - నిసధా - ధా , సి - నీధా	సాసా - సాధపమా ;	గా,మ-గా,మ - రి ; గరిసా	‖
; *	బడి - వి. . . స ; - రు . చు - కొ , . - స .	సు చు - నే . . . ;	విం, .- . , . - ప ; . గ.	‖
2. సా *	,,	పాసా - ధనిసాపా ;	రిగమపధపమా - గామగరీగరి	‖
*	,,	సు చు - నే. . . ;	విం. . . . . . - ప . . . గ.	‖

3. సా * ,, | పాపా - రిగమప - ధని ˙రి | ని , సే - ధపమా-గామగరిగరి ||
. * ,, | ర చు - నే. . . - . . . . | విం, . - . . . - ప . . . గ. ||
సా *
. * (గిరిపై)

చ. ; * పప - పా ; - రి గ మ ప - రి గమప | పాధపమా;-గా,మ-గా,మ | రి గ రి - సా ; ||
; * పుల - కాం; - కి . తు౯ . - డై . . . | యా. . . ;-నం, . - . , . | దా. . . - (శు ; ||
; * రి రి - రిగరిసా ; - సధ సి స - ధా నిధపా ; | మా - ధ సిసరి - గా , మ |
; * వుల - నిం . . . ; - పు . చు . - మా . . . ; | ట - లా. . . - డ , . |
పామా - గామగారిగరిసా ; ||
. వ - లె . . న . . ని ; ||
; * పప - ధపమా - గమగమ - రి ; గ రి సా | ; - పమ - ధా ; | నిసా - ధానిధ - పాధప ||
; * కలు - వ . రిం - చ . . . - గ ; ని . . | ; - పది - వూ ; | టల - పై . . - . . . ||
పమ * ,, | ,, | నిసని - సా ; ||
. . * ,, | ,, | టల. - పై ; ||
; * రి సా - రిససధని ; - నిసాధా , సనిధా | పా ; - పాధపమా ; | గా , మ - గా , మ - రి ; గరిసా ||
; * గాచె - ద. . . న ; - ను. త్యా , . గ . | రా ; - జ . . . ; | ను , . - . , . - తు ; . ని . ||
; *
; * (గిరిపై)

(26) రా. ఆభోగి – తా. ఆది

ప. మనసునిల్ప శక్తిలేకపోతే మధురఘంటవిరుల పూజ ఏమిజేయును ? (మ)

అ. ఘనదుర్మతుఁడై తామునిగితే కావేరిమందాకిని యెటుబ్రోచును ? (మ)

చ. సోమిదమ్మ సొగసుగాంఢ్రఁ గోరితే సోమయాజి స్వర్గార్హుఁడౌనో ?
కామక్రోధుఁడు తపంబొనర్చితే గాచిరక్షించునో ? త్యాగరాజనుత ! (మ)

ప. సాంధామా – గారిసా – రిగమా | గా – రి ; సా | సా ; – రిగమా ||
మ న సు – ని . ల్ప – శ . . | క్తి – లే ; క | పో ; – తే . . ||

దదధా – ధా ; మా – దధసా – ధస | రిగరీ ; రీ | సససా – గా రీ ||
మధుర – ఘం ; ట – విరుల – పూ. | జ . ఏ ; మి | జే . . – యును ||

అ. గామాధా ; ; ; – ధస ధ స | ధా మా – గామా | ధాసా – రిరీ ||
ఘ న దు ; ; ; – ర్మ . తుఁ . | డై . – తా . | ము ని – గితే ||

గారీ – సరిగారీ – ధసా – రిగా | గారీగారీ | రి గమగ – గ రి రీ ||
కా . – వే . . రి – మం . – దా . | కి ని . . | బ్రో . . . – చు . ను ||

చ. మా ; – ధమా ; గా – రిగా | సా – ధాసా – ధా | మా ; – గారీ ||
సో ; – మిద ; మ్మ – సొగ | సు – గాం . – డ్రఁ | గో ; – రి తే ||

రీ ; గా – గ రిరీసా – ధాసా | రి గమగ – గ రి రి స | రీగా – మా ; ||
సో ; మ – యా . . జి – స్వ . | ర్గా . . . – ర్హు . . . | డౌ . – నో ; ||

గా ; మా ; ధా ; - ధాసా | ధామా ; - ధా | సా ; - రి రి ||
కా ; మ ; క్రో ; - ధ ము | త పం ; - బా | న ; - శ్చితే ||
గా ; రీ - సరిగరి - ధాసారీ | గా ; - గా , రి | రిగమగ - గారీ ||
గా ; చి - ర . . . - కా౦ . చు | నో : - త్యా, గ | రా . జ . - నుత ||

(27) రా. హరికాంభోజి – తా. ఆది.

ప. ఎందుకు నిర్దయ! ఎవరున్నారురా! (ఎం)
అ. ఇందునిభానన! ఇనకులచంద్రమా! (ఎం)
చ. పరమపావన! పరిమళఘన! (ఎం)
2. నేపరదేశి బాపవేగాని! (ఎం)
3. ఉపమభక్తిగని యుప్పతిల్లగలేదా ? (ఎం)
4. శత్రులమిత్రుల సమముగజూచే నీ (కెం)
5. ధరలో నీవు త్యాగరాజుపై (ఎం)

ప. ; * పా , ధ - నిధనిధ - పధనీ;-నిధా | ; - పా , ధ - నిధ | నిధ - పధనీ ; - నిధప ||
; * ఎం , దు - కు. . . . - ని . . ;-ర్దయ | ; - ఎం , దు - కు . | . . - ని . . ; - ర్దయ . ||
మా * ,, | ; - ధనిసా , ని | నీ ; - నిధ ధప ||
* ,, | ; - ఎవ రు , . | న్నా ; - రు . రా . ||

పమ * పా , ధ - నిధనిధ - పధనీ ; - నిధా | ; - ధనిసా , ని | ధానీ - ధనిసా - నిదధప ||
. . * ఎం , దు - కు . . . - ని . . ; - ర్దయ | ; - ఎవరు , " | న్నా . - . . . - రు . రా . ||
పమ * " | " | ధానీ-ధనిసా-నిసరిసా-సనినిధ ||
. . * " | " | న్నా .-. . . -రు . . .-రా . . . ||
ధపపమ *
. . . . * (ఎందు)

అ. ; * మనీధనీ - సాధనిసా - , నిసా | ; - రిరి - సాసని | ధనిసా - స ని ధ ప ||
; * ఇందుని - భా . . . . - , వ న | ; - ఇన - కుల . | చం . . - ద్ర . మా . ||
మా *
. * (ఎందు)

చ. ; * సపాధ - నిధ - ధపమా - గామా | ; - గమా - పధా | ధనిసా - సనిధప ||
; * ప ర మ - పా . - . . . - వ న | ; - ప రి - మళ | ఘు . . - న . . . ||
మా *
. * (ఎందు)

2. ; * పా ; మగా - రిగమగ - గరిసా | ; - రి గమప-ధనిసా | గ రిరిసా - సనినిధ ||
; * నే ; ప ర - దే . . . - . . . | ; - బా . . ప- వే . . | గా . . . - సి . . . ||
పమ *
. . * (ఎందు)

3. ; * పధా - నిసా - సనినిధ - ధపపమ | మా - ధని సా ; | గగరిస - సనిధప ||
; * ఉడు - త భ - క్తి . . . . - గ . ని . | . -యు . ప్ప ; | తి . ల్లి . - గ . లే. ||

మా *

దా * (ఎందు)

4. ; * నీ , ధసా - నిధధపా - మమా | ; - పధా - నిసా | గ రిగస - సనిధప ||
; * శ , త్రుల - మి . . . - త్రు ల | ; - సమ - ముగ | జూ . . . - చే. . . ||

మా *

నీ * (కెందు)

5. ; * రిగమా ; - పా; - పధని స | ; - ధ ని సనిధా | నిస - గరిరిస - నిధ ||
; * ధరలో ; - నీ ; - . . ను . | ; - త్యా . గరా | జు. - . . . . . - పై. ||

పమ *

. . * (ఎందు)

(28) రా. అమృతవాహిని - తా. ఆది.

ప. శ్రీరామపాదమా ! నీకృపజాలు నే, చిత్తానికిరావే, (శ్రీరామ)

అ. వారిజభవ సనకసనందన వాసవాది నారదులెల్ల పూజించే (శ్రీరామ)

చ. దారిని శిలయై తాపముతాళక వారము కన్నీరును రాల్చఁగ
శూర ! అహల్యను జూచి బ్రోచి తారీతి ధన్యు సేయవే త్యాగరాజగేయమా (శ్రీరామ)

ప. పధనీ - ధామా - పా , ధ - మా ; | గా ; ; రీసా | రీ , మ - పా ; ||
శ్రీ . . - రామ - పా , ద - మా ; | నీ ; - కృప | జా , లు - నే ; ||
పధనీ - ధామా - గారీ - మగగరి | సా ; ; | సరిమప - ధనిధమ ||
చి . . - త్తా , - వి కి - రా . . | వే ; - ; ; | . . . . - . . . . ||

అ. పా , ధ - నీ ; సాం ; రీ ; | సరిమా - గా ; | రీ , రి - రీ ; ||
వా , రి - జ ; భ ; వ ; | సనక - స ; | నం , ద - న ; ||
రిమాగ - రీ , స - సాం , ని - సారీ | మగరిస - నిధపా | ధనిసని - ధామా ||
వా . స - వా , ది - నా , ర - . సు | లె . . . - ల్ల . పూ | జిం . . . - . చే ||

చ. పా , ప - పధనీ - ధామా - గారీ | మ పధనీ - ధమా | గా , రి - సా ; ||
దా , రి - ని . . - శి ల - యై . | తా . . . - పము | తా , శ - క ; ||
సా , సాసా - సారీ ; రి రి | సరిమా - గా ; | రీ ; - సా ; ||
వా , రము - కన్నీ ; రును | రా . . - ల్చ ; | . ; - గ ; ||
సా , ధ - నీ ; - సాంసాం - రీ రి | సరిమా - గా ; | రీ , రి - రీ ; ||
శూ , . - ర ; - అ హ - ల్యను | జూ . . - చి ; | బ్రో , చి - తా ; ||
రిమాగ - రీ , స - సాం , ని - సారీ | మగరిస - నిధపా | ధనిసని - ధామా ||
రీ . తి - ధ , న్యు - సే , యు - వే . | త్యా . గ - రా . జ | గే . . . - యమా ||

(౪౯) రా. బేగడ - తా. ఆది.

ప. తనవారితనము లేదా? తారకాధిపానన! వాదా ? (తన)

అ. ఇనవంశరాజులకీగుణము యెన్నడైన గలదా? నాదుపై (తన)

చ. అలనాడు అన్న-మారగించువేళ-బలువానరుల-పంక్తినుంచలేదా (తన)

2. పేర పేరపిలిచి-హారములు-క్షేమమీర మీరొసగ-లేదా ? నాదుపై (తన)

3. రామరామరామ-రచ్చసేయక నె-తామసంబు ఏల-త్యాగరాజనుత ! (తన)

ప. ;;; * గామాపా ; ధా | పా ; ; - ధా | పా ;; - మధ ||
;;; * త న వా ; రి | త ; ; - న | ము ;; - లే. ||

2. సా , మగరి * ,, | ధపమపధప - ధా | ,, ||
దా , . . . * ,, | త . . . . . - న | ,, ||

3. ,, * ,, | ,, | ప ధనీ ; - ధా ||
,, * ,, | ,, | ము . . ; - లే ||

4. ,, * గామాపాధాసా | సా ;; - ధా | ,, ||
,, * త న వా . రి | త ;; - న | ,, ||

5. ,, * గామాపా ; ధా | ధపసనిరిసి - మగ | రి స-సనిధప - సని ||
,, * త న వా ; రి | త . . . . . - న . | ము. - . . . . . - లే. ||

ధప - పమగరి * రీసాధా ; పా | సా ;; - గరి | గా ;; - మప ||
. . - దా . . . * తారకా; ధి | పా ;; - న . | న ;; - వా. ||

గ రీ , సా * ,, | ,, - గా | రిగమపధప - మప ||
దా. , . * ,, | ,, - న | న . . . . . - వా. ||

,, * ,, | ,, - గమ | ధపధా ; - మప ||
,, * ,, | ,, - న . | న . . ; - వా. ||

,, *

,, * (తనవారి) 5-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.

అ. ;;; * ధాపాసా ; - నీ | రీ ; సా - గా | గారీ ; - గమ ||
;;; * ఇ న వం ; - శ | రా; . - జు | ల కీ ; - గు. ||

2. రీ ; సా * ,, | ధ పసనిరిస - గా | ,, ||
ణ ; ము * ,, | రా. . . . . - జు | ,, ||

3. ,, * ,, - సా | నిపగరిగా - గా | ,, ||
,, * ,, - శ | రా. . . . - జు | ,, ||

రీ ; సాం * సరిసరి - నీ ; ధా | ధపసాం; - పధ | పా - స నిధప-మప ||

ణా ; ము * ఎ . న్న. - డై ; న | గలదా; - . . | . - నా. . -దు . ||

గరి , సా *

సై. , . * (తనవారి)

N. B ఈకీర్తనమునందు గల చరణము లన్నియును అనుపల్లవి తీరుననే పాడఁ దగినయవి.

(30) రా. గరుడధ్వని - తా. ఆది.

ప. ఆనందసాగర మీదని దేహము భూభారముర, రామ! బ్ర- (హ్మానంద)

అ. శ్రీనాయకా! ఖిలనై గమాశ్రిత సంగీత జ్ఞానమను బ్ర- (హ్మానంద)

చ. శ్రీవిశ్వనాథాది శ్రీకాంతవిధులు పావనమూర్తు లుపాసించి, చాల
భావించి రాగలయాదుల భజియించే శ్రీత్యాగరాజనుత! (ఆనంద)

ప. ;;; * గా ; రీ ; సా | రీ ; ; - గా | మాపా ; పా ||

;;; * ఆ ; నం; ద | సా ; ; - గ | ర మీ ; ద ||

2. పా ;; * ,, | ,, | మాపా ; - గమ ||

ని ;; * ,, | ,, | ర మీ ; - ద . ||

3. పా-గమపా * ,, | ,, | మాపా ; - ధని ||

ని - . . . * ,, | ,, | ర మీ ; - ద . ||

సాధపా ; * గాగా రి ;సా | ధా ; ; - స | సారీ ; - గ మ ||

ని . దే ; * హాముభూ; . | భా ; ; - ర | ముర ; - రా . ||

పా - గమపా *

మ - బ్ర. . * (హ్మానంద)

అ. ; ; ; * ధా ; నీ ; సాం | రీ ; ; - గాం | రీసాం ; ధా ||

; ; ; * శ్రీ ; నా; య | కా ; ; - ఖి | లనై ; గ ||

పా ; ; * ,, | రీ సరిగాం - గాం | ,, ||

మా ; ; * ,, | కా. . . - ఖి | ,, ||

,, * గామాపా ; - ధని | సరిసాం ; - ధా | పాగా ; - పా ||

,, * శ్రి త సం ; - గీ . | . . త ; - జ్ఞా | . న ; - మ ||

గారీ ; *

నుబ్ర ; * (హ్మానంద)

చ. ; ; ; * పా ; పాపా ; | ధనిసాం ; సాం | ధాపా ; పా ||

; ; ; * శ్రీ ; వి శ్వ ; | నాథా ; ది | శ్రీకాం ; త ||

గాగారీ * ధపధప - గారీ - గరి | గా రీ సా - ని స | రీ ; రీ - గ మ ||

విధులు * పా . ., - వ న - మూ. | . ర్తులు - పా . | సిం ; చి - చా, ||

పా ; ; * ధా ; నీ సాం | రీ ; ; - గాం | రీసాం ; ధా ||
ల ; ; * భా ; వించి | రా; ; - గ | లయా ; దు ||
పా ; ; * గామాపా ; - ధని | సరిసాం ; - ధా | పాగా ; - పా ||
ల ; ; * భ జి యిం ; - చే. | . . శ్రీ ; - త్యా | గ రా ; - జ ||
గారీ ; *
నుత ; * (ఆనంద)

(31) రా. భూషావళి – తా. ఆది.

ప. తనమీదనే జెప్పుకోవలెగాక నే నిన్నాడపనిలేదురా ; (తన)
అ. చనువునకొంత పలికేవు ; ఈసున కొంతబలికేవను నేరమెల్ల (తన)
చ. ఒకవేళనిన్ను ప్రేమమీర మదినుంచి మంచిపూల పూజించుచు,
ఒకవేళకోపగించి నిన్ను దూరుచుంటిగాని, రామ! త్యాగరాజనుత! (తన)

. ; ; ; * పాధాసాం ; ని | ధా ;; - పా | మాగా ; రీ ||
; ; ; * త న మీ ; ద | నే ;; - జె | ప్పుకో ; వ ||
గామా; * పధపమగా ; రీ | గ మగరిసా - సా | ధా.సా ; - రీ ||
లె గా ; * క . నే . ని. ; . | న్నా . . . డ - ప | ని లే ; - . ||
2. గాపా , మ * పాధాసాం ; నిధ | పధసనిధా - పమ | ధ పపమగారి ||
గ రా , . * త న మీ ; ద. | నే. . . . - జె. | ప్పు. . కో . వ ||
గా , మా , * పధపమగా ; రీ | గ మగరిసా - సా | ధా.సా ; రీ ||
లె , గా , * క . నే. ని ; . | న్నా. . . డ - ప | ని లే ; దు ||
గా , మా , *
రా , . , * (తనమీదనే)

అ. ; ; ; * పాధాసాం ; సాం | రీ ; రీ - గాం | రీగాం ; రీ ||
; ; ; * చ ను వు ; న | కొం; త - ప | లి కే ; వు ||
సాం ; ; * ,, | ,, - సరి | గరిగాం ; రీ ||
ఊ ; ; * ,, | ,, - ప . | లి . కే ; వు ||
సాం ; ; * నీ ధా పా ; గా | పధసాం ; - ధా | పాగా ; రీ ||
ఈ ; ; * సు న కొం ; త | బలి కే ; - వ | ను నే ; ర ||
గా , పామ *
మె , ల్ల . * (తనమీదనే)

చ. ; ; ; * గాగాగా ; గా | గా ; గా - గా | రీ - గ మపామా ||
; ; ; * ఒ క వే ; ళ | ని ; న్ను - ప్రే | మ- మీ . . ర ||
గ రిసా ; * సనిధాసా ; రీ | గా , రీ , - గ మ | పా - గమపామా ||
మ . ది ; * నుంచి.మం ; చి | పూ , ల , - పూ . | . - జిం . . చు ||

పా ; ; * పాధాసా ; సా | రీ , రీ , - గా | రీగా ; రీ ||
చు ; ; * ఒ క వే ; ళ | కో , ప , - గిం | చి ని ; న్ను ||
సా , సా , * నీ ధా పా ; గా | ప ధ సా ; - ధా | పాగా ; రీ ||
ను , రు , * చుంటి గా ; ని | రా . ను ; - త్యా | గ రా ; జ ||
గాపా , మ *
ను త , . * (తనమీదనే)

(32) రా. రాగపంజరము — తా. ఆది.

ప. సార్వభౌమ! సాకేతరామ! మనసార బల్కరాదా? దైవత (సా)

అ. పార్వతీరమణార్చితపాద యుగ! భక్తవంద్య! పరాత్పర! దీనబంధో! (సా)

చ. ముద్దుముద్దుగా మాటలాడిననీ ముంగుగానే సదా వేతజెందుచును
కద్దుకద్దనుచు చిరకాలమును కరగించుచుండవలెనా? త్యాగరాజనుత! (సా)

ప. ; ; ; * నీ నీ - ని దదాధా | సా ;; - సని | ధమ - పా ; మా ||
; ; ; * సార్వ - భౌ . . మ | సా ;; - కే . | త . - రా ; మ ||
మాపా ; * ,, | ,, | సా - ధసానిపా ||
మ న ; * ,, | ,, | సా - రా . . మ ||
మాపా , మ * ,, | ,, | ధమ - రీ ; సా ||
మ న , . * ,, | ,, | సా . - రా ; మ ||
రి మరిమపమ * ,, | ,, | ,, ||
మ . న . . . * ,, | ,, | ,, ||
ధాసా ; * ధాధా - నీ ; ; ధ | సా ;; - స రి | మరి - మా ; మా ||
మ న ; * సార - బ ; ల్క . | రా ;; - దా . | . . - దై ; వ ||
రిమరిమపా *
త . . . . * (సార్వభౌమ)

అ. ; ; ; * ధాసారీ ; రీ | సరిమా ; - రీ | మారీ ; సా ||
; ; ; * పార్వతీ ; ర | మ . ణా ; - ర్చి | త పా ; ద ||
ని ధమా ; * ,, | సరి మ రిమా - రీ | ,, ||
యు . గ ; * ,, | మ . ణా . . - ర్చి | ,, ||
,, * దాదా - దా ; ధా | నిధసా ; - స ని | ధమరీ ; సా ||
,, * భ క్త - వం ; ద్య | ప . రా ; - త్ప . | ర . దీ ; న ||
రి మరిమపా *
బం . . . ధో * (సార్వభౌమ)

చ. ; ; ; * పాపాధా ; ధా | పా , ధ - నీ ; - నా | మా - ప ధనీధా ||
; ; ; * ము ద్దు ము ; ద్దు | గా , . - . ; - మా | ట - లా . . డి ||

మారీ ; * రి మపమ రీ ; సా | స రి మ రి మా – పా | పాధా నీధా ||
న ది ; * ముందు . . గా; నే | స . దా . . – వె | త జెం . దు ||

మాపా ; * ధాసారీ ; రీ | సరిమా ; – రీ | మా రీ ;సా ||
చు ను ; * క ద్దుక ; ద్ద | ను . చు ; – చి | ర కా; ల ||

ని ధమా ; * ,, | సరి సరిమా – రీ | ,, ||
ము . ను ; * ,, | ను . చు . . – చి | ,, ||

,, * ధధధాగా ; ధా | నిధసా ; – సని | ధమరీ ; సా ||
,, * క రగుచుం ; డ | వలెనా ; – త్యా | గ . రా; జ ||

రి మరిమపా *
ను . త . . * (సార్వభౌము)

(౩౩) రా. సింధుకన్నడ — తా. ఆది.

ప. నన్నుగన్నతల్లి! నాభాగ్యమా! నారాయణీ! ధర్మాంబికే! (నన్ను)

అ. కనకాంగి! రమాపతిసోదరి! కరుణించవే, కాత్యాయని! (నన్ను)

చ. కావుకావుమని నే మొఱబెట్టగా కరుగదేమి మది కమలలోచని!
నీవు బ్రోవకుంటే ఎవరుబ్రోతురు స–దావరంబొసగే త్యాగరాజనుత (నన్ను)

ప. ; ; ; * సామాగా ; మా | రీగా ; – మా | పా – ప మమాగా ||
; ; ; * న న్ను గ ; న్న | తల్లి ; – నా | . – భా . . గ్య ||

రీ ; ; * సా ; – స ని సి గా | సా ; ; – ధా | సా – రిమాగా ||
మా; ; * నా ; – రా . . య | ణీ ; ; – ధ | . – ర్మాంబి. ||

పమమగగరి *
కే . . . . . * (నన్నుగన్న)

అ. ; ; ; * ధానీసా ; సా | గాగా ; – మగ | రీ – గామాగా ||
; ; ; * క న కాం; గి | ర మా ; – ప . | తి – సో . ద ||

రీ ; ; * సాసా – సనినీధా | పధసా ; – ధా | ని – ని దధాపా ||
రి ; ; * క రు – ణిం . . చ | వే . . ; – కా | . – త్యా . . య ||

మగరీ ; *
ని . . ; * (నన్నుగన్న)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; ధా | పధసా ; – ధా | నీ – నిధధాపా ||
; ; ; * కావు కా ; వు | మని నే; – మొ | ఱ – బె . . ట్ట ||

మా ; ; * పధసాధా ; నీ | పామగరీ – సస | మాగా ; మా ||
గా ; ; * కరు గ దే ; మి | మ ది . . – కమ | ల లో ; చ ||

గమపా ; * ధాపాసా ; సా | గాగా ; – మగ | రీ – గామాగా ||
ని . . ; * నీ వు బ్రో; వ | కుంటే ; – ఎ వ | రు – బ్రో . తు ||

రీ రీ ; * సాసాసనినిధా | పధసా ; - ధా | నీ - ని దధామా ||
రు స ; * దావ రం.. బా | స . గే ; - త్యా | గ - రా . . జ ||
మగరీ ; *
ను . త ; * (నన్నుగన్న)

(34) రా. ఆరభి - తా. ఆది.

ప. నా మొఱలను విన నేమఱవలెనా ? పామర మనుజులలో, ఓ రామ ! (నా మొఱ)
అ. తోమర నారాచములై మనసును తోచెనా ? భక్తపాపమోచన ! (నా మొఱ)
చ. ఇభరాజేంద్రుఁ డెక్కువైన లంచమిచ్చినదేమిరా ?
సభలో మానము బోసమయమున ! సతి యేమిచ్చెనురా ? ఓ రామ ! (నా మొఱ)
భాగవతాగ్రేసర రసికావన ! జాగరూకుడని పేరై ;
రాగస్వరయుత ! ప్రేమభక్త జనరక్షక ! త్యాగరాజవందిత ! (నా మొఱ)

ప. ; * ధా , పధా - ధా - సనిధా ; - రిసా | సని - ధా , పధా | ధా - సనిధా ; - రిసా ||
; * నా , మొఱ - ల - ను . . ; - విన | . . - నా , మొఱ | ల - ను . . ; - విన ||
సని * ,, | రిసస - ,, | ,, - సారిమరిస ||
. . * ,, | . . . . - ,, | ,, - విన . . . ||
సా * ,, - రిమగ | రిస ,, | ,, - రిసా ||
. * ,, - విన . | . . ,, | ,, - విన ||

; * ,, - సారి | : - రీ , స రీ | రిమగ రి - సారిస ||

; * ,, - వి న | ; - నే , మర | వ . లె . - నా . . ||

గని * ,, | ,, | రీమగ - రి సరీ ||

. . * ,, | ,, | వలె . - నా . . ||

; * పా , మగరి - రి మపధ - పపమను | పా ; - ; - మాపధ | పాధపమా ; - మగ రీ ||

; * పా , మర . - మ . ను . _ జు . ల . | లో ; - ; - ఓ . . | . . . . ; - . . రా ||

రీ * ,, | ,, - ధప | సధ - పపమగ - రిరి ||

మ * ,, | ,, - ఓ . | . . - . . . . . - . . ||

సని * పా , మగరి - రిమపధాంసా | ధపా , - ; ; | మాపధపా,ధ-మామగరీ ; ||

. . * పా , మర . - మను . . జుల | లో . , - ; ; | ఓ . . . , . - . . . . రా; ||

రి * పా , మగరి - రి మపధసాంరీ | పా గరిరి - ససిదధ | పపమగ - రీమగ ||

మ * పా , మర . - మ . ను . జుల | లో . . . - . . . . | . . . . . - . రా . ||

రీ * సాన్నిధ స్థా - ధాసా , రిసా |

మ * నా . మొఱ- ల ను , వి న | (అన్ని నిలుపవలయును. మఱియు "పామర మనుజులలో"

అను ఆవృత్తమును పాడునపుడు ఆవృత్త అంత్యములో ఒక్కొక్కమాఱును "నా మొఱలను విన నేమఱ వలెనా" యని పాడి "పామరమనుజులలో" అని త్రిప్పి పాడవలయును.)

అ. ; * ధా , పపా-మ పధపమాపా-మా,మగ | రీమాపా - ; | మపధస - సాంసాం ||

; * తో , మర -ధా , ; . . -రా , . . | చుములై - ; | మ . న . - సు కు ||

; * ధా , పపా-పధనిధ-మపధప-మగరిస | రీమాపా - ; | మపధస - సాసా ||
; * తో , మర -నా. . .- . . . . .-రా. . . | చముతై - ; | మ . న. - సు కు ||
, ని * ,, | ,, | మప ధసీసారీ ||
, . * ,, | ,, | మ . న . సుకు ||
; * రీ సగరీ - సా - రిససని - ధాపా | మపధస - సరిసా | దధపప - మ గ రిరి ||
; * తో . . చె - నా - . . . . .- భ క్త | సా. . . . - . . ప | మో . . - చ . న . ||
సని *
. . * (నా మొఱలను)

చ. ; * రిస రీ ; ; - ధ సారిరి | ; - గ్గాసా - ధ ని | రీరీ - మ గరిరి ||
; * ఇభరా; ; - జేం.(ద్రుండు | ; - ఎన్ను - వై . | .న - లం . . . ||
సస * పా ; మ గరి - మగరిస - రిరిపమ | పా ; ; ; | ; ; - ; ; ||
చ . * . మి ; చ్చిన . - దే. . . . - మి. . . | రా ; ; ; | ; ; - ; ; ||
; * ధధపా , - మపధపమాపా;-పపా | ; - రిమరి - మపా | మపధసిసా - సా ||
; * సభలో , - మా. . . . . ;-న ను | ; - బో. . - స ను | . యు. . ము - న ||
; * ,, | ,, | ,, - రీ ||
; * ,, | ,, | ,, - న ||
; * రిరిసగరీ - సా-రిసని-ధాపా | మపధసీ - సరి - సని | దధపప - మ గ రి రి ||
; * సతియే . . - మి- . . . . .-చ్చెను | రా . . . . - . . - ఓ . | . . . . . - రా . మ . ||

సస*

..* (సా మొదలగు) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడదగినయవి.)

(35) రా. హిందోళము – తా. ఆది.

ప. సామజవరగమన! సాధుహృత్సారసాబ్జపాల! కాలాతీత! విఖ్యాత! (సా)

అ. సామనిగమజ సుధామయ గానవిచక్షణ! గుణశీల దయాలవాల! మాం పాలయ (సా)

చ. వేదశిరోమాతృజ సప్తస్వర నాదాచలదీప! స్వీకృత
యాదవకుల! మురళీ వాదన వినోద! మోహనకర! త్యాగరాజవందనీయ (సా)

ప.	సామా – మగసా – సన్ధా – స్నిన్	సా ; ; ;	సామా – గామా ‖
	సా . – మ . జ – వ . ర – గమ	న ; ; ;	సా . – ధుహృ ‖
	మ గగమ – గగసా – ,,	,,	,, ‖
	త్సా . . . – మ . జ – ,,	,,	,, ‖
	ధా నీ – దధమా – మగసా – సన్నిధ్ని	,,	,, – గమ ధ ని ‖
	త్సా . – మ . జ – వ . ర – గ . మ.	,,	,, – ధు . హృ . ‖
	సా ; నిధమా – ,,	,,	సామా – గమ ధ ని ‖
	త్సా ; మ . జ – ,,	,,	సా . – ధు . హృ . ‖
	స నిధా – నిధమా – ,,	,,	సామా – గామా ‖
	త్సా . . – మ . జ – ,,	,,	సా . – ధు హృ ‖
	గా , మ – ధా , ని – సా , ని – ధానీ	సా ; – సా , ని	ధా – ని సని – దధని ‖
	త్సా , ర – సా , బ్జ – పా , ల – కా .	లా ; – తీ , త	వి – ఖ్యా . . – . త . ‖

సాం ; నిధమా - మగసా - సన్నిధని | సా ; ; ; | సామాగామా ||
సా ; మ . జ - వ . ర - గ . మ . | న ; ; ; | సా . ధు హ్రూ ||

గ మధని - నిధాని - సాం , ని - ధ నిసంగం | సాం ; - సాం , ని | ధా - ని సంనిధ - నిసం ||
త్యా . ర . - సా . జ్జ - పా , ల - కా . . . | లా ; - ˀ , త | వి - ఖ్యా . . . - త . ||

గ సంనిధ - మగ - పగసన్నిస్సా - నీ నీ | సా ; ; ; | సామా గామా ||
సా . . . - మ . - జ . వ . ర - గమ | న ; ; ; | సా . ధుహ్రూ ||

గ మధని - నిధాని - సాం , ని - ధాసి | సాం ; - సాం , ని | నీ - సం నినిసంగం ||
త్యా . ర . - సా . జ్జ - పా , ల - కా . | లా ; - త్రీ , త | వి - ఖ్యా . . . త . ||

ప గసంని - ధమగస - సన్నిస్సా - నీ ని | సా ; - ; ; | సామాగామా ||
సా . . . - మ . జ . - వ . ర - గమ | న ; - ; ; | సా . ధు హ్రూ ||

"సామజవరగమన" (మొదటిసంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

అ. సా ; మానీధానీసాంని | సాం ; - ; ; | సాం ; - నిధమగ ||
సా ; మ నిగమ జను | ధా ; - ; ; | ఆ ; - . . . . ||

" | సాం , ని - ధనిసాం | ధనిసాం - నిధమగ ||
" | ధా , . - ఆ . . | . . . - . . . . ||

" | సాం , ని - ధనిసంని | ధనిధ - ధమాగ ||
" | ధా , . - ఆ . . . | . . . - . . . ||

" | సాం , ని - సంనిధా | నిధమా - ధమమగ ||
" | ధా , . - ఆ . . | . . . - . . . . ||

సా ; – సమమగ – మదధమ – ధనినిధ | ధ నిసా – ధనిసని | ధనీధ – ధమాగ ||
సా ; – మ . ని . – గ . మ . – జ . ను . | ధా . . – ఆ . . . | . . . – . . . . ||

సా ; – మానీ – ధానీసానీ | సా ; – ; ధ ని || సా ; సామా ||
సా ; – మ ని – గ మ జను | ధా ; – ; మయ | గా ; న వి ||

మా ; మగసా – సనిధా – ధనిసగ | గ సనిధ – ధ నిసస | స నిధమ – గ మధని ||
చ ; ఞ . ణ – గు . ణ – శీ . లద | యా . . ల – వా . . ల | మాం . . . – పా . లయ ||

"సామజ వరగమన" (కడపటి సంగతిని పాడి తరువాత మొదటి సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

చ. సా ; మాగామా ; – మా ; | ధానీ – ధనిసని | నీ దాధానీ ||
వే ; ద శి రో ; – మా ; | తృజ – స . . . | ప్త . స్వర ||

సా ; ని ధమా – మగసా – సన్నిధన్నీ | సా ; ; ; | సామాగామా ||
నా ; దా . . – చ . ల – దీ . . . | పా ; ; ; | స్వీ . కృ త ||

మా నీధానీ – ధానీసానీ | సా ; ; – ధా | నీసాసామా ||
యా . దవ – కు లముర | ళీ ; ; – వా | . ద న వి ||

మాగాసా – స నిధా – నీసాసా | ధ ని సని – ధా , మ | మా , గ – గమధని ||
నో . ద – మో . హ – న త ర | త్యా . . గ – రా , జ | వం , ద – నీ . . య ||

"సామజవరగమన"

(36) రా. భైరవి – తాళం. ఆది.

ప. శ్రీరఘువర ! సుగుణాలయా (రామ) ! సరసిజలోచన ! వినోచనాథ ! (శ్రీరఘు)

అ. తరాన లేని పరాకు లేటికి ? బిరాన నన్ను బ్రోవగరాదా ? వాదా ? (శ్రీరఘు)

చ. కమలాహిత ! నతకమలాహితధర మమత తెలిసి నను మన్నించరాదా ? (శ్రీరఘు)

2. కనికరమున నను కని కరమునవిడి చనువుననొక మనవిని బల్కరాదా ? (శ్రీరఘు)

3. ఆగమమూలా ! ఆవనిజలోలా ! వేగమే తెలిసికో త్యాగరాజార్చిత ! (శ్రీరఘు)

ప.	పధనీ – దాధా – పాపా – మాపా	పమగా ; మా	పా ; – పామా	‖
	శ్రీ . . – ర ఘు – వ ర – సు గు	ణా . . ; ల	యా ; – రామ	‖
2.	పధనీ – పధ నీ ధాపా – మపమధ	,,	,,	‖
	శ్రీ . . – ర . ఘు వ ర – సు . గు .	,,	,,	‖
3.	పధనీ – నిరీ సీ నిధాపా – మపమధ	,,	,,	‖
	శ్రీ . . – ర . ఘు . వ ర – సు . గు .	,,	,,	‖
4.	పధనిసరీ – సీ రీనీధప – మపమధ	,,	పా ; – మ పధని	‖
	శ్రీ . . . ర – ఘు . వర . – సు . గు .	,,	యా ; – రా . మ .	‖
	సనిధాపా – మధప మ – గారీసా	సస గ గరి – గపమ	ప ధ నీ – ధపపమ	‖
	స . ర సి – జ . లో . – . చన	వి . నో . . – . చ .	నా . . – థ . . .	‖
	పధనిసా – రీగరీసరీగరీ – సనిధప – మపమగ	స మ – గా ; మా	పా ; – ; ;	‖
	శ్రీ . . . – ర . . ఘు . . . – వ . ర . – సు . గు .	ణా . – . ; ల	యా ; – ; ;	‖

౧. పాధనీదధప - పా , ధ - ధపపమ	పాధనిధ - ధని	సా ; సాసా ‖
త రా. . న . - లే , . - ని . . .	పరా . . - కు .	లే ; టి కి ‖
2. సానీ ; ధప - మపధని - ధపపమ	,,	,, ‖
తరా ; న . - లే . . . - ని . . .	,,	,, ‖
3. సరి స నీ , ధప - పధనిస - నిధపమ	,,	సా , ని - ధనిసరి ‖
త . రా . , న . - లే . . . - ని . . .	,,	లే , . - టి . కి . ‖
4. గరిస - రి సనిధప - పధనిస - నిధపమ	,,	సా ; సాసా ‖
త . . - రా . . న . - లే . . . - ని . . .	,,	లే ; టి కి ‖
రీసా ; రీ - సారీ - స నిసరి	సాసా - ని రిసని	ధా ; - పామా ‖
బిరా ; న - న ను - బ్రో . .	వ గ - రా . . .	దా ; - వాదా ‖
పా ; - గరీగ - సరిగరిసానీ-ధాపామపమధ	పమ - గా ; మా	పా ; - ; ; ‖
శ్రీ ; - . . . . - ర . . .ఘు . -వ ర సు . గు .	ణా . - . ; ల	యా ; - ; ; ‖
చ. మపాతు - ధాధా - నీ ; - సా ;	ధానీసారీ	సానీధాపా ‖
ఆ . . - గ మ - మ్యా ; ౹ లా . ;	అ వని జ	లో . లా . ‖
నీగారీసా - గ్గరిసనిధాపా	ప ధనీ - ధాపా	; - మపమపధా ‖
వే . గమే. - ద . లి . సి తో	త్యా . . - గ రా	; - జా . . ర్చిత ‖

(శ్రీరఘు)

(37) రా. రేవగుప్తి – తా. దేశాది.

ప. గ్రహబలమేమి శ్రీరామాను-గ్రహబలమే బలము (గ్రహ)

అ. గ్రహబలమేమి తేజోమయ వి-గ్రహమును ధ్యానించే వారికి నవ (గ్రహ)

చ. గ్రహపీడల పంచపాపముల నా-గ్రహములు గల కామాది రిపుల ని-
గ్రహము జేయు హరిని భజించే త్యాగరాజునికి రసికాగ్రేసరులకు (గ్రహ)

ప. ; * ధపాధగా-పగ-పాధప-గా,పగారీ | రీ – సారిససా- ధ్ఫాధ | సా ;;; ||
; * గ్రహబల –...–మే...–.,.... | మి– శ్రీ. ...– రా. . | మా ;;; ||
,, | ,, | సా రీసరిగా – ;; ||
,, | ,, | మా..... – ;; ||
,, | ,, | సారీ–సరిగా–రిగపా–గపధప ||
,, | ,, | మా.–...–....–.... ||
ధా * గ గాపధాపా – పాపగాపాధ–ధప | గ రి –సారిససా – ధ్పధ | సా ;;; ||
ను * గ్రహబల మే – ....–బల | ము .– శ్రీ... – రా.. | మా ;;; ||

అ. ; * ప గాపధా – సా ;; సా | ; – పగాపధా | సా ;; సా ||
; * గ్రహబల – మే ;; మి | ; – గ్రహబల | మే ;; మి ||
; * ప గాపధా – సా ;; – సని | ధప – ప గాపధా | సా ;; – స ని ||
; * గ్రహబ ల – మే ;; – మి. | ...– గ్రహబల | మే ;; – మి. ||
ధప * ప గాపధా–సా–ధసరిస–సరిగరి–సని | ధప – పగాపధా | సా–ధసరిస–సరిగరి–సని ||
.. * గ్రహబల –మే– ......–.....–మి. | ...– గ్రహబల | మే–....–....–మి. ||

ధప * పగా - పధా - సా-ధసరిసి-రీసా | ; - సిసిరీసా-సరిగా ; | రి రి గ రి - సనిధప ||

. . * గ్రహ - బల - మే-. . . . . . మి | ; - తే. . . -జో. . ; | మ . య . - . . వి . ||

పా * ధపా ధగా - పాధా - స సరిసరీ ; | ; - రిసిసిధపధ | రిసరిధ - సధసధ ||

. * గ్రహమును - ధ్యా. - నిం. . . . ; | ; - చే. . వా. . | రి . కి . - న . వ . ||

పగ *

. . * (గ్రహబల)

చ. ; * గ గపా ; - ధాపా - గ పధా | పా-గా,ప-ధపా.-గప | గా-గ ధపపగా-గాగారి ||

; * గ్రహపీ ; - డ ల - పం. . | చ -పా, .- . . ,-ప . | . -ము . ల . . -నా . . ||

; * ధ పాధగా - పగగరి - గారీ-రిససా | ; - రీ సారీ | గాపా-పధసా-సనిధా ||

; * గ్రహములు - గ . ల . - కా.-. . . | ; - మా . ది | రి పు -ల . . -ని . . ||

పా * ప గ పా; - ధాసాసా ; - రి స | రీ - గా - రిసిసా-; | సనిధా-సనిధా-ధపపగ-ధాపా ||

* గ్రహము - జే . యు ; - హరి | ని - భ - జిం. . -; | చే. . - . . . . . - . . . . ,-త్యా. ||

ధగగా * గ పాపధా - సా - ధసరిసరీ | ; - రి సిస - ధ పధ | రిసరిధ - సధసధ ||

గ . . * రా . జు ని - కి - ర . . సి . | ; - కా. . - గ్రే. . | స . ధ . - ల . ను . ||

పధ *

. . * (గ్రహబల)

(38) రా. హరికాంభోజి – తా. రూపకము. చతురశ్రము.

ప. ఉండేది రాముఁడొకఁడె, ఊరక చెడిపోకు, మనసా ! (ఉండేది)

అ. చండమార్తాండ మధ్యమండలమునను చెలంగు (యుండేది)

చ. తామసాది గుణరహితుఁడు, ధర్మాత్ముఁడు, సర్వసముఁడు,
క్షేమకరుఁడు, త్యాగరాజ చిత్తహితుఁడు జగము నిండి (యుండేది)

ప.	పా ;	పా ; ; పా	మా ;	మా – గాగా రీ	పమమగ	గరిసా – న్రీసా	రీ గా	మా – పాపాపా
	ఉం ;	డే ; ; ది	రా ;	ము – డొకఁడె	ఊ . . .	ర . క – చెడి	పో .	వు – మ న సా
2.		,,	పమమా	,,		,,	రిగమా	మా – దమపాపా
		,,	రా . .	,,		,,	పో .	వు – మ . న సా
3.	గమపా	ధనిసానిధపా	ని నధప	,,		,,		,,
	ఉం .	డే . . . . ది	రా . . .	,,		,,		,,
4.	పామా	పధనిధ–ధానీసారిపే	,,	,,		,,		,,
	ఉం .	డే . . . – . . ది . .	,,	,,		,,		,,
అ.	ధా ;	ని – రిపనిధపా	ధనిసా	సీ – సా ; సా	సా ;	; ; ; ;	గరిరిస	సనినిధ – ధపపమ
	చం ;	డ – మా	ర్తాం .	డ – మ ; ధ్య	. ;	; ; ; ;	. . . .	. . . . – . . . .
	ధా ;	నీ – రి సనిధనిప		,,		,,		,,
	చం ;	డ – మా		,,		,,		,,
	ధానీ	సరి – గ రిసనిధప		,,	రీ సీ	సాధానీధా	పాధా	నిసనిధపామా
	చం .	డ . –మా		,,	మం.	డ ల మున	ను చె	లం. . . . గు

చ. ప ధనీ | ధాపామాగా || రిగమా | పమగా రీ గా || పమమగ | గరిసా - నీ సా || రిగమా | మా - గమపాపా ||
తా. . | మ సా . ది || గ . ణ | ర . హితుఁడు || ధ . . . | ర్మా . . - త్ముఁడు || స . . | ర్వ - స . ముఁడు ||
ధా ; | నిసరిసనిధపా || ధ నిసా | నీ - సా ; సా || రీ ; | సానిధాపా || పాధా | నీ - సనిధపమా ||
షే ; | మక . . ర ౘడు || త్యా . . | గ - రా ; జ || చి ; | త్తహితుఁడు || జ గ | ము- నిం . . .డి ||

(39) రా. ఖరహరప్రియ - తా. ఆది.

ప. చక్కని రాజమార్గము యుండగ సందుల దూరనేల ? ఓ మనసా ! (చక్కని)

అ. చిక్కని పాలు మీగడయుండగ ఛీయను గంగా సాగరమేల ? (చక్కని)

చ. కంటికి సుందరతరమగు రూపమే, ముక్కంటి నోట చెలగే నామమే, త్యాగరా-
జింటనే బాగుగ నెలకొన్నాదిదైవమే, యిటువంటి శ్రీసాకేతరాముని భక్త్యనే ! (చక్కని)

ప. ; * రీ , గ రీ - సా ; - నీధా | ; - నీ , స రీ | రి స ని సా -ససా ||
; * చ, క్కని - రా ; - . జ | ; - మా , ర్గము | యుం. . . - డ గ ||
2. ; * రీ , గ రీ - సా , ని - సానీనిధధా | ,, | ,, ||
; * చ , క్కని - రా , . - . . జ . . | ,, | ,, ||
3. ; * రీ , గ రీ - సారిగరీ ; - గారిస | నిధ ,, | ,, ||
; * చ , క్కని - రా . . . ; - . జ . | . . ,, | ,, ||
4. ; * రీ , గ రీ - సారిగరీ - గగరిస | ,, | ,, ||
; * చ , క్కని - రా . . . - . . జ . | ,, | ,, ||

5. ; * రీ , గ రీ - పమపగ - మగరిస | ని॒ధ - స్నీ , స రీ | రీ గా - రిగమా ; గారిగరి ||
; * చ , క్క_ని - రా. . . - . . జ. | . . - మా, ర్గము | యుం. - . . . ; డ గ . . ||

6. రిస * రీ గ మపా - ధమపగ - మగరిస | ,, | ,, రిగమగ ||
. . * చ . క్క_ని - రా. . . - . . జ. | ,, | ,, గ . . . ||

7. గరిరిస * రీగమపా - రిగమప - ధాని ; | , ని - ధానిధపా | ; - మగగా - గరిరీ ||
. . . . * సందు.ల - దూ.. . - . . . ; | , ర - నే . లఓ | ; - మ . న -సా. . ||

8. , స * ,, | , ని - ధానిధ - పధనీ | ; - ధపమా - మగగా - మగగరి ||
, . * ,, | , ర - నే . ల - ఓ . . | ; - మ . . - న . . -సా. . . ||

9. రిస * ధపాధమా - పమమగ - మగరిస | ని॒ధ - స్నీ , స రీ | రి స ని॒ సా - ససా ||
. . * చ . క్క_ని - రా. . . . - . . జ. | . . - మా , ర్గము | యుం. . . - డ గ ||

10. ; * సా , స సా - సా ; ; సనిసి | ; - ధా , నిధా | పా ; - పపా ||
; * చ , క్క_ని - రా ; ; . . జ | ; - మా , ర్గము | యుం; - డగ ||

11. ; * సా , స సా - సా రిసనీసనినీ ; ధానిధ | ధా - ధా , నిధా | పా ధప - పాధప - పపపా ||
; * చ , క్క_ని - రా. . . . . . ; జ . . | . - మా , ర్గము | యుం . . - . . . - డగ . ||

12. ; * సా , స సా - సారిస - నీసనినీ - ధానిధ | ధా - నిధానిసా | నీ సని-ధానిధ-పాధప-మాపమ ||
; * చ , క్క_ని - రా. . . - . . . . . - జ . . | . - మా.ర్గము | యుం. .- . . . . - . డ. - గ . . ||

13. మా * ధపాధమా - పమపగ - మగరిస | ని॒ధ - స్నీ , స రీ | రీ గా - రిగమా ; గా - రీగరి ||
. * చ . క్క_ని - రా. . . - . . జ. | . . - మా , ర్గము | యుం . - . . . ; డ - గ . . ||

14. రీ * గా , గ గాగా ; గా - గరిరీ | ; - స నీస రీ | రి స నిసా - ససా ||
. * చ , క్క_నిరా ; . . - జ. . | ; - మా . ర్గము | యుం.. - డగ ||

15. ; * గా , గ గా - రి గమగరిగమగగా - రిగసగ | గరిరీ - స నీస రీ | రీగరి - సరిగరిసా - ససా ||
; * చ , క్క_ని - రా. . . . . - జ. . . | . . . . - మా , ర్గము | యుం - . . . . . . - డగ ||

16. ; * ,, | ,, | రీగరి-సారిస-నీసని-ధానిధ ||
; * ,, | ,, | యుం- . . . . - .డ . - గ . . ||

17. ధపపమ * నీ , - నిదధపమా - సా ; నిధపమ - మగరిస | ధ - నీ , సరీ | రీ గా-రిగపమమా గా-రిగమగ ||
. . . . * చ , - క్క. . . ని - రా ; . . . . . - . . . జ | . . - మా, ర్గము | యుం- . . . . . . డ-గ . . . ||

18. గరిరిస * ,, | ,, పధనిస | నీ ; - సనిధపమగ గామగ గా ||
. . . . * ,, | ,, ఓ. . . | . ; - మ. . . . . న . . సా. ||

19. గరిరీ * రీ గమపా - రిగమప - ధానీధనిసా | , ని - నీ సని-నీధా-పధనిస | రిగరిసనిధపా-సనిధప-మగగా ||
. . . * సం . దుల -చూ. . . . - . . . . . | , ర - నే. . - . ల -ఓ. . . | . . . . . మ . - . . న . - . సా. ||

20. గరిరిస * రీ , - ప మధపా ; - పమమగ - మగరిస | ధ - నీ , - సరీ | రిసనిసా - ససా ||
. . . . * చ , - క్క. ని . ; - రా. . . . - . . జ. | . . - మా , - ర్గము | యుం.. - డగ ||

అ. ; * ధా , ని ధా - పా ; ; - పమమా | ; పా , ధనీ | ధా , ని - సా , నిసా ||
; * చి , క్క_ని - పా ; ; - లా. . . | ; మీ , గడ | యుం, . - . , డగ ||

2. ; * ధా , ని ధా - పాధా - పధనిధనీ ; - ధపమా | ,, | ధానీ - ధనిసా - నిసా ||
; * చి , క్క_ని - పా . - . . . . . ; - లు . . | ,, | యుం.- . . . - డగ ||

3. ; * ధా , ని ధా - పాధా - పధనిధనీ ; సాం ; | నిధపమ - పా , ధనీ | ధానీ - ధనిసాం - నిసాం ||
; * చి , క్కని - పా . - . . . . . ; లు ; | . . . . - మా , గడ | యుం - . . . - డగ ||

4. ; * ధా , నిధా - పాధా - సీసాం - రిగరిస - సనినిధ | ధపపమ - ,, | ,, ||
; * చి , క్కని- పా . - . . . - . . . . . - లు. . . | . . . . . - ,, | ,, ||
; * రీ , గ రీ - సాంరిస - సీసనిసీధా - సీసాం | నిసరీ - సాం , నిధా | పాధప-మాపమ-గమగాగరిరీ ||
; * ఛీ , య ను - గం. . - . . . . . . - గా. | . . . - పా , గ ర | మే. . - . . . . - . . . ల . . ||
; * రీ , గ రీ - సరిగరి - నిసరిస - గరిరిస - సీధా | ,, | ప ధనిస-నిసనిధపమ-గమ-పధపమ ||
; * ఛీ , యను - గం . . - . . . . . - . . . . . - గా. | ,, | మే. . .-. . . . . -. . -ల . . . ||

గరిరిస *
. . . . . * (చక్కని)

చ. పా , ధనిధ - ప మగరి - గమపమ - మాగా | రీ - రీగమపమ | గామా-పధని-ధపమా-మ గగా ||
కం , టికి . - సుం . . . . - . . . . . - . ద | త - కరముగు . | రూ . -. . . .-ప . . -మే. . ||
గరిరీ * ,, ని ధనిప - నిదధప - మాగా | గరిరీ - ,, | ,, ||
. . . * ,, సుం . . . - . . . . . - . డ | ా. . . - ,, | ,, ||
; * పా , ధ - నిసరిగరిస-నిసరిస-సనినిధ-ధపపమగా | రీ ,, | ,, ||
; * కం , టి - కి. . . సుం-. . . . .-. . . . .-. . . . . డ | ర ,, | ,, ||
గరిరీ * రీ గ రి - మగపమ - ధపపమ - మగగా- రిని | సా - రీ గమపమ | రిగమప - ప ధనీ - నిదధా ||
ము. . * క్కంటికి- నో. . . . - . . . . . . - ట . . . - చెల | నే - నా. మమే. | త్యా. . గ- రా. . - . . . ||

పా *	ధనీధనిధ - పాధాపధనీ - ధనిసేని - నిదధప	పమమా - పా , ధ నీ	ధని - ధనిసా - ని సా	‖
. *	జింట.. నే - బా . గు .గ - నె. . . - ల . . .	కొ . . - న్నా, ది దై	వ. - మే. . - యిటు	‖
; *	రీ , గరీ - సారిసి - నీసనినీధా - నీసా	నిసరీ - సా , నిధా	పాధప-మాపమ-మగగా-గరిరీ	‖
; *	వం , టిశ్రీ- సా. . - . . . కే. - త .	. . . - రా , ముని	భ . . -క్తి . . -య. . -ను. .	‖
; *	రీ , గరీ - సరిగరి - నిసరిస - గరికస - నీధా	,,	పధనిసి-నిసనిధపమ-గమపధపమ	‖
; *	వం , టిశ్రీ- సా. . . - . . . . . - కే. . . - త .	,,	భ . . .- . . క్తి . య.- . . ను. . .	‖

గరిరిస *

. . . . * (చక్కని)

(40) రా. తోడి - తా. మిశ్రచాపు.

ప. ఎందు దాగినాడో? ఈడకురాఁ డెన్నడు దయ వచ్చునో? ఓమనసా ! (ఎందు)

అ. ఎందుకు చపలము వినవే నా మనవిని, ముందటివలె భక్తుల పోషించుట (కెందు)

చ. అలనాడు కనకకశిపు నిండారు-చలముజేసి సుతుని సకల బా-
ధల బెట్టగ, మదిని తాళక ని-శ్చలుడైన ప్రహ్లాదుకొఱకు కంభము లోపలనుండఁగ లేదా? యారీతిని నే (డెందు)

2. మును వారివాహవాహనతనయుఁడు మద-మున రవిజుని చాలగొట్టుటఁజూచి
మనసు తాళజాల లేక ప్రేమ-మున పాలనము సేయ తాళతరవు మరు-గున నిల్వగ లేదా? యారీతిని నే (డెందు)

3. తొలి జన్మములనాఁడు జేసిన-దుష్కర్మముల నణగను జేయ నాఱు శ-
త్రులనుబట్టి పొడిసేయ అదియుఁగాక- ఇలను చంచల విరహిత నిజభక్త జనులను త్యాగరాజును రక్షింప నే (డెందు)

ప. ; ; * సా | రి ; సా ; || ; - సానీ | నీధా - నీనీ || సా ;; | ;; - ధానీ || సా ;; | సారీ - సారీ |
; ; * ఎం | దు ; దా ; || ; - గి . | నా. - .. || డో ;; | ;; - శ్రీ . || రా ;; | . . - ము . |

రిససని * ,, | నీధా-నిసనిస || నిదధా | ,, |
. . . . * ,, | నా. - . . . . || డో . . | ,, |

రిససని * స గ | ,, | ధనిసరి-సనిధని || ని ధా , ; | ,, |
. . . . * డెం | ,, | నా. ,. - . . . . || డో . , ; | ,, ||

,, | ;; - ధా నీ || సాసారి | రి గారీసా ||
,, | ;; - యా. || దను . | రా . . . ||

రి నీ * ,, ,, | గమపమ-గామా ||
. . * !,, ,, | రా. . . - . . ||

మాగా * గా | పమగా - రీ ; || సరీ - రిసని | ,, | ;; - ధ నిసరి || గాగా ; | గమపమ-గమపమ ||
. . * డెం | దు. . - దా; || . . - గి . . | ,, | ;; - యా. . . || దను ; | రా. . . - . . . . ||

మగగా * మప | మపదా-ధపపమ || గమగ-రిసని | ,, | గమపమ-గమపధ ||
. . . * డెం | దు . . -దా. . . || . . . -గి . . | ,, | రా. . . - . . . . ||

నీ ; * ధని | ధా;-ధపామ || ,, ||
. ; * డెం | దు ;-దా. . || ,, ||

నీ , ధ * నీ | సా;-నిధపమ || ,, ||
. , . * డెం | దు ;-దా. . . || ,, ||

,, ‖ గమపధనీ | ధనిసరి-గరిగస ‖
,, ‖ డ . కు. . | రా.. . - . . . . ‖

సనిధని * రిస | నిధ-నిద-ధపపమ ‖ ,, | ;; - ధా నీ ‖ సాసారీ | గామాగా ‖
. . . . * డెం | దు. - . . - దా. . . ‖ ,, | ;; - యీా. ‖ డకు . | రా . . ‖

గా ; * మా | ప ధపా-ధపమా ‖ మగగా , | పమగా- రీ ; ‖ సా ;; | ;; - ధ నిసరి ‖ గాగా ; | గమపమ-గమపమ ‖
. ; * డె | న్న. . -డు. . ‖ ద . య , | వ . . -చ్చు; ‖ నో ;; | ;; - యీా. . . ‖ డకు ; | రా. . . - . . . . ‖

మగగా*మా | ధా ; - నీ ; ‖ ధా , మా, | గా;-పమగా ‖ రీ సారీ | గామా-పాధప ‖ పమగా ; | సారిగ-సా; ‖
. . . *డె | న్న ; - డు ; ‖ ద , య, | వ ;-చ్చు. . ‖ నో . . | . . - ఓ . . ‖ మ. న ; | సా. . - . ; ‖

రీ నీ * సా | రీ ; - సా ; ‖ ; - సానీ | నీ ధా - నీ ; ‖ సా ;; | ;; - ;; ‖ ; ; ; | ; ; - ; ; ‖
. . * ఎం | దు ; - దా ; ‖ ; - గి . | నా. - . ; ‖ డో ;; | ;; - ;; ‖ ; ; ; | ; ; - ; ; ‖

అ. ; ; * ధా | పా;-మాపా ‖ మాగామా | నినిధా-పా; ‖ ధా-;-పధ | నీ ; - ధానీ ‖ సాసానీ | సా ; - సా ; ‖
; ; * ఎం | దు ;-కు ‖ చ ప . | ల . . -ము; ‖ . -;-విన | వే; - నా. ‖ మ న . | వి ; - ని ; ‖

,, | సా ; - సనిధని ‖
,, | వి ; - ని . . . ‖

సా ; * సని | ధాపామాపా ‖ ,, | నీ ; - ధ నిసని ‖ ,, ‖
. ; * ఎం | దు . కు . ‖ ,, | వే; - నా. . . ‖ ,, ‖

సారీ * గరి | నిసరిస-ధనిసని ‖ ధపమగమా | ,, ,, ‖
. . * ఎం | దు. . . -కు. . . ‖ చ . . . ప | ,, ,, ‖

సా ; * ని స | గగరీ - రీసా || సాసానీ | ధా,ని-సా ; || నీధా ; | పధనిధ-ధపపమ || పపమా,గ | గరీ , - సా ; ||
. ; * ముం. | ద. . - టి . || వ లె . | భ , . - . ; || క్షుల ; | పో.. . -. . . . || షిం. . ,. | చు . , - ట ; ||
,, | ధానీ-సారిస || ,, || ధమపమమగ | రి గమగ-గరిరిస ||
,, | భ . - . . . || ,, || షిం. . . . . | చు. . .-ట. . . ||

సా , ని *
. , . * (కెంను దాగినాడో)

ద. ; ; * మ గ | మా ; పా ; || ధానీ ; | నిదధా-పా ; || మాపా ; | మాగా-మపధప || ప మగా ; | రీ ; సా ; ||
; ; * అ ల | నా ; డు ; || క న ; | క . . -క ; || శి పు ; | నిం . - . . . . || డా . . ; | . ; రు ; ||
,, || పమగమపధ | పమగా - రీ ; ||
,, || డా. . . . . | . . . - రు ; ||
సా ; ,, || ధానీ ; | ధానీ-ధనిసా || ;నిధనిసా | ;నిధని-సాసా || స నిధాపా | పమగా - రీ ; ||
. ; ,, || క న ; | క .-క . . || శి. పు. . | నిం.. .- . . || డా. . . | . . . - రు ; ||
సా ; * గరి | గా ; - సా ; || రీనీ ; | సరిసా-సానీ || ధానీధా | ;; - గామా || గారీ ; | సా ; రీనీ ||
. ; * ఉల | ము ; - జే ; || . సి ; | సు. . -తు . || ని . . | ;; - స . || క ల ; | బా ; . . ||
గారీ * ; | గా ; సా ; || సారీనీ | సా ; - సానీ || ధానీధా | ;; - ధా ; || నీనీ ; | సా ; - ;; ||
ధ ల * ; | పె ; ట్ట ; || గ . . | మ ; - డ . || ని . . | ;; - తా ; || శక ; | ని ; - ;; ||
; ; * సరి | గా ; మా ; || ధా ; ; | నీ ; సా ; || ; - ధానీ | సా ; - సానీ || నీనీధా | నీ ; - సా ; ||
; ; * శ్చలు | డై ; న ; || ప్ర ; ; | హ్లా ; దు ; || ; - కొఱ | కు ; - కం. || . . భ | ము ; - లో ; ||

; ; * ధని | సరిగరి-రిససని|| నీనీధా | నీసా - నిసరీ|| సా ;; | ;; - సా ; || నీధాపా | పమగా - రి ; ||

; ; * పల | కుం....-....|| డగ . | లే . - ...|| దా ;; | ;; - యా; || రీ తి . | ని . . - నే ; ||

సానీ *

. . * (డెందు దాగినాడో) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(41) రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. నీదయ రావలెఁగాక, నే నెంతవాఁడను ? రామ ! (నీదయ)

అ. వేదశాస్త్ర పురాణములన్ని నీవేగతియనుచు మొఱబెట్టు గనుక (నీదయ)

చ. సారసార! కాంతార చరమదవిదార! సుందరాకార! సుగుణ! సుకుమార! మారమణ! నీరజాప్తకుల పారావార సుధారస పూర్ణ ! (నీ)
శ్రీహరే! వరవిదేహజాధిప ! వివాహ ! దళితరిపు దేహ ! శేషసమబాహ! సజ్జనసమూహ ! వైరిమద-దాహ! మౌని హృద్గేహ! నాదుపై(నీ)
ఆదిదేవ! దేవాది మృగ్య! సనకాది వినుత! కామాది షడ్గుణహరాఽది! మత్సరహితాఽది! త్యాగరాజాది వందిత! వివాది మదహరణ!

ప. నీ ; - నిధసని - ధపధా - ధనిసరి | సా ; - సనిధాపా ; | మాపమగా ; గమపధ ||
నీ ; - .... - ... - ద.య. | రా ; - వ . . లె ; | గా . . . ; క . . . ||

2. నిస - ధనిసా - ధనిసనిధా - పాధా ; - ధనిసరి | ,, | ,, ||
నీ . - ... - ..... - . . ; - ద.య. | ,, | ,, ||

3. నీసరిసానీ - ధానిసనీధా - పాధా - ధనిసరి | ,, | ,, ||
నీ . . . . - ..... - . . - ద . య. | ,, | ,, ||

4. నిసరిస - రిరిసని - ధనిసరి - ˆనిధా - పాధా - ధనిసరి | ,, | ,, ||
నీ . . . - .... - .... - ... - . . - ద . య. | ,, | ,, ||

5. నిసరిసి-రిరి<ni-ధనిసి<-సనిధా-పాధా-ధానిధనిసరి | సా ; - సనిధాపా ; | మాపమగా ; - గమపధ ||
నీ . . .-. . . . .-. . . . . . -. . . . . - ద. య. . . | రా ; - వ . . లె ; | గా . . . ; - క . . . ||

6. ,, - నిసంసరిరిసని | ధనిసంసా ; - సనిధాపా ; | మాపమగా ; - గామాగమపధ ||
,, - ద. . . య. . . | రా. . . . ; - వ . లె . ; | గా . . . ; - క . . . . . ||

7. పధనీ-ధపమా-పధనిసనిదధా-నిసరిస-నిధపధ-గగ్రిరీ-గగసా | రిసని-సనిధా-నిధపా-ధపమా | మపధపపమమగ-గమపమ-పధపధ ||
నీ . . .- . . . . - . . . . -. . . . . -. . . . . -డ. .-య. . | రా. .-. . . . -వ . . -లె . . | గా. . . . . . . -క . . . . -. . . . ||

8. నినిధప-మగరిస-గమపధనీ;-ధపధనిసా;-ధనిసరిగా ; | మగరిస-గరిసని-రిసనిధ-సనిధప | ,, ||
నీ. . . .- . . . . .-. . . . . ;-. . . . . ;-ద . . . య ; | రా. . .-. . . . .-వ. . . -లె. . . | ,, ||

1. నిసనీ-ధామాగా;-మాపమగా;-గరిరీ-సరిగరి-నిసరిస | సనిధా - నీసా ; | ; ; - గమపధ ||
నే. .- . . . ;-నెం. . . ;-త. .-వా. . -. . . . | . . . - డ ను ; | ; ; - రా. . మ ||

2. నిసరిస-సనిధాపా;-మపధప-పమగాగరిరీ-స రిగరి-నిసరిస | ,, | ,, - ధనిసరిగమపధ ||
నే. . .-. . . . ;-నెం . . -. . . త. .-వా. . .-. . . . | ,, | ,, - రా. . . . . మ . ||

3. నిసరిరిసని-ధనిసనిధ-పధనినిధప-మపదధపమ-గమనిధ | మగ - మపపమగా ; - గరిరీ | సా ; - ; ; ||
నే. . . . .- . . . . . .-నెం. . . . .- . .త. . . -వా. . . | . . - . . డ . ను ; - . . . | . ; - ; ; ||

అ. పా , ధనీ ; - నిదధా - పాధప - మాపా - పమమగమా ; | పాధా - ధపపమపా ; | ధనిధనిసా ; ||
వే , . . ; - ద. . - శా . . . - . . . - స్త్రు . . పు ; | రా . - ణ. . . ము ; | ల . . . న్ని ; ||

2. ,, - పధనిస - సనిధప - మపధప - పమగామా ; | ,, | ,, ||
,, - శా. . . - . . . . . - . . . . . - స్త్రు . పు ; | ,, | ,, ||

3.	,,	,,	ధనిధని - ధనిసని - ధపధా ‖
	,,	,,	ల . . . . - న్ని. . . - . . నీ ‖
4.	,,	,,	ధనిధని - ధనిసరి ‖
	,,	,,	ల . . . . - న్ని. . నీ ‖
	గా ; రిగమరి - గరిరీసా ; - నిసనిరిసనిధా - ధనిసరి	సా ; - సనిధాపా ;	మాపాపమమగ - గమపధ ‖
	వే ; . . . . . - . . . గ ; - తి. . . . . య - న. చ.	మొ; - అ . . బె ;	ట్టు . గ . . . - న . క . ‖
చ.	పధని - ధపమ - గమప ధని - సా నిధప	పధపమగరిసని	సరిగమ - ప ధనిస ‖
	అ . ది - దే. వ - దే . వా. ది - మృగ్యసన	కాదివి.నుత.కా	మా. .ది - షడ్గుణహ ‖
	సనిధానీ - సరిగాసా - రీసా - సనిసరిసా - సనిధానీసా ;	సనిసరిసా - నిసనీ-ధాపాధా	ధానీధప - గమధ పధ ‖
	రా. . ది - మ. . ధ్య - రహి - తా . . . ది - త్యా. .గరా ;	జా. . . ది - వం. . - ది త వి	వా. ది. - మదహరణ ‖

(42) రా. శంకరాభరణము - తా. ఆది.

ఎదుట నిలచితే నీదు సొమ్ము లేమి బోవురా (ఎదు)

నుదుటి వ్రాతగాని మట్టు మీఱను - నా తరమా ? తెలిసి మోస బోదునా ? (ఎదు)

సరా సరిగఁ జూతురా, నాదు యవ-సరాలఁ దెలియుము, వరాలడుగఁ జా-

లరా, సకల దేవరాయ ! మనవి వినరా, ఘహర ! సుందరాకార ! నా- (ఎదు)

విదేహజా రమణ ! దేవ ! బ్రోవఁగ నిదే సమయ, మన్యదేవతల వే-

డదే మనసు తెలియదేమి ;- రాఘవ ! యిదేటి శౌర్యము ? పదేపదే నా- (ఎదు)

3. తరాన దొరకని పరాకు నాయెడ-ను రామ జేసితేసురాసురులు మె-
త్తురా? ఇపుడు యీ హరామితనమేలరా? భక్త త్యాగరాజనుత! నా (ఎదు)

ప. ; * గమగా – మాపా ; – ధని సా | ; – సా ; సనిధాపా ; | ,మ–గా,మ–పామా–గమ పమ ||
; * ఎదు ట – ని ల ; – చి . తే | ; – నీ ; . . . దు ; | , , –సా, – . . –ము. . . ||

2. ; * గమగా ,, | ; – ధనిసా – సనిధాపా ; | ,, ||
; * లెదుట ,, | ; – నీ . . – . . . దు ; | ,, ||

3. ,, – ధనిసా – సనిధప | మపధని – నిసరీనీధాపా ; | ,, ||
,, – చి . . – తే . . . | . . . . – నీ . . . . దు ; | ,, ||

4. ; * గమగా–మపధప–పధనిధ–ధనిసని–సనిగరి–సనిధప | మపధని–సరిగమ–గరిసనిధపా, || మపధని–సరిసని–ధపామ–గమపమ ||
; * ఎదుట –ని . . . –ల . . . – . . . . –చి . . . –తే . . . | . . . . –నీ . . . – . . . . దు . , | . . . . –సా . . . – . . . –ము . . . ||

మగగరి * రిగరిగరిససా;; – స నిసగరిగ – మధపా | మగరీ – ; – సా – మగమప | ధనిసరి–గమగరి–సనిధప–ధరిసని ||
. . . . * లే . . . మి . . ;; – బో . . . . . . – . . వు | రా . . – ; – . – నీ . . . | . . . . – . . . . –దు . . . –సా . . . ||

ధ పమగ * ,, | ,, |
ము . . . * ,, | ,, |

; * సాసనిధపా , – పమధపపమ – గామప – మగరీగా | గా – పమపధని ప | ధ నిసనిసా ; ||
; * న దు.టి . , – (వా. . .త . – గా . . . – . . . . | ని – మ. . . ట్టు . | మీ . . అను ; ||

; * ,, | ,, | ,, – ప ||
; * ,, | ,, | ,, – నా ||

3. ధని * ,, | ,, | ; ; ; - స నిధప ||

. . * ,, | ,, | ; ; ; - నా. . . ||

4. మపధని * సరిసని-నిసనిధ-ధనిధప-పసాని-ధపపమ-గామప-మగరి | గా - పమపధనిప | ధ నిసనిసా - స నిధప ||

. . . . . * ను.దు. -టి. . .-ౖవా. . . - . , . . -త . . . -గా . . - . . . | ని - మ . . . ట్టు. | మో. . అను - నా. . . ||

5. మపధని * సరిసని-నిసనిధ-ధనిధప-మపధని-ససని-ధపమగ-ధపామ | పమగరి- ,, | ,, ||

. . . . . * ను. దు.-టి. . . -ౖవా. . - . . . . -త. . -గా . . . - . . . | ని . . .- ,, | ,, ||

6. ,, * ,, ,, | ధ నిసని - సా ; ||

,, * ,, ,, | మో. .అ - ను ; ||

; * సనిగరి - గమగరిసా - సనిధని | సా - సా ; సధ | పా - ని ధ - పమ - గమపమ ||

; * నా. . . - త . ర . మా - తె.లి . | సి . మో ; స . | బో - . . . - దు. - నా. . . ||

మగగరి * ,, | సా - స నిగరి - సనిధా | ,, ||

. . . . . * ,, | సి - మో. . . . - స . . | ,, ||

,, * స నిగరి - గమమా - మగరి - సా - సనిధని | ,, | ,, ||

,, * సా. . . - త . . - ర . . . - మా - తె. లి. | ,, | ,, ||

,, *

,, * (ఎదుట నిలచితే)

చ. ; * ధపామగరిగమ - ధపామగరి | స ని - రిసా ని ధని | సస - పగామ రి గ ||

; * తరానవారకని - పరాకునా. | యెడ - సురామ జే. | సితే - సురాసురులు ||

మప* మపాధ ని సి రీ - గ రీ సి - ధని | సా - సిసారిని ధ | పా - ధపామ - గమపమ ||
మె.* త్తురాఇ పుడయీ- హరామి - తన | మే - లరాభ . క్త | త్యా- గరాజ - న. త. ||
మ గగరి *
నా. . . * (ఎదుట) (ఇతర చరణము లీ తీరుననే పాడదగినవయవి)

(43) రా. తోడి - తా. రూప. చతు.

ప. నిన్నువినా సుఖము గాన - నీరజనయనా (నిన్ను)

అ. మనసు కెంతో యానందమై మైపులకరించగ (నిన్ను)

చ. రూపము ప్రతాపము శర-చాపము సల్లాపము గల (నిన్ను)

1. కరుణారస పరిపూర్ణ! వరదా! మృదువార్తలు గల (నిన్ను)

2. రాగరసిక! రాగరహిత! త్యాగరాజ భాగధేయ! (నిన్ను)

ప.1-2. సాసా | రీగా ; ; || మామా | మాగా ; రీ || సాసా | రీగ మగా ; || మామా | మాగా ; రీ ||
నిన్ను | వినా ; ; || సు ఖ | ము గా ; న || నిన్ను | వినా. . ; || సు ఖ | ము గా ; న ||

3-4. సాసా | రీ - గమపమగా || మాధప | పమగా ; రీ || సాసా | రీ - గమపధా, || ధాపా | పమగా ; రీ ||
నిన్ను | వి - నా. . . . || సు ఖ. | ము. గా ; న || నిన్ను | వి - నా. . . , || సు ఖ | ము. గా ; న ||

సాసా | రీ - గమపధనీ || నీ ధా | పా - పమగారీ || సాసా | రీ - గమపధనిసీ || సీనిధా | పా - పమగారీ ||
నిన్ను | వి - నా. . . . || సు ఖ | ము - గా. . న || నిన్ను | వి - నా. . . . . || సు.ఖ | ము - గా. . న ||

సాసా | రీ - గమపధనిసీ || రీసీని | ధప-ధపపమగరి || సరిగమ | పాపా - పధపధ || మపా , | ; ; - ; ; ||
నిన్ను | వి - నా. . . . . || సు. ఖ. | ము.-గా. . . . న || నీ. . . | ర జ _ న . య. || నా. , | ; ; - ; ; ||

,, || ,, || మపా , | ; - పమగరిసని ||

,, || ,, || నా . , | ; - . . . . . . ||

,, || సరిగమ | పాపా - ధాధా || ధనిసా | నిధపమ-గరిసని ||

,, || నీ. . . | ర జ - న య || నా.. | . . . . -. . . . ||

,, || సరిగమ | పధ - మపధనిసరి || గరిసని | ధప-మగరిసాని ||

,, || నీ. . . | ర. - జ . న. య. || నా. .. | . . - . . . . . ||

సాసా | రి - గా ; ; || మామా | మాగా ; రి || సా ; | ; ; - ; ; ||

నిన్ను | వి - నా ; ; || సు ఖ | ము గా ; న || . ; | ; ; - ; ; || (ఇచట నిలుపవలయును.)

పధపా | మా-గామగరిస || సరి - గా | ; - మాపా || ధానీ | ధనిసా - సనిధా || ధానీ | ధపమప-గరిసని ||

మ. న | సు -కెంతో... || ; . . - యా | ; - నం ద || మై. | మై. . - పు. ల || క రిం | . . చ .-గ . . . ||

ధా ; | ధా - ధాధా ; || ధపపమ | పాపాపాధా || ని సరిరి | రిస - నిధపా ; || ధానీ | ధపపమ-గరిసని ||

రూ ; | ప - ముప్ర ; || తా . . . | ప ము శ ర || చా. . . | ప .- ము. స ; || ల్లా. | ప. ము.-గ. ల. ||

పధపా | ప మగా-మాపా || నీధా | నీసా-ధనిసా || ధనిసా | ; - స నిధా ; || ధానీ | ధపపమ-గరిసని ||

క . రు | ణా. . - ర స || ప రి | పూ. -ర్ణ . . || వరదా | ; - మృ. దు ; || వా. | ర్తు.లు. -గ. ల. ||

పా ; | పమ-గమపాధా || ప ధనీ | ధానీసాసా || ధనిసరి | గా - రిసనిధపధ || సానీ | ధప - పమగరిగని ||

రా ; | గ .-ర . సి క || రా. . | గ రహి త || త్యా. . | గ - రా. . .జ . || భా. | గ. - ధే. . .య. ||

(44) రా. తోడి—తా. రూపకము.

ప. ఆరగింపవే, పా-లారగింపవే! (ఆర)

అ. రఘువీర! జనకజా కర పవిత్రితమౌ వెన్న పా (లార)

చ. సారమైన దివ్యాన్నము, షడ్రసయుత భక్షణములు, దార సోదరాదులతో త్యాగరాజ వినుత పా (లార)

ప.	; సరి	గమగా ; రీ	సా ;	ని̣ధా̣ - ని̣సా	ని̣ - సరి	గమ - గా ; రీ	సా ;	; ; ; ;
	; ఆ.	ర . గిం ; ప	వే ;	. . - పా.	. - లా.	ర . - గిం ; ప	వే ;	; ; ; ;
2.	; గా	గాగా ; గరి	సరిగమ	గా , రి-గ రిసని̣	ధ̣ని̣-స రి	,,	,,	,,
	; ఆ	ర గిం ; ప.	వే. . .	. , .-పా. ..	. .-లా.	,,	,,	,,
3.	; పా	రీ - గా ; గా	మా ;	; ; గ రిసని̣	,,	,,	,,	,,
	; ఆ	ర - గిం ; ప	వే ;	; ; పా. . .	,,	,,	,,	,,
4.	,,	,,	,,	మపమప-గరిసని̣	,,	,,	,,	,,
	,,	,,	,,	. . . . .-పా. ..	,,	,,	,,	,,
5.	,,	రీ - గా ; మా	పా ;	;-ప మగరిసని̣	,,	,,	,,	,,
	,,	ర - గిం ; ప	వే ;	;-పా.	,,	,,	,,	,,
6.	,,	,,	ధా ;	; ; - ప మగరి	సని̣-స రి	,,	,,	,,
	,,	,,	వే ;	; ; - పా. . .	. . -లా.	,,	,,	,,
7.	,,	,,	పా , ధ	నీ , ధ-ప మగరి	,,	,,	,,	,,
	,,	,,	వే , .	. , . -పా. . .	,,	,,	,,	,,

౮. ,, | ,, ‖ సధనిసే | ; – నిధపమగరి ‖ ,, | ,, ‖ ,, | ,, ‖
,, | ,, ‖ వే. . . | ; – . . పా. . . ‖ ,, | ,, ‖ ,, | ,, ‖

౯. ,, | ,, ‖ పధనిసే | రిసే – ,, ‖ ,, | పమగా ; రి ‖ ,, | ,, ‖
,, | ,, ‖ వే. . . | . . – ,, ‖ ,, | ర . గిం ; ప ‖ ,, | ,, ‖

౧౦. ,, | ,, ‖ ,, | రిగరిసే–నిధపమ ‖ గమ–పధ | , ప–పమగారీ ‖ ,, | ,, ‖
,, | ,, ‖ ,, | . . . . –పా . . . ‖ . . –లా. | , ర–గిం. . ప ‖ ,, | ,, ‖

అ. ;; | ;; – గామా ‖ ధా ; | ధాధాధాధా ‖ పధనిప | రిగ – సారీసీ ‖ గరిరిసే | నీ – రిసేసేనిధా ‖
;; | ;; – ర ఘు ‖ వీ ; | ర జ న క ‖ జా. . . | . . – క రప ‖ వి. . . | త్రి– త . . . మా ‖
ధనిధప | మా–పమగరిసని ‖ ధ్ని – స రి | గమ – గా ; రీ ‖ సా ; | ; ; ; ; ‖
వె. . . | న్న–పా. . . . . ‖ . . – లా. | ర . – గిం ; ప ‖ వే ; | ; ; ; ; ‖

చ. ; ధా | ధాధా ; ధా ‖ పధనీ | ధామా–గామా ‖ పధనీ | ధామాగామా ‖ పమగా | రీ రీసాసా ‖
; సా | ర మై ; న ‖ ది . . | వ్యా. –న్న ము ‖ మ. . | ద్ర స యుత ‖ భ . . | క్షణములు ‖
; ధా | ధా – ధా ; ధా ‖ ప ధనిసే | రిరి – సారీసీ ‖ గరిరిసే | నీ–రి సేసేనిధా ‖ ధనిధప | మా–ప మగరిసని ‖
; దా | ర – హో ; ద ‖ రా. . . | . . – దులతో ‖ త్యా. . . | గ–రా. . . జ ‖ వి. ను . | త –పా. . . . . ‖
ధ్నిసరి | గరీ – గా ; రీ ‖ సా ; | ; ; ; ; ‖
. . లా. | ర. – గిం ; హో ‖ వే ; | ; ; ; ; ‖

(45) రా తోడి - తా. ఆది.

ప. చేసినదెల్ల మఱచితివో? ఓరామ రామ! (చేసి)

అ. ఆశ కొన్నట్టి న-న్నలయించుటకు మను- (జేసి)

చ. ఆలు నీకైన భక్తురాలనుచు నాడు-పాలు మాలక రవి బాలుని చెలిమియు † (జేసి)

భావ తప్పకను విభీషణుని కొఱకాని-శేషుఁడగు తమ్ముని పోషించుమని రాజు (జేసి)

రామ! శ్రీత్యాగరాజప్రేమావతార! సీతా-భామ మాటలు నెల్ల భీమాంజనేయు బ్రహ్మ (జేసి)

ప. పధని - ధపమగా - గమాగ - రీసాసా ; - రిసాన్ని | ధన్ని సా ; - సా | ; - ధపమాపా - పమగమ ||
చే. . - సి. . న - . . . . . - దెల్ల మ ; - ఱ . . | చితివో ; - ఓ | ; - రా. . మ - రా. . మ ||

2. ,, - పమగరి - రీసా - సా ; - రిసస న్ని | ధన్నిసా , రి - గమపా | ,, ||
,, - . . . . . - దెల్ల - మ ; - ఱ. . . | చితివో , . - ఓ. . | ,, ||

3. పధనిసాని - ధపమ - గమనిధ - మగ - రిస - రిసస న్ని | ధన్ని - సా , న్ని - సరిగమపధని | ధా-ధనిసనిధా-పధనిదధపపమ ||
చే. . . . . - సి. . - న . . . . - దెల్ల - మ. - ఱ. . . | చితి - వో , . - ఓ. . . . . . | . -రా. . .మ -రా. . . .మ. . ||

4. పధనిసి-రిరిసని-ధనిసా-సానిధ-పమగమ-పధనిసి-నిధపమ-గరిసన్ని | ,, | ,, ||
చే. . . -సి. . .- . . . - న . . - . . . . . -దె. ల్ల . -మ. . . -ఱ. . . | ,, | ,, ||

5. పధనిసిరిగ-సిరినిసిధని-పధమప-గమపధని-సనిధప-మగరిస-గరిసన్ని | ,, | ,, ||
చే. . . . . -సి. . . . . -న . . . - . . . . . . -దె. ల్ల . -మ. . . -ఱ . . . | ,, | ,, ||

† నీభార్యయైన సీతాదేవి నీకు తగిన భక్తురాలనుచు తారాదేవిని మఱల నియ్యొద్దను జేర్చుకొఱకై గౌరవాగౌరవజ్ఞానము లేక నీవుగానే జని యతి దీనుడైన సుగ్రీవునితో సఖ్యముఁ జేయలేదా! అటులనే నిభక్తుఁడైన త్యాగరాజుని రక్షించవలసినది నీకు కర్తవ్యమేగదా, యని భావము.

6. పధనిసరిగ-రిసనిధ-పధనిస-రిగరిస-నిధపమ-మగరిస-గరిసని | ,, | ,, ||
చే. . . . . -సి . . . -న. . . -. . . . -దె. . ల్ల-మ . . . -అ. . . | ,, | ,, ||

5. పధనిసరిగ-పమగరిసనిధప + గమపధ - నిసనిధపమ - మగరిస - గరిసని | ,, | ,, ||
చే. . . . . -సి . . . . . . న. - . . . . . - దె. . . ల్ల. - మ. . . . - అ. . . | ,, | ,, ||

అ. పధని - ధనిధా - ని సా - సనిసా - ;; నిధపమ | పధని - ధనిధా - ని | సా - సనిసా ;; - నిధపమ ||
ఆ . . . - శ . . - కొన్న - టి. . - ;; . . . . | ఆ . . . - శ . . - కొ | న్న - టి. . ;; - . . . . ||
పధని - ధనిధా - ని సా - సనిసా - ధనిరిస - నిధపమ | ,, | సా - సనిసా - ధనిరిసనిధపమ ||
ఆ. . - శ . . - కొన్న - టి. . - . . . . . - . . . . | ,, | న్న - టి. . - . . . . ||
,, - రిస | సాని-రిసా- స నిధనిసా;- నీ | ; - ధా ; ధపామ - దాధా ; ||
,, - న. | న్న. -ల . -యిం. . . . ;-చు | ; - ట ; కు . . - ము సు ; ||

చిట్ట. పధనిసరిని - ధనిధధపమ-గరిసనిసా ;;; - నిధని-సరిగమపమ | పధనిపధ-మపగమ-గధప-పమగరి | సరిగ-సరినిసని-ధనిసరిగమపధ ||
పధని-పధనిసరి-నిరి సని-సనిధప-పధనిపధమపమ-గమపధనినిసా | పధనిస-రిగమగరిసాని-ధనిసా | రి-గరిసనిధ-రిసనిధప-సనిధపమ ||

చ. గా , - గారి - సారిగమాపా ; - ధపపమగారీసా | ప నిధ నీ , సా | రిగామ - పధపధమాపా ||
రా , - మా. - శ్రీ . . . త్యా - గ . . . రా. జ | ప్రే. .మా , . | వతార - సీ. . . . తా ||
శా , మా , ధపధ - నిసనిసనిదధా - ధనిసని - సాసా | సారిగరిస- నీ సరిసని-నిధనిస | నిధ-పధనిధపా- ధపపమగామా ||
శో , భ , మా. - ట. . . ల. . - దె. . . - . ల్ప | భీ . . . . -మాం. . . . -జ . . . | . . . -నే. . .య-బ్ర . . . . హ్మ ||

N. B. చరణము యొక్క అంత్యములో చిట్టస్వరమును పాడి తరువాత పల్లవిని పాడవలయును. (ఇతర చరణము లిటులనే పాడదగినయవి.)

(46) రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. కడతేర రాదా, మనసా ! (కడ)

అ. ఎడలేక భజనచేసి, నీయొడకల్గు నిజదబ్బులను దెలిసి (కడ)

చ. ఖలచిత్త లౌకికమను శృంఖలమందు తగులకయే ఉలూ - (కడ)

ఖలబద్ధునికి నిజదాసుడై - విలసిల్లు త్యాగరాజు మాటవిని ! (కడ)

ప. ; ; ; * సాన్నీగా ; రీ | గా ; ; - రీ | ; - రీ రీ ; ||
; ; ; * క డ తే ; ర | రా ; ; - దా | ; - మన ; ||

2. సా; ; * ,, | ,, | ,, ||
సా; ; * ,, | ,, | ,, ||

3. సరిగరిసని* ,, | గా ; - మగగరి | రి - రీ రీ ; ||
సా. . . .* ,, | రా ; - . దా. . | . - మన ; ||

4. గరిసనిధని* సారీగా ; మా | పా ; ; - గా | ; - మాపా ; ||
సా. . . . * క డ తే ; ర | రా ; ; - దా | ; - మ న ; ||

5. మగరిసాని * ,, | ధా ; ; - పధ | నీ - ధపమా - ధప ||
సా. . . . * ,, | రా ; ; - దా. | . - మ. న - . . ||

6. ,, * ,, | ధా , నిసాం - ధని | సాం - నిధపమగమ ||
,, * ,, | రా , . . - దా. | . - మ. న . . . ||

7. పమగరిసని * ,, | సిధనిసిరిగ - రిసి | నిధ - సినిధపమగ ||
సా. . . . . * ,, | రా. . . . . - దా. | . . - మ. న . . . ||

8. ,, * ,, | పా ; మా గా | రీ - రీ రి ; ||
,, * ,, | రా ; దా . | . - మన ; ||

సా ; ; *
సా ; ; * (ఇచట నిలుపవలయును)

అ. ; ; ; * ధాపాగా ; మా | పధ నీ ; - ధని | సాం - ధనిసాంనీ ||
; ; ; * ఎ డ లే ; క | భ . జ ; - న . | . - చే. . సి ||

2. సాం; ; * సినిధమగా ; మా | ,, | ,, ||
. ; ; * ఎ . డ . లే ; క | ,, | ,, ||

3. ధానీ ; * ,, | ,, | ,, ||
నీ . ; * ,, | ,, | ,, ||

ధనిరిసినిసి * గాంగాం-గరిరీ-సిని | రిసిసినిధా - నీ | ధపమా - ధపమగ ||
నీ . . . . . * యొ డ-క. . -ల్గు. | ని . జ. ద - బ్బ | లు . ల - ను. దె. ||

మగరిసాని *
లి . . సి . * (కడతేర)

చ. ; ; ; * ధాపాగా ; మా | పా ; ; - మా | గామాపా ; ||
; ; ; * ఖ ల చి ; త్త | లా ; ; - కి | క మ ను ; ||
మగరిసా, * సరిగా - గరీ , - సని | నిధా - నిసా - గా | గా - మపధా - మా ||
శృం. .., * ఖ. ల - మం.,- దు. | త . - గు . - ల | క - యే. . - ఊ ||
పా ; ; * ధాపాగా ; మా | పధనీ ; - ధని | సా - ధ నిసానీ ||
లూ ; ; * ఖ ల బ ; ద్ధు | ని . కి ; - ని . | జ - దా. . సు ||
సా ; ; * గాగా - గారిరిసని | రి ససనిధా - నీ | ధపమా - ధపమగ ||
డై ; ; * వి ల - సి . . . ల్లు | త్యా. .. గ - రా | . . జు - మాట . . ||
మగరిసాని *
వి . . ని . * (కడతేర)

(47) రా. భైరవి — తా. ఆది.

ప. ఉపచారములను చేకొనవయ్య - ఉరగరాజ శయన! (ఉప)
అ. చపలాకోటి నిభాంబరధర! శ్రీజానకీపతీ! దయ జేసి నా- (దుప)
చ. కపట నాటక సూత్రధారివై - కామిత ఫలములొసఁగెడు రామ!
అపరిమిత నవరత్నములు పొదిగిన - అపరంజి గొడుగు నీకే తగునయ్య. (ఉప)
2. మెఱుపు తీగల రీతిని మెఱసే - కఱకు బంగారు కాఁడలమరిన -
శరదిందుద్యుతి సమానమౌ చా - మర యుగములు నీకే తగునయ్య (ఉప)
3. జాజులు సంపంగులు మరువము విరజాజులు కురువేరు వాసనలను వి-
రాజ మానమగు వ్యజనము త్యాగ - రాజ వినుత నీకే తగునయ్య. (ఉప)

ప. ; * ధని సా ; - సనిరిసనిధపా | ; - నీ , ధపా | మగమప - మగరిస ||
; * ఉపచా ; - ర .ము. . లను | ; - చే, కొన | వ . . . - య్య... ||
; * సరిసధ - నిసరీరిస - రిగమప | మగరీ ; ; | సా ; ; ; ||
; * ఉరగ. - రా..జ. - శ. య. | న . . ; ; | . ; ; ; ||

అ. ; * పమపా - ధానీ - సాసాసా | ; - ధనీ - సరీ | సా , ని - నిధపా ||
; * చపలా - కో . - టి ని భాం | ; - బ ర - ధర | శ్రీ , . - . . . ||
; * నిగరీసా - రిసనీధాపా | ; - ధనిధాపా | ధపపమ - ధపధా ||
; * జా.. న - కీ . . ప తీ | ; - ద. య జే | సి. . . - నా. . ||

చ. ; * పపధా - ధపమా ; - పాధా | ; - నీ ; - రిస | నీ ; - ధాపా ||
; * కపట - నా. . ; - ట క | ; - సూ; - త్ర. | ధా; - రి వై ||
; * ధనీధపా-మగమప-మగరిస | ; - రిగామపా | ధపధమ పా; ||
; * కా.మిత-ఫ . ల . -ము. . . | ; - లొసగెడు | రా. . . మా; ||

; * పమాపధా - నీనిసాంసాం | ; - ధనీ సీ రీ | సానీ - నిధపా ||
; * అ ప రి మి - తన వ ర | ; - త్న.ములు | పాది - గి . న ||
; * నిగాంరిసాం- సరిసనిధాపా | ; - నీ , ధపా | ధపపమ - ప ధ ని ||
; * అప రంజి - గొ.ను. గు . | ; - నీ , కే . | త. గు . . - న మ్యై . ||

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవి.)

(48) రా. శ్రీరంజని - తా. ఆది.

ప. బ్రోచేవా రెవరే శ్రీ రఘుపతీ ! (బ్రో)
అ. నినువినా ! శ్రీరామా నెనరున ! సకలలోక నాయక ! నరవరనీ సరి ! (బ్రో)
చ. దేవేంద్రాదులు మెచ్చుటకు లంక - దయతో దాన మొసంగి సదా ! (బ్రో)
2. వాలి నొక్క కోల నేసి రవి - బాలుని రాజుగ గావించి జూచి ! (బ్రో)
3. మునిసవంబు జూడ వెంటఁజని ఖిల - మూగి-రాకుల సాపం బాపి ! (బ్రో)
4. భవాబ్ధి తరుశోపాయము నేరని త్యాగరాజుని కరంబిడి ! (బ్రో)

ప. మా రీగా ; - గారీ గీ ; | సా ;; - గా | సానీగా ; ||
బ్రో. చే ; - వారెవ ; | రే ;; - శ | ఘుపతీ ; ||
,, | ,, - రీ | గామాధా ; ||
,, | ,, - ని | ను వి నా ; ||
,, | ,, - గి | గామానిధనిధ ||
,, | ,, - శ్రీ | రామా నెనరున ||
,, | ,, - రిగ | మాధాని - సాంని ధ ||
,, | ,, - సక | ల లోక - నాయక ||
,, | ,, - ధని | సని - ధనిసాంనిధ ||
,, | ,, - నర | వర - నీ . . సరి ||

చ. మా రీ గా-రి గమా- రి గమాదాధ | ని ని ధ ని సాం ; | సీ ని ని - నిదధా ||
దేవేంద్రా-గులు మె-చ్చుటకులంక | ద యతో . దా ; | న మొసం- గిసదా ||

2. మారిగాంమ -ధానిసాం రి-రిగమా | సగమా - గరిసాం | రిసిసని - సి నిధా ||
వాలినొక్క-కోల నేసి -ర విబా | లునిరా - జుగ గా | విం . . చి - జూ . చి ||

3. ద ధమ- రీ గ మా-గ గా రి-సరిగ | మాధా నీ సీ రి | గ రిసా - ని , ధ ||
మునిస -వంబు జూ-డ వెంట-జనిఖిల | మూ గీ రాకుల | సాపంబు - బా , పి ||

4. ధసాంసీ-రిరి గాం-మా గ రి - గాంరిసీ | సాం సని - గా సరి | నిసీ ;; - నిధ ||
భ వాబ్ధి-తరుశో-పాయము- నేరని | త్యా. గ - రాజుని | కరం;; - బిడ ||

(49) రా. సరస్వతీమనోహరి — తా. ఆది.

ప. ఎంత వేడుకొందు రాఘవా! పంత మేలరా? ఓ రాఘవా! (ఎం)
అ. చింత దీర్చుట కెంతమోడిరా? అంతరాత్మ! నా చెంతరాను నే- (డెం)
చ. చిత్తమందు నిన్ను జూచు సౌఖ్యమే - ఉత్తమంబనుచు నుప్పొంగుచును —
సత్త మాత్రమా చాల నమ్మితిని - సార్వభౌమ! శ్రీత్యాగరాజనుత! (ఎం)

ప. ; ; ; * ధానీపా ; మా | గా ;; - రి | ; - సా ; రీ ||
; ; ; * ఎంత వే ; డు | కొం;; - దు | ; - రా ; ఘ ||
2. గా; ; * ,, | గమపమమగ - రి | ; - ,, ||
వా; ; * ,, | కొం. . . . . . - దు | ; - ,, ||
3. గా; ; * పామాగా ; రీ | సా ;; - రిగ | మగసా ; రీ ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా ;; - ఓ. | . .రా ; ఘ ||
4. గా; ; * మామామా ; రీ | రిగమారీ - రిగ | మగ - గరి - సారీ ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా. . . . - ఓ. | . . . - రా. - . ఘ ||
5. గా; ; * మామామా ; మా | గమపమమగ - రిగ | మగ - సా ; రీ ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా. . . . . - ఓ. | . . - రా; ఘ ||
గా; ; * ,, | రిగమగరీ - గా | మాధా ; సా ||
వా; ; * ,, | రా. . . . - ఓ | . రా ; ఘ ||
రిగమగరీ * సాధనిపామాగా | రీ ;; - రీ | ; సా ; - రీ ||
వా. . . . * ఎంత . వే . డు | కొం;; - దు | ; రా ; - ఘ ||
గా; ; * పామాగా ; రీ | సా ; - ;; | ;; - ;; ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా ; - ;; | ;; - ;; ||
అ. ; ; ; * మాధాసా ; రీ | గా ;; - మా | గా - రిగమాగా ||
; ; ; * చింత దీ ; ర్చు | ట ;; - కెం | త - మో. . డి ||
రీ ; ; * రీగాసా ; - ధా | నీపా ; - గా | మారీ ; - రీ ||
రా; ; * అ . . ; - అ | . . ; - అ | . . ; - అ ||
గాసా; * మాధాసా ; రీ | గా ;; - మా | గా - రిగమాగా ||
. . ; * చింత దీ ; ర్చు | ట ;; - కెం | త - మో. . డి ||
రీ ; ; * సారీగాగారీ | సా ;; - ధా | నీపా ; మా ||
రా; ; * అంతరా . త్మ | నా ;; - చెం | తరా ; ను ||
గరిసరిగమ *
నే. . . . * (డెంత వేడుకొందు)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా | పమమా ; గా | రీ - సరిగా రీ ||
; ; ; * చి త్తమం ; దు | ని . న్ను ; జూ | చు - సౌ . ఖ్య ||

రీ ; ; * సాధా నీ ; ధా | ధాసాసా - రిగ | మా - రిగమాగా ||
మే ; ; * ఉ త్తమం ; బ | ను . చు - ను. | . - ప్పొం.. గు ||

మామా ; * మాధాసా ; రీ | గా ;; - మా | గా - రిగమాగా ||
చు ను ; * స త్త మా ; త్ర | మా ;; - చా | ల - న . . మ్మి ||

రీరీ ; * సా రీగా ; రీ | సా ;; - ధా | నీపా ; మా ||
తిని ; * సార్వభౌ ; మ | శ్రీ ;; - త్యా | గరా ; జ ||

గరిసరిగమ *
ను.త. . . * (ఎంత వేడుకొందు)

(50) రా. జనరంజని — తా. ఆది.

ప. స్మరణే సుఖము రామనామ — నరుడై బుట్టినందుకు నామ (స్మ)
అ. వర రాజ యోగ నిష్ఠులౌ — వారి కానంద ముండేటట్టు (స్మ)
చ. రామనామ శ్రవణమువలన — నామరూపమే హృదయము నిండి —
ప్రేమ బుట్టఁజేయఁగ లేదా ? నిష్కామ త్యాగరాజు సేయు నామ ! (స్మ)

ప. ; ; ; * సారీ - గా ; మా | రీ ;; - రీ | ; - రిసనిసా ||
; ; ; * స్మర - ణే ; సు | ఖ ;; - ము | ; - రా..మ ||

2. రీ ; రీ * సారీ - గమపాపమ | ,, | ,, ||
నా ; మ * స్మర - ణే. . సు. | ,, | ,, ||

3. ,, * సారీ-గమపధపమరీ | ,, | ,, ||
,, * స్మర-ణే. . . . .సు | ,, | ,, ||

4. ,, * సారీ - గమపమరీ | ,, | ,, ||
,, * స్మర - ణే. . . సు | ,, | ,, ||

5. ,, | సరిగమపమ - రీ | ,, ||
,, | ఖ . . . . . . - ము | ,, ||

6. రీ ; రీ * పాపాపా ; పా | మారీ ; - రీ | ,, ||
నా ; మ * స్మ ర ణే ; సు | ఖ . ; - ము | ,, ||

7. ,, * పానీ - పనిసాధా | పనిసధపమ - రీ | ,, ||
,, * స్మర - ణే. . సు | ఖ . . . . . - ము | ,, ||

8. ,, * పామారీసాధా | ధా ;; - నీ | సా - నిసరీసా ||
,, * స్మ ర ణే . సు | ఖ ;; - ము | . - రా. .మ ||

రీ ; రీ * సరిగా - రిగరీపా | ధాపా ; - నీ | సారీ ; రి ||
నా; మ * న. రు - డై. . . | బుట్టి ; - నం | . దు ; కు ||
గ మపమరీ *
నా. . .మ * (స్మరణే)

అ. ;;; * పానీసా ; ధా | పా నీ ; - సా | రీగా ; మా ||
;;; * వరరా ; . | జయో; - . | గ ని ; . ||
రీ ; సా * పనిసరి - సా ; ధా | పమా ; - పని | సధపా ; మా ||
ష్ఠు; లా * వారి. . - కా ; . | నంద ; - . . | మం. . ; దే ||
రి సా నీ *
ట . ట్టు * (స్మరణే)

చ. ;;; * పాపాపా ; పా | నీ నీ ; - సధ | పమ రీ ; రీ ||
;;; * రామనా ; మ | శ్రవ ; - ణ . | . . ము; . ||
గాగా ; * పమరీ సాధాపా | స్రీసా ; - రీ | గా - గ మపామా ||
వ ల్ల ; * నా.మరూ . . | పమే ; - హృ | ద - య . . ము ||
రీ రీ ; * పానీ సా ; ధా | పానీసా - సా | రీగా ; మా ||
నిండి ; * ప్రేమబు ; . | ట్ట . జే - య | గలే ; . ||
రీసా ; * ప నిసరిసా ; ధా | ప నిసధపమ-పని | సధపా ; మా ||
దాని ; * పొ. . . . ; మ | త్యా. . గ. .-రా. | జు. సే ; యు ||
రీ సాస్రీ *
నా. మ * (స్మరణే)

(51) రా. సావేరి - తా. ఆది.

ప. రామబాణ త్రాణశౌర్య మేమని దెలుపుదురా? ఓ మనసా! (రామ)

అ. భామ కోసబడు రావణు మూలబలముల నేలగూల జేయు- (రామ)

చ. తమ్ముఁడు బడలిన వేళ సురరిపు తెమ్మని చక్కెర పంచియ్యగ గని
తెమ్మనుచును ఇంద్రాది బల్కు, సమయంబని లేవఁగా-
సమ్మతితో నిలఁబడి కోదండపు జ్యాఘోషములశనులఁ జేసి తా-
నెమ్మతి గల తోఁడును జూచెనురా, నిజముగను త్యాగరాజనుతమగు శ్రీ (రామ)

ప. ; * గ రిగరిసా - సా ; సన్నిధా - రిసరీ | ; - స రిమాపధ | పా ;; - పా ||
; * రా. . . మ - బా ; . . . - . . ణ | ; - త్రా. . ణ . | శా ;; - ర్య ||

2. ధపమా * ,, - సగరిసనన్నిధా - రిసరీ | ,, | ,, ||
. . . * ,, - బా. . . . . - . . ణ | ,, | ,, ||

3. ,, * ,, | ,, | ప ధసా ;; - నిధ ||
,, * ,, | ,, | శా. . ;; - ర్య. ||

4. ధపపమ * ,, | ,, | పధ - సారిగ - రిసనిధ ||
. . . . * ,, | ,, | శా. - . . . - . . . ర్య ||

5. ,, * ,, | ; - రి సరిమపా | పాధా-ధపపమ-ధపధా ||
,, * ,, | ; - త్రా... ణ | శా . - . . . . . . - . . ర్య ||
; * పధారిసా - గ రిసా - ని పధా | సా ;; - సా | నినిధా - ని నిధమ ||
; * మే. మని - చె . లు - పు . దు | రా ;; - ఓ | . . . - మ. న . ||
గరి * గరిగరిసా - సన్నిధారీసా | ; - రి రిపమపధ | పాధా-ధపపమ-ధపధా ||
సా. * రా. . . మ - బా. . . ణ | ; - త్రా . . . ణ. | శా . - . . . . . . - . . ర్య ||
; * పధా - రిసా - గరిసా - ని పధా | ని సిరిసి - రీ ; - సా | నిదధా - ని నిధమ ||
; * మే. - మని - చె. లు - పు. దు | రా. . . . - ; - ఓ | . . . - మ. న . ||
గరి * గరిగరిసా - స న్నిధా - రీసా | ; - రి రిపమపా | పాధాధపపమ - ధపధా ||
సా. * రా. . .మ - బా. . - . . ణ | ; - త్రా. . ణ . | శా . . . . . . - . . ర్య ||

; * పధా - రిసా - గ రిపా - నిపధా | స రిగరి - గా ; - రిస | నిదధా - ని నిధమ ||
; * మే. - మని - బె. లు - పు.దు | రా. . . - . ; - ఓ. | . . . - మ. న. ||
గరి *
స . * (రామభాణ)
అ. ; * దాధా పా ; - పామదధా | ; - ప ధానిధా | సా ;; - నిధ ||
; * భా మ కా ; - స . పడు | ; - రావ ణు . | మూ;; - ల . ||
షమ * దాధా-పాధా-ధపపమ-పామదధా | ,, | ,, ||
. . * భాతు - కా . - . . . . . - స . పడు | ,, | ,, ||
షమ * ,, | ,, | సా పధసా - నిధ ||
. . * ,, | ,, | మూ. . . - ల . ||
షమ * ,, | ,, | సా ; - నిసరిస ||
. . * ,, | ,, | మూ; - ల . . . ||
రీ * రిగారిసా - నిసరిసనిధపమ-పాధా | రి సరీ - ధపధా | పా ; - ధ నిధమ ||
* బలముల - నే. . . . . . . - . ల | గూ. . . - ల . . | జే ; - యు. . . ||
గరి * ,, - ధపధా | ని సరిసరీ;-మపధపధా; | ,, ||
. . * ,, - . . ల | గూ. . . ;-ల . . . . ; | ,, ||
గరి * ,, | ,, | మమపధ - ని నిధమ ||
. . * ,, | ,, | జే . . . - యు. . . ||

గరి *

.. * (రామబాణ)

చ. నిథ ని ప - ధపధమ - దధపధ - ధనిపధ | సాం ని ధ - పమ గ రి | సా రి మ ప మ - పధ ||
త.మ్ముడు - బడలిన - వే. శ . - సురరిపు | తెమ్మ ని - చ. క్కర | పంచి . య్యాగ - గని ||
మరిపమ - ధ పధా - ధ పమగారి - రిమ | ధా సరి - పా , మ | గా , రి - సా ; ||
లెమ్మను - చునుఇం - ద్రా.రి బల్క - సమ | యంబని - లే , వ | గా , అ - ఆ ; ||
సరి గ రిసా --ధపపమ - సానిదధప | ధ రిసాం - నిధ పని | ధమ - పధసీసీసాం ||
స.మ్మతితో - నిల బడి - కో.దండపు | జ్యా. ఘో- షములశ | నుల - శే . . సితా ||
సిరిగ సీ - రిసరీ - గ రిసాం ని దధా | ధరిసాంనిధ - రీ | సీ - ధాధ - పమగరి ||
సె.మ్మతి - గలతో- దునుజూ చెనురా | నిజముగను - త్యా | గ - రాజ - నుతమగు ||
రి *

శ్రీ * (రామబాణ)

(52) రా. పాతువరాళి - తా. ఆది.

ప. రఘువర ! నన్ను మఱువతగునా ? (రఘు)

అ. నగధర ! భక్తజనాఘ నివారణా ! (రఘు)

చ. తల్లి దండ్రులన్న దమ్ములునున్న, పాలతికి యొక్కడు పురుషుడౌనా ? (రఘు)

2. పరదైవములు, బాగుసొమ్ములు, సురచుతే! మంగళ సూత్రమౌనా ? (రఘు)

3. చేసిన పుణ్యచయము బ్రహ్మణ్య! యోసనోపంగితి, అనుపమలావణ్య! (రఘు)

4. మనసున నీకే మరులుకొన్నాను, సజ్జనహిత! త్యాగరాజనుత! శుభకర! (రఘు)

ప. ;	*	ని సని - ధపమ - గారీ - రీ సా	; - సరీగమా	పా ;; - పమ	‖
;	*	రఘు. - వర . - న . - న్నుమ	; - ఉవతగు	నా ;; - అ.	‖
2. పధ	*	ని సని - ధపమ - పమగా - రీ సా	,,	పాధా-పాధప-పామా-గమ	‖
. .	*	రఘు . - వర . - న . . - న్నుమ	,,	నా . - . . . . - . . - . .	‖
3. పధ	*	నిస నిధపమ-గమపధ-నిరినీ-ధమగరి	సా - సరీగమా	,,	‖
. .	*	రఘు. -వర . -న . . . - . . . -న్ను.మ.	. - ఉవతగు	,,	‖
4. పధ	*	నిస ని - ధపమ - గారీ - రీ సా	; - సరీగమా	పా ; ; ;	‖
. .	*	రఘు. - వర . - న . - న్నుమ	; - ఉవతగు	నా ; ; ;	‖
అ. ;	*	సిసాసిసా - సనిధా - నీసా	; - సాని - ధపమ	గ మపధనీ - సారిసి	‖
;	*	నగధర - భ . . - క్తజ	; - నా. - ఘని.	వా. . . ర - ణా. .	‖
సీ	*	సిగా - రిసా - ,,	,,	,,	‖
.	*	నగ - ధర - ,,	,,	,,	‖
,,	*				
,,	*	(రఘువర)			
చ. ;	*	పధాపధా - సనిధనిసా ;	; - సనీ - రిసా	సనిధనిసా - నిధ	‖
;	*	తల్లిదండ్రులు - ల . . . న్న ;	; - ద. - మ్ములు	ను. . . . - న్న.	‖

పమ * గ గాగగరి - గ మపధ నీ - సాం రిసీ | నీ - ధ నీ ధ ప మ | గమపధనీ - సాం రిసీ ||
. . * పాల తి కి. - యొ. .. .క్క - డు . . | . - పురుషుఁడౌ. | . . . . . . - నా. . ||
నీ *
. * (రఘువర) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి)

(53) రా. అఠాణా - తా. ఆది.

ప. ఇలలో ప్రణతార్తి హరుడనుచు - పేరెవరిడిరే? శంకరుఁడని నీ (కిల).
అ. దలచి కరఁగి చిరకాలము పదముల - దండమిడిన నాయెడ దయ లేదాయ (ఇల).
చ. కరచరణయురము నాసలుభుజములు - ధరణి సోకి మ్రొక్కఁగ లేదా ?
శరణనుచును మొఱలిడ లేదా ? పంచనదీశ ! త్యాగరాజనుత ! నీ (కిల)

ప. ; * సనిసా ; - సాంనీసా ; | రీ - ః రిసనిపా | ని నిపా - ని నిపమ ||
; * ఇలలో ; - ప్ర ణతా ; | ర్తి - హ. రు. డ | ను . చు - ను. . . ||
పా * స నీపమారీ - ;; - రిస | మరి - పమనిపనిసీ | రీమరి-సాంరిస-నీసని-ధానీ ||
పే * రెవ్వరిడి రే - ;; - శం | క . - రు . డ . ని. | నీ . . - . . . . . . - . , ||
నిధ *
. . * (కిలలో)

అ. ; * మపానిసా - రీరిమారిసా | నీసారీమరి - సరిసా | నిసధానీసా ||
; * దల చి క - రఁగి . చిర | కా. . . . - ల. ము | ప . దము ల ||

*	ధమరిసనిప - ని నిపమ - రిమరిస	; - మపానిసా	రీమరి-సారిస-నీసని-ధా	‖
*	దం. . .డ. - మి . డి. . - న.నా.	; - యెడదయ	లే . . - . . . . -దా. . - .	‖

ని *
యె * (ఇలలో)

చ.	*	పపాపపా - గాగా రీసా	; - ని సారిమా	పా ; - నినిపా	‖
	*	క ర చ ర - ణ యురము	; - నాసలు భు	జ ; - ము.లు	‖
	*	నినిపా - మ పధపమరి - రి మరిస	; - రి మరిమపా	నిపనిప - నినిపా	‖
	*	ధరణి - సో. . , కి. - మో. . .	; -క్ర. . . . . గ	లే. . . - . . దా	‖
	*	మపానిసా - గాగా , రి సా	నీసారిగరి - సారిసస ;	ని సధానిసా	‖
	*	శర ణ ను చు ను , మొఱ	లి . డ. . - లే . . . ;	దా. . పం.	‖
	*	రిగరిసనిప - నినిపమరిస - సా	మరిపమనిపనిస	నీసారిగరి - సారిసనీసా	‖
	*	చ.న . దీ. - . . శ . . . . - త్యా	గ. రా. . . జ.	ను . త . . - నీ	‖

నిధ *
. . * (కిలలో

(54) రా. పావని - తా. ఆది.

ప. లేమి దెల్ప పెద్ద - లెవరు లేరో ? (లేమి)

అ. ఆమనిమ లెల్ల మాని - ఈ మహిలో బుట్టిరో (లేమి)

చ. నీ రూపమున బూని మనసు-నిర్మలులై యుండలేదా ? ధారాధరాభ శరీర ! త్యాగరాజవినుత!

ప. , * డాధ-పా;మపధపమా-గాగ-గగగా | గరిరీ - సా ; - నిస | నిగారి-గపామ-పధాప-పధనిధ ||

, * లేమి-డె ;ల్ప. . . . -పెద్ద-లెఖరు | లే. . - రో ; - . . | . . . . - . . . . - . . . . ||

ని * ,, | గరిరీ - సా ;; |

. * ,, | లే. . - రో ;; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. , * దాధ - నీ నిసా - నిసరీరీ - రి గరీ | , - రీ రి - సాసా | ;-రీసాసా-నినిధా-పధనిధ ||

, * ఆమ - హిమ . - లె. . ల్ల - మా. ని | , - ఈమ- హిలో | ;-బు. ట్టి -రో. . - . . . . ||

ని *

. * (లేమిదెల్ప)

చ. , * పపా-ప ప -మపధపపమ-గా గ-రీగాగరిరీ | , - గా గ రీ - రి స స | , - స నిస - గరిగా ||

, * నీరూ-పము-న . . . . . -బూని-మనసు. . | , - ని ర్మలు - లై. . | , - యుండ - లే.దా ||

, * దాధా - నిసా , - నిసరిరి - రిగరీ | , - రీ రి - సాసా | ;-రీసాసా-నినిధా-పధనిధ ||

, * ధారా - ధరా , - భ. . శ - రీ. ర | , - త్యాగ - రాజ | ;-వి . . -ను. . -త . . . ||

ని *

* (లేమిదెల్ప)

(55) రా. కాంభోజి - తా. ఆది.

ప. మఱి మఱి నిన్నే మొఱలిడ నీ-మనసున దయ రాదు ! (మఱి)

అ. కరి మొఱవిని సరగునఁ జన నీకు-కారణ మేమి ? సర్వాంతర్యామి! (మఱి)

చ. కరుణతో ధ్రువుని కెదుట నిలిచిన - కథ విన్నానయ్యా,
సురరిపు తనయునికై నరమృగమూ - సూచన లేమయ్యా ?
మఱచియున్న వనచరుని బ్రోచిన - మహిమ దెలుపవయ్యా,
ధరను వెలయు త్యాగరాజసన్నుత ! తరముగా దింక నే విననయ్యా ! (మఱి)

చ.	;	*	ధసానిధా - పామా - పానిధ	ధప - మపమ - గమా	పాధా - పా ;	‖
	;	*	మఱి మఱి - ని . - న్నే..	.. - .... - మొఱ	లి డ - నీ ;	‖
2.	;	*	,,	,,	పాధా - పాధనిధానీ	‖
	;	*	,,	,,	లి డ - నీ	‖
3.	ధప	*	ధసానిధా - పామా - పాధనిధాపా	మాపధపామా; - గమా	,,	‖
	..	*	మఱి మఱి - ని . - న్నే....	..... ; - మొఱ	,,	‖
4.	ధప	*	,, - మపదధ - ని నిదధ	పా - మపమ - గమా	,,	‖
	..	*	,, - ని ....- న్నే ...	. - .... - మొఱ	,,	‖
5.	,,	*	,, - మపధరీ - సి సినిధ	ధప - మపమ - గమా	,,	‖
	,,	*	,, - ని ....- న్నే...	..- .... - మొఱ	,,	‖
6.	,,	*	ధసాని-పధసి-సారిగ- రీరీ-సిసినిధ	,,	,,	‖
	,,	*	మఱి . -మఱి.- ని. -....- న్నే...	,,	,,	‖
7.	,,	*	ధసానిధా - పా; పధమగ - పధసా	సనిధప - పమగరి	సారిగామగరీ ; - రిగారి	‖
	,,	*	మఱి మఱి - ని ; ..... - న్నే..	....- మొ.ఱ.	లి . డ . . నీ ; -	‖

8.	సా * సనిసపగా సా; - గరి	గా , మ - గా - రీ గరి	సారీగామగరీ - రిగారి ‖
	. * మ. న .సు న ; - ని .	స్నే, . - . - మొఱ.	లి.డ . . నీ. - . . . . ‖
9.	,, * ,, - పా	పా ; ధపమా - గా,మగరీ	,, ‖
	,, * ,, - ని	స్నే; . . . - . , మొఱ	,, ‖
10.	,, * ,,	పధనిధ-మపధప-మా గామగరీ	సారీగామగ-రిగమగగరిరిస ‖
	,, * ,,	స్నే. . - . . . . - మొ . అ . .	లి . డ . . -నీ . . . . ‖
11.	,, * ,, - నిని	ధా - నినిపా - ధప	ధమ - మగగరి - రిగమగ ‖
	,, * ,, - ని .	స్నే - . . మొ - అ .	లి . - డ. నీ. - . . . . ‖
12.	గరిసా * ,,	ధప - మప-ధానిదధపమా	గరి-సారీగామగ-రిగమగ ‖
	. . . . * ,,	స్నే.-. . . -మొ . . అ . .	లి . - డ. నీ . . - . . . . ‖
13.	,, * సనినిపధా - సరిగమ - పాధనిధానీ	పధపమ-పధనిదధపమగ	పధనిదధపమగ-రిగమగగరిరిస ‖
	,, * మ. న. సు - న. . . - . . . . ని .	స్నే. . . - మొ. . .అ. . .	లి . . .డ. . .-నీ . . . . . . ‖
14.	,, * ,, ధస-రీగమ-గామప-మాపధ-పాధా	ధారీసనిధా-పధసా-మామా	పధనిధ-పధనిధ-ధపమగరిగమగ ‖
	,, * ,, సు.-న. . - . . . . - . . . - ని .	స్నే. . . . .-మొ. . - అ .	లి . . .- . . డ. - నీ . . . . ‖
15.	గరిసా * ,, - మపధా - ధారీ	సనిధా-పాధా-సాపమ	పధనిధ-పధనిధ-ధపమగ-రిగమగ ‖
	. . . . * ,, - . . . . - ని	స్నే. . - . . . -మొఱ.	లి. . . -డ . . . -నీ. . . - . . . . ‖
16.	,, * సనినిపధాసా ; - రీ గా	మపధ - పధని - ధని	ధ - పధప - మపధప ‖
	,, * మ . న . సున ; - దయ	రా. . - . . . . . - . .	. - . . . . - దు. . . ‖

మప *	ధసానిధా - ధమగా - పధసా	సనిధప - సమగరి	సారీగామగ-రిగమగ-గరిరిస ‖
. . *	మతిమతి - ని . . . - న్నే..	. . . . - మొ.అ.	లి . డ . . -నీ. . .- . . . . ‖
సా *	సన్నిస్సిపధాసా ; - ; ;		
. *	మ.న. సు న ; - ; ;	(ఇచట నిలుపవలయును.)	
అ. ; *	నిధా - నిపా - ధపమపమ - పధా	పధస్సని - నిపధా	సా ; - సా ; ‖
; *	క రి - మొఅ - వి . ని . . - సర	గు. న. - జ. న	నీ ; - కు ; ‖
	,,	,,	సా ; - సనిధప ‖
	,,	,,	నీ ; - కు. . . ‖
మప *	,,	,,	సనిపధ - సారిగరీసా ‖
. . *	,,	,,	నీ. . . . - కు . . . . ‖
నిధ *	రిసానిధా - పధనిధ - మపమపధా	,,	సా, ని - ధానిదధాపా ‖
. . *	కరిమొఅ - వి . . . . - ని. . సర	,,	నీ , . . - కు . . . . ‖
మప *	మగమప-పమపధ-ధపధనిధానిధ-పాధామా-పధా	,,	ధాసారీగా ‖
. . *	క. రి . -మొఅ. .-వి. . . ని . . . -. . . . . . -సర	,,	నీ . కు . ‖
మగ *	గరీసా - సనిధా - మపధరీసా	; - సారీస - నీధాపా ;	ధానిధపా ; - ధపమప ‖
. . *	కా. . . - ర. ణ - మే. . .మి	; - స . . . - . ర్యాం ;	త . . . ; - ర్యా... ‖
ధప *			
మి . *	(మతి మతి)		

చ. ; * పపపా - పాధాపా - మాపా | పమగా - మపధాపా | పాధనిధానీ ; - దధా ||
; * కరుణ - తో . . . - ధ్రువు | ని . . - కె. దు ట | ని . . . . ; - ల్చిన ||

2. ; * నిధపా - పాధాపా - మాపా | ,, | ,, ||
; * కరుణ - తో . . - ధ్రువు | ,, | ,, ||

3. ; * నిధనిప -పధనిధ -మపధాపా;-మాపా | ,, | ,, ||
; * కరుణ. -తో. . - . . . . ;-ధ్రు వు | ,, | ,, ||

4. ; * పధసాసీనిధా - ,, | ,, | ,, ||
; * క. రు. ణ . . - ,, | ,, | ,, ||

5. ; * పధసిరిసినిధా-పధసా-నిదధపపా ;-మాపా | ,, | ,, ||
; * క . రు . ణ .. -తో. . - . , . . . ;-ధ్రువు | ,, | ,, ||

6. ; * పధసిరి-గరిరిసి-సనినిధ-పధరిసినిష -: నినిదధప-మాపా | పమగా-మపధాపా | ,, ||
; * క. రు.-ణ . . .-తో. . . - . . . . - . . ధ్రు. . .- వు . | ని . . .-కె . దు ట | ,, ||
; * ధా,ని-నిధపా-పాధా-ధపమా-గామా-పాధని-ధానీ | ధపధా- ; ; | పా ; - ; ; ||
; * కొ,. -ఫ . . -వి . - న్నా ..- . . - న . . - . . | య్యా.. - ; ; | . ; - ; ; ||
; * పధా - రీసా - నిధపధసా - ప న్ | ధానిధ - పాధప-మగగరి | సారిగామగరీ ; - రిగారి ||
; * సురరి - రి పు - త . న . . - యుని | కై . . - . . . . -న. ర. | మృ. గ.. మూ ; - . . . ||
సా * సస్రిపధసాసీ - రీగమ - గామగరీ ; | సాకీగామగరీ ; - రిగారి | సా ; - ; ; ||
* నూ. . . చ న - లే . . - . . . . ను ; | య్య. . . . . ; - . . . | . ; - ; ; ||

1. ; * సారీగమగా - గారీ-గరిసా, - మమా | గమపా - మపధని | పా ; - మగగరి ||

; * మఱచి. . -యు.-. . న్న, - వన | చ. రు - ని . . . | బ్రో; - . . . . . ||

2. రిస * „ | „ - మపధా | పాధనిధాపా - „ ||

చిన * „ | „ - ని . . | బ్రో. . . . . - „ ||

3. „ * „ | గమపా-మపధనిధప-మప | ధనిధప - మగగరిరిస ||

„ * „ | చ రు . - ని. . . . . . - . . | బ్రో. . - . . . . ||

4. సని * „ | గమపా - మపధా - „ | „ ||

చిన * „ | చ . . . - రు . . . - „ | „ ||

5. „ - సనిధా ; | నిధపా-ధపమా-గమపా-మపధా | పధసానిధ-పధరిస-సానిధపా ||

„ - వ. న ; | చ . . -రు . . . - ని. . - . . . | బ్రో. . . . - . . . . . . - . . . . . ||

6. మగగరి * „ - మమా | గమపా - మపధా | పాధనిధా నీ; - దధా ||

చి. న. * „ - వన | చ . రు - ని . . | బ్రో. . . . ; - చిన ||

; * ధానీనిధపా-పాధాధపమా-గామా-పాధని | ధని - ధ పధా; | సధసా ; ; ||

; * మ .హి . . - మ . దె . . -లు ప -వ . . | . . -య్య . . ; | . . . ; ; ||

; * పధసా - ధసరిరి - రిగమగామగ | రి ; సారిగరిగరిసా; | రిసనిధ - పధసరి ||

; * ధర ను - వె.లయు- త్యా. . . . . | గ ; రా. . . . .జ ; | స . . . - న్ను . త. ||

; * గరిరిసనిధ - పధ - సాఁరిగరి ;- రిస | నిధ - ధపమగ - గరి | సా - రిగమపధా ||
; * త . ర . . ము-గా. - . . . . . ;- డి . | క . - నే. . . - వి. | న - న. . . . ||

ని ప*
య్యా. * (మతి మతి)

(56) రా. ముఖారి - తా. రూపకము.

ప. ఎంతని నే వర్ణింతును శబరీ భాగ్య ? (మెంతని)

అ. దాంతులు వరకాంతలు జగ - మంత నిండి యుండగ (ఎంతని)

చ. కనులార సేవించి - కమ్మని ఫలముల నొసఁగి - తనువు పులకరింప పాదయుగములకు మ్రొక్కి
ఇనకుల పతి సముఖంబున - పునరావృత్తి రహిత పదమును బొందిన త్యాగరాజ వినుతురాతి పుణ్యంబును (ఎంతని)

ప. రీ ; | మాపా - నిధాప || మపధప | పమగారీసా || రీ ; | మామా - పాధా || పా ; | ; - మపమగ రిస ||
ఎం; | త ని - నే . . || . . . . | . . . వ || ర్ణిం; | తు ను - శ బ || రీ ; | ; - భా. . . గ్య. ||

2. గా రీ | ,, || నీ ; | ; - ని దధాపా ||
మెం. | ,, || రీ ; | ; - భా. . గ్య ||

3. మ గ రీ | ,, || సాఁ ; | సాఁ - సఁ నిధాపా ||
మెం. . | ,, || రీ ; | . - భా. . గ్య ||

4. మ గ రీ | పమపా-నినిధప || ,, || గార్ | మా - పాధాసాఁ || సరిమా | గరి - సాఁనిధపమ ||
మెం. . | త . ని - నే. . . || ,, || ర్ణిం. | తు - ను శ బ || రీ . . | . . - భా. . గ్య. ||

5. పధసరి | మా-గరిస-నిధప || ,, || ,, || సాఁరిమాపమ | ,, ||
మెం. . | త -ని. .-నే. . || ,, || ,, || రీ . . . . | ,, ||

6. గా రీ | మా-పానిధాప || మపధప | పమగారీసా || రీ ; | మామా - పాధా || పా ; | ; ; - ; ; ||
మెం. | త - ని నే . . || . . . . | . . . వ. || ర్గిం; | తు ను - శ బ || రీ ; | ; ; - ; ; ||

అ. సానీ | ధా - సాసాసా || రీ ; | రీ రీరీరీ || గరీ , | ; ; - ; ; || ;నిధా | సా ; ; ; ||
దాం | తు - లు వ ర || కాం; | తలుజగ || . . , | ; ; - ; ; || . . . | . ; ; ; ||

2. ,, | రీరీగారీ || గరిరీ | సా - సనిధాపా || మ పధప | పమగరిమాపా ||
,, | తలుజగ || మం.. | త - నిం. . డి || యుం. . | . . . . డగ ||

3. ,, || పధసరి | మాగా;సా || ,, ||
,, || కాం. . | త లు జ గ || ,, ||

చ. మాపా | ప మగారీసా || రీమా | పా ; ధాపా || మాధప | ప మగారీసా || రీమా | పా ; ధాసా ||
క ను | లా. . . ర || సే . | విం ; . చి || క ను. | లా . . . ర || సే . | విం ; . చి ||
సనిధప | ,, || ,, || రిమపధ | నీ నీ నీనీ || ధా;ని | ని దధా - పా ; ||
క. ను. | ,, || ,, || క . . . | మ్మనిఫల || ము .ల | నొ. స - గి ; ||
ధామా | పామాగారీ || సరిమా | గా - రీసా ; || నీ ధ్రా | సారీమాపా || ని నిధా | నినిపా - ధ పధా ||
త ను | పు పు ల క || రిం. . | . - పపా ; || దగము | గ ముల కు || మొ. . | . . . - క్కి. . ||
నీధా | నీపా - ధాపా || మపధప | పమగరి-మాపా || పామా | నీ ధానీ ; || ధాసా ; | సనిధా - ధాపా ||
ఇ న | కుల - ప తి || స.ము. | ఖం. ..-బు న || పు న | రా . వృ ; || త్తిర | హి . త - ప ద ||

“మును బొందిన త్యాగరాజ వినుతురాలి పుణ్యంబును” (అనుపల్లవి తీరున పాడదగినది.)

(57) రా. కానడ - తా. రూపకము.

ప. శ్రీనారద! నాద సర-సీరుహ భృంగ! శుభాంగ! (శ్రీ)

అ. దీనమాన రక్షక! జగ - దీశ! భేష సంకాశ! (శ్రీ)

చ. వేదజనిత వర వీణా - వాదన తత్వజ్ఞ! ఖేద వార్ధ! త్రితాపరహిత! ఖేచరవినుత!

యాదవ కులజాప్త! సదా - మోదహృదయ! మునివర్య! శ్రీద! త్యాగరాజవినుత! శ్రీకర! మాంపాలయ (శ్రీ)

ప.1-2. రీ ; | సా ; - న్లీసా || ధ్నాస్లీ | ధ్నా - న్లీసాసా || రీ ; | ని సరిస - సరిసా || ధ్నాస్లీ | ధ్నా - న్లీసాసా ||
శ్రీ ; | నా ; - ర ద || నా . | . - ద స ర || శ్రీ ; | నా. . . - ర . ద || నా . | . - ద స ర ||

3-4. రిమాగ | రిససా - సన్లరిస || ,, | ,, || ; రీ | రీ గా - మా , || పా - మప | గా , మరిసన్లిస ||
శ్రీ . . | నా. . - ర. ద. || ,, | ,, || ; సీ | రుహ - భృం , || గ - శు. | భాం, గ. . . . ||

5. ,, | ,, || ,, | ,, || ,, | గామా - మానిధ || పామా | రీగామాపమ-గామా-రీసా ||
,, | ,, || ,, | ,, || ,, | రు హ - భృం. . || గ శు | భాం. . . . - గ . - . . ||

6. ,, | ,, || ,, | ,, || ,, | గామా - ధనిసరీ || సనిపమ | రిగమపగమరిస ||
,, | ,, || ,, | ,, || ,, | రు హ - భృం. . || గ . శు. | భాం. . . . గ. ||

7. రీ ; | సా ; సన్లరిస || ,, | ,, ||
శ్రీ ; | నా . ర. ద. || ,, | ,, ||

అ. పాధా | పా - మా ; పా || గామా | ధాధా - నిసరీ || గామా | రీ - రిసనీసా || ధపమప | గా , మరిసన్లిస ||
దీ . | న - మా ; న || ర . | క్ష క - జ. గ || దీ . | శ - భే. . ష || సం. . . | కా , శ . . . . ||

చ. పాధా | పా - మాపాపా || మాపా | పమగామా ; || ధపమప | గా , మ - రీసా || సా , న్లి | రీ , ససా , స ||
వే . | ద - జ ని త || వ ర | వీ . . ణా ; || వా. . . | . , . - దన || త , . | త్వా, . జ్ఞ , . ||

సాస్నీ | సారీ రీ రీ || గా ; | మా - ధనిసరిసా || నిస్ధని | పామాప - గాగా || గమారి | సా ; ; ; ||
ఖే . | ద హార త్రి || తా ; | ప - ర. హి. త || ఖే. . . | వ ర . - వి ను || త . . | . ; ; ; ||

రీ పా | మాధప - రిగమప || గాగా | మారీ - సా ; || ; రి | రిగాగామా || నీధా | ధపపమపా ; ||
యా. | ద వ . - కు.ల . || జా . | ప్రస - దా ; || ; మో | దహృదయ ||ముని | వ . . . ర్య ; ||

పాధా | పా - మా ; పా || పమగా | మా - ధాధాధా || నిధపా | పా - ధపమాపా || పమగా | మా - ధానీసరి ||
శ్రీ . | ద - త్యా ; గ || రా. . | జ - వి ను త || శ్రీ. . | ద - త్యా . . గ || రా. . | జ - వి నుత . ||

సనిపా | పా - ధపమాపా || ,, | మా-ధానిసరిమ || రిసనిధ | పా - ధపమాపా || ,, | మా - ధానిసరీ ||
శ్రీ. . | ద - త్యా . గ || ,, | జ - వి . ను .త || శ్రీ. . . | ద - త్యా . . గ || ,, | జ - వి ను . త ||

గా ; | మారీ - సా ; || ధపమప | గా , మరీసా || రీ ||
శ్రీ. ; | క ర - మాం; || పా. . . | . ; లయ . || శ్రీ ||

(58) రా. మాయామాళవగౌళ - తా. రూపకము.

ప. తులసీ దళములచే సంతోషముగా పూజింతు (తుల)

అ. పలుమారు చిరకాలము - పరమాత్ముని పాదములను (తుల)

చ. సరసీరుహ పున్నాగ చంపక పాటల కురువక - కరవీర మల్లికా సుగంధరాజ సుమముల్ -
ధరనివి యొకపర్యాయము ధర్మాత్ముని సాకేత - పురవాసుని శ్రీరాముని వర త్యాగరాజ నుతుని (తుల)

ప. నీధా | పామాగామా || ధపపమ | గారీసాని || సారీ | గాగాగా ; || గామధ | పధ - మపగామా ||
తుల | సీ ద ళ || ము.ల . | చే . సం. || తో. | ష ముగా ; || పూ . . | . . - జిం. . తు ||

నీధా | పామావామా || ధపపమ | గారీసాస్నీ || సారి | గాగాగా ; || గామా | గాగా - రిసన్నీ ||
తుల | సీ . దళ || ము.ల . | చే . సం. || తో. | పముగ ; || అ . | . . - సం. ||

సారీ | గాగాగా ; || గమపమ | గా ; - రిసన్ని || ,, || గమపధ | నిధపమ - గరిసన్ని ||
తో. | పముగ ; || ఆ . . . | . ; - సం. || ,, || అ . . . | . . . . - సం . . . ||

,, | గాగా - గమపధ || నిస్రిసీ | నిధపమ-గరిసన్ని || సారి | గాగాగా ; || గమపధ | నీ - ధపమగమా ||
,, | పము - గ . . . || ఆ . . . | . . . . -సం. . || తో. | పముగ ; || పూ . . | . - జం . . తు ||

పాధా | పామా-గామా || పధమప | గమగా - రిసన్ని || సరిగరి | గమపమ - పధనిధ || ధనిసా | సని-ధప-మగమా ||
తుల | సీ . - దళ || ము.ల . | చే. . - సం. || తో. . | ప. ము . - గ . . . || పూ. . | . . -జం.- . . తు ||

నినిధా | సనిధప-నిధపమ || ధపపమ | ,, || సరిగమ | పధనిస - రిసాని || సనిధ | నిధాప-పమగమ ||
తు. ల | సీ. . .-ద . ళ . || ము.ల . | ,, || తో. . | ప. ము. - గ . . || పూ. . | జం. .- . . తు. ||

పాధా | పామా - గామా || పధపమ | ,, || సారీ | గారీగా ; || సా ; | ; ; - ; ; ||
తుల | సీ . - దళ || ము.ల . | ,, || తో. | పముగా ; || . ; | ; ; - ; ; ||

అ. నీనీ | నీ ; - నీసా || నీరీ | సా ; రీసా || నీసా | నీ - - నీసా || నీసరి | సారిగ - రిసరీ ||
పలు | మా; - . ఋ || చిర | కా ; లము || పలు | మా. - . ఋ || చిర . | కా. . - . లము ||

,, | ,, || నిసరీ | గమగారీసా || ,, | నీ సానిరీ || గారీ | గమపమగరిసా ||
,, | ,, || చి.ర | కా. . లము || ,, | మా. . ఋ || చిర | కా. . . ల . ము ||

నీసా | నీసా - నీరీ || గారీ | గామాగరిసని || సని : రి | సని -ధనిస రిసని || ధనిసా | నీధాసామా ||
పలు | మా. - . ఋ || చిర | కా . ల .ము. || ప . ర. | మా. -. . త్మ.ని . || పా. . | దములను ||

చ. పాధా | పథపథ-మాపా || పమగమ | పా-పమగామా || ధపపమ | గారీ రి సన్నీ || సారీ | గామా గామా ||
స ర | సీ . . . - రు హ || పు. . . | . -న్నా. . గ || చం. . | ప కపా. . || టల | కు రు వ క ||
గామా | పధనీసానీ || ధపమా | గా - గాగరిసన్ని || గారీ | గామాధామా || గ రిగమ | గ రీ , - ;; ||
క ర | వీ . . . ర || మ . . | ల్లి - కా. . .సు || సం. | ధ రా . జ || . సుమ . | ముల్ , - ;; ||
పాధా | పాధా-మాపా || మగమా | పాధాపాధా || ధనిసరి | సా - నిధపాధా || ధ నిసా | నీ - సా ; సా ||
ధ ర | ని వి -యొక || ప . రి | యా. యము || ధ. . . | ర్మా- . . త్ముని || సా. . | . - కే ; త ||
పాధా | సరిగారీసా || రిసాని | సనిధా - నీసా || రీసని | ధనిసరి - సనిధని || ధనిసా | నీ - ధపపమగమ ||
పు ర | వా. . సుని || శ్రీ. . | రా. . - ముని || వర . | త్యా. . - . . గ. || రా. . | జ - ను . తు. ని . ||

(59) రా. అఠాణ - తా. ఆది.

ప. ముమ్మూర్తులు గుమి గూడి పొగడెడి - ముచ్చట వినుకొనరే! (ముమ్మూ)

అ. సమ్మతిగ రాజు కొడుకనగా విని - సంశయము దీరగ, శ్రీరాముని (ముమ్మూ)

చ. రోసముతో రఘురాముని గుణముల - రూఢిగ తమ గుణముల నటుబ్రాసి -
బ్రాసుననిడ సరినిల్వగ లేదని - త్యాగరాజ నుతుఁడెవడో? యనుచును (ముమ్మూ)

ప. ; * ప మాపా , - మపగా , - మపా | ; - ప మాపా , | మపగా , - మపా ||
; * ము . మ్మూ, - ర్తు. లు , - గు మి | ; - ము . మ్మూ, | ర్తు. లు , - గు మి ||
2. ; * ,, - మాపానిని | పానీ ,, | ,, - మాపాసని ||
; * ,, - గు మి . . | . . ,, | ,, - గు మి . . ||

3. పని * ప మాపా , - మపధప - గా , మపా	; - ని పసనిసా	;; - ;;	‖
. . * ము , మ్మా, - ర్తు. . . - లు , గుమి	; - గూ . . డి	;; - ;;	‖
4. ; * ,,	; - ప ధపా - సనిసా	;;; - నీసని	‖
; * ,,	; - గూ. . - . .డి	;;; - . . .	‖
5. ధని * ,,	,,	నీ నీ నీ - ధనిసని	‖
. . * ,,	,,	పొగడె - డి. . .	‖
6. ,, * ,,	,,	,, ధని	‖
,, * ,,	,,	,, . .	‖
7. ధనిసా * స నిపమా - పా , - ,,	,,	,, ధనిసా	‖
. . . * ము. . . - మ్మా, - ,,	,,	,, . . .	‖
8. నిసరిస * ,,	; - పధపా - సనిరిస	మమరీ - సనినీ - ధనిసా	‖
. . . . * ,,	; - గూ . - . . . డి	పొ.గ - డె. . - డి . .	‖
9. ,, * స నిపా ;-పమ రీ రీ-రిస సా-౹ సరిమ	సరిమా-రిమపా-మపనీ-పనిసా	రీ,మరి ససా-ధానీధనిసని	‖
,, * ము. . ;-చ్చ. .ట-వి. ను -కొ. . .	న. . -. . . . . . . -. . .	. , . రే. . -	‖
10. ధని * ప మాపా , - మపగా , మపా	; - ధపసనిసా	;; - ;;	‖
. . * ము . మ్మా, - ర్తు. లు , గమి	; - గూ . . .డి	;; - ;;	‖
అ. ; * పధప స నీ-నీసనిధానీ-పాధపమాపా	ని ప ని సరీసా	నీసాప నిధా ; సీసా ;	‖
; * స . .మ్మతి-గ . . . . -రా	జు . కొ. డుక	న . గా. . ; విని ;	‖

; * మరిమరిసా - నీసా - నీసా | ధనిసరి - రీగరిసా ; | నీ సనినీ ; నీ ; - ధనిసని ||

; * సం. . శయ - . ము - దీ . | ర . . . - గ . . శ్రీ ; | రా. . . ; ము; - ని . . . ||

ధని *

. . * (ముమ్మార్తులు)

చ. ; * పమగా;మాపా;-పమగమపా;;-పానీనీ | పా - ని సానిధా | పాధప-మాపమగా-మపా ||

; * రో. . ; స ము ;-తో. . . . ;;- ర . ఘు | . - రా. ముని | గు . . - ణ . . . -ముల ||

; * ని సరీ;-సనిపా;-సనిపమ-రిమరిమరీ; | పా - స రీమపా | ని పనిపనిప - నినీ , ||

; * రూ. . ;-ఢి. గ ;-త. మ. -గు.ణ. . ; | . - ములన టు | వ్రా. . . . . - సి. , ||

పా * పధపసనీ-నీసని-ధానీ-పాధప-మాపా | ; - పనిపసీసా | నీసాసనిధా ; - నిసా ||

. * త్రా.సున-ని. . -డ. - స . . - రి | ; - ని. . త్యాగ | తే. . . . ; - ద ని ||

; * మ రిమరిసా - నీసా - సనిస | ధనిసరి - రీగరిసా ; | నీ సనినీ ; నీ ; - నీసని ||

; * త్యా. . గ రా - . జ - ను. తు | డె. . . - వ . . . ; | డో. . . ; యు; - ను. . ||

ధ ని *

చును * (ముమ్మార్తులు)

(60) రా దేవగాంధారి – తా. ఆది.

ప. కరుణా సముద్రా! నన్ను – కావవే, శ్రీరామభద్రా! (కరు)

అ. శరణాగత హృచ్ఛిద్ర – శమన! నిర్జిత నిద్ర! (కరు)

చ. నా పాపము నాతో నుంటే – శ్రీప నీబిరుదు కేమి బ్రతుకు ?

ఏపాపుల శాపమో ? ఎందు కీచలము ? త్యాగరాజనుత ! (కరు)

ప. పామాపా ; ; ; ; – మప | ధపమా – గా రీ | ; – గగ – రి స రీ ||
కరుణా ; ; ; ; – స . | ము. . – ద్రా. | ; – . . – రా.మా ||

2. ,, | ధప – మప ధ ప – మగ | రీ – ,, ||
,, | ము. – . . ద్రా. – . . | . – ,, ||

3. పామాధా ; ; ; ; – ధని | సా ; – సి నినిధ | ధపపమ – మగమా ||
కరుణా ; ; ; ; – స . | ము ; – ద్రా. . . | . . . . – రా.మా ||

4. పామాపా , మ – ధా ; ; – ధని | సా ; – సా రిసీ – నీసీని | ధానిధ–పాధప–మాపమమా; ||
కరుణా , . – . ; ; – స . | ము ; – ద్రా. . – . . . | . . . – . . . –రా . . మా; ||

5. ,, – నిసీ | మగరీ – ,, | ధానిధ–పాధప–మపామ ||
,, – స. | ము. . – ,, | . . . – . . . –రా . మా ||

6. పామాపా ; ; – ; ; – మప | ధప – మప ధ ప – మగ | రీ – గగరిస రీ ||
కరుణా ; ; – ; ; – స . | ము. – . . ద్రా. – . . | . – . . న. న్ను ||

రి పమా – మగరీ ; – సరిగా – సరి | సా – ధ సిసరి రీ | మమపధప మ గరి ||
వే. . ; – శ్రీ. . – . . | . – రా. . . మ | భ . . . . ద్రా. . ||

అ. ధాధనిసా ; ; ; - సాసా | ; - ని సరీ ; | ; - సరిస నిసా ||
శర . ణా ; ; ; - గత | ; - హృ.. ; | ; - చ్ఛి. ద్రా.. ||

2. నిధపమధా ; - ధనిసని - సాసా | ; - ని సగగరీ | ; - ,, ||
శ .ర. ణా ; - . . . . . - గత | ; - హృ. . . . | ; - ,, ||

3. ,, ధనిసరి - సాసా | ; - నిసమగరి | ; - స రిగ - రి సస ||
,, ... - గత | ; - హృ . . . | ; - చ్ఛి . . . - ద్రా. . ||

ధనిధరిసా - సనినిదధా - నీసా | సారిసస-నీసని-ధానిధ-పాధా | నీసని-ధానిధ-పాధప-మా; ||
శ. మ . న - ని . . . . . - రిజిత | ని . . -. . . - . . . . -ద్రా. | . . . -. . . . . - . . . . . ; ||

చ. ధా ; పా ; - ; - మాపాధానిధపా ; | ; - మపధమపా | ధపమగ - రిసరీ ||
నా ; పా ; - ; - ప . ము . . . ; | ; - నా. . .తో | నం . . - చే. ||

రిపమా - మగరీ - ; ; - పరిగస | రీ - సనిధనిసరి | పామాపా ; ||
శ్రీ ప - నీ . . . - ; ; - బి. రు. | దు- కే. . .మి. | బ్ర తు కు ; ||

ధా ; ధనిసా ; ; - సాసా | ; - నిసరీ ; | ; - సరీసా ; ||
ఏ ; పా. . ; ; - ఫ ల | ; - శా. . ; | ; - ప. మో ; ||

నిధపమధా ; - నిసరీ - సాసా | ; - నిసమగరి | ; - సారీరిససా ; ; ||
ఏ. . . పా ; - . . . . - ఫ ల | ; - శా. . . . | ; - ప. మో. . ; ; ||

ధనిధరిసా - సనిధా - నీసాసా | సారిసస-నీసని-ధానిధ-పాధా | నీసని-ధాపధ-నిధ-మాపా; ||
ఎం. . . దు - కీ . . - చలము | త్యా. . -. గ. -రా. . - . . | జ . . -సు . . -త . - . . ; ||

(61) రా. కేదారము – తా. ఆది.

ప. మఱచే వాడనా ? రామ ! నిన్ను మదన జనక ! (మఱ)

అ. మరకతాంగ ! నీయొక్క – మది నెంచవలదు ? (మఱ)

చ. కాని మానవులు కరుణ లేక నాపై – లేని వేరము లెంచివ గాని –
శ్రీ నిజముగ నా చెంత జేరిన గాని – రాని నీ దయ త్యాగరాజనుత (మఱ)

ప. పామా – మగారి – సరీగ – సాసా	సనినీపా – పా	సాసాగారీ	‖
మ ఱ – చే . . . – వా. . – . డ	నా. . . . – రా	మ నిన్ను	‖
2. ,, సరిగరి – సాసా	,,	,,	‖
,, వా. . – . డ	,,	,,	‖
3. గ మ ప ధ ప మ గ రి – ,,	,,	,,	‖
మ . ఱ . చే . . . . – ,,	,,	,,	‖
4. గమపనిసనిపమ – గమగరి – సాసా	,,	,,	‖
మఱ.చే. . . . . – వా. . . . – . డ	,,	,,	‖
5. గమపధ – పమగరి – సరిసన్నిప – ససా	మగారి – సరీస	; – ధపామగరి	‖
మ. . . – ద . . . . – న . . . . . – జన	క. . . . – . . .	; –	‖
అ. పామపమగ – గమగరిసా – పనిపా	సాసా – సనినీ	సా ; సాసా	‖
మ . ర . . – క . . . . . – తాం..	. . – గ . .	నీ ; యొక్క	‖
పసీసీనిపా – పమగమపని – పసాసి	నిప – పమగమపమ	పా , మ – మగగరి	‖
మ. ది . . – నెం . . . . . . – . . .	చ. – వ	ల , . – దు. . .	‖

చ. పా, మ - మగారి - సరిగరిరీ ;	పసనిస్స - సారీ	మగారి - రీ , స	॥
కా, ని - మా. . - న.వు.లు ;	కరుణ. - లే క	నా . . - పై, .	॥
గ మ ప స సా, ని - పనిపమగమగరి	సనిపా , - నిసా	మగారి - రీ , స	॥
లే . ని . నే , . - ర. . . ము. . .	లెం.. , - చిన	గా . . - ని , .	॥
మగామ - పాసా - స నిసీ సా	పగా రి - సానీ	రిసనీసా ;	॥
శ్రీ . ని - జ . - ము. గనా	చెం . త - జే రి	న.గా ని ;	॥
సా, నిపాపమ - గమపని - పసాస	నిప - పమగమపధ	పా, మ - మగగరి	॥
రా, నీ ని ద . - య. . . . - త్యా..	గ . - రా.	జ , సు - త. . .	॥

(62) రా. శూలిని - తా. దేశాది.

ప. ప్రాణనాథ! బిరాన! బ్రోవవే! (ప్రాణ)

అ. వేణు గానముచే పదియారు - వేల గోపికల బాలించియేలు! (ప్రాణ)

చ. వెన్న మీగడల వేడ్క మీఱగను - కన్న పిన్నవాంద్ర కడుపు నించి -
తిన్నగా వెలయు దివ్యరూపమా! చిన్ని కృష్ణ! దయజేసి త్యాగరాజ (ప్రాణ)

ప. ; ; ; * పామా - మగగరిసని -	సారిగా , మా	పా ; ; - గమ	॥
; ; ; * ప్రాణ - నా. . .థ. -	బి . రా , న	బ్రో ; ; - వ .	॥
2. పా ; ; * ,,	,,	,,	॥
వే ; ; * ,,	,,	,,	॥

3. ధమగరిగమ * పామా - మగగరిసన్ని | సారిగా , మా | పా ; ; - సరి ||
వే. . . . . * ప్రాణ - నా. . . థ. | బి , రా , న | బ్రో ; ; - వ. ||

4. ధపామగరి * ,, | ,, | పాధని - సరిసని ||
వే. . . . * ,, | ,, | బ్రో. . - . .వ . ||

5. ధపామగరి * ,, | ,, | పాధని - సరిసని ||
వే . . . * ,, | ,, | బ్రో. . - . .వ . ||

6. ధపామగరి *
వే . . . . * (ప్రాణనాథ) (మొదటి సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

అ. ; ; ; * ధానీసా ; సని | ధనీనిపా ; - ధా | నీ సా ; నీ ||
; ; ; * వేణుగా ; న. | ము. . చే ; - ప | దియా ; ఋ ||
సాసా ; * ధానీ - సరీ , సని | ,, | నీ సా ; నీ ||
వే ల ; * వేణు - గా. , న. | ,, | దియా ; ఋ ||
సాసా ; * ధానీ - సరిగరిసన్ని | ,, పా | పా - ధనిసరిసని ||
వే ల ; * వేణు - గా... న. | ,, ప | ది - యా...ఋ. ||
సాసా ; * నీసా - రీ; గా | గసానిపా - పా | ,, ||
వే ల ; * వేణు - గా; న | ము. చే . - ప | ,, ||
,, * సానీసగరీసా | సనీసా ; - సా | , ని - ధనిధరిసని ||
,, * గోపిక . .ల | బా. . ; - . | , . - లిం. . . చి ||

ధ పామగరి *

యే. లు . . * (ప్రాణ)

చ.	; ; ;	*	గామాపా ; మా	గమప - మగరి - సని	సా - రి గమారీ	॥
	; ; ;	*	వె న్న మీ ; గ	డ . . - ల . . - వే.	డ్క - మీ. . అ	॥
	గాగా ;	*	గామాపా ; మా	గమామగరి - స ని	సా - రిగమారీ	॥
	గ ను ;	*	క న్న ని ; న్న	వాం(డ . . - కడు	పు -	॥

గాగా ; *

నిరంచి ; * తిన్నగా వెలయు దివ్యరూపమా చిన్నికృష్ణ! దయజేసి త్యాగరాజ (అనుపల్లవి బోలును.)

(63) రా. గౌళిపంతు – తా. ఆది.

ప. తెరతీయగ రాదా ? నాలోని, తిరుపతి వేంకట రమణ ! మత్సరమను (తెర)

అ. పరమ పురుష ! ధర్మాది మోక్షములఁ బార దోలుచున్నది, నాలోని (తెర)

చ. మత్స్యము యాకలిగొని గాలముచే మగ్నమైనరీతి నున్నది –
అచ్చమైన దీప సన్నిధిని మరు గడ్డ బడి చెఱచిన ట్టున్నది ! (తెర)

2. ఇరవొందక భుజియించు సమయమున యీఁగ తగులు రీతినున్నది –
హరిధ్యానము సేయువేళ చిత్తము అంత్యజువాడకుఁ బోయిన ట్టున్నది (తెర)

3. వాగురమని తెలియక మృగ గణములు వచ్చి తగులు రీతి యున్నది –
వేగమే నీ మతము ననుసరించిన ! త్యాగరాజనుత మద మత్సరమను ! (తెర)

ప.	; *	ఽిపసీ ; - సాసా రీ ;	సా ; - సా ;	సారీ - రిసన్ఽి	॥
	; *	తెరతీ ; - య గ రా ;	దా ; - నా ;	లో. - ని..	॥
2.	; *	ఽిపసీ ; - సాసాసగరీ	,,	సారిగ - రిసన్ఽి	॥
	; *	తెరతీ ; - య గ రా..	,,	లో.. - ని..	॥
3.	; *	,,	సా ; - మపధా	ప ధపమ - గరిగరి	॥
	; *	,,	దా ; - నా..	లో... - ని...	॥
4.	సఽి *	,,	రి సపమ - ధ పనీ	,,	॥
	.. *	,,	దా... - నా..	,,	॥
5.	,, *	సరీమపా - నీ ; - సాసా	సనిపధ - పామా	పధపమ - గరిగరి	॥
	,, *	తిరుపతి - వేం; - క ట	ర . మ. - ణ మ	త్స.ర . - మ.ను.	॥
6.	సఽి *	ఽిపసీ ; - సాపాస గరీ	సా ; - పా ;	పా , ద - ధపమా	॥
	.. *	తెరతీ ; - య గ రా..	దా ; - నా ;	లో , . - ని . .	॥
7.	; *	మపాసనీ - సగరీ - సాసని	సరీసని - పధపమ	పధపమ - గరిగరి	॥
	; *	తిరుపతి - వేం.. - క ట	ర . మ. - ణ . మ .	త్స. ర . - మ.ను.	॥
	సని *				
	.. *	(''తెరతీయగరాదా'' అని పాడి నిలుపవలయును.)			
అ.	; *	పమాపనీ - సాసా - సా , ని	స గరీరీ - సా	; - నీ సాసా	॥
	; *	ప ర మపు - రు ష - ధ , .	ర్మా.. ది - మో	; - క్షము ల	॥

; * సాసా - సనిపధపమ - రిమపని | సరి - రిసనిధపమ | పధపమ - గరిగరి ||
; * బా ర - దో...లు. - చు... | .. - న్నది.నా.. | లో... - ని... ||
సని *
.. * (తెరతీయగ)

చ. ; * పా , పపా - పాధాపామా | ; - స నీపమా | పధపమ - గరిసా ||
; * వా , గు ర - మ ని తె లి | ; - యకమృగ | గ . ణ. - ము.లు ||
; * షాసనీ నీ - సాసారీ ; | సా ; - రి పామ | పధపమ - గరిగరి ||
; * వ చ్చిత - గు లు రీ ; | తి ; - యు.. | న్న.... - ది... ||
సని * పమాపనీ - సా ; సాసా | స నిసరిసానీ | నీ పానీసా ||
.. * వే. గమే - నీ ; మ త | ము . న . నుస | రిం . చిన ||
; * సాసా - సనిపామా - రిమపని | సరి - రిసని - ధపమ | పధపమ - గరిగరి ||
; * త్యాగ - రా. . జ - ను. త. | .. - మద. - మ.. | త్స. ర. - ము.ను. ||
సని *
.. * (తెరతీయగ) (ఇతర చరణము లిటుల నే పాడఁదగినయవి.)

(64) రా. ముఖారి - తా. ఆది.

ప. సంగీత శాస్త్ర జ్ఞానము - సారూప్య సౌఖ్యదమే, మనసా! (సం)
అ. శృంగార రసాద్యఖిల సార పూరిత రామ కథానందాది యుత (సం)

చ. ప్రేమ మీఱ సుగుణ వాత్సల్యము - శ్రీమద్రమా వర కటాక్షము -
నేమ నిష్ఠ యశో ధనము కల్గునే - నేర్పు కల్గు త్యాగరాజు నేర్చిన (సం)

ప. ; ; ; * రీమాపా ; ధా | పా ; ; - మా | మగగరిరీ ||
; ; ; * సం గీ ; త | శా ; ; - స్త్ర | జ్ఞా . . న ||
2. మా, గరిస * ,, | నీనీధా - మా | ,, ||
ము , . . . * ,, | శా . . - స్త్ర | ,, ||
3. ,, * ,, | సా ; ; - స ని | ధపమా ; - గరి ||
,, * ,, | శా ; ; - స్త్ర. | . . జ్ఞా ; - న . ||
4. ,, * ,, | ప ధసరిగరి - రిస | నిధపమ - గరి - రీ ||
,, * ,, | శా. . . . . . - స్త్ర. | . . జ్ఞా . - న . - . ||
5. ,, * మధపధ పమగారీ | రీగాసా - నీ | ధాపా ; - రీ ||
,, * సా. . . రూ. ప్య | సా. . - ఖ్య | ద మే ; - మ ||
మా, గరిస *
న ,సా. . * (సంగీత)

అ. ; ; ; * పాతూపా ; ధా | సాసా ; - రిగ | రీ - సా ; నీ ||
; ; ; * శ్రీం . గా ; ర | స సా ; - ద్యఖి | ల - సా ; ర ||
నిధపా ; * ,, | ,, | రీ - సరిగరి - సా - సా ||
పూ. . ; * ,, | ,, | ల - సా. . . - . - ర ||

సే నిధాపా * నీనీనీ ; నిధ | పధసా ; - సని | ధపమా ; గరి ||
పూ. . . * రితరా; ము. | క. థా ; - నం. | . . దా ; ది. ||

మాగరిపా *
యు. త . * (సంగీత)

చ. ; ; ; * ధాపామా; గరి | సరీమా , - రీ | మాపా ; ధా ||
; ; ; * ప్రేమమిా; ర. | సుగుణ , - వా | . త్స ; ల్య ||
పా ; ; * పనిధా - పామా - ధప | ప మగరిసా - రి మ | పాపా ; ధా ||
ము ; ; * శ్రీ. . - ము . - ద్ర. | మా. . . . - వర | క టా ; క్ష ||
పా ; ; * పామాపా ; ధా | సాసా ; - రిగ | రీ సా ; సా ||
ము ; ; * నే మ ని ; ష్ఠ | యశో ; - ధన | ము క ; ల్గు ||
సనిధాపా * . . ,, | ,, | రీ - సరిగరి - సాసా ||
నే. . . * ,, | ,, | ము- క. . . . - . ల్గు ||
సనిధాపా * నీ నీ నీ ; నిధ | పధాసా, - స ని | ధపమా ; గరి ||
నే. . . * నేర్పక ; . ల్గు | త్యా. గ, - రా. | . . . ; జు. ||
మాగరి స *
నే ర్చి. న *

(65) రా. శంకరాభరణము — తా. ఆది.

ప. ఎందుకు పెద్దల వలె బుద్ధియ్యవు? ఎందు బోధునయ్య? రామయ్య! (ఎందుకు)

అ. అందఱి వలె దాటి దాటి వదరితి, అందరాని పండాయె గదరా? (ఎందుకు)

చ. వేదశాస్త్ర తత్వార్థములు దెలిసి - భేద రహిత వేదాంతమును దెలిసి -
నాద విద్యా మర్మంబులను దెలిసి, నాథ! త్యాగరాజ నుత! నిజముగ, (ఎందుకు)

స. ; * రీ , గ - గా , మగామా - రి గరిససా | ; - రీ , గ - గా , మ | గామా - రి గరిస - రిగమగ ||
; * ఎం, దు - కు , , . . . - పె. .ద్దల | ; - ఎం, దు - కు , . | . . . - పె. .ద్ - .ల. . ||
గరిసా * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా | ; - సమగ - రి ససా ; | సనిధని - రీ రిససా ; ||
. . . * ఎం, దు - కు. . . . . - పె. . ; - ద్. .ల. | ; - వలె. - బు. . ; | ధి. . . - య్యవు. . ; ||
; * ,, | ; - రి రీ గగా | మగమరి - ప మ గ రి ||
; * ,, | ; - వలెబు . | ధి . . . . - . య్యవు. ||
రిస * ,, | ; - పమాపగా | మగమరి - ప మ రి రి ||
. . * ,, | ; - వ లె బు , | ధి . . . . - . య్యవు. ||
,, * సనినిప - ధ నిసాసా - రి రిగగ | మమ పా ; - పా | ; - పమగరి - గ రి ||
,, * ఎం.దు. - బో. . దు - న . . . | . . య్య ; - రా | ; - మ. . . - య్య. ||
సా * రీ , గ - గా , మగామా - రి గరిససా | ; సమగ - రి స సా ; | సనిధని - రీ రి ససా ; ||
. * ఎం, దు - కు , . . . - పె. .ద్దల | ; వలె. - బు. . ; | ధి . . . - . య్యవు . ; ||
; * సనినిప - ధ నిసాసా - రి రిగగ | మమపా ; - మాపధ | పామా - గామప - మాగా - రీ గమ ||
; * ఎం.దు. - బో. . దు - న . . . | . . య్య; - రా . . | . . - మ . . - . . -య్య.. ||

గరిసా * రీ ,గ-గమపమమగగరి-పమగా;-రిగరిససా | ; - పమా - పగా | మగమరి - ప మ గరి ||
. . . * ఎం,దు-కు. . . . . . .-పె. . ;-ద్దు.ల. . | ; - వ లె - బు. | ద్ధి . . . - . య్యావు. ||

సా * స నిన్నిప - ధ నిసాసా - రిరిగగ | మమపా ; - సా | ; - నిధపమగ రి ||
; * ఎం.దు. - బో. . దు - న. . . | . . య్యా ; - రా | ; - మ. . . . య్య ||

సా * రి , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా | ; - పమాపగా | మగమరి - ప మగరి ||
. * ఎం, దు- కు. . . . . - పె. . ; - ద్దు. ల. . | ; - వలె బు . | ద్ధి . . . - య్యా. వు. ||

సా * స ని నిప - ధ నిసాసా - రి రిగగ | మమపా ; - సా | ; - నిధపమ - ప మగరి ||
. * ఎందు. . - బో. . దు - న . , . | . . య్యా; - రా | ; - మ. . . - య్యా. . . ||

సనిసా * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిసపా | ; - పమాపగా | మగమరి - ప మ గ రి ||
. . . * ఎం,దు- కు . . . . - పె. . ; - ద్దు. ల . . | ; - వలె బు . | ద్ధి . . . - . య్యావు. ||

సా * స నినిప. - ధ నిసాసా - రిరిగగ | మమపా ; - ధనిసరి | ; - నిధపా - స నిధప ||
. . * ఎం.దు. - బో. . దు - న. . . | . . య్యా; - రా. . . | ; - మ. . - య్యా. . . ||

మగరిప * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా | ; - పమాపమగ | మగమరి - ప మ గ రి ||
. . . . . * ఎం, దు - కు. . . . . - పె. . ; - ద్దు. . . ల | ; - వ లె బు. . | ద్ధి. . . . - . య్యావు . ||

సా * స నినిప - ధనిసాసా - రిరిగగ | మమపా ; - ధనిసరి | గరిసని-ధనిసరి-సనిధప- సా నిధప ||
. * ఎం. దు. - బో.దు . - న. . . | . . య్యా; - రా. . . | . . . .-మ. . . - . . . . -య్యా. . . ||

మగరిస * రీ , గ - మపధాపా ; - పమగా ; - రిగరిససా | ; - సమగ - రిససా ; | సనిధని - రీ రి ససా ; ||
. . . . * ఎం, దు - కు. . . ; - పె. . ; - ద్దు. ల. . | ; - వలె. - బు. . ; | ద్ధి . . . - . య్యావు . ; ||

అ. ; * పా , మగా - మాపా - గామాగమపా | పారీ - రి గమపపా | మాపమమా ; - గామగగారీ ||
; * అం , ద ఱి - వ లె - దా . . . . | టి . - దా . . . టి | . . . . ; - . . . . . ||
గమ * ,, | ,, | ధనిసని - సానిధ ||
. . * ,, | ,, | వ . ద . - రి తి . ||
పమ * ,, | ,, | ధనిసని - సిరిగరి - సనిధప ||
. . * ,, | ,, | వ . ద . - రి . . . . - తి . . . ||
పమగమ * ,, | ,, | ధనిసని - సాసా ||
. . . . * ,, | ,, | వ . ద . - రి తి ||
; * రీ రీ - సారిసిసా ; సా ; - నీ సనినీ ; | నీ - సా ; సా | నిధపా - పమగరి ||
. * అంద - రా . . . ; ని ; - పం . . . ; | . - డా ; యె | గ . ద - రా . . . ||
సని * రీ రీ - సరిగరి - రిసాసా ; - నిసిరిసనినీ | ,, | ,, ||
. . * అంద - రా . . . - . . . ని ; - పం . . . . . | ,, | ,, ||
,, * రీ రీ - స రిగమగరిసినిసా ; - ,, | ; - గ రిసనిధప | నిధపమ - గరి - పమగరి ||
,, * అంద - రా . . . . ని ; - ,, | ; - డా . . . యె . | గ . ద . - . . - రా . . . ||
సనిసా *
. . . * (ఎందుకు)
చ. ; * మాగా - రి గమాగా - రీగారీగారిగమా | ; - గ మప - మగా | రి గమగ - గరిసా ||
; * వే ద - శా . . త్ర - త . . . . . . | ; - త్వా . . - ర్థ ము | లు . దె . - లి . సి ||

; * పగమరిగస – రి స్నిసా – రిగమగ– – గరిరిస | పా – ని సరిసన్నీ | ధస్నిసని – సాసా ||
; * ఘే. ద. ర. – హి. త – వే. . . – . . . . | . – దాం. తము | ను. వె. – లి సి ||
; * పాపమ – గామాగమపాపా ; – గామా – గమపా | సారి – రి గామపా | ధనిసని – సాసా ||
; * నాద. – వి . . . . . ద్యా ; – మ . – . . . . | . . – ర్మం. బుల | ను. వె. – లి సి ||
; * రీ రీ – సా రిస – సాసా – నీ సనిని ; | ; – సాసాసా | నిధపా – పమగరి ||
; * నాథ – త్యా. . . – . గ – రా. . . ; | ; – జ ను త | ని. జ – ము. గ. ||
స్వ: *
. . * (ఎందుకు)

(66) రా. గౌరిమనోహరి – తా. విశ్రరూపం.

ప. గురు లేక యెటువంటి – గుణికి తెలియగ బోదు (గురు)

అ. కరుకైన హృద్రోగ – గహనమున గొట్ట, స – (ద్గురు)

చ. తనువు సుత ధన దార – దాయాది బాంధవులు – జనియించి చెదరు జాలిని ; కరుణతో–

మనసు నంటక జేయు మందనుచు తత్వబో – ధన జేసి కాపాడు, త్యాగరా జాప్తుడను, (గురు)

పాపా – పా ; పా – మామా | మమ | గారీ || రీ సా – రీగామాపా | ధా | నినీ ||
గు రు – లే ; క – యె టు | వం | టి || గుణికి – తెలియగ | బో | దు ||
,, | | || ,, | ధ ని | సరిసా ||
,, | | || ,, | బో. | . . దు ||

3. నీధాపా ; పా - మామా | మగ | గారీ || రీస్సా -
గురు లే ; క - యెటు | వం. | . టి || గుణికి - (ఇచట నిలుపవలయును.) ||

అ. ధాధానీసాసా - స నిధా | ని స | రీరీ || నీనీనీనీనీ - ని ధపా | ధా | నీ ; ||
క రు కై . న - హృ. . | ద్రో. | . గ || గహనమున - గొ. . | ట్ట | స ; ||

చ. పాపా - పాపాపా - మామా | మ గ | గారీ || రీ గామా ; గా - రిగమా | గా | రీసా ||
త ను - వు సు త - ధ న | దా . | . ర || దా . యా ; ధి - బాం . | ధ | వులు ||
రీగామాపాధా - నీనీ | ధా | నిధపా || మామామగ - గారీసా ; | ; | ; ; ||
జని యిం . చి - చెద | ర | జా. . || లి ని క . - రుణతో ; | ; | ; ; ||
రీగామా - మగగా - రీరీ | సా | ; సా || రీ గామాపాధా - నీనీ | ధా | ని ధపా ||
మన సు - నం. . - టక | జే | ; యు || ఘం. ద ను చు - త. | త్వ | బో. . ||
దాధాసా ; సా - స నిధా | ని స | రీరీ || నీ ; నీనీ ; - నిధపా | ధా | నీనీ ||
ధ న జే ; ని - కా. . | పా. | . డ || త్యా; గరా; - జా. . | ప్తు | డను ||

(67) రా. పూర్ణచంద్రిక - తా. ఆది.

ప. పలుకవేమి? నా దైవమా! పరులు నవ్వునది న్యాయమా? (పలు)

అ. అలుగ కారణ మేమిరా? రామ! నీ-వాడించినట్లు యాడిన నాతోఁ (బలు)

చ. తల్లి తండ్రి భక్తినొసగి రక్షించిరి - తక్కిన వార లెంతో హింసించిరి -
తెలిసి యూరకుండే దెన్నాళ్లురా? దేవాది దేవ! త్యాగరాజునితోఁ (బలు)

ప. రిగమారీ ; – సాసా – స నిస్థా | ; – స్థారీసా | రీ ; – రిసన్నిస ||
పలుకవే ; – . మి – నా. . | ; – దై . వ | మా; – . . . . ||
రిగమా – రిగమా – రీ ; – సాసని | స్థా – స సరీసా | రీ ; – రిసనిస ||
పరులు – న. . – వ్వు; – న . . | ది – న్యా. య | మా; – . . . . ||

అ. పపమా – పా ; పమగమ రీ ; | గమపమ – రి గమప | పమపస – నిపసా ||
అలుగ – కా ; ర . ణ . మే; | . . మి . – రా. . . | రా. . . – మ. నీ ||
ప సీసా ; నీ – పమరీ – గమపా | సని పమ – రిగమా | పమగమ – రి స నిస ||
వా. డిం ; చి – న . . . – ట్లు. . | యా . . – డి . న | నా. . . – తో. . . ||

చ. పాపాపా ; పా – పమగమ రీ | పమగమరీ – రీ | గామా – రీ రీ ||
త ల్లి తం ; డ్రి – భ . . క్తి | నొ.స . గి – ర | తీ౦ . – చిరి ||
పమగమ రీ రీ – సా , రి – సన్నిస్థా | రీ ; ; – రీ | గామాపాపా ||
త . . .క్కి_న – వా , . – ర . తెం | తో; ; – పిం | సిం . చి రి ||
పపమా – పా మా – గమరీ ; | గమపమ – రి గమప | పమపధపా ; ||
తెలిసి – య్యూరో – [illegible] ; | దె. . . – న్నా. . . | ళ్లు. . . రా ; ||
పసీసా ; నీ – పమరి గమపా | సి నిపమ – రి గమా | పమగమ – రి సన్నిస ||
దే. వా ; ది – దే . [illegible] | త్యాగ. . – రా. . | జు . ని . – తో. . . ||

(68) రా. ఖరహరప్రియ – తా. ఆది.

ప. పట్టి విడువరాదు; నాచెయి పట్టి విడువ రాదు; (పట్టి)

అ. పుట్టిన నాడే నిజభక్తిని మెడ – గట్టి గుట్టు చెదరక బ్రోచి చెయి (పట్టి)

చ. నిత్యానిత్యములను బోధించి – కృత్యాకృత్యములను గలిపించి –
ప్రత్యేకుడు నీవని కనిపించి – భృత్యుడైన త్యాగరాజుని చెయి (పట్టి)

ప. ; * సాగారీ – గాగామాగా	మా – ; ; ;	పా ; నిధనీ ||
; * ప ట్టి వీ – డు వ రా .	దు – ; ; ;	నా ; చెయి. ||
2. ; * నిదధపమా–మగగా– గ రిరీ	పా – ; ; ;	మగగా – గరిరిస ||
; * ప . ట్టి. వి –డు. వ –రా. .	దు – ; ; ;	నా. . – చెయి. ||
3. సని* సాగారీ – గాగామాగా	మా – ; ; ;	పానిని – ధనిసా ||
. . * ప ట్టి వి – డు వ రా .	దు – ; ; ;	నా. . – చెయి. ||
4. ; * నిదధపమా–మగగా–గ రిరీ	సా – ; ; ;	ప మమా – మ గగరి ||
; * ప . ట్టి. వి –డు. వ –రా. .	దు – ; ; ;	నా. . – చెయి. . ||
5. సని* సా గాగా – రీగా – గ రిరీ	సా – ; ; ;	రీగా – గ రి సని ||
. . * ప ట్టి వి – డువ – రా. .	దు – ; ; ;	నా. – చెయి. . ||
6. ; * సాగారి – గాగామగగరి	సా ; ; – గగ	రిగమా – మగగరి ||
; * ప ట్టి వి – డు వ రా. . .	దు ; ; – . .	నా . – చెయి. . ||
7. సని* సగగాగా–గాగా–మగరిస	సీ ; ; – గగ	,, ||
. . * ప . ట్టి వి –డు వ –రా. . .	దు ; ; – . .	,, ||
8. ; * సాగారీ–గాగా–మగగా	పమమా – ధపపా	పానిని – ధనిసా ||
; * ప ట్టి వి–డువ –రా. .	దు. . – . . .	నా. . – చెయి. ||
9. ; * నిదధపమా–మగగా–గ రిరీ	సా ; – సా ;	ని ధపమ – మగగరి ||
; * ప. ట్టి. వి –డు . వ –రా. .	దు ; – . ;	నా. . . – చెయి. . ||
10. సని* సాగారీ–గాగామాగా	మా ; ; ;	గమగా ; ; ||
. . * ప ట్టి వి–డు వ రా .	దు ; ; ;	. . . ; ; ||
రీ * ; ; ; – రీసాసీసా	; ; – ; ;	; ; – ; ; ||
. * ; ; ; –	; ; – ; ;	; ; – ; ; ||
అ. ; * పానీధా – నీ ; సానీ	సా ; ; ;	నీని – ధపమా ||
; * పు ట్టిన – నా; డే .	. ; ; ;	. . – . . . ||
,,	సా ; – ధనిసా	నిధ–నినిధప–మప ||
,,	. ; – . . .	. .–. . . . –. . ||
,మ* ,,	రీ ; – గరిరిసా	నీ ; – ధపమప ||
,. * ,,	. ; –	. ; – . . . . ||

పానీధా – నీ ; సానీ | రిగరిగరిస – గరి | రిసరినిధ–ధప ||
, , * పుట్టిన – నా ; డే . | . . . . . . – . . | . . . . ||
పమ* ,, | ; సగరీగా | మాగా – గామా ||
. . * ,, | ; నిజభ . | క్తి . – మెండ ||
మగగాగా – గరిరీసా – సానిధ | పామా – నిధపమ | గరి – పమగరిసా ||
గ . . ట్టి – గు . . ట్టు – చెద . | అ క – బ్రో . . | చి . – చెంయు . . ||
,ని*
, , * (పట్టి)

చ. ; * పాపా ; పా ; నీ ధా | నీధాపా , మ | మగగా – గరిరీ ||
; * నీ త్యా ; ని ; త్యము | లను బో , . | ధిం . . – చి . . ||
; * పామా ; – మగగారీ సా | ; – సగా – రిగా | మాగామా ; ||
; * కృత్యా ; – కృ . . త్యము | ; – లను – దెలి | సిం . చి ; ||
; * పానీధా – నీనీసా ; | ; – సగారిగా | మాగామా ; ||
; * ప్రత్యే . – కుడునీ ; | ; – వని కని | విం . చి ; ||
మగగాగా – గరిరిసా – సానిధ | పామా – నిధపమ | గరి – పమగ రిసా ||
భృ . . త్యు – డై . . న – త్యాగ | రా . – జా . ని . | . . – చె . యు ||
,ని*
, , * (పట్టి విడువరాదు)

(69) రా. నీలాంబరి — తా. ఆది.

ప. మాటాడవేమి నాతో ! మాధుర్య పూరాధరా ! (మాటా)

అ. సాటి దొరకని రామ – స్వామి ! మది రంజిల్ల, (మాటా)

చ. ఎదురెదురు జూచి ఎందుగానక నా – హృదయమున కెంతో హితవులేక
సదయుడ నేనుండగా సముఖమున దొరికితే నీ –
రదవర్ణ ! శ్రీత్యాగరాజార్చిత ! ముద్దుగ, (మాటా)

ప. ; ; ; * సనిసామాగా ; | గమపా ; మా | పమగమా , – మగ ||
; ; ; * మాటా . డ ; | వే . . ; మి | నా . . . ; – తో . ||
2. రిగాసా ,* ,, | గమపా – పధమా | మగరిగమప – మగ ||
. . . . ,* ,, | వే . . – . . మి | నా . . . . . – తో . ||
3. రిగాసా ,* సని – సామాగామా | పధపనిసనిపమ | ,, ||
. . . . ,* మా – టా . డ . | వే . . . . . . మి | ,, ||
4. ,, | ,, | ,, ||
,, | ,, | ,, ||

మా;; * గమపా ; ; ధా | ప ధపని - సినిపమ | పమగమా , గ - ప ||
. ;; * మా. ధు ; ; ర్య | పూ. . . - . . . . | ర్ణా. . . , . - ధ ||
మగ - రిగాస *
రా. - . . . * (మాటాడ)

అ. ; ; ; * పధపా - పనిసానీ | సా ;; - నీ | సా - సనిని - సా ||
; ; ; * సా. . - టి. . గొ | ర ;; - క | . - ని. , - రా ||
2. ,ని-ప మగమ* ,, | సా ;; ని - పధ | పనిసినినీ - ప రి ||
,. -మ. . . * ,, | ర ;; . - క . | . . ని. . - రా. ||
3. సని-పమగమ * ,, | సా ;; - గరి | మగ-రి గాసి-సా ||
. . -మ . . . * ,, | ర ;; - క. | . .-ని . . -రా ||
సని-ప మగమ* గమపధా ;; - ధా | పధ - పనిసినిపమ | మగరిగమప - మగ ||
. . -మ . . . * స్వామి. ;; - మ | ది . - . . రం . . | జి . . . . . - ల్లం. ||
రిగాసా, *
. . . , * (మాటాడ)

చ. ; ; ; * గామా ; పాధా | గమపా ; - గ మ | పా ; - పమమా ||
; ; ; * ఎ దు ; రె దు | రు . . ; - జూ. | . ; - చి. . ||
మగ గా; * గమపా ; ; ధా | పా , మ - మా , గ | మగరిగమప-మగ ||
. . . ; * ఎందు. ; ; . | గా , . - న , . | క . . . . . -నా. ||
రిగాసా, * సా నీసామాగా | గా , మపా ; | పమగమాగ - రిగ ||
. . . , * హృదయ ము న | కెం, . . ; | తో . . . . - . . ||
మా ; ; * గామాపా ; ధా | మపామ - గమాగ | మగరిగమపమగ ||
. ; ; * హి త వు ; . | కే . . - . . . | క . . . . ||
రిగాసా, * సాసాసా ; ; | రిగమగ - రిగాస | రిగమపమగ - రి గ ||
. . . , * స ద యు ; ; | డ. . . - . . . | నే. . . . . - నుం. ||
మాామామా* గామా-పనిధా-ని ప | ప ధపని - సినిపమ | మపామ - గమాగ ||
. - డ గ * స ము - ఖ. . -మున | దొ. . . . - రి . . . | కి . . . - తే . . ||
రిగాసా,* సాసాసా ; సా | పాసా - సనిని | నిసరిస - నీసా ||
నీ . . ,* గ ద వ ; ర్ణ | శ్రీ . - . . . | త్యా. . - . . ||
సనిసీపా* పధపనిసా ; - పరి | సని - పా , మ-గమ | పని-సనిపమ-పమ ||
గ . . . * రా. . .జా ; - ర్చి. | . . - త , . -ము. | . . -ద్దు. . . -గ . ||
, గ - రిగాస *
, . - . . . * (మాటాడ)

(10) రా. ఖరహరప్రియ - తా. ఆది.

ప. రామా ! నీయెడ - ప్రేమరహితులకు, నామరుచి దెలుసునా ? ఓ సీతా (రామా)

అ. కామిని వేషధారికి సాధ్వీనడత లేమైన దెలుసునా ? యారీతి, సీతా (రామా)

చ. తన సౌఖ్యము తా నెఱుఁగక నొరులకు - తగుబోధన సుఖమా ?
ఘనమగు పులి గోరూపమైన త్యాగరాజనుత శిశువు పాలు గల్గునా ? (రామా)

ప. ; * ని స రీ ; - గరిగా, - రిసా | ; - ని స రీ ; | గరిగా, - రి సా ||
; * రా. మా ; - నీ. . , - యెడ | ; - రా. మా ; | నీ. . . , - యెడ ||

2. ; * ని స రీ ; - గారీసరిగారీ - రిసా | నిధ - ని సరీ ; | గారీసరి గారీ - రి సా ||
; * రా. మా ; - నీ. . . . . - యెడ | . . - రా. మా ; | నీ. . . . . - యెడ ||

3. నిధ * నిస-రిగమగ - మపధపమగారీ-రిసా | నిధ - నిస - రి గ మ గ | మపధప-పమగారీ- రి సా ||
* రా.-మా. . - నీ. . . . . -యెడ | . . - రా. - మా. . . | నీ. . . -. . . . . - యెడ ||

4. నిధ * ని స రీ ; - గరిగా, - రిసా | ; - రి గమపా | పమమగ గా - రీగరి ||
. . * రా. మా ; - నీ. . . , - యెడ | ; - ప్రే. మర | హి. తు. ల - కు. . ||

5. రి. * సా, రి-, గరి-రిగమా-గమపమ-మగ గా-గరిరీ | సా ; - ; ; | గమపమ-మగ గా-రీ , సా ||
. . * నా, మ-రు, -చి. . . -దె. . . -లు. . . -సు. | నా ; - ; ; | ఓ. . . . -. . . . -సీ తా ||

6. నిధ * ని స రీ ; - గరిగా, - రి సా | ; - రీగమపా | పమమగ గా - రీగరి ||
. . * రా. మా ; - నీ. . . , - యెడ | ; - ప్రే. మర | హి. తు. ల - కు. . ||

7. రి * పా,ప-పమగా-మపధప-పమమగ-గరిరి | సా ;.; ; | నిధపమ – గారిస ||
.. * నా,మా-రు.చి -జె. . . -. . . . -సు. | నా ; ; ; | ఓ. . . . - సీతా. ||

8. నిధ * ని ప రీ ; – గరిగా, – రి సా. | ; – రీ గ మ పా | పమమగ గా – రిగరి ||
.. * రా. మా; – నీ. . , – యెడ | ; – పే. ఘ ర | హి. తు.,ల – కు. . ||

9. రీ * గమపధనిధా–పమగా–మపధప–పమమగ,గరిరి | సా ; ; ; | సా ; నిధపమ – గారీ ||
. * నా. . . . మ–రు . చి–జె. . . . –లు. . . సు. . | నా ; ; ; | ఓ ; . . . . . – సీతా ||

నిధ *
.. * (రామా నీయెడ)

అ. ; * సా, ససా – నిసని, – నిధప | మా – ధపా – నినిధ | ధనిసా – నిసా ||
; * కా, మిని – వే. . , – పధా. | . – రి కి – సా. . | ధ్వ. . . – నడ ||

2. సా * సా, ససని – ధానీ – ధనిసా–. నిధప | ,, | ,, ||
త * కా, మిని. – వే . – . . . . –, పధా. | ,, | ,, ||

3. సా * సా, ససా –సరిగరి–నిసరిసా,–నిధ ప | మగ – రిగమ – పధని | ,, ||
త * కా, మి ని –వే. . . . – . . . . ,–పధా. | . . – రి కి. – సా. . | ,, ||

4. సా * రీ ; సా , – నిధాపామా | పా ; – ; – పమ | మగగా – గగ రిస ||
త * లే ; మై , – నవాలు సు | నా ; – ; – యారీ | తి . . – సీ. తా. ||

5. నిధ * ,, | పధనిధధప – ప మ | ,, ||
.. * ,, | నా. . . . – యారీ | ,, ||

సా ధ *
. . * (రామా నీయెడ)

చ. ; * పపపా ; - మగగా - గ రి రీ | ; - రీగమపమ | రీగా - మాపమమగ-గరీ ||
; * తనసా ; - ఖ్యమ - తా. . | ; - నెఱుగక. | నా . - ర . . . . -లను ||
; * ని సరీగా - మామా - పామా | పా ; ; ; | ; ; - ; ; ||
; * తగుబో . - ధ న - సు ఖ | మా ; ; ; | ; ; - ; ; ||
; * సాసా - సానీ - సనినీ - నిదధప | మా - పా , ధ నీ | ధనిసనిసా - సా ||
; * ఘన - మ గ - పు.లి - గో. . . | . - రూ , పమై | న. . . . - త్యా ||
; * నిశీసాసా - సనినీ - నిదధప - | మా - ప ధనిదధప | పమాగ - రి గ రి స ||
; * గరా.జ - ను.త - శి శు. . | పు - పా. . .లు . | గ . . - ల్గు . నా. ||

సా ధ *
. . * (రామా నీయెడ)

(71) రా. అఠాణ. తా. త్రిపుట - త్రిశ్రజాతి.

ప. ఏపాపము జేసితిరా? రామ నీ - కేపాటైన దయరాదు ; నే (నేపాపము)

అ. నీ పాదములను గన మొఱలిడితే - నీపాటున విని వినన ట్లుండుటకు నే (నేపాపము)

చ. నాద రూపుఁడని విని నే, శ్రీ - నాథ! నిను నమ్మితిని
నాదపురమున నుండియు న - న్నాదరించక యూరకుండుటకు నే (నేపాపము)

2. గారవింప దయ రాదా? పాలుగారు మోము జూప రాదా?
యూరకుండుట మరియాదా? నా దూరా? దెల్పువా రెవ్వరు లేరా? (నేపాపము)

3. ఎందుకనుచు సైరింతునురా? రామ! ముందు వెనుక తోచదురా;
ముందఱ నిలిచి పలుకరా! నా - యందు నీకు యీ వరకు మరపురా (నేపాపము)

4. కన్నవారిని వేడినానా? నా - యన్న! నిన్నాడు కొన్నానా?
నిన్ను నమ్మినవాఁడనుగానా? ముని - సన్నుత! కపటము లని నాతోనా? (ఏపాపము)

5. వినవయ్య, ఇనకులధనమా! రామ! నిన్ను నమ్మి యింక దురితమా! భ -
వనమున నీకిది ఘనమా! నీ - మన సిటువంటి దనుచును దెలుపుమా (ఏపాపము)

6. సదయుఁడై యింక పరాకా? నా - హృదయ వాసుఁడు నీవేగాక;
ఇది బుద్ధి యనుచు దెల్ప లేక, నాడు మొదలుగాను యూర కున్నావుగాక (ఏపాపము)

7. రాజశేఖర సన్నుతాంగ! త్యాగ - రాజ హృదాబ్జ సుభృంగ!
రాజిత కరుణాపాంగ! గతి - రాజ జనక! పాప ధ్వాంత పతంగ! (ఏపాపము)

ప. ; * మా ; | మా ; | గామా || పాపా ; | పామా | పా ; || నీపా ; | ప నిపా | పనిపా || ధానీపా | పామా | పా ; ||
; * ఏ ; | పా ; | . . || ప ము ; | జే . | . ; || సితి ; | రా. . | . . . || . . . | రా . | మ ; ||

2. ; * పమగా | గమపా | గమపమ || ,, ,, | ధా,నిధా,ని || పధనీ,స | ధా , ని | పా ; ||
; * ఏ . . | పా. . | . . . . || ,, ,, | . , . . , . || . . . , . | రా , . | మ ; ||

3. ; * మపధప | పమగా | ,, ||
; * ఏ . . . | పా. . | ,, ||

4. ; * ,, || సానీ ; | సా ; | ; ; || సనిసా,ని | పామా | పా ; ||
; * ,, || సి తి ; | రా ; | ; ; || . . . , . | రా . | మ ; ||

5. ; * ,, ,, || సనిసా,ని | పనిసని | పా ; ||

; * ,, ,, || . . . , . | రా. . . | మ ; ||

6. మధ * పమగా | గమపా | ,, || సానీ ; | సా ; | పనిసా || పనిసరిసని | ,, ||

. . * ఏ . . | పా. . | ,, || సి తి ; | రా ; | . , . || అ. . . . . | ,, ||

7. మధ * ,, || సాసానీ | సరిస | నిసాని || సరిసరిసని | ,, ||

. . * ,, || సి తి. | రా. . | . . . || . . . . . . | ,, ||

8. మధ * ,, || మరిమరీమ | స రిస | సపామ || నిపససరిస | ,, ||

. . * ,, || సి . తి . . | రా. . | . . . || . . . . . . | ,, ||

9. ,, * ,, || మరి-మరీమ | రిసనిస | రీసా || సానిరిసని | ,, ||

,, * ,, || సి . -తి . . | రా. . . | . . || . . . . . | ,, ||

10. ,, * ,, || ,, | ,, | సగరీసా; || ధపనిసరిస | ,, ||

,, * ,, || ,, | ,, | . . . . ; || . . . . . . | ,, ||

11. ,, * ,, || దాధా | పధనిస | రీసా || సానిరిసని | ,, ||

,, * ,, || సి తి | రా. . . | . . || . . . . . | ,, ||

12. ,, * ,, || ,, | పధనిస | నినిసని || నిసనినిపమ | పా,-రి | స నిపా ||

,, * ,, || ,, | రా. . . | . . . . || . . . . . . | రా,-. | మ . . ||

13. ,, * పమగా | గమపా | గమపమ || ధాపా; | పామా | పా ; || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా | ; ; | సా , రి ||

,, * ఏ . . | పా. . | . . . . || ప ము; | జే . | . ; || నితి ; | రా. . | . . . || . . . | ; ; | నీ , . ||

సని* సనిపా | ధా, ని | పా ; || పమగా; | మగమప | మపధప || మరిమరీమ | స రీ స | ; ; ||నిసరిసనిప|, సనిపని | 'పమపా ||
కే. * . . . | పా. . | ము ; || పై. . ; | . . . . | . . . న || ద. .య. | రా. . | ; ; ||ను. . . . . | . . . . | . . నే ||

నీ * పమగా | గమపా | గమపమ || పాపా; | పామా | పా ; || నీసా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా |
. * నే. . | పా. . | . . . . || ప ము; | జే . | . ; || సి తి ; | రా. . | . . . || . . . |ఇచటనిలుపవలయును.

అ. ; * పా ; | ధనీప | పమపా ||సా,సనినీ;| సా ; | సా; || రీసా ; | రీ ; | సా ; || రీసాని | సా ; | సా ; ||
; * నీ ; | పా. . | . . . ||ద ,ము. .;| ల ; | ను; || గన ; | మొ; | అ ; || లిడి . | తే ; | . ; ||

2. రిసనీ*సనిపా | ధ నీప | పమపా || ,, || ,, | నిసరిస ||
. . . *నీ . . | పా. . | . . . || ,, || ,, | . . . . ||

3. నిరి* ,, || మరిమరీమ | రి సనిసి | రీసా || ,, | ; ; ||
. . * ,, || గ . న . . | మొ. . . | అ . || ,, | ; ; ||

; * సనిసరి | సా ; | ; – రిస || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ; – ధానీ | పా ; | ; ; || సా ; ; | సాసా | సా ; ||
; * నీ . . . | పా ; | ; – . . || టున ; | వి . . | ని . . || ; – వి న | న ; | ; ; || ట్లుం; ; | డుట | కు ; ||

; * సనిసరి | ని సరిసి | నిసరిసి || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ; – ధానీ | పా ; | ; ; || సా ; ; | సాసా | సా ; ||
; * నీ. . . | పా. . . | . . . . || టున ; | వి . . ; | ని . . || ; – వి న | న ; | ; ; || ట్లుం ; ; | డు ట | కు ; ||

,, | దా ; | పధనిస || రీ – సిసా | ధా ; | ; ; ||ధపసనిసా| ప నిపని | పాసా ||
,, | వి ; | ని. . . || . – విన | న ; | ; ; ||ట్లుం. . . | డుట. . | కు నే ||

, రి * సనిపని | స రిసని | పనిసని || పసీపా, | మపామ | గమపమ|| సిసా ; | పా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
, . * నే. . . | పా. . . | . . . . || ప. ము, | జే . . | . . . . || సితి ; | రా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||

చ. ; * పా ; | పమమగ | గమపమ || పాపా; | పామా | పా ; || నీ పా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా | ప ꠰నీ | సా , రి ||
; * రా ; | జ . . . | శే . . . || ఖ ర ; | స . | న్ను ; || తాం. ; | . . . | . . . || గ . . | త్యా . . | గ , . ||
సని * సనిపా | ధా , ని | పా ; || పమగా; | గా ; | రిమపని || ప మగా,మ | రీ ; | సా ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
రా. * . . . | జ , . | హృ; || దా . . ; | బ్జ ; | సు . . . || భృం. . , . | గ ; | . ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
; * పా ; | నినీప | పమపా || పసా-సనినీ, | సా ; | ; ; || రీసా ; | రీ ; | సనినీ || సా ; ; | ; ; | సాసా ||
; * రా ; | జి . . | త . . || క . -రు. . , | ణా ; | ; ; || పాం ; | . ; | . . . || గ ; ; | ; ; | శ తి ||
; * సనిసరి | సా ; | నిసరిప || నీపా ; | ప నిపా | పనిపా || ధా ; నీ | పా ; | నిపసని || సా-పనిపని | పా ; | సా , ని ||
; * రా . . . | జ ; | జ . . . || న క ; | పా . . | ప . . || ధ్యాం; . | త ; | ప.తం. || . - . . . . | గ ; | నే , . ||
; * సనిపని | స రిసని | పనిసని || పనీపా, | మపామ | గమపమ || నీపా ; | పా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
; * నే . . . | పా . . . | . . . . || ప. ము, | జే . . | . . . . || ని తి ; | రా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(72) రా యదుకులకాంభోజి — తా. ఝంప మిశ్రము.

ప. శ్రీరామ రఘురామ శృంగార రామయని - చింతింగరాదె ఓమనసా! (శ్రీ)

అ. తళుకు చెక్కుల ముద్దుబెట్ట కౌసల్య మును - తపమేమి జేసెనో తెలియ (కౌసల్య మును తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

చ. దశరథుఁడు శ్రీరామ రారయని పిల్వ మును-తపమేమి జేసెనో తెలియ (దశరథుఁడు మును తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

2. తనితపర పరిచర్య సేయ సౌమిత్రి మును - తపమేమి జేసెనో తెలియ (సౌమిత్రి మును తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

3. తనవెంట చనజూచి యుబ్బొంగ కౌశికుఁడు మును - తపమేమి జేసెనో తెలియ (కౌశికుఁడు మును తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

4. తాపరంబణగి తాపదలియాట కహల్య మును - తపమేమి జేసెనో తెలియ (అహల్య మును తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

5. ధర్మాత్ము చరణంబు సోక శివచాపంబు - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ శివ చాపంబు తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)
6. తనతనయ నొసగి కనులార గన జనకుండు - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ జనకుఁడు తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)
7. దహరంబు కరగ కరమును బట్ట జానకి - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ - జానకి తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)
8. త్యాగరాజా ప్తయని పొగడ నారద మౌని - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ మౌని తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)

ప. ; * సాసా ; సా - రీమా | పా | ; పా || ; - పమపధాపపా - ధపమగ | గరి | మగగస ||
; * శ్రీ రా ; మ - రఘు | రా | ; మ || ; - శృంగా. . ర - రా. . . | మ. | య. ని. ||

2. ,, || ; - మాపాధానిధ - పాపా - పాధపమాగా | ,, | రిమగస ||
,, || ; - శృంగా. . . . - . ర - రా. . . . . | ,, | య. ని. ||

3. ; * సరిమా ; మా - రీమా | పా | ;-పమ || ; - పధసీధ - ధపపా - ధ పమగ | ,, | ,, ||
; * శ్రీ.రా ; మ - రఘు | రా | ;-మ. || ; - శృంగా - . . ర - రా. . . | ,, | ,, ||
,, || ; - పధసీధ - రిసిసీదధాపా - పాధసిధాపా | మగ | ,, ||
,, || ; - శృంగా - . . . . ర . - రా. . . . . | మ. | ,, ||
; * రిగరిససాసిప - ధసాని | సరి | రిసరీ || ; - రిపమగ - మగరీ ; ; | రిగ | , రిసా ||
; * చింతిం.. చ. - రా. . | దె. | ఓ. . || ; - మ.న . - సా. . ; ; | . . | , . . ||

(అన్ని చరణముల నిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(73) రా. యదుకులకాంభోజి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. పాహి, రామచంద్ర! రాఘవ! హరే! మాం, (పాహి)

అ. జనకసుతారమణ! కావవే! గతి నీవు - గనుక నన్ను వేగ బ్రోవవే; (పాహి)

చ. ఎంత వేడుకొన్న నీకు నాయందు యిసు - మంత దయలేక యుండునా? (పాహి)

2. కష్టములను దీర్చమంటిని, నీవు నా - యిష్టదైవ మనుకొంటిని! (పాహి)

3. అంబుజాక్ష! వేగ జూడరా, నీకటా - క్షంబు లేని జన్మమేలరా? (పాహి)

4. ఆటలనుచు దోచియున్నదో? లేక నాల - లాట లిఖిత మర్మమెట్టిదో! (పాహి)

5. శోధనలకు నేను పాత్రమా? రామ! య - శోధనులకు సుతిపాత్రమా! (పాహి)

6. నీవు నన్ను జూడ వేళరా, కన్న కన్న - తావుల నే వేడజాలరా, (పాహి)

7. నన్ను బ్రోచువారు లేరురా, రామ! నీ - కన్న దైవమెందు లేరురా, (పాహి)

8. రాజరాజ పూజిత ప్రభో! హరే! త్యాగ - రాజ రాజ రాఘవ ప్రభో! (పాహి)

ప. ; * సా | సాసా ; సా || ; - రీ | మాపా ; ధా || మాపా | ; ; ; - పమ || పా ; | ; - పమగరి - రిగ ||

; * పా | హి రా ; మ || ; - చం | ద్ర రా ; ఘు || వ . | ; ; ; - హ. || రే ; | ; - మాం.. - . . ||

,స* ,, || ,, || పధాప | ,, ||

, . * ,, || ,, || రే . . | ,, ||

అ. ; * సస | సా - సాసా || ; - రి రి | మా - పా ; ధా || మాపా | ; ; ; - పమ || పధాప | ; - ధపమగ - రిమ ||

; * జవ | క - సు తా || ; - రమ | ణ - కా ; వ || వే . | ; ; ; - గ. || తి . . | ; - నీ . . . - వు. ||

గస* రిప | మగ-గరిసాసస || ; - స రి | రిస - రీ పమగ || మగరీ | సా ; ; - పమ || పధాప | ; - ధపమగ-రిమ ||

. . * గను | క . -న. . న్ను || ; - వే. | గ. -బ్రోవ. . || వే . . | . ; ; - హ. || రే . . | ; - మా. . -. . ||

గస*

. . * (పాహి రామ) (చరణములను అనుపల్లవి లాగున నే పాడుకొనవలయును.)

(74) రా. సారంగ – తా. ఝంప.

ప. నీవాఁడ నేగాన – నఖిలలోక నిదాన! నిమిష మోర్వ గలనా? (నీ)

అ. దేవాదిదేవ! భూదేవ వరపక్ష రా – జీవాక్ష సాధుజనజీవన సనాతన! (నీ)

చ. సత్యంబు, నిత్యంబు, సమరమున శౌర్యంబు, నత్యంత రూపంబు, నమిత బలము,
నిత్యోత్సవంబు గల – నీకు నిజదాసుఁడని – తథ్యంబు బల్కు శ్రీ – త్యాగరాజార్చిత! (నీ)

ప. 1.	పా ; పా ; – పా – మా ;	పా	; పా	పనిధా – ధపపాపా – పమగమ	పా	; పా
	నీ ; వా ; – డ – నే ;	గా	; న	నీ . . – వా . . డ – నే . . .	గా	; న
2-3.	పాసా – స నినిపా – పమగమ	,,		ధనిసరి – ని సధాపా – పమగమ	,,	,,
	నీ . – వా . . డ – నే . . .	,,		నీ . . . – వా . . డ – నే . . .	,,	,,
	,,			పాపమ – దధపామా – పమరీ	గా	మారీ
	,,			న ఖి . – ల . లో . – క . ని	దా	. న
	సన్నిరీసా – ప మపా – మపధా	పస	పమరీ	గా ; మారీ – సా ; ;	రిస	పమ – ధప
	ని.మిష – మో . . – ర్వ . .	గ .	ల . .	నా ; . . . – . ; ;	. .	. . – . .
అ.	పా ; సా ; సా – సా ;	సా	సా ని	సనిసా – గరిరిససని – నిధా	నిధ	పామా
	దే ; వా ; ది – దే ;	వ	భూ .	దే . . – వ . వ . ర . – ప .	క్ష .	. రా
	పా ; ధనిసరిసా – ని సనిధ	పా	ధాని	సా ; నిదధపమా – ద ధపమ	మా	పాపా
	జీ ; వా . . క్ష – సా . . .	ధు	జ న	జీ ; వ . న . స – నా . . .	.	త న
చ.	పా ; పా ; పా – పమమా	పా	; పా	మాపా – నిదధపమా – ద ధపమ	రీ	గమ రీ
	స ; త్యం ; బు – ని . .	త్యం	; బు	స మ – ర . . మున – శౌ . . .	ర్యం	. . బు

సారిగ - రి ససన్నిస్సీ - సారిగ | మా | ; పా || దధపమ - దధపమరీ - గమరీ | సా | ; ; ||
అ . . - త్యం. .త - రూ. . | పం | ; బు || న.మి . - త . బ . ల - ము. . | . | ; ; ||
పా ; సా ; సా - సా ; | సా | సాసా || నినిసా - గరిరిససని - ని సధా | ని ధ | పామా ||
ని ; తో్య; త్స - వం ; | బు | గ ల || నీ. . - కు. ని. జ. - దా. . | సు . | డ ని ||
పా ; ధనిసరిసా - నిసనిధ | పా | ధనిసరి || ప ధనిస - రీ గమపధ - ని సనిధ | పా | మపధని ||
త ; థ్యం. . బు - బ. . . | ల్కు | శ్రీ. . . || త్యా. . . - గరా. . . - జా. . . | . | ర్చి. త. ||

(నీవాడ)

(75) రా. కల్యాణి - తా. ఆది.

ప. కారు, వేల్పులు నీకు సరి (కారు)

అ. కారుకు జిలకరసంపా - కాంతార మైనట్టు గాని (కారు)

చ. దివటికి దీపము రీతి - కావేటికి కాలవలరీతి గాని; (కారు)

2. తమ్మి వైరికి దామరల రీతి - కమ్మవిల్తునికి కాంతి నరుల రీతి గాని (కారు)

3. సాగరానికి సరస్సు రీతి - త్యాగరాజ వినుత నీకు ధరలో సరి - (కారు)

ప. సా , ని - ధానీ - ధపపా ; మా - గాగా | రి రి - సా; | రిగమప - ధనిసరి ||
కా , . - . . - రు. . ; . - వే . | ల్పులు- నీ ; | కు. . . - స. రి . ||
2. సా , ని - ధనిసని - ధపపా - పధపమ - గాగా | ,, | ,, ||
కా , . - . . . . - రు. . - . . . . - వే . | ,, | ,, ||

3. సాఁరిస - సనిధా - ధనిసని - ధపపా - పధపమ - గాగా | సరి - సా ; | రిగమప - ధనిసరి ||
సా. . - . . . - . . . . - ర. . - . . . . - వే . | ల్చులు - నీ ; | కు. . . - స . రి . ||

4. సాఁరిస - నిసని - ధానిధ - పాధప - పామా - మగగా | ,, | ,, ||
సా. . - . . . - . . . - . . . - ర . - వే . . | ,, | ,, ||

5. సాఁరిరిస - నిసాఁసని - ధానిధ - పాధాధప - మగగా | ,, | ,, ||
సా. . . - . . . . . - . . ర. - . . . . . . - వే. . | ,, | ,, ||

6. గగరి - గగసా - రిరిని - ససధా - నినిపా - దధపమ - గాగా | ,, | ,, ||
సా. . - . . . - . . . . - . . . - ర. . - , ... - వే . | ,, | ,, ||

7. సరిగరి - నిసరిస - ధరిరిని - ధనినిధ - పధధప-మాపా-మగగా | ,, | ,, ||
సా. . . - . . . . - . . . . - . . . . - ర. . . - . . -వే. . | ,, | ,, ||

8. స రిగారిస - నిసరిరిని - ధనిసానిధ - పధనిధప - మగగా | ,, | ,, ||
సా. . . . - . . . . . . - . . . ర. - . . . . . . - వే . . | ,, | ,, ||

9. గమగా - రిగరి - ససాసా - నినీ - ధనిధా - పధపా - మగగా | ,, | ,, ||
సా. . - . . . . - . . . - . . . . - ర. . - . . . . . - వే . . | ,, | ,, ||

10. రిగమగారి - నిరిగరిని - ధానిరినిధా - మగగా | ,, | ,, ||
సా. . . . - . . . . . . - ర . . . . - వె. . | ,, | ,, ||

ససానిధప - పామగరి - రిస - సరిస | రి ; ; ; | సా ; ; ; ||
సా. . . . - . . . . - . . . . | ని ; ; ; | . ; ; ; ||

అ. సా , నినిధ - సని - నిధసా - మాపాపమమగ | మాపా - ధపనీధ | , - ని - నీసానిసరీ ||
కా , . . . - రు. - ను. . - జి . . . . . | ల . - . . . . | , _ క ర - సంపా. . ||

2. సారిస - నీసని - ధనిసరి - నీసని - ధానిధ - పాధని-ధా;మాపా | పమగా; - మాగా - నిధా | ,, ||
కా. . - . . . - . , . . - రు. . - ను . . - . . . - జి ; . . | ల . . ; - . . - . . | ,, ||

గమగగరీ - రి గరిరిసా - స నినిధ | రిసా ని - ధపామ | గమపధా - నిసరి ||
కాం. . . - తా. . . ర - మై. . . | న . . . - ట్టు. . | గా . . . - ని. . ||

చ. పా , మ - గమపమపా - మపధపధా | పాధని - ధానీ; ; - ధపపా | మగగరి - సరిగమ ||
ది , . . - . . . . . . - వ . . . . | టి . . - . . ; ; - . . . | . . . . - కి. . . ||

2. పాధపపామా - ,, | ,, | ,, ||
ది . - . . - ,, | ,, | ,, ||

3. ,, ,, | ,, | మగరీ-గమపా-దధపమ-గరిగమ ||
,, ,, | ,, | . . . - . . . - కి . . - . . . . ||

4. ,, ,, | పాధని-ధనిసని-నిధపమ-గమపధ | నిసాని-ధపామ-మగారి-సరిగమ ||
,, ,, | టి . . - . . . . - . . . . - . . . . | . . . - . . . -కి . . - . . . . ||

5. పాధమ - మగగరి - రీసా - స నిరిరి | సా - సనిగగరీ | గాపమ - ధపనిధ ||
ది . . - ప . . . - . . - ము. . . | . - . . . . . | రీ . . - తి. . . ||

6. మపధప - పాధాపమగా - గారీ - రీసా - స నిరిరి | ,, | ,, ||
ది . . . - . . . . . . - ప . - . . . - ము. . . | ,, | ,, ||

7.	ధనిసనిధపపధ - గారీ - రీసా - స నిరిరి	సా - సనిగగరీ	గాపమ - ధపనిధ ‖
	దీ . . . . - ప . - - . . - ము. . .	. - ల . . ., .	రీ . . . - తి . . . ‖
8.	రిసిసనిధప - నిదధప - పమగారీ - రీసా - స నిరిరి	,,	,, ‖
	దీ . . . . . - . . . . . . - . . ప . - . . . - ము. . .	,,	,, ‖
	పాధమ - మగగరి - రీసా - స నిరీ	సా - ససగగరీ	గాపమదధపా ‖
	దీ . . - . . ప. - . . . - ము. .	. -	రీ . . . . తి ‖
1.	ని దధపమగ - ధపమగ - పమగరిగమ	మాగపమ - ధపనిధ	నిసరీసా ; ‖
	కా. . . . . . - వే. . . -	టి . . . . -	. . . కి ; ‖
2.	నీ సని - నీధాపామా - పాధప - పామాగారీ - పమగరి	,,	,, ‖
	కా. . - . . . . - వే . . - . . . . . -	,,	,, ‖
3.	నీసని - నీధాపామా - పధనిధ - ధనిసనిధపపా - పధపమ - గారీ	,,	,, ‖
	కా. . - . . . . - వే. . . - . . . . - . . . . . - . .	,,	,, ‖
4.	నీ సనినీధా-రిసిసని-నిదధప-పధనిధ-ధనిసరీ-సనిధప-మగరిగ	,,	,, ‖
	కా. . . . -. . . .-వే. . .-. . . . . .-. . . . . -. . . . . -. . . .	,,	,, ‖
5.	,,	పమగా-మపధా-పధనీ-ధనిసా	సనిధా - రీ ; సా ‖
	,,	టి. . - . . . . -. . . . -. . . .	. . . . . - . ; కి ‖
	స నిగరిసని - రీసా - రిసనిధనిస	రిసాని - ధపామ	గమపధానిసరి ‖
	కా. . . . . . - ల . - వ . ల . . .	కీ . . . - . . .	తి . . . గాని ‖

(ఇతర చరణములను ఓటులనే పాడుకొనవలయును.)

వీణ-కుప్పయ్యగారి కృతులు.

(1) రా. కాంభోజి - తా. ఆది.

ప. కొనియాడిన నాపైని - కోపముసేయ మేర ? (కొని)

అ. నిన్ను మించిన దైవములేదని - నిరంతరము నీ కీర్తి నెంతో (కొని)

చ. బాలుఁడౌ మార్కండేయుని - భక్తికి సంతసిల్లి వేవేగమే
కాలుని నొకపాదమున దునిమి - కరుణించితి వదిగాక (కొని)

2. కాలకూట బాధ సైరింపక - క్రతుభుజు లెల్లఁగూడి -
చాలనీతో మొఱలిడి వేడుకొనగ - లీలగాను గరళమును మ్రింగిన
నీలకంఠ ! శ్రీకాళహస్తీశ ! నిఖిలలోక బుధజనపాలన ! గో -
పాలదాస ! దురితవనకుఠార ! పరాత్పరా ! దయాకరా ! యని నిను (కొని)

ప. పమమగ - గ రిరిస - రిగమగరీ ; - రిగారిసా ; | సనిధా - ధనిపా - | ధాసా - రీగరి ||
కొ . . ని - యా . . . - . . . . . ; - . . . . . ; | డిన . - నా . . - | పై . - ని . . ||

2. పమమగ - గ రిరిస-రిగమగ-రిగమగ-రిగారిపా; | ,, | ,, ||
కొ . . ని-యా . . . - . . . . . - . . . . . - . . . . ; | ,, | ,, ||

3. పమమగ, గ రి-సారిగ-రీగమ-గామప-గమరిగసా; | ,, | ,, ||
కొ . ని . యా . - . . . - . . . - . . . . - . . . . . ; | ,, | ,, ||

4. పమమగ గ రి-సరిగమపా;-మగరీ-పమగరిసా; | సనిధా - ధ నీసా | ధాసా - రిగరి ||
కో. . నియా.-, . , . . . ;- . . .- . . . . , ; | డి . . - నా. . | పై . - ని. . ||

5. పమమగ గ రి-సరిగప పాపా-మగరీ-పమగరిసా; | ,, | ధాసా - రిగమప ||
కో.ని . యా.- . . . . . - - . . .- . . . . ; | ,, | పై . - ని . . . ||

6. ధా;నిధపా-మాపధ-పాధని-ధపా,మగరీ-పమగరిసా; | ,, | ,, ||
కో;ని . . -యా. . - . . . . - . , . . .- . . . . ; | ,, | ,, ||

7. ధా;నిధపమ-పధనిధ-మపధప-నిదధపమగరీ-పమగరిసా; | ,, | ,, ||
కో;ని . . . -యా... - . . . .- . . . .- . . . . ; | ,, | ,, ||

8. ధా;నిధపా-సనిధప-నిధపమ-ధపమగ-పమగరి-మగగరిసా; | ,, | ధాసా-సరిగమపధసా ||
కో;ని . . -యా.,.- . . . . - . . . . - . . . .- . . . . ; | ,, | పై . - ని. . . . . . ||

9. పధసాపాధా-మపధరిసానిధప-ధపామగరీ-పమగరిసా; | ,, | ,, ||
కో. . ని . -యా... . . . . - . . . . .- . . . . ; | ,, | ,, ||

10. మగమపమా - పమపధపా - ని నిధా | మపధసి - ధపామ - | మగమరి - గసరీ ||
కో. . . . - ప . . . . - ము. . | నే. . . - య. . - | మే.. . - . . ర ||

11. ,, | మపధసి-సనిధా-నిధపా | పమగా-మగరీ-గసరీ ||
,, | నే. . . - య. .- . . . | మే. . -. . . . - . .ర ||

12. మగమపమా - పమపధపా - ని నిధా | మపధసి - పసిధప | మ - మగరి - గసరీ ||
కో. . . . - ప. . . . - ము. . | నే . . . - య. . . | . - మే. . - . . ర ||

౧. నినిధా పా ; - పా ; - ధామామగ గా	పా ; - ధాసని	నిపధా - సాసా	‖
ని. న్నుమిం ; - . ; - చి . న . .	రై ; - వ ము.	లే. . - ద ని	‖
2. నినిధా పా ; - ధపధప - ధామామగ గా	,,	,,	‖
ని. న్నుమిం ; - . . . . . - చి . న . .	,,	,,	‖
3. నినిధా పా ; - పధనిధపా - ధామామగ గా	,,	,,	‖
ని. న్నుమిం ; - . . . . . . - చి . న . .	,,	,,	‖
4. నినిధా పా;-పధనిధ-పధనిధ-ధపమా-మగ గా	,,	,,	‖
ని. న్నుమిం;- . . . .-. . . . .-చి. . -న . .	,,	,,	‖
5. నిని ధా-మపధప-ధానిధపా;-ధామామగ గా	,,	,,	‖
ని . న్ను-మిం . .- . . . . ;-చి . న . .	,,	,,	‖
6. నినిధా-ధానిధధానిధ-ధానిధపా;-ధామామగ గా	,,	,,	‖
ని.న్ను-మిం. . . . . .- . . . . ;-చి . న . .	,,	,,	‖
7. నినిధా-మపధసి-ṡనిధా-నిధపా-ధపమా-మగ గా	,,	,,	‖
ని. న్ను-మిం. . .- . . . . - . . . . -చి. . -న . .	,,	,,	‖
8. నినిధా-మపధా-పధసా-ధసిరిసి-నిధపా-పధనిధ-పమమగ	,,	,,	‖
ని.న్ను-మిం . . . . -చి. . . -న . . .	,,	,,	‖
9. నినిధా-పధనిధ-మపధస-ధరిసనిధపమప-ధనిధప-మగరిగ	,,	నిపధా - సరి గారీ గా	‖
ని.న్ను-మిం . . - . . . . - . . . . -చి. . . -న . . .	,,	లే . . . - ద. ని . .	‖

10. సానిధ-పధసా-మపధరిసా;-నిధపా-సనిధప-మగరిగ | పా - ధాసని | నిపధా - సరిగారిగా ||
నిన్ను.-మిం. . - . . . . . . ;- . . . . -చి. . . -న . . . | దై - వ ము. | లే. . - ద. ని . . ||

11. సానిధ-మగపధ-సరిగరి-గమగరి-సనిధప-సనిధప-మగరిగ | ,, | నిపధా - సారీ ||
నిన్ను.-మిం.. .- . . . . . -. . . . - . . . . -చి. . . -న . . . | ,, | లే . . . - దని ||

1. గాగరి - గరిసా - సనిధా - మపధరి | సా ,, - సాసా | సనిధపమగరిస-సరిగమపధసరి ||
ని రం - . . త - ర. ము - నీ . . . | శ్రీ ,, - రి ని | నెం. . . . . . -తో . . . . . . ||

2. ,, - పధసరి - సారిగ | సా-సనిధా-పధసా-మపధస | పా-పమగరి-సరిగమపధసరి ||
,, - నీ . . . . - . . . | శ్రీ- . . . -. . రి - . . . . | నెం-. . . . . - తో . . . . . . ||

3. ,, - మపధరి | సా ; - మపధస | పా , మ - గ రిసరి ||
,, - నీ . . . | శ్రీ ; - రి. . . | నెం , . . - తో . . . ||

చిట్ట. గా ; - ; గమగగరి - రిగరిరిసా - రిగరిసనిధ - పధ | సా ; - ;-రిగరిరి | సారిసానిి-ధానిపాధ-పధసరి ||
{ గమగరి - మగరిస - పమగరి - ధపమగ-నినిధప |
{ సనిధప - మగపధసరి - గమ | గరి-సరిసా ,-మపధని-పధ | మధపా,-ససాని-పధసరి ||

1. మా ; మా - మగమామాపా ; | ప మపధపా ; | పాధనిధా ; -నినిధా ||
బా ; లు - డా. . . మా ; | ర్కం. . . . ; | డే . . . ; -యని ||

2. ధ పమామా - ,, | ,, | ,, ||
బా. . లు - ,, | ,, | ,, ||

3. ని ధనిపధప - నిదధప - మ గమాపా ; | ,, | ,, ||
బా. . . . . - లు. . . - డా. . . ; | ,, | ,, ||

4· పధనిధ - మపధప - నిదధప - మగమామాపా; | ,, | ,, ||
బా. . . - . . . . . - లు. . . - డా. . . మా; | ,, | ,, ||

ధా ; - నిధనిప - పమపాధా - పా | ధమగా - పమపా | ధపధస - నినిధా ||
భ ; - క్తి.కి. - సం. . త - ని | . . ల్లి - వే. . | వే. . . - గ . మే ||

ధా ; - ధసనిధపా - ,, | ,, - గమపామా | మపధాపా ; - నినిధా ||
భ ; - క్తి. . . కి - ,, | ,, - వే. . . | వే. . . ; - గ . మే ||

పాధా - సధసా ; - ; ని నిధా | ధా ; - నిదధప | ధాధమ - పాధా ||
కాలు - ని. . ; - ; వొ. క | పా ; - ద. ము. | న దు . - ని మి ||

సనిధప - పమగా - గరిరీ - రిగసా | ; - సా ; రిగమగ | రీ - రిగారి - సా ; ||
క. రు. - ణిం. . - చి.తి - వ. ది | ; - గా ; క. . . | ను - . . . . - . ; ||

2. ; - నీధాపామాపా - మాగా | మాపా ; పా | ధపధా - నినిధా ||
; - కొలకూ . ట - బా . | ధ సై ; . | రిం. . - ప . క ||

; - దధసదధప - ధపధప - ధమ - మగగా | పాగా - సనిపధ | ధా ; - సా ; ||
; - క్రతుభు.జు. - లె. . . . - . . - ల్ల. . | గూ . - . . . . | డి ; - . ; ||

; - పాధాసారీ గా - గ మగా | రిగగగసా ; | ;నిధా - నిపధా ||
; - చాల నీ తో - మొ . అ | లి . డి. వే ; | డు. కొ - న . గ ||

; - ధరిసా - సనిధనిపా - మామా | పధ - ధసధప - పమ | గారీ - రిగసా ||
; - లీ . ల - దా. . . ను - గ ర | శ . - ము.ను. - మ్రిం | . . - గి . న ||

సనిధ - ధాధసా - రి మగ - సరిమాప | మగమ - పధప - సని | ధప - మగపధసా ||
నీ . ల - కంఠ శ్రీ - కా.శ - హ. స్త్రీశ | నిఖిల - లో.క - బుధ | జ:న - పా.లనగో ||
ధాసరీ;గ - సరిమగరిస - నిధపధ | రిసాధపా - ధప || , మగా - రి గసరి ||
పాలదాస - దురితవనసు - రా. . ర | పరాత్పరా - దయా | , కరా - యనినిస ||

(2) రా. సురటి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. పరదేవి! నీపాదములే నెఱనమ్మితి (పరదేవి)

అ. వరమా శ్రీ ఆదిపురినివాసిని! అంబ! త్రిపురసుందరి! (పరదేవి)

చ. అలికులవేణి! అంబ! అంబుజపాణి! కలవరములు దీర్చి బ్రోవు, కామితఫలదాయకి! (పరదేవి)

2. మదగజగమని! మహిషాసురదమని! మదనజనక సహోదరి! మహేశ్వరి గౌరి! (పరదేవి)

3. పాపవిదారి! పావని! కౌమారి! గోపబాలు శ్రీవేణుగోపాలదాస జనని! (పరదేవి)

ప. రీమా | పాధానీధా || పా ; | ;; - మాపా || సా ; | నీధాపా ; || పామా | మరీమ రీ సా ||
పర | దే . . . || వి ; | ;; - నీ . || సా ; | దములే ; || నె ఱ | న . . మ్మితి ||

2. ,, || ,, | నీధా-పమపధ || పధమా | ,, ||
,, || ,, | దము - లే. . . || నె. ఱ | ,, ||

3. రిమరీ | మపామ-పధాప || పసాని | సరీస - నిసరిమ || రిసా , | నిధపా-పమపధ || ,, ||
ప.ర | దే . . -. . . || వి . . | . . . - నీ . . . || పా. , | ద. ము-లే . . . || ,, ||

అ. మాపా	నీ ; సాసా	సా ;	నిధ - నీసారీ	సా ;	నిధ -నిసనిధపా	పనిధా	పమ-రిమరిమరిస	‖
వ ర	షా; శ్రీ .	ఆ ;	ది . - పురి ని	వా ;	సి . -ని. అం బ	త్రి.పు	ర . -సుం. .దరి	‖
చ. పాపా	పాపానీ ;	సా ;	;; - సాసా	సా ;	సాసాసాసా	నీధా	నిసనిధపా ;	‖
అ లి	కు ల వే;	ణి ;	;; - అంబ	అం ;	బు జ పా .	. .	. . . . ణి ;	‖
పానీ	సారిమరీసా	సా ;	నిధ - నీ సారీ	సా ;	నిధ - నిసనిధ	పమనిధ	పమాగ-రిమరిస	‖
క ల	వ ర . ములు	దీ ;	శ్చి. - బ్రో.వు	కా ;	మి. - త. ఫల	దా. . .	య . . -కి . . .	‖

(ఇతర చరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

పట్ణం - సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి కీర్తనలు.

(1) రా. మలయమారుతము -- తా. ఆది.

ప. జన్మమెందుకు భక్తిలేని నర - జన్మమెల్లభూ భారమే; మనసా ! (జన్మ)

అ. మన్మదాంధకార మగు చీకటిలో - మతిమతిదూటి మహిలోనబుట్టె (జన్మ)

చ. తనదైవమని అన్యదైవమని - తనలోనె తాను తారతమ్యమెంచి -
పెనువాదతర్కములుజేసి జేసి - ఘనమైనపాప మునుబెంచుచుండే (జన్మ)

2. తనపాశమున దగిలి చింతలేక - ధనధాన్యములే దైవమనియెంచి -
తనవంటిమాన వునిసన్నుతించి - తనప్రాయమెల్ల తాఋమాఋజేసే (జన్మ)

3. హరిబ్రహ్మరుద్రా దులనెల్లమాని - హరిగతతత్వార్ధములు చదివి శ్రీ -
హరి ! వేంకటేశ ! యనిభజియించే - వరభక్తులతో వాదాడుచుండే (జన్మ)

ప. ; ; ; * గాగాపా ; ధా | పధనీ ; - ధా | పాగా ; పా ||
; ; ; * జన్మమెం ; దు | కు . . ; - భ | క్తి లే ; ని ||
గరిసా; * ,, | పధనిధనీ - ధా | ,, ||
న. ర ; * ,, | కు. . . . - భ | ,, ||
,, * ,, | పధనిసధని - ధా | ,, ||
,, * ,, | కు. . . . . - భ | ,, ||
,, * సా నీ - ని ధ గా పా | ధ ని సా; - సా | రీగా ; - గప ||
,, * జ న్మ - మె. . ల్ల | భూ . . ; - భా | రమే ; - మ. ||
గరిసా; *
న. సా; * (జన్మ)

అ. ; ; ; * పాధా నీ ; ధా | ధానీ ; ధా | నీసాం ; నీ ||
; ; ; * మన్మదాం ; ధ | కార ; మ | గుచీ ; క ||
సాంసాం; * ,, | పాధనిధప - ధా | ,, ||
టిలో ; * ,, | కా. ర. . - మ | ,, ||
,, ,, | ,, | ,, ||
,, ,, | ,, | ,, ||
సాంసనిధప * సనినిధ - ధా ; పా | గాపా ; రీ | గాపధనిధపా ||
టిలో. . . * మ. తి. - మ ; తి | మాలి ; మ | హిలో. . .న ||
గరిసా ; *
బ. ట్టై; * (జన్మ)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; ధా | పధనీ ; - ధప | నిధ - ధా ; పా ||
; ; ; * త న పై ; వ | మ. ని ; - అ. | న్య. - పై ; వ ||
గాపా; * గాపాగా ; రి స | సి ధనీ ; - సరి | గా - రిగపాగా ||
మ నీ ; * త న లో ; నె. | తా.ను ; - తా. | ర - త. . మ్య ||
పాపా ; * పాపానీ ; ధా | పధనీ ; - ధా | నీ సా ; నీ ||
మెంచి; * పెనువా ; ద | త.ర్క ; - ము | లు జే ; సి ||
సాంసాం ; * సాంనీని ధధాపా | గాపా ; - రి | గాపధనిధపా ||
జే సి ; * ఘనమై . . న | సా ప ; - ము | ను బెం . . చు ||
గరిసా; *
చుండే; * (జన్మమెంగుకు)

(ఇతర చరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

(౨) రా. సింధుమందారి - తా. ఆది.

ప. కరుణించుట కిదే సమయమయ్యా; కరిరక్షక ! నా కలిదీర్పవయ్యా (కరు)

అ. ధరలో నీవంటి దైవములేదని - పరమానందముతో భజియించితిని (కరు)

చ. కమలాసనాది సన్నుతపాత్ర ! కమనీయశుభ శ్యామలగాత్ర !

కమలాకళత్ర ! కంజదళనేత్ర ! అమరాదిపోష ! ఆదివెంకటేశ ! (కరు)

ప. ; ; ; * పాసాని ; ధా | పాగా ; మా | ధాపా ; మా ||
; ; ; * క రుణిం ; చు | ట కి ; దే | స మ ; య ||
రీ గా ; * పామారీ ; సా | సాధా ; నీ —| సాగా ; మా ||
మయ్యా; * క రి ర ; క్ష | క నా ; క | లి దీ ; ర్ప ||
రీ గా ; *
వయ్యా ; * (కరుణించుట)

అ. ; ; ; * ధాపాసా ; సా | రీ రీ ; గా | మగీ ; మా ||
; ; ; * ధ ర లో ; నీ | వంటి ; దై | వము ; లే ||
సాధా; * పాగామా ; ధా | పాసా ; సా | ధాపా ; మా ||
ద ని ; * ప ర మా ; నం | ద ము ; తో | భజియిం; చి ||
రీ గా; *
తి ని ; * (కరుణించుట)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; గా | మా; ధా - ధా | పామా ; రీ ||
; ; ; * క మలా ; స | నా; ది - స | . న్ను ; త ||
సరీగా, * పామారీ ; సా | సాధా ; - నీ | సాగా ; మా ||
పా.త్ర, * క మ నీ ; య | శు భ ; - శ్యా | . మ ; ల ||
పా,పా, * ధాపాసా ; సా | రీ ; రీ ; - గా | మారీ ; సా ||
గా,త్రా,* క మ లా ; క | ళ ; త్ర; - కం | జ ద ; ళ ||
సాధా ; * పాగామా ; ధా | పాసా ; - సా | ధాపా; మా ||
నే త్ర; * అ మ రా ; ది | పో ష ; - ఆ | ది వెం; క ||
రీగా ; *
టేశ ; * (కరుణించుట)

(3) రా. చక్రవాకము – తా. ఆది.

ప. ఇంకదయరాలేదా ? నాపై – ఇంతపరాముఖమేల నయ్యా ? (ఇంక)

అ. పంకజాసనాద్యమరవందిత ! పంకేరుహాక్ష ! – పతితదైత్యశిక్ష ! (ఇంక)

చ. సంతతంబునీ సత్కథలనువిని – సంతోషముగా భజనజేయుచు
చింతదీర్చినన్ను బ్రోవుమని ని – న్నెంతో పొగడుచుండగ, నిటు
పంతమేల జేసేవు ? దెలుపుము, పతితపావనా ! శ్రితజనావన !
దంతివరద ! శ్రీ వేంకటేశ ! దానవకుల భీకరా ! శ్రీకరా ! (ఇంక)

ప.	, , ,	*	గమ – రీసా ; – గామపామ	| సా ;; – పా	| ;; – ప మగరి ‖
	, , ,	*	ఇం. – క . ; – దయరా .	| లే ;; – దా	| ;; – నా. . . ‖
2.	గా ,	*	,,	| ,,	| ;; – ధమగరి ‖
	పై ,	*	,,	| ,,	| ;; – నా. . . ‖
3.	,,	*	,,	| గమపధ – ధానిధపా ;	| ,, ‖
	,,	*	,,	| లే . . . – దా. . . ;	| ,, ‖
4.	,,	*	,,	| గమపధ – ధనీధపా ;	| పధాపమా ; – మపామ – గరి ‖
	,,	*	,,	| లే . . . – దా. . . ;	| . . . . ; – నా. . – . . ‖
5.	,,	*	,,	| గమపధ – నిసాని – ధనిధని	| పా ; – ధమగరి ‖
	,,	*	,,	| లే. . . – దా. . –	| నా ; – . . . . ‖

6. ,, * ,, | గమపధ - నిసరిసి - సా | ,, - ని ధపమగరి ||
,, * ,, | లే . . . - దా... - . | ,, - నా. . . . . ||

7. ,, * ,, | గమపధ - నిసరిసి - నిసరిసి | సా - నిధపమగా - రిరిసని ||
,, * ,, | లే . . . - దా.. . - . . . . | . - నా. . . . . - . . . . ||

8. ధనిసరిగమ * పమ - రీసా ; - గామపామ | గమపధ - నిసరిసనిధ - పధ | నిధపమ-గమపమగరి-గమగరిసని ||
పై. . . . . * ఇం. - క , ; - దయరా . | లే . . . - దా.. . . . . - . . | . . . . -నా. . . . .- . . . . . ||
,, * పమ - రీసా - నిసరిసనీసా - నీధాధనిసా | , గమపా - సని సరిసనిసా | , , ధనిధపధా - పధపమపా ||
,, * ఇం. - త . - ప. . . . , - రా. ము. . | , ఖ . . - మే. . . . . . | , , ల . . . . . - న . . . . ||
గ మపమగరి * గమ - రీసా ; - గామపామ | పా ,, - ,, పా | , , , , - , , , , ||
య్యా. . . . . * ఇం. - క . ; - ద యరా. | లే ,, - ,, దా | , , , , - , , , , ||

అ. , , , * ప పా - ధనిధని ధాపా - పధాపమా | , , , - గమపధా | ధనిపా - పా ; ||
, , , * పంక - జా. . . . స - నా. . . | , , , - ద్యుమరవం | . . . - . ; ||

2. మపమ * ,, | ,, | సా,రి-నీ,స-ధా,నిపా,ధ ||
ది . త * ,, | ,, | . ,. -. , . - ది , . త , . ||

3. ,, * ప పా - పధనిధ - మపధప-పమమా-గరిరీసా; | , , , - గ మపధా , ని | సా,రి-నీ,స-ధా,ని-పా,ధ ||
,, * పంక - జా. . . - . . . . -స . . -నా. . . ; | , , , - ద్యుమరవం , . | . , . - . , . - ది , . -త , . ||

4. ,, * ప పా-పధనిధ-మపధప-పధనీధనిసా-సనిధప | మగరీ - గ మపధనిసరి | ,స-నిధనిసానిధపధనీధ-సని ||
,, * పంక -జా. . . - . . . . . -స . . నా.. - . . . . . | . . . . - ద్యుమరవం . . | ,. - . . . . . . -ది . . . . . -త. ||

5. ధపమపామ * పపా-పధనిధ-మపధప-పధనీధ నిసా-సనిధప | మగరీ - గమప - ధా , - ని | సానిధ - నిసరిస - రీ ||
. . . . . * పంక-జా. . . - . . . . -స. . నా. . -. . . . | . . . - ద్యుమర - వం , - . | . . . - ది. . . - త ||
గమపమగామారీసా - నిసరిసనీసాధానీ - పధమప | గామాపధని - ధనిసానిధపమ | గమపమగరిసని-ధనిసరిగమపమ ||
పం. . . . . కే . - రు. . . . . హా , - క్షు. . . | ప తిత . . - దై. . . . . . | త్యా. . . . . . . -శి . . . . ||
రీ , * గమరీసా ; మగమపామ | గమపధ - నిసరిసనిధ , - పధ | నిధపమ-గమనమగరి-గమగరిసని ||
క్షు , * ఇం. క . ; ద . యరా . | లే . . . - దా. . . . . . - . . | . . . . -నా. . . . . - . . . . . . ||
ధనిసరిగమ * పమరీసా - సిసరిసనిసా - నిధాధనిసా | , - గమపా - సనిసరిసనిసా | ; ధనిధపధా - పధపమపా ||
పై. . . . . * ఇంత. . - ప. . . . . - రా. ము. . | , - ఖ . . - మే. . . . . | ; ల . . . . - న . . . . ||
గమపమగరి * గమరీసా ; - గామాపామా | పా ; - ; పా | , , , , - , , , , ||
య్యా. . . . * ఇంక . . ; - ద య రా . | లే ; - ; దా | , , , , - , , , , ||

చ. పామగారిసా - పాపమ - పమగరి | గామగ - రిస నిధ | మగమ - పాగ మా ||
సంతతంబునీ - సత్క-థ - లనువిని | సంతో. - షముగ. | భజన - జే యుచు ||
సాసమగమ - ధాని సా ని - ధపమగ | మాధా , - మగరి | స - నిధనిసా - ధని ||
చింతదీ , ర్చి - నన్నుబ్రోవు - మని. ని | న్నెంతో , - వాగడు | . - చుండగా - నిటు ||
సానిధాపమా , - నిధని - పధమప | మగమ - పామధా | , - నిసని - ధపధని ||
పంతమేలజే , - సే. వు - వెలుపుము | పతిత - పావనా | , - శ్రితజ - నా. వన ||
రిసరి - మగమరీ , - సా ని - ధపధని | సానిధపమ - గా | రిసా - సానిధప - మగరి ||
దం.తి - వరద శ్రీ , - వేంక - టే. శ | దానవకుల - భీ | కరా - శ్రీకరా. - . . . ||

(4) రా. ఉదయరవిచంద్రిక - తా. ఆది.

ప. వరమియ్యవయ్యా, ధరనాయక ! (వర)

అ. శరదిందు శేఖరమిత్ర ! శ్రీధర ! పాపహరా ! శరచాపకర ! (వర)

చ. పారమార్థికమా పనులెల్లమాని, ఘోరమైన పాపకృత్యముల్ సల్పుచు
వారాంగనా జారులై తిరిగి, సారహీనులను సన్నుతిజేయక (వర)

2. వరనారదాది సురయక్ష కిన్నరులు నేర్చిన వరసంగీత
స్వరసౌఖ్యము తెలియగలేని ధరనరజీవులను స్మరియించక ! (వర)

3. పురుషోత్తమ ! శ్రీవరదవేంకటేశ ! కరుణాకటాక్ష ! కరిరక్షక ! శ్రీ
హరి ! హరి !! హరి !!! యని సంతతము, స్థిరచిత్తముతో భజియించేటి (వర)

ప. ; ; ; * స్నీసాగా ; మా | పా పా ; - నీ | పామా ; గా ||
; ; ; * వ ర మి ; య్య | వ య్యా ; - ధ | ర నా ; య ||

2. గాసా ; * ,, | పాపమగమ - నీ | ,, ||
క . ; * ,, | వయ్యా . . - ధ | ,, ||

3. ,, * ,, | పస్నీనిసాని - నీ | ,, ||
,, * ,, | వ. య్యా. - ధ | ,, ||
,, *
,, * (వరమియ్య)

అ. ; ; ; * పానీసా ; నీ | నీపా ; - నీ | సాగా ; మా ||
; ; ; * శ రదిం ; దు | శే . ; - ఖ | ర మి ; త్ర ||
గాసా; * సాసని - పా ; మా | పనిసా ; - గమ | పనిపా ; మా ||
శ్రీ . ; * ధ ర . - పా ; ప | హారా ; - శ. | ర.చా ; ప ||
గమగాసా *
క . ర . * (వరమియ్య)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; నీ | పానీ ; - సా | నీపా ; మా ||
; ; ; * పార మా ; ర్థి | కమా ; - ప | నులె ; ల్ల ||
మాగా; * గ మపనిపా ; మా | గాసా ; - స్నీ | సాగా; మా ||
మాని ; * ఘో. ర.మై ; న | పా ప ; - కృ | త్యము ; ల్స ||
పాపా ; * పా ; నీసానీ | నీపా ; - నీ | సాగా; మా ||
ల్పుచు ; * వా ; రాంగ | నా. ; - జా | రులై ; తి ||
గాసా ; * సానీపా ; మా | పనిసా ; - గమ | పనిపా ; మా ||
రి గి ; * సారహీ ; ను | ల . ను ; - స. | . .న్ను ; తి ||
గమగగసా *
జే . . యక * (వరమియ్య) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవి.)

(5) రా. బలహంస – తా. ఆది.

ప. శ్రీవేంకటేశ ! నామనవి చిత్తగించి, నాదు చింతదీర్చవయ్యా! (శ్రీవేంక)

అ. నీవంటి దైవ మెందు లేదనుచు – నీ సన్నిధిఁ గోరి వచ్చితిని (శ్రీవేంక)

చ. నిన్నుకోరి వచ్చిన అల కుచేలుని బ్రోచిన దెల్లను చాలవిని
విని, నన్నారీతిని బ్రోతువని మనసున నెంచి వచ్చితిని (శ్రీవేంక)

ప. ; ; ; * గా ; మా ; ధా | పా ; ; – పా | మాగా ; మా ||
; ; ; * శ్రీ ; వేం ; క | టే ; ; – శ | నా . ; మ ||

రీసా ; * సాన్నీనిధదాధా | ధాసాసా – ధా | సాగా ; మా ||
న వి ; * చిత్త.గిం. . చి | నా . దు – చిం | త దీ ; ర్చ ||

రీసా ; *
వయ్యా; * (శ్రీవేంకటేశ)

అ. ; ; ; * మా ; ధా ; సా | ధాసాసా – ధా | సాగా ; మా ||
; ; ; * నీ ; వం ; టి | దై . వ – మెం | దు లే ; ద ||

రీసా ; * సనిధపమా ; – ధా | సానీ ; – నిస | పమగా; – మా ||
నుచు; * నీ . . . స ; – న్ని | ధగో ; – రి . | . . వ ; – చ్చి ||

రీసా ; *
తిని ; * (శ్రీవేంకటేశ)

చ. ; ; ; * గామాధా ; సా | నీ ; ; – ధా | పాగా ; మా ||
; ; ; * ని న్ను కో ; రి | వ ; ; – చ్చి | న అ ; ల ||

రీసా ; * సాన్నీ–ని ధదాధా | ధాసాసా – ధా | సాగా ; మా ||
కుచే ; * లుని –బ్రో.చి . | న దె – ల్ల | నుచా ; ల ||

రీసా ; * గామాధాసా – ధా | సాసా ; – ధా | సాగా ; మా ||
వి ని ; * వి ని న . – న్నా | రీ ; – తి | నిబ్రో ; తు ||

రీసా ; * సనిధపమా ; – ధా | సానీ ; – సని | ధపగా ; – మా ||
వ ని ; * మ. . . న ; – సు | . న ; – నెం | చి. వ ; – చ్చి ||

రీసా ; *
తిని ; * (శ్రీవేంకటేశ)

(6) రా. సరసాంగి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. మనవి చేకొనవయ్యా, మా జానకీ రమణ (మనవి)

అ. ఘనపాపహరణా! కమనీయచరణ! శ్రీ (మనవి)

చ. పరితాపములెల్ల దీర్చి వరము లిచ్చువాఁడ వనుచు, సరగున నటు బ్రోతువనుచు, సన్నిధిఁగోరి వచ్చిన నా (మనవి)

2. కరిమొఱలిడఁగానె వచ్చి కరుణతోఁ గాచినదివిని – మురహర హరియనుచు నీతో ముదముతో దెల్పవచ్చిన నా (మనవి)

3. వరద వేంకటేశుఁడనుచు బిరుదు వహించినదిజూచి, స్థిరముగ నమ్మియున్న నాపై దురముగ కృపఁజేసి నా (మనవి)

ప. పామా | గా – గరిసా; || రీ గా | మాపాపా ; || గ మపా | ; – దా ; ధా || ధపపా | మామామగగా ||
మ న | వి – చే. . ; || కొ న | వ . య్యా ; || మా. . | ; – జా ; న || కీ . . | ర మ ణ . . ||

2. ,, || ,, || పధనీ | ; – ధాపామా ||
,, || ,, || కీ . . | ; – ర మ ణ ||

3. ,, || మ గగరి | పా–రి గమపధా || పధనిసి | , ని – ధాపామా ||
,, || మా. . . | . –జా. . . న || కీ . . . | , . – ర మ ణ ||

4. గమపా | మా–మగగరిసా || ,, || మ గరిస | స్నిస–రిగమపధా || నిసరిగ | మగ – రిస్నిధపమ ||
మ . న | వి –చే. . . . || ,, || మా. . . . | . . –జా . . న || కీ . . . | . . – ర . మ.ణ. ||

5. పామా | గా – గరిసా ; || రీ గా | మాపాపా ; ||
మ న | వి – చే. . ; || కొ న | వ . య్యా ; || (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. పాధా | నీ ; – పాధా || నీ నీ | సా ; – ; ; ||
ఘ న | పా ; – . ప || హర | ణా ; – ; ; ||

2. పాధా | నీ ; - పాధా || నీధా | పా ; - ; ; ||
ఘన | పా; - . ప || హర | ణా; - ; ; ||

3. ,, || ,, | పా ; - పమమా ||
,, || ,, | ణా ; - . . . ||
,, || నీసా | సారీ - సరిగా || రిగపగ | గరిసానీసా || నీధా | ప ధనీ - ధపామ ||
,, || హర | ణా. - . . . || క . మ . | నీ . . . య || చర | ణ . . - నా. ||

చ. పాపా | పా ; పాపా || పమమా | మా - మగగారీ || పామా | గా-గరిసాసా || రీగా | మా - పాపాపా ||
పరి | తా ; ప ము || లె . . | ల్ల - దీ . . ర్చి || వర | ము-లి . . చ్చు || వా. | డ - వ ను చు ||
పాధా | నీ - పాధానీ || ని సరీ | రీ - సరిగాగా || రిగమగ | గ రిసా - నీ ; || ధా-పధ | నీధాపామా ||
సర | గు- న నటు || బ్రో. . | తు- వ . ను చు || స . . . | న్ని . ధి - గో; || రి -వ . | . చ్చిన నా ||

(ఇతర చరణములు నిటులనే పాడఁదగినయవి.)

మైసూరి - సదాశివరావుగారి కీర్తనలు.

(1) రా. అఠాణ - తా. ఆది.

ప. వాచామగోచరుండని, నీపాదములకు వందన మొనరించితి, జగదీశ! పార్థసారథి! కరుణాపయోనిధి! (వాచా)

అ. నీచరితములను పొగడ బ్రహ్మాదులకునైన తరమా! కృష్ణా!
కాచుకొన్నాను నీదు కృపకై, నా మొఱాలగించి బ్రోవవయ్యా! (వాచా)

చ. కాలుఁడు గొనిపోయిన గురుపుత్రుని దెచ్చిచ్చినావు;
కంసుని మదమణఁచి, వసుదేవ దేవకి చెఱను విడిపించినావు;

వాలుగంటి యైన ద్రౌపది, హా, కృష్ణా! యని మొఱలిడఁ బ్రోచినావు;
మేలు మేలని పాండవులఁ గాచినావు; కుచేలు నార్తిదీర్చినావు (వాచా)

2. కురూపియైన కుబ్జావక్రములను బోఁగొట్టినావు; ఖ్యాతిమీర
విరూపుఁడైన నరకాసురుని సత్యభామ సహితుఁడై దునిమినావు;
సరూపులగు పదియాఱువేల రమామణుల నేలినావు;
కరీంద్రవైరిని ద్రుంచినావు; దేవదేవ! శ్రీరుక్మిణీ రమణ! (వాచా)

3. పంచాయుధధర! పరబ్రహ్మహరి! నిను నమ్మినాను; నాదు కోర్కెలను
బ్రహ్మాదివంద్య! క్షిప్రముగ నీ తీర్చుమయ్య, కృష్ణయ్య!
పంచశరజనక! సదాశివ కవివినుత! వినుత! సురహిత!
కాంచనవసన! కంజనయన! నిరంజన! నిష్కళంక! నిర్ద్వంద్వ! (వాచా)

ప. సా ; పా - ధానీపామా ;	పాగా ; - మా	పా ; ; ;	‖
వా ; . - చా . మ గో ;	చ రుం ; - డ	ని ; ; ;	‖
2. ,,	పాగా , - మపా	నిపనిప - నిమపా	‖
,,	చ రుం , - డ ని	. . . . - . . .	‖
3. ,,	,,	పమపసీ - నిసీ నిసీ	‖
,,	,,	నీ. పా. - దములకు	‖
సి రిరీరి - ని సిధా నిసీ - నిసరీసీ - ని	, సీ - ధాపమ - పసీ	సాప - నిమా పసీ	‖
వం.దన - మొనరించితి - జగదీశ - పా	, ర్ధ - సారధి - కరు	ణా. - పయోనిధి	‖

గ గరిరిససి - రి రిసనినిప - ని నిపప | మరి - నిప నిమాప |

వా. . . . . - చా. . . . మ - గో. . . | ఊ . - రం . డ ని | (“నీపాదములకు వందన మొన

రించితి జగదీశ పార్థసారథి కరుణాపయోనిధి” అని ద్రిప్పిపాడి పల్లవియొక్క మొదటిసంగతిని పాడి నిలుపుము.)

అ. పమపసనిని సనిస - స ససిధా , - సా | సి - ని సరీస - నిస | ధా , - ని సా ; ||

నీ . చరితములను - పొగడ బ్ర , - హ్మ | దు - లకునైన - తర | మా , - కృష్ణా ; ||

సాస సా - గ గరి - రీ , గ - స రిసా | ధ రిసి - సాస - దా | ధా - ధ పప - ధమ ప ||

కాచుకో - న్నా.ను - నీ , దు - కృపకై | నామొ - త్తాల - గిం | చి - బ్రో.వ - వ . య్య ||

చిట్ట. సానిధా ; - సని ధా ; - స ని పధా | రిసనిధా , - రిసి | ని రిసి - ని సనిధా ||

శ్రీ నిధా ; - నబుధా ; - త్రిహరదా | నవవిదా , - రణ | సుగుణ - హరిగదా ||

పదధ నినిస - సరిరి స - గగ రిస - నిరి | స ని - సానిధాప | పామగామాప ||

ధరశుభకర - మునిహిత - సురనుత - వర | మృదు - పాదదాన | ధీర గంభీ ర ||

చ. పా ; మప - మపగా ; - గమపమ | పా ; - ని పని ప | నీ , ప - ధ నీప ||

కా ; లుడు- గొనిపో ; - యినగురు | పు ; - త్రునితె . | చ్చి , చ్చి- నా.వు ||

పరిసిరి - ని సస దధ - ధపపాప - మా | పగా - మమమమమ | మధాప - మ రీస ||

కంసుని - మదమణచి - వసు దేవ - దే | వకి - చేఱనువి డి | పిం . చి - నా. వు ||

ని పప - సాసి - దా , ధ - సా సస - సా | స - సారిస - ని రి | సని - ధా నిసా స ||

వా.లు - గంటి - యై , న - ద్రౌపది - పా | కృ - ష్ణాయని - మొఱ | లిడ - బ్రోచినావు ||

స నిస - గా , రిరి - సరి సినిస - ధాని | సా స - రిసా ని ధ | , ధ - నిపనిమాప ||

మే.లు - మే , లని - పాండవుల - గాచి | నావు - కుచేలునా | , ర్తి - దీ. ర్చినావు ||

2. పగామపా , ప - నిప నిప - నిప ని ని | పమ - ప సాధ - ద | , ధ - ధ రిస - దాధ ||
సురూపియై, న - కుబ్జా. . - వ. క్రము | అను - బో. గొట్టి - నా | , వు - ఖ్యాతి - మీర ||
రిసా స - దా , ధ - దధపా - పప ప - మ | , ప - మాపమమమ | మా - మగమపారి ||
విరూపు - డై , న - నరకా - సురుని - స | , త్య - భామసహితు | డై - దునిమినావు ||
ధపాప - సససస - స ధసస - సాస - నిస | రీ , గ రీ స - నీ | స - ధా , నీసా ||
సరూపు - లగుపది - యాఱు. . - వేల - ర. | మా, మణుల - నే | లి - నా , . వు ||
రినీ స - గగరిరి - ధనిధని - సాసా | నిరిస - దాధధా | ధాపపా - ధమప ||
కరీంద్ర- వై.రిని - ద్రుం.చి - నావు | దే. వ - దేవశ్రీ | రు క్మిణీ - రమణ ||

3. పాపా - మ పమప - మపాగామ - గమ | పమ - ధాప - దాధ | ధ రిస - దా ధ - దధ ||
పంచా - యుధధర - ప ర బ్రహ్మ- హరి | నిను - నమ్మి - నాను | నా.దు - కోర్కె - లను ||
సాసా స - దాధ - ధాపప ప - మపమ | , మ - మామ - మా | ధాపమ - రీ సా ||
బ్రహ్మాది - వంద్య - శ్రీప్రముగ - నీ . జే | , ర్చ - మయ్య - కృ | ష్ణ . . - య్యా. ||
ధమప - ససస - నిస - సధా , - పనిసని | సనిసా ; - ధప | ధా ; - పమ పప ||
పం.చ - శర జ - నక - సుధా , - శివకవి | వినుత ; - విను | త ; - సురహిత ||
సా సస - గరిరి - రీ రి - రి రిరి - రిసా | సస - సా సదాధ | ; - నిపాని మప ||
కాంచన - వసన - కంజ - నయన - నిరం | జన - నిష్కళంక | ; - ని.ర్ద్వంద్వ ||

(2) రా. బలహంస — తా. ఆది.

ప. ఎవరున్నారు నన్నుబ్రోచేవా రినకుల తిలక ? శ్రీరామచంద్ర ! (ఎవ)
అ. అవనిజ సీత నను బ్రోచుటకై భవహరనీతో (జెల్ప)లేదా ? (ఎవ)
చ. బాలుడైన యీదాసునిపై – చాల ప్రేమయుంచరాదా ! సుఖకర !
చాలుర నీ కోపము నేతాళజాలర, సదాశివనుత ! (ఎవ)

ప. ; * రిమపా ; ; – ధా ; పా | దాధా ; పా | నిదధప – మా ; ||
; * ఎ వరు ; ; – న్నా ; రు | న న్ను ; బ్రో | చే. . . – వా ; ||

; * రిమపా–రిమపధ–సని ని ద ధప | ,, | ,, ||
; * ఎ వరు–. . . . –న్నా. . . రు. | ,, | ,, ||

; * ,, | దధసనినిధ – పా | ,, ||
; * ,, | న.న్ను. . . – బ్రో | ,, ||

; * మమాగసా – రీరీమామా | ; – పధసాసా | సనినిధ – ధపమా ||
; * ఇ న కు ల – తిలక శ్రీ | ; – రా. . మ | చం. . – . . ద్ర ||

; *
; * (ఎవరున్నారు)

అ. ; * పధాపధాసా ; రీరీ | ; – మగసా ; | స నినిధపధసా ||
; * అ వ ని జ సీ ; . త | ; – నను బ్రో ; | చుట. కై . . . ||

; * సాసాసాసా – సనిసీ–నీ నిధ | ధాపా – రిమపధ | సనిధప – మరిమగ ||
; * భవ హర – నీ. . –తో. జె | . ల్ప – లే. . . | . . . . – . . . . ||

సా *
దా * (ఎవరున్నారు)

చ. ; * నీ , ధపా ; మా ధా ; | ; – నీ , ధపా | ధా ; సా ; ||
; * బా . లుడై ; న యీ ; | ; – దా, సుని | పై ; . ; ||

; * మా గా సా ; రీ మా ; | పాధా ; సా | ; – ససాససా ||
; * చా ల ప్రే ; మయుం ; | చ రా ; దా | ; – సుఖ కర ||

; * పధాపధాసా ; రీ ; | ; – రిమాగసా | సనిధా – పధసా ||
; * చా. లు ర నీ ; . ; | ; – కో. పము | నే . . – తా. . ||

సా * –సాసా సనినీ–నిదధా–మా | పా–రిమపధ – సని | ధపమగ– రిమాగ ||
ళ * జా ల – ర . .–. . . . – స | దా–. . . . . – . . | . . . . – శి వను ||

సా *
త * (ఎవరున్నారు)

(3) రా. బలహంస — తా. ఆది.

ప. నిన్నువినాగతి నాకెవరురా? నన్ను వేగమే రక్షించరాదా? (నిన్ను)

అ. సనకాదివినుత పాద! నిన్ను సన్నుతింప నాతరమా! రామ (నిన్ను)

చ. ఇఁక నాతరముగాదు, ఈకష్టము ఓర్వ, సుముఖుఁడై కీకంటఁజూడరా!
మోహనాంగ! సదాశివనుత! (నిన్ను)

ప. మాపాధాసా ; ; - నీధా	పా ; ; - మరి	మాగాసా ;
ని న్ను వినా ; ; - గతి	నా ; ; - కె.	వ రు రా ;
2. మాపాధాసా - పధసానిధపమ	ప ధనిధపమ - రీ	,,
ని న్ను వి నా - . . . గ . తి .	నా . . . . . . - కె	,,
3. మాపాధా - రిసనిధ - సానిధపమ	,,	,,
ని న్ను వి - నా. . . - . గ. తి .	,,	,,
4. ,,	,,	మాగా - సారీ
,,	,,	వ రు - రా.
పామాగాసా ; - రీమా - పా	దాధాసాసా	రిసనిధ - నిధపమ
న న్ను వే . ; - గమే - ర	. . క్షిం ం . చ	రా. . . - దా. . .

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

అ. నీధాపా ; - పాధామాపా	ధాసాధా - ధా	సా సా - సా సా
స న కా ; - ది వి ను త	పా . . . - .	ద - ని న్ను
2. ,,	,,	సా సా - సా రిస
,,	,,	. ద - నిన్ను.
3. ,,	పాధాసారీ	మాగా - సారిస
,,	పా . . .	. ద - ని న్ను.
4. సా ; సా - సనిసని - నిధధా	; ; పధసాసా	రిసనిధ- నిధపమ
స ; న్ను - తిం..ప - నా. .	; ; - త . . ర మా	రా. . .- మ. . .

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

చ. పాధాపా ; ; - మరిమాగా	సా - ; ; ;	మా, రి - పా,మ
ఇ క నా ; ; - త . రము	గా - ; ; ;	. . . . - . ,దు
2. ,,	సా ; ; - రీ	మాపా-దధపమ
,,	గా ; ; - .	. . - . . . దు
నిదధపపమ - పా; పాధా ;	; ; ధాసాధా	ధాసాసాసా
ఈ. . . . . - క ; ష్ట ము ;	; ; ఓ . .	. . . ర్వ
మాపాధా - సా ; ; రీ ;	రీమాగాసా	; సా - సనినిధ
సు ము ఖు - డై ; ; కీ ;	క ం టజూ	; డ - రా. . .
పామా-పాధాసా సా-పాధా	సా ; ; ;	రిసనిధ - నిధపమ
మో . -హా నాం గ -స .	దా ; ; ;	శి. వ . - ను. త.

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. హరికాంభోజి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. సాకేతనగరనాథ! శ్రీకాంత! జగన్నాథ! (సాకేత)

అ. లోకేశ! చిద్విలాస! లోకావన చతుర! మాం పాహి (సాకేత)

చ. రాజితామరపాల! రామచంద్రభూపాల! (సాకేత)

రాజరాజవందిత చరణయుగళ! దీనపాల! దినరాజవంశరత్న! (సాకేత)

సదాశివకవినుత! శ్రితసపాద్మ! (సాకేత)

N. B. స్వరసాహిత్యములను అనుపల్లవాంత్యమున జూడుఁడు.

ప. పా ; | ; - మాగారీ || గాగా | మాపా ; ధా || పా ; | ; - మాగారీ || గాగా | మాపా ; ధా ||
సా ; | ; - కే . త || న గ | ర నా ; థ || సా ; | ; - కే . త || న గ | ర నా ; థ ||

2. పా ; | ధా - పమగారీ || ,, || పా ; | ధా - పమగారీ || ,, ||
సా ; | . - కే . . త || ,, || సా ; | . - కే . . త || ,, ||

3. మాపధ | పా - పమమగగరి || ,, || మాపధ | పా - పమమగగరి || ,, ||
సా . . | . - కే . . . త. || ,, || సా . . | . - కే . . . త. || ,, ||

4. మాపధ | నిధ - ధపపమగరి || ,, || సా ; | ; - పాధానీ || సానీ | ధా - నిధపామా ||
సా . . | . . - కే. . . త. || ,, || శ్రీ ; | ; - కాం. త || జ గ | న్నా- . . థ . ||

5. ప ధనిధ | ధపపమ - మగగరి || గమగా | మా - పా ; ధా || గామా | పా - ధ ని - ధాసీ || సానిధ | పా - రిసనిధపమ ||
సా. . . | . . కే. - . . త. || న . గ | ర - నా ; థ || శ్రీ | . - కాం- . త || జ గ . | . - న్నా. . . థ ||

6. ,, || గమపధ | నిసి - రి సనిధపా || ,, ||
,, || శ్రీ. . . | . . - కాం. . త || ,, ||

7. ,, || ,, | నిసి - ని సరిగరిసి || ,, ||
,, || ,, | . . - కాం. . త. || ,, ||

8. గమపధ | నిధ - ధపపమమగ || మాగా | మా - సరిగమపధ || రిసనిధ | పధ-మగగరిరిసి || సరిసని | ధని - సా నిధపమ ||
సా. . . | . . - కే. . . త. || న గ | ర - నా. . . థ || శ్రీ. . . | . . - కాం. . త. || జ. గ. | . . - న్నా. . థ. ||

9. ,, || ని సరిగ | మగ - మగగరిరిసి || ,, ||
,, || శ్రీ. . . | . . . - కాం. . త. || ,, ||

అ. పా ; | ; - నీనీధా || నీ ; | నీ సా ; సా || పా ; | ; నీనీధా || నీ ; | నీ సా ; సా ||
లో ; | ; - కే. శ || చి ; | ద్వీలా ; స || లో ; | ; కే. శ || చి ; | ద్వి లా ; స ||

2. పా ; | ; - ధనిసనిధప || ధానీ | నీ - సా ; సా || పా ; | ; ధనిసనిధప || ధానీ | నీ - సా ; సా ||
లో ; | ; - కే. . . శ. || చి . | ద్వి - లా ; స || లో ; | ; కే. . . శ. || చి . | ద్వి- లా ; స ||

3. ,, || ని సరిగ | మగా-మగరిసి || నీధా | నీ - సానిధపమ ||
,, || లో. . . | . కా -వ . న. || చతు | ర - మాంపాహి ||

4. ని సరిసి | నిధ - నిసనీధా || పాధా | నీ - సా ; సా || నిసరిగ | మప - గామగరిసి || ,, ||
లో. . . | . . - కే. . శ || చి . | ద్వి - లా ; స || లో. . | . . - కావన. . || ,, ||

చిట్ట. గామప | , ధ - ని సరిసనిధ || పధనిధ | పమ-ధపమగరిస || రిగమప | ధని - సరిగమగ || రిసి - నీ | ధపమ - గామపధ ||
దే వ దే | , వ - మునిజనహిత || సురపతి | నుత-శుభద చరిత || దశరథ | సుత - జనకజా ర || మణ - దే | వ రిపు - నాశచణ ||

చ. పా ; | ధా - ధపమా గా || మాగా | మా ; మాగా.. || ధా ; | ధానీ ; నీ . || సా ; | ; - సానిధపమ ||
రా ; | జి - తా. . . || మ ర | పా ; . ల || రా ; | మచం ; ద్ర || ధూ ; | ; - పా . . ల. ||
గామప | , ధ - సానిధనిని || ని- స స స | సనిసాసి - నిస || రిగగమగ | , మరీసి - స్రీ || సిసనిధ | ధప - సినిదధామ ||
రాజరా | , జ - వందితచర || ణ-యుగళ | దీనపాల - దిన || రా.జవం | , శరత్న - సదా || శివకవి | నుత - శ్రితసపాద్మ ||

(౫) రా. శహనాసు - తా. ఆది.

ప. నాతరమా నిన్నువర్ణింప ? ధాతృజనక ! సుజ్ఞాన ! (నాతరమా)

అ. చేతనైనమట్టుకు నే నీ ఖ్యాతినిపొగడగ నాలగింపు (నాతరమా)

చ. బాలప్రాయమున మారీచునినొక - కోల నేసి మునుల యాత్రదీర్చి
కాలకాలుని విల్లుద్రుంచి - కామినిసీతను పెండ్లాడలేదా ? (నాతరమా)

2. ద్రోహియైన కాకాసురుఁడు అతిదుర్బలుఁడై నీ పాదములను
పాహిపాహియని, శరణనగ - కాపాడలేదా ? కరుణాజలధే ! (నాతరమా)

3. నీపదధ్యానముఁ జేయువారికి - నిరతము శుభముల నొసగలేదా ?
ఆపద్బాంధవ ! సదాశివనుత ! నాపరితాపము వేగదీర్చు (నాతరమా)

N. B. స్వరసాహిత్యమును కీర్తనాంత్యమునందు జూడుఁడు.

సా * ; - ; నీధాపా - మాపాధానిధ | పా - ధపమగమా | పా ; - ధనిపధ ||
నా * ; - ; తర మా - ని . న్ను. . | . - వ . . . . | ర్ణిం ; - . . ప . ||

2. సా	* పధసా - నీధాపా - ,,	,,	,,	‖
నా	* . . . - తర మా - ,,	,,	,,	‖
3. స రి	* గమ - పధస్తానీధా - ,,	,,	,,	‖
నా.	* . . . - . . తరమా - ,,	,,	,,	‖
ధా	* ధ - ధనిసానిధనిధ - ధని	సా ; రిసనిధ	సనిధప - ధపమగ	‖
ధా	* త్స్న - జ . న క . . . - ను.	జ్ఞా ; న . . .	. . . . -	‖
	,,	సా , ని - నిదధప	పధనిస - రిసనిధ	‖
	,,	జ్ఞా . , . - న , . .	. . . . -	‖
అ. ;	* దాధా - ధనిసానిసా , ,	; - నిసరిగమా	మగగరి - రిసనిధ	‖
;	* చేత - నై . . . న , ,	; - ము . ట్టు . ను	నే . . . - . . నీ.	‖
నిప	* దాధా - రీ ; నీసా ;	; - నిసరిగమప	,,	‖
. .	* చేత - నై . . న ;	; - ము . ట్టు . ను.	,,	‖
నిప	* రి , రిరీ - నీసా , సిసా	; - ధ సనిధపా	పధనిస - రిసనిధ	‖
. .	* ఖ్యా , తిని - పొగ , డగ	; - నా . . . ల	గిం . . . - . . . పు	‖
చ. , ,	* దాధా - ధ నిసారీ - సిసా	; - ధనిసారిసపా	నీధా - మపధానిధ	‖
, ,	* శాల - ప్రా . . య - మున	; - మా . రీ , . .	చుని - నో . క . .	‖
పా	* ధ సనిధపమ - పధధప - మగమా	మా - ధా ; నిధ	పధనిస - నిధపా	‖
.	* కో . ల . నే . . . . ని . - ము . ను	ల - యా ; ర్తి .	దీ . . . - . . ర్చి	‖

; * దాధా - ధనిసాంనీసాం ; | సాం - రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
; * కాల - కా. . లుని ; | . - . . . . | . . . . - . . . . ||
మా * దాధా - రీ ; నీసాం ; | ; - నిసరిగమా | మగగరి - రిసనిధ ||
. * కాల - కా; లుని ; | ; - వి. . . ల్లు | ద్రుం. . - . . . చి. ||
నిప * రీ , రిరీ - నీ - , ససాం | ; - ధ స నిదధప | పధనిస - రిసనిధ ||
. . * కా, మిని - సీ. , తను | ; - పెండ్లా. . డ | లే . . . - . . . దా ||

2. , , * దాధా - ధనిస నీసాం , , | ; - ధ నిసాంనీ | ధాపా - మపధానిధ ||
, , * ద్రోహి - యై. . నకా , , | ; - కా. . సు | రుఁడు - అ. తి . . ||
పా * ధసాంనిధా - మపధప - మగమా | ; - ధా ; నిధ | ప ధనిస - నిధపా ||
. * దు . ర్బలు - డై . . . - . . నీ | ; - పా ; ద . | ము. ల . - . . ను ||
; * దాధా - ధనిసనీ - సాంసాం | సాం ; - రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
; * పాహి - పా. . హి - యని | . ; - . . . . | . . . . - . . . . ||
మా * దాధా - రీ ; నీ - సాంసాం | ; - నిసరిగమా | మగగరి - రిసనిధ ||
. * పాహి - పా; హి - యని | ; - శరణ . వ | గ . . . - . . . . ||
నిప * ధా రీ ; నీ - సాం ; సాం | ధసనిధపా - ధప | పధనిస - రిసనిధ ||
. . * కాపా ; డ - లే ; దా | క .రు.ణా - జ. | ల . . . - ధే. . . ||

3. ; * పనీధనీ - సాం నీసాంసాం | ; - ధనిసాం ; | సనినిధ - ధపపమ ||
; * నీ . పద - ధ్యా. న ము | ; - జే. యు; | వా. . . - రి . కి . ||

మా * పసై నిధా - మపధప - మగమా | ; - దాధానిధ | పధనిసై - నిధపా ||
. * నిరతము - శు . భ . - ము. ల | ; - నా సగ. | లే. . . . - . . దా ||

; * పదధాని - సాంనీసాంసాం | సా ; - రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
; * ఆ. ప . - ద్బాంధవ | . ; - . . . . | . . . . - . . . . ||

మా * పదధానీ - రీ నీసాంసాం | ; - నిస రి గమా | మగగరి - రిసనిధ ||
. * ఆ . ప . - ద్బాంధ వ | ; - స . దా. . | శి . వ. - ను . త. ||

నిప * రీ , రిరీ - నీసాం , సిసాం | ; - ధసనిధపా | పధనిసై - రిసనిధ ||
. . * నా, పరి - తా. , పము | ; - వే. . . గ | దీ . . . . - . . . . ర్చ ||

సాం * నీ ధాపా - మగమప - ధామా | , - ధప ధమా , - ప | మపగా - మాపధ ||
లో * కాధారా - మరపురి - పాలా | , - భయకరా , - ఘ | హరశ్రీ - రాజిత ||

సాం * రిగ మగరి సా - నిధప మ-గమపధ | నీ - సిసాం - ప పా | సనరిగమ - పధ ని ||
పా * దయుగళముని - నుతభయ-శమనస | దా - శివా - రిభం | జనజలజ - నయన ||

శ్యామాశాస్త్రిలవారి కృతులు.

(1) రా. పూర్వకల్యాణి – తా. మిశ్రలఘువు.

ప. నిన్నువినాఁగ మతిదిక్కెవరున్నారు – నిఖిలలోకజననీ నన్నుబ్రోచుటకు (నిన్ను)

అ. పన్నగభూషణుఁడైన కాంచి ఏకాంబ్ర – పతిమనోహారిణి శ్రీకామాక్షీ ! (నిన్ను)

చ. పరమలోభులను పొగడిపొగడి యతి – పామరుఁడై తిరిగి తిరిగి వేసారి
స్థిరములేక నతిచపలుఁడైతినా – చింతదీర్చి వేగమే బ్రోచుటకు ! (నిన్ను)

2. ఇలలోనీవలె గలదా ? నీమహిమ – యెంతనియోచింప యెవ్వరి తరమమ్మ ?
పలుకవశమా ? ఆదిశేషునికైనను – పతితపావని ! నన్ను బ్రోచుటకు (నిన్ను)

3. తామసంబిటుల సేయఁగాదికను – తల్లి నా మొఱవినరాదా ? దయలేదా ?
కామితార్థ ఫలదాయకి నీవేగదా ?-శ్యామకృష్ణ సహోదరి ! బ్రోచుటకు (నిన్ను)

ప. సనిధాససా	; – సాసరీ	గారీ గమా	; – గ రీసా	‖
ని. న్నువినా	; – గమతి	దిక్కెవరు	; – న్నా.రు	‖
	,,		; – పా , పమ	‖
	,,		; – న్నా, రు.	‖
పాధాపధా	పామాగరీ	గా – పా, మా	గా మాగరీ	‖
ని ఖిలలో	. క జన	నీ – న , న్ను	బ్రోచుటకు	‖
,,		ధనినిధపమా	,,	‖
,,		నీ. న. .న్ను	,,	‖
అ. గామాపధా	; – ధరిసనీ	ధనిపధాపా	సాసా , సా	‖
పన్నగ భూ	; – ష.ణుడై	న . కాం చి	ఏకాం , బ్ర	‖
ధారీసి నీ	; – నిధపమా	పమధపా – గా	మగగరిసా	‖
ప తిమనో	; – హా. . రి	ణి. శ్రీ . – కా	. .మా.క్షీ	‖
చ. పాపాపపా	; – పాపమా	పాధాపధా	పామాగరీ	‖
ప ర మలో	; – భు లను	పొగ డిపొ	గ డి యతి	‖
పామా రిగా	; – మాపమా	గామపమగరి	మగగరీసా	‖
పామరుఁడై	; – తి రి గి	తి రి . గివే.	. . సా.రి	‖
గామాపధా	; – ధరిసనీ	ధనీపధాపా	సా , సాసా	‖
స్థి ర ము లే	; – క. నతి	చ. ప. లు	డై , తినా	‖
; ధరిసిధా	; – ధానిపా	; – నిధాపమ	గామాగ రీ	‖
; చింత.దీ	; – ర్చి వే .	; – గ. మే .	బ్రోచుటకు	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(2) రా. కల్యాణి – తా. మిశ్రలఘువు.

ప. తల్లి ! నిన్ను నెఱనమ్మినాను, వినవే ! (తల్లి)

అ. ఎల్లలోకముల కాధారమై యున్న నా – (తల్లి)

చ. ఆదిశక్తినీవు పరాకుసేయక – ఆదరించుటకిది మంచిసమయము –
గాదా? సరోజభవాచ్యుతశంభునత పాద! నీదు దాసానుదాసుఁడే! నా (తల్లి)

2. దేవినీదు సరిసమానమెవరని – దేవరాజమునులు నిన్ను పొగడఁగ –
నా వెతఁ దీర్చి బిరానవరాలొసఁగి నన్నుఁ బ్రోవ నీజాలమేలనె ? (తల్లి)

3. శ్యామకృష్ణ పరిపాలనజననీ ! కామితార్థ ప్రదకంజలోచనీ !
కామారిరాణి ! పురాణి ! పరాశక్తి ! – కామకోటిపీఠాధివాసిని ! (తల్లి)

ప. ; * సా, సా | రీ రీ గగా | ; – మపామా | గాగారిమగ ||
; * త , ల్లి | నిన్నునెఱ | ; – న . మ్మి | నానువిన . ||

2. గరి * రిసాసా | ,, | ; – గమపథపామామా | ,, ||
వే. * త . ల్లి | ,, | ; – న . . . . మ్మి . | ,, ||

3. ,, | ; – నిధపమా | ,, ||
,, | ; – న . . మ్మి | ,, ||

4. ,, * గరిసనా | ,, | ; – మపధనిసనిధపపా | ,, ||
,, * త. . ల్లి | ,, | ; – న . . . . . మ్మి. . | ,, ||
,, *
,, * (తల్లి నిన్ను)

అ. ; * సాససా | , ని – ధానిసా | సా ,; నీ ధపమ | ప మగ– రీ మగ ||
; * ఎ ల్లలో | , . – క ముల | కా , ధా, ర . | మై. . –యు.న్న ||
గ రి *
నా.* (తల్లి నిన్ను)

2. ; * సగరిసా | నీ – ధానిసా | ధనిసరి–సనిధా–పామా; | ,, ||
; * ఎ.ల్ల లో | . – క ముల | కా . .–ధా.. – . ర ;; | ,, ||
గరి * |
నా.* (తల్లి నిన్ను) |

చ. ; * పాపపా | ; – పాపమా | గాధాపధా | పామాగరీ ||
; * ఆ ది శ | ; – క్తినీ వు | ప రా . కు | సే . యక ||
; * గామపా | ; – పాపమా | గానీధపమ | మగగారిసా ||
; * ఆ ద రిం | ; – చుట కి | దిమం,చి . | స . మయము ||

సా రీ స రీ	; - గాగగా	; - పాపపా	; - ధానిసా	‖
గాదాసరో	; - జ భ వా	; - చ్యుతశం	; - భు నత	‖
; * ధరీసీధా	; - ధానిపా	; - ని ధపామ	గాగారిమగ	‖
; * పా.ద నీ	; - దు. దా	; - సా. . ను	దా . సు ఊే.	‖

గరి *

సా. * (తల్లినిన్ను) (ఇతరచరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(3) రా. ఆనందభైరవి – తా. ఆది.

ప. పాహిశ్రీగిరిరాజసుతే! కరుణాకలితే! పదసరోజనునుసరామితే (పాహి)

అ. దేహిమతే రనుపనుగతి మేకాంబ్రపతిసుదతి! సతి!
తేజసాతులిత దివ్యమూర్తే! లలితే! సులలితే! (పాహి)

చ. దేవి! పురాణి! నిగమవినుతే! శ్రీతిరిహావసతుతే! మయిస తేనుదినముజితే,
యుధిజితేంద్రవినుతే! దేవావిరతకృతనుతే! కామకోటిక్షితఘటితే!
దీనజననిజగతే! భువిపరదేవతే! సుచరితే! (పాహి)

2. నీపవనీవరనివసనే! నమ్రజగదవనే! త్రిజననే! కనకవసనే!
ఝషవిశాలనయనే! గోపాయితసుకవిజనే! పాపతాపఖండనచణ
కుంతలవిజితఘనే! ఘనజఘనే! కళావతిఘనే! (పాహి)

3. కామితధాత్రి! కమలముఖి! కామాక్ష్యఖిలసాక్షి!
కామరతి! కామితశుభఫలదే! ధృతసుగంధనళదే! శ్యామేఽద్యభవ మమముదే;
శ్యామకృష్ణసద్వరదే! శ్యామల ఉచితరదే! విధృతగదే! సద్దైవవరదే! (పాహి)

ప. సా ;	పా ; సా	‖ నీధా	పాధప - మాగా	‖
పా ;	హి ; శ్రీ	‖ గి రి	రా . . - జ సు	‖
మా ;	; ; - పామా	‖ గమపా	మా - గారీనీ	‖
తే ;	; ; - క రు	‖ ణా. .	. - క లితే	‖
సాగా	రీగా ; మా	‖ పాపా	మాగా ; రీ	‖
ప ద	సరో ; జ	‖ ము ను	స రా ; మి	‖
గారీ	గా ; ; ;	‖ గమపధ	పమ - గమపమగరి	‖
తే .	. ; ; ;	‖ ఎ . . .	. . -	‖

అ. సా ;	పాపామా ;	మాపమ	గారీగామా
దే ;	హిమ తే ;	ర ను.	ప మగ తి
పా ;	గా ; మాపా	మా - పమ	గారీగారీ
మే ;	కాం ; ప్రప	తి - సు.	ద తిస తి
సా ;	పాపా ;	మ గ రీ	గా ; మా ;
తే ;	జ సా ;	తులి త	ది ; వ్య ;
పామా	గా ; గారీ	సా ;	మాగారీస్నీ
మూ .	ర్తే ; ల లి	తే ;	సు ల లితే
సమగగ	రిసన్నిసగగమా	; - పథ	మపగమ - గరిసన్ని
నీసనీ	ససగామ - గమప	పాథ - మ	ప - గమాగరిసన్ని
సమగా	రిస - గమప - మపా	సనిసమ	గరి - గారిసనిని
సానిధ	పధప-మపమ - గగ	మాగరి	గమపమ - గరిసన్ని
చ. సా ;	పాపా - ప నిపా	మా - గా	మాపమగారీ
దే ;	వి పు - రా. .	ణి - ని	గ మ . వి ను
సా ;	నీ ; సా - పామా	గారీ	నీ సగరీగా
తే ;	ప్రి ; తి - రి హ	వ స	తు తే. . .
నీ —	మా - గమపామా	గారీ	గామా గాసా
మరియు	న - తే . . ను	ది న	మ జి తే
సా సా	పామా[illegible]మా	గారీ	సా ;;;.
యుధి	జి తేం . ద్ర	వి ను	తే ;;;
నీ ;	సా ; - నీసా	రీ - సరి	సా - నీ నీగా
దే ;	వా ; - వి ర	త - కృ.	త - నుతే
సా ;	మా - రీగారీ	సారిస	సని నీసా ;
కా ;	మ - కో.టి	పీ ర .	ఘటితే. ;
సా ;	నీధాపామా	పనిపా	మా ; - పామా
దీ ;	న జ న ని	జ . గ	తే ; - భు వి
గారీ	సా ; ; పా	మగమప	మా - గారీస్నీ
ప శ	దే ; ; వ	తే . . .	సు - చరితే

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. మాంజి = తా. చాపు.

ప. బ్రోవవమ్మ తామసమేలే! దేవి! తాళలేనే, బిరాన- (బ్రో)

అ. నీవనాదరణ జేసితే నిర్వహింపవశమా? కామాక్షి! (బ్రో)

చ. దీనరక్షకి నీవేయని, దివ్యమైన నీ నామమే, ధ్యానము; వేడే మంత్రజప తపములెఱుఁగనే, బిరాన (బ్రో)

జాలమేల? వినోదమా? శివశంకరి! నీ సమానమా? శూలిని! వేడే భక్తపరిపాలినిగలదా? బిరాన- (బ్రో)

శ్యామకృష్ణసోదరీ! శుకశ్యామలా! త్రిపురసుందరీ! ఈమహిలో నీ సమానదైవ మెందుఁగాననే! కామాక్షి (బ్రో)

ప. ; ని | సాఀరీ || , రీ | ; - రి గ || మమా | పా , మ | పా , | ; మ - మగ || పమగా; | రీ - సా ||
; బ్రో | వ వ || , మ్మ | ; - తా. || మ స | మే , . | లే , | ; . - బి . || రా. . ; | . - న ||

2. ,, పా , | ధప - మగ || ,, ||
,, లే , | . . - బి . || ,, ||

3. ,, పా , | ; - ప ధ ||
,, లే , | ; - అంబ ||

నీ , | సనిని ధ || ధపా | పాధప || మగా | ; - మప || మగా | రీసా ||
దే , | వి. తా. || . ళ | లే . . || నే . | ; - బి . || రా. | . న ||
ప ధ || నీధ | ధరిసని || నిధాపా , | మపపస || సనిధపమగ | ; - ధప || పమగా | రీసా ||
అంబ || దే. | వి. తా. || . . ళ , | లే . . . || . . . . . నే | ; - బి . || రా. | . న ||
ప ధ || నీ , | గరిసని || ,, | మపధనిసరిగరి || ,, ||
అంబ || దే , | వీ. తా. || ,, | లే . . . . || ,, ||

; ని | సారీ || , రీ | ; - రి గ || మమా | పా , మ || పా , | (ఇచట నిలుప
; బ్రో | వ వ || , మ్మ | ; - తా. || మస | మే , . || తే , | వలయును.)

అ. ; * ప | ధాపా || పదాధపమ | పాధా || ; - ధని | సాసని || సా , | నీసారీగరి ||
; * నీ | వ నా || . . ద . . | ర ణ || ; - జే. | . ని. || తే , | అంబా. . ||
సని * నిధ | ధాపా || ,, || ,, | సాసా ||
. . * నీ. | వ నా || ,, || ,, | అంబా ||
; * ప | రీ సా , ని || నిధాపా, | పాధప || మగా | ; - మ ప || ప,మగా ; | రీసా ||
; * ని | ర్వహిం, . || . , ప , | వ శ , || మా. | ; - కా. || మా. . ; | . క్షి ||
,, | మపసా || సనిధపమగ | ; - మప || ప మగా ; | రీసా ||
,, | శ , శ || మా . . . . | ; - కా. || మా. . ; | . క్షి ||
,, | మపధని-సరిగరి || ,, ||
,, | వ . . . -శ . . . || ,, ||

; *
; * (బ్రోవవమ్మ)

చ. ; * ప | ధాపా || ధపమా ; | పాధా || ; - ధని | సానీ || సా , | సాసా ||
; * దీ | వ ర || . . . ; | త్న కి || ; - ని . | వేయ || ని , | అంబా ||
; * ని | నీసా || ; , | గరీ , || సా , | సా , ని || నిధా | ధాపా ||
; * ది | వ్యమై || ; , | న . , || నీ , | . , . || నా. | మ మే ||

, - ధ ని | సానీ || సా , | ; ; || నీధ | సనినిధ || , పాధపమ | పాధా ||
, - ధ్యా. | . న || ము , | ; ; || వే. | ఊ.మం || , . . త్ర. | జ ప ||
ధనిధ | స నినిధ || ధపా | పాధప || మగా | ; - మగ || పమగా ; | రీసా ||
తప . | ము. లె. || ఱగ | నే . . || . . | ; - బి . || రా. . ; | . న ||

(ఇచ్చట అనుపల్లవిలోనుండు సంగతులను పాడుకొనవలయును.)

(5) రా. ఫరజు – తా. మిశ్రలఘువు.

ప. త్రిలోకమాతా ! నన్ను బ్రోవు కరుణను, దినదినమికను (త్రిలోక)

అ. విలోకింపుము, సదయనన్ను, చల్లని వీక్షణమున, కామాక్షీ ! (త్రిలోక)

చ. నిన్ను నమ్మి యుండగ శ్రమపడవలెనా ? నే నెందుగానదిక్కు నిన్నువినా ;
ఘనమున కోరికల కోరికోరి ఏమిఁగానక ఖిన్నుఁడైతి ధన్యుఁ జేయు (త్రిలోక)

2. జపము తెలియగ నే తపము తెలియగ నే చపలచిత్తుఁడను సంతతము
కృపకు పాత్రుఁడనుచు వేద్యుఁడని నన్ను వీక్షించకిట్లాయె, నీ బిడ్డయని (త్రిలోక)

3. మఱువక నిన్ను నే మది దలచగను మ - న్నించి వెరువకు మనరాదా ?
శరణ నే సుజనులపాలి కల్పవల్లి ! శంకరీ ! శ్యామకృష్ణసోదరి ! (త్రిలోక)

ప. సామాగమా | పాధానిసా | ; - సా నీ | ధాపామగా | మాధాపమా | గామాగా , | ; ; - ; , | , మగరిసని ||
త్రిలో . క | మాతానన్ను | ; - బ్రోవు | క రు ణ ను | ది న ది న | మి క ను , | ; ; - ; , | , ... ||
" | " | గమపధ-పమగ | మపమగ - రిసని ||
" | " | . . . . - . . . | . . . . . - . . . ||

3. సీసా | రి ; - మరిసా || రిససని | స్థా - మాస్థా || సీసీ | సా ; - రీ మా || పనిప - మ | పమ - రీగరిసా ||
వన | జా ; - స. న || వి. ను. | తా. - న త || వర | దా ; - యకి || శ్రీ. . - . | . . - ల.లి త ||

4. ,, - రి మపని || పనిస్సని | ,, ||
,, - య. కి . || శ్రీ. . . | ,, ||

5. ,, || సనిసరి | సని - పమరిగరిస ||
,, || శ్రీ. . . | . . - ల . లి. త. ||

6. ,, || సీసీ | సా ; -
,, || వర | దా ; - (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. సాసా | సా ; సాసా || నీ ; | పాపిసా రీ || రీసా | ; - ని సనిపమా || పాధని | పమ - రీ గరిసా ||
కన | కా ; ద్రి ని || వా ; | సి ని న ను || కటా | ; - క్షిం. . చుము || కా . . | . . - మా. . క్షి ||

రీ ; | ;; - రి పపమ || రీ , - రి | గ రిరిగ సి ప-సీ నీ || సా ; | ; ; ; - నిస || రిగ రి స | ని సరి - సనిపనిస ||
తా ; | ;; - మగమిక || ను , - గ | లుపతిగనువి-నుము || కా ; | ; ; ; - మిత || ఫలముల్గా | సగుట- కుసమయము ||

రి రీ - గ | రిగ-రిమపని ప మ || నిని స | ని స-గరిసని ప || నినిసా | ; ; - ; ; || పా ; | సనిప మ - రి గరి స ||
పురా- రి | రిపు-నికివరములు || జిరాన | నొగ-గితివియుచుచు || వినిజే | ; ; - ; ; || నీ ; | పదములు- గొలిచితి ||

చ. పాపా | ; - పనిపామా || మామా | పమ - రిగరీ-సా || స్థా | ; - స - సా ; || సగా | రీ సా ; ; ||
కళా | ; - ధ. ర ణ || క ళా | . . - ధ.రి- ర || కలా | ; - గ - మ ; || స . | న్నుతా ; ; ||

పాపా | పా ; పాపా || సనీ | పా - ని , సిరి || రిరీ- గా | రిస - నిసనిపా || పపధని | పమ - రిరిరి గ రి స ||
కలు | షా ; . రి || భయ | వి - శం, జని || ఇల-లో | పల - నీవలెనే || కలదా. | శ్రీ. - లలితాంబిక ||

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడవలెను.)

(2) రా. దేశ్యతోడి – తా. చతురశ్ర రూపకము

ప. శ్రీకమలాంబనా! చింతదీర్చవే, అంబ! వేవేగ మేరావే (శ్రీ)

అ. పాకారి ముఖసురనుత పాదా! నాతోవాదా? (శ్రీ)

చ. కరుణాజలనిధి ధరలో నిన్నువినా, మఱియెవ్వ రున్నారని, నీ
చరణము గొలిచితిని సదా; సదా నీ స్మరణముఁ జేయు
కుమారుని కరుణించి బ్రోవ సమయము
నిరతముగ శ్రీవెలయు పురనివాసిని! భవమోచనిగ (శ్రీ)

(N. B. చిట్టస్వర సాహిత్యములను అనుపల్లవాంత్యమున జూడుఁడు.)

ప. దా ;	; ; – ధాపా	గా ;	మాపా – ; ;
శ్రీ ;	; ; – క మ	లాం;	బ నా – ; ;
2. గమాగ	ధా ; – పధపా	,,	,,
శ్రీ . .	. ; – క . మ	,,	,,
3. సరిగమ	ధా ; – పధపా	పమగా	,,
శ్రీ. . .	. ; – క . మ	లాం .	,,
4. సరిగమ	పధనిస – నిధపా	పమగా	మాపా – ; ;
శ్రీ. . .	. . . . – క . మ	లాం .	బ నా – ; ;
5. సరిగమ	పధా , – ధాపా	మా , గ	గరి – రీ ; సా
శ్రీ. . .	. . , – క మ	లాం , .	బ . – నా ; దు
; – సా	రీ – గా ; మా	ధా ;	; ; – పాపమ
; – చిం	త – దీ ; ర్చ	వే ;	; ; – అంబ .
పధనిస	; ; – పా , ధ	దనిధా	పా – ధ పగామా
వే. . .	; ; – వే , .	గ . .	మే – రా . . వే
అ. సా ;	; – ని నిధాపమ	ధపధా	; – సనీసనీ
పా ;	; – కా. . రి .	ము. ఖ	; – సురనుత
సనిధప	పమ – ధ పగామా	ధపధా	,,
పా. . .	. . – కా . . రి	ము. ఖ	,,
గ గ రీ	సా – సరిని – ధని	ధాపా	; – పమగామా
పా . .	. – దా. . – నా.	. తో	; – వా. . దా
చ. ధా ;	; ; – పా ;	; ;	; – గా ; – మా
క ;	; ; – రు ;	; ;	; – ణా ; – జ
పా ;	; ; ; – ధా	పాగా	; – మాపామా
మే ;	; ; ; – గ	తి లో	; – కు ళ కు

పా ;	; ; ; - ధా	పాగా	; - రి స ని
మే ;	; ; ; - గ	తి లో	; - కుల కు
నీసా	నీగా ; గా	మాధా	ధా - నీ ; సా
ని ఖి	లసా ; తీ	సు తు	ని - బ్రో ; వ
నీ గా	రీ నీ ; ధా	నీధా	పాగా ; మా
ని న్ను	వి నా ; యె	వ రి	ల లో ; న
నిసనిగ	, గ -మ ద ధనీ స	ని గ రి ని	, ధ - నిధపగామ
నిఖిలసా	, తీ -సుతుని బ్రోవ	నినువి నా	, యె- వ రిలలోన
చ. రీసా	మా ; పామా	గామా	దాధాపా ;
క రు	ణా ; జ ల	ని ధి	ధ ర లో ;
పాగా	మాపా, - ధపా	గామా	ధప - మ పమగరిస
ని న్ను	వి నా , - మ ఱి	యెవ్వ	రు. - న్నా . . . రవి
సా ;	ధానీసారీ	గామా	పాపామా - ధప
నీ ;	చ రణము	గొని	నుతి ని - స .
ధా ;	; ; ; - నిప	ధా ;	ధపమా - ధాపా
దా ;	; ; ; - స .	దా ;	నీ . . - స్వర
గామా	దా ; దా - ధా	నీ ;	; సాసా - ;
ణము	జే ; యు - కు	మా;	; రు ని - ;
దాధా	ధాగారీసా	సని సని	ధప - గామగరీ
రు	ణిం . . చి	బ్రో	వ . - సమ.యు
పా - నీ	సారిగామా	దాధా	నీసా నీ సా
ము - ని	ర త ము గ	శ్రీ వె	లయూపుర
నీగా	రీ - సరీనీ - ధా	పాగా	; - మాపామా
నివా	. - సి. ని - ధ	వ మో	; - చ వి గ

ప. జననీ! నిన్నువినా త్రిలోకజననీ! నిన్నువినా - దిక్కెవరమ్మ జగములోనఁగానఁ? (జన)

అ. మనసిజమానస సమ్మోదినీ! వినవేనామనవిని, వినినన్నుఁ బ్రోవుము (జన)

చ. వరదాయకిగాదా? ఒకనిఁ బ్రోవ వరుదా? దయరాదా?

కౌలినమ్మిన వారోమువారా! సరసిజభవ హరిహరనుతపాదా! (జన)

౨. కరుణానిధినీవు వేగమే వచ్చి కరుణతో నను బ్రోవు;

గిరిరాజకుమారికైన నావు! పరితాపములనెల్ల పరిహరించేవు (జన)

౩. వనజాయతనేత్రి! కుమారజననీ! కామితదాత్రి! ఘన

పాపలతాలవిత్రి! సనకాదిమునిజన సన్నుతపాత్రి (జన)

ప.	ని̤స̤	పా - ని̤	‖ స రి	పా ;	‖ ; ;	; - ని̤	‖ ధ̤ ని̤	ని̤ధ̤మా	‖
	జన	ని - ని	‖ న్నువి	నా ;	‖ ; ;	; - త్రి	‖ లో.	. . క	‖
౨.		,,			‖	,,	‖ ధ̤ ని̤స	,,	‖
		,,			‖	,,	‖ లో. .	,,	‖
౩.		,,		స రిసరి	‖ పా ,	; - ని̤	‖	,,	‖
		,,		నా. . .	‖ . ,	; - త్రి	‖	,,	‖
౪.		,,		సమపమగారి	‖	,,		,,	‖
		,,		నా.	‖	,,		,,	‖
౫.		,,			‖ సా ,	; - ని̤	‖ స గా	గామా	‖
		,,			‖ . ,	; - ది	‖ క్కె వ	ర మ్మ	‖

నిసీ | ధామా || గరీ | గరిగరి || సా , | ; - నీ || సగా | గామా ||
జగ | ము లో || . న | గా. . . || న , | ; - ది || క్కెవ | రమ్మ ||

నినిసి | నిధమా || గరీ | గమపమగారీ || సా , | ; - నిప || నినిస | నిధమా ||
జగ. | ము. లో || . న | గా. . . . . || న , | ; - త్రి. || లో. . | . . క ||

నిసీ | సాసి || గ రీ | సా ; ||
జన | నీ ని || న్నువి | నా ; || (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. నినీ | సానీ || సా , | ; - నీ || స , | ; - నీ || నీ , | నిధమా ||
మన | సి జ || మా , | ; - న || స , | ; - స || మ్మో, | ది . ని ||

2. ,, || ,, | ; - నిప || ని నిస | ,, ||
,, || ,, | ; - స. || మ్మో. . | ,, ||

3. ,, || రిసా | ,, ||
,, || స . | ,, ||
,, || గసా | ,, ||
,, || స . | ,, ||

రిసా | రిసనీ || సనీ | సనిధా || నిధని | నిధమా || గ రీ | గరిసా ||
విన | వే. నా || మన | వి. ని || విని . | న. న్ను || బ్రో. | వు. ము ||

చిట్ట. నిపని | సస - నిస || సా , | ; - నిస || గరిస | సస - గగ || మామ | గగరిస ||
నిరవ | ధిక - సుఖ || దా , | ; - యకి || యనుచు | విని - నిను || చాల | గొలిచితి ||

సనిగ | రి స - గగ || రి ని - గ | రిగ - సని || సాని | నిస - సా || గ గ మ | గ గరిస ||
నిరి | మగ - తిన || యని - మె | జలు - విని || నీ వ | ల వే - బ్రో || చుటకు | నెవరిక ||

గగమ | గగమా || ని ని | ని నిపా || నిసగ | గమ - గమ || నిని ధ | మని ని సి ||
తెరలో | వినుమా || యిది | ఘనమా || తరుణ | మిది - కృప || కలుగు | నరుమగ ||

రిగరి | గ రి - గా || గరిని | సానిని || సాని | ధమ - మా || గ రి స | సా ని ధ ||
పరవీ | వహ - లో || చనికు | వాసిని || తామ | సము - నే || యక నే | బ్రోవుము ||

చ. ససి | సా ; || సి సి | గ రిగరి || సా , | ; - సి || సగా | గామా ||
శర | దా ; || యరి | గా. . . || దా , | ; - ఓ || కని | బ్రోవ ||

గమా | పామా || గరి | గ రి - గరి || సా , | ,, ||
నవ | దా . || దయ | రా. - . . || దా , | ,, ||

మప | ధానిధధామా || గ రి | గ మపమగారి || ,, | ; ; || ; ; | ; ; ||
నరు | దా. . . || దయ | రా. . . . . || ,, | ; ; || ; ; | ; ; ||

సీ ని | నిధమా || ని సీ | సా ; || సా , | సీ గ రి || సా , | ; ; ||
నెల | న . . || మ్మిన | నా ; || తో , | నువా. || దా , | ; ; ||

రిసా | రిసనీ || సనీ | సనిధా || ని పని | సనిధమ || గ రి | గరిసా ||
సర | సి, జ || భవ | హా, రి || హర, | సు, త . || పా. | . . దా ||

(ఇచ్చట చిట్టస్వరము పాడి పల్లవిని పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. ఎదుకులకాంభోజి – తా. చాపు.

ప. నినుసేవించిన జనులకునిక యీ జనన బాధలుగలవే ? (నిను)

అ. కనకాంగి శ్రీరుక్మిణీ హృదయాబ్జ దినమణే ! పార్థసారథిస్వామి ! (నిను)

చ. భవసాగర తారకమై యున్నది నీ పదసారస యుగ్మము; భువిమానవ లోకులకు
భుక్తిముక్తి ప్రదము ! నీపదము ! భవసన్నుత ! నీదునామభజన సదాచేయుచున్న,
కవిజనావనలోల నీసరి గలదా వేల్పు ? కుమార పూజితపద ! (నిను)

ప. స రీ | రిపమా || పా , | ధపపమ || పాధనిధా | ధపపమ || మగరి | రి గసా ||
నిను | సే. . || విం , | చి. న . || జ ను . . | ల . కు. || నిక . | యీ. . ||
సనీసనిస్థా | ధా,సధ || పా , | పా , రిరిగాస || రిరిప | పమగా–మగరీ || రీ , | సా ; ||
జన . . | న . . || బా , | ధ , .లు . . || గల. | వే. . – . . . || . , | . ; ||

అ. మగా | పాధా || సిధాసి | సిదధరీ || సా ని | సి నిధా || ని ధపా | పధపాపామా ||
కన | కాంగి || శ్రీ . . | రు.క్మి. || ణీ . | హృ. ద || యా. . | . . . . బ్జ ||
మపా | ధాసిధ || సా , | సి పపమ || పా – ధపి | ధపపమా || మ గరి | గరి రి స ||
ది న | మ ణే. || . , | పా. ర్థ . || సా – . . | ర . థి . || స్వా. . | . . మి. ||

చిట్ట. సా , | ; – రీ || , మా | పా నీ || ధా , | ; – పా || ;, | మగరి గ ||
రా , | ; – రా || , ని | న్నుస || దా , | ; – కో || ;, | రి తివిను ||
,, || ధా , | పానిధ || పనిధ | పమగ రి ||
,, || దా , | కోరితి || నిమన | వివినుము ||

సారి | సరి - మా || ప - మప | ధా - పధ || రిసా | ; - మప || ధ పా | , - మగరి ||
సార | సద - శా || శు - శర | జా - గత || జనా | ; - వన || కృపా | , - నిధని ||

చ. సపా | ధ పధా || ధపా | పాపమ || పధపి | ధ ప ప మ || మగరి | రిగసని ||
భవ | సా. . || గర | శా. . || రక . | మై. యు. || న్నది. | నీ . . . ||

ధధా | పా , ని || పారిగాస | రి రి ప || పమగా ; | మగరీ ; - , || పా , | ; ; ||
వద | సా , . || ర . స. | యుగ్మ. || ము. . ; | . . . ; - , || . , | ; ; ||

; మగ | గ రిరీ || రిగస | సారీ || రి పమా ; | మగమా || పపమ | పాపా ||
; భువి | మా. . || . . . | న వ || లో. . ; | . . . || కుల. | కు . ||

; మ | మా-మగామ || పపమ | ధాపా || ధా , | ధప - పా || మగా | గ రి - రిగాస ||
; భు | క్తి -ము. . || . క్తి. | ప్రద || ము , | . . - నీ || ప ద | ము. - . . . ||

, మగ | గరిరీ || రిగస | సా రీ || రిపమా ; | మగమా || ప మపధాప | పాపా ||
, భవ | స. . || . . . | న్నుత || నీ. . ; | . . దు || నా. . . . | . మ ||

, మప | ధపధా || ;, | ; - ధాసని || సానిధా | ; - ధా || ని దాధపా | ధ పపమ ||
, భజ | న . . || ;, | ; - స . . || దా. . | ; - చే || యు. . . | చు. న్న. ||

మపా | ధాసిధ || సా , | సనిధరి || సాని | సినిధా || నిధపా ; | పధపాపామా ||
క వి | జనా . || . , | వ . న. || లో. | . . ల || నీ . . ; | స . . రి . ||

పపా | ధా - సిధ || సా , | సా - పమ || పా ; ధసి | ధపప మ || మగరి | గ రిరిస ||
గల | దా - పే. || . ; | ల్పా - వు . || మా ; . . | ర . పూ. || జిత . | ప . డ. ||

ముద్దుస్వామి దీక్షితులు. *

(1) రా. కురంజి – తా. మిశ్రఝంప.

ప. శ్రీవేణుగోపాల! శ్రీరుక్మిణీలోల! దేవనాయకత్రయం! దేహి! దేహి!! మధుమురహర! (శ్రీవేణు)

అ. దేవకీసుకుమార! దీనజన మందార! గోవర్ధనోద్ధార! గోపయువతీజార! (శ్రీవేణు)

చ. గోకులాంబుధిసోమ! గోవిందనతధామ! శ్రీకురంజితకామ! శృతసత్యభామ!

కోకనతపదసోమ! కరుసుహాసిత శ్యామ! శ్రీకరతపోహోమ! శ్రీజయంతినామ!

ప్రాకట్యరణభీమ! సాలిగ్రామార్జునధామ! పాకరిపునుతనామ! భక్తయోగక్షేమ! (శ్రీవేణు)

ప. సా ; రీగామా-మగగరి | గరి | సాని || సా ; రిససాని - నీసా | నిస | రీరీ ||
శ్రీ ; వే. ణు -గో. . . | పా. | . ల || శ్రీ ; రు. . క్మి - ణీ . | లో. | .ల ||

గా ; మాపా ; పమగా | గరి | సనినీ || ; - సనిసా - మగారి రీ, స | మగ |గరిసని ||
దే ; వ నా ; య. క | త్ర . | యం. || ; - దే. హి - దే. . హి, . | మధు |మురహర ||

అ. సా ; పాపమమగ-మాపా | మప | ధాపా || సా ; మామగగరి - గరిపమ | మగ | గరిసని ||
దే ; వ కీ. . . .-సు కు | మా. | . ర || దీ ; న జ .న . - మం. . | దా. | . .ర . ||

సా ; పమమాగా -రిసరి గ | రిస | సాసా || సా ; మగగరిసనిసా ; | ధప | మగరిని ||
గో ; వ . . ర్ధ -నో. . . | ద్ధా. | . ర || గో ; ప .యువ. తీ ; | జా . | . ర . . ||

చ. సా ; సాసా ; - పారీ | రిస | సా౹ || సా , ని - గరిరీ రీ - గమగా | గరి | సాసా ||
గో ; కులాం ; - బుధి | సో. | . మ || గో , . - విం..ద - న . త | ధా. | . మ ||

* దీక్షితకీర్తన లన్నియును క్షేత్రజ్ఞపదముల తీరుననే విళంబముగ పాడదగినయవి.

సా ; రీగామా - పాధా | మగ | గరిసా || సాసామగగరిసా - సాని | సరి | , సా, ||
శ్రీ ; కరం . . - | కా. | . . మ || కృపా క . . . క్య - భా. | మ. | , . , ||
సా ; మాగామా - పాధా | పా | ; మా || పామాగారీసా - నీసా | నిస | రిరి ||
శో ; క న త - ప ద | పో | ; మ || గ రు గు . హ - హిత | శ్యా. | . మ ||
సానీసారీగా - మాపా | మ గ | గరిసని || మాపామాగారీసానీ | స రి | , ససా ||
శ్రీ . క ర . - త ప | హో | . . మ. || శ్రీ . జ యం. తి . | నా. | , . మ ||
సాసాస -మగరిసరి-సామగా | రి గ | మా,మ || సాధ - పమగమపాప - పామగ | , రి | సా,ని ||
ప్రాకట్య-రణభీ.మ- పాలితా | ర్జున | ధా,మ || పాక - రిపునుతనామ -భ క్తయో | , గ | క్షే ,మ ||

(2) రా. నాయకి - తా. ఆది.

ప. రంగనాయకం భావయే - శ్రీరంగనాయకీ సమేతం శ్రీ (రం)

అ. అంగజతాత మనంత మతీతం - ఆజేంద్రా ద్యమరనుతం సతతం
ఉత్తుంగ విహంగతురంగం - కృపాపాంగం - రమాంతరంగం శ్రీ (రం)

చ. ప్రణవాకారదివ్యవిమానం - ప్రహ్లాదాది భక్తాభిమానం,
గణపతి సమాన విష్వక్సేనం - గజతురగ పదాదిసేనం - (రం)

2. దినమణికుల భవరాఘవారాధనం, మామకవిదేహ ముక్తిసాధనం,
మణిమయసదనం, శశివదనం - ఫణిపతిశయనం - పద్మనయనం- (రం)

3. అగణితసుగుణ గణనతవిభీషణం, ఘనతరకౌస్తుభ మణివిభూషణం,
మునిజనకృత వేదపారాయణం - గురుగుహముదిత నారాయణం శ్రీ - (రం)

ప. రీపమ - పమ - ప రిగరి - గాగ రీ , | సా - ని సస్రీరిస | రీ ; - రి సనిస ||

రం. - గ . - నా. . . . - యకం. , | . - భా. .వ. | యే; - శ్రీ. . . ||

2. ,, - మపధప - పమరీ - గా గరీ , | ,, | ,, ||

,, - నా. . . - . . . . - యకం. , | ,, | ,, ||

3. ,, - పధనీధపమరి - ,, | ,, | ,, ||

,, - నా. . . . . . . - ,, | ,, | ,, ||

రీగమపాదా - ధ పపరి స రినిస | పా - మపమ - పధప | మరి - పమరీ ; - గరిస ||

రం . . గ - నా. . .యు. క్. | . - స . . . - మే. . | . . . - . తం ; - .శ్రీ. ||

రీపమ - పమ - ప రిగరి - గా గ క్ , | సా - ని సస్రిస | రీ ; సా ; ||

రం.. - గ . - నా. . . . - యకం . , | . - భా. .వ. | యే; . ; ||

అ. సా ; సాసా - స రినిస - ధనిపధ | మపరిమ - పాధరి | నీనీ - సా ; ||

అం; గ జ - తా. . . . - త . మ. | నం. . . . - త మ . | తీ . - తం ; ||

నిస్ని స - నిస్రీ - సా ; - సరిసధని | నీ నిస - ధాపా | ధపధమపా - ధని ||

అ. జేం. - . . . . - ప్రా; - ద్యు.మ.స | మ తం - . స | త . తం. . - ఉ. ||

పధమప - రిగారి - స క్ సా - మపా | సారిసా - పధమ | పరి - గారిస - నిస ||

త్తుంగవి -హాం.గ- తురంగం - కృపా | పాంగం - రమా | ంత - రంగం - శ్రీ. ||

చ. పాపాపా ; - క్ గాగసని | ; - పాస్రిస | రీ నీసా ; ||

ప్రణవా ; - కా. . ర . | ; - దివ్యవి. | మా. నం ; ||

,, - ప మరీ - గారీసని	,,	,, ‖
,, - కా. . - . . ర.	,,	,, ‖
ప్గా ; రీ ; - రి సనీసా - నిప	పని - ప మరిమ - రీమా	పామాపా ; ‖
ప్ర ; హ్లా; - దా. . ది - ధ.	. . - క్రా . . . . - . భి	మా. నం ; ‖
గారిగరీ - సా - ధామా ; పా	రీమా - మరిమప	మరిగా - రీసా ‖
గ ణ.ప - తి - స మా ; న	వి . - ష్వ. . .	క్సే. . - నం. ‖
రీగామా - పాధాపా - ని పధని	పా - పమరీ-సారీ-పమరీ	గగరిస - రీసా ‖
గజ ము - ర గ ప - దా. . .	ది - నే. . -	నం. . - ది న ‖
పామాధాపానిధాపా ;	మాధా ; - నీ	; - నీనిసధా ‖
మ ణి కు ల భ వ రా ;	ఘ వా ; - రా	; - ధనం.. ‖
పా ; పామా - దాధా ; ధా	నీ ; నీ - సా	; - నీసా ; ‖
మా ; మ క - వి దే ; హ	ము ; క్తి - సా	; - ధనం ; ‖
ధరిసా - రీసి ని - సాధపధపధా	ధా ; - నీని	సానీసా ; ‖
మ. ణి - మ.య - స ద. నం. .	. ; - శశి	వ దనం ; ‖
పాధాపారీసా - సీ రీసీనిసా	పా - మపపమధప	మరిగా రీ , - గ ‖
ఫ ణి ప తి శ - య.నం. .	. - ప. . . ద్మ.	న. యనం , - అ ‖
రిసరి - ససస - నినిధప - ధమాదధా	నిసరిని - నీసిధ ప	పధనిసా ని సా ‖
గణిత- సుగుణ - గణనత - వి భీ షణం	ఘనతర - కా. స్తుభ	మణివిభూషణం ‖

పధ నిసరి రి - గారిసరి - నీ సరిరి | సీ రిని సీ - ధ నిప ధ | మ - ప రిగరి స - నీ ||
మునిజనకృత - వేదపా. - రాయణం | సురగుహా - ముదితనా | . - రా.యణం - శ్రీ ||

(౩) రా. శంకరాభరణము - తా. మిశ్రచాపు.

ప. అక్షయలింగవిభో! స్వయంభో! అఖిలాండ కోటిప్రభో! పాహి, శంభో! (అక్ష)

అ. అక్షరస్వరూప! అమితప్రతాప! ఆరూఢ వృషవాహా! జగన్మోహా!

దక్షశిక్షణ, దక్షతర, సురలక్షణవిధి విలక్షణ, లక్ష్యలక్షణ, బహువిచక్షణ, సుధాభక్షణ, గురుకటాక్షవీక్షణ;

చ. బదరివనమూల నాయికా సహిత భద్రకాళీశ, భక్తవిహిత, మదనజనకాది దేవమహిత,

మాయాకార్యకల నారహిత, సదయగురు గుహతాత, గుణాతీత, సాధుజనోపేత, శంకరనవనీత,

హ్రాదయవిభాత తుంబుర సంగీత, హ్రీంకార సంభూత హేమగిరీ నాథ.

సదాశ్రితకల్పక మహీరుహ పదాంబుజక్ష వరథగజతురగ-పదాదిసంయుత చైత్రోత్సవ, సదాశివ, సచ్చిదానందమయ.

ప. పా , మగమా | పా , మపధని | సా , - సినిధా - పా | ధపా - మగరిస ||
అ , క్ష. య | లిం , గ . వి. | భో , - . . . . - స్వ | యం - భో. . . ||
,, | సా - గరిసినిధా - పా | ,, ||
,, | భో - . . . . . . - స్వ | ,, ||
పమగ - గరిగమగా | గరిస - సస్నిధని | పా ; - ; పా | మగరి - సని - సరిగమ ||
అఖి. - లాం. . డ | కో. . - టి. . ప్ర | భో ; - ; పా | . హి. - శం - భో . . ||

అ. పా , ధా - ధపమా | ప మ గమాపా | ధనిప - పా - ధని | సా ; ధనిసాసా ; ||
అ , క్ష - ర. . | స్వరూ. . ప | అమి. - త - ప్ర. | తా ; . . . ప ; ||

నిసా - రీ గరీ | సాసా - నీసాసనిధా | నిసా - ; - పా | ధని సరిసని-ధపా ; మగరి ||
ఆ . - రూ, ఢ | వృష - వా, . . . | హ . - ; - జ | గణ, . . ,-మో, ; హ., ||

పాస - సన్నిస రి | పారి - గమగరిపాస్నీ | పాప - గమరిగ | పాధ - మపగమ ||
ద క్షు - శి. క్షుణ | దక్షు - త . ర.సుర | ల క్షు - ణవిధివి | ల క్షు - ణల.క్ష్య ||

పాధ - నిసి ని సి | సినిప - రనిసా | పారి - ని ప ధప | పాధ - పమగరి ||
ల క్షి - ణబహుంవి | చ. క్షు- ణసుధా | ధక్షు - ణసుర క | టాక్షు - వీ.క్షుణ ||

చ. గమాపా - గమ | పా , పామా | దా , పమ - గమ | పమా - గామప - గారీ ||
బ ద రి - వ . | వ , మూల | నా , యి. - కా, | . స - హి . . . - త ||

గమా - ధపపమ | గారిరిసపస్ని | స్నిపాపాగరి | సస్నిస రిగా ||
ధ . - . . ద్ర. | కా, శీ. . శ | ధ . . క్త. | వి ,హి, త ||

సధా - ధపపమ | గగ రి - గాసన్ని | ధా , ధ్నస్నిసా | మగరిగమపా ||
మద - న . జ . | నకా, - . ది . | దే , . . వ | మ. .హి, . త ||

మ ప - మగామా | పా , నిధనీ | సధప - పమధప | మగా - రీగా ||
మా. - య . . | కా, . . ర్య | కల . - నా. . . | ర . - హిత ||

మపాధపపమ | ధపామగ రి గ | పా , మాగమ | పా , ధనిసా ||
స ద య. గు . | రు . గు . హా . | తా , త గు . | ణా , తీ . త ||

సా , నీసా | రీ , సానీ | సరిగరిసిసని | సరిసనిధా - నీసా ||
సా , ధుజ | నో, పేత | శం. . క . ర . | న. వ . . . - నీత ||

సరీ గరిరీ | సారిరీరీ | మగరిసా - సని | ధపా - ధనిసా ||
హృదయ.వి | భా. . త | తుంబురు - సం | . . - గీ . త ||
పా , స సా | స నిధాపామా | పా , సధధప | గమపగ రిసా ||
హ్రీం, కార | సం. . భూత | హే , మ . గి . | రీ . . నా. థ ||
సధాపమగా | గ మప గమరిస | సధా ని సమగ | రిసనిస రిగమ ||
సదాశ్రితక | ల్పకమహీ.రుహ | పదాంబుజభవ | రథగజతురగ ||
పధానిసా రి | గ - రి స ని ధనిస | సాసనిధా - పమగరి | స నీ - స మ గ మ ||
పదాదిసంయు | త - చై.త్రో.త్సవ | సదా . . - శి వస. | చ్చిదా - నంద మయ ||

(4) రా. శ్రీరాగము - తా. ఆది.

ప. శ్రీమూలాధారచక్రవినాయకా! మూల్యవర ప్రదాయక! (శ్రీ)

అ. మూలాజ్ఞానశోకవినాశక! మూలకంద ముక్తిప్రదాయక! (శ్రీ)

చ. శకలీకృతదేవాదిదేవ! శబలీకృత సర్వజ్ఞ స్వభావ! ప్రకటీకృత వైఖరీప్రభావ! పరాభవప్రసీదగజగ్రీవ!
వికటపట్పృత శ్వాసాధికార! విచిత్రాకార! భక్తోపకార!
అకళంక! విభాస్వర! విఘ్నేశ్వర! హరగురుగుహాసోదర! లంబోదర! (శ్రీ)

ప. రిస నిస - సనిసరీ - రీ ; - గ రిరిసనీ | సరి - సానీ - ని సనీ-ధా | ధా, ని - నీ సా ||
శ్రీ.మూ. - . . . . - లా; - ధా. . .ర | చ.- . . . - క్ర. . -వి | నా, . - యకా ||

, మపా ; పమ – ససగరిసా | స్సీ స్సీ , గ – రిసా | స్సీస్సీ సా ; ||
మా, . . ; ల్ల . – వర. . . ప్ర | దా . . . . – . యు | క . . ; ||

అ. పాపా , నిపా – మాపమ – రీగరిసా | రి స్ని సా రీమా | పనిపా – నీసా ||
మూ. , . . – లా . . . – జ్ఞా. . వ | తో . . క వి | వా. . – శ క ||
సీ నిసిరీ , సా – సనిరిసిసని – పా , నిసని | పా పా, నిపా – మా | రీ సరిగా – రిసా ||
మూ. . . , ల – కం. . . . ద – ము , . . . | కి . , . . . – ప్ర | దా. . . . – యక ||

చ. నీసని – పామాగా – గరిసా | స్సరిమ – మరిమప | పమపని – నిపనిస ||
శక. – తీ . కృత – దే. . | వా. . . – . . ది . | దే . . . – వ. . . ||
సనిపమ – గా – గ రిసాస్సీస్సా | స్సీసారీమా | పమపా ; పా ||
శ . బ . – రీ . – కృ. త స . | ర్వ . జ్ఞ . | స్వ. భా ; వ ||
పామాపా ; – మపమా – నీ ; | సారీ ; – సని | సా ; ; సా ||
ప్ర క టీ ; – కృ. త – జై ; | ఖ రీ ; – ప్ర. | భా ; ; వ ||
సాసని – రిరిసా – రీని – పామమ | పని – నిసాని – పమ–మా | పమ – రీగరిసా ||
ప రా. – . . భ – వ. – ప్ర వీ . | . . – ద . . . – . . . – గ | జ . – గ్రీ. . వ ||
రిగ రి – సాస్సిసా – రీ మామ – పాప | మ పానీ – మాప | నీసానిసా సి ||
వికట – పట్టుత – క్వాసాధి – కార | విచిత్రా – కార | భక్తోపకార ||
నిని – సగరిసి – నీ రి సి – నీ పా నిసి | నిగరిస ని ప – సా | నిప – పమరిగరిస ||
అక – శంకవి – భాస్వర – విఘ్నేశ్వర | హారగురుగుహా – సో | దర – లంబో.దర ||

(5) రా. వసంత – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రామచంద్రం భావయామి – రఘుకులతిలక ! ముపేంద్రం ! (రామ)

అ. భూమిజానాయకం ! భుక్తిముక్తిదాయకం ! – నామకీర్తన తారకం ! నరవరాంగతమాయికం ! (రామ)

చ. సాకేతనగరే నివసంతం, సామ్రాజ్యప్రదం, బలవంతం – రాకేందువదనం, భగవంతం, రమణీయకల్యాణ గుణవంతం,
కాకుత్స్థం, ధీమంతం, కమలాక్షం, శ్రీమంతం – నాకేశనుతమనంతం, నరగురు గుహవిహరంతం ! (రామ)

ప. సా ; | సా – మాగామా || మాగా | మాధానీసా || సాసని | ధమధా – సనిధని || ధమమా | మగమా – గరిసని ||
రా ; | మ – చం . ద్రం || భా వ | యా. మి. || రఘు. | కు. ల – తి. ల . || క . ము | పేం. . – ద్రం. . ||

అ. మా ; | మా – మగమాధా || నినిధా | నీ ; సా ; || సా ; | సా – సా ; సా || సనిసరి | సని – ధమధనిధని ||
భూ ; | మి – జా. . . || నా. . | య; కం ; || భు ; | క్తి – ము ; క్తి || దా. . . | య. – కం. . . . . ||

గా ; | మా – గారీసా || నీ – ధా | ; నీగారీ || సనిధా | సనిధామాగా || పమగా | ; రిగరిరిసని ||
నా ; | మ – కీ . ర్త || న – తా | ; రకం . || న . ర | వ . రాం. గ || త . మా | ; యి.కం. . . ||

చ. సా ; | సా – మామామా || మామా | గా ; – మాగా || మాధా | నినిధని – సా ; || సా ; | సని – ధమ – ధనిధా ||
సా ; | . . – కే . త || న గ | రే ; – ని వ || సం . | తం. . . – . ; || సా ; | . . – మ్రా – . . . ||

నీ ; | ధానీధామా || గామా | గారీసాసా ||
జ్యా ; | ప్ర . దం . || బ ల | వం.తం . ||

సా ; | ; – సా ; సా || సనిసరి | సానీధామా || ధానీ | సా ; సా ; ||
రా ; | ; – కేం ; దు || వ . ద . | నం. భ గ || వం. | తం ; . ; ||

సానీ | సాగరి – సా నీ || ధా ; | ధ మధనీధమా || గాపమ | గారీసా ; ||
ర మ | ణీ . . – . య || క ; | ల్యా. . . . ణ || గుణ . | వం. తం ; ||

పాసా | సా - సాసనిసా || సని సరి | సని-ధమధనిసా ||
కాకుత్ | స్థం - ధీ మంతం || కమలా. | త్కం-శ్రీ. మంతం ||
సనిరిరి | సనిధ-మధనిసరి || సని-ధని | ధ మ-గమగరిస్స ||
నా. శ్రీ. | శమిత-మనం.తం || వర-గురు | గుహా-విహారంతం ||

(6) రా. కేదారగౌళ - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. నీలకంఠం శివం, సతతం - నీరజాసనాదినుతం! (నీల)

అ. బాలకుచాంబాసహితం, బాలచంద్రశేఖరం - శిలగురుగుహాపూజితం, శ్రీకదంబవననాథం (నీల)

చ. అత్యయరూపాఖండకావేరీ తీరోత్తర తీర - పంచముఖం, రక్షితభక్త ప్రముఖం -
నక్షత్రేశ శేఖరం, నామరూప విచిత్రతరం - దక్షకరమీశ్వరం, కేదారగౌళప్రియకరం,
దక్షిణకాశీపురం, వందిత కామాక్షీపురం - దక్షాధ్వరహరం,హరం, దయాకరం కమలకరం (నీల)

ప. నిసనీ | ధా - పామాగా || రీగా | రీపానిసరీ || సా ; | నీధాపా ; ||
నీ. . | ల - కం . . || ఠం. | శివే . . . || హం;; | సత తం ; ||
స్రీ ; | సారీమాగా || రీ ; | మాపానీ ; ||
నీ ; | ర జా . స || నా ; | ది నుతం; ||
సారీసి | నిధ - పాధపమగ || రీగా | రీపా - స్రసరీ || సా ; | సా ; ; ; ||
నీ . . | ల . - కం. . . . || ఠం. | శివే - . . . || హం ; | . ; ; ; ||

అ. మా ; | మాగాసారీ || మా ; | పాధాపా ; || మా ; | పా - నీ ధాపా || నీసాం | నీసాం ; ; ||
బా ; | ల కు చాం. || బా ; | స హి తం ; || బా ; | ల - చం. ద్ర || సే. | వితం ; ; ||
నీనీ | నీసాంరీరీ || సాం ; | ; - నీధాపా || సాం ; | నీదాధాపా || మాగా | రీ పపపా , ని ||
శీల | గురుగుహ || పూ ; | ; - జితం . || శ్రీ ; | కదం . బ || వ న | నా. .థం , . ||

చ. ; రీ | రీ - రీ పా ; || ; - మా | గారీగారి || నీ ; | పా ; రీ ; || సా ; | సా - నీధాపా ||
; అ | క్షు - యరూ ; || ; - పా | . ఖం.డ || కా ; | వే ; రీ ; || తీ ; | గో - . . త్ర ||
నీ ; | సారీ రీ ; || రీమా | గాసారి ; || నీధా | పామాగా ; || గా ; | రి మాగాసా ||
రా ; | ఘీముఖం ; || పం. | చముఖం ; || ర . | క్షి త భ ; || క్త ; | ప్రముఖం . ||
; మా | మా ; గాసా || రీమా | పామాపా ; || ; - మా | పా - సా నిధాపా || నీసాం | ; - నీసాంరీ ||
; న | క్షు ; త్రే . || శ శే | ఖ రం . ; || ; - నా | మ - రూ. . ప || విచి | ; - త్రతరం ||
నీ ; | సారీరీరీ || మాగా | రీ - సాం ; సాం || సాం ; | నీనీధాపా || పామా | గారిగరీసాం ||
ద ; | క్షు . కర || మీ . | స్వ - రం ; కే || దా ; | రగా. శ || ప్రియ | క రం . . ||
రీపమ | గా - రిగరి మపా || మాపప | నీ ధప - ని నిసాం || నీసాం | గ రీ - సా సాంనిధప || సాంసాం ని | ధప-మగ రి-మపని ||
దక్షిణ | కా - శీ . . పురం || వం డిత | కామ. - త్రిపురం || దక్షా | ధ్వర- హారంహారం || దయాక | రం.-కమల-క.రం ||

దిట్టం. సాంనిధ | పా - మగరిగరిస || నీధప | మపనిస - రిమగరి || మాపని | ధప - మపనిసరిరి || మగగరి | సనిధప - నినిసాం ||
నీ సరి | మాసరి - గారిస || నిసరిగ | రిస - సరిసనిధప || రిసాంని | ధప - ధపామగరి || రిసాని | ధప - నిసరిమపని ||

(7) రా. భైరవి - తా. ఆది.

ప. బాలగోపాల పాలయాశుమాం, భక్తవత్సల కృపాజలధే! (బాల)

అ. నీలనీరద శరీర! ధీరతర! నిరంజనకర! నిరుప మానందకర!
లీలయా గోపవేషధర! మురళీధర! శ్రీధర! దామోదర! వర (బాల)

చ. చాణూరమల్లహరణ! నిపుణతర చరణ నిహతి శకటాసుర! మురహర!
మాణిక్యమకుటహారవలయధర! మత్తేభకుంభ భేదనపటుతర!
వాణీశార్చిత! పీతాంబరధర! వైజయంతీ వనమాలాధర!
ఆణవాది విజయమానసాగర! అపహత కంసాసుర! నతభూసుర!
ద్రోణకర్ణ దుర్యోధనాదిహర! ద్రౌపదీమాన సంరక్షణకర!
వైణిక గాయక గురుగుహనుత! పుర వైరివినుత! గోపికామనోహర! (బాల)

ప. స నిగారీ - రి గమా - పా , నిధా	పా ; - నిని - ధప	మప-పమగా- రీ ;గరిసా ‖
బా , , ల - గో , , - పా , , ల	పా ; - ల , -యా ,	, , -శు , , -మాం; , , , ‖
,,	,,	మపధప-పమగా-రీ;గరిసా ‖
,,	,,	, , , , -శు , , - ,; , , , ‖
,,	పా; ధనిసని - ధాపా	,, ‖
,,	పా; , , , , - లయా	,, ‖
సరి నీధా - సనిపా - రీ రీ - గస్రీరిస	రి , గ-మపధప-మగమప	మగా , రీ - సరి ‖
భ , క్త , - వ , , - త్సల - కృపా	పా , , , , , , -జ , ల ,	ధే , , , , , , ‖

సరి నీ॰ధా - సనీ॰పా - రీ రీ - గ రిరిస | రీగమపా,నిధా,ప-మగమప | మగా , - గరిరిస - సరి ||
ధ. క్త . - వ . . - త్స్వల - కృ. . . | పా. . . , . . , . -జ . ల . | ధే . , - . . . . ||
,, | రిగమపధనిసా - సనిధప-మగమప | ,, ||
,, | పా. . . . . -. . . . -జ . ల . | ,, ||
,, | రిగమపధనిసరీ-సనిధప-మగమప | ,, ||
,, | పా. . . . . . -. . . . -జ . ల . | ,, ||

అ. నీ ; నీ - నిధసనిధాపా - ధమ | పా ; ధా - నీ | ; రీ - సనిసా
నీ ; ల - నీ . . . ర ద - శ . | రీ ; ర - ధీ | ; ర - త . ర ||
నీ ; నీ - ధానీసారిసి - నిధపా - ధమ | ,, | సా - నిసరీ-సనిసా ||
నీ ; ల - నీ . . . . . - ర . ద - శ . | ,, | . - ర . . -త . ర ||
సనిగారీ - నీసానిసరీ - రిసనీధాపా | ధామా - పాధా | నీ సాసా ; ||
నిరం. జ - క . ర . . - ని . . రు ప | మా . - న ం | ద క ర ; ||
నీ , రీ సి నిధాప - ధమప - దధని ని | సా ; - సా ; | సనిధప - ధనిసా ||
లీ , లయాగో. ప - వే . వ - ధరమర | లీ ; - . ; | . . . . - . . . ||
నీ , రీ సి నిధాప - ధమప - ధని సి రీ | గారిసి - నీ ధప | మా , నిధాపా - మగరిస ||
లీ , లయాగో. ప - వే . వ - ధరమర | శ్రీ ధర - శ్రీధర | దా , . మో . - ద ర వర ||

చ. రీ నీ॰సా ; - రీగాగారీ | సారినిధా - సని | గారి - సారీ ||
చా.ణూ; - రమ . ల్ల | హర . ణ - వి . | పుణ - త ర ||

గారీగా - మాపాధా - పాపా | పా , మ - నీ నీ | ధనిధా - ధాపా ||
చ రణ - ని హా ర - శ క | టా , . - సుర | ము ర . - హా ర ||

మా ; పా ; ధా - మా - పామా | పమనీ నీ - ధా | నిధ - పే నిధాపా ||
మా ; ణి ; క్య - ము - కు ట | హా . . ర - వ | ల . - యా . ధ ర ||

పధపధ - నినిసా - నిసేరీ - రీసేనీ - ధాపా | సా , ని - నిధపమ | పాధా - నీసా ||
మ . . . - త్రే . . - ధ . . - కుం . . - . ధ | ళే , . - ద . న . | ప టు - త ర ||

రీ నీధానీసా ; - గారీ | రీసా - ధానీ | సా ; రీసేనీ - ధాపా ||
వాణీ . . శా , - ర్చిత | సీ . - తాం | బ ; ర . . - ధ ర ||

మపధప - పమగారీ ; - గరిగమ - గగరిగ-మా | పా - ధాధపమా - పా | ధానీసా ; ||
వై . . . - . . . జ ; - యం . . - తీ . . . - వ | న - మా . . . . - లా | . ధ ర ; ||

సాపాధా - నీ ; సా - రిగరిగా | గా - మా ; గరి | సా ; గారీ ||
అ . ణ - వా ; ది - వి . జ | య - మా ; న . | సా ; గ ర ||

సానీరీ - ధరీ రీ ; సా ; | నీసేనిధాపా | మపామ - గరిసా ||
అ పమ - త . కం ; సా | సుర . న త | భూ . . - సు . ర ||

సా గరిగ - మా ని దపామగమ | ప ధప - మగమామ | సారీ - గమపధ ||
ద్రోణకర్ణ - దు ర్యోధ వాది హార | ద్రా . ప - ది . మాన | సంర - క్షణకర

పినిసేరి - గారీ పే - నిరి రి సి - నిధ నిపే | నీ రిసేనిధ - పా | నిధప - మపగరి స ||
వై . ణిక - గాయక - సురసుమ - నతపుర | వైరివినుత - గో | . పికా - మనోహర ||

(8) రా. నారాయణగౌళ – తా. ఆది.

శ్రీరామం, రవికులాబ్ధిసోమం – శ్రితకల్పభూరుహం, భజేహం (శ్రీ)

అ. ధీరాగ్రగణ్యం, వరేణ్యం – దీనజనాధారం, రఘువీరం,

నారదాదిసన్నుత రామాయణ పారాయణ ముదితనారాయణం (శ్రీ)

చ. దశరథాత్మజం, లక్ష్మణాగ్రజం, దానవకులభీకరం, శ్రీకరం,

కుశలవతాతం, సీతోపేతం, కువలయనయనం, సుదర్శనశయనం,

సుశరచాపపాణిం, సుఫణిమణిం, నూన్యతభూమం, సురుసుహతోమం,

దశవదనభంజనం, నిరంజనం, దాననిధిం దయారసజలనిధిం (శ్రీ)

ప. రీ , మమా ; మ గమగ – రీగరి   సానీ స్గాస్థా | నీ ; సా ; ||
శ్రీ , రా ; మం. . . – రవి.   కులా . బ్ధి | సో ; మం ; ||

,,   సానినిధాపా | ,, ||
,,   కులా . . బ్ధి | ,, ||

నీసారీ ; మా – పా ; ధా   మాపమగా – గా | మగారి – గరిగస ||
శ్రితక ; ల్ప – భూ ; రు   హం. . . . – భ | జే . . – హం. . ||

అ. ధా ; ; మా ; ధప – ధామగ   రీగారీ – మా | పా ; పా ; ||
ధీ ; ; రా ; గ్ర. – గ . .   ణ్యం. . – వ | రే ; ణ్యం ; ||

మా ; – పానీ – నిదధా – నీ ;   సా ; – నీ రీ | నీ ; సా ; ||
దీ ; – న జ – నా. . – ధా ;   రం ; – రఘు | వీ ; రం ; ||

నిగరిగ - పరినిస - రిపానిధ | పాపా - మగరిగ | రి - పానిధపనిస ||
వారదాది - స, న్నుత - రామాయణ | పారా - యణమది | త - నారాయణం ||

చ. రిగారీ - పా ; మా - మగమగ | రిగా రిపా | ; - స పా ; ||
దశ ర - థా ; త్మ - జం. . . | ం.త్మజా | ; - గ్రజం ; ||

పానీధా - పామపానిధా | సపా ; - రి | మాగా - రిగరి ||
దా . న - వ కుల భీ . | కరం ; - శ్రీ | . క - రం.. ||

రిమాపానీ - నీ ; నిదధా | మాపా - నీ నిదధా | నిపారీ ; ||
కుశ లవ - తా ; త్మ . . | సీ . - తో . . . | పేతం ; ||

రిమగా - రిగరీ - పానీ - ధా , నిపా ; | నిధపా ; మా | గారిగరిపా ||
కు, వ - లయ - నయ - నం , . . ; | సు . ద ; ర్శ | శను . నం, ||

మరిమపాప - నీ నీ - నిధానిపా | రిరిని పాపా | పనిధమ - పాపా ||
సుశరచాప - పాణిం - సుధీమణిం | సూనృతభాషం | గుగుగుహ - తోషం ||

పమనిధని - నిధనిపా - నిధమ - పపా | మనిధ - మపా - పమ | , గరి - గరిసనిస ||
దశ వదన - భంజనం - ధీరం . - జనం | దా . న - నిధిం - దయా | , రస - జలనిధిం ||

(9) రా. మణిరంగు – తా. మిశ్రలఘువు.

ప. మామవపట్టాభిరామా! జయ మారుతి సన్నుతసామా! రామ! (మామ)

అ. కోమలతరపల్లవపద కోదండ రామ! ఘన శ్యామలవిగ్రహాబ్జనయన!

సంపూర్ణ కామా! రఘురామ! కల్యాణరామ! రామ (మామ)

చ. ఛత్రచామర కరధృత భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్న విభీషణ సుగ్రీవ ప్రముఖాదిసేవిత!

అత్రివసిష్ఠాద్యనుగ్రహపాత్ర! దశరథపుత్ర! మణిరంగవల్యాలం

కృత నవరత్న మంటపే విచిత్ర మణిమయ సింహాసనే సీతయాసహాసం.

సితసుచరిత్ర! పరమపవిత్ర! గురుగుహామిత్ర! పంకజమిత్ర –

వంశసుధాంబుధిచంద్ర! మేదినీపాల! రామచంద్ర! (మామ)

ప. నీ , సారీ | రీ , గరిస | నీ , రీసా | , , సనిధామా ||
మా, మవ | ప , ట్టా.భి | రా , . . | మా. . జయ ||
ధా , నిసా | రీ , మగరిస | నీ , నిసా | ; – , గరిరిస ||
మా , రు తి | స , న్ను.త . | సా , మా . | ; – , రా.మ . ||

అ. పా , పపనిప | మపమ – గరిసరి | నీ , నిసరిరి | రీ , గరిరీ ||
కో , మల తర | పల్ల. – వ. పద | కో , దం..డ | రా , మఘన ||
నీ , రిరిరీ | పపామగరిస | పా , నిపపమ | పా , నీ – సనీ ||
శ్యా, మలవి | గ్రహాబ్జనయన | సం , పూ. .ర్ణ | కా , మా– రఘు ||
పానిపాని ప | మ – మగరి – గరిస ||
రామ . కల్యా | ణ – రా.మ– రా.మ || (మామవ)

చ. సా , పాపా | నిపా - మాపా-మపనీ | పమాగారీ || సపా రి రి ||
ఛ , త్రనా | మర - క , -ర , , | ధృత శర || త ఱ త్ప్రణ ||
సా , రీ స నీ | రీ , రిరిరీ | పా , పాని ప || మపమ - గరిరిస ||
శ , త్రుఘ్నవి | భీ , షణసు | గ్రీ , వ ప్రము || ఖా.ది - సే. విత ||
పా , రీ రీ | రీ , గ రిరిస | రీ , మామా || పాపపనిపమ ||
అ , త్రివ | సి , ష్ఠా. .ద్య | ను , గ్ర హ || పాత్రదశరథ ||
పనీని - పనిపమ | పపమ - గ రిపా | స స - ససపాప || ని మమ - గరిపా ||
పు.త్ర - మణిరం | గవ . - ల్యాణం | కృత - నవ ర త్న || మం.ట - పే.వి ||
పాప - ని నిప మ | పనీ - ని పమమా | పనిప - ప మగరి || సా , పరిప రి ||
చిత్ర - మణిమయ | సిం. - హా. స నే | సీ. త - యా.సహ || సం , వీతసుచ ||
పాస - పమగరి | పాస పని ప మ | మామపానిని || సాసనీ నిని ||
రిత్ర - పరమప | వి త్రగురుగుహ | మి త్రపంకజ || మిత్రవంశసు ||
నీ ని నిపామ | పాపనీపా | మ - గారి గ రి స ||
ధాంబుధిచంద్ర | మేదినీపా | ల - రామచంద్ర || (మామవ)

(10) రా. మాధవమనోహరి - తా. ఆది.

ప. మహాలక్ష్మి! కరుణారస లహరి - మామవ మాధవ మనోహరి! శ్రీ (మహా)

అ. మహావిష్ణు వక్షస్థలవాసిని! మహాదేవగురుగుహ విశ్వాసిని!
మహాపాప ప్రశమని! మనోన్మని! మారజనని | మంగళప్రదాయిని! (మహా)

౨. క్షీరసాగరసుతే! వేదనుతే! [illegible]తే! శివసహితే!
భారతీ రతీశచీ పూజితే! భ[illegible]నస విరాజితే!
వారిజాసనా ద్యమరవందితే! నార[illegible] మునిబృంద వందితే!
నీరజాసనా స్తే సుమన స్తే! పారస[illegible]నే! సదానమ స్తే!

(మహా)

ప. మాపా ; - మా ; గా - గరిగమ | గ రిమగా - రిసని | సాగారీగా ||
మ హా ; - ల ; క్ష్మీ - క. రు. | ణా. . . - రస. | ల హ రీ . ||
మా ; నీధా - మా ; గారీ | సరిస్ని ధన్నీ - స్నీ | సా ; - స్నిగరిగ ||
మా ; మ వ - మా ; ధ వ | మ. నో. . - హ | రి ; - శ్రీ. . . ||

అ. మాగా ; - గరిసీమా - క్ ; | మా ; - మగమా | పా ; మానీ ||
మ హా ; - వి. . ష్ణు - వ ; | క్ష ; - స్థ . ల | వా ; సి ని ||
మాగా ; - గరిసీగా - మాపా | పానీధా ; | నీ ; పాఠీ ||
మ హా ; - దే. . వ - గు రు | గుహావి ; | శ్వా ; సి ని ||
సరీమా గరీ - స నిధని - షనీ నిధ | మాపధ - మగరిమ | గరి స - ని సరి గ ||
మహాపా.ప - ప్రశమని - మనోన్మణి | మాగజ - న నిమం | గళప్ర - దా.యిని ||

చ. రీ ; గా - పా ; గారీ - సరి | స్నీనిస - ధనిస్గా | స్నిపారీ ; ||
క్షీ ; ర - సా ; గ ర - సు. | తే. . - వే. . | దను తే ; ||
గామా ; - గా ; రీమాగా | మా ; పాధా | మాగారీ ; ||
కీ తీ ; - శా ; దిమ హి | తే ; శి వ | స హితే ; ||

ని సని - గారి ; మాగా ;	మానీ ; ధా	; - నిసాం రి	‖
ళా.. - ర తీ ; ర తీ ;	శ చీ ; పూ	; - జితే.	‖
రీగారి - నీ ; - ధామా ;	పాపధమాగరి	మగగరిసా ;	‖
భ . క్తి - యు; - క్త మా ;	వ స . వి రా.	... జితే ;	‖
నీ రినిగరి - మగమపాధమా	నీ నిధానిసి రి	నీ గరి నిసాం	‖
వాణిజాసనా - ద్యమరవందితే	నారదాదిముని	బృందవందితే	‖
నీధమాపధమగా - రి మగరిసా	సానిధనీ సాం	సపామగారిగ	‖
నీరజా సనా. స్తే - సుమన. స్తే	పారసమ స్తే	సదాన .మ స్తే	‖

(11) రా. తరంగిణి - తా. ఆది.

ప. మాయే! త్వంయాహి, మాంశాధి తుంకాహి (మా)

అ. ధ్యేయే, దయే! త్వమేహి, ముదందేహి, మాంపాహి (మా)

చ. గాయే! గేయే! యాహి, కాహి, యహిదేహి, పాహి;

ఉపాయే, పేయే, సరసకాయే, రసకాయే, సకాయే ఆయే! (మా)

సముదాయే, గురుగుహోదయే, సుధాతరంగిణి, అంతరంగిణి (మా)

ప. మా , గ - రిగమగ - రి సా , ; - సధ్ధధ్ప	ధా ; పా ;	; ; - , సరిగ	‖
మా , , - , , , , , - యే , , ; - త్వం. .	యా; హి ;	; ; - , , , ,	‖
మా , గ - రిగమగ - రిగమగ - , ,,	,,	సధ్సా - రిగమప	‖
మా , , -	,,	, , , - , , , ,	‖

మా , గ - రిగమగ - రిగమగ - సనరిగమధప | ధా ; సా ; - ధా | సారి - మాగారి ||
మా , . - . . . . . -యే. . . - త్వం. . | యా ; హి ; - మాం | బాద్ధి - తుంకాహి ||
,, | ధా ; సా ; - ; |
,, | యా; హి ; - ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. సా ; రీ ; - గమగగ - రీ ; | స రీరి - ధసా - ధ | , - ధ సిస్తా - ధ స రీగ ||
ర్వ్యే ; యే; - ద . . . - యే ; | త్వమేహి - ముదం - దే | , - హి . . -మాంపాహి ||

చ. గా , మ - గ గరీ - సారిగ - రిగరిస | పా ప - దాధ - సా | స - రీ రీ గాగ ||
గా , . - ఘే. . - గే . . - . .యే . | యాహి - కాహి - యే | హి - దేహిపాహి ||
మా , గ - రిగమగ - సా ; - సధధప | ధా ; సా ; | ; ; ; - , ఘ ||
మా , . - . . . . . - యే ; - త్వం . . | యా; హి ; | ; ; ; - , ఉ ||
పా ; రీ - రీగమగారీగా ; - సపపధ | , ధ - ధసరీగ | స రీ గా - మగ రి ||
పా ; యే- పే. . . .యే ; - సరసకా | , యే - రసకాయే | కళాయే - ఆయే. ||
మా , గ - రిగమగ - రిసా ; - ధ ధప | ధా ; - సా ; | ; ; ; - పప ||
మా , . - . . . . . - యే . ; - త్వం. . | యా; - హి ; | ; ; ; - సుధా ||
ప ధసీనిధధా - సా ; - ధ సిరీ గా రిసా | పధానిధాధప | , - ధ సగ - రిసరిగ ||
దా . . . . . - యే ; - గురుగుహోదయే | సుధాతరంగిణి | , - అం.తి - రంగిణి ||
మా , గ - రిగమగ - రిసా , - ; - ధ ధప | ధా ; సా ; |
మా , . - . . . . . - యే. , - ; - త్వం. . | యా; హి ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

(12) రా. శుద్ధసావేరి — తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. శ్రీగురుగుహ తారయాశుమాం, శరవణభవ! (శ్రీ)

అ. సురపతి, శ్రీపతి, రతిపతి, వాక్పతి, క్షితిపతి, పశుపతి, సేవిత (శ్రీ)

చ. రాగాదిరహిత, హృదయవిభావిత, సురముని పూజిత - త్యాగాదిరాజకుమార! తాపత్రయహార! కుమార!
భోగిరాజవినుతపాద! భూదేవక్రియామోద! యోగిరాజ! యోగ భేద! యుక్తమనోలయవినోద! (శ్రీ)

ప. ధా ; | ధాపామాధా || పా ; | మా రీ ; పా || రీ ; | ;; - ;; || సారీ | మాపాధారీ ||
శ్రీ ; | గు రు గు హా || తా ; | ర యా ; శు || మాం ; | ;; - ;; || శ ర | వ ణ భ వ ||
,, | ; - సరిమపధరి ||
,, | ; - శరవణభవ ||
,, | ;; - స సధరి ||
,, | ;; - సురపతి ||

పామరి | దధపసీ-ధారి సి || సురిసిరీ | సిధసిధ-పమపధ ||
శ్రీ పతి | రతిపతి-వాక్పతి || క్షితిపతి | పశుపతి-సే . విత || (శ్రీగురుగుహా)

చ. ధా ; | ధా ; పాధా || మాపా | రీ మాపాధా || మా ; | రీపా - సారిస || రీ మప | ధా ; మాపా ||
రా ; | గా ; ది ర || హి త | హృదయ వి || భా ; | విత - సుర . || ముని . | పూ ; జి త ||
ధా ; | రీ ; - సరిపా || ; - ధా | పాధా ; పా || పా ; | పా ; మాధా || మాపా | మారీ ; సా ||
త్యా ; | గా ; - ది . రా || ; - జ | కుమా ; ర || తా ; | ప ; త్ర య || హా ర | కుమా ; ర ||
పాధ - రి | ,స-మరిమపాధ || మాపా || పా - సి ధా రీ స ||
భోగి - రా | ,జ-వినుతపాద || భూదే || వ క్రియామోద ||

రీ మ- రి | , రి - సా దదాధ || మా రి స | గా - [illegible] ||
యో-గి-రా | , జ - యోగభేద || యు క్తవ | నో - [illegible] || (శ్రీ గురుగుహ)

(13) రా. మధ్యమావతి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. ధర్మసంవర్ధనీ! దనుజసమ్మర్దనీ! ధరాధరాత్మజే! అజే! దయయామాంపాహిపాహి, (ధర్మ)

అ. నిర్మలహృదయనివాసిని! నిత్యానందవిలాసిని - కర్మజ్ఞాన విధాయిని! కాంతిశాస్త్రప్రదాయిని! (ధర్మ)

చ. మాధవసోదరి! సుందరి! మధ్యమావతి! శంకరి! మాధుర్యవాగ్విజృంభిణి! మహాదేవకుటుంబినీ!
సాధుజనచిత్తరంజని! శ్రీగురుగుహజననీ - బోధరూపిణి! నిరంజని! భువనేశదురితభంజని -
పాదజనిశ్వవిలాసిని! పంచనదీశోల్లాసిని! వేదశాస్త్రవిశ్వాసిని! విధిహరిహరప్రకాశిని! (ధర్మ)

ప. రీ ; | రీ : : ; || రీ ; | పమరీ ; సా || రీసా | రీసా ; నీ || సానీ | రిసరీ ; ; ||
ధ ; | ర్మసం; ; || వ ; | ర్ధ. నీ ; . || ద ను | జస ; . || మ్మ. | ర్ధ.నీ ; ; ||
నీసా | ; - నీసా ; || రి మరీ | ; - మాపా ; || నీసా | నీనినీనిపామా || రి మపని | పమ-రి మపమరిస ||
ధరా | ; - ధరా ; || త్మ. జే | ; - అ జే ; || దయ | యా. .మాం. || పా. . . | హి.-పా. . . హి. ||
రీ ; | సారీ - ;; || రీరీ | పమరి ; సా ||
ధ ; | ర్మసం - ;; || వ. | ర్ధ. నీ ; . || (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. రీ ; | మామారీమా || పామా | పా ; పాపా || మా ; | పా ; నీ ; || పానీ | సా ; సాసా ||
ని ; | ర్మ లహృద || య ని | వా ; సి ని || ని. ; | త్యా; నం ; || ద వి | లా ; సి ని ||
నీ ; | నీ ; - సారిమ || రీసా | నీపానీసా || నీనిసరి | సా - ని పనీసా || నీ-పమ | మ రిపమ - రీసా ||
క ; | ర్మ ; - జ్ఞా. . || న వి | ధా.యిని || కాం. . | తి - శా. స్త్ర . || . -ప్ర. | దా. . . - యిని ||

చ. రీ ; | రీరీ రీపా || మాపా | మరిపమ - రీపా || స్నీపా | రీ ; పా ; || స్నీస్థా | స్నీపాపారీరీ ||
మా ; | ధవసో. || ద రి | సుం. . - దరి || మ . | ధ్య; మా ; || వతి | శం. క . రి ||
రీ ; | మారీమారా || పాసా | మపరి - పామా || పాసా | ; - సనిపామా || రి మ ప | రీ - రిమరీసా ||
మా ; | ధు . ర్య వా || గ్వి . | జ్యం. - క్షి ణి || మ హా | ; - దే. . వ || కుటుం. | . - బి. నీ . ||
రీ ; | మా - రీమాపా || ; - పా | మాపనిపామా || మా ; | పాపానినీ || మాపా | నీనిస్థా ; ||
పా ; | ధు - జ న చి || ; - త్తి | ఁం . . జ ని || శా ; | శ్వత గురు || గు హా | జననీ ; ||
నీ ; | నీ పా - రీమరీ || పానీ | పా ; నీపా || రీపా | నీపానీ - సని || పామా | మరిపమ - రీపా ||
శో ; | ధమా- . . పి || ణి ని | రం ; .జని || భువ | నే.శ - ను. || రి త | భం. . . - జని ||
రీ మ రి | మాప-మపాపమ || మాపప | నీ - ప నిపానీసీ || నిసే - రీ | మ రీ - పానిపనిసి || రి నిప | సీ ని పమ - రి మరిస ||
పాదజ | విశ్వ-విలా సిని || పం చవ | దీ - శో. ల్లాసిని || వేద-శా | . స్త్ర - వి ద్యావిని || విషహారి | హాస్ప్ర . - కా.శిని ||

---

(14) రా. ఆంధాళి - తా. ఆది.

ప. బృహన్నాయకి! వరదాయకి! బ్రహ్మాదిజనని! ఏహి, ముదం దేహి, మాంపాహి (బృ)

అ. అహన్నాస్వరూపిణి చిద్రూపిణి! ఆంధాళిహరణ చణప్రతాపిని!
సహస్రదళ సరసీరుహవాసిని! సదానంద గురుగుహ విశ్వాసిని! (బృ)

ప. రీ పా ; - ప మరీ గమరీ ; | సా - సారీ నిస | స్నీ రీసా ; ||
బృహ ; - న్నా.యు.. కి ; | . - వ రదా. | య. కి ; ||

రీ ; ; మా ; పానీపా | నీ - నిసనిపమా | రీ గ మా రీ స ||
బ్రహ్మ ; ; హ్మా ; ది జన | ని - ఏ.హిమకరం | దేహిమాంపాహి ||
రీ పా ; - ప మ రీ గమరీ ; | పాపారీ - ని స | స్రీ రీసా ; ||
బృహ ; - న్నా . . య. కి ; | . వ ర - దా. | య. కి ; ||

అ. రీ నీ ; సా ; రీ గా ; | గమరీరీ - మా | పా ; నీసా ||
అహా ; న్తా ; స్వరూ ; | పి . . ణి - చి | ద్రూ ; పి ణి ||
మా ; పా ; - రీగామారీ | పామా ; నీ | పా ; నిసనీ ||
అం ; ధా ; - శిహర ణ | చ ణ ; ప్ర | తా ; పి . ని ||
స రీ గమరి - సనిరీ - నిసీ పామని | ససానిపమ - రి గ | మ రి - సస్రి రీ సని ||
సహస్రదళ - సరసీ - రుహవాసిని | సదా. నంద - గురు | గుహా - వి.శ్వాసిని ||

(15) రా. బిలహరి - తా. ఆది.

ప. కామాక్షీ! వరలక్ష్మీ! కమలాక్షీ! జయలక్ష్మీ! శ్రీ (కామా)

అ. కామజనక పూర్ణఫలే! సకలే! కామితార్థదాయిని! శ్రీఫలే!
కామకలే! విమలే! కరకమలే, కామకోటిబిలహరినుత కమలే! (కామా)

చ. దినకరకోటి ప్రకాశకాయే, దేదీప్యమాన దివ్యచ్ఛాయే
వనజాసనాది వందితమాయే, వాసుదేవ పరబ్రహ్మజాయే
మానసధ్యాన ధ్యాతృధ్యేయే, మహనీయ సామ్రాజ్యప్రదాయే
సనకసనందనాది శిక్షేయే సదయే, సరసగురుగుహ సహాయే! (కామా)

ప. సా ; సే నినిధపా ; - పమగా | రీగప - గరిపా | సనిసధపా ; |||
కా ; మా . . . . ; - క్షి . . | . . . - వ . ర | ల . . క్ష్మి ; |||
పామాగా - పారిగరిగాపా ; | సానిధాపా | మాగా - గపధరి |||
క మ లా . - . . . . . క్షి ; | జ య తి . | క్ష్మి . - శ్రీ . . |||

అ. గా ; మా - పారిగాపా ; | ధా - పాధారీ | సానిధాపా ||
కా ; మ - జ వ క శ్రా ; | గ్ణ - ఫ లే . | స క లే . ||
ధా ; సారీ ; మగరీ ; | సానిధాపా | ధాగాపాధా ||
కా ; మితా ; ర్థ . దా ; | యి నీ . . | శ్రీ . ఫ లే ||
సాని ధపా - పమగా - గరిసరిపా | పాపగాప - ధప | ధ రిసని - గపధరి ||
కామక లే - విమలే - కరకమలే | కామకోటి - బిల | వాసినత - కమలే. ||

చ. పాధా నిధాపా ; పమగా | పామా ; గా | రీగమగాపా-రీ ; ||
ది న క . ర కో ; టి . . | ప్ర కా ; శ | కా . . . . -యే ; ||
సా ; సేనినిధ - పామాగారీ | పామాగా ; | దాధనిపా ; ||
దే ; దీ . . . - ప్యమా . న | ది . వ్య ; | ప్ఘా . .యే ; ||
మాగాపాధా సారీ ; గా || సారిగరిపా | నిపాధారీ |||
శ న జా . సజా ది | వ ం . ది త | మా .యే. |||
సా ; రీసానిదాపాదా | పనిపా ; - మగ || రీగమగాపా - రీ ; |||
వా ; సుదే . శ [illegible] ర | . . బ్ర ; - హ్మ . || జా . . . . - యే ; |||

మ,గగరి - స నిని ధ - ధ సరి గ - గ ధపా ‖ మగపాధ - పా గ |' రిసని - ప ధా రీ ‖
మా. నస - ధ్యా. . న - ధ్యాత్ప. - ధ్యే.యే | మహనీయ - సా(మ్రా |' .జ్యా. - (ప్రదాయే ‖
సరిగరిసాని - ధాపమగపాధ | సనిధాపమగ - గ |' రి రి స - సనిధా ; ధారీ ‖
సనకసనంద - నాదిభి . జ్ఞేయ ‖ సదయే సరస - గు |' రుగుహా - స. హా ; యే . ‖

బాలస్వామి దీక్షితులు.

(1) రా. దర్బారు - తా. ఆది.

ప. రాజశిఖామణీ నిన్నే నమ్మితి - రక్షించు నా సామి (రాజ)

అ. ఈజగమునందు వెతకి జూచినా - యెందు లేకు నీవలె నెఱదాతలు
భోజరాజ వేంకటేశ్వర ఎట్టేంద్ర భోగదేవేంద్ర కరుణాసాంద్ర! (రాజ)

చ. అన్నవస్త్రములు బహుశాల్వలు వర - హాలు మోహరీలు నవరత్నసొమ్ములు
ఎన్నెన్నో విద్వజ్జనుల కెల్ల నిచ్చి - యానందము నొందేటి (రాజ)

2. కన్న తల్లి దండ్రి గురువు నీవే, కామధేను కల్పక తరువు నీవే!
ఎన్నటికి చిరంజీవిగ వెలయుము, ఎట్టేంద్ర జ్ఞానమూర్తి వినవే! (రాజ)

ప. గా ; రీపా - రీగామాపా | ధానిసీ - ధపమా | మాపామపధప - గారిస ‖
రా ; జ శి - ఖా. మ ణీ | . ని . - న్నే. . | న . . . . . . - మ్మితి. ‖
నిసరిసిధప - ధ నిసా - రీసరీ | సారిస - రీపమ - గరిగా | గమరీ - పా ; ‖
ర. . . . . . - క్షిం. . - చు.నా | సా. . - . . . . | మి. . - . ; ‖

అ. పా ; ధపపరి - గాగమరీసా | స్రీసారీగా | ; గామా ;
ఈ ; జ. గ. - మునం. . కు | వెత కిలా | ; చినా ; ||

మా - పామాధా ; ధా - పాధనిధాసా | ధా - పధమపమా | ధా ; నీసా ||
. - ఎం కు లే ; కు - ని . . . . | వ - లె. నె. ఱ | దా ; లలు ||

సాసానిరీ ; రీ - సారిమరీమా | గమరీ - సా ; స రీ | సధ - నీ నిసా - ధాపా ||
భో . జరా; జ - వేం. . . . | క . . - టే ; శ్వ. | రె. - ట్టేం . - ద్ర . ||

రీ ; గమ - మాపాధానిసరి | సరినిసా - ధాపా | మాపామపధప - గారిస ||
భో; గ . - దే . వేంద్ర. . | క. రు. - ణా . | సాం . . . . . . - ద్ర. . ||

చ. ; * పాపాపా ; పా - పమపా | దాధని - పాధప | మరిగా - గమరీ ||
; * అ న్న వ ; స్త్ర - ము.లు | బ హు. - శా. . | ల్వా.లు - వ. ర ||
; * స రిపమ - ప రిగా - గమరీసా | ; - స్రీసరీగా | మాగామామా ||
; * హా.లు . - మో. హ - రీ . . లు | ; - నవరత్న | సా . మ్ములు ||
; * పా ధ పపమ - ధా ; నీ ; | సనిసరిసధని | నీనిసధాపా ||
; * ఎ న్నె . . . - నొ్న ; వి ; | ద్వ . . జ్జ.ను | ల కె. . ల్ల ||
; * పామాదాధా ; - పాధా | ; - నీ సానీ | సా ; సా ; ||
; * ని చ్చియానం ; - దము | ; - నొం. . | దే ; టి ; ||

2. సా ; సా - పా ; పా - ధా ; | దాధాపాధా | నీనీధా ; ||
క ; న్న - తే ; ల్లి - దం ; | డ్రి గు రు వు | నీ. వే ; ||

, * పామాధా ; దాధా ; | పాధాసని | సాసనీసా ; |||
; * కామ ధే ; న క ; | ల్పక తరు | ప్రసీదే ; |||
; * నిసరీ - రిసమరి - గాగాగమ | రీసరిసిధని | నిసిధాపాధా |||
; * ఎ . న్న - టి . . కి - . చిరం . | జీవి . గా | శా లయరయ |||
మాపమపాధానీ - సరనీ , స | ధనిపామాధప | గరిగరిరి ; |||
ఎ . . ట్టెం . . - ద్రజ్ఞా, | న . ఱూ త్రి . వి . | న . . . వే ; |||
గా , రీస - సీ , - సరిస - సరి సీ | నిధ పాధపధ | సరి - నిసరిగా |||
తా , ధైయ - రీ , - . . . - తకఝుం | . . . . తక | ధిమితా - . . . . |||
గా మ రీ స - పామధాధే - పమధా | నీ, ధాపపమ | ధని సరిస నీ |||
ఝుంతకుంత - . . . . . - తక ధిం | . , ... | ధణంతకిటఝుం |||
సగారిసరి - సనీ రిసరి - నీధా | , మరీగ రి స - ధ | , పధా - ధనిసరి |||
. . . . . . - తకుంతరిత - . . | , తధింన్నాను - . | , . . . - ధణధిమి |||
సనిరీసా - పమధ ప - మపదధ - సనిసరి | గగారిసని - నిని | , ధమప - రిగ మరి |||
. . . . - తక ఝణు - . . . . - తధణత | . . . తక - . . | , ... - తధింగిణ |||

రి స *

తోం . * (రాజశిఖామణీ)

ముద్దుస్వామి దీక్షితులవారి శిష్యుఁడగు తంజావూరు పొన్నయ్య కృతి.

రా. మాయామాళవగౌళ - తా. చ. రూపకము.

ప. మాయాతీతస్వరూపిణి! నన్ను బ్రోవవే, మహాత్రిపురసుందరీ! శంకరీ! (మాయా)

అ. మాయామాళవ గౌళదేశమున మహిమగలదౌర అర్చించు యీశ్వరీ! (మాయా)

చ. కాయజాని వైరికి ప్రాణకాంతా! బృహదీశ్వరీ! కృపసేయవలెను
శ్రీగురుగుహ స్వామికి వేదాసుఁడైతి (మాయా)

ప. సారీ | గా ; మా ; || పా ; | పా - మగమగమా || పా ; | ; ; - పాధా || పా ; | మగ - రిగరిస్రీ ||
మా. | యా; తీ ; || త ; | స్వ - రూ. . . పి || ణి ; | ; ; - న ను || బ్రో; | . . - వ. వే. ||

ని సేనీ | ధా-ధనిధాపా || ప ధపా | మాగారిగరీ || పా ; | ; - పరిగమపధ || నిసనిధ | పమ - గమగరిసన్ని ||
మహా. | . -త్రి.పు ర || సుం. . | ద . . . రి || . ; | ; - శం. . . . || . . . . | . . - క . రీ . . . ||

అ. పా ; | పా ,ద-ధపమా || మాపా | ప మగారీసా || సామా | గమ - పమపా;||
మా ; | యా, .-మా. . || ళ వ | గౌ. . . ళ || దే . | శ . - ము. న;||

ధానీ | సానీధాపా || ధాధప | పా - మా ; గమ || పమ-గా | రీగారీసా ||
మహి | మ గల దౌ || ర ల . | . . - ర్చిం ; చు. || . . -యీ | . శ్వ. రీ ||

చ. మ గ రి గ | పామగ - రి సస్రీ || స రి గ మ | ప మగమ పధనిసే ||
కాయజాని | వై రి కి - ప్రా.ణ || కాం తా | బృహదీశ్వరీకృప ||

రీనిసే-ధ | నిపధమ-పగ మని || ధ పమధ | పమ-గ మగరిస న్ని ||
సే.య-వ | లెను.శ్రీ-గురుగుహ || స్వా.మికి | వే. -దా.సుఁడై.తి ||

చిన్నస్వామి దీక్షితుల కృతి.

రా. [illegible] - తా. ఆది.

ప. గానలోల ! కరుణాలవాల ! భాగవతశీల ! మాంపరిపాలయ (గాన)

అ. మానితగుణ ! సుజ్ఞానఘురీణ ! మధురిపు పదచింతనపారీణ !
శ్రీనారదగురు ! సుజనత్రాణ ! విద్వన్నుత కరధృతవరవీణా ! (గాన)

చ. హరిహర బ్రహ్మేంద్రామర చరాచరము లన్నిటను స్థిరముగ నెలకొని
పరిపూర్ణుఁడవై వెలుఁగుచునుండెడి పరమాత్ముఁడు నీవేగాదా ?
వరత్రిభువనముల భూతభవిష్య ద్వర్తమానముల నెమ్మది నిరతము
నరయుచుండుదువు, నీమహిమలు యింతని పొగడగతరమా ? వరవీణా (గాన)

2. ధనదాత్మజు లతిదర్పితులయి యల వనజాక్షుల మమతను మిముఁ దెలియక
మనసిజాతమన్నుల నళికూబర మణిగ్రీవులను నిరువురను
కనుఁగొని బృందావనమున యమళార్జున తరువుల గమ్మనినంతట కృ -
ష్ణుని దర్శన మొసగి పరమపావనుల జేసి దవదవవరవీణా (గాన)

3. వ్యాసశుకవి వరవాల్మీకుల కతిభాసురమగు శ్రీహరిచరితము లుప -
దేశ మొసగి ప్రహ్లాదుని నిజదాసుజేసి ఘనముగ మనిచి
వేసరకయు దీనులపాలింపుచు వేదాంతార్థము విశదముజేయుచు
వాసిగాంతు శ్రీమన్నారాయణ దాసుడైన నారదగురు ! వీణా (గాన)

ప. గా , రి - రీమగ - గ రిరీ - సనీ , - ధని | పా ; - నీగా | ; - మా - పా ; ||
గా , . - న . . - లో . ల - . . , - కరు | ణా ; - లవా | ; - ల - వా ; ||

మగ - మాపధ - పాపమగా - రీసా - నిధనిధ | , - గగా - గరిమప | గరీస - ధనిసరి ||
గ , - వ . . - త శీ . . - , ల - మాం.. | , - ప రి - పా. . . | ల. . - య. . . ||

అ. మా ; నీధాపామా - పమగమ | పా, ధ - నీ నీ | నీధని - సనిధా ||
మా ; ని త గు జా - ను. . . | జ్ఞా, . - వధు | రీ . . - ణ . . ||
ధానీసానీ - సాసా - నిసాని | నీనీ - ని ధనిస | నీధని - సనిధా ||
మ ధురిపు - ప ద - చిం. . | తవ - పా. . . | రీ . . - ణ . . ||
ధానీసానీ - గరిరిరి - గగరిసి | ; - సనిగరిసా | ని ధానీసా ||
శ్రీ . నా. - ర . ద. - గు. రు. | ; - కు.జ . న | త్రా. ణ . ||
సనిసరిసా - రిసానినిస - నిధపధ | ధానిస - నిధపా | పమగరి - సరిసా ||
చి. . . ద్వి - లా. . స. - క . ర . | ధృ త. - వ. ర | వీ. . . - జా. . ||

చ. గ గ రి రి - గ గ రి స - సా రి ని - నసపా | నిదని - సారిస ని | నిధని స - నినిధ మ ||
హరిహర - బ్ర. హ్మం - ద్రామర - చరా. | చరము - లన్నిటను | నిరముగ - వెలకొని ||
ధనిసాసనిగా - గమ గమ - పా గమ | పధపధ - మ పగమ | మగమప - మగరిస
పరిపూర్ణుడవై - వెలుగుచు - నుండెడి | పరమా. - త్ముడునీ. | వే . గా . - దా. . . ||
సస - ద ధపపధమ - పాపగమాపా | గామధానిప ధ | నిధని స - ని నిధమ ||
వర - త్రిభువనముల - భూతభవిష్య | ద్వర్తమానముల | నెమ్మది - నిరతము ||
దధ ని సా స రి స - నిరిస నిధని పా | నిసరి స - నిధపధ | ని నిధప - పమగరి ||
నరయుచుండుదువు - ని. మహిమలయిం | తనిపొగ - డగతర | మావర. - వీ.జా. ||

చిట్ట. గగ మ - గమదధని - ధని రి నిప - ధ నిసీ గరి పని - పాని ధ | పమపామగరి ని ||
హరిరో - హరివరద - యనుచునిజ - మహాత్మీ పలుకగ - సారెకు | పతిపావనముగు ||

(ఇతర చరణములను లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

ఈ దిగువనుండు వర్ణము ముద్దుస్వామి దీక్షితుల తండ్రియైన రామస్వామి దీక్షితులచే రచియింపఁబడినది. ఇందు స్వరములే సాహిత్యముగ నుండునటుల నొక విచిత్రపద్ధతి కల్పనము జేయఁబడియున్నది.

రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. సారీగా ; నిధా ; ని | పా ; మారీ | నిసీ , పధా ||
స రి గా ; నిదా ; ని | పా ; మ రి | నిసీ , ప ద ||
పామా ; గామాపా ; గా | నీ ; గానీ | నీ - సా ; ; ||
ప మా ; గ మపా ; గ | నీ ; గ ని | నీ - పా ; ; ||

అ. గారీమామా - ధా ;; రీ | పాధా ; రీ | సాధా ; రీ ||
గ రి మ మ - దా ;; రి | ప దా ; రి | ప దా ; రి ||
గమపధ - నిధా ; నీగా ; | నీధా ; నీ | పాపాగానీ ||
గమపద - నిదా ; నిగా ; | నిదా ; ని | ప ప గ ని ||

చ. మారీమారీగానిసా ; | గానీపానీ | ధాగాధానీ ||
మ రి మ రిగ నిసా ; | గని ప ని | ద గ ద ని ||

మానీ ; గా ; నీగా ; | నీ ; మానీ | గా ; ధా ; ‖
మాని ; గా ; నిగా ; | ని ; మ్మని | గా ; దా ; ‖
మారీ ; నీ ; పాధామా | మాన్నిగా , మ | రి , నిగా ; ‖
మ రీ ; నీ ; ప ధ మ | మ ని గా , మ | రీ , నిగా ; ‖
మాగాంస - ధా ; పమపధని | పానిధాపా | గ మపధ - పమ గరి ‖
మ ణ లి . - వేం ; క . ట. కృ | వేం. ద్రా. | నా. . . . - తో. . . ‖
గామధమగరిన్ని - సారిగరిసన్నిధ | న్గా - రి మా - గధ | , - ధరీనిధమగ ‖
గమమదధని - నిగరిగి - ధరిపరీ - నిరి | ని ధ - గధమగ- రిమ | గరి- నిధమగరి న్ని ‖

వీరభద్రయ్యగారి కృతి.

రా. శైలంమము - తా. ఆది.

ప. పతితపావన! మా కెల్లప్పుడు గతి నీవయ్యా, ఓ! (పతిత)

అ. మతిహీనుఁడ, నే కృతాపరాధుఁడ, నతిచపలుఁడ, ఓ ప్రతాపరామ! (పతిత)

చ. భవపాశములను తెగకోసి, వనగిరిగుహా వాసములుఁజేసి, భవనాశనులై ధ్యానయోగపరవశులై యవిని
పగలనిరాత్రులని తెలియకిటువంటి తపముఁ జేయుచును
అవనియోగులై యుండువారికా శివుఁడు కోరికల నొసగునుగాని
అవనీతుని యజ్ఞానినన్ బ్రోవగ నతని చేతగానే? నీవలె మతి (పతిత)

ప. సాగారీసా - స న్నిసరిసా - సధన్నీ | గా ; ; - సన్ని | సరి - ససా - ధ నీ ‖
ప తి , త - పా. . . వ - న . . | మా ; ; - కె. | . . - ల్ల . . - ప్పుడు ‖

సాసా ; - గమగమగా - గమపమ | పమ - గ రీ , - ; ; | సా, ని - స్సనిసరి ||
గ తి ; - నీ . . . . - వ . . . | . . - య్యా. , - ; ; | . , . - ఓ. . . ||

అ. సాసాసా ; సాసా - నినిగా | రీసానిదాధా | రిసాసా నిగ ||
మ తి హీ ; ను డ - నే. . | కృతా. .ప | రా. ఘు పు. ||
రీసాసానిధని - నిధపమ - గమపధ | ని - గానిధమా | పా - గ రి గ రి స ని ||
వలి చ. ప. - లు. డ. - నీ. . . . | . . - ప్రతా. . | ప - రా. . . ని. ||

చ. పధపమ - గరిగా - గరిసా - స్సస్సీ | స్సీ. సన్గా | స్సి రి స రి సా ||
ధ. వ .' - పా. . - ని. ము - ల. ని | తె. . .గ | శ్లో . . . సి ||
మాగా - పామా - నీనా - గనిసాసాధా | పా - మా - పమగరి | గామాపా ; ||
వ న - గి రి - కు హా - వా. . గ. | ము - లు - జే. . . | . . సి ; ||
సాసాసా ; - మాగామా - నిధ | సామా - మగమధ | పమ - గ రిగ రి రీ ||
ధ వ నా ; - సి ను తై - . . | . . - ధ్యా. . | వ . - చో. . . గ ||
రిమాగరిరి - గస్సిస్సి - స్సిరిస | రి ; - ; ; | సా ; ; ; ||
పర వ .సు - లై . . - యువి. | పి ; - ; ; | . ; ; ; ||
సామమ - మామామాగా - మధపమ | గరి - గారి రి | సా స్సీ స్సి స్సీ ||
ప గ . - ల వి నా . - త్రుం.ల . | వి. - . . తె | లి యు కి టు ||
సామాగామా - దాధాపా ; | పమగారి - గ్గా | ని స్సి ధ ని సాసా ||
వం . టి తె - ప ము .- ; | ర . . . . - తే | . . యు . చు ను ||

సససా - సా నిని స - రి రి స - ధనిధనిస	గ మ గ రా ధ - ధని	ని ప ధ ప - పమగమ	‖
అవని - మోహులై , - యుండు - వా.రికా.	శి వ మ కో రి - కల	నా స క ను - గా. , ని	‖
ధనిసాస ని - గ రిరిస - సధ ధ పపమ	గ మ గ ధా ధనిస	రి - నిసధమగ రి స	‖
అవ ని తుని - మ,జ్ఞాని - సమ్మో. వర	స ం ం చే తకా.	నే - . సీ . వలెమఖీ	‖

కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.

రా. సావేరి — తా. మిశ్రచాపు.

ప. జయజయ జనకసుతే! సకల - జగదానందాంబునిధే! (జయ)

అ. జయజయ లక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న విభీషణహనుమత్సుగ్రీవాదినేవితే (జయ)

చ. రఘుకులోద్భవ రామచంద్రసురేంద్ర భూపతిసన్నుతే!
అఘరహిత పరిశుద్ధ చిత్తసమున్నతే! జనలాలితే!
భృగువసిష్ఠ సనకసనందన సకల మునిగణ పూజితే!
రఘువరాశ్రిత కృష్ణవినుత సదానందమయశోభితే! (జయ)

ప. నిసాసారి	దధపమగరి	రి , - ; ;	; ; - ధపధ	‖
జయజ య	జన . క . సు	తే , - ; ;	; ; - సకల	‖
సిసాని పదా	నిదాధానీ	ధమాగారి	సా , - ; ;	‖
జ గదా. .	నం. దాం	బుని ధే .	. , - ; ;	‖

అ. సరీమామా | పా , ధ పధా | పధాసాసా | ధ సా రిసరీ ||
జయ జయ | ల , క్ష్మ. ణ | భ ర త శ | త్రుఘ్న వి. భీ ||
సరీగాగా | రి ౹ ని ధరీ | సాం నిదధా | పనిధమగరిస ||
షణహాను | మ . త్సు.గ్రీ | వా. . . ది | సే. .వి .తే. ||
చ. పప ధపా ద ధ | పామధపదధ | నిద ధ - పనిధమ | పమనిదాధా ||
రఘుకులోద్భవ | రామచంద్రసు | రేంద్ర - భూపతి | స.న్ను తే . ||
నిధనిధమపరి | మపధ - నిదధ సీ | మాపద దధా | ధని ధామ గ రి ||
అఘరహితపరి | సు. ద్ధ - చి. త్తస | మున్న తే . . | జన లా. లి తే ||
సరిమపారిస | రిమపమాదధ | సనిధప నిధమ | ప మపధాసా ||
[illegible] | నకచనంచన | సకలమునిగణ | పూ. జితే . ||
సరిగరిసరిరి | రీరి - పధసప | ధానిప పధ మ | గా రి గ రి రి స ||
రఘువరా. శ్రిత | కృష్ణ - వినుతప | దాంబుజన్నయ | శో భి తే . . . ||

కుమార యెట్టప్ప మహారాజుగారి కృతి.

శ్రీరాగము – తా. ఆది.

ప. షడాధార తత్త్వవినాయక! షట్చక్రాధిమూలవాస! మామవ, శివపుత్రక! (షడా)

అ. షడానన! శ్రీకార్తికేయ! వరద! శార్ఙ్గపాణిహిత! భాగినేయ! (షడా)

చ. అనంతసూర్య తేజస్స్వరూప! ఆగమసిద్ధాంత వాక్యజాల!
అనంతకుండలి భూషణభూషిత! అనంగమోహక సుందరదేహ! (షడా)

ప. సన్నిరీ ; ; రీ ; గరిరిస | సారిసన్నీ నీ | ధా ; నీసా ||
షడా ; ; ధా ; . . ర. | త . .త్వవి | నా ; యక ||
; - సస రి మరీ - మాపానీసా | రీ సీసాని - పా | ధ ని - పమరిగరిస ||
; - ష.ట్చ . . - క్రౌ . . ది | మూలవాస - మా | మ వ - శివపుత్రక ||

అ. సాపా - పనిపా - మాపమ - రీ గ రి | పారీ - మరిఘా | పానీసా ; ||
షడా - న . న - శ్రీ . . . - కా. . | త్రికే - . .య | వ ర ద ; ||
సానిసిరీసా - నీ సనిపామా | పాపనిపామా | రీ రిగరీసా ||
శా. . . ర్జ - పాణి. హి త | భా . . . గి | నే. . .య ||

చ. రిపా ; మా - రీ , గగరిపా | నీసారిమరీ | మాపా ; పా ||
అనం ; త - నూ , . . . ర్య | తే. . . జ | స్వరూ ; ప ||
మా ; పాపానీ ; మా ; | పానీ సానీ | సా ; ; సా ||
అ ; గ మ ని ; ధ్యాం; | తవా , కృ | జా ; ; ల ||
పారీ ; రీ - రీ , గగరిసా | నీ నిగరీసా | నీ పానీసా ||
అనం ; త - కుం, డ . . లి | భూ. .మణ | భూ. షి త ||
సాసినిరీసా - నీ సనిపామా | పాధనిపామా | రీ రిగరీసా ||
అనం. . గ - మో. . హ క | సుం. . ద ర | దే. . . హ ||

శేషయ్యంగారి కృతి.

రా. కాపి — తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రంగపతే! పాహిమాం, శ్రీరంగపతే! పాహిమాం. (రంగ)

అ. మంగళకర! సంగరహిత! అంగజ నిభ మోహనాంగ!

గంగాజనకా! గరుడతురంగా! భవభంగా! కరుణాపాంగ! ధృతరథాంగ! (రంగ)

చ. పంకేరుహ నేత్ర! ఉపన్న! సుజనమిత్ర! పంకజభవనుతి పాత్ర!

పంకజాకనాకళత్ర! శంకరసఖ! కింకరభయ సంకటహార!

దనుజ జయశంకర! గోపీజనవశకరాంక! నిశ్శంక! శ్రీవత్సాంక! నిష్కళంక! (రంగ)

2. బృందావనలోల! ఆనందకర! సుశీల! వందితముని జనపాల!

మందహాసగుణజాల! మందరధర! కుందరదన! బృందారకమోహ

బృందవందిత మృదుచరణారవింద! పరువిందాధర! గోవింద! జనానంద! (రంగ)

ప. సాని | రీ— ; రి || పమరీ | గమరీ ; — రిస || రిససని | రి — రీసా రి || మపధప | మరిగమ రీసా ||
రం. | గప ; తే || పా. . | హిమాం ; — శ్రీ. || రం. . | గ — ప . తే || పా. . . | హి. మాం. . ||

అ. పామప | పాప— పమరిప || సాపప | పప—పా ప పా మ || దాధా | నిసరీ — సరిసరి || ధాని స | దధ—పామా—మని ||
మంగళ | కర—సంగరహిత || అంగజ | నిభ—మోహనాంగ || గంగా | జనకా— గరుడతు || రంగా, | భవ—భంగా—కరు ||
ధ ని సా | సా—రి రిమ రీ స ||
ణా. పాం | గ —ధృతరథాంగ || (రంగపతే పాహిమాం.

చ. మా ; | మా ; మామా || గమపా | మరి — గా ; గా || గామా | రీసాన్నీసా || రీ ; | గా ; మా ; ||
పం ; | కే ; రు హ || నే. . | త్ర. — . ; ఉ || ప న్న | సు . జన || మి; | త్ర ; . ; ||

ధా ; | పధపధపామా || పాధా | ని ; సారీ || రి ; | నిసీధా ; పా || మపధని | పమరిసారీసా ||
..ం ; | [illegible] || [illegible] | [illegible] || [illegible] | [illegible] || నా... | [illegible] ..త్ర ||
పామప | మరి-రీ రిమ [illegible] || పాసస | స స - సపపపప [illegible] || దా దధ | నీసారిసిరిసి || ధా నిసి | ధాపామామని ||
శంకర | సఖ-కింకరక్షయ || సంకట | [illegible] - [illegible] || యంకర | గోపిజనమక || రాం.క | ని శ్శంక శ్రీ. ||
ధ ని పా | పా-రీ మ [illegible] ||
వత్సాం | క -నిమ్న [illegible] || (రంగపతే పాహిమాం (ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

పల్లవి గోపాలయ్యగారి కృతి.

రా. కాంభోజి – తా. రూపకము.

ప. హరి! సర్వపరిపూర్ణ! సనకాదిముని వినుతచరణ! మహానుభావ! నన్ను బ్రోవవయ్య! (హరి)

అ. దురితము లెల్ల చెడబాపుదువనుచు బిరుదు వహించిన కరిరాజవరద! శ్రీ వేంకటరమణ! భవాబ్ధి తరణ! (హరి)

చ. నిరతిశయానంద! సదనా! మందరోద్ధారణ! నిశిచరగణ మదవిభంజన! త్రిభువనమోహన!
దరహసితవదన! కుందరదన! దీనజనార్తిహర! హరచాపవిఖండన! బ్రహ్మాది సురవరహిత కరణ! (హరి)

2. మదనమోహనాంగ! సుందర! మత్తచాణూర, మల్లకంస, మధుమురహర! వారిధిగంభీర! సదయహృదయ!
కరుణా వరుణాలయ! సకలసురవర! సరసిజదళ నేత్ర! సుచరిత్ర! వసుధాకళత్ర! (హరి)

3. విజయవేంకటగిరివాస! రవికోటిసంకాశ! విమలభద్రాశ! ఘనవిలాస! స్వస్వప్రకాశ! భుజగేంద్రశయన!
నతజనపోషణ! మంజుభాషణ! పురుహూత! నుతచరిత! కమనీయ గుణగణాభరణ! (హరి)

ప. ధారీ | సాంనీధాపా || ధానీ | నీధాపాధా || సాంపా | సాంనీదాధా || పామా | గారీపామా ||
హరి | స . ర్వ ప || రిపూ | . ర్ణ స న || కా . | ది ముని వి || ను త | చ ర ణ ము ||
గారీ | పాస్ధాధా || సాసా | సా X రిగాగా || మాగా | మారీ గా రీ || పామా | గారీసా ; ||
హో. | ను . భా . || వ న | సుబ్రో. . వ || వ . | . . య్య. || . . | . . . ; ||

అ. నీధా | పామాగామా || పామా | పాధామాపా || దాధా | సానీదాధప || మాగా | పాధాసాంసాం ||
దురి | త ము తె . || ల్ల నె | డ బా . పు || దు వ | ముచుబి రు. || దు వ | హించి . న ||
నీధా | సాంరీగాంమా || రీగా | సాంరీధాసాం || సనిధా | ధారీసాంనీ || నిధపా | మాగామాపా ||
క రి | రా . జ వ || ర ద | శ్రీ . వేం. || క . ట | ర మ ణ భ || వా. . | బ్ధి త ర ణ ||

చ. దాదా | దాదాదాదా || ధా ; | పా - మాపాధా || సాం ; | ; ; - సాంనీ || ధాపా | ; - మాగామా ||
ని ర | తి శ యా. || నం ; | . - ద స ద || నా ; | ; ; - మం. || ద గో | ; - ద్ధా ర ణ ||
మాపా | ధా-పాపామా || గాగా | రీ - గా ; రీ || రి ; | ; ; - సాస || ధాధా. | సా ; సాసా ||
ని శ | చ - ర గ ణ || ము చ | వి - శం ; స || న ; | ; ; - త్రిభు || వ న | మో; హ న ||
సాంనీ | దాధాపామా || గామా | పా ; ధాపా || దాధా | నీ ; ధాపా || మా ; | గాపాధాసాం ||
దర | హ సి త వ || వ న | కుం ; స ర || ద న | దీ ; న జ || నా ; | ్రి హ ర ణ ||
నీధా | సాంరీగాంమా || రీగాం | సాంరీధాసాం || ని ; | ధారీసాంనీ || ధాపా | మాగామాపా ||
పార | చా. ప వి || త్రం. | డ న బ్ర . || హ్మ ; | ది సుర వ || ర క్షిం | త క ర ణ ||

(ఇతర చరణము లిట్లనే పాడుకొనవలయును.)

దాసనామయ్యగారి కృతి.

రా. గౌరి - తా. ఆది.

ప. ధూర్జటి నటించెనే ప్రకోప సమయమునను (ధూర్జ)

అ. ఊర్జితముగ రజతాద్రి కొన నత్యున్నతమౌ వజ్రమంటపంబున (ధూర్జ)

చ. సురలు నరులు కిన్నరులు తిరుగని కొనియాడ, నందీశ్వర కరవరమురజ రవముతో గూడ
నటన క్రమముగను బాగుగ నవరసకళలతో నా, వగమానిత ముఖాంబురుహమున
ముగ్ధ గాఱు, చిఱు చెమటలూఱ (ధూర్జ)

2. మురహరుండతి సురమున డమరువ పలుకింప, సరసీరుహ భవు పెదవులదరగ కొనిపింప,
ఉరగములసియాడ, జడమునుండి విసుదడిసివేడ, మెరయుచు
నరచంద్రుడు చిరువెన్నెలగాయ, ప్రణవనాదము మ్రోయ (ధూర్జ)

3. వరనూపురమణులు చరణముల ఘల్లుఘల్లన, అరకాలి నదరున సురు
నికి చెండెవు ఝల్లన, మరుదైరి నగను సుబ్రహ్మణ్యుని బాగుగను
కరుణను కనికరమునను జూచి కరుణింప, మేను పులకరింప (ధూర్జ)

రి రిపమధపసనిసానిధపామా | పాధ - పమగా | రీ ; ; - సా ||
ధూ. . . . . ర్జ. టి న | టిం - . . చె | నే ; ; - ప్ర ||

సీ సీసా - రిసరీ - రి పమ - ధపమ | రీ ; - రిసస | నీ ; సా ; ||
కో. వ - స.మ - య. . - మున.| | ను ; - . . . . | . ; . ; ||

అ. రీ ; మాపా - సనిసా - రీసిరి	గారీ ; సా	సానీనీసా	‖
ఊ ; ర్జిత - ము. గ - రజ.	తా . ; ద్రి	కొ. స న	‖
సా ; సాసా - ని సిరీ ; - రీ	మాపాదాధా	పదధప - మగరిస	‖
త్యు ; న్నత - మా. . ; - వ	్రజ మం . ట	పం.. . - బు. న.	‖
చ. దదదద - దదదీ - ఎదదఎ - దదదద	గరీ , - సన్నిస్రీ	సా ; - సాసా	‖
సురలున - రులుకి - న్నరులీరు - గడకొని	యా , - . . .	డ ; - నంది	‖
ఎ మపధ - పధప సీ - నిధపము - గరిగరి	మా ; పధపమ	గా , రిసా ;	‖
శ్వరకిర - కరముర - జర కము - తో. . .	గూ ;	డ , . . ;	‖
రిగరి - మప ప - సనిసా , రీ రిరిసి	గరిరిగరి:నిని	నీ ; సా ;	‖
వరుస - క్రమము - గ . ను , బాగుగన	వరసకళలతో.	ను ; . ;	‖
పరిరి రిరిరి రీ - రిరిరిరిగరిసి	నీ ; సా ;	దద ధపమ - గరిస	‖
పరహాసితముఖాం- బురుహామునముగ్ధ	గా ; ర ;	చిఱుచెమట - లూఱ	‖

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

మా త్రిభూరెయ్యా కృతి.

రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. తరలిరావయ్యా సమయము నన్ను ప్రత్యక్షమై రక్షింపవయ్యా! (తరలి)

అ. పరమపురుష! జగదీశ! సకలభవభయ దుఃఖవినాశ! నన్ను
మఱవవలదు, త్రిశిరగిరిని వెలసిన మాతృభూతేశ! ఈ జీవుండు (తరలి)

చ. నే జేసిన యపరాధకోటులు నీ మదిలోన సహించి

నిర్వ్యాజ కరుణామూర్తివైన నిజమైతే మన్నించి, ఇంక జన్మము

లిప్పించక, నన్ను కాలునిచే నొప్పించకను, ఓ జగద్రక్షక!

తరుణమునను ప్రణవోపదేశ మొనరించి జీవుఁడు (తరలి)

2. పట్టుపట్టు, కట్టుగొట్టనే యమభటులను నిగ్రహించి యొకపట్టున

చేబట్టి ముక్తినొసగే పట్టుకొమ్మవనియెంచి, ఘట్టిగనిన్ను నమ్మినాను

నన్నే కాపాడుదువని నేను వట్టునిలు పరభ్రమమాటలు అట్టె బుట్టు గొట్టుగాడీజీవుఁడు (తరలి)

3. బలిమిదొలగి సకలేంద్రియ వ్యాపారములాడిగి పట్టాపలుమాటు నా తలపున నీ పా

దభజనము చేసేటట్లా - యెలమిస్థిరకాలక్షేపి యలపాపుల తల తెగకోసి

తులసిసాలవి దురావస్థలచే నాయూఁపు మెండికొంటనుండి జీవుఁడు (తరలి)

ప. నినిసారిసా ; ; - ని నిధా	నినిధాప మగా	రీ స స రీ ;	‖
తరలి . పో ; ; - య్యే . .	గ . మయ . ము	నన్ను . ప్ర ;	‖
సా , నినీ , ధపా ; సా , ని	గా ; మా - ధప	పమగా ; రీ	‖
త్య ; .క్ష , . మై ; ర , .	ఙ్కిం ; ప - వ .	. .య్య ; .	‖
సా ; ; ; - ; ; ; ;			
ఆ ; ; ; - ; ; ; ;	(ఇచట నిలుపవలెను.)		
అ. పాధాపామా - పామాగామా	పాధా నీ ;	; - దాధామా	‖
ప ర మ పు - రు ష జ గ	దీ . శ ;	; - స క ల	‖

ధానీసాసా - సా ; రిసనీ | నీ ; ధానీ | నిసాని - దాధా ||
భ వభ య - దుః ; ఖ . వి | నా ; . . | శ . . - న న్ను ||

ధాపాధా - ధనిసాసా - సనిధా | గగరీ - సనిసా | రిససని - నిదధా ||
మ అ వ - వ . ల దు - త్రి . శి | ర . గి - రి . ని | వె . ల . - సి . న ||

నీ సారీసని - సా , ని - నిదధా | సనిధాపామా | గామా - గమనిధ ||
మా . . తృ . - భూ , . - తే . . | శ . . . యీ | జీ . - వు . డు . ||

న. దా ; ధా ; - ధనిధాపాపా | పా , మ - నిదధా | ప మగామాపా ||
నే ; జే ; - సి . న య ప | రా , . - . . ధ | కో . . టు లు ||

పానిధ - ధాపా - ప మగాగరిసా | సా , రి - గాగా | మా ; మా ; ||
నీ . . - మ ది - లో . . న . స | హిం , . - . . | చి ; ని ; ||

గా మాపాధా - నీనీ - ని ధనిస | సా సనిధ పమా | మగపమ - గరిసా ||
ర్వా వ్యా . . జ - కరు - ణా . . . | మూ . . ర్తి . . | వై . . . - న . ది ||

నీనీగా ; - నీసాసానీ | గా ; - గమధప | పమగా - రీ ; ||
నిజమై ; - తే . మ . | న్నిం ; - . . . . | చి . . - . ; ||

సాదాధా ; - సా ; - పమమా | ధా ; - పాధా | నీనీదాధా ||
ఇం . క ; - జ ; - న్మ . ము | లి ; - ప్పిం . | చకన న్ను ||

ధానీసాస - సా ; రిసాని | నీ ; ధారీ | నిసానిధా ; ||
కా . లు ని - చే ; నో . . | ప్పిం ; చ క | ను . . . ; ||

ధా ; పాధా - నీ ; సాసా | దాధాగారీ | సానీధాపా ||
ఓ ; జ గ - ద్ర ; త క | త ర ణము | న మ్ర ప ణ ||

నీసారీ - నిని సా - సా నిదధా | ధనిధా - పామా | గామా - గమపధ ||
వో. ప - దే. - శ ము. న | రిం. . - . చి | జీ . - వు. డు. ||

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

కుప్పుసామయ్యగారి కృతి.

రా. కల్యాణి - తా. రూపకము (చతురశ్రము.)

ప. నీకే దయరాచి కరుణించి బ్రోతువనుచు నిన్నే నెఱనమ్మితి, నే నమ్మితి, సామి! (నీకే)

అ. ఈ కలియుగమునను ప్రత్యక్షదైవము నీవేగాక మఱెవ్వరు? వరద వేంకటాచల రమణ! (నీకే)

చ. మానముచే విద్యల మేలుతెలిసి బ్రోచే యక్షి - మానిని నే నెచ్చట బూని వెదకిజూచిన
గానక, తీరని కోరరాని దురాశలవీడి, దయానిధివని నిను కొనియాడెద, పాడెద, వేడెద (నీకే)

2. ఊరక నే భ్రమనుగొంటి, కొన్ని దినములు సం - సారము నిజమని వేసారి సుఖముగానక
నారయ శ్రీహరి నిన్ను సుదినము భజింపుచు కడ - తేరవలెనని తెలిసితి, విను మిక మనమున నిజము (నీకే)

3. ఎంతనిబల్కుదు నింతింతగాదు నా వ్యసనం-బంతయు నీకే తెలుసు, నయ్యాలు! విను మిక నీ
వింతలవి, శ్రీవరద వేంకటాచలరమణ! నే సొంతముగను నిను ప్రణుతింతు, నుతింతు, భజింతు (నీకే)

ప. నీధా | నిస్గీస్గా ; || నీధా | పామాపాధా || నీసా | ధానీపాధా || మాగా | మాపాధాపా ||
నీ . | . . . కే ; || దయ | తో . చిక || ర . | ణిం. చి . || బ్రో . | తు వ ను చు ||
నీనీ | ధా ; సానీ || ధాపా | మాగామాపా || మాగా | రీ సా-నిసరిస || రీ ; | సా ;;; ||
ని. | న్నే ; నెఱ || న . | మ్మి . తి నే || న . | మ్మితి-సా. . . || మి ; | . ;;; ||

అ. పా ; | ; మా - గాగా || ధామా | గారీసా - గా || ; పా | మాపామాగా || మాపా | ధాసానీధా ||
ఈ ; | ; . - కలి || యుగ | మునను - ప్ర || ; త్య | . క్ష దై . || వ ము | నీ . వే . ||
నీసా | ;; - సాసా || నీధా | పాదాధానీ || నీధా | పాపామాపా || మా - గా | గామాపాధా ||
గా. | ;; - క మ || ఔ. | ష్వ ర వ ర || దవేం | . క టా . || . - చ | ల ర మ ణ ||

చ. పా ; | పాపాధాపా || మాగా | రీ ; సారీ || రీ ; | స్గీసాగాగా || మా ; | పా ; మాపా ||
మా ; | . . న ము || చే . | వి ; ద్యల || మే ; | లుడ లి ని || బ్రో ; | చే ; య భి ||
ధా ; | ;; - నిస్గీ || ధాపా | మాగామాపా || ధా ; | ;; - నీసా || నీగా | ధానీధాపా ||
మా ; | ;; - ని . ని || నే . | నె . చ్చట || బూ ; | ;; - నివె || ద కి | జూ. చి న ||
నీసా | సాసారీసా || సారీ | సానీధానీ || సారీ | సానీధనిసా || నీధా | మాపాధానీ ||
గా. | . . న క || తీ . | ర నికోర || రా. | నిదురా. . || కల | . వీ డి ద ||
గా ; | ;; - రీసా || నీధా | పాధానీసా || ధానీ | ధాపాధానీ || ధాపా | మాపామాధా , ||
యా ; | ;; - నిధి || వని | ని నుకొని || యా . | డె ద పా. || డె ద | వే . డె ద ||

(ఇతర చరణముల నిట్టులనే పాడుకొనవలయును.)

కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.

రా. దేవగాంధారి – తా. ఆది.

ప. గోపికారమణం భజ, మానస! కోమలాంగ ధృత కౌస్తుభ భరణం (గోపి)

అ. గోకులజలధి సుధామయకిరణం, కుంజరరిపు భయభంజన నిపుణం, కుందమృదుహాసన విలసితరదనం,
కువలయదళ సదృశాయతనయనం, కుండలి వరసుఫణాకృతశయనం, కువలయ జన విశ్వాసిత భజనం (గోపి)

చ. ఆననశశిమధ్యస్థిత తిలకం, అఖిలజనా నందామృతజనకం, గానరసాస్వాదన రసికాత్మకం,
జ్ఞానసుధాబ్ధ్యంత స్థితమౌక్తికం, దానవకులజన భయహరణచణం, దశమృదుచరణవినతదేవగణం, మానుషవేషధరం భవతరణం,
మనసిజకోటి లసత్తనుకిరణం, కాననకృతవిస్తృతసంచరణం, కలుషహారం, కృష్ణానతచరణం,
మహితభరతకులజహిత వచనలహరి విశదమతికృతభజన శుభఫలదనిగమకృత విమలకమలనాభ తారకపురుష మజమధిగత (గోపి)

ప. ధరిసనిధా – రిసనిధ – నిధపమ – ధ పమగ – పమగరి | రీ స సా ని – ధ ధ | ని స రి రి – పమధా ||
గో.పికా. – రమణం – భ.జ. – మా. .. – న.స. | కోమలాంగ – ధృత | కౌ.స్తుభ – భరణం ||
,, | రీ ; సా ; |
,, | . ; . ; | (ఇచట నిలుపవలెను.)

అ. సి దదధససిరిరి – రి మమమ – మగరీ | సరిగరి – సిసిరిరి | సరిగరీ – సరిసా ||
గో.కులజలధిసు – ధా. మయ – కిరణం | కుంజర – రిపుభయ | భంజన – నిపుణం ||
దాధసి స సి రి రి – సిరిగరి – రిసిధా | ధరిసిసి – దదధప | ప మగ రి – స రి సా ||
కుందమృదుహాసన – విలసిత – రదనం | కువలయ– దళసదృ | శా. యత – నయనం ||

సాసస - ౹సరిరి - రి మగరి - సరిసా | ధసస - నిధపా | పాధపమగరీ - మపధపధా ; ||
కుండలి - వరసుఫ - ణా.కృత - శయనం | కువలయ- జన వి | శ్వా.సి.త . - భ . జ . నం ; ||

చ. పాపప - పపపా - మ పధపమగ రీ | సరిమగ రీసా | సా ని ధరిస రీ ||
ఆ నన - శశిమ - ధ్యా.స్థితతిలకం | అఖిలజనానం | దామృతజనకం ||
దాధసీసా - సాం దధ - ధప - ధ|పమ రి | స రిమగ - రీ స రి | సానిధ రీ స రి ||
గానరసా - స్వాదన - రసి - కా.త్మకం | జ్ఞా.నసు - ధాబ్ధ్యం | త స్థితమూర్తి కం ||
దాదధసీసీరిరి - సరి మమ - మగరీ | సరి గ గి - సీసీరిరి | సరిగరి - సరిసా ||
దానవకులజన - భయహార - ణచణం | దళమృదు - చరణవి | నతదే. - వగణం ||
ని ధధధ - సాససనిసా - గరిసనిధా | ధరిపసనిధధ - ప | పమ గ రి - సరిసా ||
మా.నుష - వేషధరం - భవతరణం | మనసిజకో.టి - ల | స . త్తను - కిరణం ||
సాసస - సీ సిరిరి - సీ రి - గరి - సరిసా | ధరిపధ - దనిధప | పమగరిధపధా ||
కానన - కృతవి. - స్తృత- సం - చరణం | కలుషహ - రం.కృ. | ష్ణా.నతచరణం ||
ధరి పసధప - మధప - పమగ - రిసరిగ | రీ ; ; - ధధ | రిసరి - స సరిమప ||
మహితభరత - కుల జ - హితవ - చనలహ | రి ; ; - విశ | దమతి - కృతభజన ||
మమపపధ - పధరి - సీ రిమగరి - సీరిగ | రీ రిదాధ - రిసి | నిధపమగరిమప ||
శుభఫలద - నిగమ - కృతవిమల - కమల | నాభతార - కపు | రుషమజమధిగత ||

పల్లవి

మనదేశములో నీవల కొన్ని సంవత్సరములుగ సంగీత విద్వాంసులు, "పల్లవి" అను నొక పద్ధతిని గానము చేయుచున్నారు. ఈ పద్ధతి పరిణమించిన కాల మిదియని తెలిసికొనుట మనవా రందఱ కవశ్యమే గదా! ప్రాగ్ప్రసిద్ధ గాన పద్ధతులలో పల్లవి పాడుట యను నొక పద్ధతి గనపట్టలేదు. తానము, తాయము, ప్రబంధము యనునవి మాత్రమే పూర్వాచార్యుల సంప్రదాయముగ నుండెను. అటువెనుకఁ గలిగినది కీర్తనపద్ధతి. తానము, తాయము, గీతము, ప్రబంధము వీని లక్షణము లిదివరకే నాచే చెప్పఁబడినవి. ప్రబంధము, తాయము, గీతము అను నీ మూటినిఁ బరిష్కరించునపుడు అవి భజనార్థమై సులభ గానయోగ్యమై పెద్దలచే ప్రబంధింపఁబడిన దని వెల్లడియగును. తాయ ప్రబంధముల లక్షణములు కొన్ని భేదములను గలవిగ నుండినను, శైలి ప్రకృతపు గీతశైలిగనే యుండును. పై చెప్పఁబడిన తాయ, ప్రబంధ,గీతముల శైలికన్న మిగుల శ్రావ్యమైనది కీర్తన శైలి యగుచున్నది. ప్రాచీనుల కీర్తనలు త్యాగయ్యగారి, "బాలకనకమయచేల" అను కీర్తన శైలి తీరున ధాతుమాతువులు నిండియుండును. అందుచేత ప్రాచీనుల కీర్తన శైలి తఱుచుగ ప్రబంధశైలి ననుసరించినది యని తెలియుచున్నది. క్షేత్రజ్ఞుల కాలమునుండి ధాతు అధికముగను మాతు తక్కువగను విళంబముగను గమక, వరికలతోను, విన్యాసములతోను గానముచేయు పదశైలి ప్రబలించెను. తరువాత త్యాగయ్యగారి కాలములో పైజెప్పిన పదశైలి మధ్యకాల సంగతులతోఁ గూడుకొని ప్రకృతపు కీర్తనశైలిగ పరిణమించెను. భగవన్నామము లేని గానము దోషయుక్తమైనది గనుక ప్రాచీనులు రాగములను విస్తరించునపుడును, తానములను పాడునపుడును "అనంతానంత"మను భగవన్నామమును పదేపదే యనుబంధించి గానము జేయుచుండిరి. తరువాత తాళముతోను కట్టుదిట్టములతోను తమతమ మనోరథమైన గానశైలిని ప్రకటించుటకై సుమారు రెండు శతాబ్దములకు మునుపు పల్లవి పాడే పద్ధతి, గాయకోత్తములచే స్వీకరింపఁబడెను. స్వరములను పాడునపుడును, అకార, ఇకార విన్యాసముల చేయునపుడును గలుగు దోషమును నాశముచేయుటకై ఏద్దైన నొక కీర్తన పల్లవమును స్వీకరించి భగవదర్పణముగ గానము చేయుచుండిరి. అందుచేత ఈ పద్ధతికి "పల్లవి" అని పేరు గలిగెను. ఇటీవలి

వారలు "ఆడదాని పిరుఁదులపైఁ జడకుచ్చులు అంది చూచిన కొంపలో చిచ్చులు" అను నానావిధముగ కొంటె పల్లవులను బాడఁదొడఁగిరి.

ఇఁకను పల్లవి పాడవలసిన క్రమ మేదియని విచారింతము. భగవన్నామ ప్రబంధమైన నొక పల్లవిని విరసములేని దిట్టమైన విళంబ కాలమున నుంచుకొని రాగభావము చెడకుండను పదార్థభావము తొలగ కుండను గానముచేయవలయును. సంగీత శాస్త్రములో దిట్టమైన పరిచయము లేనివారికి పల్లవిపాడుట యసాధ్యమే యగును. సంగతులు కీర్తన పద ములలోని సంగతుల ననుసరించినవియై యుండుటయే శాస్త్ర సమ్మతము. స్వరములను పాడునపుడు వర్ణాలంకారముల ననుసరించియే పాడవలయును. స్వరములలో రాగకళలు నిబిడమై యుండవలయును. సంపూర్ణ రాగముల లోను, వక్ర రాగములలోను, దేశ్య రాగములలోను, దాటుస్వర ప్రయోగములు విశేషముగఁ జేయకూడదు. ప్రయోగాంతరముల ననుసరించియే దాటు స్వర ప్రయోగములను చేయవలయును. ఉదాహరణముగ : తోడిరాగము లో గధమ-మనిధ - నిరిని - ధరినిధ - ధగరిని - అను దాటుప్రయోగములచే రాగకళలు చెడవు. పసస - పగగ - రిదధ - రినిమ-గరిధ - మొదలగు ప్రయోగ ములలో రాగకళ లెంతమాత్రము గనుఁబడవు. ఇటులనే జాతిభేదములును ఝంటలును వర్జింపఁ దగినయవి. (ఉ : సరిగ - రిగమ - గమప - గరిసనిధ - రిసనిధప-సనిధపమ-మొదలగునవి.) "తద్ధి త్తకిట, ధి త్తకిట-తధి త్తకిట తధం గిణతోం" మొదలగు కొనిపింపుజాతుల ననుసరించిన, "పరిస్సనిధ-రిస్సనిధ-ధరిస్సనిధ-రిసనిధప" మొదలగు స్వరములు సమూలముగ వర్జింపఁదగిన యవి. గానము పురుషుఁడనియును మురజము మొదలగు చర్మవాద్యములు గానపురుషునికి సమయోచితమైన పరిచర్యోపచారములను జేయు స్త్రీ సమూహములనియు నెఱుంగదగినది. మురజజాతి ననుసరించిన కళాహీన మైనస్వర పంపకములు గానయోగ్యంబులు కానేరవు. ఇట్టి పంపకములు స్త్రీవేషమును దాల్చిన పురుషు నొప్పును. ప్రకృతము మన దేశములో దర్బారు, నాయకి, హుసేని, ఆహీరి, సైంధవి, కురంజి, నవరోజు, పంతు వరాళి, వరాళి మొదలగు పూర్వప్రసిద్ధమైనవియును, జ్ఞానబలముచే మాత్రము పాడఁదగినవియునైన యనేక రాగము లెట్లు నశించినవో యట్లే పల్లవిపాడు పద్ధతి యును నశించెను. నాట్యములోని కొనిపింపును, మురజ

ములోని జాతులును గాయకుల స్వరపంపకములై పరిణమించెను. ఇప్పుడు స్త్రీస్వాతంత్ర్య మతిక్రమించియున్న మన దేశములో మురజము ననుసరించిన గానము ప్రవర్తిల్లుట అసంభావితమా ? పల్లవి పాడునపుడు ఎత్తిన కాలమునకు త్రికాలముల చేయవలయునేగాని అచ్చటచ్చట కొంచెము కొంచెముగా కాలమునుతోసి పాడునదియును సంప్రదాయము కానేరదు.

పల్లవిఁ బాడువారి కుపయుక్తమైన కొన్ని పల్లవులను వ్రాయవలయునని నా యుద్దేశము. ఇదివరకే యీగ్రంథము సంకల్పమును చాల నతిక్రమించి విస్తరించినందువలన నొకే పల్లవికి స్వరములు వ్రాసినాఁడను. అభ్యాసముచేయువారు ఈ స్వరములను వరుసగా ప్రతిదినమును సుమారు రెండు నెలలు అభ్యసించినచో వారికి స్వరశైలి దిట్టముగ కుదురును. ఇందుగల స్వరములన్నియును వర్ణాలంకార పద్ధతి ననుసరించియే వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్నితావులలో స్వల్పముగ జాతీయములను వ్రాసియున్నాఁడను. జాతీయస్వరములు కలాహీనమై యుండుటచే అవి విశేషముగ వ్రాయఁబడలేవు.

; ; ; * ధా , నిసా ; - సా , నిధా ; నిధపమ - ధా , నీ , | సా ;; - రీ ;;; - నీ | ;;; - ధా ;;; - మా ||
; ; ; * దా , . శ ; - ర , . ధే ; . . . . . - క , రు , | ణా ;; - ప ;;; - యో | ;;; - ని ;;; - ధే ||
; ; ; * ,, - నిధానిసని | సా ;; - రీ ; - సా ; - నీ | ; - ధా ; పా ; మా ; - గా ||
; ; ; * ,, - క . రు . . | ణా ;; - ప ; - . ; - యో | ; - ని ; . ; ధే ; - . ||
; మా ; * ,, | ,, - సా ; - నీ ; - ధా | ; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా ||
; మా ; * ,, | ,, - నీ ; - ధా ; - పా | ; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా ||
; మా ; * ,, | ,, - పా ; - మా ; - పా | ; - గా ; - నీ ; - ధా ; - గా ||
; మా ; * ,, | ,, - ధా ; - గా ; - మా | ; - ధా ; - నీ ; - ధా ; - పా ||
; మా ; * ,, | ,, - మా ; - ధా ; - నీ | ; - సా ; - నీ ; - ధా ; - పా ||
; మా ; * ,, | ,, . - గా ; - మా ; - నీ | ; - ధా ; - సా ; - నీ ; - ధా ||

; మా ; * ధా-నిసా;-సా,నిధా;-నిధపమ-నిధానిసని | సా ;; - రీ ; - గా ; - మా | ; - ధా ; - నీ ; ధా ; - గా ||
; మా ; * డా-, శ ;- ర , . శే;- . . . . . -క . ర . . | ణా ;; - సా ; - రీ ; - గా | ; - మా ; - ధా ; నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - రీ ; - సీ ; - గా | ; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా ||
; మా ; * ,, | ,, - గా ; - మా ; - ధా | ; - నీ ; - సా ; - నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - మా ; - ధా ; - నీ | ; - గా ; - మా ; - ధా ; - పా ||
; మా ; * ,, | ,, - పా ; - ధా ; - గా | ; - మా ; - నీ ; - ధా ; - పా ||
; మా ; * ,, | ,, - ధా ; - నీ ; - ధా | ; - మా ; - గా ; - మా ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - నీ ; - రీ ; - నీ | ; - సా ; - ధా ; - నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - సా ; - రీ ; - నీ | ; - సా ; - ధా ; - నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, ,, |
; మా ; * ,, | ,, - గామాధానీ - సా | నీధామా - గామాగారీ - సీ ||
రీ గా మా * ,, | ,, - గామానీధా - నీ | రీగామా - నీగారీనీ - ధా ||
మాగామా * ,, | ,, - గామాగారీ - సీ | ధానీసా - గారీగామా - సీ ||
ధాపామా * ,, | ,, - మాగా - నీధా - గా | మాధానీ - రీనీ - సాధా - నీ ||
ధా-గామా * ,, | ,, - నీధా - మాగా - రీ | సీసారీ - గామానీధా - రీ ||
నీ - ధామా * ,, | ,, - సానీ - ధానీ - ధా | మాగామా - నీధా - మాగా - సీ ||
రీ - గామా * ,, | ,, - నీరీ - నీసా - ధా | నీసారీ - నీగా - రీనీ - ధా ||
మా-గామా * ,, | ,, - ధానీధామా - గా | మాగారీ - ధానీసారీ - గా ||
మా-ధామా * ,, | ,, - పాధానీపాధా | మాపాగా - మానీధామా - గా ||
రీ గా మా * ,, | ,, - మాగామా - నీధా | మాగామా - గారీసీ - ధానీ ||

రీగామా	*	,,	| ,,	- గామాగా - గాధా	| మాగారీ - సీరీసీ - ధాగా ||
రీగామా	*	,,	| ,,	- రీసీసా - ధాసీ	| సారీగా - ధామాపా - గామా ||
సీధామా	*	,,	| ,,	- సారీసీ - సాగా	| రీగామా - రీగామా - నీధా ||
మాగామా	*	,,	| ,,	- సీగారీగా - మా	| నీధానీ - నీగారీనీ - ధా ||
మాగామా	*	,,	| ,,	- ధాసీ - ధాగారీ	| గామాగా - నీధాపామా - గా ||
రీగామా	*	,,	| ,,	- సనిధపమగ - నిధపమ	| గ - ధపమగరి - సగరి - సరిస-నిధనిస ||
రిగమ-గపమ	*	,,	| ,,	- రినిస - ధనిపధమ - ధమ	| ప - గమగరిని - రినిస - ధనిసరిగ-పమ ||
గ-నిధమగమ	*	,,	| ,,	- నిరిసనిధప - గమనిధ	| ప - మగరిసని-సరిస-ధానిసరి-గమ ||
గ-నిధపగమ	*	,,	| ,,	- ధనిసనీధ - పధనిస	| నిధపమగా-ధపమ-గారిసని-ధప ||
ధ-నిసరిగమ	*	,,	| ,,	- పధనిపధ - మపమ - గమ	| గధపమగరి - సరిసనిస - ధనిస - పధ ||
ని-సారిగమ	*	,,	| ,,	- మానిధమ - గమనిధమ	| గమగారిని - ధానిరిగమ - నిధరిని ||
ధ-మగరిగమ	*	,,	| ,,	- గామనిధ - గమనిధప	| గారిసనిధ - పాధనిసరిగమ - నిధ ||
ని-సనిధపమ	*	,,	| ,,	- రిగమ - గమగరిని - ధని	| సరిగమ - పమ - రిగమ-నిధపగమ-నిధ ||
ని-పధమపమ	*	,,	| ,,	- సారిగరిస - నిస - నిగ	| రి - మగరిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగ ||
మ-సారిగమ	*	,,	| ,,	- నిరినిసాస - నిసరిగ	| , - నిగరిగమ - నిధపగా - సనిధపమ ||
గ-నిసరిగమ	*	,,	| ,,	- ధానిస - రిగమప - ధని	| సనీధపమ - గారిస - నిధనిస - రిగ ||
మ-పనిధపమ		,,	| ,,	- నిధనిసాస - ధనిసరి	| గమగారిస - నిగరిగామ - గమధప ||
మ-గారిగస		,,	| ,,	- సాని - ధనిసనీ - ధని	| సరి - గమగా - ధాప - నిధపగమ - నిధ ||
సనిధపామ	*	,,	| ,,	- రీగమగరిసా - నిగ	| రి - గమగరిని - ధానిస -రిగమప - ధని ||
స-నీధపమ	*	,,	| ,,	- గామగరిస - నిస - రిగ	| మ-పామగమ-గామనిధ-గమప-సని ||

ధ-పామగమ * ధా-నిసా;-సా,నిధా;-నిధపమ-నిధానిసని | సా ;; - మగమపమ - గమా - ధప | మ - గారిసన్ని - ధన్నిస - గారిగమ-ధప ||
సనీ ధ ప మ * దా-, శ ;- ర , . దే ;- . . . . -క . రు . . | జా ;; - పధమప - గమ - రిగమధ | పమ - గరిసన్ని - పధన్ని-సారిగమ-పధ ||
నిసనిధపమ * ,, | ,, - ధాని - సనిధపమ - గమ | ధపమగారి - సారిగమపధని - సని ||
ధపామ-గమ * ,, | ,, - నిసనిధపమగా - మని | ధపమగరిస - నిధన్ని - సారిగమ - పధ ||
నిసనిధపమ * ,, | ,, - సాని - ధానిసని - ధని | సి - నీధపమ - గారిసా - రిగమ - గరి ||
స-న్నిసరిగమ * ,, | ,, - రీగసగరిసరి - గరి | సనిధపగమ - ధామగారిసన్ని - ధన్ని ||
సరిగమధమ * ,, | ,, - గరిగ - సగరిసని - రిని | సి-ధనిధపమ-ధపధ-మపమగరి-పమ ||
మ-గమగధమ * ,, | ,, - రినిసి - గరిసనిధ - నిధ | ని-రిసనిధప - ధమప-సనిధపమ-గమ ||
గ-ధపమగమ * ,, | ,, - పనిసి - రిసనిధప - పమ | ప-నిధపమగ-గమగ-ధపమగరి-పమ ||
ప-సనిధపమ * ,, | ,, - నిధని - ధరిసనిధ - ధప | ధ-మధపమగ-పమప-గమగరిస-గరి ||
గ-సగరిగమ * ,, | ,, - ధనిధ - గరిసనిధ - పధ | ప - రిసనిధప - గమగ-నిధపమగ-సరి ||
స-సపమగమ * ,, | ,, - పధప - మపమగమ - ధప | ధ - నిసనిధప-మపమ-నిధపమగ-సరి ||
స-గమగపమ * ,, | ,, - మగరిసన్ని - ధన్నిస - గరి | సన్నిధపధన్ని - ధనిసరిగ - పమగ-మగ ||
రిసన్ని-రిగమ * ,, | ,, - గరిగమప - సరిగ - సరి | గమప - నిధప - సరిగమప-సనిధ-సరి ||
గమప-నిధమ * ,, | ,, - రిగమపమ - ధనిధ - సరి | గమగ-పమప-రిగమపమ-నిధప-సరి ||
గమగ-ధపమ * ,, | ,, - సరిగమప - ధపమ - రిగ | మపధ - నిధప-గమపధని-సనిధ-న్నిస ||
రిగమ-ధపమ * ,, | ,, - సారిసన్నిధ - ధాన్నిస | రి - న్నీసరిగ - సారిగమప - గామప ||
ధ-నీధపమ * ,, | ,, - రీగరిసన్ని - ధాన్నిస | రి - సారిగమ - రీగమపధ - నీధప ||
మ-గారిగమ * ,, | ,, - గామగరిస - న్నీసరి | గ - ధాన్నిసరి - గామపధప - నీధప ||
మ-సారిగమ * ,, | ,, - మాగరిసన్ని - ధాన్నిస | రి - న్నీసరిగ - మాగమపమ - నీధప ||

మ-గారిగమ * ,, | ,, - పాధపమగ - పామగ | రి - మాగరిస - పాధ నిసరి - పామగ ||
మ-నీధపమ * ,, | ,, - ధానిధపమ - గారిస | ని - ధానిసరి - గామపధప - నీధప ||
మ-సారిగమ * ,, | ,, - నీధపమగ - పామగ | రి - మాగరిస - నీధనిసరి - గామప ||
ధ - నీధపమ * ,, | ,, - సారిసనిధ - రిసని | ధ - నీధపమ - గామగరిస - నీధని ||
స-గారిగమ * ,, | ,, - సరి , సనిధ - రి , సని | ధ - గ , రిసని-పధ , ధపమ-ప , సని ||
ధ-గ, ధపమ * ,, | ,, - ధగా - గరిస - ధాగరి | స - ధారిసని - ధసాసనిధ - పానిధ ||
ప-మాధమప * ,, | ,, - పరి - సనిధ - పాసని | ధ - పానిధప - మదాధపమ - గాపమ ||
గ-సా రిగమ * ,, | ,, - ధగరిగ - సరినిస - ధస | నిస-ధనిపధ-గధపధ-మపగమ-సప ||
మప-గధపమ * ,, | ,, - నిగరిగ - నిరిసరి - మని | ధని - పధమప-గమగప-ధమపగ-సరి ||
సగ-మగధమ * ,, | ,, - గగమమ - నినిగగ - దధ | రిరి-మమదధ-గగమమ-నినిగగ-ధధ ||
రిరి-గగధమ * ,, | ,, - సపా - ధగరినిధ - పరి | , - గనిధమగ - ధగా-ధరినిధప-గరి ||
,-నిరిని ధమ * ,, | ,, -
; ; ; * ,, | ,, - గా , - నిసరిగమ - గరి | గ-మగమ-ధపధ-నిధని-సనిస-ధనిధ ||
పమధ-గపమ * ,, | ,, - ని , - సరిగమగ - మగ | మ-గరిస-నిగరి-మగమ-నిధని-సనిస ||
ధగరి-గధమ * ,, | ,, -

ఒకావృత్త స్వరములు. పల్లవియెత్తైడి గ్రహములోనుండి పాడఁదగినయవి.

1. ధాని - సరిస - ధనిసరిస - గరిగసరి - గారి - గమగరిస - నీసరిగమగా
మగరిసా - నిధనిసరిగ - నిసరిగమ - రిగమధాని - సనిధపమ - గారిగమ * (దాశ)

2. నిధనిసా - రిగమగరిస - మగరిసని - గరిగ - సారిగమ - గరిస - నిసరిగమ
నిధని - ధానినిధ - గమనినిధ - మధని - సధనిసానిధప - మగరి - సారిగమ * (దాశ)

3. సారిసరిగ - ధనిసరిగ - నిసరిగమ - గారిసరిస - ధనిసరిగమ - పమగమ
గారి - సరిగమప - మగమపధనిసరి - గారిస - నిధపమ - గరిస - నిసరిగమ * (దాశ)

4. రిగమగారిసని - ధనిసరిగమగా - రిగరిమామ - గమదధమ - గమగరిస
రిగమపధని - గమపధని - మపధనిస - రిగమగారిసని - ధపమగారిగమ * (దాశ)

5. గామగారిసని - ధనిసరిగమగా - మాగ - రిగమాగ - గరిస - నిసరిగమ
గామదధమ - గమదధని - మధనిసరి - గామగరిసనిధ - పమగరిసరిగమ * (దాశ)

6. మాధనిధ - మధని - ధమగమా - మధని - ధామగామధని - సనిధమగమధని
మాధనినిధ - మధనినిధ - మధనిరిగ - మాగరినిధ - రినిధమగరి - నిరిగమ * (దాశ)

7. పాధనిధప - మపధపమగారిసని - సారిగమప - గమపధనిధ - పమగమ
పాధనిసరిగమ - గారిసని - ధనిస - పాధని - సనిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

8. ధానిధపమ - గమధమప - గారిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగమ - పమగామ
ధానిసరిగమగ - రిసనిధానిసరి - ధారిసనిధపమ - గారిసా - రిగమ * (దాశ)

9. నిధనిసాని - ధనిసనిధప - మగరిస - నిధనిసారిగమ - పమగ - రిగమపధ
నిధనిసా - రిగమ - గరిసనిధనిసరి - నిగరినా - నిధమగరిస - నిసరిగమ * (దాశ)

10. సానిధనిసనీ - ధపమగా - రిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగమ - గామధని -
   సారి - నిసరి - ధనిసరి - గమగారిస - గారిసనిధపమగారిసా - రిగమ * (దాశ)

11. రీసా , ని - ధనిసనిధపమగరిస - రీసా , ని - ధనిసరిగమపధనిస
   రీసా , ని - ధనిసరిగమగరిసని - రీసా , ని - ధపమగరిసారిగమ * (దాశ)

12. గారిసరి - నిరిస - ధనిసని - ధపమగ - మాగ - రిగమగరి - సనిధప - ధనిసరి -
   గారిగమప - రిగమపధ - గమపధని - గారిసానిధప - మగరిసారిగమ * (దాశ)

13. రిసరి - నిస - పధని - సనిధప - మగరిస - రిసరినిస - ధనిస - పధనిస - రిగమగ
   రిసరి - గమ - రిగమ - నిరిగమగ - మధని - గసరి - గమగరిస - నిధపమ - గరిగమ * (దాశ)

14. సారి - నిరిస - నిస - రిసనిధ - పమగమ - ధామ - గరిస - నిసరిగమపా - ధనిస -
   సారి - గరిస - నిసరిగమగా - రిగమ - గారిస - నిధపధ - రిసనిధ - పమగమ * (దాశ)

15. సరిస - నిసా - ధనిసనిధప - మగరిస - గరిసనిసా - ధనిసరిగమ - పమధని -
   ధరిస - నిసా - రిగమగరిస - నిధపధ - నిరిస - నిసా - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

16. నిధని - ధనిధ - పమ - గమదధమగరిస - నిధని - సరిసనిధ - పాధని - సనిధని -
   సధనిసా - రిగమ - గారిని - సరిగమ - నిధనిరి - నిధమగారి - సారిగమ * (దాశ)

రెండావృత్త స్వరములు.

1. సారి - సరిగ - ధనిసారిగా - రిసని - గారి - సరిగ - నిసరిగమగా - మధమ -
   గారి - సరిగమప - ధమప - గమ - రిగమ - గారిసాని - ధనిసరిగమగా , - మ -
   గరిసా , - నిధనిసరిగ - నిసరిగమ - గరిమగా - మనిధ - గమగనిధా -
   మధనిసా - ధనిసధనిగరిగ - సరిస - మగరిసానిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

2. రీగమగరి - సారిగమ - గారిసని - సారిగ - మగరిస - నిధనిసారిగమ
గరిమగారి - గమ - నిరిగమగరిసా - నిగరిగామ - రిగమపమ - గమా
పమగమాగ - రిగమధప - మపమగమ - రిగమ - పామగమ - పధనిదధా
పధనిసా - ధనిస - నిసగరిస - నిరిస - నిసరి - సానిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

3. గా , మగరి - సగరిసారి - నిరిసని - ధా , నిసరి - నీసరిగమగా -
మగరిసా - నిసరిగమ - గామ - రిగమ - మధపగా - మనిధ - పధనిధపా
ధపమ - గామ - పధనిధప - మపమగమ - పధనిసానిధప - మపధనిసా -
నిగరిగామ - రిగమగరిస - నిధనిస - నిగరిసా , - నిధపగా - నిసరిగమ * (దాశ)

4. మాధపమగ - మాపగమ - రిగమ - సారిగామ - నీధనిస - రీగామపమ
ధపమగా - మపమ - నిధనిపధ - మపమ - పమప - గామపమ - పధని - పధా -
నిధపగా - మనిధపగా - మపధనిధ - నిధపధాని - గమపధని - మపధనిస -
నిధనిసా - రిగమ - గమరిగ - సరినిసని - గరిసనిధ - రిసనిధప - సనిధపమ * (దాశ)

5. పాధని - పధమప - గమధప - మగరిస - నీసరిగ - మగరి - సనిధప - ధనిసరి -
పాధనిస - పధనిసరిగమ - పమగమ - పాధని - పధమప - గమనిధపా -
ధపమగామ - పమగమా - మగరిగమ - ధపమ - గమధపమ - ధపధనిసా -
ధనిసరీ - నిసరి - గామగరిస - నిస - ధనిధ - గరిగ - సరి - ధరిసనిధ - పగమ * (దాశ)

6. ధానిపధ - మపగ - మధపగారిసని - సారిగామ - గరిగమా - నిసరిగమ -
గారిసా - నిసరిగమప - రిగమ - పమగారి - పామనిధ - గమధపధా -
పమగరిసా - ధపమగరిసా - నిధపమగరిసాని - ధనిసరిగమ - పధనిస
పధనిసాని - గరిమగరిస - నిధనిస - నిగరిసా , - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

7. నినిధపాధ - మప - మనిధపామ - గమపనిధ - పానిధని - మపనిధపా -
ధనిధపా - రిగమపనిధపా - ధమగమనిధపా - సనిధపమ - పనిధా -
నిధపగామ - పనిధపమ - గారిసని - నిధపధని - సరిగమప - మపధనిస -
నిధపధనిస - రిగమగమగ - రిసనిధ - నిధప - ధరిరి - సనిధపమ - గారిగమ * (దాశ)

8. సా , సాని - ధనిసనిధపమగమ - ధా , మా , గమధపమ - గారిసని -
సా , సా , - ధనిసరిగ - నిసరిగమ - పా , గా , - రిగమనిధపధా -
నిధపమగా - ధపమగా - పమగరిస - నిధనిసారిగమ - పధనిసధా -
పధనిసా - ధనిస - గరిమగరిసనిధ - ధగరిసా - మగరిసా - నిసరిగమ * (దాశ)

నాలుగావృత్త స్వరములు.

1. గాగమగరిసని - ధనిస - రిగమగా - మగరిగామ - సారిగమ - నిసరిగమ -
గామపగ - మధప - మగమపామగమ - గారిసా - రిసనిధపధనిసా -
రిగరిసా - నిసరిగరిస - ధనిసరిగ - పధనిసా - రిగరి - మగమ - రిగ - సరిని -
ధగరిగామ - నిరిగామ - గరిసనిధ - నిగరి - మాగామ - సరిగమగా -
ధమపగా - రిగమ - సరిగమ - పమగమ - పమప - గమప - సరిగమప - నిధపమప -
గమగ - గామధమ - గమనిని - ధపమగ - పమపమగ - ధమప - మగమనిధా
నిధపగా - మధపగా - మపసనిధప - గధపగామనిధ - గమధనిసా
ధనిధగామ - రిగమగరిస - నిధనిస - ధనిధ - ధగరిసనిధపమగారిగమ * (దాశ)

2. మాధప - మపగా - మధపగా - మనిధ - పాధమప - గామ - పధనిధ - పమగమ -
ధపమగా - పమప - ధపధనిధ - మపధ - గామపధ - పమప - గమధప - మగరిస -

మగరిసా - గరిగ - మగరి - సనిధనిస - పధనిసా - ధనిస - రిగమ - సారిగమ -
గరిమ - గారిసని - దనిదగ - రిమగరి - గరిగమ - పమగమ - ధపధనిధా ; -
నిధపమా - పధప - గమపధప - మపధ - నిధపమా - గమనిధపమ - పధనిధని -
నిధని - పధని - మపధని - గామపధని - నిధనిసానిధప - మపధనిసా ; -
పధనిసా - ధనిసి - దధగరిస - ధనిసి - నిధరి - సారినిసి - రిసినిధప - ధనిసి -
నిసిరిగా - సిరిగ - మగరిసి - నిధనిస - నిగరిసారి - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాళ)

3. ధా , ధా , - పధని - పాధ - మపగమ - ధాపమ - గారిస - నిధనిస - రిగమప
దాధ - పధమ - పధగా - మపనిధపధ - ధాపమగా - రిగమప - మధపా -
పమపగా - ధపమగా - నిధపమగా - పధనిసా - ధనిసి - నిధప - మపమగా -
మధపగా - ధపధమప - గదాధపమ - ధపధ - సినిధపధ - మపధనిధా ; -
నిధపధా , - గమపధా - సినిధపమ - నిధని - పాధమప - గమప - సినిధపధ -
నిధని - పధని - రిగమప - ధనిసినిధప - నిధని - సానిధప - మపధనిసా ; -
దధనిసా - ధనిసి - నిసిరి - గరిగసిరి - నిధనిసా - రిగమ - గరిసిని - సిరిగమ
మగరిసా - రిగమ - గమరిగ - సిరినిసి - మగరిసా - నిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాళ)

4. నీ ;; - నిధనిపధ - మపమ - పధనీ ;; - సినిధపమ - గామపధ -
నీ ;; - రినిసిధని - పధమ - పధనీ ;; - ధపమ - గామ - పధనిసి -
నీ ;; - గరినిధ - పమగ - మపధనీ ;; - రిగమపాధనిధ - పధ -
నీ ;; - సినిధపామ - పధనిసినీ ;; - ధపరిసినిధ - పమపధ -
నినిధపా - మధమపాధ - గామపధ - నినిధనీ - సినిధ - పమగ - మధమపధ -
నిధమపా - రిగమపా , - నిధనిధమ - పధమపానిధమ - పధపనిసా ; -

నిధనిసారి - ధనిసారి - గరిగసరి - గరినిసారి - ధనిసరిగమగా ; -

నిగరిగామ - రిగమగరిస - నిధనిస - నిగరిసా - నిధపగా - నిసరిగమ * (దాశ)

(పైవ్రాయఁబడియున్న మధ్యకాలస్వరములనే మూఁడవకాలములోను పాడుకొనవలెను.)

కోనుగోలు

కోనుకోలనునది దేశ్యపదము. భరతనాట్యములో నటుఁడు కొలిపించుట కోనుగోలనఁబడును. ఈ కొలిపించు పద్ధతి చాల పురాతనమైనయది. పరమశివుఁడు తాండవమొనర్చిన సమయంబున కమలభవుఁడు కొనిపించినాడను విషయము పురాణప్రసిద్ధమైనది. ప్రాచీనులు భరతశాస్త్రములో చాల ప్రీతిగలిగినవారలై యుండినందువలన భరతశాస్త్రాంగములైన యన్నివిషయములను చాల వృద్ధిజేయుచుండిరి. ఆ కారణముచేత ప్రాచీనులు సమ్మేళనము జేసియున్న జతులు కట్టుదిట్టములతోను, శబ్దాలంకారములతోను, మనోహరముగను, శ్రావ్యముగను దనరారుచున్నయవి. ఇటీవల గొన్ని దశాబ్దములుగ భరతశాస్త్రము సంగీతశాస్త్రముకన్న మిగుల పరితాపమైన దుర్దశనొందినందువలనను, సంగీతశాస్త్రము తీరుననే భరతశాస్త్రమును చదువరుల సమూహమునం దరుదైనందువలనను ఈ శాస్త్రమును నశించుటకు కారణమాయెను. మన దేశములోని ప్రాచీనజతులను ప్రకృతపు నటులచే సిద్ధపఱుపఁబడి యుండు జతులను సంప్రతించునపుడు దీవటి కెదురుబెట్టిన దీపమువలె నవీనజతులశైలి ప్రకాశించుచున్నది. ఇందుకు కారణ మెద్దియనిన ప్రాచీన గ్రంథములను బరిష్కరించి జతుల కుపయోగమైన శబ్దములివియని నెఱుఁగకుండుటయే. స్వరావళి మొదలుగాగల ప్రథమాభ్యాస పద్ధతులను, వర్ణములను పాఠముచేయని వారల కెట్లు స్వరజ్ఞానము గలుగదో యట్లే జతులకైన శబ్దములను, అట్టి శబ్దములచే గూర్పఁబడియున్న యలంకారంబులను, శబ్ద, ప్రాస, యతి, పూర్వమధ్యాంత్యమందలి ముగింపులు, ఎత్తుకకడ, తీర్మానములు మొదలగు లక్షణములతో గూడుకొనియున్న జతులను పాఠముజేసి మధ్యకాల త్రికాలములతో కొలిపించి సాధకము జేయనివారికి విన్యాసములో కొలిపింపు శక్తియును, స్ఫుటోచ్చారణమును గలుగవు. ప్రాచీన విద్వాంసులచే విరచితంబులైన యనేక ప్రసిద్ధజతు లిది వరకు నశించెను. వానిలో కొన్నిమాత్రమే మనచేతి కబ్బియున్నవి. వాని

లోని శైలి ననుసరించి ప్రకృతపు విద్వాంసులు కొన్ని జతులను సమ్మేళనము జేసియున్నారు. అయినను అవి ప్రాచీనజతులలో నెంతమాత్రము సరిపోజాలవు.

మనదేశములో నాట్య మొనరించునపుడు నటుడు కొలిపింపు జతులు మాత్రమే కొంచెము శ్రావ్యమైనయవి. ఇపుడు గానసభలో గాయకుడు గానముచేయునపుడును కొలిపించెడి యొక నవీన సంప్రదాయము బయలువెడలియున్నది. ఈ కొలిపింపులు శబ్దాభావమైనదియై రసాభాసమై యున్నవి. కొలిపింపులకు ధాతువులుగనుండు శబ్దములు కెక. అవి —

"శ్లో॥ తాళశ్శబ్దేన జాతాస్తు పంచత్రింశతివర్ణకాః ।
తాటతోఁ థై ధధిధుధే ఢఢిఢూ ఢే ఝఝే ఝనణే ॥
కగిగూగే రిరూరారే విలూలేలా మమూయళా ।
హాహ్వానుస్వార యుక్తంచ భరతశ్చేతి లక్షణం ॥"

(త, ట, తో, థై. ధ, ధి, ధు, ధే, ఢ, ఢి, ఢూ, ఢే, ఝ, ఝే, న, ణే, క, గి, గు, గె, రి, రు, ర, రే, లి, లు, లె, ల, మ, ము, య, ళ, హ, హూ, ం) ఈ కెక శబ్దములును, వీని దీర్ఘములును, వీనికి వ్యాకరణ ప్రకారముగ గలుగు అభేద్దాతురములును, తదనుగుణ్యమైన యొత్తులును, సంధులును జతిప్రాణములైన శబ్దము లగుచున్నవి. ఇట్టి శబ్దములచే శ్రావ్యమైన జతులను కల్పించి కొలిపింపవలయును. అట్లుగాక ("ధిధింధిన్నా, తాధింధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, ధింధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, తాధింధిన్నా, తద్ధిన్నా, ధిజ్జిణ్ణత్తాం, తధిజేణతోం") అను కొన్ని శబ్దములను మాత్రము నుచ్చరించుచు వీనితోనే కొనుగోలు ముగించెనని తలంచుచున్నారు. మఱియు స్ఫుటోచ్చారణము లేనివారు "కిటతక తరికిటతోం"అని తృతీయకాలములో పలికించునపుడు "కిటతకతోం" అని పలికించుచున్నారు. ఇట్టి యసంభావితములు మన దేశమునం దిపుడు నిశేషముగ గన్పట్టుచున్నవి. ఇకను ప్రాచీనుల జతుల శైలినిగుఱించిన కొన్ని యంశముల నీక్రింద వ్రాసెదను. జతులను గూర్చునపుడు పూర్వశబ్దము ననుసరించియు, ఉత్తరకల్పనము ననుసరించియు సరళమైన శబ్దముల నొకటితో నొకటి గూర్పవలయును.

ఉ:(1) తక్కిట కిటతక, ధిక్కిట కిటతక, తొంకిట కిటతక, నంకిట కిటతక,
(2) తద్ధిం ధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, ధిద్ధిన్నా, కిటతకధిన్నా, తాధింధిన్నా,

తకధినా, (3) తధిద్ధణకు ఝంతా, కిణకు ఝంతా, తరితఝంతా, ధిణకు ఝంతా, (4) ఢీకుఝంతా, ఢంఢంకుకు తరికిట, ఢీఢీకుకుఝం, ఢంఢంణాకఝం, డిక్కుడిక్కుడిగిణం ధిమికిటఝం, (5) తాధిద్ధణాకు, తతరితకిటఝం, తద్ధింగిణాకు రితకిణనకఝం, ధాకుధణాకు తధిత్తక నకఝం (6) ధిల్లం ధిల్లం ధిర్రిత్త, దిద్ధిల్లం దిధిలం తరికిట, ధిల్లత్తాం, (6) హుం దిల్లడిమి కుకుఝం, హుంతర్రిత్త, ఢంగిల్ల ద్ధణాకు కిటతకఝం, డింగిణ్ణాత్తాం, ధిమితక, ధిల్లం ఢిల్లం, ఢంఢంతరికిటతోం, డింగిణ్ణాత్తాం, (7) నంధీకిటతక, నంనంకిటతక, నంతోంకిటతక, నంధీ, నకఝం, రితఝం, నతఝం, తతఝం, (8) తోధీకిటతక, తోంకిట ర్రింకిట. తోంతరికిటతక, తోంతర్రిత్తఝం, తోంనం కిటత, తోద్ధిత్తోర్రి, తోంతరికిట ధిగ్గిణ్ణాత్తాం. ఇట్లు జాత్యానుసారముగను కల్పనముజేసి తాళానుసారముగ ముక్తాయింపులును తీర్మానములును చేయవలయును. ఇట్లే ప్రాచీన జతులు సిద్ధపఱుపఁబడినవి యని గ్రంథపరిచయము జేయువారికి తెలియును.

పదము.

నాయికా నాయకభావ భూయిష్టమై పల్లవానుపల్లవ చరణములతో కూడుకొనియుండు సాహిత్యము పదమనంబరగును. పదములు చౌకముగనే పాడఁదగినయవి. మఱియు మన పూర్వీకులు పదముల నభినయార్థముగనే రచించినారని తెలియుచున్నది. అభినయించునపుడు పాత్రము తన అంగన్యాస కరన్యాసములను యథాక్రమముగ జేయుటకై పదశైలి విళంబముగ చేయఁబడియున్నది. పదములను మధ్యకాల నడకగా పాడిన యెడల పాత్రము తన అంగన్యాస కరన్యాసములను నిర్బంధముతో నతిత్వరగ జేయవలసి యుండును. అందుచేత రసాభావము గలుగును.

సాధారణముగ పదములు పల్లవానుపల్లవములతోను, మూఁడు చరణములతోను గూడుకొనియుండును. నాలుగుగాని యైదుగాని చరణములతోనున్న పదములును గనఁబడుచున్నవి. పల్లవానుపల్లవములు నాలుగు ఖండములతోగాని యెనిమిది ఖండములతోగాని యుండును. చరణములు 8 లేక 16 ఖండములుగ నుండును. పదములయొక్క కడపటిచరణమునందే ముద్రాఖండము గనఁబడుచున్నది.

పదములును కీర్తనల తీరుననే భక్తిపూర్వకమైనయవి. భక్తుఁడు తన యొక్క మనస్సును నాయికగ జేసి ఆ నాయికకు భగవంతుని నాయకుఁడుగా వరించి తద్వారా తన భక్తియను స్థాయీభావమును భగవదర్పణము గావించుచున్నాఁడు. ఇట్టి భక్తి మిగుల శ్లాఘ్యమైనదని పెద్దలు చెప్పియున్నారు. శఠగోపులు, జయదేవులు మొదలగు యనేక మహనీయులు పైజెప్పిన మార్గమునే యవలంబించియున్నారు. విషయపరిజ్ఞానము లేనివారలు పదములను తుచ్ఛమైన కాముకీకాముకచేష్టలని తలఁచుచున్నారు.

ఈ పదశైలిని మొట్టమొదట కల్పించినవాఁడు మహనీయుఁడైన క్షేత్రజ్ఞుఁడు. ఇతని యునికి మువ్వ. మువ్వపురియందర్చావతారమై చెలగి యుండు గానలోలుఁడైన మువ్వగోపాలుని ప్రసాదమువల్ల నితనికి శృంగార భక్తి రసభూయిష్ఠమైయుండు మనోహరమైన పదములను వ్రాయుటయందద్వితీయమైన పాండిత్యము గలిగెను. ఇతని కాలమునకు ముందుగాని వెనుకగాని యిట్టి యనుపమశైలి నెవరు కల్పించినటుల తెలియలేదు. ఇతఁడు వ్రాసియున్న పదములలో విశేషముగ గ్రామ్యపదముల నుపయోగించియున్నాఁడు. నాయికానాయకులయందాయా యవస్థానుసారముగ గలుగు మనోరథములను స్పష్టముగ దెలుపుటకు గ్రామ్యపదయుక్తమైన స్వభావోక్తులే దిట్టమైనయవి. మఱియు తలిదండ్రులు తమ తనయులను లాలించునపుడు ప్రేమాతిశయముచే తామును తమ తనయులవలెనే జిలిబిలిపలుకుల నుపయోగించు చందమున నాయికా నాయకులు వ్యాకరణ పాండిత్యము గలవారైనను వారల కవస్థాంతరములయందు ప్రేమాతిశయము గలుగునపుడు స్వభావసిద్ధమైన గ్రామ్యములగు ముద్దుపలుకులే వారి మనోరథముల నిచ్చిపుచ్చుకొనుటకైన సాధనముగ నున్నది. కనుక క్షేత్రజ్ఞుఁడును రసపూర్తికై యచ్చటచ్చట గ్రామ్యపదముల నుపయోగించి యున్నాఁడు. ఈ గ్రామ్యములు దాదాపుగ ననింద్యగ్రామ్యములేగాని నింద్యగ్రామ్యములు కానేరవు.

మంచి రాగజ్ఞానము గలవాఁడును, దిట్టమైన విళంబములో లయహీనములేక పోషించి గానము చేయువాఁడును, పదార్థజ్ఞానము గలవాఁడును, ఆయా పదములయందు గల నాయికానాయకావస్థాంతరముల నెఱిఁగి భావభూయిష్ఠమై గానముచేయువాఁడును, స్ఫుటోచ్చారణ గలవాఁ

డును. గానము చేయునపుడు పదసంధుల నచ్చటచ్చట యథోచితముగ విభజించి వినువారికి పదార్థములును భావములును చక్కగ స్ఫురించునటుల గానముచేయువాఁడు ఎవఁడో వాఁడే పదములను గానముచేయుట కర్హుఁడు. పదముల నభినయించుట కాయా పదములయందు గల నాయికానాయకు లిట్టివారనియును, శృంగార మిట్టిదనియును, అవస్థాభేద మిదియనియును, అలంకారము లివియనియును, సంచారీభావము లివియనియును దెలిసికొని యథోచితముగ భావమును కల్పించి యభినయించవలయును. ఒక పదమును పల్లవి మొదలుకొని కడపటి చరణాంత్యమువఱకు చదివి తరువాత పైజెప్పిన ప్రకారముగ లక్షణములను కనిపెట్టవలయును. అట్లు చేయనియెడల లక్షణ ములు చక్కగ స్ఫురించవు. భావములను గూర్చునపుడు పల్లవములోనే పదములోనుండు అన్ని భావములును అన్వయమగునటుల జేయవలయును. ఇట్లు చేయుటకు యథోచితమైన కొన్ని యంశముల నీ దిగువ వ్రాసెదను.

భావశాస్త్రము

భావములు :—విభావము, అనుభావము, సాత్వికభావము, వ్యభి చారీభావము, స్థాయీభావ మని అయిదు తెఱంగు లగును.

విభావము :—స్థాయీభావములు దేనిచే భావింపఁబడుచున్నవో అది విభావ మనఁబడును. ఆ విభావము ఆలంబన విభావమనియును, ఉద్దీపన విభావ మనియును రెండు విధములు.

రసములును స్థాయీభావములును యేవస్తువుల నాశ్రయించి గలుగు చున్నవో యా వస్తువులు ఆలంబన విభావ మనఁబడును. రసములును స్థాయీభావములును, నాయికా నాయకుల నాశ్రయించియున్నవి. కనుక నాయికా నాయకులు ఆలంబన విభావములని చెప్పఁబడెను.

రసము లాశ్రయించియుండు వస్తువులకు గలిగియుండు గుణములు, చేష్టలు, అలంకృతులు, తటస్థములు మొదలగునవి ఉద్దీపన విభావము.

గుణములు :—యౌవనము, రూపము, లావణ్యము, సౌందర్యము, అభిరూపత్వము, మార్దవము, సౌకుమార్యము ఇవి గుణములు.

చేష్టలు :—కడకంటిచూపులు మొదలగు యౌవనవ్యాపారములు చేష్ట లనంబడును

అలంకృతులు :—వస్త్రములు, ఆభరణములు, పుష్పములు విలేపనములు మొదలగునవి.

తటస్థములు :—ఉపభోగోద్దీపనములుగ నుండు గృహములు, పొదరిండ్లు, భూరుహములు, చెఱువులు, ఏఱులు, కీరకోకిలములు నిండియుండు రసాలవృక్ష ప్రదేశములు, హంసములు నిండియుండు తటాకతీరములు, మలయమారుతము, మేఘనాదము, గానము, క్రీడలు మొదలగునవి తటస్థములు.

అనుభావము :—మనోగతముగ, స్వహేతువుగ నుండు మనోరథములను భ్రూవిక్షేప స్మితాదులచే ప్రత్యక్షముగ బయలుపఱచుట అనుభావమనఁబడును. ఈ యనుభావము, చిత్తజానుభావము, గాత్రజానుభావము, వాగారంభానుభావము, బుధ్యారంభానుభావమని నలుతెఱంగులు.

చిత్తజానుభావములు :—భావము, హావము, హేల, శోభ, కాంతి, దీప్తి, ప్రాగల్భ్యము, మాధుర్యము, ధైర్యము, ఔదార్యము.

గాత్రజానుభావములు:—లీల, విలాసము, విచ్ఛిత్తి, విభ్రమము, కిలికించితము, మొట్టాయితము, కుట్టిమితము, బిబ్బోకము, లలితము, విహృతము.

వాగారంభానుభావములు :—ఆలాపము, విలాసము, సల్లాపము, ప్రలాపము, అనులాపము, అపలాపము, సందేహము, అతిదేశకము, నిర్దేశకము, అపదేశకము, ఉపదేశకము.

బుధ్యారంభానుభావములు :—రీతి, వృత్తి, ప్రవృత్తి.

సాత్వికభావము :—అన్యుల సుఖదుఃఖములయందు అనుకూల్యముతో నే మనస్సు ప్రవర్తించుచున్నదో అట్టి సాత్విక మనస్సునుండి గలుగు భావములు సాత్వికమనఁబడును. అవి స్థంభము, స్వేదము, రోమాంచము, స్వరభేదము, వేపథువు, వైవర్ణ్యము, అశ్రువు, ప్రళయము అని 8 విధములు.

వ్యభిచారీభావము :—వాక్కు, అంగము, సత్వము అగు నీ మూటితో గూడుకొని స్థాయీభావమునకు విశేషాభిముఖముగ సంచరించునది వ్యభిచారీభావమనఁబడును. దీనినే సంచారీ భావమని పెద్దలు జెప్పుచున్నారు. ఈ వ్యభిచారీభావము, నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ, మదము, శ్రమము, ఆలస్యము, దైన్యము, చింత, మోహము, ధృతి, స్మృతి, వ్రీడ, చపలత, హర్షము, ఆవేగము, జడత, గర్వము, విషాదము, ఔత్సుక్యము, నిద్ర, అపస్మారము, సుప్తి, విబోధము, అమర్షము, అవహిత్థ, ఉగ్రత,

మతి, వ్యాధి, ఉన్మాదము, మరణము, త్రాసము, వితర్కము అని ముప్పది మూఁడు విధములు.

స్థాయీభావము:—సజాతీయ విజాతీయ భావములచే తిరస్కరింపఁబడక క్షీరసముద్రమువలె అన్ని భావములును తనలో జేర్చుకొని ప్రకాశించునది స్థాయీభావ మనఁబడును. ఈ స్థాయీభావము రతి, ఉత్సాహము, శోకము, విస్మయము, హాస్యము, భయము, జుగుప్స, క్రోధము అని ఎనిమిది విధములు.

నాయికా నాయక లక్షణములు.

నాయికలు :—స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య యని మూఁడు తెఱంగులు.

స్వీయ :—సంపత్కాలమునందును, విపత్కాలమునందును యే నాయిక తన్ను పాణిగ్రహణము జేసిన తన భర్తను విడువకనుండునో యది స్వీయ యనంబడును. ఈ స్వీయనాయికలో జ్ఞాతయౌవన, అజ్ఞాతయౌవన, నవోఢ, విస్రబ్ధనవోఢ, అతివిస్రబ్ధనవోఢ యని భేదములు గలవు మఱియు నిందు ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భ అని మూఁడు ప్రసిద్ధ భేదములు గలవు.

ముగ్ధ :—నూతన యౌవనముతో గూడుకొని యున్నదిగాను, గాఢమైన లజ్జగలదిగాను, రతులయం దస్వాధీనురాలుగాను, నాయకుఁడు కృతాపరాధియై యుండినను ఏమియుఁ జెప్పక రోదనము జేయుచుండునదియును, రతివ్యాపారములయందు ప్రియాప్రియములను దెలుపక యుండునది ముగ్ధ యనఁబడును.

మధ్య :—సమాన లజ్జకలదిగాను, వృద్ధిఁజెందిన యౌవనము గలదిగాను, సురత యోగ్యత గలదియై నాయకుని యపేక్షించునది మధ్య యనఁబడును.

ప్రగల్భ :—సంపూర్ణ యౌవనముతో కూడుకొనినదియును, అనంగవ్యాపార పారంగతురాలుగను, సమరత్యాది చతురత గలదిగాను నుండునది.

పై జెప్పిన మధ్య, ప్రగల్భ నాయికలకు, మానమను కోపవ్యాపారము చేతను జ్యేష్ఠకనిష్టత్వముచేతను అవస్థలు గలుగుచున్నవి. వాని నీ ప్రక్కపుటయందు జూడుఁడు.

మధ్య.	ప్రగల్భ.
1 మధ్యధీర	1 ప్రగల్భధీర
2 మధ్యాధీర	2 ప్రగల్భాధీర
3 మధ్యధీరాధీర	3 ప్రగల్భధీరాధీర

వీనికి వివరములు.

మధ్యధీర :—అపరాధియైన ప్రియునియందు సాభిప్రాయమైన వక్రోక్తులను జెప్పునది.

మధ్యాధీర :—అపరాధియైన ప్రియుని క్రూరమైన పలుకులచే ఖేదపఱచునది.

మధ్యధీరాధీర :—అపరాధియగు నాయకుని కన్నీరొలుకునటుల వక్రోక్తులాడునది.

ప్రగల్భధీర :—అపరాధియగు నాయకుని కపటముతో విషయాంతరమునందుపేక్ష చేయునది.

ప్రగల్భాధీర :—అపరాధియగు నాయకుని బెదరించి తాడనము చేయునది.

ప్రగల్భధీరాధీర :—పైఁ జెప్పిన ధీరాధీర వ్యాపారములన్నియును చేయునది.

పైని జెప్పఁబడిన 6 నాయికలు జ్యేష్ఠ కనిష్ఠావస్థలచే 12 విధములగుచున్నారు. ఒక నాయకునికి ఇద్దరు నాయిక లుండినచో అందు నాయకుని ప్రియమును విశేషముగ గలిగియుండునది జ్యేష్ఠయనియును, నాయకుని ప్రియమును తక్కువగ గలిగియుండునది కనిష్ఠయనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

పరకీయలక్షణము :—పరపురుషునియందు తనకుఁ గల ఇచ్ఛావ్యాపారములను మఱుగుపఱచుటయందు దత్తమానసియై యుండునది పరకీయయనఁబడును. ఇది పరకీయకన్య, పరకీయపరోఢ యని రెండు విధములు.

సామాన్య:—కలాప్రాగల్భ్యత గలిగినదిగాను, జనులయందు ధనాశచే యనురాగము గలదిగాను, షండులైనను, భగ్నకాములైనను, పాషండులైనను, బాలురైనను, వృద్ధులైనను వారియెడల తానను రాగము గలదానివలె నటించునది.

ఇదివఱకు 16 విధములైన నాయికలు చెప్పఁబడెను. ఎట్లనిన,

ముగ్ధాభేదము	1
మధ్యాభేదము	6
ప్రగల్భాభేదము	6
పరకీయకన్య	1
పరకీయపరోఢ	1
సామాన్య	1
అంతుమొత్తము	16

ఈ 16 భేదములును అష్టవిధ అవస్థాభేదములవలన 128 భేదము లగుచున్నవి. మఱియు నీ 128 భేదములు ఉత్తమమధ్యమాధమ భేదములచే 128×3= 384 భేదములగును. మఱియు దివ్యాదివ్య దివ్యాదివ్య భేదములచే 384×3= 1152 భేదము లగుచున్నవి. గ్రంథ విస్తృత భీతిచే వాని నిచ్చట వ్రాయ లేదు. అష్టవిధ నాయికావస్థలను మాత్ర మీ దిగువ వ్రాసియున్నాను.

అష్టవిధ నాయికలు

స్వాధీనపతిక, వాసకసజ్జిక, అభిసారిక, విరహోత్కంఠిత, విప్రలబ్ధ, ఖండిత, కలహాంతరిత, ప్రోషితభర్తృక, అభిసారిక అని యవస్థాన్తరముల యందు నాయికలు ఎనిమిది భేదములుగలవా రగుచున్నారు.

స్వాధీనపతిక :—అనుదినమును ప్రియునిచే లాలింపఁబడినదై యుండునది స్వాధీనపతిక.

వాసకసజ్జిక :—ప్రియుఁడు వచ్చెడి సమయమునందు తా నలంకరించు కొని కేళీగృహము నలంకరించి ప్రియుని రాకను ఎదురుజూచునది.

విరహోత్కంఠిత :—ప్రియుఁడు తా నొనర్చిన యపరాధ మొక్కంఠి తయు లేనివాఁడయ్యు నెద్దియో కార్యంబులఁజిక్కి తన గృహంబునకేఁగ నాలస్యమగుచుండఁగా ఆ కాలవిళంబము నోర్వలేక ఖిన్నురాలై తమి నాపు కొనజాలక నాథు నెదురు జూచుచుండునది.

విప్రలబ్ధ :—సంకేత స్థానమునందు నాథునిచే వంచింపఁబడి స్మర పీడితురాలై యుండునది.

ఖండిత :—సంకేతకాలము నతిక్రమించి అన్యోన్యసంభోగచిహ్నము లతో ప్రాతఃకాలమునందు తన కెదురుగ వచ్చెడి నాయకుని గలది ఖండిత యనఁబడును.

కలహాంతరిత :—సఖులయెదుట నాయిక పాదములమీఁద బడి వేడుకొన్న నాయకుని నిరాకరించి వెనుక పరితాపఁబడునది.

ప్రోషితభర్తృక :—నాథుఁడు దేశాంతరగతుఁడై యుండునపుడు ఖేదపడునది ప్రోషితభర్తృక యనఁబడును.

అభిసారిక :—స్మరపీడితురాలై తనచోటికి నాయకుని రప్పించునది గాని, నాయకుని గృహమునకు తానేగునదిగాని యభిసారిక యనఁబడును.

ఉపనాయికలు —దూతి, దాసి, సఖి, చేటి, ధాత్రేయి, ప్రాతి వేశిని, లింగిని, శిల్పిని మొదలగువారు.

నాయక లక్షణములు.

పతి, ఉపపతి, వైశికుఁడు అని నాయకులు మూఁడు తెఱంగులుగ నున్నారు.

పతి :—అగ్నిసాక్షిగ నాయకిని పాణిగ్రహణముఁ జేసినవాఁడు పతి యగుచున్నాఁడు.

ఉపపతి :—పరకీయకు రహస్యనాయకుఁడుగ నుండువాఁడు ఉపపతి.

వైశికుఁడు :—వేశ్యాగృహములకేగి తద్భోగార్థమై ధనవ్యయ మును చేయువాఁడు వైశికుఁడు.

శృంగారనాయక లక్షణము.

శృంగారనాయకులు, అనుకూలుఁడు, దక్షిణుఁడు, ధృష్టుఁడు, శఠుఁడు అని నలుతెఱంగులుగ నున్నారు.

అనుకూలుఁడు :—పరాంగనా సోదరుఁడై తన భార్యయందే ప్రియముగలవాఁడు అనుకూలుఁడు.

దక్షిణుఁడు :—తన్నాశ్రయించిన అన్ని నాయికలయందును సమ మైన ప్రీతిగలవాఁడు దక్షిణుఁడు.

ధృష్టుఁడు :—ఎవఁడు నాయికచే నెఱుఁగఁబడిన కృతాపరాధియై యుండియు భయములేక నుండునో, తొలఁగించినను తొలఁగఁడో, మఱల

నా నాయికనే సమస్కారా న్యుపాయములచే ననుసరించునో వాఁడు దృష్టుఁడు.

శఠుఁడు :—తనయందు ప్రేమగలిగియుండు నాయికకు గాఢముగ అహితముఁ జేయువాఁడు శఠుఁడు.

ఉపనాయక లక్షణము.

పీఠమర్ధనుఁడు, విటుఁడు, చేటుఁడు, విదూషకుఁ డని యుపనాయకులు నలుపురు.

పీఠమర్ధనుఁడు :—నాయకునికి కొంచెము తక్కువైనవాఁడు.

విటుఁడు :—మారశాస్త్ర ప్రవీణుఁడై యుండువాఁడు.

చేటుఁడు :—నాయికా నాయకులకు పరస్పరము సంధి జేయువాఁడు.

విదూషకుఁడు :—హాస్యము చేయువాఁడు.

రసములు.

నవరసములలోను శృంగారరసము మాత్రమే భావశాస్త్రములో విశేషముగ గనఁబడుచున్నది. అందుచేత శృంగారరసమును సంబంధించిన విషయములను మాత్ర మిచ్చట వ్రాసెదను. శృంగారము విప్రలంబ శృంగారమనియును, సంభోగ శృంగారమనియును రెండు విధములు. విప్రలంబము అయోగము, విరహము, మానము, ప్రవాసము, శాపము అని 5 విధములు. అందు మానము ప్రణయమానము, ఈర్ష్యమానము అని రెండు విధములు. అందు ఈర్ష్యమానము శ్రవణ ఈర్ష్య, దృష్టీర్ష్య, అనుమాన ఈర్ష్య అని మూఁడు విధములు. సంభోగశృంగారము సంక్షిప్తమనియు, సంపన్నమనియు రెండు విధములు. వీని లక్షణములను గ్రంథాంతరములయందు జూడుఁడు.

పదములకు భావములు

అవతారిక :—ఒకనాయిక తనకు గోపాలుఁడు చెప్పిన నమ్మికమాటలను నిజమని యెంచి యుండునపు డతఁ డొకదినము ప్రాతఃకాలమునందు అన్యా సంభోగచిహ్నములతో తన కెదుటవచ్చినది జూచి చాల దుఃఖాక్రాంతురాలై యీర్ష్యతో నాయకునిఁ జూచి చెప్పుచున్నది.

(1) రా. ఎదుకులకాంభోజి – తా. ఆది.

పల్లవి. నామేను నీమే ననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెర. (నా)

అను. ఏమోయనియుంటి నెఱుంగక యిన్నాళ్లు కోమలాంగ రాజగోపాల ననుజూచి (నా)

చ. నిన్నవతో గిల్లియున్న యురముఁజూడ నన్ను వేదనసేయుచున్నదిర !
నిన్నరేయి నీకు నిదుర లేకున్న నా కన్ను లెఱ్ఱనై కలగెనుగనుకను (నా)

2. కోమలాంగిని నీవు కోరినప్పటినుండి వేమరు నామది భ్రమజెందినదిర ;
నీమోవినొక్కుల నీఁటుజూచినయంత ఏమొకో నామోవియడ రెనిగనుకను

3. అన్యకాంతల నీ వనుభవించితి వేమో నన్నేలినదొర ! నాతమిదీరెర ;
మన్నించి గోపాల మళ్లినీవిటురాగ–చిన్నబోయి సిగ్గుజెందితిగనుకను(నా)

లక్షణము :—నాయిక స్వీయ – మధ్యధీర, నాయకుఁడు పతి, దృష్టుఁడు ఈర్ష్యమాన విప్రలంబ శృంగారము, గురుమానము, సంచారీ భావము అమర్షము.

"నామేను నీమే ననుచు బల్కిన నీమాట నిజమాయెర"

1. నామేను నీమేనని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
2. నాప్రాణమే నీప్రాణమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
3. నామనస్సే నీమనస్సని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
4. నాకన్నులే నీకన్నులన్న నీమాట నిజమాయెను.
5. నాదుఃఖము నీదుఃఖమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
6. నాసుఖమే నీసుఖమనిన నీమాట నిజమాయెను.
7. నాలాభమే నీలాభమనిన నీమాట నిజమాయెను.
8. నానష్టమే నీనష్టమనిన నీమాట నిజమాయెను.
9. నాశోకమే నీశోకమనిన నీమాట నిజమాయెను.
10. నామోహమే నీమోహమనిన నీమాట నిజమాయెను.
11. నాయధరమే నీయధరమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
12. నాకపోలమే నీకపోలమని బలికినది నిజమాయెర.
13. నాయురమే నీయురమనిన నీమాట నిజమాయెర.
14. నామేను నీమేనని నీవు దీపమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
15. నామేను నీమేనని నీవు త్రికరణశుద్ధిగ జెప్పినది నిజమాయెర.
16. నామేను నీమేనని నీవు అన్నమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
17. నామేను నీమేనని నీవు క్షీరమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
18. నామేను నీమేనని నీవు తాంబూలమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
19. నామేను నీమేనని నీవు పంచభూతములను సాక్షిబెట్టిన నీమాట నిజమాయెర,

20. నా మేను నీ మేనని నీవు నాకరమున ముద్దిడి బలికినమాట నిజమాయెర.

21. నా మేను నీ మేనని నీవు చేత చెయియిడి బలికిన నీమాట నిజమాయెర.

22. నా మేను నీ మేనని నీవు నాకొంగును దాటిజెప్పిన మాట నిజమాయెర.

23. నా మేను నీ మేనని నీవు పున్నమచంద్రుని సాక్షిబెట్టి జెప్పినమాట నిజమాయెర.

అన్యాపదేశముగ నీకష్టములే నాకష్టములు. నీ సుఖములే నా సుఖములని నాయిక దెలుపుచున్నది. ఎట్లనిన నాయికా నాయకుల కిపుడు కన్ను లెఱ్ఱగనున్నది; గనుక నామేనే నీమేననునది సన్నివేశమునకు సరిపోవుచున్నది. అయినను కారణభేదము లున్నవి. అవి యెవ్వియనిన నాయకునికి నిద్రాభంగమువలన కన్ను లెఱ్ఱనాయెను. నాయికకు తన్ను వంచించిన నాయకునిమీఁద గలిగియుండు కోపావేశమువలన కన్ను లెఱ్ఱనాయెను. ఇటులనే ఈ దిగువ వ్రాయఁబడియుండు భావము లెఱుఁగదగినయవి.

24. నీఫాలమునందుఁ గల కాటికపూతలు నాఫాలమున నున్నదిరా (ఇచట నాయకుని ఫాలము కాటికపూతలఁగల కన్నులచే నలుపుగఁ జేయఁబడెను. నాయికకు తన మనమున జనించియున్న కోపావేశముచే ఫాలము నల్లనాయెను) ఇటులనే యన్ని యూహ్యంబులు.

25. నీ కపోలమునందు గల నఖరేఖలు జూడ నా కపోలము వేదన జెందుచున్నది; కనుక నా మేను నీ మేననిన నీమాట నిజమాయెను.

26. నిన్న రేయి నీవు నిదుర మేల్కొని కన్నులను జూడఁగ నాకన్ను లెఱ్ఱనై కలగెనుర; అందుచేత నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

27. నీ యధరమునందుఁ గల దంతక్షతములను జూడ నా యధర మదరుచున్నదిర; అందుచేత నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

28. నీ యురమునందుఁగల నఖరేఖలఁ జూడ నా యురము వేదన జెందుచున్నదిరా; కనుక నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

29. నీ శరీరమునందుఁగల గాజుల రేఖలను జూడ నా మేను మండుచున్నదిర; కనుక నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

30. నీవు నిన్న రేయి నిదుర లేక యుండినందువలన నాకిపుడు నిదుర గలుగుచున్నదిర; కనుక నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

(ఇచ్చట నాయికకు గలుగు నిద్ర క్రోధాధికమువల్ల జనించిన శోకనిద్ర యగును.)

31. నీ శరీరమునందుఁగల పసుపు పూతలే నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాటలను నిజముగ జేయుచున్నదిరా.

32. నీ యురమునందుఁగల చందనలేశములే నా మేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాటను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా.

33. నీ యురముననుండు గంధలేపనములోనున్న ముత్యాల హారపు గుఱుతులు నా మేను నీ మేనని బలికిన నీమాటలను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా,

34. నీ వీపుననున్న కంకణరేఖలు నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాటను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా.

35. నిన్నా వీధిలో నాచెలికత్తె జూచినది విన్నపుడే నేను తృప్తిజెందితినిరా.

36. నీవా వనిత పేరెత్తినపుడే నామనస్సు భ్రమజెందెనురా.

37. నీవాకాంత నేలితివిగదా? నే నిక సంతసిల్లితిని.

38. నీవా దోసకారి నేలితివిగదా? నే నిక సంతసిల్లితిని.

39. నీవా మగువతోసల్లాపముజేసితివిగదా? నామనస్సు పరమానందమునుబొందెను.

(ఇటులనే అంగనాది వ్యాపారాంతరములు వర్ణింపఁదగినయవి.)

40. హా! నాథ! ఎటులైనను నీ మనస్సు తృప్తిజెందినది గదా? అదియే నాకు చాలును.

41. నన్నేలిన దొర! నా తాపము దీరెనురా.

42. నా యపరాధములను మన్నింతువుగాక.

43. ఇంత అపరాధినైన నన్ను మఱల జూడవచ్చితివే; నా భాగ్యమే భాగ్యము.

44. నే జేసిన యపరాధమును తలఁచిజూడఁగ నామోము చిన్నబోవుచున్నదిరా.

45. నిన్నుజూడ నాకు సిగ్గుగ నున్నది.

46. ఇకనైన నన్ను మన్నింతువుగాక.

పై జెప్పిన భావములను సందర్భానుసారముగ, ఖేద, రోష, సంతాప, అన్యాపదేశోక్తులచే నభినయించవలయును.

అనుపల్లవి.

"యేమోయని యుంటి నెఱుఁగక ఇన్నాళ్లు, కోమలాంగ!
రాజగోపాల! నిన్నుజూడ"

"యేమో యనియుంటి యెఱుఁగక యిన్నాళ్లు"

1. నా తెలివి తక్కువచే నిన్ను నమ్మియుంటి.

2. నీ కపటముల నెఱుఁగక నీమాటల నిజమని నమ్మితి.

3. నీవు నా యనుకూలుఁడని తలఁచితిని.

4. నీవు నా మనస్సును నొప్పింపవని యెంచితివి.

5. నిన్ను పరాంగనా సోదరుఁడని తలఁచితిని.

6. నీవు నన్నెడబాయవని నమ్మితిని.

7. నీవే నాభాగ్యమని గర్వించితిని.

8. నీవే నాప్రాణమని తలఁచి మోసబోతిని.

9. నీ ప్రీతికి పాత్రురాలై యుండు నాకు సరి యెవరును లేరని గర్వించితిని.

10. నిన్ను నాథునిగ గల్గియుండు నాభాగ్యమే భాగ్యమని మమత జెంది యుంటిని.

11 నాకంటిచూపు నన్ను మోసపుచ్చదని తలంచితిని.

12. నా వ్రేలు నాకంటిని పొడవదని తలంచితిని.

13. నా చెయి నన్ను శిరచ్ఛేదము చేయదని తలంచితిని.

14. నా భాగ్యము నేనివ్వకున్న యొరుల కబ్బునా ? యని గర్వించితిని.

"కోమలాంగా రాజగోపాల నిన్నుజూడ"

1. మనోహరమైన శరీరముగల హే గోపాల ! నిన్ను జూచునపుడు నీ నిజములు తెలియుచున్నది.

2. ఇంత సుకుమార శరీరములో ఇట్టి కఠిన చిత్త మెట్లు గలిగెనో ?

3. నీ ముఖము పున్నమచంద్రుని బోలియున్నది కనుకనే నీవు కామినీ ముఖకమల వైరివైతివి.

4. హే చక్కనిచూపులుగలవాఁడ ! మనోహరమైన వేణునాదమును బుట్టించు నట్టి నీ యధరము నీ యబద్ధపుమాటల కెట్లు సహాయము జేసెనో ?

5. నిత్యమైన వేదస్వరములను వేణువునందు దిట్టపఱచి పలికించు నీచేతులు దుర్వారమైన పరాంగనాలింగనమున కెట్లు సమ్మతించెనో ?

6. సర్వరక్షకత్వము గలిగిన నీవు నాయెడ ద్రోహచింతను వహింపతగునే !

7. గోవులను రక్షించువాఁడవు కోమలి మనోరథములకు శత్రువేమో ?

8. వంచకులను శిక్షించే నీదు చక్రాయుధము నన్నువంచించిన నిన్ను శిక్షించదేమో ?

9. పరభామినీ కాముకులైన దుర్యోధనాదుల గుండె లదరజేసిన నీ పాంచజన్యము నీ ద్రోహచింతకు భీతిని గలుగఁజేయదేమో ?

10. శత్రువుల శిరములను ఖండించెడి నీదు ఖడ్గము నీయందుగల శఠత్వమును ఖండించదేమో ?

11. ధర్మసంరక్షణార్థమై నీచేత వెలుగుచున్న గదాయుధమునకు నీవంచన భయపడదేమో ?

12. ద్రోహులను పరాభవించిన నీదు శార్ఙ్గము నీయందుఁగల ద్రోహచింతను పోగొట్టదేమో ?

13. సర్వలోకముల నేలిన నీవు నన్ను మోసబుచ్చితివే ?

14. నీ వెటులైనను జన్మదారభ్య దొంగవేగదా ?

ఇచ్చట కృష్ణలీలలను యథోచితముగ వర్ణించి, తరువాత "నీ టక్కులన్ని నిజమాయెర అని ముగించవలయును. చరణములను వరుసగ పాడి విశేష విన్యాసము లేమియు చేయక పదార్థములమీద యభినయించి పల్లవిని యెత్తి ముగించవలయును.

(2) రా. ఆనందభైరవి - తా. ఆది.

అవతారిక:—నాయిక తన్ను విడనాడియున్న నాయకుఁడు మరల వచ్చుచున్నాఁడను విషయమును దూతీద్వారా తెలిసికొని వియోగశంకామానసయై నాయకుని రమ్మని ప్రార్థించుచున్నది.

ప. మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే!

అ. పొంచిజూచు టేలే? పొలతిరో! గోపాలుని;

చ. సుదతిరో! అలవాని సొమ్మేగదా యీమేను?
వదరితే యేమౌనో? వసుచు తనమందురే;
సదయుని విడనాడుట సహజమౌనటే?
కొదవవద్దనవే; ఆకొమ్మ పేరెత్తనే;

2. ఇందువచ్చుటకు భేదమెంచనేల? ఈవేళ;
ఇందువదనవాని యిల్లుగాదటవే?
అందున్నసుందరివలె యుండగ త్తె నేగాను?
ఎందుకే యీవట్టిదూఱు? ఎవరు దండించెరే?

3. మునుపటివలె నాతో ముచ్చటలాడవచ్చితే
మనసీయక నేను మాట్లాడితినా?
వనజాక్షి! గోపాలుఁడో వాఁడే యూచెలిని గూడ
తనకు ఇష్టమైతే తగదని చెప్పుదునా!

లక్షణము:—నాయికస్వీయ, ఉత్తమ నాయకుఁడు, శఠుఁడు, ఈర్ష్యమాన, విప్రలంబ శృంగారము.

"మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే"

1. మంచిదినము నేడే మహారాజుగ రమ్మనవే.
2. మంచిదినము నేడే సొగసుగ రమ్మనవే.
3. మంచిదినము నేడే ఇప్పుడే రమ్మనవే.
4. మంచిదినము నేడే ఆటంకములేక రమ్మనవే.
5. మంచిగినము నేడే బహిరంగముగ రమ్మనవే.
6. మంచిదినము నేడే సర్వాలంకృతుఁడై రమ్మనవే.
7. మంచిదినము నేడే భయములేక రమ్మనవే.
8. మంచిదినము నేడే చింతించక రమ్మనవే.

9. మంచిదినము నేఁడే సంకోచములేక రమ్మనవే.

10. మంచిదినము నేఁడే ఇదే మంచిసమయము రమ్మనవే.

11. నే నతని రాక నెదురుజూచుచున్నానని రమ్మనవే.

12. నే నతని రాక నెదురుజూచుచు సర్వసిద్ధమై యున్నానని రమ్మనవే.

13. నే నతనికై మంచిగంధములను నూరియున్నాను.

14. మంచిపుష్పములను సేకరించి యున్నాను.

15. అతని కిష్టమైన అలంకారములను సిద్ధపఱచియున్నాను.

16. షడ్రసోపేతమైన భోజ్యములను సిద్ధపఱచియున్నాను.

17. నా కేళీగృహము నలంకరించి యున్నాను.

18. నే నలంకరించుకొని (ఇచ్చట నాయిక యలంకరించుకొనే పద్ధతులను విన్యాసము చేయవలయును.) యతని రాఁకను యెదురుజూచుచున్నాను.

19. అతనికై హారతి సిద్ధపఱచియున్నాను.

20. అతనికై నేను తలవాఁకిట కాఁచియున్నాను.

21. వాని సొంతయింటికి వచ్చుట కేమి యభ్యంతరము?

22. ఈమేను వాని సొమ్ముగాదటే? రమ్మనవే?

23. వానియందు నాకు గల ప్రేమకు యొక్కింతయు మార్పులేదు; రమ్మనవే.

24. అతఁడు నా కెల్లప్పుడును ప్రియుఁడే; రమ్మనవే.

25. అతఁడు జేసిన కార్యములకు నే చింతపడలేదు; రమ్మనవే.

26. అతఁడు నాకేమియు నపరాధము చేయలేదు; రమ్మనవే.

27. వాని నేను తాడనములు చేయను.

28. వాని నేను కోపించను.

29. వాని నేను దుర్భాషలాడను.

30. వాని నేను అలక్ష్యముచేయను.

31. నాకు స్వాతంత్ర్యములేదను ధర్మమును నే నెఱిఁగియున్నాను.

32. నే నతని తిరస్కరించి యేదియు చేయను.

33. నాకు వానికన్న హెచ్చైన భాగ్యముగలదా?

34. వాఁడే నా మానము; రమ్మనవే.

35. వాఁడే నా ప్రాణము; రమ్మనవే.

36. వాఁడే నా మంగళకరము; రమ్మనవే.

37. వాఁడే యీ యింటికి సర్వాధికారి.

38. వాఁడే నా ప్రాణాధికారి.

39. వాని యెడబాసి నాకీ గృహము లేటికే?

40. వాని యెడబాసి నాకీ యాభరణము లేటికే?

41. వాని యెడబాసి నాకీ యలంకారము లేటికే?

42. వాని యెడబాసి నాకీ కేళీగృహము లేటికే?

43. ఈ పున్నమచంద్రుఁడు నాకు తాపమును గలిగించుచున్నాఁడని చెప్పి శీఘ్రముగ రమ్మనవే.

44. ఈ మందమారుతము నన్ను వేదన జేయుచున్నదని పలికి రమ్మనవే.

45. ఈ భ్రమరములు నన్ను బెదరించుచున్నవి యని తెలిపి శీఘ్రముగ రమ్మనవే.

46. అతఁడులేక నా కేళీగృహము బాడువారి యున్నదని తెలిపి రమ్మనవే.

47. వానికి శుశ్రూషచేయని దినము నాకొక యుగముగ తోఁచుచున్నదని తెలిపి రమ్మనవే.

48. వాని ప్రియనాయిక పేరు నే నెత్తనని తెలిపి రమ్మనవే.

49. వాని ప్రియనాయికను ఇఁకను నే మనస్సులోను స్మరించనని చెప్పి రమ్మనవే.

50. నే నేమైన యాపరాధము చేసియుండినను మన్నించి రమ్మనవే.

51. నేను వాని ప్రియనాయికను బోలిన అందగత్తె గాకపోయినను నే నతని ధర్మపత్ని గాదా? నన్ను విడనాడ తగునా? ఈ ధర్మము ననుసరించియైనను రమ్మనవే.

52. వాని ప్రియనాయికను దూషించినది నేను కాదని చెప్పి రమ్మనవే.

53. వాఁడు జగడమాడిపోయిన యిల్లు ఇదికాదని చెప్పి రమ్మనవే.

54. మాకుఁ గలిగియుండిన పూర్వస్నేహమును తలఁచియైనను రమ్మనవే.

55. ఇరుగుపొరుగుల నున్నవారు నవ్వరా? ఏటికే యిట్టి తెగువ? రమ్మనవే.

"పొంచి జూచుటేలే? పొలతిరో! గోపాలునికి"

1. వాని సొంతగృహమునకు వచ్చుటకు పొంచిజూచుటేలే?
2. తన భార్యయున్నచోటికి తాను వచ్చుటకు సిగ్గేలనే? రమ్మనవే.
3. ఎవరు జూచితే నేమి? భయమేమి?
4. ఎవరు పరిహాసించెదరే? రమ్మనవే?
5. అలిగిగూడుట యందరికి సహజముగదవే? గోపాలుని రమ్మనవే.

"గోపాలునికి" అనునపుడు గోపాలహస్తములును, దశావతార హస్తములును ఉపయుక్తమైన భావములగును.

తిల్లానా

రా. మోహనము — తా. చతురశ్ర ఏకతాళము.

ప.	ధ ధపపగారీసా రిగ — రీసా	‖ ధా ; ; — ధాసారీగాపా	‖
	తా. ధరి దానినాంధిరి — దాని	‖ నా ; ! — త ధరిధాని	‖
అ.	గాగాగా — పా ; పాపాపా	‖ ధాసాధా — సా ; సాసాసా	‖
	ఉ దన — ధీం ; త దన	‖ త ధిం . — ధీం ; త నన	‖
	ధా సా రీ — గా ; సాగారీ	‖ సారిగరిసాధా ;;;	‖
	సాధిర్ ధిర్ — తోం ; త దర్	‖ తాధరిధి రి నా ;;;	‖

ధాగారీ - గా ; గారిసా || సారిగరిసా - సాధాపాధా ||
ధి ధిం - ధీం ; తధర || నాధిరిధాని - తొంధిరిదాన ||
ధి త్తళాంగు తధిజేణతోం ; - తళ || , ంగుతధిజేణతోం; - తధిజేణతోం; ||

మంగళము.

రా. సౌరాష్ట్రము - తా. ఆది.

ప. నీనామ రూపములకు - నిత్యజయ మంగళం (నీ)
అ. పవమాన సుతుఁడు బట్టు - పాదారవిందములకు (నీ)
చ. పంకజాక్షి నెలకొన్న - యంక యుగమునకు (నీ)
నలినారి గేరు చిఱు - నవ్వుగల మోమునకు (నీ)
నవముక్తాహారములు - నటియించే యురమునకు (నీ)
ప్రహ్లాద నారదాది - భక్తులు పొగడుచుండే (నీ)
రాజీవనయన త్యాగ - రాజ వినుతమైన (నీ)

శ్రీ సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత
శ్రీరామచంద్ర స్వామినే నమః

గానభాస్కరము సమాప్తము.

అనుబంధము A - 1.

శ్రుతిస్వర జ్ఞానోపాయన వీణ.

రాగవిబోధము మొదటివివేకము 18 మొదలు 22 వరకు గల ఆర్యలలోఁ జూడుఁడు.

1	2	3	4	5	6	7	8
సంఖ్య.	శ్రుతినామములు.	జాతినామములు.	స్వరనామములు.	స. 240 చొప్పున వేపన సంఖ్యలు.	36 అంగుళపు తంత్రిలో స్వరములకు స్థానములు		షరాలు.
4	ఛందోవతి	మధ్య	శుద్ధ-స.	240	36-1		5, 6, 7-వ సంఖ్యలలో గల సంఖ్యలు మనవి శ్రు. లు. ఫిరాలుగానివి. ఈ సంఖ్యలు నవి యొనర్చు. 7-వ వరుసలో తంత్రియొక్క పొడవు ఒకటి 36 అంగుళములు గాను, అంగుళము 1-కి 20 వంతున తొక్కఁ మొత్తములు గ్రాహ్యములబడినవి.
5	దయావతి	కరుణ	,,	,,	$34-5\frac{4}{7}$		
6	రంజని	మధ్య	,,	,,	33-15		
7	రతిక	మృదు	శుద్ధ-రి.	$266\frac{2}{3}$	32-8	9/11	
8	రౌద్రి	దీప్త	చతు-రి.	270	32-0	8/9	
9	క్రోధీ	ఆయత	పంచశ్రు-రి. శుద్ధ-గ.	$284\frac{4}{9}$	$30-7\frac{1}{2}$	27/32	
10	వజ్రిక	దీప్త	ష-రి. సా-గ.	288	30-0	5/6	
11	ప్రసారిణి	ఆయత	అంతర-గ.	310	28-16	4/5	
12	ప్రీతి	మృదు	మృదు-మ.	$316\frac{4}{81}$	$27-6\frac{3}{4}$	243/30	
13	మార్జని	మధ్య	శు-మ. ష-గ.	320	27-0	243/40	
14	క్షితి	మృదు	,,	324	$26-13\frac{1}{3}$		
15	రక్త	మధ్య	షట్ఛ్రుతి-మ.	$337\frac{1}{2}$	25-12	32/45	
16	సందీపిని	ఆయత	మృదు-ప.	$355\frac{5}{9}$	24-6	27/49	
17	ఆలాపిని	కరుణ	శు-ప.	360	24-0	2/3	
18	మదంతి	కరుణ			$22-17\frac{1}{7}$		
19	రోహిణి	ఆయత			22-10		
20	రమ్య	మధ్య	శుద్ధ-ధ.	400	21-12	3/5	
21	ఉగ్ర	దీప్త	చ-ధ.	405	$21-6\frac{2}{3}$	16/27	
22	క్షోభిణి	మధ్య	శు-ని. పంచశ్రుతి-ధ.	$426\frac{2}{3}$	20-5	9/16	
1	తీవ్రా	దీప్తా	ష-ధ. కై-ని.	432	20-0	5/9	
2	కుముద్వతి	ఆయత	కా-ని.	450	19-4	8/15	
3	మంద	మృదు	మృదు-స.	$494\frac{2}{7}$	$18-4\frac{1}{2}$	81/160	
4	ఛందోవతి	మధ్య	శుద్ధ-స.	280	18-0	1/2	

అనుబంధము — B.

అకారాది రాగపట్టిక

రాగముల పేళ్లు.	మేళ సంఖ్య	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
అగ్నిగోపము	20	సగమపనిస	సనిపమగరిస
అఠాణా	29	సరిమపనిస	సనిధాపమగారిస
అమృతతరంగిణి	19	సరిగమధనిస	సధనిధపమగరిస
అమృతపంచమము	48	సరిగమధనిస	సనిధమగసరిస
అమృతవర్షిణి	39	సరిగమపధనిపస	సనిపధమగరిస
అమృతవాహిని	20	సరిమపధనిస	సనిధమగరిస
అసావేరి	8	సరిమపధస	సనిసపధమపరిగరిస
ఆదిపంచమము	48	సరిపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఆదిభైరవి	20	సరిమపనిస	సనిపమరిగమరిస
ఆంధాళి	28	సగమధనిధస	సనిధపమగరిస
ఆందోళిక	28	సరిమపనిస	సనిధమరిస
ఆనందభైరవి	20	సగరిగమపధపనిస	సనిధపమగరిస
ఆనందభోగి	42	సరిగమపనిధని	ధపమగరిసనిస
ఆభీరు	47	పధనిసమగమ	పమగసనిధనిస
ఆభేరి	20	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
ఆభోగి	22	సరిగమధస	సధమగరిస
ఆమ్రదేశి	62	సగమపధనిధస	సధనిపమగస
ఆమ్రపంచమము	48	సరిగమధనిస	సనిధమగస
ఆరభి	29	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
ఆర్ద్రదేశిక	15	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
ఆలాపి	37	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఆహిరి	8	సరిసగమపధనిస	సనిధాపమగరిస
ఆహిరినాట	29	సమగమపధనిస	సనిపధనిపగమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఆహారి	20	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
ఇందుగీర్వాణి	42	సరిగమపస	సనిపధనిపమగరిస
ఇందుఘంటారవము	20	సగమపధపని	ధాపమగరిసని
ఇందుధన్యాసి	46	సగమధనిస	సనిధపధమగరిస
ఇందుధవళి	21	సరిగమసమపధనిస	సనిధపమగస
ఇందుభోగి	46	సగరిగపమధస	సనిధనిపమగరిస
ఇందుమతి	51	సగమధనిస	సనిధపమగస
ఇందుశీతల	4	సరిగమపధనిధస	సధనిపమగరిస
ఇందుసారంగనాట	8	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
ఈశగిరి	69	సరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
ఈశగౌళ	7	సమగమపధనిస	సధపధమగరిస
ఈశమనోహరి	28	సరిగమపధనిస	సనిధపమరిమగరిస
ఉత్తరి	64	సగమపధనిస	సనిధమగస
ఉదయరవిచంద్రిక	20	సగమపనిస	సనిపమగస
ఉమాభరణము	28	సరిగమపధనిస	సనిపమరిగమరిస
కంకణాలంకారి	52	సగపధని	సనిధపమగరిస
కటకప్రియ	1	సగరిగమపధపనిస	సధపధమగరిస
కనకకుసుమావళి	61	సరిగమపధస	సధపమగరిస
కనకగిరి	66	సరిగమపసనిస	సనిధనిపమగస
కనకగీర్వాణి	67	సరిమపమధనిస	సధపమరిస
కనకజ్యోతిష్మతి	72	సమపధనిస	సనిధపమస
కనకదీపరము	45	సగమపధపని	ధపమగరిసనిస
కనకనాసామణి	62	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
కనకనిర్మద	67	సరిగమపమధస	సనిధపమగరిస
కనకభవాని	66	సమగమపధనిస	సనిపమరిస
కనకభూషావళి	58	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
కనకరసాళి	51	సరిగమధనిస	సధపమగరిస
కనకవసంతము	20	సగమపనిధస	సనిధపమగరిస
కనకశ్రీకంఠి	60	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
కనకసింహారవము	61	సగమపనిస	సనిధపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కనకాంగి (మేళ)	1	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కనకాంబరి	1	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిగరిస
కన్నడ	29	సమగమధనిస	సధాపమగమరిస
కన్నడకురంజి	49	సగరిగమపధనిస	సధపమరిస
కన్నడగౌళ	22	సరిగమపనిస	సనిధపమగస
కన్నడదర్బారు	33	సరిగమపధపస	సనిధపమరిస
కన్నడదీపరము	44	సరిగమధనిస	సనిధపధమగరిస
కన్నడపంచమము	26	సరిగమపనిస	సనిధనిపమగస
కన్నడబంగాళ	15	సరిమగమధపధస	సధపమగరిస
కన్నడభోగి	50	సరిగమపనిధనిస	సనిధమగరిగస
కన్నడమల్లారు	20	సగమపధస	సనిధమగస
కన్నడమారువ	53	సగమపధనిస	సనిధపమగస
కన్నడవేళావళి	48	పనిసరిగమప	పమగరిసనిధనిప
కన్నడసౌరాష్ట్రము	10	సరిమగమధపధనిస	సనిధపమగస
కమలనారాయణి	55	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస
కమలవసంత	37	సరిసమపధనిస	సనిధపమగరిస
కమలాతరంగిణి	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమరిస
కమలాభరణము	45	సరిగమపనిధస	సనిధపనిధమగరిస
కమలామనోహరి	27	సగమపనిస	సనిధపమగస
కరుణాకరి	63	సమపధనిధస	సనిధపమస
కర్నాటక ఆంధాళి	14	సగరిమపధనిస	సధపమగరిస
కర్నాటక తరంగిణి	61	సరిగమపనిస	సపమగరిస
కర్నాటక దేవగాంధారి	21	నిసగమపా	ధాపమగరిసని
కర్నాటక సురటి	4	సరిగమపధస	సనిధపమరిస
కలకంఠి	13	సరిగమధనిస	సనిధపగరిస
కలకడ	13	సరిమపధనిస	సనిధపమరిస
కల్గడ	13	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
కలవసంతము	43	సగమపధనిస	సనిపమగస
కలహంస	31	సరిమపధనిధస	సనిధపమరిస
కలాభరణి	52	సగరిగమపనిధని	ధపమగరిసనిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కన్నడ	13	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
కల్యాణకేసరి	13	సరిగపధస	సధపమగరిస
కల్యాణవసంతము	21	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
కల్యాణి	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమపగారీస
కల్లోలబంగాళ	31	సరిమపనిధస	సనిపధమగరిస
కల్లోలము	18	సపధనిస	సనిధనిపమగస
కల్లోలసావేరి	25	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
కల్హారు	22	సరిమగమపధపస	సధపమరిస
కళానిధి	22	సరిగమసపమధనిస	సనిధపమగరిస
కళామూర్తి	44	నిసగరిగమపస	సనిధపమగరిస
కళావతి	16	సరిమపధస	సధపమగసరిస
కళాసావేరి	8	సరిగపనిస	సనిధపమగరిస
కళాస్వరూపి	22	సరిగామపధనిపస	సనిపమగారిస
కాంతామణి (మే)	61	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాంభోజి	28	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
కానడ	29	గరిసరిగమపమధనిస	సనిసధపమపగమరిస
కాననప్రియ	63	సరిగమపమధనిస	సధనిపమగరిస
కాపి	22	సరిగామరిపమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాపినారాయణి	28	సరిమపధనిస	సనిధపమగారిస
కామరూపి	52	సగమపమధనిపస	సనిధపమగరిస
కామవర్ధని (మే)	52	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాలనిర్ణిక	63	సగమపనిధస	సపమగరిస
కాళింది	22	సమగామపస	సధపమరిస
కిరణావళి	21	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
కిరణి	51	సరిగమపనిధనిస	సనిధమగరిస
కీరవాణి (మే)	21	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కీర్తిప్రియ	1	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
కీర్తివిజయ	61	సరిగమపనిధస	సనిధపమగరిస
కుంతల	16	సరిగమపధనిస	సధనిపమగమరిస
కుంతలకాంభోజి	13	సగమపధనిధస	సనిధపమగస.

అకారాది రాగపట్టిక

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కుంతలకుసుమావళి	65	సరిగమపమపస	సనిధనిపమగస
కుంతలగీర్వాణి	68	సరిగమపధనిస	సధమపమగరిస
కుంతలఘంటాణము	70	సరిగమపమపస	సనిపమరిస
కుంతలదీపరము	48	సమపధనిస	సనిధనిపమగస
కుంతలధన్యాసి	47	సరిగమపమధనిస	సనిధనిపమగరిస
కుంతలభవాని	67	సరిగమపమపస	సనిధనిపమరిస
కుంతలభోగి	41	సరిగమధపనిస	సనిధనిమగరిస
కుంతలము	61	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
కుంతలరంజని	68	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
కుంతలరాగము	61	సరిగమపధనిధస	సధపమగమరిస
కుంతలవరాళి	28	సమపధనిధస	సనిధపమస
కుంతలశ్రీకంఠి	65	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
కుంతలశ్రీరంజని	68	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
కుంతలసింహారము	69	సరిమపమధనిస	సధపమరిస
కుంతలస్వరావళి	46	సగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
కుటుంబిని	64	సగమధపధనిస	సనిపమగరిస
కుముదప్రియ	22	సరిగామపస	సనిధనిపమగస
కుముదాభరణము	38	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
కురంజి	29	సనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిస
కులపవిత్రి	28	సగమధపనిస	సనిపమరీస
కులభూషణి	21	సరిగమపనిస	సధపమగరిస
కువలయానంది	16	సరిగమనిధనిపనిస	సనిధమగస
కుసుమకల్లోలము	32	సపమరిగమపస	సధపమగమరిస
కుసుమచంద్రిక	32	సరిమగమపధనిస	సధపమరిస
కుసుమజ్యోతిష్మతి	69	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమరిస
కుసుమప్రియ	27	సరిగమపధనిస	సనిపమగారిస
కుసుమభవాని	68	సరిమపధస	సనిధమపమరిస
కుసుమభోగి	50	సరిగమధనిస	సధనిధమగరిగస
కుసుమభ్రమరి	34	సరిగమపమధనిస	సనిధపమరిస
కుసుమసారంగ	56	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కుసుమాంగి	16	సరిసపధనిస	సనిధపమగరిస
కుసుమావళి	71	సగమపధస	సనిధపమగమరిస
కేతకప్రియ	64	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
కేతారనాట	27	సరిగమపనిపస	సనిపమగరిస
కేదార	29	సమగమపనిస	ససిపమగమధమగరిస
కేదారగౌళ	28	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
కేసరి	25	సరిగమపమధపధస	సధనిధపమగరిస
కైకవశి	60	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
కైవశి	58	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
కోకిలగంధర్వము	31	సగమధస	సధపమగరిగస
కోకిలగీర్వాణి	43	సరిగమపధస	సనిమగరిస
కోకిలదీపకము	23	సగమధనిస	సనిధమగరిస
కోకిలదీపరము	43	సరిగమనిధస	సనిధమగరిస
కోకిలధ్వని	28	సరిగమధనిధస	సనిధనిపమగరిస
కోకిలపంచమము	39	పధనిసరిగరి	సనిధపధనిస
కోకిలప్రతాపము	26	సగమపమధనిస	సనిపమగస
కోకిలప్రియ (మే)	11	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోకిలభాషిణి	29	సరిగమపధనిస	సనిపమగమరిస
కోకిలవరాళి	20	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమరిగరిస
కోకిలస్వరావళి	41	సరిగమధనిస	సధమగరిస
కోకిలానంది	56	సగమధనిస	సనిధపమగస
కోకిలారవము	11	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోమలి	63	సరిగమపనిధమపస	సధనిమగరిస
కోలాహలము	29	సపమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోసల (మే)	71	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కౌమారి	11	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
కౌమోద	65	సరిగమనిస	సనిమగరిస
కౌస్తుభప్రియ	71	సరిగమపధనిస	సధపమగమరిస
ఖడ్గప్రియ	1	సగరిగమపధపనిస	సధపధమగరిస
ఖమాసు	28	సమగమపధనిస	రిసనిధపమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఖరహరప్రియ (మే)	22	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఖిలావళి	22	సరిగామపస	సనిపమగరిస
గంగాతరంగిణి	33	సరిగమపస	సనిధపమగమరిస
గంధర్వకన్నడ	31	సరిగపధస	సనిధపమగమరిస
గంధర్వనారాయణి	24	సమపధనిస	సనిధనిపమస
గంధర్వమనోహారి	26	సరిమపస	సనిధమగరిస
గంధర్వము	42	మపధనిసరిగ	రిసనిపమపధనిస
గంభీరనాట	36	సగమపనిస	సనిపమగస
గంభీరిణి	23	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
గగనభూపాలము	21	సమగమపధనిస	సనిధమగరిస
గగనమోహిని	64	సగపధనిస	సనిపమగస
గగనరంజని	66	సగమపస	సధనిపమగరిస
గగనసరసీరుహాము	53	సగరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
గణితవినోదిని	16.	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
గమకప్రియ	51	సరిగమపనిధస	సధపమగరిస
గమకసామంతము	45	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
గమనక్రియ	53	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస
గమనశ్రమ (మే)	53	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గరిగద్య	56	నిసగమపధని	ధపమగరిసనిస
గరుడధ్వని	29	సరిగమపధనిస	సధపగరిస
గర్జము	17	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
గవాంబోధి (మే)	43	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గాంగేయభూషణి (మే)	33	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గాంభీర్యఘోషణి	52	సగరిపమధనిస	సనిధపమగరిగస
గానమూర్తి (మే)	3	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గానవారిధి	35	సమరిగమపధనిస	సధనిపమరిస
గానసామవరాళి	3	సరిగరిమపధపనీస	సనిధమాగగరిస
గాయకప్రియ	13	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గిరికర్ణిక	3	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
గిరికుంతలి	72	సరిగమపమగమపస	సనిధనిపమగస
గీతనటని	53	సరిమగమపధనిస	సనిధపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
గీతప్రియ	13	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
గీతమూర్తి	33	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
గీర్వాణి	43	సరిగరిమగమధనిపనిధస	సనిధపమగరిస
గుండక్రియ	15	సరిమపనిస	సనిపధపమగరిస
గుజ్జరి	15	సరిగమపధనిస	సధనిపమగరిస
గుమ్మకాంభోజి	15	సరిగపధనిధస	సనిధపమగరిస
గుసుగద్య	56	నిసగమపధని	ధపమగరిసనిస
గురుప్రియ	64	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
గుహప్రియ	16	సరిగామసపమధనిస	సధనిపమగసరిస
గోత్రారి	63	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
గోపతి	42	సరిగమపధని	పమరిగరిస
గోపికావసంతము	20	సమపనిధనిధస	సనిధపమగస
గౌడమల్లారు	29	సరిమపధస	సనిధమగరిస
గౌరి	15	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
గౌరీక్రియ	60	సగమపధనిస	సనిధనిపమగస
గౌరీగాంధారి	2	సమరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
గౌరీనిషాదము	71	సగమపనిధస	సనిధనిపమగస
గౌరీబంగాళ	9	ధసరిమపధని	ధపమగరిసనిధప
గౌరీమనోహరి (మే)	23	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గౌరీపంతు	51	సరిమపనిస	సనిధపమధమగరిస
గౌరీమారువ	50	సరిమపధస	సనిధపమగరిగస
గౌరీసీమంతి	70	సరిగమపధనిస	సనిపమగస
గౌళ	15	సరిగమరిమపనిస	సనిపమగమరిస
గౌళచంద్రిక	7	సరిమపధస	సనిధపగరిస
గౌళపంచమము	24	సరిమపనిస	సనిపమగరిస
గౌళమాళవి	6	సరిగమపధనిపనిస	సపధనిపమగరిస
గౌళిపంతు	15	సరిగరిమపధపనిస	సనిధపమగరిస
ఘంటా	8	సరిగమపధని	ధపమగరిసనిధాపనీస
ఘంటాణము	57	సరిగమపనిస	సనిధమగరిస
ఘంటార్ణవము	2	సగమనిధపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఘననాయకి	63	సగమనిధపధనిస	సనిధపమగరిస
ఘనశ్యామల	5	సగమపధస	సనిధపమగరిస
ఘనసింధు	15	సమగమపధనిధస	సనిధపమగస
ఘోశీమణి	16	సమగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
చంద్రకౌశికము	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చంద్రకిరణి	16	సగమపమధనిస	సనిధనిపమగమరిస
చంద్రగాంధారము	8	సరిగమస	సధమగరిస
చంద్రచూడత్రిపుర	18	సగమపనిధనిస	సనిపమరిస
చంద్రజ్యోతి	41	సరిగమపధస	సధపమగరిస
చంద్రరేఖ	58	సరిగమపధస	సనిధమగరిస
చంద్రికాగౌళ	8	సరిగమపధస	సధపమరిస
చక్రవాకము (మే)	16	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చతురంగిణి	66	సమగమపధనిస	సనిధనిపగమగరిస
చలనాట (మే)	36	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చాపఘంటారవము	20	సగమపని	ధపమగరిసని
చాముండి	63	సగరిమపనిధస	సధనిపమగరిస
చారుకేశి (మే)	26	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చింతామణి	7	సరిగమగసమపధనిస	సధనిపమగరిస
చింతారమణి	52	సగమపధని	ధాపమపగారిసనిస
చిత్తరంజని	19	సరిగరిగమపధ	నిధపమరిగరిస
చిత్రాంబరి (మే)	66	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చిత్స్వరూపి	26	సరిగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
చిదానంది	36	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగమరిస
చిన్మయి	16	సరిగామపమధనిస	సనిధనిపమగారిస
చూర్ణికావినోదిని	66	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఛత్రధరి	63	సగమపమరిపస	సనిధపమగరిస
ఛాయాగౌరి	7	సరిమగమపనిధనిస	సనిధపమగమరిస
ఛాయాగౌళ	3	సరిగరిమపధనిస	సధనిపమగరిస
ఛాయాగౌళ	15	సరిమగమపనిస	సనిధపమగరిస
ఛాయాతరంగిణి	28	సరిమగమపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఛాయానాట	34	సరిగమపమపస	సనిధనిపమరిస
ఛాయానారాయణి	6	సపమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఛాయాబౌళి	8	సరిగామసపమధనిస	సనిపధమగారిస
ఛాయామారువ	49	సగరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
ఛాయామాళవి	7	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
ఛాయాసింధు	19	సరిమపధస	సధపమగరిస
ఛాయాసైంధవి	11	సరిగమపధపనిస	సధనిపమగరిస
ఝంఝూటి	28	ధసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధపధస
జగన్మోహనము	38	సరిమపధసనిస	సనిధపమగరిస
జగన్మోహిని	15	సగమపనిస	సనిపమగారిస
జటాధరి	52	సగరిమపధనిస	సనిధపగరిస
జనరంజని	29	సరిగమపధపనిస	సధపమరిస
జనసమ్మోదిని	28	సరిగపధనిస	సనిధపగరిస
జనాకర్షణి	16	సరిగపమధనిస	సనిధపమగధమగరిస
జయంతశ్రీ	20	సగమధనిస	సనిధమపమగస
జయంతసేన	22	సగమపధస	సనిధపమగస
జయనారాయణి	22	సరిగామపధస	సనిధపమగరిస
జయవేళావళి	43	సరిగమధపధనిస	సనిధమగరిస
జయశ్రీ	21	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
జయసావేరి	5	సమరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
జయసింధు	2	సరిగమపస	సపనిధమగరిస
జయాభరణి	27	సగమపమరిగమపస	సనిధాపమరిస
జలజవాసిని	27	సగమపనిస	సనిధపమరిస
జలార్ణవము (మే)	38	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
జంగలా	20	సరిగమపధనిధపస	సనిధపమగరిస
జంగలాభైరవి	32	సగమపమధస	సనిధపమగమరిస
జినావళి	39	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
జీవంతిని	48	సమపధనిస	సనిపమగస
జీవరంజని	2	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
జీవరత్నభూషణి	38	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
జుజాహూళి	13	సగమపధనిస	సధనిధపమగస
జులావు	29	పనిసరిగమప	పమగరిసనిప
జ్యోతిస్మతి	68	సరిగమపస	సనిధమపమరిగస
జ్యోతిస్వరూపిణి (మే)	68	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
జౌడగాంధారి	68	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
ఝంకారధ్వని (మే)	19	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఝంకారభ్రమరి	19	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
ఝంకారి	19	సరిగమపధస	సధపమగరిస
ఝణాకారి	63	సరిగమపనిధస	సధపమరిగరిస
ఝాలవరాళి (మే)	39	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఝూనావళి	39	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
టక్క	9	సగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
తనుకీర్తి	6	సరిమపనిస	సనిధనిపమగమరిస
తపస్విని	52	సగమపనిస	సనిధపమగస
తపోల్లాసిని	1	సమరిగమపధనిస	సధపగరిస
తరంగిణి	26	సరిమగరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
తరుణీప్రియ	64	సగరిగమపనిధస	సనిపమరిస
త్ర్యంబకప్రియ	3	సమరిగమపస	సనిసధపమగరిస
తానరంజని	63	సరిగమపధపస	సధపసనిసధపమగరిస
తానరూపి (మే)	6	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
తిలకప్రకాశిని	6	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
త్రిమూర్తి	56	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
తీవ్రవాహిని	46	సరిగమపధపనిస	సనిధపమగరిగమరిస
తోడి (శుద్ధ)	8	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
దర్బారు	22	సరిమపధనిస	సనిధపమగారిస
దినకరకాంతి	27	సమగమపస	సనిధపమగస
దివ్యగాంధారము	18	సమరిపధనిస	సధనిపమగసరిస
దివ్యగాంధారి	20	సగమపధనిస	సనిపమగస
దివ్యతరంగిణి	17	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
దివ్యపంచమము	27	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
దివ్యమణి (మే)	48	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
దివ్యాంబరి	27	సపమపధనిస	సపనిధమగరిస
దివ్యాభరణము	21	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
దీపకము	51	సగమపధపస	సనిధనిపమగరిస
దీపరము	10	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
దుందుభిప్రియ	48	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
దేవకుసుమావళి	60	సమగమపస	సనిపమగరిస
దేవక్రియ	20	సరిగమనిధని	పధమగరిసని
దేవగాంధారి	29	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
దేవగిరి	49	సరిమపధస	సనిధపమగరిగస
దేవగీర్వాణి	66	సగరిమపస	సపమగరిస
దేవమనోహరి	22	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
దేవమాళవి	56	సరిగమపధని	నిధపమగరిసని
దేవముఖారి	13	సరిమపధనిస	సనిధపమరిస
దేవరంజని	22	సగరిమపధనిస	సధపమగారిస
దేవరంజి	15	సమపధపనిస	సనిధపమస
దేవసాలగము	25	సగపధనిస	సపనిధపమగరిస
దేవాభరణము.	49	సగరిగమధనిస	సనిధనిపమగరిస
దేవామృతవర్షిణి	22	సరిగమనిధనిస	సనిధపమగరిస
దేవామృతవాహిని	64	సగమపనిధనిస	సనిధనిపమగరిస
దేశముఖారి	25	సరిగమపధనిధస	సధనిధపమగరిస
దేశావళి	55	సరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
దేశాక్షి	28	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
దేశికబంగాళ	8	సరిగపమధనిస	సధపమగరిస
దేశికరుద్రి	9	సమరిగమపనిస	సనిపధమగరిస
దేశ్యఆంధాళి	9	సరిగమపనిధస	సధపమగరిస
దేశ్యగానవారిధి	60	సరిగమపధనిపస	సనిసపమగరిస
దేశ్యగౌరి	5	సరిగమధపనిస	సధనిపమగరిస
దేశ్యగౌళ	15	సరిసపధనిస	సనిధపసరిస
దేశ్యనాటకురంజి	55	సరిగమపధపనిస	సపనిధపమగరిస
దేశ్యనారాయణి	6	సరిగమపనిస	సనిధనిపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
దేశ్యగౌడ	19	సగమపస	సనిధపమగరిస
దేశ్యమారువ	54	సరిగమనిస	సనిపమగరిస
దేశ్యముఖారి	25	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమగరిస
దేశ్యరేగుప్తి	15	సరిగరిమపధనిస	సధనిధపమగరిస
దేశ్యసురటి	6	సమరిగమపధని	పమగరిసనిస
దోషరహితాస్వరూపిణి	63	పమపధనిసగ	రిసనిధపమప
ద్విజావన్తి లేక జుజావన్తి	28	సరిమగమపధనిస	సనిధపమగరిగస
ద్వైతచింతామణి	28	సగమధనిస	సనిపధమగరిస
ద్వైతపరిపూర్ణి	28	సరిగమపధని	పమరిమగసనిస
ద్వైతానంది	28	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
ధనపాలిని	16	సరిగమపస	సనిధపమధమగరి
ధన్యాసి	8	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
ధర్మవతి (మే)	59	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధర్మిణి	49	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
ధవళసరసీరుహము	44	సరిగమధపనిస	సనిధమగరిస
ధవళహంసి	57	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
ధవళాంగి	49	సమగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
ధవళాంబరి (మే)	49	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధాతుప్రియ	69	సరిపమపధస	సనిధపమగమరిస
ధాతుమనోహరి	22	సపమపధనిస	సనిపమగరిస
ధా[illegible]	69	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరకుంతలి	58	సమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరమతి	29	సరిగమపమనిధస	సనిపమగరిస
ధీరశంకరాభరణము (మే)	29	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరసావేరి	69	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
ధీరస్వరూపి	49	సరిగమపధనిస	సధనిధపమగస
ధీరాకారి	59	సరిగమపధనిస	సధనిపమగరిస
ధూర్వాంకి	29	సరిమపధస	సనిపధపమగరిస
ధేనుక (మే)	9	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధైర్యముఖి	9	సరిగమపధస	సనిపమపరిగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ధౌతపంచమము	69	సరిగమపనిపస	సనిధపమరిగమరిస
ధౌమ్యరాగము	59	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నఖప్రకాశిని	52	సరిగమపధనిధపస	సధనిపమగరిస
నటనదీపరము	41	సరిగమధనిస	సనిమగరిగస
నటనప్రియ	22	సగరిగమధనిస	సనిపమగరిస
నటనవేళావళి	39	సరిమపధనిస	సనిపమగరిస
నటనారాయణి	28	సరిగమధనిధస	సనిధపమగమరిస
నటాభరణము	10	సరిగమపధపనిస	సనిధపమగమరిస
నఠభైరవి (మే)	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నభోమణి	40	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
నభోమార్గిణి	16	సగమపధనిస	సధపమగరిస
నయనభాషిణి	52	సరిగమపనిధనిస	సనిధనిపగమగస
నయనరంజని	27	సరిగమపధపనిస	సనిపనిధమగరిస
నలినకాంతి	27	సగరిమపనిస	సనిపమగరిస
నలినకుసుమావళి	69	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
నలినభ్రమరి	[illegible]	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
నలినసుఖి	34	సమగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
నలినహాంసి	35	సరిగమపనిధస	సనిధపమరిస
నవనీతపంచమము	24	సగమధపధనిస	సనిపమరిస
నవనీతము (మే)	40	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నవరత్నభూషణి	63	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నవరత్నవిలాసము	20	సరిగమపధపస	సధపమగామరిస
నవరసఆంధాళి	49	సగరిగమపధస	సధపమగరిగస
నవరసకన్నడ	28	సగమపస	సనిధమగరిస
నవరసకళానిధి	28	సరిమపసనిస	సనిధపమగరిస
నవరసకుంతలి	40	సమపధనిస	సనిధపధమగరిస
నవరసగాంధారి	50	సరిగమపమధనిస	సనిధమగరిస
నవరసచంద్రిక	13	సరిగపమధస	సధపమగరిస
నవరసబంగాళ	47	సరిగమధపధనిస	సనిధమగస
నవరోజు	29	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
నాగకుంతలి	66	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
నాగగంధర్వము	31	సరిమపధనిస	సధనిపమరిస
నాగగాంధారి	20	సరిగమపధని	నిధపమగరిస
నాగగిరి	71	సగమపధపస	సధపమగస
నాగగీర్వాణి	55	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
నాగఘంటాణము	39	సగరిగమనిధస	సనిధమగరిస
నాగచూడామణి	17	సగమపధనిస	సనిధపమగస
నాగతరంగిణి	18	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగస
నాగదీపకము	21	సరిగమపస	సనిధమగస
నాగదీపరము	38	సరిగమధనిస	సనిధనిమగరిగస
నాగధ్వని	29	సరిసమగమపనిధమపనిధనిస–సనిధనిపమగస	
నాగనీలాంబరి	36	సమగమపధనిస	సనిధపమగస
నాగపంచమము	23	సధమపనిస	సధమగరిస
నాగప్రభావళి	55	సగమపధనిస	సనిధమగరిస
నాగభాషిణి	30	సగరిగమధనిస	సనిపమరిస
నాగభూపాలము	23	సరిగమనిస	సనిమగరిస
నాగభూషణి	29	సరిమపధనిస	సధపమరిస
నాగభోగి	39	సరిగమపధని	ధపమగరిసని
నాగరి	22	సరిమపధనిస	సనిధపమగస
నాగవరాళి	8	నిసగరిగమపధ	పమగరిసని
నాగవాహిని	63	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
నాగవేళావళి	40	సరిగమధస	సనిధమగరిస
నాగసరసీరుహము	54	సగమపస	సనిధనిపమరిస
నాగసామంతము	13	సరిపమపధస	సధపమరిస
నాగస్వరావళి	28	సగమపధస	సధపమగస
నాగహిందోళము	33	సగమపస	సనిధపమరిస
నాగానందిని (మే)	30	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాగాభరణి	27	సరిగపమపస	సధపమగరిస
నాట	36	సరిగమపధనిస	సనిపమరిస
నాటకప్రియ (మే)	10	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాటకురంజి	28	సరిగమనిధనిపధనిస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
నాదనామక్రియ	15	సరిమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాదప్రియ	27	సమగమపధనిస	సనిపమగస
నాదబ్రహ్మము	64	సపమపధనిస	సనిధపమగస
నాదభ్రమరి	37	సగరిగమపధని	ధపమగరిసని
నాదమూర్తి	22	సగమధనిస	సనిపమరిగస
నాదవరాంగిణి	22	సపమనిధనిస	సపనిధపమగరిగస
నాదవినోదిని	27	సరిగమపమధనిస	సనిసధపమగరిస
నాదస్వరూపి	27	సగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
నాధనాళి	8	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస
నాటునారాయణి (మే)	50	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాయకి	20	సరిమపధనిధపస	సనిసధపమరిగరిస
నారాయణగౌళ	28	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
నారాయణదేశాక్షి	20	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
నారాయణి	28	సరిమపధస	సనిధమరిస
నాసామణి	70	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
నాసికాభూషణి (మే)	70	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నిగమసంచారి	70	సగమపధనిస	సనిధనిపమరిస
నిటలప్రకాశిని	14	సమపధనిస	సనిపమరిగస
నిరంజని	10	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నిర్మద	50	సరిగమధనిస	సనిధపమపగరిస
నిర్మలాంగి	30	సరిమపధస	సనిధనిపమగరిస
నిషాదప్రియ	40	సరిగమపనిధస	సనిపమగరిస
నిషాదరాగము	60	సగరిమధస	సనిధమపనిపమగరిస
నీతికుంతలి	70	సమగమపధనిస	సధనిపమగస
నీతిమతి (మే)	60	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నీలవేణి	20	సరిగమపధనిధస	సధపమగరిస
నీలాంబరి	28	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగరిస
నూతనచంద్రిక	60	సరిగమపధనిస	సనిపధనిపమగస
నైమప్రియ	63	సరిమగమపధపధస	సనిధపమగపమగరిస
పంచమరాగము	22	సరిధపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
పంచమూర్తి	64	సరిగమపధస	ధపమపగరిసని
పంతువరాళి	45	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
పద్మకాంతి	62	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
పద్మభవాని	69	సరిగమపమధస	సనిధపమగరిస
పద్మమయూఖి	57	సరిగమపధనిస	సధపమగస
పద్మరాగము	27	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
పరిమళానంది	64	సరిగపమధనిస	సనిపమగస
పవిత్రి	52	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
పాడి	15	సరిమపనిస	సనిపధపమరిస
పావని (మే)	41	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
పీతాంబరి	41	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
పున్నాగవరాళి	8	సరిగమపధని	నిధపమగరిసని
పుష్పలతిక	22	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
పూర్ణకళానిధి	22	సగమపధనిస	సధపమగరిస
పూర్ణగాంధారి	16	పధనిధసరిగమపధ	పమగరిసనిధనిప
పూర్ణచంద్రిక	29	సరిగమపనిస	సనిపమగమరిస
పూర్ణనిషాదము	63	పధనిధసరిగమ	పమగరిసనిధప
పూర్ణపంచమము	15	సరిగమపధ	పమగరిస
పూర్ణలలిత	19	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
పూర్ణషడ్జము	20	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
పూర్ణస్వరావళి	12	సగమపధనిస	సధనిపమరిగస
పూర్వకన్నడ	5	సరిగమపమపస	సధనిధపమగరిస
పూర్వకల్యాణి	53	సరిగమపధనిధపస	సధపమగరిస
పూర్వగౌళ	29	సరిమగపధనిస	సనిధపమగరిస
పూర్వదర్శి	14	సగమపధని	ధపమగరిసని
పూర్వఫరజు	9	సమగమధనిస	సనిధపమగరిస
పూర్వముఖారి	22	సమగమపధనిధస	సనిపమగరిస
పూర్వరామక్రియ	10	సరిగమపనిధనిస	సనిపధమగరిస
పూర్వవరాళి	3	సరిమపధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
పూర్వసాళవి	19	సగమధనిస	సనిధపమరిస
పూర్వసింధు	5	సరిగమపసనిస	సధపమధమగరిస
పూర్వి	15	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
పూషాకల్యాణి	54	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
ప్రణవాకారి	64	పధనిధనిసరిగమ	పమగరిసనిధనిస
ప్రతాపకోకిలము	30	సపమపధనిస	సనిపమగస
ప్రతాపచింతామణి	28	సగమపమధనిస	సనిధపమగమరిస
ప్రతాపనాట	28	సరిగమధపధనిస	సనిధపమగస
ప్రతాపము	50	సగమపధనిస	సనిధపమసరిస
ప్రతాపరుద్రి	28	సమగమపధనిస	సనిపమగమరిస
ప్రతాపవరాళి	28	సరిమపస	సధపమగరిస
ప్రతాపవసంతము	12	సమరిగమపనిస	సనిపమరిస
ప్రతాపసారంగ	71	సరిగమపధస	సనిధపమగస
ప్రతాపహంసి	31	సగమపనిధనిస	సనిధపమగమరిస
ప్రభాతరంగిణి	19	సమరిగమపస	సనిధపమగరిస
ప్రభావళి	41	సరిమపధనిస	సనిధమపమరిగరిస
ప్రవాళశోది	28	సరిమపధనిస	సనిధనిపమగస
ఫరజు	15	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఫలదాయకి	64	సగపమధనిస	సధనిపగమగరిస
ఫలమంజరి	22	సగమధస	సనిధపమగమరిస
ఫేనద్యుతి	2	సరిమపధనిస	సనిధమగరిస
బంగాళా	28	సరిగమపనిపస	సనిపమరిగరిస
బర్బర	64	సగమరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
బలహంస	28	సరిమపధస	సనిధపమరిమగస
బహుదారి	28	సగమధపధనిస	సనిపమగస
బాలఘోషి	22	సరిగపమనిధస	సనిధపమగరిస
బాలచంద్రిక	22	సగమపధనిస	సనిధమగరిస
బిందుమాలిని	16	సగరిగమపనిస	సనిసధపగరిస
బిలహరి	29	సరిగపధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
బృందావనకన్నడ	69	సరిమపనిస	సనిపమరిస
బృందావనదేశాక్షి	62	సరిగమపమధస	సధపమగరిస
బృందావనసారంగ	22	సరిమపనిస	సనిపమరిస
బృందావని – ఇదియే బృందావనసారంగ యనునది.			
బ్యాగు	29	సగమపనిధనిస	సనిధపమపగరిస
బేగడ	29	సగరిగమపధనీధపస	సనిధపమగరిస
బౌళి	15	సరిగపధనిధస	సనిధపగరిస
భక్తక్రియ	16	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
భగవత్ప్రియ	22	సరిగమరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
భవప్రియ (మే)	44	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
భవాని	44	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
భానుకిరణి	27	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
భానుకోకిల	12	సమపధనిస	సధనిపమగస
భానుక్రియ	30	సమగమపధనిస	సనిపధనిపమరిస
భానుగీర్వాణి	45	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
భానుగౌళ	7	ధసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధప
భానుచంద్రిక	8	సమధనిస	సనిధమగస
భానుచూడామణి	18	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
భానుజ్యోతిష్మతి	67	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
భానుదీపకము	24	సరిగమపధనిస	సనిపమరిస
భానుదీపరము	34	సమరిగమపస	సధపమగమరిస
భానుధన్యాసి	45	సరిగమనిధని	ధపమగరిసని
భానుప్రతాపము	25	సమగమపధస	సధపమగరిస
భానుమంజరి	34	సరిగమపనిస	సనిపమరిగరిస
భానుమతి	4	సరిగరిమపస	సనిధపమగరిస
భాషిణి	56	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
భిన్నగాంధారి	27	సరిగమపధని	ధపమగమరిస
భిన్ననిషాదము	63	సరిగమపధని	పమగరిసని
భిన్నపంచమము	3	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
మాధుర్యరాగము	27	పనిసరిగమప	మగసనిధప
మానవతి (మే)	5	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మానాభరణి	27	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
మామాతరంగిణి	28	సరిమగపమనిస	సనిధపమగరిస
మాయామాళవగౌళ (మే)	15	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారనారాయణి	50	సగరిగమపధస	సధపమగరిస
మారరంజని (మే)	25	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారువ	15	సగమపనిస	సనిధమపమగరిస
మారువకన్నడ	35	సరిమగమపనిస	సనిపమరిగరిస
మారువగౌరి	46	సగరిగమపధని	ధపమగరిసని
మారువగౌళ	43	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
మారువచంద్రిక	38	సరిగమపధని	నిధపమగరిగస
మారువదేశి	48	సగరిగమపస	సపధనిపమగరిస
మారువదేశిక	11	సగమపధపనిస	సనిధపమపమగరిస
మారువధన్యాసి	22	సగమపధస	సనిధపమధపమగరిస
మారువనారాయణి	47	సరిగమపధస	సధనిపమగరిగస
మారువబంగాళీ	39	సపమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారువలలిత	42	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిప
మారువవసంతము	45	సమగమపధనిస	సనిపధమగరిస
మారువసారంగ	47	సరిగమపమధనిస	ధపమగరిగస
మార్గదేశిక	15	సరిగపధస	సధమపగరిస
మార్గహిందోళము	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
మాళవపంచమము	15	సరిగమపనిస	సనిధాపమగరీస
మాళవశ్రీ	22	సమగమపనిధనిపధనిస	సనిధమగస
మాళవి	28	సరిగమపమధనిస	సనిధనిపమగమరిస
మాహురి	29	సరిగరిమపని	ధపమగరిస
మిత్రకిరణి	15	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
మిత్రరంజని	25	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
మీనలోచన	5	సరిగమపధనిపస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ముక్తాంబరి	1	సరిగమపనిస	సనిధమగరిస
ముఖారి	22	సరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
మేఘమల్లారు	52	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
మేఘరంజి	15	సరిగమనిస	సనిమగరిస
మేఘరాగము	13	సరిమపనిధపస	సనిధపమరిస
మేఘశ్యామల	52	సగమపధనిధపస	సధనిపమగరిస
మేచకన్నడ	50	సమపధనిస	సనిధపమగస
మేచకల్యాణి (మే)	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మేచకాంగి	53	సరిగమపధపనిస	సనిపధపమగరిస
మేచకాంభోజి	43	సరిగమధనిస	సనిపధమగరిస
మేచగాంధారి	34	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగమరిస
మేచనారాయణి	35	సరిగమపధస	సధనిపమరిస
మేచనీలాంబరి	34	సగమపధనిస	సనిపమరిస
మేచబంగాళ	44	సరిగమపనిస	సధపమగరిస
మేచబౌళి	15	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
మే[illegible]	45	సగమపధపనిస	సనిధమగరిస
మేచసావేరి	42	సరిమపనిస	సనిపమగరిస
మైత్రభావిని	65	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
మోహన	28	సరిగపధస	సధపగరిస
మోహననాట	9	సగామపధపమపనినిస	సనిపధధపమగస
మోహనమల్లారు	1	సరిగమధనిధస	సధనిధపమగరిస
యదుకులకాంభోజి	28	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
యమునాకల్యాణి	65	సరిగపమపధస	సధపమపగరిస
యాగప్రియ (మే)	31	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
యోగానంది	52	సరిగపమపధనిస	సనిధపమగస
యౌవని	31	సరిగమపనిధనిస	సధపమరిమగస
రంజని	59	సరిగమధస	సనిధమగస
రక్తిమార్గిణి	52	సపమధనిస	సనిధపమపగరిస
రఘుప్రియ (మే)	42	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
రఘులీల	42	సమరిపగమపనిస–	సనిధనిపమగమరిమగరిస
రతిక	47	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నకాంతి	63	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
రత్నభాను	62	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నమణి	27	సమగమరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నాకారి	28	సగమపనిధనిస	సనిధపమరిస
రత్నాంగి (మే)	2	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నాంబరి	64	సగమపస	సనిధపమరిస
రత్నాభరణి	27	సరిపధనిస	సనిధపగస
రమణి	63	సగమపనిస	సనిధపమగస
రమ్యపంచమము	25	సరిగమపధనిస	సధమగరిస
రవికిరణి	16	సగమనిధనిస	సనిధపమగరిస
రవిచంద్రిక	28	సరిగమధస	సనిధమగరిస
రవిప్రభావళి	38	సరిగమధస	సధపమగరిగస
రవిస్వరూపిణి	63	సగమపధనిస	సనిధపమగస
రసకళానిధి	16	సపమధని	ధపమగమరిసని
రసమంజరి	72	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
రసవినోదిని	52	సగమపధనిధస	సనిధపమగస
రసాళి	4	సరిమపధనిస	సధపమరిస
రసికప్రియ (మే)	72	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రాగచూడామణి	32	సరిగమపస	సనిధమరిగస
రాగపంజరము	28	సరిమపనిధస	సనిధమరిస
రాగవర్ధని (మే)	32	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రాగవసంతము	14	సరిమపనిధస	సనిధమపమగరిస
రామకవి	15	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
రామకుంతలి	67	సరిగమపధని	ధపమగరిసని
రామకుసుమావళి	61	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
రామక్రియ	51	సగగమపధనిస	సనిసధపమధమగరిస
రామగిరి	68	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
రామప్రియ (మే)	52	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రామమనోహరి	52	సగమపనిస	సనిధపమగస
*రిషభప్రియ (మే)	62	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
*రిషభవాహిని	42	సరిగమపధనిస	సనిపధమగరిస
*రిషభాంగి	2	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
రీంకారి	32	సరిమగమపనిస	సనిపమరిస
రీతిగౌళ	20	సగరిగమనిధనిస	సనిధమగమపమగరిస
రీతిచంద్రిక	52	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
రీతిమల్లారు	72	సరిగమపస	సనిపధనిపమగస
రుచిరమణి	62	సగమపధనిధస	సధపమగరిస
రుద్రప్రియ	22	సరిగమనిస	సనిపమగరిస
రూపవతి (మే)	12	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రేఖావతి	12	సరిగమపనిధస	సనిధపమగరిస
రేగుప్తి	15	సరిగపధస	సధపగరిస
రౌప్యనగము	12	సమపధనిస	సధనిపమగరిస
లతాంగి (మే)	63	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
లలిత	17	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
లలితకోసలి	69	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
లలితప్రియ	15	సరిగమపమధనిస	సనిధమగరిస
లలితగంధర్వము	30	సరిగమపధనిస	సనిపగరిస
లలితగాంధారి	22	సరిగమపనిస	సనిపమగమరిస
లలితగౌరి	15	సరిగమపధనిస	సధపగరిస
లలితతోడి	3	సరిగమపస	సనిధమగరిస
లలితదీపరము	42	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస

* ఈ గుఱుతు వేసియుండు రాగములకు గల పేర్లు ఋకారాదిగ నుండవలయును:—ఋషభప్రియ, ఋషభవాహిని, ఋషభాంగి, ఋకారాదిగ నుండినచో, 62-వ మేళమైన ఋషభప్రియ కటపయాది సంఖ్యకు సరిగనుండలేదు. కనుక ఈ రాగమును "రిషభప్రియ" అను మాఱునామములచే కొందఱు వాడియున్నారు. అందుచేత ఈ రాగములవలె పేరు గలిగిన తదితర రాగములును రకార ఇకారాదిగ ఇచ్చట వ్రాయఁబడెను.

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
లలితపంచమము	15	సరిగమధనిస	సనిధమపమగరిస
లలితమనోహరి	22	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
లలితమారువ	37	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
లలితశ్రీకంఠి	9	సరిగమపధనిస	సనిధపమధమగరిస
లలితసింహారవము	9	సరిగమపస	సనిపమగరిస
లీలారంజని	4	సమరిగమపస	సనిధపమగరిస
లీలావినోదిని	63	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
లోకదీపరము	46	సరిగమపనిధనిస	సనిధమపమగరిస
లోకరంజని	52	సగమపమధనిస	సనిధనిపమగరిస
వకుళాభరణము (మే)	14	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వజ్రకాంతి	22	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
వనస్పతి (మే)	4	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వరుణప్రియ (మే)	24	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వర్ధని	11	సగమపమపధనిస	సనిపధపమగస
వసంత	15	సగమధనిస	సనిధమగరిస
వసంతకన్నడ	10	సరిగమపని	ధమపగరిసని
వసంతగీర్వాణి	59	సరిగమపనిస	సధనిపమగరిస
వసంతనారాయణి	11	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
వసంతప్రియ	15	సరిగమపధపనిస	సనిపమరిస
వసంతభూపాలము	2	సరిగపధనిస	సనిధపమధమగరిస
వసంతభైరవి	14	సరిగమధనిస	సనిధనిధమపమగరిస
వసంతమనోహరి	2	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
వసంతమారువ	51	సరిగమపధనిధస	సధపమగస
వసంతముఖారి	14	సమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వసంతవరాళి	20	సరిమపధస	సనిధపగరిస
వసుకరి	56	సరిగమపధనిస	సనిధమగస
వాగధీశ్వరి (మే)	34	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వాగీశ్వరి	1	సరిగమపధసా	సధపమగరిస
వాచస్పతి (మే)	64	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
విజయకోసలము	66	సరిగమపస	సనిపమగస
విజయగోత్రారి	62	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస
విజయదీపిక	61	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
విజయనాగరి	59	సరిగమపధస	సధపమగరిస
విజయభూషావళి	43	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
విజయరత్నాకరి	60	సరిమపధనిస	సనిపమగస
విజయవసంతము	54	సమపధనిస	సనిపమగస
విజయశ్రీ	47	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
విజయశ్రీకంఠి	59	సగమపస	సనిధమగరిస
విజయసరస్వతి	57	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
విజయసామంతము	58	సగమపధస	సనిధమగరిస
విజయసారంగ	58	సరిగమపనిస	సనిధపమగస
విజయాభరణి	64	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
విజయాభీరు	46	సగరిగమపనిధస	సధపమగరిస
విజయోల్లాసిని	14	సరిగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
విజృంభిణి	64	సగపనిధనిస	సనిధనిపమగరిస
విమలి	34	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగస
వివర్ధని	29	సరిమపస	సనిధపమగరిస
విశ్వంబరి (మే)	54	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వీణాధరి	16	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
వీరవసంతము	24	సగరిమపస	సనిధపమగరిస
వీరవిక్రమము	4	సరిగమపధనిస	సనిపధమగరిస
వేగవాహిని	16	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
వేదఘోషప్రియ	28	ధనిసరిగమ	పమగరిసనిధనిప
వేదస్వరూపి	52	సరిగమపధనిపస	సనిధనిపమగస
వేళావళి	23	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
వైశాఖము	54	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమగమరిస
శంకరాభరణము	29	సరిగమపధనిస	సనిసధపమగరిస సనిధపమగరిసనిపధనిస
శంభుక్రియ	29	సగరిమపనిస	సనిమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శరదిందుముఖి	64	సగమపసధనిపస	సనిధపమగరిస
శరద్యుతి	25	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
శశిప్రకాశిని	16	సరిగమపధనిస	సనిధపగరిస
శహాన	28	సరిగమపమధనిస	సనీధపమగమరిగరిస
శాంతస్వరూపి	16	సగరీమపధని	సనిధనిపమరిస
శారదాభరణము	34	సమగమపమధనిస	సనిధమపమరిస
శివానంది	16	సమగమపధని	ధపమగరిసని
శీతకిరణి	55	సరిగమపధనిస	సధనిధపమగస
శీలాంగి	65	సగమపనిస	సనిపమగస
శుక్రజ్యోతి	26	సరిగమపధనిస	సనిపధమరిస
శుద్ధకన్నడ	18	సమపధనిస	సనిపమగస
శుద్ధకళానిధి	63	సగపధని	ధపమగరిసని
శుద్ధకోసల	65	సగమపస	సనిధమగరిస
శుద్ధక్రియ	15	సరిపమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధగాంధారి	48	సరిగమనిస	సనిధనిపమరిస
శుద్ధగీర్వాణి	41	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
శుద్ధగౌరీక్రియ	50	సగమపనిధనిస	సనిధపమగస
శుద్ధఘంటారణము	64	సగమపధస	సనిధపమరిస
శుద్ధజంగల	33	సగమపధనిస	సనిపమగస
శుద్ధజ్యోతిష్మతి	61	సగమపస	సనిధపమగరిస
శుద్ధతరంగిణి	20	సగమపనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధతోడి	8	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధదేశి	20	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధధన్యాసి	22	సగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధనవనీతము	59	సరిగమధనిస	సనిపమగరిస
శుద్ధనాట	36	సగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధనిస్సద	66	సరిగమపధనిపస	సనిపమగస
శుద్ధసీలాంబరి	35	సమరిగమపస	సనిధపమగస
శుద్ధబంగాళ	22	సరిమపధస	సధపమరిగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శుద్ధభైరవి	22	సగమపనిధస	సనిధమగరిస
శుద్ధభోగి	37	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
శుద్ధమంజరి	11	సగమపమధనిస	సనిపధమగరిస
శుద్ధమధ్యమము	22	సరిమపధనిస	సధపధనిధపమగరిస
శుద్ధమనోహరి	22	సరిగమపధస	సనిపమగరిస
శుద్ధమలహరి	15	సరిగపమధస	సధపగరిస
శుద్ధమారువ	8	సగమపధస	సధపమరిగరిస
శుద్ధమాళవి	18	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధముఖారి	1	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధరత్నభాను	65	సరిగమపస	సనిధపమగస
శుద్ధరసాళి	53	సగమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధరాగము	57	సరిగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధలలిత	11	సపమధనిస	సనిసధపమగరిస
శుద్ధవరాళి	28	సరిగమధనిస	సనిధనిపమగస
శుద్ధవసంత	29	సరిగమపధనిస	సనిధమధపమగరిస
శుద్ధవేళావళి	22	సరిమపనిస	సనిధనిపమగరిస
శుద్ధశ్యామల	16	సగపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధశ్రుతిరంజని	68	సరిమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
శుద్ధసామంతము	8	ధసరిమపధ	ధపమగరిస
శుద్ధసారంగ	62	సగమపనిస	సధపమగరిస
శుద్ధసావేరి	29	సరిమపధస	సధపమరిస
శుద్ధసాళవి	20	సగమపనిస	సనిపమరిస
శుద్ధసింహారవము	67	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమరిస
శుద్ధసీమంతి	8	సరిగమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధస్వరావళి	45	సగమపమధనిస	సనిధమగస
శుద్ధోత్తరి	62	సరిగమపధ	ధపమగరిసని
శుభపంతువరాళి (మే)	45	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుభాంగి	22	సమరిగమపధని	ధపమగరిసని
శూలిని (మే)	35	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శృంగారమణి	15	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
శృంగారిణి	6	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
శేఖరచంద్రిక	45	సరిగమనిధనిస	సనిధమగరిస
శేఖరి	35	సరిగమపధనిస	సధనిపమరిగస
శేషనాదము	57	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
శైలదేశాక్షి	33	సరిగమపమధనిస	సనిపమగమరిస
శోకవరాళి	9	సగమనిధ	పమగరిస
శ్యామకల్యాణి	12	సమగమపధనిస	సనిపధనిపమగరిస
శ్యామచింతామణి	14	సరిమపధస	సనిపధమగరిస
శ్యామనీలాంబరి	41	సరిగమపధనిస	సధనిధమగరిస
శ్యామల	55	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
శ్యామలాంగి (మే)	55	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శ్రీకంఠ	46	సగమపధనిస	సనిధపమగస
శ్రీకరి	52	సరిగపధనిస	సనిధపమగస
శ్రీఘంటాణము	20	సగమపనిస	ధపమగరిస
శ్రీమణి	2	సరిగపధస	సనిధపగరిస
శ్రీమనోహరి	22	సగరిగమపధస	సధపమగరిస
శ్రీమంజుళ	36	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
శ్రీమధుకరి	50	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
శ్రీమాళవి	6	సరిగమపనిధనిపస	సపమగరిసగ
శ్రీరంజని	22	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
శ్రీరాగము	22	సరిమపనిస	సనిపధనిపమరిగరిస
శ్రుతినిరంజని	61	సరిగమపధని	నిధపమగస
శ్రుతిరంజని	36	సరిగపధనిస	సపమగస
శ్వేతాంబరి	4	సరిగమపమధనిస	సనిపమగరిస
షడ్విధమార్గిణి (మే)	46	సరిగమపధనిస	నిధపమగరిస
షడ్విధస్వరూపిణి	63	సగరిగమనిస	సనిధపమగరిస
షణ్ముఖప్రియ (మే)	56	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
షికారి	56	సగరిగమపధనిధస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
షిద్రాక్షి	46	సరిమగరిమపధనిస	సనిపధపమగరిస
సంజీవిని	21	సరిగమపనిస	సనిధనిపమగరిస
సజ్జనానంది	63	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
సజుకాంభోజి	28	సమరిసపమధనిస	సనిపనిమగరిస
సత్యభూషణి	71	సగమపధనిస	సనిధపమగస
సత్యవతి	67	సరిమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
సరసాంగి (మే)	27	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సరసీరుహాము	44	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
సరస్వతి	64	సరిమపధస	సనిధపమరిస
సరస్వతిమనోహరి	28	సరిగమధస	సధనిపమగరిస
సర్వాంగి	57	సరిమధనిస	సనిధమగస
సామ	28	సరిమపధస	సధపమగరిస
సామకన్నడ	17	సరిమగమపధనిస	సనిధపమరిస
సామకురంజి	12	సగపధనిస	సనిధనిపమగరిస
సామంతజింగల	32	సరిగమపధనిస	సనిపధపమగమరిగ
సామం[illegible]	17	సగమపనిస	సనిపధమగరిస
సామంత[illegible]	30	[illegible]ధనిస	సనిధపమగరిస
సామంతవేళావళి	44	[illegible]ధస	సధ[illegible]గరిస
సామంతశిఖామణి	64	సగమపమధనిస	సనిధపగస
సామంతసాళవి	21	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సామనారాయణి	13	సరిమపధనిస	సపధనిపమరిస
సామవరాళి	3	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
సామసాళవి	23	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
సామస్వరావళి	43	సరిగమపనిధస	సధపధమగరిస
సారంగ	64	సరిగమపధనిస	సధాపమరీగమరిస
సారంగకాపి	20	సరిపమపనిస	సనిధపమగరిస
సారంగనాట	15	సరిమపధసనిస	సనిసధపమగరిస
సారంగభౌళి	10	సమగమపధనిధస	సనిధపమగారిస
సారంగభ్రమరి	56	సమపధనిధస	సనిధపమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సారంగమారువ	44	సరిగమధనిస	సనిధమపగరిస
సారంగలలిత	3	సరిగమరిమపనిస	సనిధపమరిస
సారథి	66	సరిగరిమపధస	సనిపధపమగరిస
సారమతి	20	సరిగమపధనిస	సనిధమగస
సారసప్రియ	27	సరిమగమపధనిస	సనిపధమగరిస
సాలగము (మే)	37	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సాలగవేళావళి	47	సరిగమపనిధనిస	సనిధపమగస
సావేరి	15	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సాళంగనాట	15	సరిమపధస	సధపగరిస
సాళగభైరవి	22	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సాళవగము	37	సరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
సాళవి	37	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
సాళవిబంగాళ	23	సరిమపధస	సనిధపమరిస
సింధు	29	సమపధస	సనిధమపమగరిస
సింధుకన్నడ	28	సమగమరిగమపస	సనిధపమగరిస
సింధుక్రియ	11	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
సింధుగౌరి	7	సగరిగమపస	సధపమగరిస
సింధుఘంటాణము	37	సగరిగమపధస	సధమగరిస
సింధుచింతామణి	9	సరిమగమధపధస	సధపమగరిస
సింధుదేశ్యము	38	సరిసగమపనిస	సనిధపమగరిస
సింధుధన్యాసి	20	సగమపనిస	సనిధమపమగరిస
సింధునాట	37	సగరిగమనిధనిస	సనిధమగరిస
సింధునాటకురంజి	40	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
సింధుభైరవి	10	మపధనిధసరిగమ	గరిసనిధపమగమ
సింధుమందారి	26	సరిగమపస	సనిధపగమధపమరిస
సింధుమారువ	54	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
సింధుమాళవి	6	సరిగమపధనిపనిస	సనిపమరిస
సింధురామక్రియ	15	సగమపధనిస	సనిపధపమగరిగస
సింధుసాళవి	19	సమపధనిధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సింహవాహిని	27	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సింహస్వరూపి	64	సగమధనిస	సనిపమగస
సింహారవము	58	సరిమపనిస	సనిపమరిగరిస
సింహేంద్రమధ్యమము—మే	57	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సింహేళకాపి	24	సరిమపధనిస	సనిధనిపమగస
సింహేళభైరవి	23	సగమపధస	సనిధమగరిస
సింహేళము	18	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
సింహేళవరాళి	29	సరిగమపమధనిస	సధపమగమరిస
సింహేళవసంతము	25	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
సింహేళసావేరి	30	సమగమపధనిస	సనిధనిపమగస
సిద్ధసేన	22	సగరిగమపధస	సనిధపమపమరిగరిస
సీమంతిని	57	సరిగమపధనిస	సపమగరిస
సుఖకరి	52	సపధనిస	సనిధపమగసరిస
సుఖధ్వని	53	సగమపనిధస	సధనిపమగరిస
సుఖసీలాంబరి	40	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సుఖప్రియ	40	సగరిగమనిస	సనిధమగరిస
సుఖస్వరావళి	48	సరిగమపధని	పమగరిసని
సుగాత్ర	4	సమపధనిస	సధపమగరిస
సుగుణభూషణి	22	సగమపమధనిస	సనిధపమగమరిస
సుచరిత్ర (మే)	66	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సుజనరంజని	63	సగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
~~సుజస్వావళి~~	~~13~~	~~సమగమపధనిస~~	సధనిధపమగస
సుధాకాంభోజి	14	సగరిమపనిస	సనిపమగరిస
సునాదప్రియ	57	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
సునాదవినోదిని	65	సగమధనిస	సనిధమగస
సుపోషిణి	28	సరిసమపనిధస	సధనిపమరిమస
సుప్రకాశి	52	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
సుప్రతాపము	52	సపమపధనిస	సనిధపమగరిస
సుప్రదీపము	17	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సుభాషిణి	16	సధనిసరిగమప	మగరిసనిధనిస
సుభూషణి	40	సరిసమపధనిధస	సధనిపమరిస
సురటి	28	సఽిమపనిస	సనిధపమగమరీస
సురటిమల్లారు	3	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
సురభూషణి	4	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
సురభైరవి	28	సరిపమపధనిస	సనిధపమస
సురవరాళి	13	సమపధనిస	సనిధపమస
సురసింధు	15	సమగమపధనిధస	సనిధపమరిగరిస
సురసేన	27	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సురానందిని	29	సరిగపధనిస	సనిధపగరిస
సువర్ణాంగి (మే)	47	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సూర్యకాంతము (మే)	17	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సూక్ష్మరూపి	28	సపమరిగమపస	సనిధపమస
సేనాగ్రణి	7	సరిగరిమధనిస	సనిధపమగరిస
సేనాజయంతి	67	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
సేనామణి	17	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సే [illegible] మనోహరి	47	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిగస
సేనాపతి (మే)	7	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సైంధవగాళి	7	సరిగమపధనిస	సనిధమగమరిస
సైంధవి	22	నిసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధ
సోమక్రియ	31	సపమరిగమధనిస	సధపమగమరిస
సోమగిరి	21	నిసరిగమపధ	పమగరిసని
సోమఘంటాణము	40	సరిగమనిధనిస	సనిపధమగరిస
సోమతరంగిణి	17	సగమపమధనిస	సనిసధపమగమరిస
సోమదీపకము	24	సగపధనిస	సనిపమగస
సోమదీపరము	35	సగమపమధనిస	సధపమగమరిస
సోమపంజరము	62	సరిమపధనిధస	సనిపమరిగరిస
సోమప్రతాపము	26	సపమధనిస	సనిధపమగరిస
సోమప్రభావళి	37	సరిగమపధస	సధపమగరిస
సోమభూపాలము	30	సరిమపమధస	సధనిపమగరిస
సోమభైరవి	12	సరిగమపస	సనిపధనిపమగరిస
సోమమంజరి	67	సగమపధస	సధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సోమముఖి	27	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
సోమరాగము	14	సరిమపమధనిస	సనిధమగరిస
సౌందర్య	52	సరిగపమధని	పమగరిసని
సౌరాష్ట్రము	17	సరిగమపధనిస	సనిధాపమగరిస
సౌవీరము	47	సరిమపధనిస	సనిపధపమగరిస
స్వరకళానిధి	22	సమగమపధనిస	సనిధనిపమరిగస
స్వరచింతామణి	28	సరిగమపనిధనిపస	సనిధపమరిస
స్వరభూషణి	22	సగమపధనిస	సనిధపమరిస
స్వరరంజని	22	సరిగమనిధస	సనిపమగమరిస
స్వరాభరణము	49	సగమపధనిస	సనిధపమస
స్వరావళి	28	సమగమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
స్వర్ణకాంతి	63	సగపమధనిస	సనిపమగస
హంసకాంభోజి	14	సరిగమధనిస	సనిధపమరిస
హంసకోసల	70	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
హంసగంధర్వము	30	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
హంసగమని	52	సగమపనిధస	సనిధపమధపమగరిస
హంసగాంధారి	25	సరిగమపస	సనిధపధమగరిస
హంసగిరి	72	సరిగమపధనిస	సనిపధనిపమగస
హంసగీర్వాణి	55	సరిగమపధస	సధపమగస
హంసఘంటాణము	35	సరిగమపధనిస	సనిపమగమరిస
హంసదీపకము	23	సరిగమధస	సనిధపమగరిస
హంసదీపరము	42	సరిగమపనిపస	సనిపధనిపమగరిస
హంసధ్వని	29	సరిగపనిస	సనిపగరిస
హంసనటిని	18	సగమపస	సపమగరిస
హంసనాదము	60	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
హంసనారాయణి	51	సరిగమపస	సనిపమగరిస
హంసనీలాంబరి	39	సరిగమధనిస	సనిపధమగరిస
హంసపంచమము	21	సగమపనిధనిపస	సనిధమగరిస
హంసప్రభావళి	55	సరిగమపధని	ధపమగరిగస
హంసభూపాలము	24	సరిగమపస	సనిధనిపమగస
హంసభూషణి	24	సగమధనిస	సనిపగరిస
హంసభోగి	38	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
హంసభ్రమరి	58	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
హంసరసాళి	41	సరిగమధపధనిస	సనిధపమగస
హంసవినోదిని	29	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
హంసవేళావళి	42	సరిగమపధపనిస	సనిపమగరిస
హంసానంది	53	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
హనుమతోడి (మే)	8	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హమీరుకల్యాణి	65	సగపమపధనిస	సధపగమగరిస
హరికాంభోజి (మే)	28	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హరినారాయణి	22	సరిగమపమధనిస	సనిపమగరిస
హరిప్రియ	27	సరిగమపస	సనిధపమగస
హాటకాంబరి (మే)	18	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హిందోళకన్నడ	31	సగమధనిస	సనిపధమగస
హిందోళకాపి	32	సరిగమపస	సనిధపమగస
హిందోళదర్బారు	32	సగమపస	సనిధపమరిస
హిందోళదేశాక్షి	68	నిసరిగమపధ	నిధపమగరిస
హిందోళదేశిక	10	సమరిగమపధనిస	సపనిధమగరిస
హిందోళనాయకి	33	సమగమపస	సనిధపమగమరిస
హిందోళమాళవి	33	సమపధనిధస	సనిధమపమరిస
హిందోళము	20	సమగమధనిస	సనిధమగస
హిందోళవసంతము	26	సగమపధనిధస	సనిధపమధమగస
హిందోళసారంగ	32	సరిగమపసనిస	సనిధపనిధమగమరిస
హిందోళసావేరి	33	సగమపమధనిస	సనిపధమరిస
హితప్రియ	28	సరిగమధనిస	సనిధనిపమరిమగస
హితభాషిణి	18	సరిగమపనిధనిస	సనిపమగరిస
హిమాంది	8	సరిగమపధనిధస	సనిపధమగరిస
హుసేని	22	సరిగమపనిధనిస	సనిధపమపగరిస
హేజ్జజి	13	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
హేమవతి (మే)	58	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హేమాంబరి	58	సరిగమపధనిస	సపమగరిస

అకారాది రాగపట్టిక సమాప్తము.

అనుబంధము (C)

అష్టోత్తర శతతాళములు.

ప్రకృతపు సంగీత గ్రంథకర్తలు అష్టోత్తర శతతాళములను వ్రాయునపుడు వారివారికి తోచినటుల వ్రాసియున్నారే గాని శాస్త్రావలోకనముఁ జేసి వ్రాసినవారు కారని వెల్లడియగుచున్నది. "సంగీతచంద్రిక" అను ద్రావిడ సంగీత పుస్తకములో వ్రాయఁబడియున్న అష్టోత్తర శతతాళ లక్షణములలో సుమారు 30 తాళములు తప్పులుగానే యున్నవి. ఈ పుస్తకమును వ్రాసిన మిస్టర్ మాణిక్క మొదలారువారికి గీర్వాణ భాషాపరిచయము లేదని తెలియుచున్నది. మిస్టర్ మొదలియారు స్వకల్పనములో మిగుల ప్రీతిఁ గలవారని ఇదివఱకే చెప్పియున్నాను. వీరు వ్రాసియున్న తాళప్రకరణములో శాస్త్ర మతిక్రమించిన యనేక విషయములు గన్పట్టుచున్నవి. బ్ర. శ్రీ. త. శింగరాచార్యులు వారి బ్రదర్సు వ్రాసియున్న గాయకలోచనములోను కొన్ని తావులలో తాళములను పొరపాటుగ వ్రాసియున్నారు. అయినను వీరు మొట్టమొదట ప్రాచీన గ్రంథములను పరిశోధించి యథోచితముగ తమకు తెలిసినంతవఱకును లోకోపకారముగ వ్రాసి అచ్చొత్తి ప్రచురముఁ గాంచిన ఈ మహోపకార మందఱివలనను కొనియాడఁదగినదియే యగుచున్నది. ఇటీవల గ్రంథకర్త లనేకులు వీరి గ్రంథములను జూచి వ్రాసిన వారేకాని ప్రాచీన గ్రంథావలోకనముఁజేసి తమ గ్రంథములను వ్రాసినవారు కారు. సంగీత దర్పణములోను కొన్ని తాళములు పొరపాటుగానే యున్నవి. చక్కఁగ గ్రంథావలోకనముఁ జేయువారి కీ విషయములు ప్రత్యక్షముగ తెలియును.

శ్లో॥ తాళేచచ్చ త్పుటజ్ఞేయం గురుద్వంద్వం లఘుప్లుతం।
గురుర్లఘూ గురుశ్చైవ భవేచ్చాచ త్పుటాభిధే॥
పలగాగలపాశ్చైవ షట్పితా పుత్రకేతథా।
మగణశ్చ ప్లుతాద్యంతః సంపద్వేష్టాకనిర్ణయః॥
ఉద్ఘట్టో మగణశ్చైవ ఆదితాలే లఘుస్మృతః।
దర్పణేస్యాద్ద్రుత ద్వంద్వం గురురేకః ప్రకీర్తితః॥

అష్టకృద్వస్తు చర్చర్యాం విరామాన్త్య ద్రుతౌ లఘుః ।
సింహలీలే విధానత్వం లఘుద్వంద్వం ద్రుతద్వయం ॥
ద్రుతద్వంద్వం యగణశ్చ కన్దర్పే పరికీర్తితః ।
సింహావిక్రమతాలేతు మగణో లపలాగపౌ ॥
శ్రీరంగసజ్ఞకేతాలే సగణో లప్లుతౌభవేత్ ।
రతిలీలే విధాతఖ్యో లఘుశ్చతగణా స్తథా ॥
దచతుష్కం గురుశ్చైవ రంగతాలః ప్రకీర్తితః ।
తాలేపరి క్రమేచైవ నగణశ్చ గురుద్వయం ॥
ప్రత్యంగ సంజ్ఞకేతాలే మగణశ్చ లఘుద్వయం ।
లచతుష్కం విరామాన్త్యం గజలీలః ప్రకీర్తితః ॥
లఘుర్గురుః ప్లుతశ్చైవ త్రిభిన్నః పరికీర్తితః ।
వీరవిక్రమతాలేతు లఘుర్బిందు ద్వయం గురుః ॥
విరామాంత్య లఘుద్వంద్వం హంసలీలః ప్రకీర్తితః ।
వర్ణభిన్నాభిధేతాలే ద్రుతద్వంద్వం లఘుర్గురుః ॥
రంగద్యోతనతాలేతు మగణోలః ప్లుతోభవేత్ ।
రాజచూడామణౌతాలే దౌనదౌచ లఘుర్గురుః ॥
గఃపదౌ గలపౌశ్చైవ రాజతాలః ప్రకీర్తితః ।
సింహవిక్రీడితే లౌపౌ రగణః పలపాస్తథా ॥
వేదద్రుతా లదౌగశ్చ వనమాలీ తథాభవేత్ ।
తగణోదౌ గురుశ్చైవ చతురస్త్రి వర్ణకః ॥
లఘుర్ద్రుత యుతంచైవ సగణాత్ర్యస్త్రవర్ణకః ।
ప్రతితుర్యం విరామాంత్యం మిశ్రవర్ణో రవిద్రుతః ॥
రంగప్రదీపకేతాలే ద్వౌగురూ లగపాస్తథా ।
హంసనాదేలయుగ్మంచ ప్లుతోబిందు యుగంగురుః ॥
సింహనాదేయకారఃస్యా ల్లఘుర్గురు యుతస్తథా ।
లద్వయం దచతుష్కంచ మల్లికామోదతాలకే ॥
లద్వయం ద్రుతయంతౌచ తాలే శరభలీలకే ।
రంగాభరణతాలేతు తగణో లప్లుతౌ తథా ॥
తురంగలీలకేతాలే ద్రుతద్వంద్వం లఘుస్తథా ।
తగణః పలగాశ్చైవ దయుగం తగణాస్తథా ॥

పలపాభగణా స్తత్ర నిశ్శబ్దం సింహానందనే ।
తగణోల గురూశ్చైవ జయశ్రీతాలకేపునః ॥
విజయానంద తాలేతు లద్వయం మగణ స్తథా ।
లఘురేకో ద్రుతద్వంద్వం ప్రతితాలేతి కీర్తితః ॥
తాలేద్వితీయకేచైవ ద్రుతాద్యంత లఘు స్తథా ।
మకరందే ద్రుతద్వంద్వం లఘుత్రయ యుతోగురుః ॥
గలపాగలపాశ్చైవ కీర్తితాలః ప్రకీర్తితః ।
గద్వయం రగణాశ్చైవ తాలే విజయ సంజ్ఞకే ॥
లగపాలగపాశ్చైవ జయమంగళ తాలకే ।
లఘుర్వక్రో ద్రుతౌ తాలే రాజవిద్యాధరాభిధే ॥
సగణో నగణాశ్చైవ లఘుశ్చ మర్యతాలకే ।
జయతాలే జకారశ్చ లఘుశ్చదయుగం తథా ॥
కుడుక్క తాలకేజ్ఞేయం ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వయం ।
లఘురేకో గురుద్వంద్వం తాలేనిస్సారుకాభిధే ॥
ద్రుతద్వంద్వం విరామాన్త్యం క్రీడాతాలే ప్రకీర్తితం
త్రిభంగీ తాలకేజ్ఞేయః సగణో భగణ స్తథా ॥
కోకిల ప్రియతాలేతు గలపాః పరికీర్తితాః ।
శ్రీకీర్తి సజ్ఞకేతాలే గురుద్వంద్వం లఘుద్వయం ॥
గురుర్ద్రుత చతుష్కంచ యమలో బిందుమాలికే ।
సమతాలే లఘుద్వంద్వం విరామాంత్య ద్రుతద్వయం ॥
నందనేతాలకేజ్ఞేయం లఘుర్ద్రుత యుగంప్లుతః ।
తాలే హ్యుదీక్షణేజ్ఞేయం లఘుద్వంద్వం గురు స్తథా ॥
మట్ఠికాతాలకేవక్రో ద్రుత ఏకః ప్లుతః పరం ।
గురుర్లఘుర్గురుశ్చైవ ఢేంకికా తాలసంజ్ఞకే ॥
ద్రుతద్వంద్వం లఘుశ్చైవ దయుగ్మం వర్ణమట్ఠకే ।
అభినందన తాలేతు లద్వయందయుగం గురుః ॥
అంతరాక్రీడతాలేతు విరామాంత్యం ద్రుతత్రయం ।
లచతుష్కం ద్రుతద్వంద్వం విరామో మల్లతాలకే ॥
ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వంద్వం గురుద్వంద్వంచ దీపకే।

లప్లుతౌ సగణశ్చైవ హ్యానంగే తాలసంజ్ఞకే ॥
ప్రతీతుర్యం విరామాంత్యా విషమేతు వసుద్రుతాః ।
నందితాలే లఘుస్తత్ర దద్వయం సగణస్తథా ॥
లదాలఘుర్గురు స్తత్ర ముకుందే తాలసంజ్ఞకే ।
లచతుష్కం గురుస్తత్ర కందుకే తాలకాభిధే ॥
ఏకఏవ ద్రుతస్తత్ర హ్యేకతాలే ప్రకీర్తితః ।
లఘుర్బిందు యుగంతత్ర లఘుశ్చైవార తాలకే ॥
పూర్ణకంకాలకేతాలే దచతుష్కం గురుర్లఘుః ।
ద్రుతద్వంద్వం గురుద్వంద్వం ఖండ కంకాలతాలకే ॥
సమకంకాలకేతాలే గురుద్వంద్వం లఘుర్భవేత్ ।
లఘు రేకో గురుద్వంద్వం కంకాలే విషమేభవేత్ ॥
చతుస్తాలే గురుశ్చైవ ద్రుతత్రయమితీరితం ।
డోంబులీతాలకే చైవ విరామాంత్యౌ లఘుద్వయం ॥
నిర్వాపకః ప్లుతశ్చైవ హ్యభంగే తాలసంజ్ఞకే ।
రాయవంకోల తాలేతు రగణోద యుగంభవేత్ ॥
లఘుశేఖర తాలేతు విరామాంత్యో లఘుర్భవేత్ ।
ప్రతాపశేఖరో దీర్ఘో విరామాంత్యం ద్రుతద్వయం ॥
జగజ్ఝంపే గురుశ్చైవ విరామాంత్యం ద్రుతత్రయం ।
చతుర్ముఖాభిధే తాలే జగణానంతరం ప్లుతః ॥
విరామాన్త్యం ద్రుతద్వంద్వం లఘురేకస్తు ఝంపకే ।
సగణో భగణశ్చైవ ప్రతిమఠ్యేతి తాలకే ॥
విరామాంత్యద్రుతాః ప్రఖ్యాః పంచగార్గీతి తాలకే ।
వసంత తాలకేజ్ఞేయో నగణోమగణః పునః ॥
నేత్రద్రుతం లఘుశ్చైవ గురుర్లలిత తాలకే ।
రతితాలే లఘుస్తత్ర గురుస్తు చంద్రసమ్మితః ॥
తాలేకర్ణ యతీసంజ్ఞే ద్రుతః సాగరసంజ్ఞితః ।
యతితాలేతు యమలో లఘుః పావకసంజ్ఞితః ॥
జ్ఞేయః షట్తాలకేతత్ర ద్రుతస్తు వర్గసంజ్ఞితః ।
వర్ధనే తాలకేజ్ఞేయం ద్రుతద్వంద్వం లఘుప్లుతం ॥

తాలేవర్ణయతౌజ్ఞేయౌ లఘుద్వంద్వం ప్లుతద్వయం ।
రాజనారాయణేతాలే దద్వయం జగణో గురుః ॥
ద్రుతద్వంద్వం ప్లుతశ్చైవ మదనే లఘు సంజ్ఞకే ।
దచతుష్కం విరామాంత్యం కారికాతాలనిర్ణయః ॥
దాలదాతన భాశ్చైవ పార్వతీలోచనేతథా ।
తాలేశ్రీనందనేతత్ర భగణః ప్లుత ఉచ్యతే ॥
లీలాతాలేతి విఖ్యాతో ద్రోలఘుః ప్లుతఉచ్యతే ।
తాలేవిలోకితే తత్ర లగా దాప్లుత ఉచ్యతే ॥
సగణశ్చలఘుద్వంద్వం లలితప్రియతాలకే ।
ఝల్లకేతాలకే తత్ర గురుర్లఘుయుగం భవేత్ ॥
తాలేజనకవిఖ్యాతే నయసా స్తత్రకీర్తితాః ।
ద్రుతద్వంద్వా లఘుద్వంద్వం ప్లుతో లక్ష్మీశతాలకే ॥
ధద్వయంమర్ధ చంద్రస్యా ద్యుప్లుతౌ రాగవర్ధనే ॥
ప్లుతస్సరలకశ్చైవ హ్యుత్సవేతాలకేపునః ।

ఇత్యష్టోత్తర శతతాళాః.

1. చచ్చత్పుటము 8 8 । 3
2. చాచపుటము 8 । । 8
3. షట్పితాపుత్రకము 3 । 8 8 । 3
4. సంపద్వేష్టకము 3 888 3
5. ఉద్ఘట్టము 8 8 8

ఈ యయిదు తాళములను మార్గతాళము లనంబడును.

1. ఆదితాళము । — 4 అక్షరకాలము
2. దర్పణతాళము o o 8 — 12
3. చర్చరితాళము oo◡।oo◡।oo◡।oo◡।oo◡।oo◡।oo◡।ooo◡। — 72
4. సింహలీలతాళము । o o o । — 14
5. కందర్పతాళము o o । 8 8 — 24
6. సింహవిక్రమతాళము 8 8 8 । 3 । 8 3 — 64
7. శ్రీరంగతాళము । । 8 । 3 — 32
8. రతిలీలతాళము । 8 8 । — 24
9. రంగతాళము o o o o 8 — 16
10. పరిక్రమతాళము 8 8 । 8 8 — 36

		అక్షరకాలము
11.	ప్రత్యంగతాళము 888 । ।	32
12.	గజలీలతాళము । । । । ∪	17
13.	త్రిభిన్నతాళము । 8 3	24
14.	వీరవిక్రమతాళము । o o 8	16
15.	హంసలీలతాళము । । ∪	9
16.	వర్ణభిన్నతాళము o o । 8	16
17.	రంగద్యోతతాళము 888 । 3	40
18.	రాజచూడామణితాళము o o ।।। o o । 8	32
19.	రాజతాళము 8 3 o o 8 । 3	48
20.	సింహవిక్రీడితతాళము । । 3 8 । 8 3 । 3	68
21.	వనమాలీతాళము o o o o । o o 8	24
22.	చతురశ్రవర్ణతాళము 8 8 । o o 8	32
23.	త్ర్యస్రవర్ణతాళము । o o । । 8	24
24.	మిశ్రవర్ణతాళము o o o o ∪ o o o o o ∪ ∪ o o o o ∪	27
25	రంగప్రదీపకము 8 8 । 8 3	40
26.	హంసనాదము । । 3 o o 8	32
27.	సింహనాదము । 8 8 । 8	32
28.	మల్లికామోదము । । o o o o	16
29.	శరభలీలతాళము । । o o o । ।	22
30.	రంగాభరణము 8 8 । । 3	36
31.	తురంగలీలతాళము o o ।	8
32.	సింహనందనము 8 8 । 3 । o o 8 8 । 3 । 3 8 । । +	120
33.	జయశ్రీ 8 8 । । 8	32
34.	విజయానందము । । 8 8 8	32
35.	ప్రతీతాళము । o o	8
36.	ద్వితీయతాళము o । o	8
37.	మకరందతాళము o o । । । 8	24
38.	కీర్తితాళము 8 । 3 8 । 3	48
39.	విజయతాళము 8 8 8 । 8	36
40.	జయమంగళతాళము । 8 3 । 8 3	48
41.	రాజవిద్యాధరతాళము । 8 o o	16
42.	మద్యతాళము । । 8 । । । ।	24
43.	జయతాళము । 8 । । o o	32

		అక్షర కాలము
44.	కుటుక్క తాళము ○ ○ । ।	12
45.	నిస్సారుక తాళము । 8 8	20
46.	క్రీడ తాళము ○ ○ ◡	5
47.	త్రిభంగీ తాళము । । 8 8 । ।	32
48.	కోకిలప్రియ తాళము 8 । 3	24
49.	శ్రీకీర్తి తాళము 8 8 । ।	24
50.	బిందుమాలి తాళము 8 ○ ○ ○ ○ 8	24
51.	సమ తాళము । । ○ ○ ◡	13
52.	నందన తాళము । ○ ○ 3	20
53.	ఉదీక్షణ తాళము । । 8	16
54.	మట్టిక తాళము 8 ○ 3	22
55.	ఢేంకి తాళము 8 । 8	20
56.	వర్ణమట్టకము ○ ○ । ○ ○	12
57.	అభినందన తాళము । । ○ ○ 8	20
58.	అంతరక్రీడ ○ ○ ○ ◡	7
59.	మల్ల తాళము । । । । ○ ○ ◡	21
60.	దీపక తాళము ○ ○ । । 8 8	28
61.	అనంగ తాళము । 3 । । 8	32
62.	విషమ తాళము ○ ○ ○ ○ ◡ ○ ○ ○ ○	18
63.	నంది తాళము । ○ ○ । । 8	24
64.	ముకుంద తాళము । ○ ○ । 8	20
65.	కందుక తాళము । । । । 8	24
66.	ఏక తాళము ○	2
67.	అట తాళము । ○ ○ ।	12
68.	పూర్ణకంకాల తాళము ○ ○ ○ ○ 8 ।	20
69.	ఖండకంకాల తాళము ○ ○ 8 8	20
70.	సమకంకాల తాళము 8 8 ।	20
71.	విషమకంకాల తాళము । 8 8	20
72.	చతుస్తాలము 8 ○ ○ ○	14
73.	డోంభులి తాళము । । ◡	9
74.	అభంగ తాళము । 3	16
75.	రాయవంకోల తాళము 8 । 8 ○ ○	24
76.	లఘుశేఖర తాళము । ◡	5

		అక్షరకాలము
77.	ప్రతాపశేఖరతాళము 3 o o ∪	17
78.	జగఝంపతాళము 8 o o ∪	15
79.	చతుర్ముఖతాళము | 8 | 3	28
80.	ఝంపతాళము o o ∪ |	9
81.	ప్రతిమఠ్యతాళము | | 8 8 | |	38
82.	గారుగితాళము o o o o o ∪	11
83.	వసంతతాళము | | | 8 8 8	36
84.	లలితతాళము o o | 8	16
85.	రతితాళము | 8	12
86.	కర్ణయతితాళము o o o o	8
87.	యతితాళము 8 | | |	20
88.	షట్తాళము o o o o o o	12
89.	వర్ధనతాళము o o | 3	20
90.	వర్ణయతి | | 3 3	32
91.	రాజనారాయణతాళము o o | 8 | 8	28
92.	మదనతాళము o o 3	16
93.	కారికాతాళము o o o o ∪	9
94.	పార్వతిలోచనతాళము o o | o o 8 8 | | | | 8 | |	60
95.	శ్రీనందనతాళము 8 | | 3	28
96.	లీలతాళము o | 3	18
97.	విలోకితతాళము | 8 o 3	28
98.	లలితప్రియ | | 8 | |	24
99.	ఝల్లకతాళము 8 | |	16
100.	జనకతాళము | | | | 8 8 | | 8	48
101.	లక్ష్మీశతాళము o o | | 3	24
102.	రాగవర్ధనతాళము o o ∪ o 3	19
103.	ఉత్సవతాళము 3 |	16

N. B. చచ్చత్పుటాది పంచతాళములును పైకనంబఱచియున్న 103 తాళములును చేరి అష్టోత్తర శతతాళమగుచున్నది.

అష్టోత్తర శతతాళము సంపూర్ణము.

